

TÜRK İDARE DERGİSİ

YIL: 65

ARALIK 1993

SAYI : 401

İÇİNDEKİLER

MESAJLAR

Süleyman DEMİREL	: Cumhuriyetimizin 70. Yılı Münasebetiyle Mesajları.....	7
Nahit MENTEŞE	: Önsöz.....	15
Ali PITİRLİ	: Cumhuriyetle Birlikte Büyüyen Dergi; Türk İdare Dergisi.....	17

GENEL KONULAR

Fikri GÖKÇEER	: Atatürk ve Atatürkçülük.....	23
Doç. Dr. Turan GENÇ	: Cumhuriyetin 70. Yılında Atatürkçü Düşünce.....	43
Prof. Dr. Turgay ERGUN	: Cumhuriyetin 70. Yılında Türk Kamu Yönetimi.....	69
Doç. Dr. F. Demir YAŞAMIŞ	: Cumhuriyetin 70. Yılında Türkiye'nin Kurumsal Sorunları.....	87

MERKEZİ YÖNETİM

Dr. Tayfur ÖZŞEN	: Cumhuriyetin 70. Yılında İçişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri.....	129
Dr. A. Nihat DÜNDAR	: Osmanlı Yönetiminde 78. Cumhuriyet Döneminde 70 Yılı Geride Birakan Bir Teşkilat... "Polis Teşkilatı".....	213
J. Kd. Alb. İbrahim AÇIKMEŞE	: Cumhuriyetin 70. Yılında Jandarma Genel Komutanlığı.....	311
Dz. Yzb.S. Oğuz TANIR	: Cumhuriyetin 70. Yılında Sahil Güvenlik Hizmetleri.....	331
Özgen GÖKALP	: Cumhuriyetin 70. Yılında Nüfus Teşkilatı.....	341
Sabahattin ÖZÇELİK		
Rıdvan ALEVCAN	: Cumhuriyetin 70. Yılında Türk Sivil Savunması.....	365
Halil IŞIK	: Cumhuriyetin 70. Yılında İçişleri Bakanlığında Eğitim Hizmetleri... 379	
Doç. Dr. Remzi FINDIKLI	: Şeffaf Polislik.....	451

MÜLKİ YÖNETİM

Ziya ÇOKER	: Mülki İdare Amirliği ve Geleceği.....	471
Ahmet ÖZER	: Genel İdarenin Taşra Kuruluşları ve Mülki İdare Amirleri.....	493

YEREL YÖNETİM

Fethi AYTAÇ	: Cumhuriyetimizin 70. Yılında Mahalli İdareler.....	537
Enis YETER	: Belediyeler ve İl Özel İdarelerine Yapılan Devlet Yardımlarının Bu İdarelerin Mali Yapıları İçindeki Yeri.....	551
Dr. Mustafa TAMER	: Cumhuriyetimizin 70. Yılında İl Özel İdarelerinin Konumu ve Geleceği.....	583

HABERLER

MEVZUAT	: İçişleri Bakanlığından Haberler.....	653
Mustafa Sami KOÇ	: 1 Ekim 1993-31 Aralık 1993 Tarihleri Arasında Resmi Gazete'de Yayımlanan İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri İle İlgili Mevzuat.....	691

FİHRİST

Muallâ ERKUL	: Türk İdare Dergisi'nin 398-401 inci Sayılarında Yayımlanan Yazılara İlişkin Fihrist.....	707
--------------	--	-----

• İDARECİLER,

BANA İÇTEN SEVGİLERİNİ HAYKIRANLAR; YARIM ASIRDAN BERİ BÜYÜK TÜRK ULUSUNUN TAM ANLAMIYLA MİLLET OLMASINA ÇALIŞAN, ONUNLA EN MODERN BİR TÜRK DEVLETİ KURMAK İÇİN İNSANLIK FEDAKÂRLIKLARININ HİÇBİRİNİ ESİRGEMEYEN KÜLTÜR, İDARE, İNTİZAM VE DEVLET ANLAMLARINI EN SON İLMİ TELÂKKİLERE GÖRE TEBELLÜR ETTİRMEYE ÇALIŞMIŞ VE ÇALIŞAN YÜKSEK DEĞERDE ARKADAŞLARIMDIR.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

MESAJLAR

Aziz Vatandaşlarım,

Türkiye Cumhuriyet i'nin 70. kuruluş yıldönümünü idrak etmenin mutluluğunu yaşıyoruz. Büyük Atatürk'ün "Ebediyete akıp giden her 10 yılda Cumhuriyet'in yıldönümlerinin daha büyük şereflele, saadetlele, huzır ve refah içinde kutlanması" yönündeki vasiyetini Türkiye olarak, Türk milleti olarak en iyi, O'na en yakışır şekilde yerine getirmek çabası içerisindeyiz.

Cumhuriyet büyük bir başarıyı da beraberinde getirmiş, geçen zaman zarfında sarfedilen gayretlele bugün geçmişle kıyaslanamayacak bir seviyeye ulaşmıştır. Binaenaleyh, bütün Türkiye, Cumhuriyet'in 70. yılını sevinçle kutlamalıdır. Bu vesile ile, başta Büyük Atatürk olmak üzere, bugünlere ulaşmamızda katkısı bulunan herkesi minnet, şükran ve rahmetle anıyorum.

Cumhuriyet, milletimizi sadece Liniter-tekil bir devlete kavuşturmakla kalmamış, onu egemenliğin yegâne kaynağı haline getirerek siyasal bir kimliğe de sahip kalmıştır.

Millet iradesinin meşruiyetin yegâne kaynağı haline gelmesiyle devletin varlık nedeni değılmış, devlet tam manâsıyla halkın devleti hüviyetini kazanmıştır. Cumhuriyet bu anlamda milletin kendi kaderine ve ülkenin kaderine el koymasını simgeler. 29 Ekim, Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün vatandaşlarının bayramıdır.

Büyük Atatürk Cumhuriyet'i kurarken Türk insanına; fukaralıktan, cahillikten kurtulmuş, hür, mutlu ve müreffeh bir Türkiye'yi hedef göstermiştir. Çağdaş uygarlık seviyesi budur.

Cumhuriyet milletle devletin kucaklaşmasını sağlamıştır.

Millet bir yanda, devlet öte yanda değıldir; ikisi kucaklaşmış ve devlet milletin hizmetine girmiştir.

Böylece Cumhuriyet'in en büyük değeri olan moral ortam sağlan-

mıdır. Bu ortamda kişi vatandaş olarak hak ve fırsat eşitliğine sahiptir; bu, Cumhuriyet'in erdemidir.

Türkiye geçen 70 yıl zarfında dünyanın ve etrafının fevkalâde karışık şartlarına rağmen barış içinde yaşamayı sürdürebilmiştir. Barışın temelinde Büyük Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh!" vecizesinde dile gelen barışçı politikamız kadar, caydırıcı bir savunma gücüne sahip olmamız yatmaktadır.

Bu sayede Cumhuriyet'ten demokratik Cumhuriyet'e geçebilmiş, devletin demokratik kurumlarını kurabilmiş, ülkenin imar ve inşasını sürdürebilmiştir. iniş çıkış ve ara rejimlere rağmen Türkiye bir anayasal devlet olma çabasından vazgeçmemiş, 1993 senesine gelindiği zaman çoğulcu demokrasiyi tüm ilke, kurum ve kurullarıyla ayakta tutabilmiştir.

Nüfusunun yüzde 99,9'u Müslüman olan Türkiye'de laiklik din ve vicdan hürriyetinin koruyucu şemsiyesidir. Türkiye, halkı Müslüman olan bir ülkenin laik ve demokrasiyle idare edilen bir ülke olabileceğinin çok güzel bir örneğidir.

Türkiye, Cumhuriyet'in kuruluşundan beri savunmaya büyük önem vermiş, yayılmacı bir politikayı değil, caydırıcılığı sağlayan ve barışı koruyan bir savunma gücünü kurmuş ve devam ettirmiştir.

Cumhuriyet'in en önemli başarılarından biri de eğitim olmuştur. 1927'de nüfusumuzun yüzde il'i ancak okuma yazma bilirken, bugün bu oran yüzde 90'lara yükselmiştir. Cumhuriyet'in 50'nci yılında ilkokul, 1970'lerin sonunda ortaokul ve lise Türkiye'nin her köşesine götürülmüştür. 1993 yılında Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki bütün nüfusumuzdan daha çok çocuk okula gitmektedir. Yükseköğrenim imkânı da hızla yayılmaktadır.

Sağlık alanında da dikkate değer bir gelişme meydana gelmiştir.

Atatürk'ün sağlığında başlatılan kalkınma hamlesiyile ülkenin kaderi ve çehresi değişmiştir. 70 yılda Türkiye tepeden tırnağa adeta sıfırdan başlanarak imar ve inşa edilmiş, dönem dönem artan ülke ihtiyaçlarını karşılamak üzere enerji, ulaşım ve iletişim alanlarında sürekli bir altyapı hamlesine girilmiştir.

1923'te 18 bin km. iptidaî toprak yolumuz mevcutken, bugün 390 bin km. modern yol ile ülke bir uçtan diğerine bağlanmıştır. Modern bir iletişim

sistemi kurulmuş, bir - iki merkezde buhunan telefon imkânı yurdun bütün köşelerine götürülmüştür.

Geçen 70 yıl içerisinde nehirlerimiz üzerinde inşa edilen dev barajlar ve kurulan diğer tesislerle Türkiye, elektrik enerjisi kullanımını 1000 defa arttırmıştır.

Büyük bir sanayileşme hamlesi gerçekleştirilmiştir.

Türkiye sanayi mamülü üretir ve sanayi mamülü ihraç eder hale gelmiştir.

Tarımımız modernleştirilmiştir.

, Türkiye'nin tarlaları bugün köylümüzün bizzat sahip olduğu 650 bin traktörle işlenmektedir.

1992 yılı itibariyle 4 milyon 100 bin hektar alanda sulu tarım yapılabilmektedir. Bütün köylerimize ilkokul, elektrik, su, yol ve telefon götürülmüş, köylümüz şehirlimizle birlikte, aynı zamanda ve aynı ülkede yaşar hale getirilmiştir.

Türkiye çağdaş bilim ve teknoloji alanında önemli gelişmeler kaydetmiştir.

Üniversitelerimiz dünya çapında projeler yürütebilecek kadar seçkindirler, uluslararası düzeyde başarı ve ün sahibi ilim adamlarımızla bu niteliklerini ülke hizmetine sunabilmektedirler.

Türkiye kendisini kendi teşebbüs gücüyle ve kendi vasıflı insanıyla kuracak ve dünyaya açılacak seviyeye ulaştırmıştır.

Türkiye, Cumhuriyet kurulduğundan bu yana, takip ettiği barışçı, evrensel değerler etrafında işbirliğine yönelik dış politikasıyla uluslararası düzeyde de önemli bir konum edinmiştir. Türkiye küreselleşme çağında dünya ile işbirliği içerisinde.

Çevremizdeki üzücü olaylara bakarak kendimiz ve dünyanın geleceği hakkında yanlış yargılar tesis etmemeliyiz.

Dünya uluslararası kurumlar kanalıyla belirsizliklerin yaşandığı ülke

ve bölgelere hem yardımda bulunmak, hem de âdil, hukuka dayanan bir düzen götürmek ve mazlumları tecavüzlerden koruyarak sorunların barışçı çözümünü sağlamak zorundadır.

Bosna-Hersek'te bir insanlık faciası cereyan etmiştir. Türkiye'nin bütün gayretlerine rağmen uygar dünya bu vahşete seyirci kalmıştır.

Azerbaycan topraklarının Ermeniler tarafından işgali ve Azerbaycan halkının büyük ıstırapların içerisinde sürüklenmesi ise ayrı bir üzüntü vesilesidir. Bu konuda da Türkiye elinden gelen her şeyi yapmıştır.

Türkiye bugün bölgesinde işbirliği ve barış çabalarına öncülük eden, evrensel değerleri savunan bir 'Dünya Devleti'dir.

Aziz vatandaşlarımdan Türkiye inancını sağlam tutmalarını istiyorum. Varlarımızla sevinebilmeli ve millet olarak evvelâ Türkiye'nin bugününe ve geleceğine yürekten inanmalıyız, herşeyden önce demokrasimize ve devletimize inanmaya devam etmeliyiz-

Türkiye uygarlık mücadelesinde önemli bir mesafe almıştır.

Türkiye'nin en önemli sorunu terördür. Ülkemizin Güneydoğu bölgesinde, bu aziz vatan parçasında, geçen on seneden beri bir silâhli çete kan dökmektedir. 20 Ekim 1993 tarihi itibarıyla 2270 güvenlik kuvvetleri mensubumuz ve 3144 vatandaşımız şehit olmuştur. Devlet, çoluk-çocuk, kadın, yaşlı masum insanlarıyla; ülkenin sınırlarını, topraklarını, halkını bekleyen güvenlik kuvvetleri mensuplarıyla hain bir çetenin silâhli saldırısına maruzdur. Silâhli saldırıya maruz olan her devlet gibi ona karşılık vermek, onu tesirsiz hale getirmek ve huzuru, güveni tesis etmekle görevlidir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti hukukun içinde kalarak korumaya çalışırken, uğruna şehitler verdiği halkını incitmeden, devlet olmanın haysiyetiyle bağdaşır görevini yapıyor. Yapıyor ki, sınır ötesi harekâtlar hariç 4517 terörist ölmüş, 2811' i yaralı veya sağ olarak teslim olmuştur.

Hiç kimse endişeye kapılmasın.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu belânın hakkından gelecek güce sahiptir.

Şimdi Türk vatandaşına düşen, paniğe, korkuya kapılmadan olup bi-

tenler karşısında soğukkanlılığını muhafaza ederek devlete, rejime ve kendisine olan güvenini koruyarak, bu mücadeleyi yapan devlet güçlerine destek olmaya devam etmesidir.

Bu kanlı terörü yapanlar ve yaptırımların hedefi, Türkiye'yi bölmektir. "Bunu bertaraf etmek için kaç yol vardır?..." diye düşünüldüğü anda, devlet olarak zaafa uğrarız.

Bir tek yol vardır. O da; cinayetleri işleyerek devletin hükümrانlığını ortadan kaldırmaya kalkan bu cinayet şebekesini tesirsiz hale getirmektir.

Neticede ülkenin bölünmesine yol açacak hiçbir tedbir, çözüm sanılmasın! O, teslimiyet olur.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bu sorunun üstesinden demokrasiyi koruyarak gelecektir. Demokrasinin güçsüzlüğü sözkonusu değildir.

Bir ülkede, birtakım kimselerin demokrasiyi kalkan yaparak, o ülkeyi bölmelerine de müsaade olunamaz. Çünkü demokrasi bir ülkeyi bölmenin hizmetinde değildir; aksine bütünleştirmenin çaresidir.

Açıklıkla ifade ve ilân ediyorum ki; hiç kimse kendisini terör korkusuna kaptırıp, eşkiya ile pazarlığa oturmayı aklından geçirmesin!.. Veya Türkiye'yi parçalamaya varacak tavizleri tedbir diye düşünmesin!.. Veya, bu işin içinden demokrasi ile çıkılamayacağı gibi bir kanaate gelmesin!.. Veya, demokrasinin bu ülkeyi böleceği şeklinde bir kanaate gelmesin.

"Ya ne yapısın?" dersenez;

Devletin yapmakta olduğu bu mücadeleye topyekûn bir nitelik kazandırmak için;

- halkı,
- parlamentosu,
- basını ve
- bütün kuruluşları gönülden yardımcı olmaya devam etsin!...

Türkiye'nin gündemindeki temel konulardan bir diğeri de ekonomi ve sosyal hayattaki dengesizliklerin düzeltilmesi ve ileri ölçülere uygun bir sosyo-ekonomik gelişme sağlanmasıdır.. Devam eden enflasyonun kontrol altına alınması âcil bir gerekliliktir.

Sanayinin dünya pazarlarında rekabet edebilecek üretim yapısına

yönelik dönüşümü hızlandırılmalıdır. 1995 sonunda AT ile gümrük birliğine gireceğiz ve dünyayla bütünleşme çabası içerisindeyiz. Bunu dikkate almak zorundayız.

Teknolojinin yeniden yapılanma hamlesinin başarıyla sürdürülmesi, Türkiye'nin bilgi ve enformasyon toplumu olması bakımından da zorunludur. Çağdaşlaşma hedefi dün sanayileşmeyi içeriyordu, bugün sanayi-sonrası topluma, bilgi ve enformasyon toplumuna ulaşmayı gerektirmektedir.

Türkiye bir taraftan kalkınmasını sürdürür, demokrasisini geliştirirken gelecek kuşaklardan ödünç aldığımız çevremizi de korumalıdır.

Öte yandan, Türkiye'nin yeni baştan donatılması şarttır. Enerji, ulaşım, iletişim ve sulama alanlarında altyapının süratle yenilenerek genişletilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan, hazırlanan projeler peyderpey hayata geçirilmelidir. Türkiye'nin kendi kaynakları bu altyapıyı yapmaya yetmeyebilir. Fakat dünyada yeterli kaynak vardır. Bunun için iç ve dış kaynaklardan birlikte istifade edilmelidir. Bunun için demokratik istikrarın muhafazası şarttır.

Önemli olan bir konu da savunma gücümüzün geliştirilmeye devam edilmesidir.

Tüm bu alanlarda yapılacak işler, tabii ki büyük bir reform ve demokratikleşme hareketiyle birlikte yürütülecektir. Devletin tepeden turnağa yenilenmesi, daha iyi işlemesi, ülkenin ve milletin işlerini daha iyi görmesi lâzımdır.

Türkiye on yılı daha iyi kullanmalıdır. Bunun sonunda gerçekçi hedeflerine ulaşabilmelidir.

2000 yılında Türkiye'de kişi başına millî gelir 5 bin dolara ulaşmalıdır, işsizlik oranı yüzde 5-6 seviyesine indirilmelidir. Bunun için de büyüme yüzde 5'in üzerinde gerçekleşmelidir. Bir yandan da nüfus artış hızı yüzde 1'e düşürülebilir. Türkiye 150 milyar kw/saat elektrik kullanabilir hale gelmelidir. Yükseköğrenim gören nüfusun çağ nüfusuna oranı yüzde 15'lerden en azından yüzde 30'lara çıkmalıdır. Kırsal nüfusun yüzde 50'den, hiç olmazsa yüzde 30'lara inmesi bir zorunluluktur. Dış ticaretimiz artmalı, ticaret hacmimiz 150 milyar doları aşmalıdır.

Netice olarak, 2000 yılında Türkiye her alanda uluslararası standartlarda yarışan ve yaşayan bir ülke olmalıdır ve kuşku yok ki olacaktır. Türkiye olarak Atatürk'ün gösterdiği bu çağdaş uygarlık hedefine ulaşacağımızdan eminim. Cenab-ı Hak yardımcımızdır.

Yurtiçinde ve yurtdışında yaşayan bütün vatandaşlarımızın, Kıbrıs'taki soydaşlarımızın, kendilerinin ve Türkiye'nin geleceğine güven duyarak Cumhuriyet Bayramını sevinç içerisinde idrak etmelerini diliyorum. Yarınımız bugünümüzden daha iyi olacaktır.

Hepinize sevgilerimi, en iyi dileklerimi ifade ediyorum.

Süleyman DEMİREL

Cumhurbaşkanı

ÖNSÖZ

Cumhuriyetimizin 70. yıldönümü kutlamalarının layık olduğu öneme uygun bir şekilde en geniş bir katılımla gerçekleştirilmesi amacıyla Bakanlığımızda da, Başbakanlığın 19.9.1993 tarihli ve 1993/34 sayılı genelgesine uygun olarak bir Müsteşar Yardımcısının başkanlığında Kutlama Komitesi oluşturulmuş ve hazırlanan bir kutlama programı çerçevesinde, neredeyse cumhuriyetle yaşıt diyebileceğimiz Türk İdare Dergisi'nin 29 Ekim'e yakın tarihte yayınlanacak olan O Aralık sayısının da özel sayı halinde yayınlanması planlanmıştır. Bu plan doğrultusunda yapılan çalışmalar sonucunda, İçişleri Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının hizmet alanlarına giren konular ile hizmeti gerçekleştiren birimlerinin tanıtımı için hazırlananlar çoğunlukta olmak üzere, 20 yazının yer aldığı bu sayı ortaya çıkmıştır.

Türk İdare Dergisi, Türkiye Cumhuriyetinin ilanından dörtbuçuk yıl sonra yayın hayatına başlamış olması hasebiyle, büyük kurtarıcı ve Cumhuriyetimizin banisi Atatürk'ün başlattığı inkılapların yurt sathına fikri açıdan yayılması ve yerleşmesindeki katkısı da bu süreye bağlı olarak büyük olmuştur. Herkesçe bilindiği gibi, ülkemize cumhuriyet idaresi ile gelen çağdaşlaşma hareketlerinin taşra düzeyindeki ana lider kadrosu il, ilçe ve bucak idarelerinin başı olan, buralarda Devletin ve Hükümetin temsilcileri durumundaki Valiler, Kaymakamlar ve Bucak Müdürleri olmuştur. Anılanlar, bu görevlerini yerine getirirken daima modern Türk Devletinin Büyük Kurucusunun arkasında yer almışlar ve kendisine ve inkılaplarına mutlak bir itaat içinde olmuşlardır. Türk İdare Dergisi de, o dönemde yayınlamış olduğu heyecan ve inanç dolu yazı ve incelemeleriyle kendilerine fikri düzeyde ve sürekli biçimde rehberlik etme gayreti içinde olmuştur. Memnuniyetle ifade etmeliyim ki, dergi bu çizgisini aynı heyecanla Cumhuriyetimizin 70. yılında da sürdürmekte olmanın mutluluğu içindedir. Bu nedenle, dergiyi büyük bir özveri ile ve seyir çizgisini bozmadan 1928 yılından Cumhuriyetimizin 70. yılına ulaştıranları içtenlikle kutluyorum. Bugüne kadar

ebediyete intikal edenlere de Tanrıdan rahmet diliyorum. Aralarında bugün genç kuşakların tanımadıkları da bulunsa, bu saygıdeğer insanlar Dergiye günümüze kadar getiren kuşaklar zincirinin değerli birer halkasıdır.

Cumhuriyetimizin 70. yılını kalıcı bir eserle idrak etmek düşüncesiyle gerçekleştirilen Türk İdare Dergisi'nin bu sayısında yer alan tüm yazarlarımıza değerli katkılarından dolayı teşekkür ediyorum. Ayrıca, 2000'li yıllara hazırlandığımız şu günlerde gelecek nesillere böyle kalıcı eserler bırakmanın haklı gururu ve mutluluğu içinde tüm okuyucularımızın da Cumhuriyet Bayramlarını gönülden kutluyorum.

Daha nice 70'li yıllara

Nahit MENTEŞE

İçişleri Bakanı

Cumhuriyetle Birlikte Büyüyen Dergi;

TÜRK İDARE DERGİSİ

Cumhuriyetimizin ilanından dörtbuçuk yıl sonra yayın hayatına başlayan, bu haliyle konusu alanında en eski dergilerden biri ve belki de teki durumundaki Türk İdare Dergisi, elinizdeki nüshası ile 401 inci sayısına ulaşmanın coşkusunu, güzel bir tesadüfle bu mutlu günün 70. yılı özel sayısı olarak kutlamaktadır.

1928 yılının Nisan ayından itibaren "İdare Mecmuası" adıyla aylık olarak yayımlanmaya başlanan Türk İdare Dergisi, yıllar içinde, kısa süreli iki inkitası dışında (1942-1944 ve 1979-1982 yılları arasında) gerek nitelik gerekse nicelik olarak sürekli gelişmek suretiyle periyodik yayınlar arasında kendisine haklı bir yer edinmiş bulunmaktadır. Elinizde bulunan bu sayı ile birlikte Dergi altı kez özel sayı halinde yayımlanmış, bu özel sayılardan beşi de Cumhuriyetimizin 10., 15., 50., 60. ve 70. yıl kutlamaları çerçevesinde oluşturulmuştur.

İçişleri Bakanlığı Yayın Yönetmeliği hükümleri uyarınca içeriği ve kapsamı belirlenmekte olan Derginin basımı ve dağıtımıyla teknik düzeyde Bakanlık Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı bünyesindeki Yayın ve Dokümantasyon Dairesi sorumludur. 1928 lerde 2000 adet olarak basılmaya başlanan dergi bugün genişletilmiş dağıtım planına göre 7500 adet olarak basılmakta ve başta İçişleri Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatı olmak üzere tüm belediyelere, kamu kurum ve kuruluşlarına, üniversitelere, il halk kütüphanelerine, kamuya yararlı derneklere ve yargı kuruluşlarına gönderilmektedir. Bu kadar geniş bir dağıtım sahası olan derginin doğaldır ki muhtevasında da geçmiş yıllara oranla bazı değişiklikler yapılmıştır. Sadece kamu yönetimi ve yönetim hukuku alanlarındaki konuların işlenmesiyle yetinilmemiş, dergiye alınan yazılar; değişen dünya ve buna paralel olarak siir'atle değişme aşamasındaki ülkemizde içişleri Bakanlığı merkez teşkilatı, mülki idare amirleri, güvenlik güçleri ve mahalli idareler mensuplarının sorumlu ve ilgili oldukları konuların da giderek farklılaştığı ve geleneksel görevlerine yeni görevlerin eklendiği gözöniinde

bulundurulacak şekilde çalışılmıştır (ekonomik, planlama, çevre konuları gibi...).

Derginin 65 yıllık gelişim süreci içinde ağırlık mülki idare amirlerinden gelen yazılarda olmakla birlikte yazar kadrosunda giderek gelişmeler olmuş, özellikle son yıllarda konusunda uzman diğer kuruluşlarda görevli kişilerle bunlar arasında özellikle üniversite mensuplarının yazılarına sıkça yer vermeye çalışılmıştır. Böylece personelimizin mesleki bilgileri yanında genel kültürlerinin desteklenmesine, içte ve dışta yönetimle ilgili her türlü gelişmelerden daha geniş bir perspektif içinde haberdar edilmesine, araştırmacıların görüşleri de değerlendirilerek daha geniş çerçevede tartışma zemini oluşturulmasına imkân verilmek istenmiştir. Değişik çevrelerden gelen yazılara dergide yer verilmesiyle derginin okuyucu alanında da olumlu gelişmeler kaydedilmiş ve dergi bugün yalnızca Bakanlığımızın dergisi olarak değil, Türk idare hayatına katkıları olan önemli bir yayın organı kimliğiyle anılmaya başlanmıştır.

Cumhuriyetimizin kurucusu ulu önder Atatürk'ün "Ey Türk Milleti! Ebediyete akıp giden her on senede, bu büyük millet bayramım daha büyük şereflerle, saadetlerle, huzur ve refah içinde kutlamam gönülden dilerim" diyerek bıraktığı vasiyetini yerine getirmek amacıyla Cumhuriyetin her on yıllık yaşadönümlerinde olduğu gibi 70. yıldönümü münasebetiyle gerçekleştirilen kutlama çalışmalarına İçişleri Bakanlığı da katılmış ve bu çalışmalar arasında Derginin özel sayı olarak yayımlanması da yer almıştır. Bu düşünce doğrultusunda 29 Ekim tarihinden hemen sonra yayımlanacak ilk sayı Aralık sayısı olduğundan, bu sayının özel sayı olarak hazırlanması uygun görülmüştür. Bu amaçla Bakanlığımızın hizmet alanı ile ilgili konular belirlenmiş, konularında uzman yazarlardan (Bakanlık içi-dışı) ve Birimlerimiz yetkililerinden bu konularda yazılar hazırlanması istenmiştir. Yazarlarımız kısa sürede yazılarını hazırlayarak amaca uygun bir dergi oluşturulmasına büyük katkıda bulunmuşlardır.

Dergide; Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman DEMİREL'in Cumhuriyetin 70. yıldönümüne ilişkin olarak yayınlamış oldukları mesaj ile Bakanımız Sayın Nahit MENTEŞE'nin mesajının yanısıra; genel konular, merkezi yönetim, mülki yönetim, yerel yönetim, haberler, mevzuat ve fihrist başlıklarından oluşan yedi bölümde yirmibir yazara ait yirmi yazıya yer verilmiştir. Yazılarda, genelde, mülki ve mahalli idarelerin, güvenlik kuruluşlarının 70 yıllık gelişimi ve bugün ulaşılan yer ile geleceğe yönelik hedef

leri ortaya konmaya gayret edilmiştir. Böylece Dergimiz, bu özel sayısı ile meslek camiamız ve araştırmacılar için Bakanlık ve hizmet alanımızın tanıtım ve değerlendirilmesine ait önemli bir işlevi de yerine getirmiş olmaktadır.

Cumhuriyetimizin 70. yılını kutladığımız bu sayı ile Dergimizin 6. özel sayısını da yayınlamış bulunmaktayız. Cumhuriyetimizin daha nice yıldö- nümelerini kutlamak ve Dergimizin özel sayılarını yayınlamak dileğiyle...

ALİ PITIRLI
Araştırma, Planlama ve
Koordinasyon Kurulu Başkanı

GENEL KONULAR

ATATÜRK VE ATATÜRKÇÜLÜK

Fikri GÖKÇEER
Emekli Genel Müdür

GİRİŞ

30 yıl hizmet vermekle gurur duyduğum İçişleri Bakanlığı'nın yayın organı TÜRK İDARE DERGİSİ'nde ATATÜRK ve ATATÜRKÇÜLÜK'le ilgili bu yazımı kaleme alırken heyecan ve mutluluk duyuyorum. Yıllarca Yazı İşleri Müdürlüğünü yaptığım İDARECİNİN SESİ gazete ve dergisinde ulu önder Atatürk'ün değişik yönlerini ele aldığım makalelerimle değerli meslektaşlarıma görüşlerimi açıklama olanağı buldum.

Bu yazıma başlamadan önce elimdeki kaynakları yeniden gözden geçirdim. Çok geniş bir dokümana sahip olduğumu gördüm. Bu dokümanlar değişik gazetelerde yayınlanan makaleler, açık oturumlar, dizi yazılar ve Atatürk'le ilgili anılardan oluşuyor. Bu dokümanlardan yararlanarak Mülki İdare Amirlerinin devamlı olarak ellerinin altında bulduracakları ve bir kaynak niteliğindeki bu makaleme Atatürk'ün yoruma ihtiyaç göstermeyen kendi sözlerini de almayı uygun gördüm.

Mülki İdare Amirleri değişik vesilelerle düzenlenen toplantılarda, Ulusal Bayramlarda, Atatürk'ü Anma ve Kurtuluş Günlerinde konuşmalar yapmakta, Atatürk ilke, devrim ve eserlerinden söz etmektedirler. Bütün bu konuşmalar titiz bir hazırlığı gerektirmekte ve hitabedilenlere göre değişik boyut ve içerikte olmaktadır. Bu yazımla, değerli meslektaşlarıma yardımcı olabilirim, yapacakları konuşmalara bir katkı sağlayabilirsem mutlu olacağım.

ATATÜRK

Dünya çapında bir devlet adamı olan Atatürk bizden biridir. Çağımı aşan

bir kişiliğe sahiptir ve bir düşünce çığırının, bir çağdaş eylemin bayrağıdır.

Atatürk Türk Ulusu'nun kaderini değiştiren, ama yeni bir yön veren kişidir. Ulusal bir kahraman,, bir volkan, bir dinamizmdir. Atatürk'ün halkçılığı, ulusçuluğu, özgürlük inancı, Türkiye'nin bugüne ulaşmasının asıl dinamosunu oluşturmuştur. Atatürk'ün büyüklüğü bir peygamber değil, bir insan olmasından kaynaklanmaktadır. Özlemleri, duyguları, sevgileri, tutumları ile herkes gibi bir insan... O'nu başkalarından ayıran, ülkesinin bağımsızlığını herkesten çok istemesi, önderlik yeteneği ve cesaretidir. Atatürk'ün kişiliği memleketine ve çağma hakim olmuştur. Başladığı gibi bitirebilen tek adam Atatürk'tür. Atatürk'ü Atatürk yapan soğukkanlılığı, akılcılığı, gerçekçiliği ve bilimciliğidir.

Atatürk bir Türk büyüğünün adı olmaktan çok, bugünün ve yarının Türkiye'sinin adıdır ve Türkiye'nin bütün dünyaya açılan penceresidir. Durum değerlendirmelerini çok iyi yapan Atatürk tarihin seyirini ve geleceğini sezen büyük bir siyaset adamıdır. Öteki çağdaşlarından daha açık bir biçimde, tarihin bütününe kavramıştır. İnsan sevgisine, insan hak ve özgürlüğüne, dürüstlüğe, açık sözlülüğe daima saygılı olmuştur.

Sınırsız bir hayal gücüne sahip olan ATATÜRK, gençliğinden beri herkesin olmayacak sandığı şeylerin olabileceğine inanmış, lüzumuna kani olduğu bir işi derhal yapmıştır. Atatürk geçmişle gelecek arasında, değiştirilmesi gerekenle, değişik düzen arasındaki geçişi başarı ile temsil edebilmiştir. O'na büyük sıfatını vermemiz bu tarihsel davranışın bir ifadesidir. Herşeyin kaynağına inmek, aklının vazgeçemeyeceği bir ihtiyaç olmuştur. Gözlem, yargı ve uygulamalarında daima batılı düşünce tarzı egemen olmuştur.

Atatürk Türk Ulusu'nun en zor günlerinde ortaya çıkan bir önderdir. Yüzyılların kötü mirası O'nun yürekliliği ve gücüyle reddedilmiştir. Çağdaş uygarlığın üst yapı kurumları, Türkiye'ye O'nun aracılığı ile girmiştir.

Dünya tarihinde kendi toplumu ile dirsek dirseğe, insanlığın geleceğine bağlı, bunda inançlı, ödünsüz tek büyük insan Atatürk'tür. Hümanist düşünceyi insanımızın yaşamına o katmıştır. Atatürk hep halka dayanmış ve milletin geleceğine inanmıştır. Ne yaptıysa, Türk Ulusu'na güvenerek, bu ulusun büyüklüğüne inanarak yapmıştır. O'nun Türk Ulusu'na inan ve güveni Türk Ulusu ile Atatürk arasında güçlü bir bağ kurmuştur. Atatürk bütün başardığı işlerde, halka yönelme, hizmetleri halka götürme, herkese eşit dav

ranma gibi ilkeleri gözönünde tutarak halkın yetişmesi için çalışmıştır.

Atatürk teşkilatçı, reformcu, sevgi ve saygı telkin eden ve topluma hükmeden yaratıcı bir karaktere sahipti. Örgütlenme yeteneği çok yüksekti. Bunu başarırken inandırıcı, birleştirici ve toplayıcı olmuştur. Daima halkla yan yanadır. Halkını ve insanları çok iyi tanır. Toplum ve devlet hizmetinde kimi nerede, nasıl ve ne şekilde görevlendireceğini çok iyi bilir.

Atatürk bir düş değildir. Varlığında gelişmiş, gelecek olmuş yaşayan bir insandır. Yaptıklarıyla değil, yapacaklarıyla başlayan bir insandır. Yaşamı sever, Türk Ulusu'nun da yaşamı sevmesini ister. Düşmanını daha yendiği anda başışlayacak kadar alicenaptır.

Atatürk doğuştan terbiyeli bir insandır. Yakışıklılığı, manâ dolu çehresi ve üniformasının titiz güzelliği ile herkesten farklıdır. Muntazam giyinmek Atatürk'ün önem verdiği konulardan biri olmuştur.

O'nun kişiliği, yaşamak için didinen koca bir İmparatorluğun türlü bunalımlar ve kanlı siyasi olaylarla yoğrularak gelişmiştir. Atatürk bir meşale, bir doktrin, bir ulus, bir devrimdir. Atatürk her toplumsal karmaşığı düzene dönüştürmüştür. Atatürk için yenilgi yoktur. Haksızlık yoktur. O her yönü ile çağımızın ve gelecek yüzyılların ölümsüz Ata'sı olarak ebediyen yaşayacaktır. Atatürk yalnız ulusal tarihin değil, bütün insanlık tarihinin de ölümsüz lideridir.

Olağanüstü azim ve irade gücüne sahip Atatürk'ün yenemeyeceği hiç bir güçlük, deviremeyeceği hiç bir engel yoktu. Her engeli sabır, tedbir ve zor ile yenmiştir. Atatürk bu yönü ile uzun bir sabır kudretidir. Yenilmez iradesiyle bütün hayatı boyunca çok nazik durumlarda güçlükleri ve çaresizlikleri yenerek milletini selâmete ulaştıran Atatürk, bu yargının gerçekliğini kanıtlayan komutan ve liderlerin başında gelmektedir.

O devrimleri ile zamanı ve zamanları aşan yurdumuzda aydınlık çağını yaratan en büyük Türk'tür. Batılı olmayan bir dünyada en aydın ruha sahip olan kişidir. Yüksek Türk ruhu O'nda en yüce temsilcisini bulmuştur. Atatürk demek, doğruluk demek, ideal demek, bağımsızlık demek, Avrupalı zihniyette insan olmak demektir. O'ndaki Türklük bilincinin kaynağı, Türk'ün ve mazlum ulusların mutluluğu olmuştur. Atatürk yalnız bizim değil, dünyanın değil, modern devlet anlayışının yirminci yüzyıldan ötelere uzanan asırların lideridir. O'nu canlı tutan güncel sorunlarımıza kadar uzanan

aydınlatıcı elidir. Türk Milleti'nin arzu ve iradesini kendi içinde derinden hissedenden Atatürk, büyük ve yüce kişiliği ile Türk Milleti'nin şefi ve lideridir. O tarihin seyrini değiştiren bir kader adamı, Türk milli hayatının ayrılmaz bir parçası ve gücüdür.

Atatürk'ün en istemediği şey, sevgili ulusunun ruhunu incitmek olmuştur. O halkın dostu, halkın babasıdır. İnsanlığın, kardeşliğin simgesidir. İnsanlığı çok seven ve bunu da her fırsatta etrafındakilere telkin etmekten zevk alan bir karakter sahibidir. Atatürk çok sevdiği için, çok sevilen bir insandır.

Atatürk gücünü halktan alan, halka saygılı bir liderdir. Ağırbaşlı ve temkinlidir. Çok güçlü bir konuşmacı olmasına karşın üslûbu ölçülüdür. Tahrik ve heyecana kapılmaz, kapılanları da yatıştırmada ve gerçekleri göstermede üstüne yoktur. En felaketli anlarda, en zor günlerde, bütün ümitlerin söndüğü zannedilen durumlarda etrafına cesaret ve ümit vermeyi çok iyi bilir.

O bir sanatçı idi. Ulusunu yaratan bir insandı. O'nun karakteri "çok düşünmek, çok danışmak, kendi inandıklarını kontrol etmek ve başkalarının da buna inandıklarına kani olmak ve hiç bir atılımı oluruna bırakmamak" şeklinde özetlenebilir. Atatürk'ün büyük özelliklerinden birisi de, ikbal ve iktidar dolayısı ile aradan yıllar geçmesine rağmen değişmemiş olmasıdır.

Atatürk düşüncelerini eylem halinde dile getirmiş, zaman zaman da söz ve söylevlerle ortaya koymuş bir düşünürdür. Asil Atatürk söylediklerinin ve yaptıklarının arkasındadır. Düşüncelerindeki derinlik ve berraklık o derece üstündür ki, düşünceleri ile toplumu etkisi altına alabilmiştir.

Atatürk'ün üstün konuşma yeteneği sanatçı kişiliğinden gelmektedir. İnce, duygulu bir konuşma stiline sahiptir. Atatürkünkü konuşmalarıyla, bugünlere değil, yarınlara seslenmektedir. Coşkulu konuşur, bu esnada bile duygularına egemendir. Duygularına esir olmayı bilmez, sadece ve ancak ülkenin ve ulusun geleceği söz konusu olduğu zaman cümlelerinde bir lirizm hissedilir. Atatürk'ün sözleri aslında yorumlamaya ihtiyaç göstermeyecek kadar açıktır. Atatürk ölünceye kadar, eline verileni değil, kendi yazdıklarını söylemiş ve okumuştur. Ömrü boyunca okumuş, bunlardan yararlanmış ve okuduklarının eleştirmesini yapmıştır.

Atatürk bilgi ve öğrenim aşığıdır. En zifiri karanlıkları delen bir zekâyâ

sahiptir. Dikkati hiç kimsede benzerine rastlayamayacağımız ölçüde gelişmiştir. İlk fikri mücadelesine, Mustafa Kemal olarak kalemlle başlamıştır. Hayatı boyunca basma kıymet vermiş, gazetecileri sevmiştir.

Atatürk zarif, duygulu ve vefalı bir insan, gerçek bir dost ve gönül adamıdır. Kendi düşüncelerine güvenir, fakat kimseyi düşüncelerinden ötürü kmamazdı. O daima özgür düşünceyi kafesler içinde hapsedmek isteyen bir inanışın karşısında olmuştur. "Düşünmeden, inanacaksın" diyen bir felsefenin her zaman düşmanı olarak kalmıştır. Hür fikre ve tenkide değer vermiştir. O gerçek dostlarının kendisini açık yürekle tenkit etmesi gerçeğini hiçbir zaman unutmamıştır.

Atatürk'ün dostları değil, çevresi vardı. Hayata ve dünyaya açılmış görünürdü, ama aslında kendi içine dönmüştü. O'nun hareket ve heyecan dolu hayatının tek zevki akşam sofrası idi. Akşam sofrasında hoşlandığı veya iltifat etmek istediği beş-on arkadaşını etrafına toplamak, onlarla konuşmak, hasbıhal etmek ve böylece tatlı bir gece geçirmek biricik eğlencesi idi. Onlarla geçmiş şeylerden bahseder, vakalar nakleyley, sırasını getirerek hoş hikayeler söyler, maceralar anlatır, tatlı tatlı konuşurdu. Bu onun için bir zevkti. Bazen sofrada bulunanların liyakatlarını ölçmek ister, her birine bir konu verir, söz söyler, nutuk irat ettirir, böylece onları hissettirmeden sınavdan geçirir, değerlerini tayin ederdi. Bu sofrta gecelerinin birinde bir hasbıhal arasında vecde gelerek "Benim gözümde hiçbir şey yoktur, ben yalnız liyakat aşığıyım." demiştir.

Atatürk hiçbir zaman gizli kapaklı işlerden, dedikodudan hoşlanmamıştır. Hele gammazlığa tahammülü yoktu. Kendisine gizli bir telkin yapılmak istenmişse, ne yapar yapar, ilgilinin önünde bu meseleyi açığa vurur, işin doğrusunu çıkarttıktan sonra da bir hüküm verirdi. O'nda söylediklerini ve yaptıklarını daima içinde bulunduğu koşullara göre ayarlayan bir gerçekçilik vardı. Gerçekçi olmak, O'nun karakterinin ve büyüklüğünün ayrılmaz bir parçası olmuştur. Atatürk sorunları olaylara göre değil, aslında olduğu gibi ele alan bir insandır. Ve tekrar ediyorum. Atatürk maceracı değil hesapçı, gizli değil açık, hayalci değil gerçekçidir. Ufku geniştir. Keskin bir uzak görüşü ve yanılmaz bir muhakeme gücüne sahiptir. Çabuk düşünür, çabuk ve kesin karar verir, çabuk hareket eder. Hayatında duraksama nedir bilme- miştir. Son derece cesur ve ataktır. Korkuyu hiç tanımamıştır. Buna karşın ihtiyatlı olmuştur. Bu yönünü silah arkadaşı merhum Fevzi ÇAKMAK şu sözleriyle ortaya koymuştur; "Atatürk hemen her zaman nerede durulacağını

biymiştir. Bu O'nun pek hayran olduğum meziyetlerinden biri idi. Daima ilerisini düşünmek, daima dikkat, O'nun memleket yolundaki işlerinde hakim olmuştur."

Hayatı boyunca küçük planların değil, büyük planların sahibi olmuştur. Atatürk **"ya hep, ya hiç"** diyen bir insandır. **"Ya bağımsızlık, ya ölüm"** sloganı bunun en büyük kanıtıdır. Bu nitelikleri ile kişiliği ve karakteri sağlam bir devlet adamıdır. Ne sağda, ne solda, ne ortadadır, ilerde. Gerici değil, ileridir, tutucu değil devrimcidir. İleriye bakma O'nun özelliğidir. Geçmiş değil, geleceği amaçlayan bir yöneticidir. Birleştirici ve toplayıcıdır. Atatürk'ün birleştirici ve yapıcı gücü, kişisel özelliğinden ve karakterinden gelmektedir. Dostlarına ve arkadaşlarına karşı saygılı davranışı, vefa gibi yüksek insani meziyetlere sahip oluşu çevresindeki insanların, etrafında toplanmasının nedenini oluşturmuştur.

O büyük bir askerdir. O emsalsiz bir devrimci ve manevi gıdasını memleketine hizmet aşkını, içinde yaşadığı cemiyetten, bu milli ilham kaynağından alan bir dahidir. Türk tarihinin akışını önderi olduğu bağımsızlık savaşı ile değiştirmiştir. Atatürk Birinci Dünya Savaşı sonunda ortaya çıkmış bir "Ulusal Kurtuluş" devrimcisidir. Mustafa Kemal Kurtuluş Savaşı bir cumhuriyetçi olarak başlamıştır. Atatürk Sev'ri yırtan kahramandır. Anadolu'ya bir üniforma adamı olarak değil, bir düşünür, bir devlet kurucusu olarak çıkmıştır. Atatürk'ün Osmanlılık doktrinini parçalayan ilk önder olduğunu kabul etmek lazımdır.

Atatürk İttihat ve Terakki Komitesi'nin çok faal bir üyesiydi. Mustafa Kemal en kara günlerde bir ışık tohumu olarak kendi efsanesini ister istemez örmeye başlamıştır. Ulusal şahlanışı ile Türkiye'yi devrimleri ile bir yüzyıl ileriye götürmesi bu efsaneyi büyütmüş ve perçinleştirmiştir.

Atatürk ihtilalciden çok devrimcidir. Bütün hayatı boyunca emir vermiş, emir almış bir asker olmasına karşın, devlet düzenini yıkıcı hareketlere karşı olmuştur. Sömürgecilik ve emperyalizme karşı açılan savaşların ilk lideri Atatürk'tür.

Dünya ulusları arasında karşılıklı anlayışın, sürekli barışın öncülüğünü yapmış, tüm yaşamı boyunca insanlar arasında hiç bir renk, din, ırk ayrımı gözetmeyen bir uyum ve işbirliği çağının doğacağına olan inancını yitirmemiş. Atatürk bir milli mücadele gerçeğidir. Fikri ve idealleri ile milli mücadelenin şefi ve lideridir. Bu liderlik tesadüfi değildir. Toplumsal ve

siyasal olaylar ve Mustafa Kemal Paşa'nın kişiliği bu sonucu hazırlamıştır. "Ulusal davayı kazanmak için O'nun yenmeye zorunlu oldukları, güçlükleri düşünmek bile insanın gözünü karartır. İzdırap çeken büyük kahraman vefakar Türk Uлуу için de Gazi, ızdırap çekmekte, kahramanlıkta ve fedakarlıkta en ileri yürüdüğü içindir ki, ulusun maddi ve manevi bütün kudretinden millet davasından istifade edebilmiştir." Bu sözler O'nun en yakın silah arkadaşı, Başbakanı milli şefimiz İsmet İNÖNÜ'ye aittir.

Atatürk mücadelesine deyim yerinde ise sıfırdan başlamış, arka arkaya gelen savaşlardaki sürekli yenilgilerle gücünü ve moralini tüketmiş bir halkı yeniden atılma geçirmiş, giderek artan gücünün sınırını en gerçekçi biçimde saptamış, kesinlikle düş kurmamış, serüvene kapılmamış, inanılmaz zorluklar ve olanaksızlıklar içinde yeni bir devletin temellerini atmış, hep ileriye bakarak bu yeni devletin çağın gereklerine uyarak uygarlık düzeyini yükseltmesini amaçlamış, çağımızın büyük gerçeği az gelişmiş ülkelerin gerek ulusal, gerekse uluslararası planda yoksulluk çemberini nasıl kıracaklarını bile "bütün" içinde göstermeye çalışmıştır.

Vatani iç ve dış düşmanlardan kurtaran, Cumhuriyet'i kuran ve Cumhuriyet'i kurduktan sonra "Egemenlik Kayıtsız Şartsız Ulusundur" diyerek Cumhuriyet ve Ulusunun bağımsızlığı dünya duruncaya kadar yaşayacaktır, diye devrimler yaratan ve uygulayan bir liderdir Atatürk....

Atatürk diktatör değildi. O hiçbir zaman "Ben böyle istiyorum, böyle olacak" dememiştir. "Ulus böyle istiyor, böyle yapacağız" demiştir. "Size diktatör diyorlar ne dersiniz?" diyen bir gazeteciye "Eğer diktatör olsaydım, bana bu soruyu soramazdınız, bu sözlerden benim kuvvetimin olduğunu kastediyorlar ki bu doğrudur. Benim arzu edip de yapamayacağım hiç bir şey yoktur. Çünkü ben kalpleri kırarak değil, kalpleri kazanarak hükmetmek isterim" diyen Atatürk'e karşı en büyük günahı O'na diktatör diyenler işlemiştir. Bu gafiller sonradan anlamışlardır ki, O'nun tahtı, ulusunun sevgisi, saygısı ve inancı üzerine kurulmuştur.

Atatürk tarihimiz içinde bir özgürlük ve kalkınma simgesi olmuş, yeni bir ulus yaratmıştır. Sosyal adaletçi, sosyal devletçidir. İnsanlığın yanındadır. Özgürlüğün ve uygarlığın yanındadır. Barışçıdır, barışseverdir. Ulusal çıkarları sınıf, din ve kişi köprülerine kaptırmamak için otoriter olmuştur. Türk Uлуу'ndan olmak ve ona hizmet etmekten kıvanç duymuş, en büyük saygıyı ulusuna ve meclisine göstermiş, alev gibi parlayan bir yurt sevgisi taşımıştır.

Mustafa Kemal gerçeğinin bir yönü millete sevgi ve inançsa, öteki yönü de hiç şüphesiz "AKIL", "İRÂDE" ve "CESARET"tir. Mustafa Kemal'in cesaretinde şuur vardır. O korkulacak yerde korkmasını bilecek kadar kişisel cesarete, gerektiğinde istiskal edilmeyi bile göze alacak kadar medeni cesarete sahiptir.

Uluslararası anlayış, işbirliği ve barış yolunda çaba göstermiş üstün bir kişi, olağanüstü reformlar gerçekleştirmiş bir devrimci, insan haklarına saygılı, dünya barışının öncüsü, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün meziyetlerinden sadece bir tanesi bile bir fani için erişilmesi güç mazhariyettir.

Bir devrimci olarak 18 yaşından son nefesine kadar hiçbir ödün zaafi göstermeyen bir idealisttir. Bu tarafı ile çağdaşlarından hiç kimseye benzemez.

Atatürk Türk Devriminin yaratıcısı, başı ve mimarı olduğu kadar, ileri fikirlerin topluma yeni değerler katan idealinin de güç kaynağı olmuştur. Tarihimizin tek cumhuriyetçisi Atatürk'tür. Ulusal gün ve ulusal şenlik kavramları bize Atatürk ile gelmiş kavramlardır. Atatürk soyut ve somut tüm ulusal değerlerimizin, uygar, ilerici, modern Türkiye'nin adıdır. Düşüncelerini cesaretle uygulamaya koyan büyük bir eylem adamı olan Atatürk, eylemlerinin felsefesini, düşüncesini bizzat kendisi hazırlar ve doğruluğuna inandıktan sonra uygulamaya geçerdi. Atatürk eylem adamlığını, düşünce adamlığı süzgecinden geçirerek, ikisini bir arada yürütmüştür.

Atatürk ne yazık ki, kendi yurdunda gereği gibi anlaşılammıştır. O bir tabu değildir. Dogmatik değildir. Bir fikir sistemidir. Millî mücadele ve dev- rimleriyle bir bütündür. Atatürk'ü putlaştırarak, Atatürk'e ihanettir. O "Beni dondurmam" demiştir. O, bir insanı yok etmek için en iyi yolun onu tanrılaştırmaktan geçtiğinin bilinci içinde olmuştur.

"Mustafa Kemal iyi idi, Atatürk kötüdür", "Atatürk Mustafa Kemal'i katletmiştir" diyenler, gaflet, delalet ve ihanet içindedirler. Bunlar O'nun dev- rimlerini hazmedemeyenler, kabul etmek istemeyenlerdir. Atatürk'ü yorumlamak, O'nu şu ya da bu dünya görüşünde değerlendirmek, Atatürk'ü bizzat Atatürk'ün eylem ve yaşantısından soyutlamak isteyenlerin ortaya attıkları bir yutturmacadır.

Atatürk ne bir ezber tahtası, ne de ağlama duvarıdır. O, kurduğu devlete damgasını vuran, kendi ruhundan ruh, aklından akıl, eyleminden eylem katan

bir önderdir. Düşüncelerini bizzat yaşamış, düşüncelerini bizzat eyleme yansıtmiş, yozlaşmış - kokuşmuş bir düzenden bir devlet çıkarmış, ustalığını bütün dünyaya kabul ettirmiş bir devlet adamıdır.

Atatürk yüce bir şahikadır. O'nun eteklerinde dolaşanların, O'nun yüceliğini aşındırmalarına olanak yoktur. Çünkü O yalnız bizim değil, özgürlüğe susamış, ezilmiş bütün mazlum milletlerin de sevip saydığı bir liderdir. O sessizce yaşayıp, göçmüş bir fani değildir. Bağımsızlığını, kişiliğini, hatta toprak bütünlüğünü yitirmiş bir düzene başkaldırmış, ulusunun başına geçerek yıllarca süren türlü yoksunluk ve türlü yoksulluklarla boğaz boğaza kurtuluşu sağlamış, ulus egemenliğine dayanan tam bağımsız bir devletin kurucusudur. Savaşta ve barışta bir saniye bile çok sevdiği ulusundan ayrılmamış, ayrı düşünmemiş, ayrı yaşamamış, ayrı düşmemiştir. Ömrü boyunca ne düşünmüşse, onu söylemiş, ne söylemişse onu yapmıştır. Sözleriyle, davranışlarıyla, düşünceleriyle ve taşıdığı tarihsel misyon ile hiç bir zaman çelişkiye düşmemiştir. Ulus ve yurt çıkarları ile çelişen, tam bağımsızlık ilkesine aykırı, akılcı, insanıcı, barışçı dünya görüşüne karşı hiç bir ödünde bulunmamış, hiç bir yadsıya girişmemiştir. "Benim müstesna olduğuma dair hiç bir kanun yoktur" diyen Atatürk kendi eksikliklerini dile getirmekten çekinmemiştir.

Ata'nın ölümüne karşı milletin duyduğu derin acının nedeni, O'nun Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'nı kazanan ve parçalanmış, mahvolmuş Türkiye'yi tekrar kurtaran kahraman oluşundan ayrı olarak kendisinden daha pekçok hizmetler beklendiği sırada genç yaşta ölmüş olmasıdır.

KENDİ SÖZLERİYLE ATATÜRK

Yoruma ihtiyaç duyulmayan sözleri ile Atatürk kendini anlatmıştır. Bu sözlerinden belirleyebildiklerimi buraya alıyorum.

"Biz, bize benzeriz."

"Neticede unutmayın ki, ben de sizin gibi bir insanımı. Sizinkinden bir fazla değil yaptıklarım."

"İki Mustafa Kemal vardır. Biri ben ölümlü Mustafa Kemal, öteki Türk Ulusu 'mm daima içinde yaşattığı Mustafa Kemal: Ben onu temsil ediyorum. Herhangi bir tehlike anında ben meydana çıktım, beni bir Türk anası doğurmadı mı? Türk anaları daha nice Mustafa Kemal'ler doğurmayacak mı?"

"Ben gerektiği zaman en büyük armağanımı olmak üzere, Türk Ulusu'na

canımı veririm."

"Ben kendimi, ruhumla, canımla, kanımla, bütün varlığımla, vatanıma vakfetmiş bir kimseyim. Benim bu uğurda görülecek bir davam vardır, bu davayı kazanabilmek için gece gündüz demeden çalışmak mecburiyetindeyim. Bugüne kadar dünyada oturarak kazanılmış bir zafer gösterilemez. Bu itibarla biz de zaferi elde etmek istiyorsak, hep birlikte el ele vererek çalışmak zorundayız."

"Başarı için genel ve en güvenilir yol, her aşamayı zamanı ve yeri gelince uygulamaya koymaktır."

"Ben hesabımı mucizeye değil, gerçeklere ve rakamlara dayanarak yaptım."

"Ben övünülecek bir şey yapmadım. Zafer milletindir. Ben sadece sizlerin görüntüsüyüm. Övülmesi gereken millettir, Sakarya'dan İzmir'e doğru çaraksız koşan Mehmet'tir."

"Söylediklerimin hakikat olduğu gün, Türk Milleti ve bütün alemden dileğim şudur. BENİ HATIRLA YINIZ."

"Benim her emrim kesinlikle yapılır, çünkü ben yapılmayacak emirler vermem. Çünkü ben neyi, kimin, nasıl yapacağını önceden söylerim."

"Ben askeri deha falan bilmiyorum. Herhangi bir zorluk karşısında kaldığım zaman, benim yaptığım iş şudur; durumu iyice belirlemek, sonra bu durumda alınacak önlem ve girişimlerin ne olduğuna karar vermek, bu kararı da bir kez verdikten sonra da kararı kesinlikle uygulamak ve başarılabacağına inanarak uygulamak. "

Bu bölümün sonuna gelmiş bulunuyorum. İki cümle ile bir yargımı buraya alarak Atatürkçülüğe geçeceğim.

Atatürk bizim için semboldür. O'nu aşmaya çalışmalıyız. Atatürk yaşasaydı mutlaka kendini aşar, dünyanın gereklerine ve hızına mutlaka ayak uydururdu. Çünkü O yaşadığı dönemde bile kendini aşmış, kendisini yenilemiş bir insandır. O'nunla bu nedenle övünüyoruz.

ATATÜRKÇÜLÜK

Atatürkçülük hakkında çok şey yazılmış, çok söz söylenmiştir. Atatürkçülüğü iyi anlayabilmek, sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için bu konuda yazılanları, söylenenleri iyice incelemek ve zaman süzgecinden geçirmek gere-

kir. Ben bu incelememde bu yöntemi izlemeye çaba gösterdim. Amacım, Atatürkçülüğün neleri içerdiğini, nelere karşı olduğunu belirtmeye çalışmaktır. Ayrıca bu incelemede gerçek Atatürkçülerin durum değerlendirmesi yapabilmelerine olanak sağlamak istiyorum.

Atatürkçülüğü tanımlamanın zorluğunu biliyorum. Bu konuda söz sahibi olanlar değişik tanımlar yapmakta, farklı boyutlu yorumlar getirmektedirler. Aslında Atatürkçülüğün esasları, amaçları belirtilirken, istenilen tanımlar kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Atatürk'ün düşünceleri, kendisinin de söylediği gibi yaşadığı devirde Türk Ulusu'nun toplumsal vicdanında vücut bulmuş düşüncelerdir. Atatürk onları devrim ve ilkeler haline getirmiş ve uygulamıştır.

Atatürkçülük, Atatürk'ün savaşlarından, devrimlerinden, düşüncelerinden çıkan eylemler, ilkeler ve ülküler toplamıdır ve Türk toplumunu yeniden canlılığa kavuşturmak isteyen bir olgudur. Bu olgu bizim öz malımızdır ve Anadolu'dan fıskırıştır. Bu olguyu meydana getiren Atatürk'ün kendisidir. Kemalist ilkeler Atatürk'ün fikirlerine dayanır. Bu olguya Türkiye gerçeklerinden doğmuş bir akım da diyebiliriz. Atatürk'ün temel ilkelerinin tümü, herşeyden önce Türk halkının sorunlarına gerçekçi çözümler getirebilmek amacıyla konmuştur. Temelde bir devrimdir. Demokratik, toplumsal yapıya dayalı bir atılım, bir ilerleme yaratmak Atatürkçülüğün başlıca ereğidir.

Bir düşünce sistemi olarak Atatürkçülüğün Cumhuriyetimizin kuruluşundan önce oluştuğunu söyleyemeyiz. Atatürk döneminin ortalarına doğru tüm Kemalist eylem ve devrimleri kapsayan bir biçimde Atatürkçülük adı altında bir düşünce sistemi olarak benimsendiğini söylemek daha doğru bir yaklaşım olur. Bu süreç içinde Atatürkçülüğü devrimlerin çözümlenmesine yönelik başarılı uygulamaya dayanan bir öğreti olarak da niteleyebiliriz.

Bir yazımız "Soyut ve belirsiz Osmanlılık ve Memalik-i Osmani uydurmacılığının, Misak-ı Millî ve Ulusal Kurtuluş Savaşı eylemleriyle somutlaştırılmış, belirtilmiş bir Türk yurdu ve Türk ulusu kavramlarına dönüştürül- mesidir." diyerek Atatürkçülüğe özgün bir yorum getirmiştir.

Türk Ulusunun, bugün ve gelecekte tam bağımsızlığa ve gönence kavuşması, dklın ve ilmin rehberliğinde Türk kültürünün çağdaş uygarlık

düzeyi üzerine çıkarılması amacıyla, temel esasları yine Atatürk tarafından belirtilen devlet hayatına, fikir hayatına ve ekonomik hayata, toplumun temel kuruluşlarına ilişkin fikirlere ve ilkelere Atatürkçülük diyoruz. İşte size bir tanım daha.

Atatürkçülük insan onuruna yaraşan bir düzenin temel felsefesidir. Bu felsefeyi, Türk Ulusu'nun hem ulusal, hem insani planda ortaya koyduğu bir sentez olarak niteleyebiliriz. Bu felsefeye göre bugünün ve yarının toplum- ları özgürlük içinde, bir fırsat eşitliğini temel düşünüş olarak kabul etmelidirler. "Atatürk düşünüşünde en güçlü öge insan sevgisidir" dersek, gerçeği dile getirmiş oluruz. Bu sevgi yalnız kendi ulusunu sevmeyi değil, diğer ulusları sevmeyi, onların ulusal, dini gelenek ve göreneklerine karşı hoşgörü ve saygı duymayı gerektiren soycul bir duygudur. Rahatlıkla diyorum ki büyük devlet adamı İsmet İNÖNÜ "İnsanlık idealinin aşık ve mümtaz siması" derken Atatürk'ü en özlü biçimde tanımlamıştır.

Atatürkçülük en yüksek insani değerlerin aydınlattığı ulus yolu, bilim yolu, ahlâk ve insanlık yoludur. Ankara Sanat Tiyatrosu'nda izlediğim bir güldürüde bir genç oyuncu "aydınlığa, Ulustan gidilir" derken belki de Atatürkçülüğe anlamlı bir yorum getirmek istemiştir.

Özgürlüğe bağlılığı, hoşgörüye açıklığı, düşünceye saygıyı öngören Atatürkçülük kuşakları birleştirici ve toplumsal adaletçidir. Toplumsal barışı gerçekleştirmek bu anlayışın bir gereğidir. Özgür düşüncelere yaşama olanağı tanır. Çağdaş düşüncelere açıktır. Tartışmalardan kaçınmaz. Evrensel doğruları arar, bulur ve bu doğruları çevresinin ve toplumun yararlanmasına sunar. Bu yönü ile ileriye dönük bir eylemciliktir. Dinamizm vardır ve hayat gerçeklerine uymak esastır. Bu haliyle barış içinde özgürlük, barış içinde yaşama felsefesidir. Bu felsefe ulusal değerleri en iyi şekilde kıymetlendirir. İnsanlığın yararına her hizmet, insanı insan yapan her değer Atatürk'ten geçer.

Bağımsızlık ve milliyetçiliği temel sayarken, bunu halkçılık ile zenginleştiren Atatürkçülüğe; Türk devriminin fikir ve ülkü olarak belirtisi de demek mümkündür. Halkçılığı baş tacı etmenin bir nedeni vardır. Atatürkçülük bir anlamı ile halktır, halk ne kadar mutlu ve gönenç içinde ise, Atatürkçülükte o denli yaşıyor demektir. "Halkla birlikte halk için" ilkesi bu düşüncenin temel taşıdır. Ulusun haklarını tanır ve tanıtır. Devrimcilik, bilime güven, barışçılık, laiklik, uygarlık yolu, devletçilik, köylüyü kalkındırmak,

halkçılık, cumhuriyetçilik, ulusal birlik ve milliyetçilik olarak, bir bütün halinde tüm ilke ve devrimler bu düşünce sistemi içinde yer alır.

Atatürkçülük mazlum ulusların kurtuluş ve özgürlüğü, yani sömürgeciliğin ortadan kaldırılması hareketinde yol gösterici olduğu için, çağımızın çığır açan akımlarından biri ve en önemlisidir.

Bu açıklamalardan sonra Atatürkçülüğü bir kez daha tanımlayabiliriz. "Atatürkçülük; iç ve dış, tutucu ve emperyalist baskılara amansız savaş, az gelişmişlikten kurtuluş ilkesidir. Antiemperyalist bir eylemin, ulusal bir atılımın ana prensibi, kalkış noktasıdır. Büyük bir toplumsal değişimdir. Geri kalmışlık çerçevesini kırarak uygar bir toplum olabilmek için. Bir kültür toplumundan, başka bir kültür toplumuna geçiştir. Türk Ulusu'nun yön değiştirmesi, yeni bir yol ve yöntem araması ve bulmasıdır." Bu şekilde bir kez daha tanımlamaya çalıştığımız bu düşünce sistemi, Türk Ulusu'nun sorunlarına bakış açısı ve yorum getirmiştir ve aynı zamanda tüm ulusların özgürlüğünü, egemenliğini, bağımsızlığını özümseyen bir yaşam anlayışını ve apayrı bir dünya görüşünü içermektedir.

Bu düşüncenin sonsuzluk içinde önem kazanması, belirli bir döneme yerleştirilememesi, sürekli devrim yasalarını uygulama yapısını taşımasından gelmektedir. Bu düşünce Türk Ulusu'na mal olmuştur ve yine bu düşünce Türkiye'de hiçbir zaman azınlıkta kalmamıştır. İşte köklülük ve süreklilik buradadır. Burada yeri gelmişken şu hususu vurgulamak istiyorum. Atatürkçülüğü dar bir grubun tekelinde görenler büyük bir yanılğı içindedirler. Atatürkçülüğün kimsenin himayesine ihtiyacı yoktur.

Son olarak Atatürkçülüğü yaşlanmayan, değerini yitirmeyen bir ilkeler bütünü olarak, bugün bir atılım ve bir coşku kaynağı olarak değerlendirmek istiyorum.

ATATÜRK'ÜN KENDİ YORUMU

Atatürkçülüğün en gerçek yorumu, kendi sözlerine dayanan yorumudur. Kendi sözleriyle bile olsa, bu yorumu yaparken özden uzaklaşmamak lazımdır. Atatürk'ün her durumun özelliğine ve zamanına göre yapmış olduğu konuşmaları tek tek ele alarak, Atatürkçülüğü yorumlamaya çalışmak, bizi yanlış sonuçlara ulaştırabilir. Atatürkçülük ancak somut tarihsel koşullar içinde O'nun söyledikleri yanında gerçekleştirdiklerine ve gerçekleştirmek istediklerine bakarak değerlendirilmelidir. Ve şunu unutmamak gerekir, Atatürkçülük bir

düşünceler yığını değil, bilinçle bağlantılı yöntemi doğru saptanmış bir düşün celer bütünüdür.

"Beni görmek demek, yüzümü görmek değildir. Benim fikirlerimi ve hislerimi anlıyorsanız ve duyuyorsanız bu kâfidir" diyen Atatürk ne istediğini anlatmış ve "Bize ve bizden sonra geleceklere düşen görev, bu yol üzerinde duraksamadan ilerlemektir" diyerek daima ileriye hedef olarak göstermiştir.

"Bizim yolumuzu çizen, içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk JIusu ve bir de uluslar tarihinin birer macera ve ızdırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız sonuçlardır" diyen Atatürk, Atatürkçülüğün oluşmasında yer alan temel elemanları açıkça belirtmiştir.

O, "Egemenlik kayıtsız, şartsız ulusundur." derken, bütün ulusların ileri, yenilikçi, uygar, kendi kendilerini yöneten, özgürlükçü ve parlamenter bir düzen içinde yaşamalarını, kalkınmalarını ve ulusal çıkarlarına karşılıklı saygı duymalarını öngörmüştür. O'nun "Yurtta barış, dünyada barış" ilkesi, Atatürkçü düşünceyi somutlaştıran en belirgin bir anlatımdır.

Atatürkçülük yalnız Atatürk'ün söyledikleri ve yaptıkları değildir. O'nun yapmadıkları, yapamadıkları, söylemedikleri ve söyleyemediklerini de Atatürkçü düşünce sistemi içinde bulmak gerekir.

ÖĞRETİ OLARAK ATATÜRKÇÜLÜK

Atatürkçülük bir doktrin kalıbı içinde dondurulamaz. Aksini düşünmek, bu düşünce sisteminin dinamizmini, değişik koşullara uyabilme özelliğini ve Türk toplumuna bugün ve gelecekte yön verebilme yeteneğini yadsımak olur. Tutucuların çabası Atatürkçülüğü dondurmaktır. Bunlar Atatürk'ü her ideolojinin kaynağı haline getirme çabası içindedirler. Bu yolla Atatürk üzerinde bulanıklık yaratmak istemektedirler.

Atatürkçülük yeni bir devleti, bağımsız bir devleti kurma ve kumlan devleti modern yöntemlerle yönetme sanatıdır. Bu haliyle Atatürkçülük Türk Devletinin ideolojik temelidir ve "Türkiye Cumhuriyetini korumak ve kollamayı" görev sayar. Bu temelde tam bağımsızlık vardır. Tam bağımsızlığın yanında, ulusal egemenlik, uluslararası ilişkilerde tam eşitlik, emperyalizm ve kapitalizme karşı koyma, müsabet bilimin rehberliği vardır ve dikbaşlı bir yaşam biçimidir.

Kemal izmi bir öğreti olarak görmek mümkündür. Bu öğreti sadece kendi sınırlarımız içinde kalmamış, ezilen, sömürülen ulusların yaşamında çığır açmış, evrensel bir nitelik kazanmıştır. Bu öğretinin, bağımsız halk yaşantısını gerçekleştirmeyi amaçlayan bir temel felsefesi vardır. İster ideoloji, ister düşünce sistemi, ister öğreti diyelim, bu düşüncenin halkçı, demokratik yanının şekillenmesinde, olayların büyük etkisi olmuştur.

Atatürkçülük geçmişte yaşanmış ve geride kalmış bir "TARİHSEL OLAY" değildir. Aksine Türk toplumunun tüm sorunlarının çözümünde kullanılacak ve geleceğe yönelik bir dinamik anlamında "Ulusal Çağdaşlaşma" ideolojisidir. Bu nedenle Atatürkçülüğü, çağdaş yaşamın gerisine koyamazsınız. Çünkü O "Henüz kurtulmuş değil"7, atılan adımlar, bundan sonra atılması gereken adımların başlangıcıdır" demiştir.

Kısaca özetlemek gerekirse, Atatürk'ü ve O'nun doğrultusu olan Atatürkçülüğü sınırlamak mümkün değildir. Olsa olsa üzerinde düşünür, kafa yorar ve yorum yapabilirsiniz.

ATATÜRKÇÜLÜK NE DEĞİLDİR?

Atatürkçülüğün ne olduğunu açıklarken, ne olmadığını da belirtmeye çalıştım. Ancak O'nu saptırmak isteyenlere, açık ve kesin çizgilerle Atatürkçülüğün nelere karşı olduğunu belirtmeyi de yararlı görüyorum.

Atatürkçülüğün ana hatları ve rengi bellidir. Onu her bedene uyan bir elbise gibi göremezsiniz. O'nu kendi düşün, eylem ve davranışları dışında saptamak yanlış ve tutarsız bir girişim olur. Yine O'nu içinden çıktığı Türk toplu- mundan soyutlamak, saptırarak yorumlamak geçersiz bir davranıştır.

Atatürkçülük her şeyden önce akılcıdır. Her türlü gericiliğe, bağnazlığa, yobazlığa, doğmacılığa, boş inançlar, doğa dışı düşüncelere kesinlikle karşıdır. Çünkü çağımızın bilimsel düşüncesini, düşünce özgürlüğünü ve onun yol göstericiliğini benimsemiştir. Bu düşüncede baskı, korku ve bütün diktacı yöntemlere saygınlık gösterilmez. İnsana değer vermeyen, onu sömüren her düşünce ve tutuma karşıdır. Çünkü; insancıldır, insanlık değerlerine saygı gösterilmesini ister.

Atatürkçü; aşırı sağda ve aşırı solda sapılmışların karşısındadır. Halkın katılmadığı her türlü yönetim ve girişim, gerçek halk egemenliğinin yanında olan Atatürkçüleri karşısında bulur. Büyük Türk devriminin gereklerini kav

ramış, barışsever birer ülkücü olan Atatürkçüler bilinçli ve uygarlıkdırlar. Özgürlük, Atatürkçülerin yaşama ve ilerleme kaynağıdır ve düşüncelerini sözle değil, eylemle ortaya koyarlar. Gerçek Atatürkçülük, Atatürk'ün adını haykırmak değil, O'nu anlamak ve savunmaktır.

Atatürkçü anlayış, saldırganlıktan, ırkçılıktan, kargaşa ve yıldırıcılıktan uzak düşünsel bir eylemcilik anlayışıdır. Kalıpcılığa ve taklitçiliğe karşıdır. Özetle, yeniliğe açık, geriye kapalı bir dünya görüşüdür. İnsancıl olduğu için insana değer vermeyen, onu aşağılayan her düşünce ve tutuma karşıdır, insanlık değerlerine saygı gösterilmesini ister. Herkesin insan onuruna yaraşır bir biçimde yaşayabilmesi amacındır.

Atatürkçülük katı bir sistem değildir. O tabu olmaktan nefret eden bir insandır. O, "fikri hür, irfanı hür" kuşakların yetişmesi için çalışmıştır. Genç kuşaklar büyük devrimcinin fikirlerini ve eylemlerini tek boyutlu bir ortam içinde ele alır ve tartışarlarsa büyük yanılıya düşerler. Ve yine Atatürkçü düşüncede, Atatürk'ün anlayışında tepeden inmecilik, kesin olarak yoktur. Tersine halkı hazırlama, uyandırma ve inandırma vardır. Cuntacılığı savunanlar Atatürkçü olamazlar.

ATATÜRKÇÜLERE DÜŞEN GÖREV

Atatürkçülere düşen görevleri belirtmeden önce, Atatürkçülüğün amaçlarına gözetmeyi yararlı görüyorum.

Çağdaş insan yaratma ve çağdaşlık düzeyine ulaşma özlemi, Atatürk'ün en büyük ereği olmuştur. Yeni insan yaratmak ve ülkeye kazandırmak Atatürkçülükte en büyük amaçtır.

Atatürkçüyüm diyen her Türk, Atatürkçü çizginin nerede başlayıp, nerede bittiğini bilmek, öğrenmek zorundadır ve Atatürk'ü korumak ve yaşatmak gerçekte Türk Devletini yaşatmak kavgasıdır. Gerçek Atatürkçüler yalnız fikri planda kalmakla yetinmezler, yenilik ve gelişme düşmanı olan tutucularla savaşırlar.

Atatürkçülükte özveri vardır, çaba vardır. Atatürkçülük sonuç almaktır. Bu düşünce durağan değildir. Sürekli ilerlemek, yükselmek, çağın ötesine ulaşmak demektir. Bunu unutmamak lazımdır.

O'na layık olmalı, O'nun fikirlerine sahip çıkmalıyız. Atatürkçü düşünceyi

sonsuzluk kavramı içinde düşünmeliyiz, Çünkü bu düşünce kaynağını insan sevgisinden, yaratıcılığında, evrensel savaşımdan almıştır. O'nda Türk Ulusu'nun alintieri, göznuru, emeği, onuru, şehitlerin kutsal kanı, özgürlük kazanma yolundaki savaşı vardır.

Yurdu sevmenin, bu yurdu daha güzel, daha iyi yaşanılır hale getirmenin yolunun Atatürkçülükten geçtiği bilinmelidir.

Atatürk bugün yaşıyor ve zindedir. Son olarak, Atatürkçülüğün yalnız Atatürk'e dönüş demek olmadığını, Atatürk'ün bıraktığı yerden, O'nun fikir ve eylemlerini daha ileri götürmek olduğunu vurgulamak istiyorum. Bunun anlamı da Türk Devrimine yeni katkılarda bulunmaktır.

YARARLANILAN MAKALELER

Yazarın Adı	Tarih	Konu	Gazete Adı
Celal BAYAR	10.11.1953	Nur İçinde Yat	Adalet
İsmet İNÖNÜ	10.11.1963	Onu Minnetle Anıyoruz	Yeni Sabah
Siyavuşgil	10.11.1963	Atatürk'ün Hedefi	Yeni Sabah
Ali DÜNDAR	10.11.1966	Atatürk Gerçeği	Baş
Yekta Güngör ÖZDEN	10.11.1969	Atayı Dinleyelim	Ulus
İlhan SELÇUK	10.11.1969	Atatürk'ün Bahçesinden	Cumhuriyet
Ahmet KABAKLI	10.11.1969	Atatürk'e Karşı	Tercüman
Adnan BİNYAZAR	28.3.1971	Atatürkçü Düşünce	Cumhuriyet
İsmet Zeki EYÜBOĞLU	28.5.1971	Atatürk Bayrağı	Cumhuriyet
Fehmi YAVUZ	14.7.1971	Atatürk İlkeleri	Milliyet
Muzaffer HACIHASANOĞLU	13.11.1971	Atatürkte Birleşmek	Cumhuriyet
Ş.Süreyya AYDEMİR	15.11.1971	Putlaştırmak	Cumhuriyet
Sadi IRMAK	6.4.1972	Çıkış Yolu	Cumhuriyet
Ş.Süreyya AYDEMİR	26.4.1972	Ders Nutuk	Cumhuriyet
Faruk EREM	12.7.1972	Özgür Düşünce	Cumhuriyet
Sabri KOLÇAK	26.7.1972	Filozof Atatürk	Bariş
Muzaffer HACIHASANOĞLU	4.8.1972	Halkçı Atatürk	Cumhuriyet
Ali BİLHAN	16.9.1972	Atatürkçülük Üstüne	Bariş
İsmail CEM	10.11.1972	Atatürk'ü Anarken	Milliyet
Ali GEVGİLİLİ (Açık Oturum)	12.11.1972	Atatürk'ün Görüşleri	Milliyet
Ali GEVGİLİLİ (Açık Oturum)	17.11.1972	Çağdaş Yorumu	Milliyet
Ali DÜNDAR	12.11.1972	Bulgu Özgürlüğü	Bariş
Oktay AKBAL	2.1.1973	Gerçek Atatürkçülük	Cumhuriyet
Mehmet SALİHOĞLU	6.1.1973	Devrim Gerçeği	Cumhuriyet

Mahmut MAKAL	22.3.1973	Bir Tek Atatürk	Cumhuriyet
M.Rauf İNAN	31.5.1973	Atatürkçü Düşünce	Cumhuriyet
Ali GEVGİLİLİ (Açık Oturum)	4.11.1973	Atatürkçülük	Milliyet
İlhan SELÇUK	10.11.1973	Atatürkçülük	Cumhuriyet
Metin TOKER	10.11.1973	Ağlama Duvan	Milliyet
Ş.Süreyya AYDEMİR	10.11.1973	Yarınları Sezen Atatürk	Cumhuriyet
H.V. VELİDEDEOĞLU	11.12.1973	Ata'nın Özü ve Sözü	Cumhuriyet
Sadi IRMAK	10.11.1974	Atatürkçülük	Milliyet
Mehmet KEMAL	10.11.1974	Atatürk'ü Gördüm	Cumhuriyet
İlhan SELÇUK	10.11.1974	Atatürk'ün Anlamı	Cumhuriyet
Celal BAYAR	10.11.1974	Atatürk	Milliyet
Ş.Süreyya AYDEMİR	10.11.1974	Eğer Uyanırsa	Cumhuriyet
İsmail Nafiz ALKAN	10.8.1975	Kurtuluş	Cumhuriyet
Sina AKŞİN	10.11.1975	Atatürk'ü Anlamak İçin	Milliyet
Haldun TANER	9.11.1975	10 Kasım	Milliyet
Ş.Süreyya AYDEMİR	10.11.1975	Atatürk	Milliyet
Oktay AKBAL	10.11.1976	Hangi Yüzle	Cumhuriyet
M. İskender ÖZTURANLI	16.11.1976	Barış ve Özgürlük	Cumhuriyet
Tarik Zafer TUNAYA	14.11.1977	Atatürkten Bugüne	Cumhuriyet
Sun AKINCI	20.5.1978	<u>Yeniden Doğuş</u>	Cumhuriyet
Faruk GÜVENTÜRK	9.11.1979	Atatürkçülüğün Kökleri	Milliyet
Ahmet ERDOĞDU	10.11.1979	O'nu Nasıl Bulmalı	Cumhuriyet
H.V. VELİDEDEOĞLU	11.11.1979	Neden Atatürkçüyüz	Cumhuriyet
İsmet GİRİTLİ	16.11.1979	Kemalizim	Milliyet
Ahmet ERDOĞDU	1.12.1979	Atatürk Dönemi	Milliyet
H.V. VELİDEDEOĞLU	30.12.1979	Yıl Sonu Dertleşmesi	Cumhuriyet
Oktay AKBAL	19.1.1980	Atatürkün İzinde İsek	Cumhuriyet
H.V. VELİDEDEOĞLU	30.3.1980	Temel Öğeler	Cumhuriyet
Şükrü KAÇAR	11.6.1980	Yeni İnsanı Yaratmak	Cumhuriyet
İlhan SELÇUK	30.8.1980	<u>Atatürki Sevmek</u>	Cumhuriyet
Mehmed KEMAL	14.9.1980	Atatürkçülüğün Tanımı	Cumhuriyet
Cihat AKÇAKAYALIOĞLU	20.9.1980	Tek Yol Atatürkçülük	Cumhuriyet
Şınası ÖZDENEOĞLU	3.9.1980	<u>Çağdaş ATATÜRK</u>	Cumhuriyet
Çetin ALTAN	4.9.1980	Atatürkçülüğün 1 anımı	Milliyet
İlhan SELÇUK	22.9.1980	Atatürkçülük Nedir	Cumhuriyet
Ahmet KABAKLI	5.11.1.980	Atatürkçülük	Tercüman
Çelil GÜRKAN	10.12.1980	Atatürkçülüğe Sığınanlar	Cumhuriyet
İlhan SELÇUK	3.1.1981	Biz Bize Benzeriz	Cumhuriyet
Ahmet COŞAR	5.1.1981	Atatürk Gerçeği	Cumhuriyet
Yahya A İÇYÜZ	15.1.1981	Kendi Sözleriyle	Cumhuriyet
Oktay AKBAL	11.4.1981	Atatürk Üstüne Yorumlar	Cumhuriyet
Adile AYDA	6.7.1981	Atatürk'ün Kişiliği	Tercüman
M.İskender ÖZTURANLI	12.7.1981	Uygur Olmayanlar	Cumhuriyet

Vecihe HATİROĞLÜ	26.12.1981	Zamanlan Aşmıştı	Cumhuriyet
Melih Cevdet ANDAY	2.4.1982	Olmak mı, Olmamak mı?	Cumhuriyet
Oktay AKBAL	21.4.1982	Atatürkçü Olmak	Cumhuriyet
Hüsnü A.GÖKSEL	19.10.1982	Herkes Yenildi	Cumhuriyet
Vecihi TİMUROĞLU	13.11.1982	Atatürk Yaşadı	Cumhuriyet
Melih Cevdet ANDAY	10.12.1982	Halkım	Cumhuriyet
Oktay AKBAL	27.6.1983	Atatürk'ü Yaşatmak	Cumhuriyet
Ş.Kaya SEFEROĞLU	15.10.1983	Milliyetçiliği	Yeni Forum
Özer OZANKAYA	29.10.1983	Taniyormuyuz	Cumhuriyet
Hüsnü A.GÖKSEL	10.11.1983	10 Kasımlarda	Cumhuriyet
Ahmet ÇOŞAR	10.11.1984	Atatürk	Cumhuriyet
Vedat GÜNYOL	11.11.1984	Atatürk	Cumhuriyet
H. V. VELİDEDEOĞLU	10.7.1988	Neden Atatürkçülük	Cumhuriyet
İlhan SELÇUK	7.12.1988	Gardrop Atatürkçülüğü	Cumhuriyet
Oktay AKBAL	13.1.1991	Haksız Savaşlara Karşı idi	Cumhuriyet
Sura KİLİ	12.2.1991	Siyasal Önderlik	Cumhuriyet
İlhan SELÇUK	6.7.1991	Kemalizm	Cumhuriyet
Müşerref HEKİMOĞLU	30.8.1991	Atatürk Gerçeği	Cumhuriyet
Turhan İLGAZ	29.11.1991	A,ta'yı Düşünürken	Cumhuriyet
Oktay AKBAL	10.11.1992	Atatürk Konuşuyor	Milliyet
Oktay GÖKDEMİR	9.11.1992	Büyüyen Atatürk	Cumhuriyet
İlhan SELÇUK	1.12.1992	Var Olsun Kemalizm	Cumhuriyet
Zekai BAYAR	6.12.1992	Atılım Zamanı	Milliyet

CUMHURİYETİN 70. YILINDA ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE

Doç. Dr. Turan GENÇ

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunun 70. yılında, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne; demokratik ve laik Cumhuriyete, milli egemenliğe, kamu düzen ve güvenliğine yönelik yıkıcı ve bölücü eylem ve faaliyetlerin boyutları karşısında ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün düşünce, inkılâp ve ilkelerini bir kez daha hatırlamanın gerekliliğine inanıyoruz.

Büyük kurtarıcı ve Cumhuriyetin kurucusu, yarattığı siyasal, sosyal ve kültürel inkılaplarla tarihin akışına yön vererek, ırk, din, dil ve renk ayrımı gözetmeksizin dünya milletleri arasında karşılıklı anlayışın ve devamlı bir barışın öncüsü olmuştur.

İnsanlık dünyasının eşsiz dehası, Ulu Önder Atatürk, kahraman milletin azim ve iradesine güvenerek ve yalnız ona dayanarak ebedi Türk yurdu olan Anadolu topraklarını kurtarmakla kalmamış, aynı zamanda onu uygarlık düzeyine çıkarmanın temellerini de atmıştır. Genç bir subay olarak orduya katıldığında, Osmanlı Devletinin o günkü kötü gidişini görerek farklı kişiliği, zekâsı ve çalışkanlığı ile dikkatleri üzerinde toplamıştır. Osmanlı toplumunda, devlet kuruluşlarında ve ekonomide meydana gelen çöküşler, devleti güçsüz ve zayıf düşürmüştü. Toplumsal yaşamdaki dengesizlikler yanında, siyasal egemenlik de sarsılmış bulunuyordu.

Osmanlı Devleti'nin, Birinci Dünya Savaşında müttefikleri ile birlikte yenik düşmesi, Devleti siyasi parçalanma ile karşı karşıya getirmiş, bu sırada Atatürk'ün önderliğinde bağımsızlık savaşı başlatılmış ve yeni Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulması ile karanlık günlerin acıları son bulmuştur.

Bağımsız Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulması ile, Cumhurbaşkanlığına seçilen Atatürk, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarına eğilerek Türk halkının refahına yönelik akılcı karar ve uygulamalara başlamıştır.

Türk bağımsızlık savaşı, yirminci yüzyılda haksızlığa uğramış milletlere ve İslâm dünyasına, sömürgecilğe ve emperyalist ülkelere karşı mücadele yolunu göstermiştir.

Daima aklın ve bilimin yolundan yürüyen Atatürk, Osmanlı Devletinin teokratik yapısından, çağdaş laik devlete geçişi gerçekleştirmiş, düşünceleri ile gelişme yolundaki milletlerin de sorunlarına ışık tutmuştur.

Atatürkü düşünce bir bütündür. Bu düşünceyi anlamak için, Atatürk'ü tanımak, O'nun ilke ve inkılaplarını bilmek gerekir. Bunun için, önce Osmanlı Devletinin son yıllarına bakmak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş günlerini gözden geçirmek ve Atatürk'ün yaptıkları ile yapmak istediklerini incelemek lazımdır.

OSMANLI DEVLETİNİN SON YILLARI

Tarihin en güçlü ve en uzun ömürlü imparatorluklarından biri olan Osmanlı Devletinin 19. yüzyıl sonlarına doğru Batı karşısında zayıf düşmesinin ve gerileyişinin sebepleri arasında en önemlisi, olaylara akılcı ve bilimsel bir gözle bakmayarak aklın ve bilimin önderliğinde ilerleyen ve sanayi devrimini başlatan Batının karşısında gerçeklerden kaçıp doğmalara saplanmaktır.

Çağdaş bilim ve teknolojiden yoksun Osmanlı Devleti, Avrupa ülkelerinin gelişimi karşısında kapılarını Avrupalı tüccarlara açarak ekonomik çöküşü de hızlandırmıştır. Dış borçlarını ödeyemeyen devletin gelir kaynaklarına el konulmuş ve içişlerine karışılmaya başlanmıştır. Osmanlı uyruğundaki halkların milliyetçilik duyguları ve din ayrılıkları körükleniyor, Balkanlarda, Arap ülkelerinde ve hatta Anadolu'da peşpeşe ayaklanmalar çıkartılıyordu.

Hâlâ Osmanlı Bayrağının dalgalandığı, Arnavutluk, Bulgaristan, Cezayir, Filistin, Irak, Libya, Lübnan, Mısır, Romanya, Suriye, Suudi Arabistan, Tunus, Ürdün, Yemen, Yugoslavya ve Yunanistan teker teker işğâl ediliyor ya da isyan ediyorlardı.

Birçok vatansever devlet adamı, komutan, sanatçı ve aydın kişiler bu kötü gidişi engellemeye çalışıyordu. Padişah II. Abdülhamit'e 1876'da Meşrutiyet

yönetimini kabul ettirdiler. Bir yıl sonra Padişah tarafından Mebuslar Meclisinin dağıtılmasından sonra, Meşrutiyet yanlıları, 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanını sağladılar.

Ancak bundan sonra meydana gelen 1911-1912'de İtalya ile savaş, 1912-1913'de Balkan Savaşı, 1914-1918'de Birinci Dünya Savaşı Osmanlı Devletinin toparlanmasına imkân vermedi ve son Osmanlı toprakları da işgâl edilmeye başlandı.

Nitekim, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda Karabağ, Sırbistan ve Romanya'ya bağımsızlık sağlandı. Bulgaristan kendi içişlerinde serbest bir prenslik oldu. Bosna-Hersek yönetimi Avusturya'ya bırakıldı. Teselya Yunanistan'a, Kars, Ardahan ve Batum Rusya'ya verildi. İngilizler de geçici olarak Kıbrıs'ın yönetimini aldılar. İmparatorluğun bu çözülüşünü fırsat bilen Fransızlar 1881'de Tunus'u, İngilizler 1882'de Mısır'ı işgal ettiler. Bulgaristan 1908'de bağımsızlık ilan etti. Avusturya Bosna-Hersek'i, Yunanistan Girit Adasını işgâl etti. İtalyanlar 1911'de Trablusgarp ve Bingazi'yi işgâl etti.

Balkan Savaşı sonunda Meriç Nehri'nin batısındaki topraklar da elden gitti.

Derken, 1914'de Birinci Dünya Savaşı patlak verdi. Düşmanlar Çanakkale'yi ele geçirmek için Gelibolu'ya asker çıkardılar. Türk askeri burada, Atatürk'ün önderliğinde destanlar yaratarak vatan uğrunda ölmenin en yüksek mertebesine ulaştı.

Doğu cephesinde Rusya'ya karşı kaybedilen topraklar geri alındı.

Güneyde İngilizler Bağdat'ı aldılar ve müttefiklerle birlikte savaş kaybedildi. Yeni kurulan hükümet, 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesini imzalamak zorunda bırakıldı. Bu mütareke çok ağır şartlar taşıyordu. Buna göre;

1. İstanbul ve Çanakkale Boğazları açılacak,
2. Osmanlı ordusu derhal terhis edilecek,
3. Galip devletler (İngiltere, Fransa, İtalya), gerekli gördükleri zaman Osmanlı topraklarına girebileceklerdi.

Mondros'un imzalanmasından 13 gün sonra düşman askerleri İstanbul'a girerek boğazları kontrol altına aldılar.

Bir yandan da Anadolu'nun birçok yerlerine asker çıkardılar. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, savaşın son zamanlarında kendilerine yardım eden Yunanlıların 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkmalarını sağladılar. İzmirli gençlerin toplantı yapma isteklerine izin verilmedi. Yunan askerleri, bir direnme ile karşılaşmadan ilerlemeye başladılar. Bu duruma dayanamayan Haşan Tahsin adındaki bir gazeteci Yunan askerlerine ateş açtı. (Bugün İzmir'in Konak Meydanında bulunan İlk Kurşun Anıtı bu kahraman gazetecinin anısını canlandırmaktadır.) Bunun üzerine Yunan askerleri Türklere rastgele ateş açarak öldürmeye başladılar. Yerli Rumlar da onlara yardımcı oluyordu.

Doğu cephesinde Ruslarla birlikte savaşlara katılan ve ihtilal nedeniyle Ruslar savaştan çekildikten sonra Türk bölgelerini işgale başlayan Ermeniler, Türk askeri Mondros Mütarekesi gereğince bölgeden çekilir çekilmez silahsız ve savunmasız sivil halkı topluca yokediyor ve Doğu Anadolu'yu işgâl ediyordu.

Bunun üzerine Doğu illerimizde seferberlik ilan edildi ve Kâzım Karabe-kir Paşa komutasındaki birlikler Sarıkamış ve Kars'ı geri alarak Ermeniler'e haddini bildirdi.

Ermeniler barış isteyerek, 3 Aralık 1920 tarihinde Gümrü Antlaşması ile savaşa son vermiştir.

Güney cephesinde, Adana, Antep, Maraş ve Urfa bölgelerinde bulunan Fransız birlikleriyle savaşılmıştır.

Mondros Mütarekesinden sonra, Torosların kuzeyine çekilen askerlerimizin bulunmadığı bölgede Fransızlar ve bir kısım Ermeniler bölge halkına eziyet ediyordu. Bunun üzerine kendini savunmak zorunda kalan halk, direnişe geçerek kadın, erkek, genç, yaşlı demeden herkes, düşmanla kahramanca savaştı ve Fransızlar 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması ile Hatay hariç güney illerimizden Suriye topraklarına çekildiler. Batıda, 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkan Yunanlılar yavaş yavaş kutsal vatan topraklarının içerisine doğru ilerliyordu. Milli ordunun kuruluşuna kadar, bu bölgede düşmana saldırıları küçük birlikler halinde halkın oluşturduğu Kuvayi Milliye (Milli Kuvvetler) sürdürüyor, fakat düzenli ve ağır silahlarla donanmış Yunan orduları karşısında pek fazla başarılı olunamıyordu. Düşman, Afyon, Kütahya ve Eskişehir'e kadar ilerlemişti.

Temmuz 1920'de kurulan Batı Cephesi Komutanlığına, Kasım 1920'de

getirilen Albay İsmet (İnönü), bu cephedeki kuvvetleri düzenli birlikler haline getirerek kendinden sayıca ve silah bakımından güçlü olan Yunan kuvvetlerini yenerek ilk zaferi kazandı. Bunun üzerine İngilizlerin de desteği ile toparlanan Yunanlılar tekrar saldırıya geçtilerse de ikinci defa yenilgiye uğratıldılar.

Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, İsmet (İnönü)'ye gönderdiği telgrafta;

"Siz orada sadece düşmanı değil, milletin ters giden talihini de yendiniz." diyordu.

Bu yenilgi üzerine düşman yeniden toparlanarak saldırıya geçti ve Sakarya'ya doğru ilerlemeye başladı. Bu durum karşısında Türkiye Büyük Millet Meclisi, Mustafa Kemal Paşa'yı olağanüstü yetkilerle Başkomutanlığa getirdi.

Mustafa Kemal Paşa da Mecliste yaptığı konuşmada:

"Efendiler, zavallı Milletimizi esir etmek isteyen düşmanları behenihal yeneceğimize olan itimat ve güvenim bir dakika olsun sarsılmamıştır. Bu dakikada, bu tam güvenimi, yüce kurulumuza karşı, bütün millete karşı ve biitiin dünyaya karşı ilan ederim." dedi.

O'nun bu konuşması, herkesin güvenini artırmıştı.

Mustafa Kemal Paşa, Sakarya'nın doğusuna çekilmiş bulunan orduyu güçlendirecek bütün önlemleri aldı. Düşmanın sayı ve silah üstünlüğüne rağmen Türk Milleti, vatani için her türlü maddî ve manevî fedakârlığa katlandı ve 23 Ağustos'tan 13 Eylül 1921 tarihine kadar 22 gün, 22 gece süren Sakarya Meydan Savaşını kazanan Mustafa Kemal Paşa'ya "Gazi Unvanı ve Mareşal" rütbesi verildi.

Sakarya Meydan Savaşında yenilgiye uğrayan düşman kuvvetleri, bütün cephe boyunca takip edilerek 26 Ağustos 1922 sabahı başlayan büyük taarruz ile 30 Ağustos 1922'de yokedildiler.

Bunun üzerine Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ordularına şu emri verdi:

"Ordular, ilk hedefiniz, Akdenizdir, ileri!..." Bu emir üzerine Türk orduları 9 Eylül 1922'de İzmir'e girerek düşmanı denize döktü.

Artık vatan kurtulmuş, sıra barışa gelmişti. Batılı devletler ve Yunanistan temsilcileri ile 12 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi imzalandı. Türk heyetine İsmet (İnönü) başkanlık etmişti.

Buna göre, Türk ve Yunan kuvvetleri arasındaki çarpışmalar durdurulacak ve Yunan kuvvetleri Doğu Trakya'dan hemen çekilmeye başlayacaktı.

Mudanya Mütarekesi, yeni Türk devletinin uluslararası alanda ilk ve büyük başarısı oldu. Artık Mondros Mütarekesinin kötü sonuçları ortadan kalkmış oluyordu.

Bundan sonra, barış görüşmelerinin İsviçre'nin Lozan kentinde yapılması kararlaştırıldı. Toplantıya yine İsmet (İnönü) başkanlığında bir heyet katıldı. Orada uzun ve çok tartışmalı geçen görüşmelerden sonra 24 Temmuz 1923 tarihinde antlaşma imzalandı.

Bu antlaşma ile bağımsızlığımız kesin olarak kabul ediliyor, kapitülasyonlar kaldırılıyor ve yeni Türk Devletinin kuruluşu tescil edilmiş oluyordu

MUSTAFA KEMAL PAŞA YE CUMHURİYETİN İLANI

Mustafa Kemal Paşa Askeri Rüştiye (ortaokul) ve Askeri İdadiyi (lise) bitirdikten sonra yüksek öğrenimini Harp Okulunda tamamladı ve Harp Akademisine girdi.

Bu dönemde ülkede çöküntü başlamış, güvensizlik, adaletsizlik, yolsuzluk ve keyfi yönetim hüküm sürüyor, imparatorluk toprakları parçalanıyor, iç isyanlar ve kötülükler devam ediyordu.

Mustafa Kemal ve kendi gibi düşünen arkadaşları devamlı bu ülke sorunlarını tartışıyorlardı.

Mustafa Kemal ilk görev yeri olarak Şam'a atandı. Daha sonra Makedonya'ya nakledildi. Burada iken 1908'de İkinci Meşrutiyet Anayasası uygulamaya konuldu.

Bu sırada Traslusgarp'ta çıkan bazı olayları bastırmak üzere gönderildi ve düzeni sağladı.

Meşrutiyetle birlikte başlayan yenilik hareketlerini içine sindiremeyen bir kısım yobazlar ayaklanarak aydın kişileri öldürüyorlardı.

Tarihe "31 Mart Vakası" olarak geçen bu ayaklanma, Selanik'ten gönderilen Hareket Ordusu tarafından bastırıldı.

Mustafa Kemal 1911 yılında Genelkurmay Başkanlığı karargahına atandığında, ülkenin birçok yerinde ayaklanmalar oluyor ve devletin başına dertler açılıyordu.

Devletin güçsüzlüğünü fırsat bilen İtalyanlar Trablusgarp'a asker çıkardılar. Mustafa Kemal gönüllü olarak Trablusgarp'a gitti. İtalyanlar Derne-Tobruk bölgesi kıyılarından ilerleyemedi.

Bu sırada, Balkanlar'da Sırlar, Bulgarlar, Karadağlılar ve Yunanlılar işbirliği ederek Balkanları ve Trakya'yı işgâl ettiler. Edirne düşman eline geçti. Mustafa Kemal İstanbul'a dönerek cephede görev aldı ve Edirne'nin Bulgarlardan geri alınmasında bulundu ve Balkan Savaşı bittikten sonra Sofya'ya askeri atışe olarak atandı.

Ağustos 1914'de Birinci Dünya Savaşı başladı. Osmanlı Devletinin de savaşa girmesiyle Yarbay Mustafa Kemal görev istedi ve Tekirdağ'daki 19. Tümen Komutanlığına verildi.

Düşmanlar Çanakkale'yi ele geçirmek için Gelibolu'ya asker çıkardılar. Burada Mustafa Kemal ve Mehmetçik, Çanakkale Destanını yazarak düşmanı durdurdu. Fakat diğer cephelerde durum iyi değildi. Mustafa Kemal 16. Kolordu Komutanı olarak doğuya Rus cephesine gönderildi. Bitlis ve Muş'u düşmandan kurtardı ve 2. Ordu Komutanlığına atandı. Orduyu derledi, toparladı ve kışın ağır şartlarında eriyip yok olmaktan kurtardı.

İngilizler Güneyde Bağdat'ı ele geçirmişti. Mustafa Kemal Yıldırım Ordular Komutanlığına bağlı 7. Ordu Komutanlığına atandı. Güneydeki orduların başında bulunan Alman Mareşali Orduları Mustafa Kemal'e bırakarak ülkesine döndü. Mustafa Kemal orduyu yokolmaktan kurtarıp geriye çekti.

Müttefiklerle birlikte savaşı kaybetmiştik. Yeni hükümet 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesini imzalamıştı.

Mustafa Kemal'e göre bu durum, düşmana gözü bağlı olarak teslim olmaktı. Çünkü, bu mütarekeye göre, Osmanlı Ordusu hemen terhis edilecek, İstanbul ve Çanakkale boğazları açılacak ve İtilaf Devletleri (İngiltere, Fransa ve İtalya) istedikleri ve gerek gördükleri zaman Osmanlı topraklarına girebileceklerdi.

Bu şartlar, Osmanlı Devletinin mutlak teslimiyeti demektir.

Mustafa Kemal Yıldırım Ordular Komutanlığından çekilip İstanbul'a geldi.

Bu sırada, Karadeniz'de Pontus Devletini kurma çabaları gösterip olay çıkaran Rumların ayaklanmalarını bastırmak üzere Mustafa Kemal Ordu Müfettişi olarak görevlendirilip 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkıyor.

Büyük Önder; Samsun'a çıktığında ülkenin durumunu şöyle anlatıyor: Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu topluluk, genel savaşta yenilmiş, Osmanlı Ordusu her tarafta zedelenmiş, şartları ağır bir ateşkes anlaşması imzalanmış, büyük savaşın uzun yılları boyunca millet yorgun ve yoksul bir durumda. Milleti ve ülkeyi genel savaşa sürükleyenler, kendi başlarının kaygısına düşerek ülkeden kaçmışlar. Padişah ve halife olan Vahdettin kendini ve tahtını koruyabilmenin planları içinde, Damat Ferit Paşa'nın başkanlığındaki hükümet güçsüz, onursuz ve korkak, ordunun elinden silah ve cephanesi alınmış ve alınmakta...

itilaf devletleri donanmaları ve askerleri İstanbul'da. Adana iline Fransızlar, Urfa, Maraş, Antep'e İngilizler girmişler. Antalya ile Konya'da İtalyan birlikleri, Merzifon ve Samsun'da İngiliz askerleri bulunuyor. 15 Mayıs 1919'da Yunan Ordusu İzmir'e çıkarılıyor. Yurdun dört bir köşesinde Hıristiyan azınlıklar gizli ve açık özel isteklerini elde etmek için devletin bir an önce çökmesi için çalışıyorlar.

İstanbul Rum Patrikhanesinde kurulan dernek, illerde çeteler kurup yönetmekte.

Ermeni Patriği de Rumlar gibi çalışıyor.

Karadeniz'de, Samsun ve Trabzon'da kurulan Pontus Derneği çalışmalarını sürdürüyor.

Durumun korkunçluğu ve ağırlığı karşısında her yerde ve her bölgede birtakım kişilerce kurtuluş yolları düşünülmeye başlanmıştı. Bu düşünceyle girilen çalışmalar sonucunda bir takımı dernekler kurulmuştu.

Bu derneklerin kuruluş amaçları ve siyasi hedefleri buldukları bölgeyi kurtarmaktı.

İstanbul'da milli varlığa düşman kuruluşlar ile İngiliz Dostları Cemiyeti ve Amerika'nın güdümünü isteyenler faaliyetlerini sürdürüyorlardı.

Millet ve ordu, kurtuluş yolu düşünürken kendinden önce yüce halifelığın ve padişahlığın kurtuluşunu ve dokunulmazlığını düşünüyor, halifesiz ve padişahsız kurtuluşun anlamını kavrama yeteneğinden yoksun.

Öte yandan, kurtuluş yolu aranırken İngiltere, Fransa ve İtalya gibi devletleri gücendirmemek gerekti.

Bu durum ve koşullar karşısında kurtuluş için üç türlü karar ortaya atılmıştı:

1. İngiltere'nin koruyuculuğunu istemek,
2. Amerika'nın güdümünü istemek,
3. Bölgesel kurtuluş yollarına başvurmak.

Bu kararların hiçbiri yerinde değildi. Ortada bir avuç Türk'ün barındığı bir ata yurdu kalmıştı.

Öyleyse sağlam ve gerçek bir tek karar vardı, tam bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak."

İşte, Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'dan çıkmadan önce düşündüğü ve Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulamaya başladığı karar, bu karar olmuştur.

1

Samsun'dan Havza'ya geçen Mustafa Kemal, 29 Mayıs 1919'da ülkenin her yanındaki asker ve sivil makamlara bir genelge göndererek vatan topraklarının işgâline karşı açık hava toplantıları düzenlemelerini ve tepki göstermelerini istiyordu. Bu durum, işgâlcî devletleri kuşkulandırarak Mustafa Kemal'in geri çağrılmasını istemeye neden olmuştu.

Mustafa Kemal, buradan Amasya'ya geçti ve büyük bir coşkuyla karşılandı. Burada 23 Haziran 1919'da Amasya Tamimini yayımladı. Bu tamimde;

1. Vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığının tehlikede olduğu,

Vatanın ve milletin bağımsızlığım yine milletin azim ve kararının kurtaracağı,

2. Erzurum ve Sivas'ta birer kongre toplanacağı,
3. Haberleşmenin kesintisiz sürdürüleceği,
4. Askeri ve milli örgütlerin çalışmalarını sürdüreceği,

Silah ve cephanenin elden çıkarılmayacağı bildiriliyor.

Buradan Erzurum'a geçen Mustafa Kemal 23 Temmuz 1919'da doğu illeri temsilcilerinin katıldığı kongrede başkanlığa seçilerek şu önemli kararları almışlardır.

1. Milli sınırlar içerisinde kalan vatan bir bütündür, asla bölünemez.
2. Türk milleti, gerektiğinde vatani yabancılara karşı koruyacaktır.
3. Manda ve yabancı devletlerin himayesi kabul edilemez.

Erzurum'dan Sivas'a geçen ve burada Vatanın her tarafından gelen temsilcilerle toplanan Mustafa Kemal, bu kongrede, vatanın bütünlüğünün ve milletin bağımsızlığının korunmasına dair kararlar aldılar. Ayrıca, işleri yürütmek üzere bir temsil heyeti seçildi ve başkanlığına Mustafa Kemal getirildi.

İstanbul'daki Osmanlı Hükümeti, Anadolu'daki hareketlerin sorumlusu olarak Mustafa Kemal'i görüyor ve O'nu etkisiz duruma getirmek için uğraşıyordu.

Sivas Kongresi'nden sonra istifa eden Damat Ferit Paşa Hükümetinin yerine Ali Rıza Paşa Hükümeti kuruldu ve Mustafa Kemal ile ilişkiye girdi. Yeni Hükümet Mebuslar Meclisini İstanbul'da toplamak istiyordu. Mustafa Kemal buna karşı çıktı. Çünkü İstanbul işgal altında idi ve tehdit altında Meclis, millet için yeterli ve yararlı çalışmalar yapamazdı. Bunun üzerine Mustafa Kemal, 27 Aralık 1919 tarihinde Ankara'ya geldi.

İstanbul'da toplanan Mebuslar Meclisi ise, Misak-ı Milli'yi kabul ederek bunu dünyaya duyurdu. Bunun üzerine İstanbul yabancı askerlerin işgaline uğradı. Bazı mebuslar tutuklandı, bazı askerlerimiz öldürüldü, bazı aydınlar ve milletvekilleri Malta Adasına sürüldüler. İşgal kuvvetleri, hükümeti görevden uzaklaştırarak tekrar Damat Ferit Paşa'ya hükümet kurdurdu. Padişah Damat Ferit'i Paris'e gönderdi ve Paris yakınlarındaki Sevr kasabasında imzalanan

anlaşmada son Anadolu toprakları da parçalanıyor ve Osmanlı Devleti resmen ortadan kaldırılıyordu. Padişahın böyle bir anlaşmayı imzalaması anlaşılır şey değildi.

Bu anlaşmaya karşı Ankara'nın tepkisi çok sert oldu ve alınan bir kararla anlaşmayı kabul eden bütün Osmanlı Devlet adamları vatan haini ilan edildiler. Bundan sonraki çalışmalarını Ankara'da yürüten Mustafa Kemal, 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni kurdu. Ancak, bazı kimseler devletin başı olarak halifeyi görmek istiyorlardı. Saltanatın kaldırılmış olmasına rağmen halifelik sürdürülüyordu. Halifenin devletin başı olması demek, saltanatın, yani padişahlığın geri gelmesi demek olurdu.

Uzun tartışmalardan sonra, 29 Ekim 1923'de T.B.M.M., Türk Devletinin bir Cumhuriyet olduğuna karar verdi ve Mustafa Kemal Paşa oybirliği ile Cumhurbaşkanlığına seçildi. Başbakanlığa İsmet (İnönü) Paşayı atadı. Böylece yeni Türk Devleti, Türkiye Cumhuriyeti adı ile kurulmuş oldu.

Bundan sonra, yeni devletin temellerini sağlam esaslara dayandırarak ebedi Türk Yurdunda bugünkü özgürlükçü demokratik, laik ve sosyal hukuk devletinin varlığı bütün Dünya ülkeleri tarafından kabul edilmiş oldu.

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE

Atatürk'ün önderliğinde kahramanlık destanları yaratarak bağımsızlığını kazanan Türkiye Cumhuriyeti'nin, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak varlığını sürdürebilmesi ve çağdaş toplumlar arasındaki yerini alabilmesi için her alanda akılcı, bilimci ve gerçekçi bir yol izlenmesi gerekiyordu. Bu yol ulu önder, eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği bilimsel düşünce ve anlayış, atılım, köklü değişim ve gelişim yoludur.

O'na göre uluslararası ilişkilerde, dostluk, kardeşlik, karşılıklı saygı ve barışı egemen kılmak gerekir.

Devletin yönetimi, milli iradeye dayandırılarak egemenlik kayıtsız ve şartsız millete verilmiş ve her türlü totaliter rejim reddedilip özgürlükçü, demokratik cumhuriyet kabul edilmiştir.

Kalkınma dinamizmini hareketlendirerek, planlı kalkınma dönemi başlatılmıştır.

Toplumsal işbölümünden hareketle çeşitli iş ve mesleklerde çalışan yurttaşların arasında denge ve uyum sağlanarak sınıf kavgası önlenmek isteniyor-

du. Milli beraberlik ve sosyal dayanışmanın sağlanabilmesi için işçiler ve köylülerin haklarını koruyacak sosyal politikalar saptanmaya başlanmış ve iş kanunu çıkarılmıştır.

Atatürkçü düşünceyi anlayabilmek için O'nun gerçekleştirdiği köklü değişiklik ve yeniliklerle ilkelerini bilmek gerekir. Bunların başında siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yenilikler gelmektedir.

SULTANLIĞIN KALDIRILMASI

Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan ve düşman kovulduktan sonra yeni yönetimin ne olacağı konuşuluyordu. Eski yönetim saltanattı. Egemenlik Padişaha aitti ve babadan oğla geçiyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşu sırasında milletvekilleri bir yandan egemenliğin millete ait olduğunu kabul ediyorlar, öte yandan padişaha bağlı olduklarını söylüyorlardı. Hatta bazı milletvekilleri Atatürk'ün padişah olmasını düşünüyorlardı. Ancak, Atatürk'ün kendi düşünce ve ilkeleriyle bağdaşmayan bu durumu kabul etmesi düşünülemezdi. Nitekim, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin uzun ve sert tartışmalar sonunda 1-2 Kasım 1922 tarihinde verdiği bir kararla saltanat kaldırıldı. Atatürk, egemenlik millettir, diyerek milletin işlerini milletin gerçek temsilcisi olan T.B.M.M.'nin yürüteceğini, T.B.M.M.'den başka hiçbir makamın milletin işlerine kanlamayacağını belirtiyordu. Bunun sonucu olarak 29 Ekim 1923'de T.B.M.M., Türk Devletinin bir Cumhuriyet olduğuna karar vererek Atatürk'ü oybirliği ile Cumhurbaşkanlığına seçti. Böylece, sultanlık yönetimi son bulmuş oldu.

HALİFELİĞİN KALDIRILMASI

Halifelik 1517 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethetmesi ile Osmanlı hanedanına geçti. Devletin kuruluş ve hızla yükselme dönemlerinde görev yapan Osmanlı Hükümdarları "Halife" değildiler. Hatta İstanbul'a gelişinden sonra da, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde halifelik fazla öne çıkarılmış değildi. Devlet zayıfladıkça, halifelik sıfatı daha çok öne çıkarıldı. Devletin, bilimde, teknolojiye, ekonomide, askerlikte, çağın gerisinde kaldığı dönemde sınırları içinde yaşayan çeşitli kavimler arasındaki ayrılıkçı akımları gidermek düşüncesi, Müslüman tebaa arasında da etkili olmadı.

HUKUK ALANINDA YENİLEŞME

Genç Türkiye Cumhuriyetinde demokratik yaşam, hukuk alanında yeni-

leşmeyi gerektiriyordu. İlk olarak Türk Medeni Kanununun hazırlanmasına başlandı. İncelenen batı ülkelerinin medeni kanunları arasında İsviçre Medeni Kanunu en iyisi olarak görüldü ve 17 Şubat 1926'da T.B.M.M.'de Türk Medeni Kanunu olarak kabul edildi. Bu Kanun, kabul edilmesi ile Müslüman olsun, olmasın bütün Türk vatandaşlarına eşit olarak uygulanmaya başlandı.

EĞİTİM VE ÖĞRETİMDE GELİŞMELER

Osmanlı Devletinde Müslüman halk, medreselerde eğitim ve öğretim görüyordu. Burada din konusuna ilişkin dersler ile yazı ve aritmetik okutuluyordu. Tarih, coğrafya, fen bilimleri, felsefe gibi dersler okutulmuyordu. Bu eğitim, toplumun ihtiyaçlarına cevap vermediği için Tanzimat döneminde Avrupa'daki gibi okullar açıldı. Müslüman olmayanlar için ayrıca okullar açılmıştı. Bu farklı okullar gelişmeyi engelliyordu. Milli, demokratik ve laik bir ülküyü benimseyen Cumhuriyet'te eğitimin bu niteliklere göre oluşması gerekiyordu.

YENİ HARFLERİN KABULÜ

Türkler, Müslümanlığı kabul ettikten sonra Arap yazısını kullanmaya başladılar. Oysa Arap yazısı Türkçenin yapısına uymuyordu. Konuşulduğu gibi yazmaya elverişli değildi. Bu nedenle kullanmada güçlük çekiliyordu. Yeni harflerin kullanılmasına ilişkin kanun, 1 Kasım 1920'de T.B.M.M.'de kabul edildi.

TARİH VE DİLDE GELİŞMELER

Atatürk, Türkiye Cumhuriyetini kurduktan sonra Türk Milletinin tarihinin insanlığın en eski dönemlerinde başladığı ve Türklerin tarih boyunca uygarlığa büyük hizmet ve katkıları olduğu gerçeğinden hareketle 1931 yılında Türk Tarih Kurumu'nu kurdu.

Dil anlayışında da büyük değişiklikler yaparak Türkçeyi, Arapça ve Farsçanın egemenliği ve etkisi altından kurtarmak için 12 Temmuz 1932 tarihinde Türk Dili Tetkik Cemiyetini (Türk Dil Kurumu) kurdu. Böylece Osmanlı aydınlarının konuştuğu Arapça, Farsça karışımı Osmanlıca yerine halkın konuştuğu Türkçe hakim kılınarak, aydınlarla halk arasındaki dil anlaşmazlığından doğan uçurum ortadan kaldırılmış oldu ve ilk Türkçe sözlük düzenlendi.

TOPLUMSAL YAŞAMDA DEĞİŞMELER

Osmanlı Devleti "teokratik" bir yapıya sahipti. Toplumsal yaşamda, İslâmiyet ve islâmî düşünce akımları etkili idi. Bunlara "tarikat" deniyordu. Bir tarikatın mensupları, Tanrı'ya ulaşmanın yolunu o tarikatın ortaya koyduğu görüş ve düşüncede bulurlardı. Yani her tarikat kendine göre bir dini görüşe sahip olup, aynı görüşte olanlar tekke ve zaviye denilen yerlerde toplanarak dini konularla uğraşırlardı. Bunlar çeşitli meslek ve iş gruplarını da etkilediklerinden tarikatın önde gelen kişileri büyük saygı ve itibar görür, tekkelerinde saltanat sürerlerdi.

Tarikatçılık, İslâm'da düşünce ayrılığı yarattığı için halk arasında da ayrılıkçılık yaratıyordu. İslâmın esasına da aykırı olan bu tarikatçılık son dönemlerde etkinliğini artırarak devlete ve topluma zarar vermeğe başlamış, birlik ve beraberliğe en çok muhtaç olunan bir dönemde bölücü ve zararlı bir nitelik almıştı.

Müslümanlıkta Tanrı ile kul arasına kimse giremez. Oysa tarikatçılar, Tanrı ile vatandaş arasına girerek din ve vicdan özgürlüğü üzerinde baskı yapıyordu. Müslümanlıkta, ibadetin her yerde yapılması ve namazın da her yerde ve serbestçe kılınması mümkündür. Ancak, asıl ibadet yeri camidir. Müslümana ibadetinde yardımcı olacak olan camide görevli kişidir. Şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik, seyitlik, çelebilik, babalık, emirlik, nakiplik, halifelik, falcılık, büyüculük, üfürükçülük ve muskacılık gibi çeşitli sıfatlar müslümanlıkta ve Kur'an'da yoktur. Maddî yaşamın zorluklarından bunalan halkı manevî inançları belli çıkar çevreleri tarafından bu şekilde istismar ediliyordu.

Bu nedenle, İslâm dinini gerçek konumuna getirmek ve vicdanlar üzerindeki baskıyı kaldırmak için 30 Kasım 1925 tarihinde çıkarılan bir yasa ile tekkeler ve zaviyeler kapatıldı, yukarıda sayılan şeyhlik, dervişlik gibi tarikat ünvanları kaldırıldı.

KIYAFETTE DEĞİŞİKLİK

Osmanlı toplumunda müslüman olanların yanısıra müslüman olmayanların da kıyafetleri çeşitli idi. Aydınların Avrupalı ve eski Türk giysileri dışında, çeşitli şalvar, potur, külah, fes, çarık gibi giysiler giyiliyor, kadınlar ise çarşaf ve peçe kullanıyordu. Ayrıca din adamlarının da çeşitli kılıklarda dolaşmaları görünüşe bir panayır havası veriyordu.

Bazı tutucu çevreler, batı uygarlığına karşı koyu bir düşmanlık yaratmışlardı, Buna rağmen Atatürk'ün Kastamonu gezisinde giydiği şapkayı Kastamonu halkı görünce fesi attı. Bu davranış iyiyi, güzeli ve doğruyu görünce benimseyen Türk halkının uygar davranışı karşısında T.B.M.M., 25 Kasım 1925 tarihinde çıkardığı "Şapka Giyilmesi Hakkında Kanun" ile fes, sarık, külah ve benzeri başlıkların giyilmesini yasakladı.

Sadece en büyük rütbeli din adamlarının dini kıyafetlerini her yerde, diğer din adamlarının ise ibadet yerlerinde giymelerine izin verildi.

Türk kadını da çarşaf ve peçe yerine modern giysiye kavuşturularak toplumdaki saygıdeğer yerine oturtuldu.

SOYADI KULLANMAYA BAŞLANMASI

Osmanlı toplumunda ve 1934 yılına kadar Türklerde soyadı yoktu. Herkes kendi adı ile anıldığından medeni ilişkilerde karışıklıklar ve sorunlar ortaya çıkıyordu. Bu sorunları gidermek için 1934 yılında "Soyadı Kanunu" çıkarıldı. Cumhuriyetin kurucusu ulu öndere de T.B.M.M., Türklerin atası anlamına gelen "Atatürk" soyadını verdi. Ayrıca, o dönemde kullanılmaları uygun görülmeyen "ağa, hacı, hafız, hoca, molla, efendi, bey, beyefendi, hanım, hanımefendi hazretleri" gibi eski ünvanlar da kaldırıldı.

TAKVİM VE ÖLÇÜLERDE DEĞİŞİKLİK

Osmanlı Devletinde resmi zaman ölçüsü Hicri yıl (ay yılı) idi. Buna göre takvimin başlangıcı olarak Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye göç etmesi kabul edilmiştir. Bir de mali işlerde kullanılan Rumi takvim vardı.

Bu karışıklık işlerde ve yabancılarla ilişkilerde sorunlara neden olduğundan 1926 yılında çıkarılan bir kanunla çağdaş dünyanın kullandığı takvim kabul edildi.

Ağırlık ölçüsü olarak kullanılan okka, dirhem, uzunluk ölçüsü olarak kullanılan arşın ve endaze de 1931 yılında çıkarılan bir kanun ile modern dünyanın kullandığı kilogram ve metre gibi ölçü sistemleri kabul edildi.

KADIN HAKLARININ KABULÜ

Türklerde kadın ve erkek arasında eşitlik vardı. Bu eşitlik zamanla bozuldu. Din hukuku, kadın haklarını kısıtladı. Bir erkek dört kadınla evlenebilir,

boşanma, erkeğin "boş ol" sözü ile gerçekleşmiş olurdu.

Kadın, toplum içine erkeği ile birlikte çıkamaz, sokağa çıktığında peçe ve çarşaf giyer, taşitlarda ayrı yerde oturur, erkekler gibi eğitim göremezdi.

Kurtuluş Savaşında, erkeğinin yanında, her türlü fedakârlığı gösteren Türk kadını toplum içindeki saygıdeğer yerini almalydı. Medeni Kanunun kabulü ile Türk kadını, erkeği ile eşit haklara sahip oldu. Hatta Avrupa devletlerinin pek çoğunda kadına seçme ve seçilme hakkı tanınmamışken bu hak Türk kadınına tanındı.

EKONOMİDE DEĞİŞMELER

Yıllarca ardi arkası kesilmeyen savaşlar, milleti yorgun ve yoksul düşürmüştü. Cumhuriyet kurulduğu zaman ülke yanmış, yıkılmış, harap olmuştu. Beyin gücü savaşlarda yok olmuş, birkaç tezgâh ve imalathane dışında herşey yabancı ülkelerden getiriliyordu. Kapitülasyonlar ve dış borçlar yüzünden ekonomik çöküntü ve dışa bağımlılık vardı. Tarım ilkel yöntemlerle yapıyor, ticaret yabancıların elinde bulunuyordu.

Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra sıra ekonomik savaşa gelmişti. Lozan Antlaşması ile kapitülasyonlar kaldırıldı. Yabancı şirketler millileştirildi.

Ekonomik gelişmenin sağlanabilmesi için, 17 Şubat 1929'da İzmir'de işçi, çiftçi, tüccar ve sanayicilerden oluşan bir iktisat kongresi toplandı.

Ulu Önder Atatürk'ün başkanlığında yapılan bu toplantıda, siyasi bağımsızlık gibi ekonomik bağımsızlığın da esas olduğu belirtilerek aşağıdaki önemli esaslar tespit edildi:

1. Sanayici canlandırılacak ve modem araçlara sahip kılınacak,
2. Ormanlar bakımlı hale getirilecek, korunacak ve onlardan en uygun şekilde yararlanılacak,
3. Kamu yararı olan kuruluşlar devletleştirilecek,
4. Madenlerin işletilmesi sağlanacak ve sermaye korunacak,
5. Başta tarımla ilgili olanı olmak üzere bütün sanayi dalları devletçe korunacak.

ORDUNUN GELİŞTİRİLMESİ

Türk Ordusu, tarihi boyunca savaşlarda, vatan ve millet sevgisinin en kutsal örneklerini vererek şan ve şerefle dolu tarihimize altın sayfalar yazdırmıştır. Ancak, yönetimdeki yetersizlikler ile maddî kaynakların plansız, programsız ve gelişmiş güzel harcanması orduyu zayıf düşürmüştür. Bütün bu olumsuzluklara rağmen kahraman Türk Ordusu yüce bir iman gücüyle atıldığı Kurtuluş Savaşını zaferle sonuçlandırmıştır.

Cumhuriyet Hükümeti, her alanda olduğu gibi orduyu da barışın güvencesi olarak modernleştirme ihtiyaç ve gereğini duyduğundan, savaş sanayine önem vererek Kırıkkale'de fabrikalar ve Ankara'da birkaç yan tesis kurdu ve dış kaynaklardan da sağlanan modern silahlarla orduyu geliştirmeye önem verdi. Eğitim ve öğretimde yenilikler yaparak Harp Okullarının bilimsel düzeyi yükseltildi.

DIŞ POLİTİKADA BAŞARILAR

Kurtuluş Savaşının kazanılması ve Lozan Barış Antlaşmasının imzalanmasından sonra Türkiye, uygar ülkeler topluluğu içinde onurlu yerini aldı.

Türkiye'nin yeni dış politikası, diğer devletlerle ve özellikle komşularıyla barış içerisinde, dostluk ve iyi komşuluk ilişkileri içerisinde ölümsüz Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Dünyada Sulh" ilkesiyle yaşamaktı. Bu amaçla, Yunanistan dahil, Balkan devletleri Yugoslavya ve Romanya ile Balkan Antantı yapıldı. Aynı düşünce ile, İran, Irak ve Afganistan arasında Sadabat Patkı yapıldı.

Lozan Antlaşmasında, Boğazlarda asker bulundurulmaması gibi bir kayıt vardı. Atatürk, Montreux (Montrö) Antlaşması ile boğazların Türk egemenliği altına alınmasını sağladı.

Hatay, 1939'da Fransa'dan alınarak anavatan topraklarına katıldı.

Türkiye, izlediği barışçı siyaset ile İkinci Dünya Savaşının dışında kaldı. Savaşın sonunda, Rusya'dan gelen toprak isteklerini ve tehditlerini karşılayarak dünya devletleri arasında saygınlık kazandı. Birleşmiş Milletlerin şerefli bir üyesi oldu ve NATO'ya girdi. CENTO'nun (Türkiye, İran, Pakistan Merkezi Antlaşma Teşkilatı) kurucuları arasında yer aldı. Bölgesel İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (RCD)'nin kurucusu oldu.

1950'de Kore Savaşında askerlerimizin gösterdiği kahramanlık, Türkiye'nin dünya devletlerine güvenli bir dost olduğunu göstermiştir.

Kıbrıs'ta gelişen olayları ve soydaşlarımız aleyhine yaratılan durumları barışçı yollardan çözmek için büyük çabalar harcandı. Sonunda 1974 Barış Harekâtı ile Kıbrıs'ta insanca yaşama ortamı sağlandı.

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNENİN İLKELERİ

Osmanlı Devletinin çöküşü ve Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşu ile topluma yeni bir düzen ve yaşayış biçimi vermek gerekiyordu.

Türk toplumunun çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarılması için toplum düzeyinde değişikliğe gerek vardı. Bu da ancak, yeni bir devlet yapısının kurulması ile gerçekleşebilirdi.

Yeni Türk Devletinin dayandığı ilkeler düşünce ve anlayış olarak Kurtuluş Savaşının başlangıcından itibaren oluşup gelişmiştir. Başta ulu önder Atatürk olmak üzere, Atatürkçü düşünceye sahip olanlar, düşünce, davranış ve kararlarıyla bu ilkeleri uygulamaya geçmişlerdir. Bu ilkeler, bir bütünün nitelikleridir ve Türk toplumunun ihtiyaçlarından doğmuştur. Türk milletinin ruhuna, karakterine, gelenek ve yeteneklerine uygundur.

Atatürk ilkelerinde taklitçilik ve özentî etkisi arayanlar, bu ilkeleri anlayamayanlardır.

Atatürk ilkeleri, Atatürkçü düşüncenin kristalleşmiş özüdür ve bir bütünlük içerisinde ortaya çıkmıştır.

Bu ilkeleri anlamadan Atatürk'ü ve Atatürkçü düşüncüyü anlamak olanaksızdır.

CUMHURİYETÇİLİK

Cumhuriyetçilik, bir yönetim biçimi olarak millet egemenliğinin ve özgürlüğün temelidir. Atatürk'ün en büyük ve önemli kararı, milli egemenliğe dayalı yeni bir Türk Devleti kurmak olmuştur. Atatürk, "bir millette şeref, haysiyetin, namusun ve insanlığın vücut ve beka bulabilmesi, mutlak o milletin hürriyet ve istiklaline sahip olması ile kaim" olduğunu söylemiştir.

Günümüzde Cumhuriyet adı ile anılıp da kişilerin egemenliğine dayanan yönetim biçimleri vardır. Fakat onlar, hiçbir zaman halk yönetimi

sayılmazlar. Atatürk'ün kurduğu "Yeni Türkiye Devleti bir halk devletidir, halkın devletidir. Türk Milletinin yaratılış ve anlayışına en uygun yönetim, Cumhuriyet yönetimidir." O'na göre, "Hükümetle millet arasında geçmişteki ayrılık kalmamıştır. Hükümet millet, millet hükümettir." Bu sözler, halkın egemenliğe ve yönetime ne derece sahip olduğunu göstermektedir.

Atatürk, Cumhuriyeti gençliğe emanet etmiştir. Her Türk gencinin görevi, Cumhuriyeti yükselterek sürdürmektir.

Cumhuriyet yönetiminin değiştirilemeyeceği ve değiştirilmesinin önerile- meyeceği, Anayasada da yer almıştır.

MİLLİYETÇİLİK

Milliyetçiliği anlayabilmek için önce millet kavramını anlamak gerekir. Millet, belirli tarihi aşamaları geçerek oluşmuş en gelişmiş toplum düzenini ifade eder. Millet, ortak bir geçmişte, aynı acılara ve felâketlere üzülen, aynı başarı ve iyiliklere sevinen, aynı anılara bağlanarak, bağımsız bir vatanda, o vatanın maddî ve manevî değerlerine sahip olmanın mutluluğunu duyan ve gelecekte de birlikte yaşama arzusunu gösteren en ileri toplum düzenidir.

Milleti ırk, renk ve din birliğine dayandırmak yirminci yüzyıl gerçeklerine uygun düşmez. Binlerce yıldan beri yeryüzisindeki insanlar, savaşlar, göçler, ticaret, kültür alışverişleri ve diğer birçok toplumsal hareket ve ilişkileri sonucunda birbirleriyle karışmış ve kaynaşmışlardır. Din birliği de millet olmanın şartlarından sayılamaz. Öyle olmuş olsaydı, aynı dinden olan toplumlar bir millet sayılırdı. Kaldı ki, soy ve din birliği olan toplumlar bile bir millet olamadılar.

Milliyetçilik ise, millet gerçeğinden hareket eden bir fikir akımıdır. Milletın kaderini tayin eden bir temel ilke, bir ülkü, milleti huzur ve refaha yönelten en güçlü bir bağıdır. Milliyetçilik ilkesi, insan kişiliğine ve özgürlüğüne değer ve önem verir. Milleti içtenlikle sevmeye, çağdaş bir toplum olarak yüceltme ve milletin bütünlüğü, egemenliği, vatanın bağımsızlığı anlayışına dayanır.

Atatürk'e göre milliyetçilik, bir vicdan, bir duygu işidir. Kendini Türk sayan, Türk bilen herkes Türk'tür.

"Türkiye Cumhuriyeti içinde, Türk ülküsünü benimseyen her vatandaş hangi din ve mezhepten olursa olsun Türk'tür.

Türk milleti, insanlık ailesinin yüksek ve şerefli bir üyesidir. Bu bakımdan bütün insanlığı sever, milli çıkarlarına dokunulmadıkça başka milletlere karşı düşmanlık beslemez■ Türk milliyetçiliği, bütün çağdaş milletlerle bir uyum içinde yürümele birlikte, Türk toplumunun özel karakterini ve başlı başına bağımsız kimliğini korumayı esas sayar. Bu nedenle millî olmayan akımların yurda girmesini ve yayılmasını istemez."

HALKÇILIK

Halk, belirli bir zamanda bir ülkede oturan, o ülkeyi vatan bilen, kaderini, mutluluğunu o ülkeye bağlamış olan insanların bütünüdür. Başka bir deyişle halk, milletin şu anda yaşayan bölümüdür.

Halkçılık halkın egemenliği ve mutluluğu esasına dayanır. Halkın kendi yönetimini elinde bulundurması bu anlayışın gereğidir.

Atatürk halkçılığı, milli egemenliğin ve bağımsızlığın temeli saymıştır. Atatürk halkçılığında, hiçbir sınıf, zümre ve kişi topluma egemen olamaz. Egemenlik halka aittir.

LAİKLİK

Laiklik, din ve devlet işlerinin birbirine karıştırılmamasıdır. Başka bir deyişle, Tanrı ile kul arasına, devletin ya da başka bir varlığın girmemesidir.

Laik devlette kişiler, din ve vicdan hürriyetine, ibadet hürriyetine sahiptir. Devlet, kişilerin bu hürriyetlerini sağlar ve korur. Bir din mensubunun başka bir din mensubuna baskı yapmasını önler. Dini inanç ve kanaat hürriyetine karışmaz. İsteyen dilediği gibi inanır, ibadet eder. Laik anlayışta, inançlara ve dine büyük ve gerçek saygı vardır.

Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. Kimse ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse, dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz.

Laik devlette, devletin siyasi yapısını, hükümet ve idarenin işleyişini, toplumun yaşayışını düzenleyen kanun ve kuralları dinî prensipler değil, akıl, mantık, ihtiyaç ve hayatın gerçekleri tayin eder. Bu yönü ile laiklik, din ve devlet işlerinin ayrılması, dinin devlet idaresine karıştırılmamasıdır.

Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi, devletin gözetim ve denetimi altında

yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kuramlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitimi ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlıdır.

Kimse devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

Atatürk'e göre, din bir vicdan meselesidir. Herkes vicdanının emrine uymakta serbesttir. Fakat, din işlerini devlet ve millet işleriyle karıştırmamak gerekir.

Din ve mezhep, hiçbir zaman politika aleti olafak kullanılamaz.

Atatürk, dine saygısı nedeniyle, dinî bayram günlerini resmî tatil günleri arasına koymuştur. Halkın, dinini daha iyi anlaması için Kur'an'ın Türkçe'ye tercümesi, camilerin ve din adamlarının bir devlet teşkilâtı olan Diyanet İşleri Başkanlığının gözetim ve denetimi altında bulundurulması, bu konuda din dışı birtakım safsata ve inançlardan arınmış gerçek dinî bilgilerin öğrenilmesi ve dinin yozlaştırılmaması için atılmış adımlardır.

DEVLETÇİLİK

Devletçilik ilkesi, ekonomi bakımından kalkınmada izlenecek yolu ve yöntemi belirleyen esaslardan birisidir.

Atatürk'e göre devletçilik ilkesi, bütün üretim ve bölüşüm araçlarını bireylerden alarak sosyalizme dayalı kolektivizm ya da komünizm gibi kişisel girişimciliğe imkân vermeyen bir sistem değildir. Türkiye'nin uyguladığı devletçilik sistemi, kişisel çalışma ve etkinliği esas tutmakla birlikte, olabildiğince az zaman içinde, milleti refaha ve ülkeyi bayındırlığa erdirmek için millî çıkarların gerektirdiği işlerde ve özellikle ekonomi alanında devleti doğrudan doğruya ilgili kılmaktır.

Atatürk millî bağımsızlığın ekonomik bağımsızlığa dayanması gereğini vurgulamıştır.

Türk devletçiliğinin komünizm, sosyalizm ve marksizm gibi sistemlerle benzerliği ve ilişkisinden söz edilemez. Türk devletçiliği, Türk milletinin ve Türk yurdunun gerçeklerine, koşullarına ve olanaklarına dayanır.

Nitekim, Kurtuluş Savaşı bittiğinde millet son derece yorgun ve bitkindi. Ülkede sanayi kuruluşu sayılabilecek hiçbir tesis yoktu. Kapitülasyonlar ve dış borçlar yüzünden milletin ekonomik bağımsızlığı kalmamıştı. Devlet hâzinesi boşalmış, sermaye olmadığı gibi nitelikli teknik elemanlar da yoktu. Sanayii Teşvik Kanunu çıkarılmasına, kredi ve vergi kolaylıkları getirilmesine rağmen özel sermaye, girişimcilikte çekingen davranıyordu. İşte bu nedenle, özel teşebbüsün yapamadığı işleri devlet yapmak zorunda kaldı ve devletçilik sistemi ile ülkede fabrikalar kurulup işletilmeye başlandı.

Bunun için Türk devletçiliği milletin ve ülkenin koşullarına ve gerçeklerine uygun bir devletçiliktir.

İNKILÂPÇILIK

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde, Avrupa toplumları, bilim ve teknikte durmadan ilerliyor, sanayileşiyor, toplumsal yaşamlarını da bu ilerleme ve sanayileşmenin gereklerine göre düzenleyip yeniliyorlardı.

Osmanlı yönetimi ve toplumu ise, bu yeniliklere ayak uyduramıyordu. Müslümanlık, ilerlemeye ve gelişmeye açık bir din olmasına rağmen, yanlış inançlara ve hurafelere bağlılık, eğitimdeki gerilik ve ülkeyi yönetenlerin yetersizlikleri gelişmiş ülkelerdeki yeniliklerin ülkeye girmesini engelliyordu. Matbaanın ülkeye girmesindeki gecikmenin de bu geri kalmışlıkta önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Oysa Türkler, tarih boyunca iyinin, güzelin, doğrunun ve yeninin arayıcısı ve uygulayıcısı olmuşlardır. Esasen insan yaradılışında da ilerleme, bilinmeyi keşfetme ve mükemmele erişme istek ve arzusu vardır. Çünkü insan, Tanrının yarattığı, bilinç, idrak ve irade sahibi tek ve yüce bir varlıktır.

Gelişen ve güçlenen Avrupa Devletlerinin, Osmanlı Devletinin bu geri kalmışlığını fırsat bilerek egemenliği altındaki toplumları destekleyip isyan ettirmesi, devletin bozuk olan ekonomik gücünü daha da zayıflatmış ve zayıfladıkça düşmanların hücumuna uğramış ve elinde kalan son Anadolu toprakları da elinden alınmak ve bir imparatorluk ortadan kaldırılmak istenmişti.

İşte bu şartlarda Ulu Önder Atatürk'ün liderliğinde Milli Kurtuluş Savaşını veren Türk Milleti, bağımsızlığını elde ettikten sonra, çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmak için gerekli her türlü engeli ortadan kaldırarak aklın ve bilimin gereklerini yerine getirmek istiyordu. Böylece Türk toplumu, çağdaş uygarlık düzeyinde haklı ve gerçek yerini alabilirdi.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarında, batının bilim, teknik, sanayi ve ticaretteki gelişmesine ayak uyduramayışı sonucu geri kalması devleti her bakımdan zayıf düşürmüştü, içte ve dışta başlatılan isyanlar ve savaşlarla son vatan parçası Anadolu toprakları da işgâl edilmeye başlanmıştı.

İşte bu şartlarda ortaya çıkan Ulu Önder, Eşsiz Kahraman Atatürk "Milletin bağımsızlığım, milletin azim ve kararı kurtaracaktır" parolasıyla millete olan güvenini ortaya koyarak, milletle birlikte Milli Kurtuluş Savaşını kazanmış ve Cumhuriyeti kurarak, egemenliği millete ve Cumhuriyeti Türk gençliğine emanet etmiştir.

Atatürkçü düşünce, Atatürk'ün gösterdiği yolda, yani akim ve bilimin ışığında yürümek, şartlar ne kadar kötü olursa olsun Türk bağımsızlık ve Cumhuriyetini sonsuza dek korumak ve devam ettirmektedir.

Atatürk, kendini bütün benliği ile Türk Milletine adanmış en büyük kahraman ve devlet adamıydı.

Atatürk'ün çağdaş, medeni, birleştirici, barışçı milliyetçiliği, milletine olan sonsuz sevgisi ve sınırsız güveni O'nu milletinin kalbinde daima yaşatacaktır. Çünkü, Atatürkçü düşünce, akla ve bilimsel gerçeklere dayanan en aydınlık yoldur.

Bu aydınlık yolda, Misak-ı Millî sınırları içinde yaşayan ve bu c^hnet vatanın kurtarılmasında hiçbir ayırım gözetmeksizin şehitler vermiş olan Kahraman Türk Milleti, her zaman olduğu gibi bugün de en az Millî Kurtuluş Savaşının kazanıldığı günlerdeki kadar millî birlik ve beraberliğe muhtaçtır.

Bu makalede, Osmanlı İmparatorluğunun egemen olduğu topraklarda adil bir düzen içerisinde yaşayan toplumların, İmparatorluğun zayıflaması ile dış ve iç hain güçler tarafından kışkırtılarak ve her türlü maddî ve manevî destek verilerek İmparatorluktan koparıldıktan ve Devletin çöküş ve parça-

lanışının nasıl gerçekleştirildiği ve bu topraklar üzerinde kader birliği, tarih birliği, sosyal ve kültürel birlik halinde yaşayan vatansever yürekli insanların birbirine kenetlenerek büyük bir iman ve inançla vatani kurtardıkları özet olarak açıklanmaya çalışılmış ve bu inançlı insanların millet egemenliğine dayalı bağımsız Türkiye Cumhuriyetini dayandırdıkları akılcı, bilimsel görüş ve ilkeler vurgulanmak istenmiştir.

Her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının bu düşünce, inanç ve duygulara sahip olarak yetişmesi ve geleceğimizin güvencesi olan gençlerimizi yetiştirmesi, bağımsız Türkiye Cumhuriyeti yurdunun bölünmezliğinin en güçlü koruyucusu olduğuna inanılmaktadır.

Çünkü, herkes biliyor ve bilmelidir ki, Atatürkçü düşünce, bilim ve akıl yoludur. Millî birlik ve beraberlik içerisinde bu yoldan yürüdükçe insanlık aleminin şerefli bir üyesi olarak yeryüzündeki varlığımız sonsuza dek devam edecektir.

KAYNAKLAR

- Abadan, Yavuz. Atatürk ve tikeleri, Atatürkçülük Nedir, Varlık Yayınları, İstanbul: 1963.
 Abaloğlu, Yunus Nadi. Birinci Büyük Millet Meclisinin Açılışı ve isyanlar, İstanbul: 1965. Adivar, Halide Edip. Türkün Ateşle İmtihani, İstanbul: 1962.
 Afet, İnan. M.Kemal Atatürk'ten Yazdıkları, İstanbul: 1971.
 Afet, İnan. Atatürk ve İlim, Ankara: 1963.
 Ağaoğlu, Samet. Kuvayı Milliye Ruhu, İstanbul: 1954.
 Akarsu, Bedi. Atatürk Devrimi ve Yorumları, Ankara: 1969.
 Akay, İhsan. Atatürkçülüğün İlkeleri, İstanbul: 1964.
 Altınar, Avni. Her Yönüyle Atatürk, İstanbul: 1961.
 Altuğ, Yılmaz. Türk Devrim Tarihi Dersleri, İstanbul: 1978.
 Asat, Emin. Kemalizm, Ankara: 1969.
 Atatürk, M.Kemal. Nutuk, Cilt: I-II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: 1989.
 Atay, Falih Rıfki. Atatürkçülük Nedir, İstanbul: 1966.
 Atay, Falih Rıfki. Çankaya, Bataş Yayınları, İstanbul: 1980.
 Aydemir, Şevket Süreyya. Suyu Arayan Adam, İstanbul: 1959.
 Aydemir, Şevket Süreyya. Tek Adam, İstanbul: 1959.
 Başgil. Ali Fuat. Din ve Laiklik, İstanbul: 1962.
 Baydar, Mustafa. Atatürk'le Konuşmalar, İstanbul: 1963.
 Bayır, Hikmet. Atatürk Üzerine Birkaç Düşünce, İstanbul: 1963.
 Belen, Fahri. Atatürk'ün Asker Kişiliği, İstanbul: 1963.

- Borak, Sadi. Atatürkçülük ve Din, İstanbul: 1962.
- Cebesoy, Ali Fuat. Sınıf Arkadaşım Atatürk, Ankara: 1967.
- Cebesoy, Ali Fuat. Milli Mücadele Hatıraları, İstanbul: 1953.
- Çağlar, Behçet Kemal. Atatürk Denizinden Damlalar, İstanbul: 1967.
- Daver, Bülent. Türkiye Cumhuriyetinde Laiklik, Ankara: 1963.
- Engin, Saffet. Kemalizm İnkılabının Prensipleri, İstanbul: 1938.
- Eroğlu, Hamza. Türk Devrim Tarihi, Ankara: 1974.
- Feyzioğlu T. ve Diğerleri. Atatürk Yolu, Gün Matbaası, İstanbul: 1981.
- Feyzioğlu, Turhan. Devlet Adamı Atatürk, Milli Eğitim Basımevi, Ankara: 1963.
- Feyzioğlu, Osman Güngör. Atatürk İlkeleri ve İnkılabımız, M.E.B. 1982.
- Giritli, İsmet. Kemalist Devrim ve İdeolojisi, İstanbul: 1980.
- Goloğlu, Mehmet. Atatürk İlkeleri ve Bursa Nutku, Ankara: 1973.
- Gökalp, Ziya. Türkçülüğün Esasları, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul: 1976.
- Gündüz, Necati. Atatürk Çağı ve Zihniyeti. Ankara: 1973.
- Güney, Eflatun Cem. Atatürk, Hayatı ve Eserleri, İstanbul: 1973.
- İnönü, İsmet. Aziz Atatürk, Milli Eğitim Basımevi, Ankara: 1963.
- Kansu, Ceyhan Atif. Atatürkçü Olmak, İstanbul: 1977.
- Karabekir, Kazım. İstiklal Harbimiz, İstanbul: 1960.
- Karal, Enver Ziya. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, İstanbul: 1968.
- Kaynar, Reşat. Türkiye'de Hukuk Devletini Kurma Yolundaki Hareketler, İstanbul: 1960.
- Kaynar. Reşat. Atatürkçülük ve Din Adamı. Varlık Yayınları: 1963.
- Kili, Suna. Atatürk Devrimi, Bir Çağdaşlaşma Modeli, Ankara: 1981.
- Kinross, Lord. Bir Milletin Yeniden Doğuşu, (Tercüme: A. Tezel), İstanbul: 1978.
- Kişioğlu, Hamza. Atatürk İlkeleri ve Din, Ankara: 1965.
- Kocatürk, Utkan. Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Edebiyat Yayınevi, Ankara: 1971.
- Kübalı, Hüseyin Nail. Türk Devrim Tarihi Dersleri, İstanbul: 1973.
- Kutay, Cemal. Ardında Kalanlar, İstanbul: 1988.
- Nabi, Yaşar. Tek Yol Atatürk Yolu, İstanbul: 1980.
- Olcaytu, Turhan. Dinimiz Neyi Emrediyor, Atatürk Ne Yaptı?, İstanbul: 1970.
- Olcaytu, Turhan. Türk Tarihi, Silahlı Kuvvetleri ve Atatürkçülük, Ankara: 1973.
- Özek, Çetin. Türkiye'de Laiklik, İstanbul: 1962.
- Özerdim, N.Sami. Yazı Devriminin Öyküsü, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara: 1978.
- Perin, Cevdet. Atatürk'ün Kültür Devrimij, İstanbul: 1981.
- Safa, Peyami. Türk İnkılabına Bakışlar, İstanbul: 1938.
- Salihoglu, Mehmet. Atatürkçü Düşünce, Ankara: 1971.
- Savcı, Bahri. Atatürk Laikliğinin Gerçek Amacı ve Anlamı, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara: 1969.
- Tunaya, Tarık Zafer. Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük, İstanbul: 1964.
- Yurtseven, Refik. Türk Devrimi ve Kurtuluş Savaşı, Harp Tarihi Başkanlığı, Ankara: 1976.

CUMHURİYETİN 70. YILINDA TÜRK KAMU YÖNETİMİ

Prof. Dr. Turgay ERGUN *

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti kuruluş yıllarında, yeni koşulların gerekli kıldığı değişimler dışında, Osmanlı devlet bürokrasisini olduğu gibi devralmış bulunmaktaydı. Cumhuriyet, Osmanlı yönetiminin olumsuz kalıtımını gidererek devleti baştan başa yeniden biçimlendirme ve ekonomiyi yeniden düzenleme çabası içine girince bürokrasi büyüyerek yönetsel görev alanları genişlemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ile sonuçlanan devrimi başlatıp sürdürenler, Osmanlı'nın sivil-asker bürokratlarıdır. Bu küme, genelde halktan kopuk olmakla birlikte, halk yararına çalışmayı amaç edinmişti. Cumhuriyetle birlikte bu kümenin halk için çalışma amacı çerçevesinde, toplumsal gönenci artıracakı düşünülen çeşitli alanlarda etkinliklerde bulunduğunu, bu nedenlerle de devlet görevlerinde bir artış eğiliminin oluştuğunu görüyoruz. Çeşitli toplumsal hizmetlerin devletin görev alanı içine alınmasıyla yeni örgütsel yapıların oluşmaya başlaması, hem kamu yönetiminin hizmet alanını genişletmiş, hem de devleti büyütüştür. Örneğin başlangıç yıllarında 7 olan bakanlık sayısı, 1950'ye gelindiğinde 13'e ulaşmıştır. Günümüzde ise bakanlık sayısı 32'dir. Yine geleneksel görev alanları dışında üstlendiği yeni görevler, devletin tarım ve sanayi alanlarında hem özendirici olmasını, hem de Cumhuriyetin özellikle başlangıç dönemlerinde doğrudan girişimci olarak etkinlikte bulunmasını gerektirmiştir. Ayrıca temel altyapı yatırımlarının yapılması da devletin görevleri arasına girmiştir. Bu durum, günümüze dek süren devlet girişimciliğinin de başlangıcını oluşturmuştur. Osmanlı'dan devralman bir girişimci sınıf bulunabilseydi belki de devletin iktisadi yaşama bu denli girmesi söz konusu olmayacaktı. Öyle ki Cumhuriyet yönetimleri bir girişimci sınıf yaratılmasını bile bir devlet görevi olarak görmüşlerdir. Özellikle 1923 yılında iktisadi durumu gözden geçirmek ve neler yapılabileceğini karar

* Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Öğretim Üyesi

laştırmak için düzenlenen İzmir İktisat Kongresi'nde bu amaca hizmet edecek biçimde koruyucu gümrük tarifeleri, ucuz kredi sağlanması gibi önerilerle girişimcilerin sermaye birikimine olanak sağlamak düşünülmüş ve liberal kalkınma esas alınmıştır. Türkiye İş Bankası'nın 1924 yılında kurulması, Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun 1927 yılında çıkarılması bu alanda başlangıçtaki köşe taşlarını oluşturmaktadır.

Bütün dünyayı etkisine alan ve yaklaşık beş yıl etkili olan 1929-1933 iktisadi bunalımı ile liberal kalkınma ülküsünden temelde vazgeçilmemekle birlikte, zorunlu devletçilik politikaları bir gereklilik olarak uygulamaya sokulmuştur. Bu politikaların bir devamı olarak 1933 yılında Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı yürürlüğe girmiştir. Devletçilik politikası, 1946'dan başlayan bir süreç içinde tasfiye edilmeye çalışılmışsa da devlet işletmeciliği bugüne dek varlığını sürdürebilmiştir. Devletçilik politikasının başlangıcından, çok partili siyasal yaşama geçtiğimiz 1950 yılına dek kurulan iktisadi devlet teşekküllerinin sayısı 18'i bulmuştur.

Cumhuriyetin kuruluşundan başlayarak tek partili dönem boyunca Türk kamu yönetimi hem devrimlerin ajanlığını yapmış hem de çağdaş devletin giderek genişleyen hizmetlerini yürütmüştür. Bu nitelikleriyle siyasal iktidarı denetleme gücünü de elinde bulundurabilmiştir.

Özetlersek, kamu yönetiminin bilimsel araştırmalara ve incelemelere konu olduğu 1950'lere gelinceye dek bakanlık ve dolayısıyla personel sayıları çoğalmış, iktisadi devlet teşekkülleri adıyla çok sayıda devlet girişimleri kurulmuş, bürokrasinin etki alanı genişlemiştir. Kamu yönetiminin bu gücü, memurların ücret ve özlük haklarının belli ilkelere bağlanması sonucunu doğurmuştur. Bütün bu gelişmelere karşın temelde Osmanlı'dan devralman kimi yetersizlikler de varlığını sürdürebilmiştir.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dış dünyaya hızla açılış ve sosyoekonomik gelişmelerin zorlamasıyla tek parti döneminin kamu yönetimi anlayışında birtakım değişimler olmuştur. Bu anlayış değişimleri Türkiye'de yönetim biliminin gelişmesini de kolaylaştırarak daha çağdaş bir kamu yönetimine doğru gidişi hızlandırmıştır. Bundan sonraki sayfalarda bu değişimleri ve gelişmeleri kısaca gözden geçirerek 70 yılda kamu yönetimi alanında nereye varabildiğimizi ve eksiklerimizi göstermeye çalışacağız ve belki de bu alanda çok şeyler gerçekleştirdiğimizi göreacağız. Ama daha başarmamız gereken şeyler de çok.

TÜRKİYE'NİN DEVLET YAPISI

ANAYASA VE CUMHURİYETİN NİTELİKLERİ

Türkiye Cumhuriyeti tekçi bir devlettir. Anayasa bütün devlet yapısı için bir ana çerçeve oluşturmaktadır. 1921 tarihli Anayasa Cumhuriyetin ilanından sonra da bir süre yürürlükte kalmıştır. Daha sonra 1924'te Cumhuriyet döneminin ilk anayasası kabul edilmiştir. Cumhuriyet döneminin ikinci anayasası 1961, üçüncü ve yürürlükteki anayasası 1982 tarihidir. Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, yönetim makamlarını ve başka kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Anayasa'da Türkiye Cumhuriyeti demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olarak nitelendirilir. Türk devleti, tarih, kader ve kültür birliğine ve toplayıcı ulus anlayışına dayanan ulusal bir devlettir. Laik devlet ilkesine göre, din ve devlet işleri birbirinden ayrı tutulmuştur. Demokratik devlet ilkesi, tüm devlet işlerinde ve yönetiminde halkı aydınlatmayı, onu inandırmayı, onun isteklerini gözönünde tutmayı, onun bilgi ve yardımlarından yararlanmayı gerektirir. Sosyal devlet anlayışı, toplumsal adaleti, bireyin ve toplumun gönencini gerçekleştirmeyi, toplumsal güvenliği sağlamayı gerektirir. Hukuk devleti ise yönetilenlere hukuk güveni sağlayan adaletli bir hukuk sistemine sahip bir devlet düzeni demektir.

Anayasa, çağdaş devlet anlayışına uygun olarak, devlet yapısının temelini yasama, yürütme ve yargı erklerine dayandırmaktadır. Şimdi kısaca yasama ve yargı erkleri üzerinde durduktan sonra, yürütme erkinin oluşumuna ve yazımızın başlığını oluşturan kamu yönetim sistemine daha ağırlıklı olarak değineceğiz.

YASAMA

Daha Kurtuluş Savaşı sırasında 23 Nisan 1920'de kurulmuş olan Türkiye Büyük Millet Meclisi bugün de Türk ulusu adına ve "egemenlik sınırsız, koşulsuz ulusundur" ilkesine uygun olarak yasama yetkisini kullanan organdır. 1961 Anayasasının getirdiği sistem içinde Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu adlarıyla iki meclisten oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1982 anayasası ile birlikte yeniden tek meclisli sisteme dönmüştür. Cumhuriyet rejimine geçildikten sonra ve çok partili siyasal yaşama geçişle birlikte başlayan süreç içinde demokratik yaşam 1960, 1971 ve 1980 yıllarında askeri darbelerle üç kez kesintiye uğramıştır. 1960 ve 1980 darbeleri siyasal par

tilerin etkinliklerine son verdiği için TBMM zorunlu olarak tatile girmiş, onun görevleri geçici süreyle 1960 darbesinden sonra Milli Birlik Komitesi, 1980 darbesinden sonra da Milli Güvenlik Konseyi adlarıyla askeri yönetimlerce üstlenilmiştir.

Bugünkü biçimiyle TBMM, ulusça genel oyla seçilen 450 milletvekilinden oluşmaktadır. TBMM'nin Anayasa ile belirlenen görev ve yetkileri şunlardır: Yasa koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulu'nu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kurulu'na belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesin hesap yasa tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; uluslararası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak; genel ve özel af ilanına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasa'da öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmek.

YARGI

Yargı yetkisi, Türk ulusu adına bağımsız mahkemelerce kullanılır. Yargı erki, yasama ve yürütme erklerinden bağımsızdır. Yasama ve yürütme organlarıyla yönetim, mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri yasayla düzenlenir. Anayasa'nın saydığı yüksek yargı organlarından ilki Anayasa Mahkemesi'dir. Bu mahkeme ilk kez 1961 Anayasası ile kurulmuştur. Anayasa Mahkemesi, yasaların, yasa gücündeki kararnamelerin ve TBMM İçtüzüğü'nün Anayasaya biçim ve öz bakımlarından uygunluğunu denetler. Bir başka yüksek mahkeme olarak Yargıtay sayılmaktadır. Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin son inceleme yeridir. Hukuk devleti ilkesinin bir güvencesi olarak kamu yönetiminin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır ve en üstte 1868'de Osmanlı İmparatorluğu döneminde Fransız örneğine uygun olarak Şura-i Devlet adıyla kurulmuş olan Danıştay'ın bulunduğu yönetim mahkemeleri bu konuda yetkilidir. Danıştay, belli konularda ilk ve son derece mahkemesi olarak görev yaptığı gibi, öteki yönetim mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin son inceleme yeri de olmaktadır. Askeri mahkemelerce verilen karar ve hükümlerin son inceleme yeri olarak Askeri Yargıtay sayılmıştır. 1972 Anayasa değişikliği ile kurulan Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, askeri olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa da asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin yönetsel işlem ve eylemlerden doğan uyumsuzlukların yargı denetimini yapan ilk ve son derece

mahkemesidir. Anayasa'nın saydığı son yüksek mahkeme olan Uyuşmazlık Mahkemesi, adli, yönetsel ve askeri yargı yerleri arasındaki görev ve hüküm uyumsuzluklarını çözmeye görevini üstlenmiştir.

YÜRÜTME

Cumhurbaşkanı

Anayasa yürütme yetkisi ve görevinin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'na ait olduğunu belirtmektedir. Kendisinden önceki anayasalara göre 1982 Anayasası daha güçlü bir yürütme organı oluşturmayı amaçladığı için, yürütmeyi yalnız bir görev olarak almamış, aynı zamanda bir yürütme yetkisinden söz etmiştir. 1924 Anayasası Cumhurbaşkanım'nın görev ve yetkilerini simgesel bir düzeyde tutmuştu. 1961 Anayasası Cumhurbaşkanını biraz daha güçlü bir konuma getirdi. Sonunda 1982 Anayasası ile Cumhurbaşkanı kullanabileceği yetkiler açısından daha da güçlendirilerek, simgesel olmaktan büyük ölçüde çıkarılmıştır. Bu durum, uygulamada zaman zaman Cumhurbaşkanı ile Hükümet arasında görev ve yetki çatışmaları yaratabilmektedir.

Yürürlükteki Anayasaya göre Cumhurbaşkanı TBMM'ce 40 yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış, kendi üyeleri ya da bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip yurttaşlar arasından 7 yıllık bir süre için seçilir. Cumhurbaşkanı, devletin başı olarak Türkiye Cumhuriyetini ve Türk ulusunun birliğini temsil eder; anayasa'nın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

Artırılan görev ve yetkileri içinde Cumhurbaşkanım'nın yürütmeye ilişkin olarak yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler şunlardır: Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek; Başbakan'ın önerisi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek; gerekli görüldüğü durumlarda Bakanlar Kurulu'na başkanlık etmek ya da Bakanlar Kurulu'nu başkanlığı altında toplamak; yabancı devletlere Türk devletinin temsilcilerini göndermek, yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek; uluslararası anlaşmaları onaylamak ve yayınlamak; TBMM adına Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Başkomutanlığını temsil etmek; Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kullanılmasına karar vermek; Genelkurmay Başkanım'ı atamak; Millî Güvenlik Kurulu'nu toplantıya çağırarak ve başkanlık etmek; başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla sıkıyönetim ve olağanüstü hal ilan etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak; kararnameyi imzalamak; sürekli hastalık, sakatlık ve kocama nedeniyle belirli kişilerin ce-

zalarını hafifletmek ya da kaldırmak; Devlet Denetleme Kurulu'nun üyelerini ve başkanını atamak, inceleme, araştırma ve denetleme yaptırmak; Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek. Cumhurbaşkanına anayasa ile verilen bu yürütmeye ilişkin görev ve yetkiler yanında, ayrıca yasama ve yargıya ilişkin olarak da görev ve yetkiler verilmiştir.

Başbakan, Bakanlar Kurulu, Bakanlıklar

Başbakan, Bakanlar Kurulu'nun başı olarak, bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve Hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur. Her bakan, Başbakan'a karşı sorumlu olup, ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur. Başbakan, bakanların görevlerinin Anayasa ve yasalara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür. Başbakanın eskiden "eşitler arasında birinci" olan konumu 1982 Anayasası ile daha güçlü duruma getirilmiştir. Bugünkü durumuyla bakanlar Başbakan'a adeta bir sekreter görevini üstlenmişlerdir. Başbakan, bakanlarının gerektiğinde azlini Cumhurbaşkan'ndan isteyebilmektedir.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın ve Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'nün öncülüğüyle 1961 yılından beri zaman aralıklarıyla yeniden düzenlemeye dönük çalışmalar yapılmıştır. Bütün bu çalışmaların sonunda hazırlanan raporlarda merkezi yönetimin örgütlenmesinde ve işleyişinde görülen aksaklıklar ve eksikliklere dikkat çekilerek, öneriler geliştirilmiştir. Bunlar arasında Bakanlar Kurulu ve Başbakanlıkla ilgili görüşler ve öneriler özel önem taşımaktadır.

Bakanlar Kurulu'nun, daha alt düzeylerde alınabilecek türden kararları almak zorunda bırakılması iş yükünü artırmaktadır. Bu nedenle bir Bakanlar Kurulu Genel Sekreterliği de oluşturularak, Bakanlar Kurulu'nun hukuksal çerçevesinin yeniden çizilmesi ve doğrudan Hükümetin ortak sorumluluğuna ve genel siyasetin yürütülmesine ilişkin olan ya da daha alt düzeylerde sonuçlandırılmayacak türden işlemler ya da eylemlerle ilgili kararların Bakanlar Kurulunca alınması uygun olacaktır. Böylece Bakanlar Kurulu kararına gerek duyulmadan işler, niteliklerine göre bakanlıklararası eşgüdüm, doğrudan ilgili bakanlık, Bakanlık-Başbakanlık ilişkisi içinde sonuçlandırılabilir.

Son yıllarda çeşitli düzenleme ve yapılandırma çalışmalarıyla inanılmaz bir büyüklüğe erişen ve adeta bir büyük hizmet bakanlığı görüntüsü alan

Başbakanlığın, bakanlıklar arasında işbirliği sağlamak, Hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetmek, devlet örgütünün düzenli çalışmasını sağlamak, Anayasa ve yasalarla Başbakana verilmiş görevleri yapmak olarak tanımlanan işlevleriyle sınırlı bir boyuta indirgenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede içinde, yalnızca, merkezi yönetim boyutunda bakanlıklar ve öteki kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlamayı amaçlayan kuruluşlar; doğrudan belli bir bakanlıkla ilgisi kurulamayan ve hizmetleriyle merkezi yönetim örgütlerinin ve bakanlıkların çoğunluğunu yararlandıran kuruluşlar; bakanlıklara bağlanabilir olmakla birlikte, görev alanları açısından bağlanmaları açık bir sakinca gösteren kuruluşlar Başbakanlığa bağlanmalı ya da onunla ilgilendirilmeli, bu ilkelere uymayan merkezi yönetim birimleri bakanlıklara bağlanmalı ya da onlarla ilgilendirilmelidir. Ancak, bu konuyla ilgili olarak yıllardan beri çeşitli raporların önerilerine karşın hükümetler, Başbakanlık yapısı içinde özellikle müsteşarlıklar biçiminde örgütlenmelere gitmekten geri durmamaktadırlar. Bu alanda son örnekler Başbakanlık yapısında kurulan Gümrük ile Denizşleri Müsteşarlıklarıdır.

Devlet Bakanlarının görevleri, özel önem taşıyan konular ile Hükümet ve TBMM arasındaki ilişkilerde Başbakana yardım etme, çeşitli konularda Hükümet içi eşgüdüm sağlama, bilgi ve deneyimleriyle Hükümetin alacağı kararlarda Bakanlar Kurulu üyelerine yardımcı olma konularıyla sınırlanmalıdır. Yönetimde iyice yerleşmeye başlayan "Devlet Bakanlığı" kavramı kul- lanılmayarak, Devlet Bakanları, Başbakanlığa bağlı ve Başbakanlıkla ilgili kuruluşların yürütme görevlerinden değil, bunların ancak merkezi eşgüdüme dönük konulardaki genel gözetimlerinden sorumlu olmalıdırlar. Böylece bu tür kuruluşların Devlet Bakanlarına bağlanmasından kaçınılmalıdır. Oysa Başbakanlık yapısı içinde kurulan çeşitli birimler Devlet Bakanlarına bağlanarak birer hizmet bakanlığına dönüştürülmektedirler. Yukarıdaki paragrafta örnek olarak verdiğimiz iki yeni müsteşarlık birer Devlet Bakanına bağlanarak adeta iki yeni bakanlık oluşturulmuştur. Oysa bakanlıkların kurulması, birleştirilmesi, bölünmesi, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve örgütlenmeleri yasayla düzenlenmelidir. Bu amaçla 27 Eylül 1984 tarihinde 3046 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun yayınlanmıştır. Bu kanun bakanlıkların içinde yer alan birimleri genel olarak ana hizmet birimleri, danışma ve denetim birimleri ile yardımcı hizmet birimleri olarak üç kümede toplamıştır. Bakanlıkların kuruluş yasaları bu kanunda gösterilen tipe uygun olarak düzenlenmektedir. Danışma ve denetim birimleri olarak Teftiş Kurulları, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulları, Basın ve Halkla

İlişkiler Müşavirlikleri, Bakanlık Müşavirleri; yardımcı birimler olarak Personel, Eğitim, İdari Ve Mali İşler Daireleri, Savunma Sekreterlikleri sayılabilir.

Bakanlık bağlı kuruluşları, bakanlığın hizmet ve görev alanına giren ana hizmetleri yürütmek üzere bakanlığa bağlı olarak özel olarak kurulan genel bütçe içinde ayrı bütçeli, katma bütçeli ya da özel bütçeli kuruluşlardır. Bunların da taşrada bölge, il, ilçe kuruluşları ile doğrudan kendine bağlı kuruluşları olabilir.

Hükümete ya da bakanlıklara yardımcı olmak üzere merkezde kurulmuş olan başlıca yardımcı kuruluşlar olarak Milli Güvenlik Kumlu, Devlet Planlama Teşkilatı, Danıştay ve Sayıştay sayılabilir. Danıştay ve Sayıştay'ın sahip oldukları yargısal görevleri yanında yönetsel görevleri de vardır. Bunlardan Danıştay, yürütmenin ve yönetimin karşılaştığı hukuksal güçlüklerde Cumhurbaşkanlığı ya da Başbakanlık aracılığıyla istendiğinde görüş bildirir; yasaların öngördüğü konularda inceleme kararları alır; yasalarla verilmiş olan çeşitli konularda yönetsel kararlar alır. Danıştay'ın yönetsel görevleri İdari Daireler ve İdari İşler Kumlunca yürütülür. Öte yandan, Sayıştay'ın da tescil, uygunluk bildirimini, görüş bildirme gibi yönetsel görevleri vardır.

Milli Güvenlik Kumlu, Cumhurbaşkan'ın başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanlar, Kuvvet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından oluşur, gerektiğinde görüşülecek konuyla ilgili başka bakanlar ve kuruluş yöneticileri de toplantılara çağrılı olarak katılabilirler. Milli Güvenlik Kumlu, Devletin ulusal güvenlik siyasetinin saptanması ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli eşgüdümün sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kumlu'na bildirir.

Anayasa'nın ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmanın plana göre gerçekleştirilmesi ilkesini yürüten kumluş olarak Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. Planlı kalkınma 1961 Anayasası ile zorunlu kılınmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırladığı Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967 dönemini kapsamaktadır. Bugünlerde 1995 yılında başlayacak olan Yedinci Plan hazırlıkları sürdürülmektedir.

Merkezde bakanlıklararası eşgüdümü sağlamak üzere çeşitli yüksek kurullar oluşturulmuştur. Ayrıca Başbakanlığa bağlı ya da Başbakanlıkla ilgili çeşitli başka kumluşlar da bulunmaktadır. Bunlar arasında, Hazine ve Dış Ticaret ile Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlıkları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih

Yüksek Kurumu, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Devlet Personel, Diyanet İşleri, Türk Standartları Enstitüsü, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, Yüksek Denetleme Kurulu, Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi, GAP İdaresi, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlıkları, Tapu ve Kadastro, Vakıflar, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlükleri sayılabilir.

Kamu yönetiminde işbirliği ve eşgüdümün istenen düzeyde sağlanabilmesi için, sistem temelinde etkili bir işbirliği ve uyumlu çalışma anlayışı gereklidir. Bu amaçla katılımcı bir karar verme ve yönetim anlayışını sağlayacak düzenlemelere gidilmesi önem taşımaktadır. Bu da kurumsal bağlamda eşgüdümü güçleştiren ya da engelleyen örgütlenme düzeni, iletişim sistemi, planlama ve karar verme düzeniyle ilgili yapısal nedenlerin saptanması ve uygun çözümlerin getirilmesiyle sağlanabilir. Merkezi düzeyde Başbakan ve Bakanlar Kurulu'nun üst düzeyde eşgüdümü sağlaması yanında, bakanlık düzeyinde de eşgüdümün sağlanabilmesi için gerekli kurumsal düzenlemelerin yapılması önem taşımaktadır. Bu noktada, kurumların eşgüdüm için katı bir yapılaşmadan ve zorunlu olmadıkça sürekli birim kurmaktan kaçınmaları gerekir.

Merkezi yönetimin ilgi alanına giren ana hizmet grupları arasında ekonomi ve maliye, sanayi, enerji ve madencilik, tarım, eğitim, kültür, sağlık, çevre ve doğa koruma, turizm, bayındırlık ve iskân, ulaştırma, çalışma yaşamı, sosyal güvenlik, din işleri, vakıf işleri sayılabilir. Kuşkusuz merkezi yönetimin bütün hizmetlerini bunların oluşturduğunu söylemek olanaksızdır. Adalet, güvenlik, savunma gibi kimi geleneksel hizmet alanlarını da bu çerçevede içinde düşünmeliyiz. Bu hizmet alanlarının çoğu bakanlık biçiminde örgütlenmiştir.

Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşları

Kamu yönetimi sistemimiz, Cumhuriyet dönemi boyunca, kuruluş ve görevleriyle bir bütün oluşturmuştur ve merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına göre örgütlenmiştir. Kimi kamu hizmetlerinin niteliği, bu hizmetlerin genel yönetimin dışında, hizmet yerinden yönetim kuruluşları olarak örgütlenmelerini gerektirmiştir. Bunlar arasında Türkiye Radyo- Televizyon Kurumu'nu, Yükseköğretim Kurulu'nu ve üniversiteleri, Türkiye ve Orta Doğu Amme idaresi Enstitüsü'nü, devletin ekonomik girişimciliğinin ürünü olan ve 1930'lu yıllardan beri sayıları ve önemleri artarak büyüyen kamu iktisadi teşebbüslerini, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını sayabiliriz.

Bunlardan Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu (TRT), radyo ve televizyon hizmetlerinin kurulması ve işletilmesi ve yayın yapma işleriyle uğraşan tüzelkişiliğe sahip, özerk bir kuruluştur. TRT, yakın zamanda yapılan Anayasa değişikliğine dek Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncılığı tekelini elinde bulunduruyordu. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, bilimsel, yönetsel ve mali özerkliğe ve tüzelkişiliğe sahip bir öğretim, araştırma ve yayın kurumudur. Yükseköğretim Kurulu ise 12 Eylül 1980 sonrasında bütün yüksek öğretim kurumlarının üniversiteler çatısı altında birleştirilmesiyle oluşturulan sistemin üzerinde yer alan, Cumhurbaşkanının atadığı üyelere oluşan bir üst kuruldur.

Giriş bölümünde belirttiğimiz nedenlerle 1930'lu yıllarda kurulmaya başlanan devlet girişimleri günümüzde Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) olarak adlandırılmaktadır. KİT'ler İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşlarından oluşmaktadır. Sermayesinin tamamı devlete ait, ekonomik alanda ticari esaslara göre etkinlik göstermek için yasayla kurulan kuruluşlar İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) olarak adlandırılmaktadır. Öte yandan sermayesinin tamamı devlete ait olan ve tekel niteliğinde mallarla temel mal ve hizmet üretmek ve pazarlamak üzere yasayla kurulan kamu hizmeti nitelikleri ağırlık kazanan kuruluşlar Kamu İktisadi Kuruluşu (KİK) olarak adlandırılmaktadırlar. KİT'lerin bir bölümü özelleştirme kapsamına alınmıştır. Bugünkü görünüşüyle KİT'lerin bir bölümü çalışma alanlarına uygun düşen kimi bakanlıklarla, bir bölümü konusu uygun düşmese de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile bir bölümü de Başbakanlıkla ilgilen- dirilmiştir. Özelleştirme kapsamına alınanlar ise Kamu Ortaklığı İdaresi'ne bağlanarak özelleştirmeyi beklemektedirler.

Taşra ve Yurtdışı Kuruluşları

Yüzyılı aşkın bir süreden beri mülki yönetim sistemimizde Fransız mülki yönetim sisteminin etkileri görülmektedir. Fransız sistemine benzer olarak anayasalarımızda yer alan biçimiyle merkezden yönetimin kuruluşu coğrafya durumuna, iktisadi koşullara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere ve iller de daha alt bölümlere ayrılmaktadır. İllerin altındaki bölünme ilçeler ve bucaklar biçimindedir. İl, ilçe ve bucaklarda merkezi yönetimin taşra örgütlenmeleri bulunmaktadır. Bunlar illerde valinin, ilçelerde kaymakamın, bucaklarda bucak müdürünün eşgüdümünde görev yaparlar. İl İdaresi Kanunu bucağı, coğrafya, ekonomi, güvenlik ve yerel hizmetler bakımlarından aralarında ilişki bulunan kasaba ve köylerden

oluşan bir yönetim bölümü olarak tanımlamıştır. Bu kanunun yürürlüğe girdiği 1949 yılından bugüne dek geçen süre içinde, bucak örgütlenmesi giderek önemini yitirmiş, tasfiye edilmeye başlanmıştır.

İl yönetiminin başında bulunan valiler, devletin, hükümetin ve ayrı ayrı her bakanın temsilcisi konumundadırlar ve alt bölünmenin bütünüyle eşgüdümü onların yetki alanına girer. İllerin yönetimi yetki genişliği esasına dayanmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak günümüze dek valilik kurumu çok önemli işlevleri yerine getirmiştir. Son zamanlarda değişen toplumsal ve iktisadi koşulların ışığında valilik kurumunun da çağın gereklerine göre yeniden ele alınmasının gerekli olduğu konusunda eleştiriler getirilmeye başlanmıştır. Bu eleştiriler, valilik kurumunun artık işlevini yitirme noktasına geldiği, çağdaş toplumsal koşulların gereklerine uyum gösteremediği gibi sert biçimlerde de olabilmektedir. Önerilerin çözüm yolları arasında bir uçta valilerin seçimle göreve gelmeleri, öteki uçta valilik kurumunun yetki ve sorumluluklarının artırılması yer almaktadır. Ayrıca bölge valiliği ya da eşgüdümcü valilik sistemleri de önerilmektedir. 1940'lı yıllarda umumi müfettişlik adıyla bir çeşit bölge valiliği sistemine gidilmişse de uzun ömürlü olmamıştır. 12 Eylül 1980 sonrası askeri yönetim döneminde ülkenin 8 bölgeye ayrılarak bölge valiliği sisteminin getirilmesi için çıkarılan bir kanun hükmünde kararname, sivil yönetim döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce yasalaştırılmayarak daha yürürlüğe girmeden kaldırılmıştır.

Cumhuriyet yönetimine geçildikten sonra, ülkenin yönetsel bölümlenmesinde ilk önemli değişiklik 6 Mart 1924 tarihinde çıkarılan 426 sayılı yasayla yapılmıştır. Bu yasayla sancaklar kaldırılarak il yapılmış, ayrıca kimi ilçeler de il durumuna getirilmiştir. Daha sonra il yapılan ilçelerin bir bölümü yeniden ilçeye dönüştürülerek yakınındaki illere bağlanmışlardır.

1940'lı yılların başında toplam il sayısı 63'e ulaşmıştır. Bu illere Uşak, Nevşehir, Sakarya, Adıyaman katılarak sayı 1957'de 67'ye ulaşmıştır. Uzun süre bu sayı değişmeden kalabilmişse de 1989'dan başlayarak yeni düzenlemelerle il sayısı artmaya başlamıştır. Bugün sayı 76'ya ulaşmıştır ve Hükümet politikaları bu sayının kısa süre içinde 100'ün üzerine çıkarılacağı izlenimini vermektedir. İl sayısındaki bu artışa paralel olarak ilçe sayısında da hızlı bir artış görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında 315 olan ilçe sayısının da yakında 1000'in üzerine çıkacağı görülmektedir. Bu artışlar genelde Anayasada öngörülen ölçütlere bağlanmaktan çok, siyasal tercihlerle dayanmaktadır. Bu nedenle konunun bütünüyle yeniden ele alınıp sağlam ilkeler getirilmesi uygun olacaktır.

Bugünkü biçimiyle illerin örgütlenmesine ve yönetimine ilişkin esaslar, 1949 yılında çıkarılan 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ile 1984 yılında çıkarılan ve bakanlıkların kuruluş ve görev esaslarını düzenleyen 3046 sayılı çerçeve yasada yer almaktadır. Buna göre, bakanlıkların kuruluş ve örgütlenmesinde işbölümü, eşgüdüm ve denetim temel olarak alınmalıdır. Bu esasa göre kurulacak olan bakanlıklar ve yetkili kılınan bakanlık kuruluşları kuruluş yasalarında gösterilmek koşuluyla taşra ve yurtdışı düzeyinde örgütlenebilmektedir. Taşra örgütleri, vali ve kaymakama bağlı olarak il ve ilçe düzeyinde kurulabildiği gibi, doğrudan merkeze bağlı bölge kuruluşları biçiminde de kurulabilmektedir. Anayasanın verdiği yetkiye dayanarak 1961'den bu yana çeşitli kuruluşlar, taşrada bölgesel örgütlenmeye gitmişlerdir. Böylece amaca uygun olarak kurulmuş ve gerçek gereksinimleri karşılayan bölge örgütlenmeleri kurulduğu gibi, çok sayıda ve gereksiz bölge kuruluşları da ortaya çıkmış bulunmaktadır. 1989 yılında 40 il ve 2 ilçede, 2 bakanlığın ve 12 bağlı kuruluşun toplam 215 bölge örgütü kurduğu saptanmıştır. Yalnız 1 ili kapsayan bölgeler olduğu gibi, 10 ili kapsayan bölgeler de vardır. Kimi bölgelerin illerde ve ilçelerde alt birimleri bulunmaktadır. Bölgeler bütünüyle il valilerinin denetimi dışındadırlar.

Yapılması gereken nedir? Çeşitli zamanlarda hazırlanmış olan raporların da önerilerine uygun olarak bu soruyu şöyle yanıtlayabiliriz: Varolan il, ilçe örgütleri korunarak, bucaklar hemen kaldırılmalıdır. Politik amaçlarla yeni illerin oluşturulmasından kaçınılmalıdır. Bölgesel kuruluşların olabildiğince aynı merkezlerde ve aynı illeri kapsayacak biçimde kurulmaları sağlanmalı, kesin zorunluk olmadıkça bölge örgütlenmesine gidilmemelidir. Bölgesel planlama ve kalkınma bölgeleri söz konusu olduğunda eşgüdüm işlevlerini bölge ölçüsünde tek bir merkezden yürütecek "eşgüdümci valilik" sistemi oluşturulmalıdır. Eşgüdümci valinin karar yetkisi, ilgili proje ölçüğünde ulusal kalkınma planı ve yıllık programlarla sınırlı tutulmalıdır. Ayrıca her yatırım bölgesinde eşgüdümci valinin başkanlığında bir Planlama ve Eşgüdüm Kurulu görev yapmalıdır.

Yurtdışı kuruluşlarına ilişkin olarak çeşitli kuruluşların yurtdışı temsilciliklerinin büyükelçilere bağlı ve onların eşgüdümünde çalışmaları sağlanmalıdır. Gereksiz yurtdışı temsilcilikler kaldırılarak, yurtdışına atanacak personelde özel nitelikler aranmalıdır.

Yerel Yönetimler

Kendi toplumsal koşullarımızın yarattığı bir kurum olmamakla birlikte, ülkemizde yüzyılı aşkın bir yerel yönetim geleneği oluşmuştur." Yerel yönetimler, yerel halkın yerel, ortak gereksinimlerini karşılamak üzere kuruluş esasları yasayla belirtilen ve karar organları yine yasada gösterilen, seçmenlerce oluşturulan kamu tüzelkişileridir. Asıl olarak üç düzeyde yerel yönetim vardır: Köyler, belediyeler, il Özel idareleri.

Geleneksel bir yönetim olan köyler, 1924 yılında çıkarılan Köy Kanu- nu'na göre yönetilmektedir. Yasaya göre köylerin yönetimi, köy sınırları içinde kadın erkek tüm seçmenlerin oluşturduğu köy derneğince seçilen muhtar ve ihtiyar meclisine aittir. Bugün yaklaşık 35.000 köyümüz bulunmaktadır.

Nüfusu 2000'i aşan yerleşimlerde belediye kurulabilmektedir. Belediye Başkanı ve belediye meclisi üyeleri doğrudan belde halkı tarafından seçilirler. Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde ilk kez Türk yönetim sistemi içine giren belediyeler, 1930 yılında çıkarılmış olan Belediye Kanu- nu'na göre yönetilirler. Çevresinde küçük belediyelerin bulunduğu büyük kentlerde 1980 sonrasında yapılan bir yasal düzenlemeyle büyükşehir belediyeleri kurulması yoluna gidilmiştir. Bu uygulamayı bir belediyeler konfederasyonu olarak nitelendirebiliriz. Büyükşehir belediyesinin başkanı, büyükşehir seçmenlerince doğrudan seçilirken, büyükşehir meclisi bağlı belediye başkanları ve onların meclislerinden gelen temsilcilerden oluşur. Günümüzde yaklaşık 2710 belediye bulunmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde 1913 tarihinde çıkarılan bir geçici kanuna göre uzun süre yönetilen il özel idareleri, merkezi yönetimin il sınırları içinde görev yaparlar. Bugün 76 il, dolayısıyla 76 il özel idaresi bulunmaktadır. İl genel meclisi üyelerini il seçmenleri seçer, ama başkan merkezi hükümetin temsilcisi olan ilin başındaki validir. Böylece il, hem merkezi hükümetin taşra örgütü olan bir yönetim birimi hem de aynı alanda belli görevleri yürüten bir yerel yönetim birimi olmaktadır.

Yerel yönetim sistemimiz büyük ölçüde merkezi yönetimin vesayet denetimine tabidir. Yerel yönetimler, çeşitli raporlarda da öngörüldüğü gibi, yerel demokrasiyi güçlendirecek, yerel toplulukça denetlenen, etkili katılımın sağlandığı, saydam, kaynaklar ve özkaynaklar açısından güçlü, kendi yerel

toplumu ile ilgili kararları kendi organları aracılığıyla alıp kendi birimleri aracılığıyla uygulayabilen, merkezi yönetimden destek ve nesnel koşullarda yardım alan, genel yönetim sistemi ile yönetimin bütünlüğü ilkesi ve planlama disiplini içinde bütünleşen, yönetsel etkililiği ve verimliliği gerçekleştiren bir modele konu olmalıdırlar. Bu çerçevede içerisinde il özel idareleri akçal yönden ve personel yönünden güçlendirilerek işlevselliği artırılmalıdır. Bunun için de merkezi yönetimce görülen yerel niteliği tartışılmayacak kimi hizmetlerin kaynak ve personeliyle birlikte il yerel yönetimine aktarılması üzerinde durulabilir. İl yerel yönetimi dışında, ilçenin de ülke düzeyinde hizmet bütünlüğünü bozmayacak biçimde görev ve yetki yönünden düzenlenerek, özel bütçeli, özerk bir tüzelkişilik olarak bir yerel yönetime sahip olması sağlanmalıdır.

Belediyeler görevler, kaynaklar ve personel bakımından güçlendirilmeli, ayrıca 500 nüfustan büyük yerleşimlerin belediye kurabilmelerine olanak sağlanarak, köylerin sayısı olanaklar ölçüsünde sınırlandırılmalıdır.

Devlet görevlerinin ve kaynakların merkez, merkezin taşra kuruluşları ve yerel yönetimler arasında paylaşımı yeniden ele alınarak sağlıklı bir çözüme kavuşturulmalıdır. Yerel yönetimlere ilişkin yasa hazırlıklarının yapıldığını biliyoruz, bu yasalar görev paylaşımına ilişkin esasları da getirmelidir.

PERSONEL REJİMİ

Cumhuriyet döneminin başlangıç yıllarında personel yönetimi sistemimizde yeterli ve kariyer ilkesinin sağlanabilmesi amacıyla 1926'da 788 sayılı Memurin Kanunu çıkarılmıştır. Bu yasayla hukuk yönünden güvenceli ve çekici bir memurluk statüsü getirilmiştir. Ancak personel alma geniş ölçüde kurumlanıl takdirine bırakıldığı, hizmete girişte sınav esası yeterince uygulanmadığı ve kamu görevleri sınıflandırılmadığı için bir düzensizlik de söz konusu olmuştur. Çok partili siyasal yaşama geçişle birlikte bu sistem daha da yozlaşmış, atama ve nakillerde siyasallaşma büyük rol oynamıştır.

Reform denebilecek nitelikteki değişmeler ve gelişmeler ancak 1960'dan sonra gerçekleştirilebilmiştir. 1960 yılında, personel rejimini ülkenin iktisadi, mali ve toplumsal koşullarına ve hukuksal esaslara uygun bir biçimde düzenlemek; bu düzeni değişen koşullara göre uyarlamak ve sürdürmek amacıyla, Devlet Personel Dairesi kurulmuştur. Bu kuruluşun sonuç veren en önemli girişimi, 1965 yılında, yeterli ilkesini esas alan ve önceki Memurin

Kanunu'nun getirdiği sistemde köklü değişiklikler yapan 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun çıkarılması olmuştur. Bu yasa karşılaştığı önemli direnç nedeniyle ancak 1971 yılında çıkarılan-1327 sayılı yasayla ve %55'i değiştirilerek yürürlüğe konulabilmiştir. Günümüze gelinceye dek 657 sayılı yasada başka yasalarla ve kanun hükmünde karamemelerle çok sayıda değişiklikler yapılmıştır. Bütün bunlar biraraya getirildiği zaman da içinden çıkılması zor bir memur hukuku oluşmuştur. Günümüzde personel rejiminin yeniden düzenlenmesine ilişkin olarak çeşitli çalışmalar sürdürülmektedir.

Kamu personel rejiminin sorunları bir içiçelik göstermektedir. Başlıca sorun kaynaklarından ilki kamu yönetiminde bir insan gücü planlamasının henüz yapılmamasıdır. Demek ki sorun daha işe alma aşamasında ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, özellikle personele sağlanan mali hakların yetersizliği, mali haklarda kurumlararası uyumsuzluk, sınırlayıcı mevzuat hükümleri, sosyal hak ve yardımlardaki dağılım dengesizliği ve kadro derece ve sayısında gözlenen tıkanmalardan kaynaklanan nedenler, kamu hizmetlerine nitelikli personel alınmasını ve bunların hizmette tutulmasını güçleştirmektedir. Sınıflandırma sistemindeki eksiklikler, kadro tanımlamalarının ve çözümlenmelerinin yapılmaması, personel değerlendirme sistemindeki yetersizlikler, hizmet içi eğitime yeterince önem verilmemesi gibi nedenlerle de kamu personel sistemimiz istenilen düzeye ulaşmamaktadır. Sayılan bu sorunlar tek tek ele alınarak çözüm önerileri geliştirilmelidir. Ayrıca işe almada merkezi sınav sistemi uygulamasına da bir an önce geçilmelidir.

SONUÇ

Bu yazıda 70 yıllık gelişmesini de gözden geçirerek, Türkiye Cumhuriyeti kamu yönetimi sisteminin günümüzdeki görüntüsünü kısaca vermeye çalıştık.

Kolayca görülebileceği gibi, çok partili siyasal yaşama geçişle birlikte kamu yönetimi anlayışımızda önemli sayılabilecek değişimler olmuştur. Hızla değişen bir toplumda, halk yığınlarının giderek artan ekonomik istemlerinin ve siyasal değişimle birlikte ortaya çıkan artan ölçüde yönetime katılma istemlerinin karşılanması, bir bakıma, kamu yönetiminin değişen toplumsal koşullara ayak uydurabilmesiyle gerçekleştirilebilirdi. Bunu gerçekleştirmek çok kolay değildir. Bu güçlüğü yenebilmek için alınabilecek siyasal ve yönetsel önlemler yanında, kamu yönetimi sistemimizin zaman zaman bilimsel araştırmalar yoluyla gözden geçirilmesi, bu araştırmaların

bulgularına dayanarak da yönetimin değişen toplumsal koşullara uyarlanma- bilme yeteneğini artırıcı uygulamalar yapılması yoluna gidilmiştir. Çok partili siyasal yaşama geçişin hemen ardından 1952 yılında kurulan Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, hem bu türden çalışmaların sonucunda kurulmuş olma özelliğine hem de bu türden araştırmaların yapıldığı bir merkez olma özelliğine sahip olan bir kurumumuzdur. Bu tür bilimsel çalışmalar Devlet Planlama Teşkilatı ile TODAİE'nin işbirliği içinde 1961 yılından beri zaman aralıklarıyla yapılmıştır. 1963 yılında yayınlanmış olan Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (MEHTAP) Yönetim Kurulu Raporu, 1971 yılında yayınlanmış olan İdari Reform Danışma Kurulu Raporu ile 1983 yılında yayınlanan Kamu Yönetimi Komisyonu Raporu yapılmış olan kapsamlı araştırmaların örnekleridir. Bu araştırma etkinliklerinin en son ve kapsamlı örneği de 1991 'de yayınlanmış bulunan Kamu Yönetimi Araştırma Projesi (KAYA) Yönetim Kurulu Raporu olmuştur.

Bütün bu çalışmaların ve bundan sonra yapılacak olan çalışmaların amacı, kamu hizmeti gören merkezi yönetimin merkez, taşra ve yurtdışı örgütü ile yerinden yönetim kuruluşlarını, süratli, verimli ve nitelikli hizmet görececek bir düzene kavuşturmak ve bu kuruluşların böyle bir düzen içinde iş görmelerini sağlamak için; kamu kuruluşlarının amaçlarında, görevlerinde, görevlerinin bölünüşünde, örgüt yapılarında, personel sisteminde, kaynaklarında ve bunların kullanım biçimlerinde, yöntemlerinde, mevzuatında, iletişim ve halkla ilişkiler sisteminde varolan aksaklıkları, bozuklukları ve eksiklikleri saptamak ve bu konularda yapılması gerekenleri önermektir. Beş Yıllık Kalkınma Planlarına ışık tutmak amacıyla kurulan Özel İhtisas Komisyonlarının çalışmaları da bu amaçlara hizmet etmektedir.

Yönetimin iyileştirilmesi ile yönetsel yöntem ve işlemlerin basitleştirilmesi konusunun yıllardan beri gündemden düşmemiş olmasına karşın, yapılan çalışmalardan özlenen sonuçlara tam olarak ulaşılamadığı da görülmektedir. Değişen koşullar ve gereksinimler de gözönünde tutularak kamu örgütlerinin amaçlar, yapılar, personel, uygulanan yöntemler, işlemler ile donanım ve yerleşme konuları açısından bütüncül bir yaklaşımla ele alınması benimsenmelidir. Bu bütüncül yaklaşımı gerçekleştirmek üzere "yönetimi geliştirme" birimleri kurulmalıdır. Bu birimler çıkabilecek yönetsel sorunları bilimsel olarak ele alıp incelemek ve çözüm önerileri getirmekle yükümlü olmalıdırlar.

Genelde tüm kamu kuruluşlarında ortak nitelik taşıyan sorunlar için

şunlar önerilebilir: Personelin görev, yetki ve sorumlulukları açıklıkla belirtilmeli, yukarıdan aşağıya yetki aktarımına önem verilmeli, yönetim-halk ilişkileri geliştirilmeli, yurttaşların beyanlarına güven duyulmalı, hizmet binaları yeterli olmalı ve yerleşme etüdüleri yapılmalı, mevzuat ve formlar basit- leştirilmelidir.

Ülkemiz Avrupa Birliği'ne ortak üyedir ve tam üyelik için de başvuruda bulunmuştur. Yakında AB ile gümrük birliği içine gireceğiz. Bu durum, Türk Kamu Yönetimi açısından yeni bir uyarlanma sorunu yaratmaktadır. Avrupa Birliği ile ilgili kamusal görevlerin belli bir düzen içinde sürdürülebilmesi ve uyarlanma sorununun kolayca aşılabilmesi için henüz merkezi düzeyde görev yapacak etkili bir eşgüdüm birimi oluşturulamamıştır. Bu konuda atılan adımlar gereksinmeyi karşılamaktan uzaktır.

Bütün eleştirilere karşın 70 yılda alınan yol az sayılmaz. Önemli olan her alanda çok şey başaran ve başarmakta olan Türkiye Cumhuriyeti'nin, 21. yüzyıla geçerken daha etkili ve verimli bir Kamu Yönetimi sistemini de gerçekleştirebilmesidir. Çünkü kamu yönetiminin başarısı toplumumuzun başarısı demektir.

CUMHURİYET'İN 70. YILINDA TÜRKİYE'NİN KURUMSAL SORUNLARI

"Bedri Nazhoğlu'nun Aziz Anısına..."

Doç. Dr. Firuz D. YAŞAMIŞ

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana tam yetmiş yıl geçmiş bulunmaktadır. Aradan geçen yetmiş yıl içine sığan çok büyük ekonomik ve toplumsal gelişmeler Cumhuriyet'in yüzakını ve gururunu oluşturmuştur. Ekonomik az gelişmişlikten ve tarımsal bir ekonomiden endüstriyel bir toplum niteliğine yükselme, yarı feodal, kapalı ekonomi nitelikli ve köye dayalı bir yaşam biçiminden kentleşmiş, dış dünyaya açılmış ve pazar ekonomisi temeline oturmuş bir yapıya geçiş ve 10 milyonluk nüfusun gerçek gereksinimlerini yeterince gidermede karşılaşılan yetersizliklerden 60 milyon nüfusun çağdaş yaşam gereklerine yakın bir düzeyde gereksinimlerinin karşılanabilir bir duruma gelmesi gerçekten güzel bir başarı öyküsünün temel nirengi noktalarını oluşturmaktadır.

Yukarıda belirtilen gelişme öyküsünün güzel ve olumlu yanlarına karşılık kimi olumsuz, yeterince gelişmemiş ve düzeltilmesi gereken alanlarının da bulunduğu kuşkusuzdur. Bu nitelikteki bir çok sorun alanı arasında Cumhuriyet'in kurumsal yapısının içimde bulunduğu koşulları da saymak gerekir. Kurumsal yapı üzerindeki tartışmaları, bir anlamda, doğal karşılamak da olanaklıdır. Aradan geçen yetmiş yıl içinde bazı kuramların yetersiz kalması, gelişmelere ayak uyduramaması ya da daha verimli ve nitelikli yeni çözüm yollarının geliştirilmiş olması olasılığı oldukça yüksektir. Kuramsal muhafazakarlık gibi bir bağnazlık içine girmeksizin Cumhuriyet'in kuramsal soranlarının tartışılması ve daha ussal bir kuramsal yapının oluşturulması için çaba harcanması yarardan başka hiçbir sonuç üretmeyecek nitelikte görünmektedir.

TEMEL SORUNLAR

Bu yazının amacı yetmişinci yılını tamamlarken Cumhuriyet'in özellikle kamu yönetimine ilişkin kurumsal sorunlarını tartışmak ve sorunların çözümü için ileri sürülen çözüm yolu önerilerini irdelemektir. Hemen belirtmek ve tanımlamak gerekir ki "kurumsal sorunlar" deyimi ile ifade edilmek istenen kamu hizmetlerini üretmekle görevli kurum ve kuruluşların iç örgütlenme biçimlerinin hizmetin etkin bir şekilde yerine getirilmesi açısından yeterlilik düzeyinin irdelenmesi; uygulanan yönetsel yöntem ve tekniklerin verimlilik ölçütünü yerine getirecek düzeyde olmasını sağlayacak koşulların değerlendirilmesi ve uygulanmakta olan süreçlerin yeterlilik ve geçerlilik düzeyinin tartışma konusu yapılmıştır.

Belirlenen bu tanım çerçevesinde Cumhuriyet'in yetmişinci yılında Türkiye'de yönetimin kurumsal nitelikli temel sorunlarına ilişkin ana savı açıklıkla belirtmek ve tartışmak gerekmektedir. Bu ana sav şudur : Türkiye'de kamu yönetiminin temel sorunsalını verim düşüklüğü oluşturmaktadır. Türkiye'de kamu yönetimi birimlerinin verimlilik düzeyi olması gerekenin ve olabileceği düzeyin çok altında bulunmaktadır. Bu savın başka ifadelerle anlatımı ise kamu hizmetlerinin pahalı bir şekilde üretilmekte olduğu, kıt ekonomik kaynakların israfına yol açan bir yönetim düzeni oluşturulduğu, ussal olmayan çalışma ilke ve yöntemlerinin örgüt iklimine egemen olduğu ve kısacası, kurumsal gelişmişlik düzeyimizin çağdaş yönetim biliminin erişmiş olduğu düzeyin oldukça gerisinde kalmış olduğudur.

Kanıma göre, yukarıda betimlenen bu ana savın işaret ettiği temel sorunsal açıklıkla kabul edilmeden ve benimsemenden Türkiye'de yönetimin kurumsal sorunlarına isabetli tanı koymak ve doğru çözüm yolu geliştirmek olanağı yoktur. Öncelikle, yönetim birimlerimizdeki verim düşüklüğü, pahalı hizmet üretme ve kıt kaynakların israfına ilişkin savları ve eleştirileri kabul etmek ve doğru olduklarını benimsemek gerekmektedir.

"Ülkemizde kamu yönetimlerinin çalışmalarındaki verim düzeyi neden düşüktür?", "Hizmetlerin birim maliyeti niçin çok yüksektir?" ya da "Aynı hizmet miktarını daha düşük maliyetlerle elde edebilmek olanağı yok mudur?" gibi temel sorular Türk kamu yönetimi uzmanlarının Cumhuriyet'in yetmişinci yılında üzerinde durmaları gereken ana konulardır. Türkiye'nin yönetim sorunlarına çözüm yolu önerenler öncelikle bu sorulara yanıt vermek ve daha sonra da bu yanıtlara uygun önerilerini tartışma ortamına getir

mek durumunda olmalıdır. Aksi takdirde, önerilen çözüm yolları spekülatif argümanlar olma özelliğinin ötesine geçemeyecektir.

NEDENLER

Ülkemizde gerek merkezi yönetimin merkez örgütünde ve gerekse taşra örgütlerinde ve aynı zamanda, hizmet ve yönetsel yerinden yönetim kuruluşlarında belirgin bir şekilde görülen verimlilik düşüklüğüne yol açan bazı temel etmenler aşağıda belirtilmiştir.

İç Örgütlenme Yetersizlikleri

Kamu yönetim birimlerimiz iç örgütlenmenin doğru ve etkili olmasının hizmetin yürütmesi açısından kritik düzeyde bir öneme sahip olduğu gerçeğini görememişlerdir. Birim kurmak ve bunlara gelişigüzel isimler vermek örgütlenme olarak kabul edilmiş, ancak, gerçek örgütlenmenin işyükü ölçümlerine, işyükü dağılım çözümlemelerine, işlevlerin ussal bir şekilde irdelenmesine ve insan gücü planlamasına dayalı bir çalışma olduğu görülmemiştir. Çağdaş örgütlenme ilkelerine uyulmaması nedeniyle de alt birimler genelde tabela üzerindeki "müdürlükler" şeklinde ortaya çıkmış ve gerçek anlamda iş, görev, yetki ve sorumluluk bölüşümüne dayalı örgütlenme alışkanlıkları, ne yazık ki, geliştirilememiştir. Merkezi yönetime bağlı birimlerde örgütlenme olgusu Devlet Personel Dairesi ve Maliye Bakanlığının kadro süreçleriyle bir ölçüde disiplin altına alınmaya çalışılmış ve tek bir merkezden tüm ülkeyi denetleyebilme olanağı olmadığından istenmeyen sorunların ortaya çıkmasına engel olunamamıştır. Yerel yönetimimizin önde gelen unsuru olan belediyelerde ise, kadro sürecindeki usdışı katılığa karşın, örgütlenme ilke ve yöntemleri çok daha az gelişmiştir. Belediyelerimizin pek çoğunda bir örgütlenmeden çok örgütlenemeden söz edebilmek olanağı vardır ve tümü için ileri sürülebilecek sav ise yanlış ve yetersiz örgütlenme içinde olduklarıdır.

Bazı insanlarda görüldüğü üzere kimi organların ötekilere oranla çok daha fazla büyümeleri ile sonuçlanan ve "fil hastalığı" ya da "mamudizm" olarak isimlendirilebilecek sağlıksız büyüme süreci ülkemizin kamu yönetimlerinde görülen örgütlenme yetersizliklerini en iyi ifade eden simgelerden biri olmak durumundadır. Örgütlerin ya da alt örgütsel birimlerin bazıları zaman içinde aşırı düzeyde ve gerçek örgütsel gereksinimlerle ilgisi olmayan bir biçimde sağlıksız olarak büyümekte ve örgütsel yapı çoğu kez bir piramitten çok oval bir yapıyı andırmaktadır. Yönetim bilimi açısından bu

sonuç kamu yönetimlerimizdeki hiyerarşik düzenin ortadan kalktığını ve iç haberleşme, eşgüdüm ve denetim işlevlerinin anlamsız bir duruma geldiğini göstermektedir. Örgütsel gelişmeyi planlayacak ve sağlayacak birimlerin yokluğu ve bu işlevi yerine getirebilecek tek birim olan APK Müdürlüklerinde bu alanda görülen bilgi ve beceri eksiklikleri sorunun çözümsüzlüğüne katkıda bulunan temel etmenler olarak kabul edilmelidir.

Yönetimin Teknik Düzeyinde Görülen Yetersizlikler

Örgütlenmedeki yetersizliklere koşturarak yönetim bilgi ve becerilerinde ve yönetsel süreçlerin gelişmişlik düzeyinde çok önemli sayılması gereken yetersizlikler yaşanmaktadır. Yönetim biliminin klasikleşmiş karar verme kuramları olan "x" ya da "y" türü kararlar ağırlıklarını genelde yitirmiş, "anlık" olarak isimlendirilebilecek "incremental" türde kararlar yönetime egemen olmuş ve hatta, bunların önemli bir kesimi de "çamurlara bulanarak karar verme" (muddling - through) biçimine dönüşmüştür. Zira, bilinmektedir ki Türkiye'de kamu yönetiminin hedefleri belli değildir.

Ülkemizde kurumsal karar alma yöntemleriyle benimsenen hedeflerden ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik kılınmış insangücü, para ve malzeme gibi üretim girdilerinin planlanmasından söz edilebilecek olanağı yoktur. Üretilen hizmetin niteliksel ve niceliksel koşulları zaman boyutu dikkate alınarak ölçülmemekte, izlenmemekte ve irdelenmemektedir. Bunun doğal sonucu olarak da düzeltici eylemler düşünülmemekte, planlanmamak- ta ve uygulamaya konulmamaktadır.

Hizmetin birim maliyeti kavramı gelişmemiştir. Hizmetin birim maliyetini ölçen muhasebe sistemleri ve kavramları geliştirilmemiştir. Sayıları çok daha artabilecek olan bu sorun alanları örneklerinde de açıkça görüldüğü üzere, kamu yönetimlerimizde uygulanmakta olan yönetim düzeninin teknik düzeyi çağdaş gelişmelerin oldukça gerisinde kalmıştır. Yöneticinin anlık tercihleri ve kararları yönetimin niteliğini belirleyen ana unsur durumuna gelmiştir.

Sorunlara geniş bir açıdan bakabilen, bunu yapabilmek için de zaman boyutunu da dikkate alan bilgi ve verileri toplayan, elde ettiği bilgileri çağdaş teknikleri kullanarak depolayabilen, sınıflandırabilen ve irdelenebilen ve elde ettiği sonuçlara göre çalışmalarına yön ve içerik kazandırabilen yaklaşımlara rastlayabilmek olasılığı oldukça düşüktür. Yönetim kademele-

rinde görev alanların bu yoldaki bilgi ve becerileri geliştirilmemiştir. Bir anlamda, bir insan hastalığı olan "Parkinson" hastalığına yakalananlarda olduğu gibi, yönetimin başında bulunanlar karşılaştıkları sorunları giderebilecek çözüm yollarını geliştirmekte, planlamakta ve planlarından iyi sonuçlar elde etmek istemekte, ancak, bu iradesini asıl çalışmayı yapacak olan organlarına aktarabilme ve bu organları yeterince yönlendirebilirle yeteneğinden yoksun bulunmaktadır. Bu hastalığa yakalanan insanlarda olduğu gibi, kamu yönetimi örgütlerinde de irade dışı ve denetlenemeyen nitelikte davranışlara ve sonuçlara rastlanmaktadır. Örgütün karar verme yerindekilerin belirttiği karar ve iradeleri ilgili organlar yerine getirmekte önemli güçlüklerle ve zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu duruma yapısal bozukluklar yol açmaktadır.

Ehliyet ve Liyakat ilkelerinin Terk Edilmesi

Türkiye'nin yaşamakta olduğu kurumsal yetersizliğin temel nedenlerinden biri de, Dünyanın pek çok ülkesinde üzerinde çok uzun yıllar süren devamlı uğraşlar sonucunda önemi açıkça anlaşılan ve kabul edilen "ehliyet" ve "liyakat" gibi temel kamu yönetimi ilkelerinin Türk kamu yönetiminden hemen tümüyle silinmiş olmasıdır. Yönetime ussallık boyutu kazandıracak en temel ilke olan "işe göre adam bulma" ve bulunan "adam" da olması gereken ve nesnel yöntemlerle ölçülecek olan en az "ehliyet ve liyakat koşulları" nı arama zorunluluğu tümüyle bir tarafa bırakılmış ve sorumluluk yerlerine getirileceklerde yalnızca öznel bazı ölçütler aranmaya başlanmıştır. Çıkar gruplarına yakınlık çoğu kez ilerlemelerde gözönünde tutulan temel etmen ve ölçüt olmaktadır.

Yönetim bilimi tarafından ayrıntıları ile incelenen ve ülke yönetimine verdiği önemli zararlar açıklıkla belgelenen ve kanıtlanan "kayıma sistemi" (spoils System), "akraba kayırcılığı" (nepotism) ve "çıkarlara dayalı destekleyicilik" (favoritizm) gibi yöntemler yönetime egemen olmaya başlamışlardır. Bunun doğal bir sonucu olarak "rüşvet", "zimmet", "ihtilas" ve "irtikap" gibi suçlarda önemli artışlar yaşanmaya başlamıştır.

Diğer ülkelerde, örneğin Başkan Andrew Jackson döneminde Birleşik Amerika'da ve Osmanlı Dönemi'nde iltizam sisteminde görüldüğü üzere, uzun yıllar yaşanmış olan bu olumsuz sürecin en son noktasının Devlet görevlerinin para ile alınıp satılması olduğu kamu yönetimi uzmanlarınca açıklıkla bilinmektedir. Ülkemizde giderek daha çok genişlik kazanan "ehliyet ve liyakat" ilkelerine önem verilmemesi ya da bu ilkeleri güvence altına

alacak süreç ve yaptırımların geliştirilmemesi yolundaki alışkanlıkların, biraz önce belirtilen bu çok önemli olumsuzluğa yol açmadan önlenebilmesi, önde gelen bir dilek olarak belirtmek gerekir.

Yönetmel Süreçlerin Yetersizliği

Türk kamu yönetiminde kurumsal yetersizlik yargısına yol açan etmenlerden biri de bazı temel gelişmiş yönetim süreçlerinin günlük uygulamalarda yeteri kadar yer bulamamış olmasıdır. Performans ölçütleri, performans izlenmesi ve değerlendirilmesi, işyükü ve işgücü planlamaları, görev ve iş tanımları, personel sicili ve değerlendirmeleri, kâr-maliyet merkezleri, maliyetin geri dönüşü, yönetim muhasebesi, bilgi otomasyonu, veri ve bilgi bankaları ve iş ölçümü gibi temel yönetsel süreç ve yöntemlerin kamu yönetiminde doğru ve etkili kullanımı gerçekleştirilememiştir.

Bunlardan yalnızca birine, iş tanımları kavramına biraz daha yakından bakmak sorunun daha iyi örneklendirilmesine katkıda bulunacaktır. İş tanımları bir yandan işi yapacak olanın taşınması gereken en az nitelikleri (eğitsel ya da kişisel) belirleyerek, bir yandan yapılacak işin içerdiği işlevleri açıklayarak ve bir yandan da kadronun Örgüt içindeki konumunu belirleyerek hem örgütsel gelişmeye önemli bir katkı getirmekte ve hem de personelin hizmet içi eğitimi yolunda önemli bir araç olmaktadır. Böylesine temel bir yönetim aracı dahi kamu yönetimimizde uygulama alanı bulamamıştır. Göstermelik birkaç istisna dışında, iş tanımlarının bir yönetim süreci veya aracı olarak kullanılabildiğini söyleyebilmek olanağı yoktur. Benzer örneklerin sayısını artırmak olanaklı olmakla birlikte sorunun örneklendirilebilmesi açısından belirtilenlerin yeterli olacağı düşünülmektedir.

Ara Değerlendirme

Buraya kadar yapılan açıklamalardan açıkça anlaşılmalı, görülmeli ve kabul edilmelidir ki Türk kamu yönetiminin temel sorunsalı "verim düşüklüğü"dür. Bu durum hizmetlerin çok pahalı görülmesi ve kıt kaynakların israfı gibi önemli olumsuzluklara yol açmaktadır. Olumsuzluğa yol açan temel etmenler ise örgütlenme yetersizliği, yönetim yetersizliği, ehliyet ve liyakat ilkelerine uyulmaması ve yönetsel süreçlerin yetersizliğidir. Şayet yapılan bu değerlendirme doğru ise düzeltici önlemlerin de "kurumsal gelişme potansiyelinde" aranması gerekmektedir. Bu kapsam içinde ele alınmayan çözümlerinin ve çözüm yolu önerilerinin geçerlilik düzeyi sınırlı olacaktır.

Bu yargıya eklenmesi gereken bir başka unsur da bu yolda yapılan geliştirici nitelikli çalışmaların oldukça yetersiz olduğudur. Özetle belirtmek gerekirse, Türkiye'de kamu yönetiminin içinde bulunduğu koşullar "hedefe yönelik yönetim" ve "sorumluluk yönetimi" gibi çağdaş yönetim anlayışlarının uygulanabilmesi açısından yeterli düzeyde bulunmamaktadır.

İL GENEL YÖNETİMİ

Ülke genelinde varılan bu yargının iki özel yönetim alanında daha ayrıntılı bir ölçekte ele alınması gerekmektedir : Merkezi yönetimin taşra örgütü ve yerel yönetimler.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu yıllardan bu yana, federal sistem veya üniter sistem ya da başkanlık sistemi veya parlamenter sistem ikilemlerinde tercihini sürekli olarak ikinci seçenekler lehinde kullanmıştır. Ülke yönetimi için üniter Devlet yapısı, merkezden yönetim ve parlamenter yapı üçgenine dayalı sistem temel ve tek seçenek olarak benimsenmiştir. Buna dayalı olarak, ülke illere ve iller de diğer kademelere ayrılmıştır. Merkezde örgütlenen bakanlıklar illerde müdürlüklerini kurmuşlar ve bunların tümünün yönetimi siyasal temsil yetkisine de sahip olan valilere ve onlara bağlı olarak kaymakamlara bırakılmıştır.

Birinci Almaşık : Başkanlık Sistemi, Eyaletler ve Seçimli Vali

Cumhuriyet'in bugüne kadar sürdürdüğü bu modelle ilgili olarak son yıllarda bazı değişiklik arayışlarına girilmiş ve bu yolda yeni bazı modeller önerilmeye başlanmıştır. Önerilerden birinde, Kara Avrupası'na egemen olan ve ülkemizde de uygulanmakta olan "parlamenter sistem" yerine ABD'de uygulanan "başkanlık" ya da Fransa'da uygulanan "yarı-başkanlık" sistemlerinin getirilmesi istenmektedir. Önerinin temel hedefi parlamento ile yürütmenin ortaklığına ve işbirliğine son vermek ve bunun yerine yürütmenin yasamanın denetiminden kurtarılarak daha geniş bir alanda daha serbestçe çalışabileceği bir siyasal ortam yaratmaktır. Parlamento tarafından yürütme üzerinde uygulanan denetimin fazla ve gereksiz olduğuna inananlar yürütme üzerindeki yasama denetimini azaltmak ve hatta, kaldırmak istemektedirler. Başkanlık sistemi olarak adlandırılan model bu amaca yönelik olarak kabul edilmek gerekir.

Siyasal bir yapılanma önerisi olarak kabul edilebilecek olan başkanlık sistemi önerisi sonuç itibarıyla ülke yönetimine ilişkin önerileri de beraberinde getirmektedir.

Bunlardan biri de iler yerine eyaletler kurulması ve eyalet meclislerine siyasal yapılanmada yer verilmesidir. Başkanlık sistemini önerenler kamu hizmetlerinin alanda örgütlenme modeli olarak da eyalet sistemine geçilmesini ve eyalet meclisleri kurulmasını önermek durumunda olmalıdır. Yaşanmakta olan siyasal duyarlılıklar nedeniyle eyalet kavramı yanında eyalet meclisi kavramı sıklıkla gündeme getirilmemekle birlikte ağırlıklı olarak federalist ya da konfederalist felsefeye dayalı olan başkanlık sistemi içinde eyaletler kurulması önerisinin bir eyalet meclisi kavramını içermemesi oldukça zor görünmektedir.

Bu bağlamda başkanlık sistemi önerisinin başka bir sonucu da seçimle gelen vali sistemi olacaktır. Vali merkezden atanan bir genel yönetici olmaktan uzaklaşacak ve eyalet valisi ve eyalet meclisi ile birlikte doğrudan oy ile yerel halk tarafından seçilerek göreve getirilecektir.

Özetlemek gerekirse, halen yürürlükte bulunan yönetim sistemine bir alması olmak üzere önerilen başkanlık sistemi, kaçınılmaz olarak, eyalet örgütlenmesini, eyalet meclisini ve seçimli vali kavramlarını da beraberinde getirecektir. Federalist ya da en azından konfederalist bir siyasal felsefeye dayalı olan bu öneri, belirtilen bu çerçevede içinde sunulduğu takdirde, kendi içinde mantıksal bir tutarlılık taşımakta ve bu unsurlardan bir veya ikisini dışlayarak önerildiği zaman bu mantıksal tutarlılığı yitirmektedir.

İkinci Alması : Bölge Valiliği

İl genel yönetimi için bugün yürürlükte olan sisteme bir alması arayan, ancak, siyasal anlamda federalist ya da konfederalist yaklaşımı benimsemek istemeyenler ise tercihlerini "bölge valiliği" alması üzerinde yoğunlaştırmaktadırlar.

Ülkemizin yakın tarihinde "umumi müfettişlikler" şeklinde denenmiş olması, 12 Eylül'den sonra uygulama alanına konulmamakla birlikte bu alanda yasal bir düzenlemeye gidilmiş olması, Güneydoğuda aynı adı taşıyan bir valiliğin halen çalışmakta olması, adı bölge valiliği olmasa bile GAP Kalkınma İdaresi, Çankırı - Çorum Kırsal Kalkınma İdaresi, Erzurum Kırsal Kalkınma İdaresi, Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi, Özel Çevre Koruma Kurumu gibi idarelerin kurulmuş olması ve halen çalışmakta olan çok sayıdaki bölge kuruluşu arasında eşgüdüm ve işbirliği sorunları yaşanmakta olması ve valinin bu kurumlar üzerindeki etkisinin yokluğu gibi zorlayıcı

temel sorunlar bölge valiliği arayaşında olanlara destek vermekte ve gerekçe hazırlamaktadır.

Özellikle planlı kalkınma modeli açısından bölge ölçeğinde planlamanın zorunluluğu ve kıt kaynakların ussal kullanımının gerekli olması bölge valiliği önerilerine güç katmaktadır.

Planlayıcı ve eşgüdömcü nitelikli bölge valiliğinin iki önemli sakıncası olduğu ileri sürölmüştür. Bunlardan birincisi, il valiliği üzerinde yeni ve yapay bir yönetim kademesi oluşturulmuş olacağı savıdır. Bu savı ileri sürenlere göre yeni bir kademelenme il valiliği sisteminin sonu olacak ve il sistemi çökecektir. İkinci bir sav da bölge valiliğinin kendisinden beklenen olumlulukları yerine getiremeyeceği savıdır. Bu savı savunanlar gerekli kurumsal düzenlemeler yapılmadan ve işlevler geliştirilmeden bölge merkezindeki ilin valisinin bölge valisi olarak nitelendirilmesinin önemli bir iyileştirme yaratmayacağını söylemektedirler.

Üçüncü Almasıık : Güçlü İl Sistemi

İl sisteminin yeniden yapılandırılması için önerilen üçüncü almasıık ise "güçlü il sistemi" olarak isimlendirilebilir. Bu sistemi önerenler uzun yıllardan beri uygulanan ve başarısını kanıtlayan, ancak, zaman içinde yıpranan il otoritesini yeniden kurmanın sorunun çözömlenmesi için yeterli olacağını söylemektedirler.

Buna göre, il sistemi zaman içinde özellikle bölge kuruluşları nedeniyle yıpranmaya uğramıştır. Sistemin güçlendirilmesi gerekmektedir. Ancak, sisteme katılacak güçlerin kaynağı yeni ve yapay modellerde değil fakat sistemin kendi içinde aranmalıdır. Şayet bu görüş doğru ve geçerli ise sorulması ve yanıt aranması gereken sorular şunlardır : Güçlü il sistemi ne demektir? Neler yapılsa il sistemi daha güçlü olur? Gücün kaynağı nerededir?

Bu sorulara verilen yanıtlar üç teme! noktada odaklanmaktadır : Valinin iç güvenliğe ilişkin yetkilerinin yeniden düzenlenmesi, valinin planlama işlevlerinin yeniden tanımlanması ve valinin bölge kuruluşları ile ilişkilerinin dayandığı temellerin değiştirilmesi. Güçlü il sistemini savunanlar valiye yeni bir statü ve rol de belirlemektedirler. Vali, planlayıcı, denetleyici, eşgüdüm sağlayıcı ve kaynak yaratıcı olacaktır. Bir başka anlatımla vali merkez ilçe kaymakamı olmaktan uzaklaşarak ilin en üst düzey yönlendiricisi konumuna gelecektir. Böylesine bir statüye kavuşan vali günlük iş yükünü il merkezin

de yardımcılara ve ilçelerde ise kaymakamlara bırakacak ve kendisine biçilen yeni elbise içindeki işlevlerini yerine getirecektir.

Yeni statünün uygulanabilmesi için valinin iç güvenliğe ilişkin yetkilerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Olağanüstü hal rejiminde yasama organının olağanüstü hal ilanı kararına dayalı olarak uygulanabilen yetkiler, koşulların zorunlu kılması durumunda, böyle bir ilana gerek kalmaksızın, vali tarafından takdir edilecek sınırlar içinde kullanılabilir.

Öte yandan, valinin bölge müdürlükleri üzerinde denetim, gözetim ve yönlendirme yetenekleri de artırılabilecektir. Bunu sağlamanın yolları valinin bölge müdürlerinin üst sicil amiri olmasında, atamalarda "agreman verme" yetkisine sahip olmasında, bilgi isteme, fikir belirtme ve öneride bulunma yetkisinde aranmaktadır. Bölge müdürlüklerinin iç yönetimlerine karışmayan, onların yerine karar almayan, ancak, çalışmalarını üzerinde eşgüdüm ve işbirliği sağlayıcı nitelikte yetkilerin valide odaklaştırılması istenilmektedir. Üçüncüsü ise valinin ya da ilin planlama yetkinliğinin güçlendirilmesidir. Kurumsal bağlamda öneri İl Gelişme Planı olarak isimlendirilmekte ve il içinde yapılacak tüm kamu yatırımları bölge planlaması anlayışına uygun olarak planlanmakta ve bu plan ile 5 Yıllık Ulusal Kalkınma Planları arasında gerekli yapısal bağlar kurulmak istenmektedir.

Özetlemek gerekirse, iç güvenliğe ilişkin yeni yetkilerle tanışan, bölge kuruluşları üzerindeki gözetim ve denetim yetkileri artırılan ve il gelişme (yatırım) planını yaparak uygulayan vali modelinin güçlü il modelinin yaratılmasında yeterli olacağı belirtilmektedir. Kuşkusuz, bu bağlamla mülki idare amirleri ile kolluk güçleri arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesi ve mülki idare amirlerinin bu güçler üzerindeki etki düzeylerinin artırılması gerekmektedir.

Valiliğe Atanmada Nesnellik

İl yönetimi açısından önde gelen sorunlardan biri de ilk kez valiliğe atanacaklar için yapılması gereken seçme işleminin yapılandırılmamış ve nesnel ölçütlere bağlanmamış olmasıdır.

İl İdaresi Kanunu'nun valiye genel temsil görevi yanında siyasal temsil görevi vermiş olması nedeniyle valilerin göreve getirilmelerinde siyasal ter-

cihlerin rol oynaması bir anlamda kaçınılmaz görülmektedir. Ancak, valiliğin esas itibariyle mülki idare amirliği kariyerinin son aşaması olması nedeniyle kariyer içindeki sağlamlılığın devamı, kariyerin gücünü koruması ve gelişmesi açısından ve hepsinden daha önemli olarak, dürtüst ve temiz toplum imajının gelişmesine katkıda bulunacak özendirme ve güdülendirme süreçlerinin canlı ve ayakta tutulması için belirli nesnellik koşullarının oluşturulması gerekli görülmektedir. İkinci İdareciler Kongresinde dahi dile getirilen bu özlem özellikle 1970'li yıllarda tamamlanan İç-Düzen Projesi çalışması sonrasında sıklıkla gündeme gelmiştir.

Nesnel ölçütler oluşturulmasını önerenler tüm mülki idare mensuplarının deneyim, kıdem, lisansüstü öğretim, yabancı dil bilgisi ve araştırma, inceleme ve yayımda bulunma potansiyeli gibi ölçütlerle değerlendirilerek bir vali adayları listesi oluşturulmasını ve hükümetin atayacağı valileri aday listesinden seçmesini önermektedirler.

YEREL YÖNETİMLER

Türkiye'nin yönetim kalıplarında yapılacak değişikliklerin kapsamı gereken alanlardan biri de yerel yönetimler olmak durumundadır.

Yerel yönetimler alanında köklü değişiklikler yapılmasını zorunlu bulan bazı temel nedenler aşağıda sıralanmıştır. Bir kere kabul edilmelidir ki yerel yönetimlerle ilgili yasalar genelde eskimiş ve bazı yönleri itibariyle geçirililiklerini yitirmişlerdir. İkincisi, yerel yönetimler hem siyasal platformda ve hem de ülke yönetiminde daha fazla rol, statü, görev, yetki ve sorumluluk üstlenmek istemekte ve bu isteği demokratik gelişimin doğal bir sonucu olarak görmektedirler. Bu alanda gerçekleştirilmesi istenilen köklü değişiklik belediye başkanı - mülki idare amiri dengelemesindeki belirleyici unsurlar içinde yerel yönetimlerin daha çok ağırlık kazanması ve hatta sağlanabilirse, yerel seçilmiş yöneticilerin atanmış yöneticilerin önüne geçirilmesidir. Üçüncüsü, ülke nüfusundaki hızlı artış ve hızlı kentleşme nedeniyle kent yönetimlerinin giderek daha fazla ağırlık kazanması yerel yönetimler ve özellikle belediyelerin güçlü bir kurumsal bütünlük konumuna getirilmelerini gerekli kılmaktadır. Dördüncüsü, büyük şehir belediyeleri sisteminde olduğu üzere, yapılan son bazı yenileştirme girişimlerinden istenilen sonuçlar elde edilememiş ve bazı değişiklikler gerçek amaçlarından saptırılarak yozlaşma eğilimi içine sokulmuşlardır. Beşincisi, uluslararası yönetim bilimi çevrelerinde yerel yönetimlerin kurumsal anlamda daha

güçlü kılınmalarını öngören önemli fikir akımları ortaya çıkmıştır. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Avrupa Sosyal Şartı ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Anlaşması gibi girişimler yerel yönetimlere daha fazla rol ve statü verilmesi yolunda ulusal hükümetleri zorlayan hükümler getirmektedirler.

1982 Anayasası ve Yerel Yönetimler

Yerel yönetimlere yönelik eleştirilerin başında 1982 Anayasasının 127 nci maddesi gelmektedir. Yerel yönetimlerle ilgili genel ilkeleri düzenleyen bu madde içerdiği unsurlar itibarıyla yerel yönetimler alanındaki bazı temel düzenlemelere yeteri kadar olanak vermemektedir. Bunların başında da yerel yönetimlerin yerel vergi bazı oluşturmalarına olanak verilmemesi ve yönetsel vasıllığı reddeden bir yaklaşımın benimsenmemiş olması gelmektedir.

Ancak, ne var ki, yerel yönetimlerde yapılacak köklü değişikliklerin en başta gelen engelleyici unsuru olarak Anayasanın bu maddesi görülmekte ve yapılacak bir Anayasa değişikliği çalışmasında bu maddenin de ele alınması gerektiği ileri sürülmektedir. Konuyla ilgilenen uzmanlar bazı denemelerini çeşitli yayın organlarında dile getirmişlerdir.

Bu düzenleme biçimlerine katılmamakla veya eksik bulmakla birlikte 127 nci maddenin değiştirilmesi ve iyileştirilmesi gerektiği yolundaki girişimleri desteklemek gerekmektedir. Bu amaçla hazırlanmış olan ve beklentilerimizi en fazla ölçüde içeren yeni 127 nci madde önerisi aşağıda verilmiştir :

"TANIM/İLKELER"

Mahalli idareler, il, belediye ve köy halkının ortak ve yerel ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kanunlarla belirtilen ilkeler çerçevesinde kamu hizmetlerinin önemli bir kesimini kendi sorumlulukları altında düzenleme ve yönetme hakkına sahip, kuruluş ilkeleri kanunla belirlenen ve genel karar organı doğrudan, eşit ve genel oya dayalı gizli seçim sistemine göre serbestçe belirlenerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Yerel yönetim hakkı seçimlerin yanında halk oylaması, geri çağırma ve halkın meclis çalışmalarına katılması gibi yollarla da kullanılabilir.

ORGANLAR

Mahalli idarelerin en yetkili karar organı meclisleridir. Mahalli idarelerde genel olarak yürütme ve bazı durumlarda da karar organı olarak görev yapmak üzere yönetim kurulları bulunur. Yönetim kurulunda seçilmiş üyeler yanında seçilmişlerin sayısını aşmayacak sayıda atanmış üyeler de bulunabilir. Mahalli idarenin başı, temsilcisi ve yürütme organı il özel idaresinde vali, belediyede belediye başkanı ve köyde muhtardır.

GÖREV PAYLAŞIMI

Merkezi idare ile mahalli idareler arasında görev paylaşımında temel ilke yerel halkın yaşamını doğrudan etkileyen iş ve hizmetlerin mahalli idareler tarafından ve ülke düzeyinde eşit olarak ve belirli standartlar gözetilerek yerine getirilmesi gereken iş ve hizmetlerin merkezi idare tarafından yerine getirilmesidir.

Görev paylaşımında hizmet ve sorumlulukların vatandaşa en yakın olan idare tarafından yerine getirilmesine özen gösterilir.

Görev paylaşımı kanunla düzenlenir.

GELİRLER

Mahalli idarelerin gelirleri Devletin vergi gelirlerinden ayrılan paylar; yükümlüsü, matrahı, en çok ve en az oranları kanunla belirlenen ve mahalli idare meclislerinin kararı ile uygulamaya konulan mahalli vergiler; Devlet vergileri üzerine yine kanunla belirlenecek oranlar çerçevesinde ve mahalli idare meclisinin kararına dayalı olarak eklenebilecek ek vergiler ve yine kanunla belirlenen vergi, resim, harç ve ücretlerdir. Köyler mahalli vergi koymak hakkına sahip değildir.

Devlet mahalli idarelere görev ve sorumlulukları ile orantılı olarak yeterli gelir kaynağı sağlamak zorundadır. Devletin vergi gelirlerinden mahalli idarelere ayrılacak yıllık pay bir önceki yıl için hesaplanan gayri safi ulusal hasılanın yüzde onundan az olamaz. Bu pay, nüfus ilkesi yanında yörenin gelişmişlik düzeyi gözönünde bulundurularak paylaştırılabilir. Paylaşma ilkeleri bütçe kanunu dışında bir kanunla düzenlenir.

YÖNETSEL VASİLİK

Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, iş ve hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun olarak yürütülmesi, kamu hizmetlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve yerel ihtiyaçların gereği gibi karşılanması hususlarını güvence altına almak amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller çerçevesinde, gözetim ve denetim hakkına sahiptir.

Mahalli idarelerce kullanılan kaynakların verimli ve etkili şekilde kullanılma düzeylerini irdelemek ve bu yolda bu idarelere yol göstericilik yapmak ve yapılan işlemlerin hukuki geçerliliğini ve doğruluğunu incelemek merkezi idarenin yetkilerindedir.

Belediye ve il özel idarelerinin mali denetimi Sayıştay tarafından kanunda belirtilen özel esas ve usullere göre yapılır.

GÖREVDEN UZAKLAŞTIRMA

Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının bu niteliklerini kazanmalarına ilişkin sorunların çözümü ve kaybetmeleri konusundaki denetim ve kararlar yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç nedeniyle haklarında soruşturma veya kovuşturma açılan mahalli idare organları ve üyeleri soruşturma veya kovuşturma açtırmaya yetkili makamın başvurusu üzerine Danıştay tarafından kesin hükme kadar görevden uzaklaştırılabilir. İlgili makamın başvurusu üzerine soruşturma veya kovuşturmanın herhangi bir aşamasında bu karar kaldırılabilir."

Genel Olarak Belediyecilik

Ülkenin ulaşmış olduğu sosyo-ekonomik ve demografik koşullar çerçevesinde belediyeler oldukça önem kazanmış bulunmaktadır. Ülke nüfusunun yaklaşık % 60T kentsel alanlarda yaşamakta ve bu oranın üçüncü bin yılın başlarında % 75'lere doğru yükselmesi beklenmektedir. Artık kentleşmiş olan nüfusun gereksinimlerini karşılayacak tek kamu yönetimi olan belediyelerin bu "meydan okuma" ve "tehdit" ile başa çıkabilecek olanak, araç ve gereçlere ve bunlardan daha önemli olarak, güçlü bir kurumsal yapıya sahip olmaları gerekmektedir.

Bunu sağlayabilmek ise öncelikle bazı ön koşulların gerçekleştirilmesine bağlı görünmektedir. Bunlar aşağıda sıralanmıştır : Bir kere belediyelerin hiz

met üretmemeye yolundaki en önde gelen savlan olan aşın yönetsel vasilik silahı ve özürü ellerinden alınmalıdır. Bu, aslında gerçek olmayan ve başarısızlığa puan veren ve örtü sağlayan, gerekçe tümüyle ortadan kaldırılmalı ve belediyelerde başarısızlığı getiren temel unsurun "kurumsal azgelişmişlik" olduğu gerçeğinin ortaya çıkmasına ve belediye yöneticileri tarafından benimsenmesine yardımcı olunmalıdır. İkincisi, demokratik halk katılımı mekanizmaları geliştirilmelidir. Bu çerçevede iki temel önlem akla gelmektedir : halkoyu (referandum) ve seçilmiş organların geri çağırılması. Önemli kent sorunları kentte yaşayanların görüşüne ve onayına sunulmak gerekir. Hatta, bazı koşulların gerçekleşmesi durumunda, referanduma veya halk oylamasına gitmek zorunlu kılınmalıdır. Halk oylamasının sonucu belediye yönetimleri için uyulması zorunlu kararlar olarak kabul edilmelidir. Öte yandan, başarısızlığı hemen ortaya çıkan ve dönem sonuna kadar görevde kalmalarında yarar görülmeyen seçilmiş organlar, bazı güvence sağlayan koşullar gözönünde tutularak, dönem sonu beklenmeksizin halk oylaması yolu ile görevden alınabilmelidir.

Büyük Şehir Belediyeleri

1980Tli yılların ilk yıllarında başlatılan ve metropol alan özelliğini kazanmış yerleşim yerlerine devleşmiş kent sorunlarının çözümü yolunda önemli olanaklar kazandırmayı amaçlayan düzeltim girişimleri 1984 yılında 3030 sayılı yasanın kabulü ile sonuçlanmış, öncelikle üç büyük ilimiz büyük şehir belediyesi olarak kabul olunmuş ve daha sonraki yıllarda önce beş ve 1993 yılı içinde de yedi il belediyesi bu statü içine alınmıştır. Ancak, son önerinin TBMM Genel Kurulu'nda görüşülmesi sırasında yaklaşık 40 kadar il merkezinin büyük şehir statüsü kapsamı içine alınmasını öngören öneriler verildiği bilinmektedir.

Belediyeleri bu yolda istekli olmaya zorlayan temel etmenin yalnızca yaklaşık % 5 oranındaki fazla gelir olanağı olduğu bilinmektedir. Büyük şehir sisteminin bunun dışında önemli bir üstünlüğünün söz konusu olmaması gerekir. Herhangi bir üstünlük söz konusu olmamasına karşın oluşan yoğun talebi belediyenin statü arayışı ve ek gelir olanağına kavuşmak isteği dışında kalan nedenlerle açıklayabilmek olanağı yoktur.

Aradan geçen 10 uygulama yılına karşın büyük şehir belediyeleri sistemi hâlâ tartışma konusu olmaktadır. Bazı yazarlar sistemin başarılı olduğunu ve önemli olanaklar getirdiğini söylemektedirler. Kanımızca, bu yoldaki savlara katılabilmek olağanüstü derecede zordur. Bize göre, bu sistem önemli bir

iyileştirme getirmemiştir. Görüşümüzü destekleyen en önemli kanıt ise bu kentlerimizdeki fiziksel gelişmişlik düzeyinin 1580 sayılı yasanın uyguladığı belediyelere oranla dikkat çekici herhangi bir farklılık taşımamakta olmasıdır. Bu kentlerin çevre kalitesi düzeylerinde önemli bir ilerleme olmadığı gibi ilçe belediye başkanları ile büyük şehir belediye başkanları arasındaki sürtüşmelerin ulaştığı düzey topluma rahatsızlık verecek boyutlara erişmiş bulunmaktadır.

Ancak, sistemin yerine önerilebilecek bir başka alması hazır olmadığı için şimdilik sistemin saklı tutulması ve yalnızca belirli bazı iyileştirmelerle yetinilmesi gerekmektedir.

Büyük Şehir Belediyeleri Kanunu ile ilgili olarak yapılması gereken iyileştirmeler aşağıda maddeler halinde özetlenmiş bulunmaktadır.

- İlçe belediyelerinden ayrı olarak semt belediyelerinin kurulmasına olanak verilmelidir.
- İlçe belediyelerine kentsel gelişme ana planı hazırlamak görevi verilmelidir.
- İmar uyumsuzluklarının giderilmesi için yeni bir süreç oluşturulmalıdır.
- AYKOME ve UKOME gibi eşgüdüm merkezleri kaldırılmalı ve bunların yerini almak üzere Ortak Eşgüdüm Merkezi (OREM) kurulmalıdır.
- Büyük şehir belediye sistemine egemen olması gereken temel ilke yeniden tanımlanmalıdır.
- Özelleştirme olanakları geliştirilmelidir.
- Büyük şehir belediye meclisinin oluşumu yeniden düzenlenmelidir.
- Meclis üyelerinin ödenekleri asgari ücretle ilişkilendirilmelidir.
- Büyük şehir belediye encümeninin oluşumu yeniden düzenlenmelidir.
- Encümen üyelerinin ücretleri yeniden düzenlenmelidir.
- Anlaşmazlıkların sulhen çözülmesinde yeni bir tavan ve yeni bir sistem getirilmelidir.

- Başkanın aylığı TBMM üyelerine paralel duruma getirilmiştir.
- Belediye başkanı ve meclis üyelerine belediye şirketlerinden aylık ödenmesine yasak getirilmiştir.
- Başkan vekilinin konumu düzenlenmiştir.
- Genel sekreter yardımcılarının sayısı ve görev yapma biçimleri yeniden düzenlenmiştir.
- Stratejik planlama çalışmalarının yapılmasından sorumlu olmak üzere bir Politika Planlama ve Eşgüdüm Kurulu kurulmalıdır.
- Danışma kurullarının oluşumu yeniden düzenlenmiştir.
- Devlet gelirlerinden ayrılan pay artırılmalıdır.
- Doğalgaz tüketim vergisi getirilmelidir.
- Değerlenme vergisi yeniden konulmalıdır.
- Seçilmiş organların görev süreleri dolmadan geri çağrılmalarına olanak verilmelidir.
- Köprü ve paralı yol gelirlerinden pay verilmelidir.
- Toplu konut ile ilgili görev, yetki ve sorumluluklar yeniden tanımlanmalıdır.
- Temel sağlık hizmetleri devredilmelidir.
- Sayıştay denetimi gerçekleştirilmelidir.
- Belde halkının belde yönetimine etkin bir biçimde katılmasına olanak vermek üzere halk oylaması sistemi yürürlüğe konmalıdır.

1580 Sayılı Yasaya Bağlı Belediyeler

Üzerinde ,genel olarak görüş beraberliğine varılan konulardan biri de, içerdiği tüm mtikemmelliklere karşın artık eskimiş olan 1580 sayılı yasanın yerini alacak yeni bir düzenleme yapılması zorunluluğudur.

1580 sayılı Belediye Kanunu'nun yerini alması düşünülen öneriler iki

grupta toplanabilir. Birincisi, ülkedeki tüm mülki yönetim kademelerinin ve il özel idaresi ile köylerin kaldırılmasını öngören ve ülkenin birbirlerine sınırdaş belediye alanlarına bölünmesini isteyen görüş biçimidir. Buna göre ülkemizin taşra yönetimi yalnızca belediyelerden oluşmalıdır. Belediye başkanı ve meclisi seçimle göreve getirilmeli, ancak, encümen bir karar organı olarak kabul edilmemelidir. Buna göre, merkezi hükümetin yerine getirmekte olduğu kamu hizmetleri, bir kaç istisnanın dışında, tümü ile belediyelere bırakılacak ve belediyeler kentsel nüfus yanında belediyeye bağlı kırsal kesime de hizmet götüreceklendir. Bu konudaki görüşlerin ikinci grubunu ise bugünkü yapılaşma biçimini saklı tutan, ancak belediyelerin çalışma biçim ve koşullarında ilerlemeler sağlanması gerektiğini öne süren görüşlerdir. Bu görüşü savunanlara göre Belediye Kanunu'nun eskimiş yanları değiştirilmeli ve yeni bazı bakış açıları geliştirilmelidir.

Bize göre bu görüşlerden ikincisi doğrudur. Birinci görüş ütopyik, gerçek üstü ve bazı durumlarda da, oldukça tehlikeli sonuçlar üretebilecek potansiyel oluşumları içinde taşımaktadır.

Bu çerçevede 1580 sayılı Belediye Kanunu ile ilgili olarak yapılması gerekli değişiklikler aşağıda belirtilmiştir :

- Mücavir alan kavramı yeniden tanımlanmalı, yalnızca imar uygulamaları ile sınırlı kalmaktan kurtarılarak Belediye Kanunu ile Belediye Gelirleri Kanunu'nun tümünün uygulandığı alanlar olarak belirlenmelidir.

- Toplu konut ve kentsel gelişme konusunda yeni görevler verilmelidir.

- Çevre yönetimi konusunda belediyelere yeni görevler verilmelidir.

- 100.000'den fazla nüfuslu beldelerde temel sağlık hizmetleri belediyelere devredilmelidir.

- Toplumsal yönden dezavantajlı gruplara yönelik yeni işlevler tanımlanmalı ve belediyelere yasal sorumluluk olarak verilmelidir.

- Belediyelere AIDS ile mücadelede yeni görevler verilmelidir.

- Narh ve fiyat tespiti yetkisi yeniden belediyelere verilmelidir.

- Genel görev ilkesi getirilerek yasaların yasaklamadığı veya başka yönetimlere bırakmadığı alanlarda belediyelerin görevli oldukları kabul edilmelidir.

- Belediye hizmetlerinde özelleştirme olanaklarının güçlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Dış borç almada Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının uygun görüş vermesi ön koşul olarak kabul edilmelidir.
 - Borsada yatırım yapmaya olanak verilmelidir.
 - Belediyelere radyo ve televizyon istasyonu kurma hakkı tanınmalıdır.
 - Yeraltı su kaynaklarının yönetimi yetkisi belde sınırları içinde DSİ'den alınarak belediyelere verilmelidir.
 - Taşınmaz mal takası yapabilmeye olanak veren düzenlemeler yapılmalıdır.
- Belediye meclisinin oluşumunda mahallelerin temsili ilkesi kabul edilmelidir.
- Belediye alacaklarının tahsilinde ve sulhen vazgeçmede yeni değerler ve yeni sitemler oluşturulmalıdır.
 - Belediye meclislerinin gizli toplantı yapabileme olanağı kaldırılmalıdır.
 - Belediye meclisi çalışmalarında ihtisas komisyonlarının oluşumu yeni ilkelere bağlanmalı ve danışmanlık hizmetlerinden daha fazla yararlanabilmeye olanak verilmelidir.
 - Meclis üyelerinin emeklilik rejimleri düzenlenmelidir.
 - Başkanın meclis kararlarına itirazı idare mahkemeleri nezdinde olmalıdır.
- Meclis kararlarında mülki idare amirinin onay yetkisi kaldırılmalıdır (Kardeşkent ilişkileri hariç).
 - Meclisin siyasi konuları görüşme yasağı kaldırılmalı ve siyasi sorunları görüşmek bir fesih nedeni olmaktan çıkarılmalıdır.
 - Encümenin ismi yönetim kurulu olarak değiştirilmelidir.
 - Yönetim kurulunda yalnızca seçilmiş üyeler yer almalı Devlet memurlarına yer verilmemelidir.
- Yönetim Kumlu üyelerine verilecek ödenek memur maaş katsayısına bağlanmalı ve İçişleri Bakanlığı'na düzenleme yetkisi verilmelidir.
 - Seçilmiş organ üyelerine belediye şirketlerinde görev yasağı getirilmeli ve herhangi bir ödeme yapılmamalıdır.
 - Başkanın Yönetim Kumlu kararlarına itirazı idare mahkemeleri nezdinde-

de olmalıdır.

- Başkanların sosyal güvenlik sorunları çözümlenmelidir.
- Yurt dışı görevlerde İçişleri Bakanlığının izni kaldırılmalıdır.
- Başkan vekilinin statü sorunları çözümlenmelidir.
- Belde halkının belde yönetimine etkin katılımını sağlamak üzere halk oylaması (referandum) sistemine yer verilmelidir.
 - Belediyenin seçilmiş organlarının görev süreleri dolmadan geri çağırılmasına olanak verilmelidir.
 - Başka yönetimler adına kesinti yaptığı ve gelir topladığı halde bu paraları ilgili yönetimlere vermeyen belediyelerin yasal paylarından kesinti yapılabilir.
 - Belediyelerde kurumsal gelişme zorunluluğunun başat bir belediye görevi olduğu açıklıkla belirtilmeli ve belediyenin iç örgütlenme koşulları yasa ile belirlenmelidir.
- Stratejik planlama çalışmaları yapmak üzere Politika Planlama ve Eşgüdüm Kurulu kurulmalıdır.
 - Danışma Kurulu kurulmasına olanak verilmelidir.
 - Belediye memurlarının başka kurumlara naklen atanmasına olanak verilmelidir.
 - Belediye avukatlarının belediye memurlarını savunmasına olanak verilmelidir.
 - Belediyelerde yatırım planlaması yapılması zorunluluğu getirilmeli ve bununla ilgili süreçler düzenlenmelidir.
 - Sayıştay denetimi güvence altına alınmalı ve açıklık getirilmelidir.
 - Hâzineden belediyeye taşınmaz mal devrine olanak verilmelidir.
 - Sorumlu sayman güvencesi tanımlanmalı ve yasa da yer almalıdır.
 - Belediye ceza sistemi yeniden düzenlenmelidir.
 - Yerel yönetim birliklerinin kurulma ve çalışma koşulları açıklıkla düzenlenmelidir.
- Birlik eğitim merkezleri kurulmasına olanak verilmelidir.
- Türkiye Belediyeler Birliği kurulmalıdır.
- Vali ve kaymakamlara imar uygulaması ile ilgili olarak yeni görev, yetki ve sorumluluklar verilmelidir.

İl Özel İdareleri

İl özel idareleri ile ilgili olarak tartışılmakta olan üç ayrı yaklaşımdan söz edebilmek olanaklı görülmektedir. Bu görüşlerden birincisine göre il özel idareleri bir yerel yönetim türü olarak tarihsel misyonunun öngördüğü işlevleri tamamlamış ve geçerliliğini yitirmiştir. Zaman içinde işlevlerinin çok büyük bir kesimini merkezi yönetime kaptıran ve gelir kaynakları açısından tümüyle merkeze bağlı duruma gelen il özel idareleri gerçek bir yerel yönetimde olması gereken işlevlerin tümünü yitirmiş ve yalnızca il genel meclisinin doğrudan oy yolu ile seçilmesi nedeniyle şekilsel olarak varlığını devam ettirmiştir. Bu görüşü savnanlara göre il özel idarelerinin kaldırılması ülkede herhangi bir yönetim boşluğu yaratmayacaktır. Zira, esasen yerine getirmekte olduğu işlevler yerel topluluğun günlük yaşamını ve ortak yerel gereksinimlerini etkileyebilecek türde değildir.

Özel idareler ile ilgili ikinci görüş ise il özel idarelerinde köklü yapısal değişikliklere gidilmesini ve bu arada ilçe özel idarelerinin kurulmasını önermektedir. Buna göre, il özel idarelerinin tüm olanakları ilçe özel idarelerine aktarılacak ve tüzelkişilik kazanacak olan ilçelerde kırsal kesime götürülecek tüm kamu hizmetlerinde ilçe özel idaresi egemen olacaktır. İlçe özel idaresinin başında ilçenin kaymakamı bulunacak, ayrıca halkın doğrudan oyu ile oluşturulmuş bir meclisi ve encümeni olacaktır. Bu görüşü savunanlar ilçenin ideal bir kalkınma birimi olması savından yola çıkmakta ve toplum kalkınması çabalarına ilçe bütünlüğü içinde ve kaymakamların dinamizminden yararlanan bir anlayış çerçevesinde yaklaşmak istemektedirler. İlçe özel idarelerinin kurulması durumunda il özel idareleri ya kaldırılacak ya da genel planlama, yönlendirme, eşgüdüm ve kaynak yaratma işlevlerini üstlenecektir.

İl özel idareleri ile ilgili üçüncü temel yaklaşım ise, yukarıda belirtilen olasılıkların tam tersine olarak, il özel idarelerini gerçek bir yerel yönetim kimliğine büründürmek olarak nitelendirilebilir. Bu yaklaşımı savunanlar il özel idarelerinin yerinden yönetim (decentralization), merkezde yoğunlaşan işyükü ve sorumluluk yoğunluğunun taşraya aktarılması (deconcentration) veya taşraya yetki aktarımı (devolution) sorunlarının çözümü için ideal bir araç olarak görmektedirler. Buna göre, yıllardan bu yana kendisine uygun bir çözüm yolu aranan merkezde aşırı yığılma sorunu il özel idarelerine yetki, sorumluluk ve görev aktarımı yöntemiyle çözümlenmiş olacaktır. Önerinin doğal sonucu olarak merkezi yönetim tarafından yerine getirilmekte olan pekçok işlev il özel idarelerine aktarılacak ve bakanlıkların merkez

örgütleri çok küçük bir personel kadrosu ile planlama, eşgüdüm, kaynak yaratma, standart geliştirme ve denetleme işlevlerini yerine getirecektir. Hizmet üreten birimler tüm personel araç ve gereçleri ile il özel idarelerine devredilecek ve il özel idareleri de valiyeye bağlı bir müdürün ya da genel sekreterin başkanlığında çeşitli müdürlüklerden oluşan bir örgütsel yapıya kavuşacaktır. Yine bu görüşe göre, bu takdirde ilçe yerel yönetimlerine tüzelkişilik kazandırılmasına gerek kalmayacak ve bu nedenle de ilçelerde meclise dayalı ayrı bir örgütlenme biçimi yeni iş yükünü en iyi şekilde ortadan kaldıracak şekilde yeniden ve çok güçlü bir şekilde örgütlenilecek ve ilçeye tüzel kişilik verilmeksizin ilçenin toplum kalkınması çalışmalarında merkez olması sağlanacaktır. Bu görüşü savunanlar özellikle ülkenin iletişimsel ve ulaşım altyapısında meydana gelen gurur verici gelişmelerin artık küçük coğrafi alanlarda örgütlenmenin kıt kaynakların israfına yönelik olacağını ileri sürmektedir. Bu görüşü savunanlar bu yolda yapılacak bir düzenleme ile gerçekleştirilmesi gereken yükümlülükleri şu şekilde sıralamaktadırlar.

• Merkezi yönetim ile olan görev karışımına son verilmeli ve yerel nitelikli hizmetler il özel idarelerine bırakılmalıdır.

Bunun sonucu olarak:

- İlk ve orta dereceli okullar ile mesleki okulların yapım, bakım, onarım ve donatım işiyle yardımcı hizmetler sınıfındaki personelin sağlanması,
- Temel altyapı hizmetlerinin yanı sıra kırsal alan imar planlarının yapılması,
- Sağlıkla ilgili tesislerin kurulması ve koruyucu sağlık hizmetlerinin yerine getirilmesi,
- Sosyal nitelikli yardımların yapılması,
- Çevrenin korunması,
- Kırsal alanda bazı yerlere işletme ruhsatı verilmesi,
- Orman ve fidanlıklar kurulması, çeşitli tarımsal hizmetlerin yürütülmesi,
- İldeki ürünlerin ve doğal kaynakların değerlendirilmesi, çeşitli endüstriyel yatırımların yapılması, kırsal alanda ekonomi ve ticarete ilişkin bazı konularda denetleme yapılması,
- Turizm ve kültüre ilişkin çeşitli görevlerin yanı sıra bazı koşullarla televizyon ve radyo yayınları yapılabilmesi,
- Küçük kasaba ve köylerin tek başına yapamadıkları itfaiye hizmetleri

nin desteklenmesi, ve

- Toplu konut yapılması ve ucuz arsa üretilmesi, konut kooperatiflerinin desteklenmesi

gibi görevlerin il özel idarelerine verilmesi gerekmektedir.

• İl özel idaresinin hak, yetki, imtiyaz ve muafiyetleri açıklıkla belirtilmelidir.

• Meclis kararlarının vali tarafından onaylanması usulü kaldırılmalı, ancak valiye veto etme, Danıştay'a gitme ve bu süre içerisinde kararın uygulanmasını erteleme yetkisi verilmelidir.

• Meclis üyelerinin üyeliklerini kaybetmesi ve meclisin feshi belli koşullarla yönetsel yargıya bırakılmalıdır.

• Vali tarafından havale edilecek konuların yanısıra, il daimi encümen çoğunluğunun uygun göreceği konuların da mecliste görüşülmesi sağlanmalıdır.

• Özel idare olanaklarının yetersiz kalması halinde valiye, ildeki merkezi, bölgesel veya diğer yerel yönetimlerin olanaklarından yararlanma yetkisi verilmelidir.

• Meclisin herhangi bir nedenle boşalması halinde, yeni meclis seçilinceye kadar meclis ve yönetim kurulu görevlerinin il idare kurulunca yürütülmesi esası getirilmelidir.

• İl özel idareleri kendisine verilen yeni görevleri yürütecek birimlere kavuşturulmalı ve meclisin kararıyla yeni hizmet birimlerinin kurulması veya mevcutların kaldırılması olanağı getirilmelidir.

• İlçelerde de hizmet birimlerinin kurulabilmesine olanak verilmelidir.

• Yerel girişimleri desteklemek üzere bir pay ayrılması öngörülmelidir.

• Kırsal alanda belediye zabıtası gibi görev yapacak il özel idaresi zabıtası kurulmalıdır.

• Belediye gelirleri örnek alınarak özel idare gelirleri yasal bir temele oturtulmalıdır.

• Kırsal alanda da düzeni sağlamak ve denetim eksikliğini gidermek için özel idare cezaları, belediye cezalarına paralel bir şekilde düzenlenmelidir.

• Yönetsel vasıf birçok alanda tamamen kaldırılmalı, özel durumlarda öngörülen vasıf yetkisi de kademeler aşağı çekilmek suretiyle basit- leştirilmelidir.

Köyler

Cumhuriyetin en eski yasalarından biri de 1924'de çıkarılan ve günümüze kadar uygulanagelen Köy Kanunu'dur.

Köy Kanunu üe ilgili görüşleri iki noktada odaklandırmak olası görülmektedir. Birincisi, Köy Kanunu çıktığı yılların Türkiye'si' nin yarı - feodal üretim ilişkilerini, trampaya dayalı kapalı ekonomisini, ülkenin o günlerde sahip olduğu kurumsal yetersizlikleri ve kaynakların yetersizliği karşısında kendi kendine yetme felsefesini yansıtmaktadır. İkincisi ise, aradan geçen yetmiş yıl içinde ülkemizin sosyo-ekonomik yapısında önemli değişiklikler olduğu, köylerin temel altyapı gereksinimlerinin giderilmiş olduğu yarı- feodal üretim sisteminin yerini yaygın arazi mülkiyetine bıraktığı, kapalı pazar ekonomisinin terkedildiği ve köy ekonomilerinin açık pazar ekonomisi ile bütünleştiği, kurumsal yetersizliklerin göreceli olarak daha az olduğu, finans sistemlerinin geliştiği ve kendi kendine yetmeye çalışan yapıdan daha çok üreten ve daha çok hizmet talep eden bir yapıya doğru geçiş gösterdiği savına dayalıdır. Bu savı ileri sürenler köy yönetimlerinin klasikleşmiş döneminin kapandığını ve köylerin birer küçük belediye ya da belediyeleşme sürecine girmiş birer küçük yerleşim yeri olarak görülmesi gerektiği görüşünü savunmaktadırlar. Bu bakış açısı ise genelde kabul görmekte ve köylerin yapısında gerekli uyarlamaların yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Bakış açısının zorunlu kıldığı bir başka unsur ise Köy Kanunu'nu tümüyle değiştiren ve onun yerini alan yeni bir düzenleme yapılmasıdır. Yapılacak düzenlemenin aşağıdaki unsurları kapsamayı sağlanmalıdır.

- Köy kurulmasında nüfusun en az 500 ve köy olacak birimlerin yakınındaki köy veya belediyeye en az 5000 metre uzakta olması sağlanarak yeni köylerin kurulması güçleştirilmeli, dağınık yerleşme kalıpları önlenmeli ve kamu hizmetlerinin köylere getirilmesini güçleştiren ve maliyetini artıran etmenler ortadan kaldırılmalıdır.

- Köylerin toplulaştırılması veya yerlerinin değiştirilmesi konularında yeterli düzenlemeler getirilmelidir.

- Sınır uyumsuzluklarının çözümünde uygulanacak usul ve esaslar yeniden düzenlenmelidir.

- Gelişigüzel yerleşme yapılaşmalarının önlenmesi için köylerde imar planı

yapılması, imar ve inşaat etkinliklerinin ruhsata bağlanması ilkesi benimsenmelidir.

- Mecburi ve ihtiyari görev ayırımı kaldırılmalı ve köylerin akçalı ve yönetsel kapasitelerinin aşmayacak şekilde yeni yerel nitelikte görevler verilmelidir.

- Köy yönetiminin hakları, yetkileri ve imtiyazları açıklıkla belirlenmelidir.

- Köy yönetiminin organlarının oluşumunda görevlerinde, işleyişinde ve gelirlerinde belediyelere benzer bir yapı getirilmelidir.

- Hiçbir işlevi olmayan köy derneği yerine köy meclisi, ihtiyar meclisi yerine de köy yönetim kumlu oluşturulmak yoluyla daha gerçekçi bir örgütlenmeye gidilmeli, her organın görevleri ve çalışma şekilleri ayrı ayrı belirtilmek yoluyla yönetimde etkin ve sorumlu konuma gelmeleri sağlanmalı ve böylece köyün kendi kendini yönetme alışkanlığının geliştirilmesi sağlanmalıdır.

- Bütçe, yıllık çalışma programı ve köy planı dışındaki meclis kararları herhangi bir makamın onayına tabi olmamalıdır.

- Muhtar vekilliği belli esaslara bağlanmalı ve muhtarlığın boşalması halinde yapılacak işlemler belirlenmelidir.

- Muhtarların görevden alınmaları yetkisi idari yargıya verilmelidir.

- Yönetsel vasiliğin Anayasa'daki ilkeler doğrultusunda olmasına dikkat edilmeli ve vasilik en az düzeye indirilmelidir.

- Köyde görev yapacak personel invan ve görev bakımından açıkça belirtilmeli. kamu personelinin görevlendirilmesi imkânı getirilmeli, köy beğçilerinin görevleri ile ilgili suçlarından dolayı devlet memurları gibi soruşturma ve kovuşturmaya tabi tutulacakları hükme bağlanmalı ve köy koruculuğu muhafaza edilmelidir.

- Köy yönetiminin kendisine verilen görevleri yapabilmesini sağlamak üzere yeterli gelir kaynakları güvence altına alınmalı ve mali özerklik sağlanmalı; anlamsız hale gelen salma kaldırılmalı, genel bütçeden pay ayrılması yanında, kaynağını köydeki olanaklardan ve burada yaşayanlardan alan pay, harç, ücret gibi gelirlere köy gelirleri arasında yer verilmelidir.

• Köy gelirlerinin ve para cezalarının tahsili belli usullere bağlanarak keyfilik önlenmelidir.

• Köye hizmet verilmesinde önemli katkılar sağlayan imece seçimlik hale getirilmeli, ancak, uygulandığında tam işlemesi için çeşitli önlemler geliştirilmelidir.

• Köy mallarının çeşitleri ile tahsis ve kullanım şekilleri ayrıntılı bir şekilde belirlenmelidir.

• Yıllık çalışma programlarının yapılması öngörülmelidir.

• Alım, satım, yapım işlemlerinin usulleri belirtilmelidir.

• Defter ve kayıt sistemi geliştirilmelidir.

• Köy yönetimlerinin görevlerini daha iyi yerine getirebilmeleri için merkezi yönetimin ve özel idarelerin teknik, mali ve yönetsel yardımında bulunmaları sağlanmalıdır.

Sonuç olarak, 442 sayılı Köy Kanunu'nun uygulanmasından doğan eksiklikleri giderecek, yönetsel ve akçalı sorunlar açısından köy yönetimini belirli bir disiplin altına alacak ve halkın yönetime daha çok katkıda bulunmasını sağlayacak yeni bir yönetim biçimi geliştirilmelidir.

İl Ve İlçe Meclisleri

Yerel yönetimlerle ilgili olarak son yıllarda gündeme gelen konulardan birini de il ve ilçe meclisleri oluşturmuştur. Yasal bir temele dayanmamakla birlikte İçişleri Bakanlığınca yayınlanan bir genelge ile illerde valilerin ve ilçelerde kaymakamların başkanlığında çok geniş bir temsil ve katılımı meclisler oluşturulması istenmiştir. Yasal bir temele dayanmadığı için meclislerin statülerinin ve işlevsel konularının alacağı nitelik açıklık kazanmamıştır.

Bazı il ve ilçelerde bu yolda bazı girişimler ve denemeler yapılmış ancak zaman içinde istenen sonuçların alınmayacağı anlaşılmıştır. Esasen daha farklı bir sonuç da beklememek gerekir. Zira, söz konusu meclisler herhangi bir yasal temele dayanmadığı gibi uygulayabileceği herhangi bir yaptırım da bulunmamaktadır.

Çalışmalarında daha çok danışma türü işlevler yapmaya yönelen meclis

lerin başarılı çalışmalar yapabilmelerini sağlayabilmek olanağı doğmamıştır. Gerek ilde ve gerekse ilçede esasen bu nitelikte görev yapacak başka türde kurullar da mevcut bulunmaktadır. İşlevsellik kazanamayan ve danışma türü girişimlerine yaptırımsal etkinlik kazandıramayan meclislerin kaldırılmalarının isabetli olacağı anlaşılmıştır.

Bu bağlamda bazı siyasal partiler tarafından gündeme getirilmeye çalışılan "il ve ilçe parlamentoları" ile ilgili öneri ve yaklaşımlar bir kez daha gözden geçirilmeli ve yapılmak istenen girişime somut açıklıklar kazandırılmalıdır.

TERÖR VE İÇ GÜVENLİK

Genel Olarak

Cumhuriyetimizin yetmişinci yılında önemi ve ağırlığı en fazla duyulan konuların başında, ne yazık ki, bölücü ve dinci terör gelmektedir. Cumhuriyet tarihinde ilk kez terör bu denli cesaret bulabilmiş ve ülke topraklarının bir bölümünde hak iddia edebilmek cüretine erişmiştir. Terör, yolaçtığı siyasal gurur incinmesi ve yarattığı büyük ekonomik yükler yanında önemli bir can kaybına da yolaçmaktadır. Cumhuriyet'in yetmişinci yılında ülkenin "başının ağrımadığını" söyleyebilmek olanağı yoktur. Türk kamu yönetiminin süreç içinde yeniden şekillenmesinde terör önemli bir rol oynamaktadır.

Terörle Mücadelede Merkez Örgütlenmesi

Terörle mücadelede en önde gelen kuruluş kuşkusuz İçişleri Bakanlığı olmak durumundadır. İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı aracılığıyla, teröre karşı çok önemli bir savaşım vermektedir.

Terörün yoğunlaştığı bölgede olağanüstü hal rejimi ilan edilmiş olması nedeniyle silahlı kuvvetler de devreye girmiş ve terörün önlenmesinde kilit rol oynamaya başlamıştır. Bu nedenle Genelkurmay Başkanlığı da merkez örgüt olarak görev ve sorumluluk almıştır.

Bunun yanında askeri ve siyasal karar alma organı olan Milli Güvenlik Kurulu da teröre karşı stratejinin oluşturulmasında ve ortak kararlar alınmasında rol oynamaktadır.

Başlangıçta, Başbakanlığa bağlı olarak oluşturulması düşünülen, ancak, daha sonra Kurul Başkanlığı görevinin İçişleri Bakam'na verilmesi nedeniyle, İçişleri Bakanlığı bünyesi içinde yer alan Olağanüstü Hal Koordinasyon Kurulu da bu alanda görev üstlenmiştir.

Bunlara ek olarak daha önceki hükümetler sırasında kurulan ve daha sonra da kaldırıldığı ilan edilmeyen iç güvenlik ile ilgili kabine alt komisyonu da Başbakan Yardımcısı'nın denetiminde çalışmalarını sürdürmektedir.

Kuşkusuz çeşitli haberalma örgütleri de bu çerçevede sıralanmak gerekir.

Görüldüğü üzere, yukardaki tablodan ortaya çıkan ilk sonuç çok fazla sayıda kuruluşun terörle mücadelede görev ve sorumluluk almış olduğudur.

Bu durumun yolaçabileceği eşgüdüm ve işbirliği sorunları yanında, uygulamaların etkenlik düzeyini yeterli ölçüde irdelemeye olanak verecek olan çalışma yöntemleri, etkinlik türleri ve kullanılan süreçler konusunda bilgi edinilememektedir. Hatta, bir terör master planının olup olmadığı konusunda dahj yeterli bilgi yoktur.

Belirtilen bu koşullar altında terörle mücadele konusunda, kamu yönetimi bilimi ilke ve yöntemleri açısından, merkez örgütlenmesinin doğru ve isabetli bir şekilde değerlendirilmesini yapabilmek olanağı bulunamamıştır. Ancak, terörün ulaştığı olduğu boyutlar karşısında iç güvenlik hizmetlerinin merkezdeki örgütlenme biçiminin daha ayrıntılı bir irdeleme konusu yapılmasında hem zorunluluk ve hem de yarar bulunmaktadır.

Alan Örgütlenmesi

Hemen belirtmek gerekir ki merkez örgütlenmesinde olduğu gibi, terörle mücadelede alan örgütlenmesi ve alan çalışmaları konusunda da sağlıklı irdeleme ve değerlendirme yapmaya olanak verecek düzeyde yeterli bilgi birikimi yoktur.

Mücadelede en önemli unsur Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'dir. Çalışmaların en fazla yoğunlaştığı yer bu birimdir. Birim, çalışmalarını kendisine bağlı sivil ve askeri güvenlik güçleri ile sürdürmektedir.

Terörün kuzey bölgelerine sıçraması eğilimi çerçevesinde Erzurum merkez olmak üzere ikinci bir bölge valiliği kurulması yolunda yeni bazı öneriler de gündeme gelmektedir.

Terörle mücadelenin önemli unsurlarından biri de geçici ve gönüllü köy korucularıdır. Alanda verilen mücadelede köy korucuları benimsenen ana stratejilerden biri olarak belirlenmiş görünmektedir. Sayıları 40.000'i bulan korucular iç güvenliğin sağlanmasında kritik önemde bir konuma erişmişlerdir.

Terörle mücadelede alan örgütlenmesinin yetersizliği ve geliştirilmesi potansiyeli sorunları da Cumhuriyet'in yetmişinci yılında kamu yönetiminin tartışma gündeminin ana konularını oluşturmaktadır.

Sorulara verilen yanıtlardan biri de kır gerillası türünde savaşım verebilecek özel bir birim kurulması önerisidir. ABD'de "özel silahlar ve taktikler birimi" (S W AT - Special weapons and tactics), İtalya'da "carabinieri", Fransa, Belçika, İtalya ve İspanya'da "kır polisi ve jandarması" olarak örgütlenen birimlerin bir benzerinin Türkiye'de oluşturulmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Ancak, olağanüstü hal ile ilgili olarak tartışılmakta olan konulardan biri de bu rejime son verilerek sivil ve olağan yönetime geçilip geçilemeyeceği ile ilgilidir. Ülkede demokratikleşme sürecinin hız kazanmasını isteyenler bu sürece ağırlık verilmesini ve bir an önce sivil yönetime geçilmesini istemektedirler. İl İdaresi Kanunu'nda yapılacak değişiklikler bu açıdan özel bir önem taşımaktadır. Buna karşılık olağanüstü hal uygulamalarını yeterli bulmayan ve bölgede sıkıyönetim ve hatta kesimsel seferberlik ilanını isteyen görüşler de giderek ağırlık vfe sempatizan kazanmaktadır. Ancak, açıkça görülmektedir ki, terörün sona erdiğini gösteren belirtiler ortaya çıkmadan sivil yönetime dönebilmek oldukça zor ve güçtür.

Jandarma

12 Eylül döneminde Jandarma Kanunu'nda yapılan değişikliklerden sonra önde gelen iç güvenlik örgütü olan Jandarma ile mülki idare amirleri ve özellikle kaymakamlar arasında önemli yapısal sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu düzenlemelerden sonra ilçe kaymakamlarının jandarma örgütü üzerinde denetim ve yönlendirme yetkisi azalmış ve bir anlamda, kaymakamlar ilçe düzeyinde iç güvenlik hizmetlerinden dışlanmışlardır.

Oysa, 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu kaymakamı, iç güvenlik de dahil olmak üzere, ilçenin genel gidişini düzenlemekten sorumlu tutmaktadır. Kuşkusuz, kaymakam bu sorumluluğu kendi emir ve yönetimindeki kurum ve kuruluşlar aracılığıyla yerine getirebilmek durumundadır.

İki düzenleme arasındaki bu çelişki yönetimin gücü ve etkisi üzerinde olumsuzluklara yolaçmakta ve kırsal kesimde genel güvenliğin yeterince sağlanması konusunda bir darboğaz yaratmaktadır. Bu darboğaz terörün yaygınlık kazandığı durumlarda daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Çelişkinin ortadan kaldırılabilmesi için ya kaymakamların bu sorumluluklarının kaldırılması ya da sorumlulukla doğru orantılı yetkilendirilmenin yapılması gerekmektedir.

Jandarma ile ilgili ikinci önemli tartışma odağı profesyonel nitelikli kır polisi veya jandarmanın oluşturulması yolunda giderek güç kazanan önerilerdir. Napolyon Dönemi'nin Kara Avrupa'sı ülkelerine mirası olan jandarma Türkiye'de olduğu gibi İtalya, İspanya, Fransa ve Belçika'da da uygulama alanı bulmuştur. Ancak, bu ülkelerin hepsinde başlangıçta silahlı kuvvetlere dayanan personel kaynağı giderek bu kaynaktan uzaklaşmış ve polis gibi profesyonel olarak işe alınan, göreve atanan, eğitilen ve görevlendirilen bir konuma erişmiştir. Bu çizgiyi jandarmanın genel gelişim eğilimi olarak kabul etmek olasıdır. Şayet bu gelişim doğru ise Türkiye'de de gelişmenin bu yönde olması beklenmelidir.

Polis

2547 sayılı Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu hem polis güvenliğe ilişkin davranış ve tutumlarını belirleyen temel yasal düzenleme olması, hem jandarmanın güvenliğe ilişkin davranış ve tutumlarını da aynı zamanda belirlemesi ve hem de eskimiş olması nedenleriyle üzerinde durulması gereken konulardan biri olmak özelliğini kazanmıştır.

Kanunun özellikle sanığın haklarını korumak ve güvence altına almak bakımlarından irdelenmesi ve iyileştirilmesi gerekmektedir.

Günümüzün çok önemli sorunlarından biri olan çevre suçlarının ve imar suçlarının kovuşturulmasında ve önlenmesinde polise ek görevler verilmesi önerilmektedir. Özellikle çevre suçlarının önlenmesinde polisin çok yararlı bir güvenlik görevini yerine getirebileceği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, hem polisin çevre konusunda genel bilgilendirme düzeyinin yükseltilmesi ve hem de çevre polisi örgütlerinin kurulması zorunlu görülmektedir.

Terör açısından polisin en önemli eksikliğinin terör eylemlerinin niteliğine uygun olarak örgütlenmemiş ve eğitilmemiş olması olduğu anlaşılmaktadır. Polise bu yönde çalışma becerisinin kazandırılması ve örgütlenmesi için

terörle mücadelede şimdikinden daha değişik bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği konusundaki görüşler giderek güçlenmektedir.

Polisin haberalma kaynaklarının içinde bulunduğu niteliksel ve niceliksel koşulların da bugünkü düzeyinin ötesine geçirilmesi zorunluluğu uzmanlar tarafından kabul edilmektedir.

Köy Korucuları

Teröre karşı en önemli stratejik planlama unsuru olarak görünmekte olan köy koruculuğu sistemi de bugün kamu yönetimi ile ilgili tartışma gündeminin ana konularından birisi olmak durumundadır. Köy koruculuğu sistemi ile ilgili olarak görüş belirtenler ikiye ayrılmaktadır. Bir kısım uzmanlar sistemin çok yararlı olduğunu, etkili hizmet verdiğini ve sistemden vazgeçilmesinin çok zararlı sonuçlar doğuracağını ileri sürerken, bir kısım uzmanlar bu sisteme dayalı olarak mücadele sürdürmenin olanaksız olduğunu, sistemin içinde yapısal zayıflıklar bulunduğunu, disiplinli ve düzenli birliklerin zaman içinde bu sistemin yerini alması gerektiğini ve en azından eğitim ve örgütlenme yoluyla sistemin ıslah edilmesi gerektiğini ileri sürmektedirler.

Trafik

2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu yürürlükteki yasal düzenlemelerin en ayrıntılı olanlarından birisidir. Çıkarıldığı yıllarda trafik anarşisinin önüne geçilmesi yolunda tek yol olarak nitelenen ve kendisine büyük umutlar bağlanan Kanun, uygulaması üzerinden geçen 10 yıldan fazla süre içerisinde, trafik kazaları nedeniyle ortaya çıkan ekonomik zararın önlenmesi yolunda önemli bir sonuç yaratamamıştır. Yasaya karşın trafik kazalarının devam edegelen niteliği Trafik Kanunu'nu sürekli olarak tartışma gündeminde tutmaktadır.

Trafik ile ilgili tartışmalar üç ana konu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bir görüşe göre Trafik Kanunu'na dokunulmamak ancak cezaların ve yaptırımların caydırıcılık etkisi artırılmalıdır. Gönüllü trafik müfettişliği gibi yaklaşımlarla sistemin güçlendirilmesi bu görüş yanlılarınca ileri sürülmektedir.

İkinci görüş ise trafiğin tümüyle merkezi hükümet hizmeti olmaktan çıkarılıp yerel yönetimlere ve özellikle de belediyelere verilmesi savını ileri sürmektedir. Buna göre kayıt ve tescil işlemlerinden trafiğin denetlenmesine kadar kentiçi trafik hizmetleri belediyelere devredilmelidir. Bu görüşü savunanlar kentiçi trafik altyapısı ile yol hizmetlerinin belediyelerin görevi

olmasını savlarına güç katan temel dayanaklardan birisi olarak belirtmektedirler.

Üçüncü görüş ise Emniyet Genel Müdürlüğü içinde bir daire başkanlığı şeklindeki örgütlenmenin yeterli olmadığını, İçişleri Bakanlığı bünyesi içinde ayrı bir genel müdürlük kurulmasını, kentçi trafiğin denetiminin belediyelere bırakılmasını, araç kayıt ve tescil işlemlerinin yeni genel müdürlükçe yapılmasını, yeni genel müdürlüğün ana işlevinin şehirlerarası ve uluslararası nitelikteki karayolları üzerinde denetim olmasını, bu yollar üzerinde ambulans, çekici, iletişim ve havadan denetleme işlevlerinin yeni genel müdürlük tarafından yerine getirilmesini önermektedir. Trafik hizmetlerinden elde edilen gelirin kurulacak bir fona aktarılması da bu görüşü savunanlar tarafından istenmektedir.

Ülkemizi bugün en çok yaralayan iki konudan birincisi terör ise ikincisi de karayollarımız üzerinde meydana gelen kazalar nedeniyle her yıl uğradığımız can ve mal kayıplarının ulaşılmış olduğu boyutların iç karartıcı görünümüdür.

Ülkemizde trafik sorununun çözümlenmesi konusunda üç temel darboğazın bu alanda başarıyı engelleyen en önemli etmenler olduğu görülmektedir. "Altyapı - Denetim - Eğitim" yetersizliği formülü ile ifade edilebilecek bu üç önemli etmenin ülkemizin gündeminden çıkarılması gerekmektedir.

Bunlardan çözümü en güç olanı altyapı sorunudur. Hergün trafiğe çıkan pek çok sayıdaki kara nakil aracı taşıma kapasitesi esasen doymuş olan ka- rayollarımızda önemli bir ek yük yaratmaktadır. Araç sayısındaki artışa ters orantılı olarak yollarımızın kapasitesinde ve niteliklerinde önemli yetersizlikler görülmektedir. Buna ek olarak trafik işaret ve levhalarının yetersizliği ve trafik yönetiminde modern teknolojiden yararlanamamak altyapı sorunlarımızın olumsuzluk yaratan etkilerini daha da artırmaktadır.

Altyapı sorunlarından bir tanesi de yasal düzenlemelerle ilgili yetersizliktir. 1983 yılında yürürlüğe giren 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu oldukça ayrıntılı hükümler içermesine karşın bazı temel konularda yetersiz ve etkisiz kalmaktadır. Öte yandan denetimin en önemli unsuru olan ceza sisteminde de yetersizlikler vardır. Uygulanmakta olan ceza sisteminin etki düzeyinin artırılması gerekmektedir. Aynı şekilde, trafik eğitimi konusunda da önemli açmazların bulunduğu kabul edilmelidir.

İSTANBUL MEGALOPOLÜ

Sahip olduğu nüfusun büyüklüğü, yerleşim yerinin içinde bulunduğu stratejik önemi, ülke ekonomisi içindeki çok ağırlıklı payı ve toplumun kültürel yaşamındaki tartışılmaz yol göstericiliğiyle çok özel konumu ve koşulları bulunan İstanbul'un sorunları ve sorunların çözümünden sorumlu olan yönetsel birimlerin bu sorunları çözmekte içine düştüğü açmazlar İstanbul'un yönetim sorunlarının ele alınmasını kaçınılmaz bir zorunluluk durumuna getirmektedir.

Hemen belirtmek gerekir ki, İstanbul'un sorunları son yılların değil belki son onyılların sonucudur ve çok büyük bir oranda ülkede sosyo - ekonomik kalkınmadan kaynaklanan yapısal değişimlere bağlıdır. Yapısal değişimlerin birincisi ekonomik yapıda meydana gelen değişimdir. Ülke tarımsal ve kırsal bir karakterden büyük bir hızla endüstriyel ve kentsel bir karaktere kaymaktadır. Endüstrinin ulusal hasıla ve ihracat içindeki payı yükselmektedir. Hammade kolaylıkları, ulaşım ağlarının çekiciliği ve çok büyük bir tüketim merkezi olması nedeniyle İstanbul, endüstrinin yer seçiminde oldukça elverişli olanaklar önermektedir. Özellikle emek yoğun nitelikli endüstrileşme işgücüne olan talebi çok yükseltilmektedir. İkinci temel yapısal değişim toplum yaşamında gerçekleşen değişimdir. Emek yoğun endüstriyel gelişmenin doğal sonucu olarak ortaya çıkan işgücü talebi İstanbul'a doğru önemli bir içgöçü tahrik ve teşvik etmekte ve yeni gelenlerle bir yandan çok önemli oranda kentsel hizmet gereksinimi ortaya çıkarken öte yandan yerleşik kültürde yozlaşma ve bozulma meydana gelmektedir. Üçüncü ve son yapısal değişim ise siyasal alanda görülmektedir. Tek partiden çok partililiğe geçiş ve demokratik hak ve özgürlüklerin çok daha büyük kitleler tarafından kullanılmaya başlanması önemli siyasal değişim olarak kabul edilmek gerekir. Ancak siyasetin bu temel gerçeği kavrayamaması ve kısa süreli çıkarları uzun süreli çıkarlara yeğ tutması kararalma sürecinin usdışı bir niteliğe bürünmesiyle sonuçlanabilmektedir.

Son birkaç onyılıda meydana gelen bu yapısal değişimlerin İstanbul kenti açısından trajik sonucu kentin büyümesinin ve büyümenin yolaçtığı sorunların, bugün için, denetlenemez ve yönetilemez boyutlara ulaşmış olmasıdır.

Bu genel olumsuzluğa yol açan temel faktörler ise merkezi idarenin taşra örgütleri ile yerel yönetimlerin içinde buldukları yetersizlikler; plansız yönetim anlayışının egemenliği; birimler arasında eşgüdüm alışkanlıklarının yetersizliği ve bu alandaki kurumsal eksiklikler; ihtiyaçlarla mali kaynaklar

arasındaki dengesizlik; kamu personelinin nitelik ve nicelik açısından yetersizliği; denetim fonksiyonunun yeterince yerine getirilememesi; politik tercihlerin radikal kararlara egemen olması ve mevzuat yetersizlikleridir.

Bir yandan yaşanmakta olan doğal değişim süreci ve öte yandan yukarıda belirtilen yönetsel gerilikler İstanbul'da bir çok alanda çözüm bekleyen sorunlar demetinin ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılmıştır.

Bu sorunların belli başlıcaları aşağıda sıralanmıştır.

Temel sorunların başında kontrol edilemeyen ekonomik büyüme gelmektedir. Türkiye endüstrisinin odak noktası durumuna gelen İstanbul ekonomisi aşırı büyümenin sancılarını çekmektedir. Yanlış teşvik uygulamaları ve ülke düzeyinde endüstrinin dengesiz dağılımı olguları ile desteklenen bu çarpık yapı hâlâ yüzbinlerce kişi için İstanbul'u bir umut ve ekmek kapısı olarak görmekle sonuçlanmaktadır.

Ekonomik potansiyelin yarattığı çekiciliğin yolaçtığı içgöç süreci ise her yıl yüzbinlerce insanın bu kentte yerleşmesi ile sonuçlanmaktadır. Yığınlar her türlü sorunları ve beklentileri ile kente gelmektedir. Yığınların ihtiyaçları kısa bir süre sonra yığınların hizmet beklentisi şekline dönüşmektedir. Yaklaşık 40 yıl süren bu süreç içinde kent 300 km²'den yaklaşık 2000 km² alana büyümekte ve nüfus 1 milyondan 8 milyona ulaşmaktadır. Mekan ve nüfustaki bu geometrik artışa rağmen büyümenin beraberinde getireceği sorunlara cevap vermek durumunda olan merkezi ve yerel yönetimlerde görülen gerilikler ve yetersizlikler hizmet arzı ile talebi arasındaki açığın daha da büyümesi ile sonuçlanmaktadır.

İstanbul'un hâlâ güncel bir nazım plana dahi sahip olmaması yönetimin aczi için yeterli bir kanıttır.

İnsanların temel ihtiyacı olan barınma ihtiyacının giderilmesi için yönetimlerce yeterli çözümler üretilemeyince resmi olmayan güçler devreye girmekte ve çözüm üretmeye başlamaktadırlar.

Hızlı büyümenin sonucu olarak temel altyapılarda önemli yetersizlikler ortaya çıkmaktadır. İçmesuyu hâlâ yeterli değildir. İklim ve yağış koşullarına aşırı derecede bağımlıdır. Yaklaşık 15000 kilometre olan kanalizasyon ihtiyacının 7500 kilometresi yapılabilmektedir. Bunun da yüzde 80'i standardın altındadır. Dere ıslahı çok önemli bir somn olarak ortada durmaktadır. Al tyapı so-

runlarına paralel şekilde ulaşım, trafik ve park yeri gibi konularda da çok önemli sıkıntılar yaşanmaktadır. Kentin ulaşım altyapısı batılı standartlarla karşılaştırıldığında çok yetersiz kaldığı gibi kente özgü bir ulaşım master planı da bulunmamaktadır.

Deniz kirliliği, içme suları üzerindeki potansiyel kirlilik tehditleri, hava kirliliği ve gürültü acil çözüm bekleyen çevre sorunlarının tipik örnekleri durumuna gelmiştir.

Sağlık hizmetleri de çarpık yapılaşmadan nasibini almıştır. Mevcut tedavi kurumları arasında eşgüdüm sağlanamamaktadır. Sağlık hizmetleri için ayrılan mali kaynaklar yetersizdir. Sağlık kuruluşları nitelik ve nicelik açısından yetersizdir. Bu kuruluşlar üzerindeki denetim de oldukça etkisizdir.

Eğitim hizmetleri de benzer bir durum içerisinde. Hızlı nüfus artışı nedeniyle önemli oranda derslik ihtiyacı vardır. Derslik başına ortalama 100 öğrenci düşerken bu oran ortaokullarda 172, klasik liselerde 70 ve meslek okullarında 99'dur. Gençlik sorunları ile ilgili hizmetler ise henüz tam olarak algılanamamış ve kurumsal bir çözüme kavuşturulamamıştır. Gençler boş zamanlarının daha iyi değerlendirilmesini istemektedir. Nitelikli okullara girebilmek için büyük bir yarış vardır. Kötü alışkanlıklar kapıda büyük bir tehlike olarak beklemektedir. Daha da önemlisi iş bulabilme endişesi gençler arasında bir kabaşa dönüşmektedir.

Tüm bu çarpıklıklara paralel olarak kentin güvenlik ve asayişinde de önemli sorun alanları vardır. Güvenlikten sorumlu birimlerin örgütlenme modelleri eskidir. Jandarma ile mülki idare amirleri arasında ilişki kopuklukları görülmektedir. Uzmanlaşmaya gerekli önem verilmemiştir. İstihbaratın niteliğinde ve niceliğinde sorunlar vardır. Gecekondulaşma ve çevre suçlarının takibi ve önlenmesi için merkezi idarenin kolluk güçlerinden özel olarak yararlanmak yaşamsal önem taşıyan bir unsur olarak görülmektedir.

Belirtilen bu sorunların giderilmesi ve en azından hafifletilebilmesi için bir dizi acil müdahale programının uygulama alanına konulması gerekmektedir. Bu çerçevede yapılacak öneriler altı ana grupta toplanmaktadır : valilik ve özel idare sistemi, büyük şehir ve ilçe belediyeleri sistemi, valiliğe bağlı kuruluşlar ve kaymakamlıklar, valiliğe bağlı olmayan kuruluşlar ve bölge müdürlükleri ve bölgede ve kentte planlama sorunlarının çözümlenmesi ve

bu yoldaki ihtiyacın giderilmesi. Valilik ve özel idare sisteminde yerine getirilmesi gereken temel öneri il valisinin kentin sorunları üzerindeki yetki ve sorumluluğunu tam olarak egemen kılmaktır. İstanbul'un birden çok il'e bölünmesi isabetli bir çözüm olarak görülmektedir. İstanbul'un bütünlüğü saklı tutulmalıdır. Valinin bölge kuruluşları üzerinde egemenliği tam ve kesin olarak tesis edilmelidir. Kırsal kesime hizmet götüren kuruluş olan il özel idaresi, İstanbul'da nüfusun yüzde 95'inin kentsel kesimde oturması nedeniyle, önemli bir nitelik değişikliğine uğramıştır. Bu nedenle, il özel idaresi saklı tutulmalı ancak kentin değişen özelliklerine göre işlev yapabilecek bir konuma getirilmelidir. Vali protokol yükünden hızla uzaklaştırılmalı ve plancı, eşgüdümücü ve denetleyici vali prototipi egemen kılınmalıdır. Bunu desteklemek ve bölge planlaması işlevini yürütmek üzere Devlet Planlama Teşkilatı'na bağlı bir Bölge Planlama Müdürlüğü kurulmalıdır. Bu yeni örgüt kentin tüm planlama işlevinden sorumlu olmalıdır. Valiye vergi toplama etkinliğini artıracak özel yetkiler verilmelidir. Yerel yönetimlerce girilecek büyük çaplı projelere Devlet desteği verilmeden önce Valinin olumlu görüşü alınmalıdır. Valiye tüm bu yeni işlevlerinde yardımcı olmak üzere değişik disiplinlerden ve uzmanlık alanlarından gelen üst nitelikli kurmay bir ekip yardımcı olmalıdır. Ulaşım sorunlarının çözülmesi için yeni ve köklü değişikliklere gidilmeli ve metropoliten ulaşım kurulu kurulmalıdır. Yönetimin denetimsel gücünü artırabilmek için valiye bağlı olarak bir denetleme grubu oluşturulmalıdır. Ayrıca, çeşitli konularda uzmanlık kurulları oluşturularak kentin sorunları sürekli olarak incelenmelidir.

Öte yandan Büyük şehir ve ilçe belediyeleri ile ilgili olarak öncelikle iki kademe arasındaki yetki sürtüşmelerine son vermek üzere yetki dağılımı yeniden düzenlenmelidir. Belediye meclislerinin oluşumunda mahallerin temsiline özel bir önem verilmelidir. Büyük şehir belediye meclisinin oluşumu bugünkünden çok daha değişik olarak planlanmalıdır. Sayıştay'ın İstanbul'a özgü olmak üzere bir taşra örgütü kurması fikri üzerinde durulmalıdır. Seçim sistemi üzerinde önemli bir reform yapılmalı ve başarısız ve yetersiz bulunan yerel yönetimlerin seçilmiş organları görev süresi dolmadan geri çağırılabilir. Yerel yönetim hizmetlerinde özel sektör potansiyelinden daha çok yararlanılmalıdır. Yerel yönetimlerin mali kaynakları önemli ölçüde artırılmalıdır. Gecekondu sorununun önlenmesi için konut arsası arzi artırılmalı ve kaçak yapılaşmanın önlenmesi için özel bir güvenlik gücü oluşturulmalıdır. Önleyici sağlık hizmetleri belediyelere verilmeli ve tedavi edici sağlık hizmetleri merkezi idarede bırakılmalıdır.

GÜNDEMDEKİ DİĞER KONULAR

Kamu yönetimi tartışma gündeminin başat konuları daha önceki bölümlerde açıklanmış bulunmaktadır. Bu bölümde, daha öncekilerin dışında kalan, ancak, oldukça önem taşıyan bazı sorunlara değinilecektir. Burada değinilecek konuların temel özelliği ülkedeki demokratikleşme sürecine güç katılması yolunda yapılan çalışmalar olmasıdır. Konuların bir başka özelliği de Avrupa Sosyal Şartı'nın öngördüğü toplum yapısına ulaşmak konusundaki kararlılığın ifadesi olmalarıdır.

Nüfus ve Vatandaşlık Kanunu

Nüfus ve Vatandaşlık Kanunu'nda yeralan kimi düzenlemeler vatandaşlık işlemleri yönünden insan hak ve özgürlüklerini kısıtlar nitelikte bazı hükümler taşımaktadır. Yurttaşlarımızın vatandaşlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve 12 Eylül döneminde konulan kimi sınırlılıkların hafifletilmesi gerektiği konu ile ilgilenen- lerce öne sürülmektedir.

Pasaport Kanunu

Biraz önce belirtilen unsurlara koşut olarak Pasaport Kanunu'nda yeralan bazı hükümler de yurttaşların seyahat özgürlüğünü kısıtlar niteliktedir. Yargı kararı dışında yönetime de yurt dışına çıkışları kısıtlama yetkisi veren düzenlemelerin yeniden ele alınmasının ve seyahat özgürlüğünün güvence altına alınmasının gerekli olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda "genel güvenlik sakıncası" ve "vergi borcu" gibi kavramlara açıklık getirilmesi gerektiği savunulmaktadır.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda yeralan bazı hükümlerin de demokratik olmayan sınırlama ve caydırıcılıklar getirmekte olduğu görüşünü ileri süren bazı yazarlar kanunda yapılacak düzenlemelerle önde gelen insan haklarından biri olan toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma özgürlüğünün daha kolay koşullarda kullanılmasına olanak verilmesini isteyen düzenlemeler yapılmasını istemektedirler.

Dernekler Kanunu

Dernekler Kanunu'nda yeralan bazı hükümlerin de hakkın kullanılma özgürlüğünü demokratik olmayan bir şekilde sınırladığı ileri sürülen

görüşlerdendir. Demekler Kanunu'nun ülkedeki genel demokratikleşme süreci açısından yeniden düzenlenmesi gerekli görülmektedir.

Bu görüşlerin ortak savlarından biri de yasaklamalara esas oluşturan 1982 Anayasası'nın konu ile ilgili hükümlerinde kimi değişiklikler yapılması gerektiğidir.

Bilgi Fişleri

Demokratikleşme sürecinin bir başka uzantısı da önleyici güvenlik çalışmalarının bir başka yönü olan suç işleme potansiyeli olanlar hakkında önceden bilgi toplanması ve depolanması ile ilgilidir.

İçişleri Bakanlığı'nın ana görevi ülkede huzur ve güvenin sağlanması, kamu düzeni ve asayişin korunması ve kollanması yolunda önleyici kolluk hizmetlerini yerine getirmektir. Kuşkusuz bu görevi yerine getirirken ihtiyaç duyacağı önemli kaynaklardan biri de haberalma ve özellikle de suç işleme potansiyeli yüksek olan kişilerin önceden belirlenmesidir. Bu amaca hizmet etmek üzere Bakanlık içinde ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nde bazı veri sistemleri kurulmuş bulunmaktadır. Güvenlik hizmetlerinin planlanmasında ve yürütülmesinde bu sistemlerden önemli ölçüde yararlanılmaktadır.

Ne var ki, sistem zaman içinde ve uygulamada amaç ve hedefleri dışına çıkarak kuruluş amacından sapmalar göstermiş ve önleyici-kolluk sisteminin tamamlayıcı bir parçası olmaktan çok bireylerle kamu kuruluşları Ve Devlet arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde rol oynamaya başlamıştır. Özellikle, askeri dönem ve sonrasında güvenlik soruşturmaları ve benzeri nitelikli soruşturmalar için sıklıkla bu yola başvurulmuştur.

Bu gibi sistemlerin ana amacı olan önleyici kolluk alanında bilgi ve veri temeli olmanın dışına çıkarak birey-Devlet ilişkilerinin düzenlenmesinde bir araç olarak kullanılması demokratik ve moral bir davranış olmadığı gibi doğru bir yönetsel tercih örneği de değildir. Zira yanlış, hatalı ve yanlış kullanılmaları durumunda bireylerin çeşitli anayasal hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması ile sonuçlanabilecektir.

Bu temel anlayış çerçevesinde, bireysel bilgi fişleri ile ilgili sistemler gözden geçirilmeli ve bir yandan uygulama kapsamına giren alanlar da- raltılırken öte yandan kapsam dışında kalan bir çok kişinin bilgi fişleri imha edilmeli ve bilgisayar kayıtları silinmelidir.

SONUÇ

Daha önce de belirttiği üzere, bu yazının amacı Cumhuriyet'in yetmişinci yılında, 90'lı yıllarda ve üçüncü bin yıla çok az bir süre kala ülkenin kamu yönetimi gündeminde yer alan tartışma konularını olabildiğince geniş ve kapsamlı olarak saptamak ve bir anlamda, kamu yönetimi tarihimize bir iz düşürmektir.

Konuların çok ve içeriklerinin ayrıntılı olması nedenleriyle ülkenin tüm kamu yönetimi sorunlarını böyfesine bir araştırma kapsamı içinde ele almaya olanak bulunamamıştır. Esasen ulaşılmak istenen hedef de kamu yönetimi gündeminde yer alan konuları bunları tartışmak durumunda olanların önlerine yapısallaştırılmış ve karşılıklı diyalogu özendirilen bir bütünlük içinde sunmuş olabilmektir.

Bu genel çerçeveye içinde belirtmek gerekir ki Türkiye'nin kamu yönetimi alanında pekçok sorunu vardır. Sorunların temelinde ise verim düşüklüğü gerçeği yatmaktadır. Türkiye'de kamu yönetimi pahalı ve israfa yönelik olarak çalışmaktadır. Örgütlenme koşulları oldukça yetersizdir; uygulanan yönetim teknikleri geri ve çağdışıdır; günümüz teknolojisinin önerdiği kolaylıklardan yararlanılmamaktadır. Temel sorunsalı bu denli açıklıkla belirledikten sonra çözüm yolu için izlenmesi gereken strateji de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır: Türk kamu yönetiminde tüm ağırlık ve öncelik verimliliğin artırılmasına ve bu amacı sağlayacak yol ve yöntemlerin geliştirilmesine verilmelidir.

Bu bağlamda en büyük tehlike yüzeysel, gerçeklerle pek fazla ilgisi olmayan ve içeriksiz çözümlere dayalı sloganist model önerileridir. Hemen belirtmek gerekir ki kamu yönetimimizde nitelikli araştırma sayısı oldukça sınırlı bulunmaktadır. Araştırma sayısının yetersizliği ise bu alanda öneride bulunmak durumunda olanları sloganlara dayalı açıklamalar yapmak zorunda bırakmaktadır. Ne var ki, çoğu kez bu sloganist yaklaşımlar üzerinde yapılan çözümler bu tür önerilerin doğru olmadığı gerçeğini ortaya koymaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti bundan sonraki on yıllara çok daha güçlü bir kamu yönetimi yapısı ile girmek zorunda olmalıdır. Toplumun sosyo - ekonomik yapısı hızla değişmekte ve demokratikleşme gerekleri eskisinden çok fazla hissedilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti bunu yapabilecek güce sahiptir. Verimliliği artırmayı temel hedef alan, bunun yol ve yöntemlerini kurumsal

gelişme tekniklerinde arayan, liyakat ve ehliyet ilkelerine gerçek anlamda güvence sağlayan ve sloganist önerilere kuşku ile bakabilen kamu yönetimi bu yolda atılmış adımların en doğrusu, önemlisi ve mükemmeli olacaktır.

MERKEZİ YÖNETİM

CUMHURİYETİN 70. YILINDA İÇİŞLERİ BAKANLIĞININ KURULUŞ VE GÖREVLERİ

"Değerli Büyüğümüz Bedri NAZLIOĞLU'nun Anısına"

Dr. Tayfur ÖZŞEN

GİRİŞ

Türk kamu yönetim sistemi içinde köklü bir yeri bulunan İçişleri Bakanlığı, gerek Osmanlı İmparatorluğu, gerekse Cumhuriyet döneminde değişik ad ve kuruluş yapılarıyla varlığını sürdürmüş, devlet ve toplum yaşamında önemli işlevler üstlenmiştir.

Yurdun iç güvenliğini ve asayişini sağlamak, kamu düzenini korumak, illerin genel yönetimini düzenlemek, il özel idareleri, belediyeler ve köylerden oluşan yerel yönetimler üzerinde vesayet makamı olarak gözetimde bulunmak, yasal ve yönetsel açılardan gerekli önlemleri alarak gelişmelerini sağlamak ve yönlendirmek, halkımızın nüfus ve vatandaşlık iş ve işlemlerini görmek, olası savaş ve doğal afetler konularında sivil savunma hizmetlerini yürütmekle görevli ve sorumlu olan İçişleri Bakanlığı, üstlendiği bu hizmetleri merkez, taşra ve bağlı kuruluşları eliyle yerine getirmektedir.

Zaman içinde ve özellikle Cumhuriyet döneminde Bakanlıkça üstlenilen hizmetlerin giderek nitelik ve nicelik yönünden gelişmeler göstermesi, hizmetlerin gereken etkinlik ve verimlilikte yürütülebilmesini sağlayacak yeni örgütsel düzenlemeler yapılmasını zorunlu kılmış, bu amaçla zaman zaman bazı birimler oluşturulmuş, bazı birimlerin de iç yapılarında yeniden düzenlemelere gidilmiştir.

Özellikle 1960 yılında planlı kalkınma dönemine geçildikten sonra, bu gelişmeler yeni boyutlar kazanarak sürmüş ve bu dönemde üzerinde en çok durulan konulardan biri olan kamu yönetimini geliştirme çalışmaları çerçevesinde çeşitli girişimler görülmüş ve kuruluşu Cumhuriyet döneminde 1930 yılında çıkarılan 1624 sayılı Yasayla düzenlenmiş olan İçişleri Ba

kanlığının yeniden düzenlenmesi amacıyla yapılan çalışmalar 14 Şubat 1985 tarihinde çıkarılan 3152 sayılı Yasayla bugünkü aşamaya ulaşmıştır.

İçişleri Bakanlığının kamu hizmetlerinin bütünü açısından yeri ve öneminin sağlıklı bir şekilde belirlenebilmesi için, herşeyden önce tarihsel süreç içinde ne gibi bir gelişme gösterdiğinin kısaca ortaya konulması, ikinci aşamada görevlerinin ve bu görevlerin yerine getirilmesine yönelik örgütlenme durumunun belirlenmesi, üçüncü aşamada ise daha önceki saptamaların ışığında ülkenin yönetim yapısı içindeki konumunun değerlendirilmesi yararlı olacaktır.

Bu nedenle, Bakanlığın kuruluş ve görevlerini incelerken yukarıdaki aşamalara uygun bir yöntem izlenmiş, ancak son aşama dışındaki açıklamaların Bakanlığın merkez, taşra ve bağlı kuruluşları açısından her birine ilişkin bölümler içinde yapılması daha uygun görülmüş ve konular bu sıra içinde ele alınmıştır.

I. MERKEZ KURULUŞU

A. TARİHSEL GELİŞİMİ

1. OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİ

a. Tanzimat Öncesi

Osmanlı İmparatorluğu devlet olarak 1299 yılında kurulmuş ve 1453 yılından sonra da, Fatih Sultan Mehmet zamanında imparatorluk haline gelmiş, yasama, yargı ve yürütme erkleri padişahın şahsında toplanmıştır.

Fatih Kanunnamesi, Süleyman Kanunnamesi, Tevkii Abdurrahman Paşa Kanunnamesi gibi düzenlemelere göre, Osmanlı İmparatorluğu devlet teşkilatında bütün devlet işlemlerinin başı, askeri ve mülki işlerin amiri sadrazam olup padişahın mutlak vekili sayılmaktadır.

1 Vecihi Tönük, Türkiye'de İdare Teşkilatının Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durumu, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara, 1945, s. 3-26; Şevki Pazarıcı, Adnan Darendeliler, İhsan Dede ve Lütfi Tuncel, İçişleri Bakanlığı Kuruluşu, Görevleri ve 1965-1969 Yılları Çalışmaları, İçişleri Bakanlığı Teşkilat-Metod Bürosu Yayınları No: 2, Ankara, 1969, s. 19-26; Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı, 1. cilt, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara, 1945, s. 3-26.

Sadrazamın başkanlığı altında kubbe altı vezirleri, defterdar, şeyhülislam, kazasker ve nişancı adıyla anılan üst devlet görevlileri bulunmakta, bunlardan defterdar mali, şeyhülislam dini, kazasker adli ve şer'i, nişancı da yazı işlerinde sadrazama yardımcı olmaktadır. Bu görevliler belirli zaman ve şekillerde bazen padişahın, bazen sadrazamın başkanlığında toplanmakta ve bu toplantılara "Divan" denilmektedir. Divana üye olan kişiler, kendi görevlerini ilgilendiren işler hakkında bilgi vermekte ve devlete ait konular burada karar altına alınmaktadır. Ayrıca, divan heyetine dahil bulunmayan ve nişancı ile defterdara bağlı olan defteremini, şehremini, muhasebeci, ruznameci adlarıyla anılan başka görevliler de bulunmaktadır.

Daha sonraları işlerin fazlaşması ve devlet teşkilatının genişlemesi üzerine merkezdeki üst devlet görevlilerinin sayısı da artmıştır.

1453 yılından sonra Fatih Sultan Mehmet tarafından yeni bir şekle büründürülen devlet teşkilatı:

- 1) Mülkiye (Sivil memuriyet ve makamlar),
- 2) İlmîye (Din bilimleri, öğretim ve yargı mensupları),
- 3) Kalemîye (Kamu hizmeti gören daireler mensupları),
- 4) Seyfîye (Ordu mensupları) olmak üzere dört kısma ayrılmıştır.

Bunlardan "Kalemîye Zümresi"nin "Menâsıb'ı Sitte" denilen en yüksek mevkilerini: Başdefterdarlık (Maliye Bakanlığı), Nişancılık - Tevkiik - Reisül Küttablık (Dışişleri Bakanlığı) ve Defter Eminliği (Tapu - Kadastro İşleri Sorumlusu) oluşturmaktadır.

Uzun bir süre sadrazama devlet yönetiminde yardımcı olacak; mali işlerden sorumlu defterdar, dini işlerden sorumlu şeyhülislam, adli ve şer'i işlerden sorumlu kazasker ve yazı işlerinden sorumlu nişancı bulunduğu halde, mülki işler doğrudan sadrazam tarafından yürütülmüş ve onun emrindeki üç kalemden birisi olan "Divanı Hümayun Kalemî" (diğerleri Hazinei Amire ve Defteri Hakani Kalemleri) mülki iş ve işlemlerin yürütümünde sadrazama yardımcı olmuştur. Divanı Hümayun Kalemî de "âmedi, teşrifati ve mektubi" kısımlarından oluşmaktadır.

Ancak, bunlardan başka gerek "Menâsıb'ı Sitte"ye gerekse "Divanı Hümayun"a dahil olmadığı halde birçok konuda yukarıda belirtilen makam

lardan daha büyük önem taşıyan Sadaret Kethüdalığı makamı zamanla önem kazanarak Dahiliye Nezaretinin (İçişleri Bakanlığı) nüvesini oluşturmuştur.

Başlangıçta sadrazamların bir çeşit özel kalem müdürlüklerine ya da resmi konaklarının kâhyalıklarına eşdeğer olarak kurulan bu makam, Fatih devrinden itibaren önem kazanmaya başlamış ve bu mevkiyi işgal eden Kethüda Bey genel emniyet ve asayiş ile devlet güvenliği konularında doğrudan doğruya padişaha rapor veren ve ondan emir ve direktif alan bir kişi haline gelmiştir. Sadaret Kethüdalığı ya da Vezir Kethüdalığı önceleri Sadaret Makamının özel görevlilerinden iken daha sonraları devletin ileri gelenleri arasından seçilmeye ve bütün hocalar ve ağalar sınıfının üzerinde tutulmaya başlanmıştır.

1746-1777 tarihlerini kapsayan dönemde, özellikle Nevşehirli Damat İbrahim Paşa zamanında Kethüda Bey'in önemi daha da artarak Sadrazam yardımcısı haline dönmüş, hükümet kadrosuna dahil edilmiş, atanma ve görevden alınmaları doğrudan sadrazamca önerilip padişah tarafından yapılmaya başlanmıştır. Kethüda Bey böylelikle Divanı Hümayun şeflerinin, hatta hükümete dahil Reisül Küttapın (Dışişleri Bakanının) üstünde yer alarak sadrazamdan sonra birinci derecede mevki sahibi ve başvurulacak yer olmuştur

Söz konusu dönemde, Babiali de tüm işler sadrazamdan önce ona iletilmekte ve yine Babiali'den çıkan bütün emirler onun vereceği direktife göre uygulanmaktadır. Ayrıca bugünkü anlamda İçişleri Bakanlığına ait bütün işlerle meşgul olmakta, eyalet valilerine yazılan emirler ve genel idareye ait hizmet yönetmelikleri Kethüda Bey'in dairesinde hazırlanmaktadır.

Bu iş ve görevleri yerine getirmek üzere Kethüda Bey'in yanında çalışan kethüda kâtibi, kethüda kaftancı, mübaşiri, karakullukçu başısı, kethüda hazinedarı ve sadaret kethüdası mühürdarı onun örgütünü oluşturmaktadır.

Sadrazam Kethüdalığı, Sultan II. Mahmut'un son yıllarına doğru yeni ordu teşkilatı kurulurken, 1835 yılında Pertev Efendi'nin kethüdalığı zamanında "Mülkiye Nezareti"ne (Umu Mülkiye Nezareti), Kethüda ünvanı da "Mülkiye Nâzırı"na çevrilmiş, bu sırada M. Sait Pertev Efendi'ye Müşirlik (Mareşallik) rütbesi ile vezirlik pâyesi verilmiştir.

Mülkiye Nazırı Pertev Paşa'nın 1837 yılında nazırlıktan ayrılarak yerine ilk Hariciye Nazırı (Dışişleri Bakanı) Akif Paşa'nın getirilmesinden sonra, Hariciye Nezareti ile denk esaslar ve anlam taşıması bakımından Mülkiye Neza

reti "Dahiliye Nezareti"ne, Mülkiye Nazırı unvanı da "Dahiliye Nazırı"na dönüştürülmüştür.

b. Tanzimat'tan Sonra

III. Selim ve II. Mahmut zamanlarında başlayan "ıslahat" hareketleri genişledikçe mülki idareye karşı ilgi de artmış, özellikle taşra kuruluşu açısından o zamana kadar uygulanan geniş bir yetki genişliği esasına dayanan idare sisteminin yerine, 3 Kasım 1839'da ilan edilen Gülhane Hattı ile Tanzimat döneminin başında Eyalet Teşkilatı ve İltizam Usulü kaldırılarak idari yapı sıkı bir merkezîyetçilik ilkesine bağlanmıştır.

Taşra yönetimindeki bu köklü düzenlemelere koşut olarak Dahiliye Nezaretinin de yeniden düzenlenmesi zorunlu hale gelmiş ve 1859 yılında Kıbrıslı Mehmet Emin Paşa'nın sadrazamlığı sırasında aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

- 1) Nazır
- 2) Müsteşar
- 3) Mektubi Kalemi
- 4) Takvimi Vakaayı Müdiriyesi (Resmi Gazete Md.)
- 5) Matbuat Müdiriyesi (Basın - Yayın Müdürlüğü)
- 6) Memurin Kalemi (Özlük İşleri)

Sultan Abdülaziz zamanında devlet bütçesinin daha köklü bir şekilde düzenlenmesi üzerine diğer nezaretlerde olduğu gibi Dahiliye Nezaretinde de 1882 yılında Muhasebe Kalemi ve Evrak Odası (arşiv) kurulmuş, Abdülhamit'in tahta çıkışından sonra ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar da gözönüne alınarak Dahiliye Nezareti teşkilatı daha da genişletilmiş, mevcut kuruluşa bugünkü Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün temeli olan "Nüfusu Umumiye Müdiriyesi" Ekim 1884'de eklenmiş, Nisan 1887'de de bu teşkilat "Sicilli Nüfusu Ahali İdareyi Umumiyesi" adını almıştır. Bu genel müdürlük, taşrada kurduğu nüfus müdürlükleri ve nüfus memurlukları ile 1891'den itibaren Osmanlı Devletinin uyuğunda bulunanları nüfus cüzdanına bağlamış, nüfus kütüklerini düzenlemiş, Eylül 1892'de ülkede ilk kez "Tahriri Nüfus" (Genel Nüfus Yazımı) yapılmıştır.

Mart 1892 tarihinde bugünkü Personel Genel Müdürlüğünün sicil şubesine karşılık olan "Sicili Ahval Müdiriyeti" kurulmuştur. 1894 yılında ise 1859'dan beri Dahiliye Nezaretine bağlı olan Matbuat Müdiriyeti, "Matbuatı Dahiliye" ve "Matbuatı Hariciye" olarak iki kısma ayrılmış, 1903 yılında "Sansür Kalemi" de bu müdürlüğün bünyesinde yer almıştır.

1898 yılında İmparatorluğun kaybedilen topraklarından gelen göçmenleri yerleştirmek ve gezginci halde dolaşan aşiretleri belli yerlere bağlamak gibi görevleri yerine getirmek amacıyla önce "Muhacirin Müdiriyeti", daha sonra da 1901 yılında "Aşair ve Muhacirin İdareyi Umumiyesi" Dahiliye Nezaretinin kuruluşunu genişleten birimler arasına katılmıştır.

Bakanlığın kuruluş yapısındaki gelişmeler 1900'lü yılların başında da sürmüş, gerek Rumeli gerekse Arap ülkelerinde girişilen yeni "ıslahat" çalışmalarını yürütmek ve belirlenen işleri zamanında sonuçlandırmak amacıyla, yine Dahiliye Nezaretine bağlı olarak 1904 yılında, bugünkü planlama teşkilatına benzer nitelikteki "Tesrii Muamelat ve Islahat Komisyonu" (İşlemlerin Basitleştirilmesi ve İyileştirme Komisyonu) kurulmuş, 1906 yılında bu birime "İhsaiyat Şubesi" (İstatistik Şubesi), 1907 yılında da "Takibi Vukuat Kalemi" eklenmiştir.

İkinci Meşrutiyet İdaresi, Dahiliye Nezaretini yukarıda belirtilen esaslar içinde devralmıştır. Bu devirde de devlet teşkilatının yeniden düzenlenmesine ilişkin girişimler yapılmış ve 23 Aralık 1913'de yürürlüğe konulan Nizamname ile Dahiliye Nezaretinin merkez teşkilatı bazı değişiklik ve eklemelerle günün koşullarına uygun hale getirilmeye çalışılmıştır.

Bu dönemde Dahiliye Nezaretinin merkez kuruluşu şu birimlerden oluşmuş durumdadır:

Nazır yönetiminde;

1) Kalemi Mahsus

Muhaberat Odası

Şifre Kalemi

Haremeyni Muhteremeyn Tercemanlığı (Mekke ve Medine'nin hükümet nezdinde işlerini izleyen sorumlu şahıs)

- Terceme Kalemi
2) Müsteşar
Müsteşarlık Kalemi
Nezaret Hukuk Müşavirliği
Hukuk Müşavirliği Kalemi
3) Muhasebe Müdüriyeti
4) Emniyeti Umumiye Müdüriyeti
5) İdarei Umumiyei Dahiliye Müdüriyeti
6) Umun Mahalliyei Vilâyet Müdüriyeti
7) Umun Aşair ve Muhacirin Müdüriyeti
8) Memurin Müdüriyeti
9) Sicilli Ahval Müdüriyeti Umumiyyesi
10) Nüfus Müdüriyeti Umumiyyesi
11) Hapishaneler Müdüriyeti
12) Evrak Müdüriyeti
13) Hey'eti Teftişiye Müdüriyeti
14) Sıhhiye Müdüriyeti Umumiyyesi.

Dahiliye Nezareti, bazı küçük ek ve değişikliklerle 4 Kasım 1922'de İstanbul Hükümetinin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ilgasına kadar yukarıdaki şekilde devam etmiştir.

2. T.B.M.M. HÜKÜMETİ DÖNEMİ

23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldıktan sonra 3 Mayıs 1920 tarihinde çıkarılan "İcra Vekilleri Hey'etinin Sureti Teşekkülü Hakkında Kanun" ile Dahiliye Nezaretinin adı, Dahiliye Vekâleti olarak değiştirilmiş, bu arada Vekâletin kuruluşu yeniden düzenlenmiş, P.T.T. İdaresi ile Hariciye Nezaretine bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü Dahiliye Vekâletine bağlanmıştır.

Bu dönemde Sıhhiye Müdüriyeti Umumiyyesi de Dahiliye Vekâletinden alınarak, ilk kez kurulan Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletine verilmiştir.

Lozan Antlaşmasından sonra mübadele, imar ve iskan işleri çok yoğunlaştığından, bu işleri yürütmek üzere Mübadele - İmâr İskân Vekâleti kurulmuş ve Dahiliye Vekâleti bünyesinde yer alan Aşair ve Muhâcirin

Müdiriyeti Umumiyesi yeni kurulan bu vekâlete devredilmiştir.

Ayrıca Hapishaneler Müdiriyeti de Adliye Vekâletine bağlanmak suretiyle, Dahiliye Vekaleti Teşkilatı arasından çıkmış, İcra Vekilleri Heyetinin oluşumunu gösteren yasada, yine bu bakanlığa bağlı olarak gösterilen Posta ve Telgraf Umum Müdürlüğü de daha sonra Dahiliye Vekâletinden ayrılarak Nafia Vekâletine ve en sonunda da Münakâlat Vekâletine bağlanmıştır.

3. CUMHURİYET DÖNEMİ

29 Ekim 1923'de Cumhuriyetin ilanından sonra başlatılan devrimler, toplum yaşamında büyük değişme ve gelişmelere yol açmış, bunun sonucu ortaya çıkan yeni gereksinmelerin karşılanabilmesi için, devlet örgütünde köklü iyileştirme ve yenileştirme çalışmalarının yapılması zorunlu hale gelmiştir.

Bu esastan hareket edilerek Dahiliye Vekâleti bünyesinde yapılan çalışmalar sonucu, 22 Mayıs 1930 tarihinde yürürlüğe giren 1624 sayılı "Dahiliye Vekaleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Kanunu" ile Bakanlığın merkezdeki örgütlenmesi ve görevleri yeniden düzenlenmiş ve bugünkü İçişleri Bakanlığı merkez kuruluşunun temeli oluşturulmuştur.

Bu yasaya göre Dahiliye Vekâletinin merkez kuruluşu içinde yer alan birimler şunlardır:

- 1) Müsteşarlık
- 2) Hususi Kalem
- 3) Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü
- 4) Hukuk Müşavirliği
- 5) Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü
- 6) Nüfus İşleri Umum Müdürlüğü
- 7) Teftiş Heyeti Reisliği
- 8) Vilayetler İdaresi Umum Müdürlüğü
- 9) Jandarma Umum Komutanlığı

1624 sayılı Yasa ile oluşturulan teşkilâta 2050, 2205, 2444, 2531, 2577, 3046, 3201, 3314, 3571, 3656, 4445, 4618, 5066, 7126 ve 108 sayılı Yasalarla çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bakanlığın merkez kuruluşu içinde yer alan birimlerin iç örgütlenmelerine ilişkin değişiklikleri bir yana bırakarak,

yeni oluşturulan birimler açısından gelişmeleri şu şekilde özetlemek mümkündür.

1930 tarih ve 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu ile özellikle personele ilişkin konular üzerinde karar almak amacıyla Müsteşarın başkanlığında Emniyet Genel Müdürü, Hukuk Müşaviri, Mahalli İdareler, Nüfus İşleri, İller İdaresi Genel Müdürleri ile Teftiş Heyeti Başkanından oluşan "Müdürler Encümeni" kurulmuştur.

1624 sayılı Yasada ek ve değişiklik yapan yasalardan;

- 1) 3046 sayılı ve 1936 tarihli Yasa ile Evrak Müdürlüğü,
- 2) 3571 sayılı ve 1939 tarihli Yasa ile Müsteşar Muavinliği, Memurlar Sicil ve Muamelât Umum Müdürlüğü, Levazım Müdürlüğü ve Seferberlik Müdürlüğü,
- 3) 4618 sayılı ve 1944 tarihli Yasa ile Tetkik Heyeti,

Bakanlık merkez kuruluşuna katılmışlardır.

5442 sayılı ve 1949 tarihli İl İdaresi Kanunu ile "Merkez Valiliği" oluşturulmuş, 7126 sayılı ve 1958 tarihli Sivil Müdafaa Kanunu ile "Sivil Savunma İdaresi Başkanlığı" kurulmuş, Seferberlik Müdürlüğü kaldırılmıştır.

Bu dönemde 10 Ocak 1945 gün ve 4695, 24 Aralık 1952 gün ve 5997 ve 12 Haziran 1960 gün ve 11 sayılı Yasalarla Anayasa'da yapılan değişikliklere paralel olarak "Dahiliye Vekâleti" adı önce "İçişleri Bakanlığına dönüştürülmüş, bir süre sonra tekrar "Dahiliye Vekâleti" ve son kez de yeniden "İçişleri Bakanlığı" olarak değiştirilmiştir.

657 sayılı ve 1965 tarihli Devlet Memurları Kanunu ile öngörülen Yüksek Disiplin ve Merkez Disiplin Kurulları oluşturulmuş, kadro kararnamele ile Bakanlık Müşavirliği kurulmuştur.

Bakanlık onaylarıyla yapılan düzenlemeler sonucunda ise merkez kuruluşuna;

— 1966 yılında Basın Bürosu,

— 1967 yılında T.B.M.M. ile İlişkiler Bürosu, Yüksek Eğitim Kurulu, Bakanlık Danışma Kurulu,

— 1970 yılında Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü ve İdari Hizmetler Daire Başkanlığı,

— 1975 yılında Sağlık Dairesi Başkanlığı,

— 1980 yılında ise Genel Bilgi Toplama Başkanlığı katılmışlardır.

Bu birimlerden Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü 1972 yılında kaldırılarak, görevleri Tetkik Kumluna devredilmiş, ancak gereksinme duyulması üzerine 1979 yılında yeniden kurulmuştur.

İdari Hizmetler Daire Başkanlığı bünyesinde ise 1624 sayılı yasada yer alan Kağıt İşleri, Gereç, Levazım ve Evrak Müdürlükleri de dahil olmak üzere yönetsel nitelikli hizmetleri yürüten birimler biraraya getirilmiş ve bu tür hizmetlerin yürütümünde bütünlük sağlanmıştır.

12 Eylül 1980'den sonraki gelişmeler ise şu şekilde özetlenebilir:

1) Bakanlığın üst düzeyde planlama ve eşgüdüm hizmetlerini etkinleştirmek amacıyla Müsteşarın başkanlığında, yardımcıları ve birim başkanlarının katıldığı "Bakanlık Planlama ve Koordinasyon Kurulu" oluşturulmuştur.

2) Bakanlık teşkilatı içinde yeralan Tetkik Kurulu Başkanlığı ve Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Genel Müdürlüğünün görev ve hizmetlerinin çakışması, hazırlanmakta olan Bakanlığın yeni kuruluş ve görev yasasında yalnızca Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü adı altında bir birimin öngörülmesi nedeniyle, bu iki birim 6 Ocak 1981 tarihinde "Tetkik Kurulu Başkanlığı ve Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü" adı altında birleştirilmiştir. Tetkik Kurulu yasayla kurulduğu için yeni kuruluş yasası kesinleşinceye kadar bu tür bir düzenleme gerekli görülmüştür.

3) Bakanlık merkez kuruluşunun yazışmalarla ilgili iş ve işlemleri ile Bakanlığın genel evrak, arşiv ve protokol hizmetlerinin koordineli, etkin ve uyumlu bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla 20 Ağustos 1981 tarihinde Bakanlık Genel Sekreterliği kurulmuştur.

4) Bakanlığın genel eğitim politikasını ve ilkelerini belirlemek, personelin

2 İşçileri Bakanlığı 22 Eylül 1980-22 Ekim 1983 Çalışmaları, İşçileri Bakanlığı Yayını, Genel: 311 Özel: 1, Ankara, 1983, s. 35-38.

adaylıkta ve hizmet içinde eğitim ihtiyaçlarını saptayıp, eğitim faaliyetlerinin plan ve programlarını hazırlamak ve uygulamak, personelin yurt dışına gönderilerek eğitimini sağlamak amacıyla 2 Ekim 1981 tarihinde Eğitim Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur.

5) Milli Güvenlik Konseyi'nin 237 ve 238 sayılı kararları ve Bakanlar Kurulunun 20 Kasım 1981 tarih ve 8/3871 sayılı kararı gereğince yurt çapında kaçakçılığın önlenmesi için Kaçakçılık İstihbarat, Harekât ve Bilgi Toplama Genel Müdürlüğü, Genel Bilgi Toplama Başkanlığını da bünyesine alarak kurulmuş ve 24 Şubat 1982'de faaliyete geçirilmiştir.

Gerek yasalarla yapılan ek ve değişiklikler, gerekse de Bakanlık onaylarıyla yeni birimler oluşturulması sonucu 27 Şubat 1982 tarihinde yapılan yeniden düzenleme öncesinde İçişleri Bakanlığının merkez kuruluşu aşağıdaki şekli almış bulunmaktadır:

1) Bakanlık Makamı
Müsteşar
Müsteşar Yardımcıları
Genel Sekreterlik
Özel Kalem Müdürlüğü
Emir Subaylığı
Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği

2) Bakanlık Makamına Bağlı Kurullar Müdürler Encümeni
Yüksek Disiplin Kurulu
Merkez Disiplin Kurulu
Yüksek Eğitim Kurulu
Bakanlık Planlama ve Koordinasyon Kurulu

3) Danışma Birimleri
Tetkik Kurulu Başkanlığı ve Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü
Teftiş Kurulu Başkanlığı

Hukuk Müşavirliği
Merkez Valileri
Bakanlık Müşavirleri

4) Esas Birimler
İller İdaresi Genel Müdürlüğü
Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü
Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü
Sivil Savunma İdaresi Başkanlığı

5) Yardımcı Birimler
Özlük İşleri Genel Müdürlüğü
Eğitim Genel Müdürlüğü
Kaçakçılık İstihbarat, Harekât ve Bilgi Toplama Genel Müdürlüğü
İdari Hizmetler Dairesi Başkanlığı
Sağlık Dairesi Başkanlığı

6)Bağlı Kuruluşlar
Emniyet Genel Müdürlüğü
Jandarma Genel Komutanlığı
Özel İdareler ve Belediyeler Kefalet Sandığı
Özel İdareler ile Ankara ve İstanbul Merkez Belediyeleri Zat Maaşları Sandığı

Yeniden Düzenleme Çalışmaları

İçişleri Bakanlığının merkez kuruluşu son yıllarda 27 Şubat 1982, 13 Aralık 1983 ve 8 Haziran 1984 tarihlerinde yapılan yeniden düzenlemeler sonucu bugünkü yapısına ulaşmış bulunmaktadır.

Ancak bu düzenlemelerin getirdiklerini açıklamadan önce İçişleri Bakanlığını yeniden düzenleme çalışmalarına kısaca değinmek yararlı olacaktır.

Bilindiği gibi kamu yönetiminin özellikle planlı döneme geçildikten sonra, toplumumuzun ekonomik ve sosyal gelişmesine koşut olarak kendisini yenileyemediği, halkın beklediği hizmetleri etkili, verimli ve ekonomik

bir biçimde gerçekleştiremediği açık bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Bu nedenle Planlı kalkınma dönemine geçildiğinden beri kamu yönetiminin yeniden düzenlenmesi için çeşitli çalışmalara girişilmiştir. Bu çalışmalarda amaçlanan temel hedef, toplumun gelişmesine ayak uydurabilen ve bu doğrultuda kendini sürekli yenileyebilen dinamik bir yönetim mekanizmasının yaratılmasıdır.

Tüm kamu yönetimi açısından söz konusu olan bu durum İçişleri Bakanlığı için de geçerli olmuştur.

İçişleri Bakanlığında yeniden düzenlemeyi gerektiren nedenleri şu şekilde özetlemek mümkündür:³

1) İçişleri Bakanlığı örgütü, yönetsel ve sosyal gereksinimleri karşılayamaz hale gelmiş, değişen, gelişen ve artan hizmetleri eskimiş örgüt ve kadrolarla sürdürmek olanağı kalmamıştır. Bakanlık örgütleri kamu yönetimi alanında ve sosyal ortamda oluşan değişiklik ve ilerlemelere ayak uyduramamıştır.

2) Bakanlığın bütünlüğü ve hizmet dağılımları arasındaki denge hem iç birimler, hem de dış kuruluşlar yönünden bozulmuştur.

3) Bakanlık hizmetleri arasında eşgüdüm güçlükleri ortaya çıkmıştır.

4) Bakanlık hizmetlerinin yerine getirilmesinde, iç ve dış çeşitli birim ve kuruluşlar arasında görev karışimleri olmuştur.

5) Mevcut örgüt, Bakanlığa Kalkınma Planı, Yıllık Program ve İcra Planları ile verilen yeni görevleri karşılamaya yeterli olmamış, planlı döneme geçildikten sonra vali ve kaymakamlara verilen görevlerin yerine getirilmesini düzenlemek, izlemek ve yönlendirmek bakımından etkinlik sağlayamamıştır.

Bu durum merkez ve taşra kuruluşlarının çalışmalarını olumsuz yönde etkilemiştir.

Bu nedenle Bakanlığın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarının toplumun değişen ve gelişen yapısına ve çağdaş yönetim bilimi ilkelerine uygun olarak yeniden düzenlenmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır.

³ İçişleri Bakanlığında Yeniden Düzenleme Çalışmaları, İçişleri Bakanlığı İÇ-DÜZEN Yayınları No: 1, Ankara, 1968, s. 7-8.

Bu zorunluluk Bakanlığımızda zaman zaman hissedilmiş ve bu amaçla İkinci Dünya Savaşı yıllarından başlanarak bu konuda çeşitli yeniden düzenleme ve iyileştirme çalışmalarına girilmiştir.

Bunun en belirgin örnekleri;

a) İçişleri hizmet ve örgütünün değişen koşul ve gereksinmelere göre hız, verimlilik ve kalite yönlerinden düzenli bir şekilde yürütülebilmesi için bilimsel ve uzmanlığa dayalı inceleme ve araştırmaları yapmak ve bu konularda gerekli öneri ve görüşlerde bulunmak amacıyla 1944 yılında Tetkik Kurulunun oluşturulması,

b) 1967-1972 yılları arasında İçişleri Hizmet ve Teşkilatını Yeniden Düzenleme Projesinin uygulanması,

c) 1970, 1977 ve 1979 yıllarında Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Genel Müdürlüğünün kurulmasıdır.

İÇ-DÜZEN Projesi

İçişleri Bakanlığını yeniden düzenleme çalışmaları içinde en önemli yeri, kuşkusuz kısaca İÇ-DÜZEN olarak anılan "İçişleri Hizmet ve Teşkilatını Yeniden Düzenleme Projesi" almaktadır.

Proje çalışmaları Bakanlık hizmet ve örgütü üzerinde yoğunlaştırılmış ve yerel yönetimler de Bakanlıkla ilişkileri ölçüsünde proje kapsamına alınmıştır.

Yüze yakın Bakanlık mensubunun görev aldığı araştırmalar sonucunda 16.595 sayfa tutarında 236 adet monografi, 8 adet rapor hazırlanmış ve bunlara dayalı 11 kitap yayınlanmıştır.⁴

Bu çalışmaların sonuçlarından yararlanılarak;

a) Merkezde ve taşrada çağdaş ve etkin bir örgütlenme ve çalışma düzenine olanak verecek olan İçişleri Bakanlığı Kurulu ve Görevleri Kanunu,

b) Taşra Yönetimimizin Anayasası niteliğinde olan ve mülki idare amirleriyle taşra kuruluşları arasında günümüzün koşul ve gereksinmelerine göre yeni bir yetki, görev ve ilişki düzeni kuracak ve bölgesel kuruluşların ya

4 Ziya Çöker, Yeniden Düzenleme Çalışmalarında Yöntem: İçişleri Bakanlığı İÇ-DÜZEN Örnek olayı, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 14, Sayı 3, Eylül 1981, s.78-79.

rattığı sorunları çözümlenecek İl İdaresi Kanunu,

c) Yerel yönetimlerimizin örgütlenme ve gelir sorunlarını çözmeye yönelik İl Özel İdaresi, Belediye ve Köy Kanunları gibi temel yasal düzenlemelerle diğer mevzuata ilişkin tasarılar hazırlanmış, ancak bunlardan büyük bir kısmı o günlerin koşulları içinde yasalaştırılamamıştır.

İÇ-DÜZEN çalışmaları sonucunda hazırlanan "İçişleri Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı" Bakanlığın merkez ve iller örgütünü tüm olarak kapsamakta, bütün birimlerin kuruluş esaslarını ve görevlerini belirtmektedir. Ayrıca Bakanlığın merkez ve iller memurlarında aranacak nitelikler ve atama usulleri de bu tasarıda saptanmış bulunmaktadır.

Tasarıya göre İçişleri Bakanlığının öngörülen merkez kuruluşu şu şekildedir:

- 1) Müsteşar
- 2) Müsteşar Yardımcıları
- 3) Özel Kalem Müdürlüğü
- 4) Yüksek Danışma Kurulu Başkanlığı
- 5) Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı
- 6) Teftiş Kurulu Başkanlığı
- 7) Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü
- 8) İller idaresi Genel Müdürlüğü
- 9) Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü
- 10) Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü
- 11) Özlük İşleri Genel Müdürlüğü
- 12) Basın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı
- 13) İdari Hizmetler Dairesi Başkanlığı

Ayrıca bu birimlerin dışında, Müsteşarın başkanlığında kurul başkanları ile genel müdürlerden oluşan bir "Genel Müdürler Kurulu" oluşturulması öngörülmektedir.

12 Eylül 1980 tarihinden sonra ise Merkezi Hükümet Teşkilatını Araştırma Projesi (MEHTAP), Merkez İdarenin Taşra Yönetimi Üzerindeki İnceleme, Mahalli İdarelerin Yeniden Düzenlenmesi ve İdari Reform Danışma Kurulu Raporlarının ortaya koyduğu bulgular ve öneriler, Kalkınma Plan ve Programlarındaki ilke ve tedbirler dikkate alınarak ve bu dönem

öncesindeki deneyimler de gözönünde tutularak kamu yönetimini yeniden düzenleme çalışmaları yeniden ele alınmış ve sonuç olarak yukarıda değindiğimiz 1982, 1983 ve 1984 düzenlemeleri yapılmıştır.

Bu dönemde Bakanlığımız hizmet ve kuruluşuna ilişkin olarak yapılan düzenleme çalışmalarında yukarıda belirtilen kaynakların yanısıra İÇ-DÜZEN çalışmalarındaki araştırma sonuçlarından da yararlanılmıştır.

27 Şubat 1982 Düzenlemesi

Bakanlıkların Yeniden Düzenlenmesi ve Çalışma Esasları Hakkında Kararname, Bakanlar Kurulunca 27 Şubat 1982 tarihinde kabul edilmiş ve 28 Şubat 1982 tarihli ve 17619 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Bu kararnameye ekli liste gereğince Bakanlığın merkez kuruluşu, bağlı kuruluşlar dışında aşağıdaki birimlerden oluşturulmuştur:

1) Müsteşar

2) Müsteşar Yardımcıları (4)

3) Esas Birimler

İller İdaresi Genel Müdürlüğü

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü

Sivil Savunma Genel Müdürlüğü

4) Danışma ve Denetim Birimleri

Teftiş Kurulu Başkanlığı

Tetkik, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

Hukuk Müşavirliği Merkez Valileri

Bakanlık Müşavirleri

5)Yardımcı Birimler

Personel Genel Müdürlüğü

Genel Sekreterlik

Özel Kalem Müdürlüğü

Eğitim ve Öğretim Kurulu Başkanlığı

Kaçakçılık İstihbarat, Harekât ve Bilgi Toplama Kurulu Başkanlığı

Komptrolörlük Daire Başkanlığı

Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı

Sağlık Dairesi Başkanlığı

Sözkonusu Bakanlar Kurulu Kararı ve yukarıdaki listenin de incelenmesinden anlaşılacağı gibi Bakanlık merkez kuruluşunda, 27 Şubat 1982 düzenlemesi ile şu değişiklikler meydana gelmiş bulunmaktadır:

1) Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün adı, "Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü" olarak değiştirilmiştir.

2) Sivil Savunma İdaresi Başkanlığı, "Sivil Savunma Genel Müdürlüğü" olarak yeniden düzenlenmiştir.

3) Tetkik Kurulu Başkanlığı ile Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, "Tetkik, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı" adı altında birleştirilmiştir.

4) Özlük İşleri Genel Müdürlüğünün adı, "Personel Genel Müdürlüğü" olarak değiştirilmiştir.

5) "Genel Sekreterlik" kurulmuş ve Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği bu birime bağlanmıştır.

6) Eğitim Genel Müdürlüğü, "Eğitim ve Öğretim Kurulu Başkanlığı" halinde yeniden örgütlenmiştir.

7) Kaçakçılık İstihbarat, Harekât ve Bilgi toplama Genel Müdürlüğü, "Kaçakçılık İstihbarat, Harekât ve Bilgi Toplama Kurulu Başkanlığı"na dönüştürülmüştür.

8) Bütçe konusundaki görev ve hizmetleri yürütmek üzere "Komptrolörlük Daire Başkanlığı" oluşturulmuştur.

9) İdari Hizmetler Daire Başkanlığı, "Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı" olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu dönemde bağlı kuruluşlar konusunda görülen gelişmeler ise şu şekilde özetlenebilir.

12 Eylül 1980 tarihinde İçişleri Bakanlığının bağlı kuruluşları şunlardır:

- 1) Emniyet Genel Müdürlüğü
- 2) Jandarma Genel Komutanlığı
- 3) Kefalet Sandığı
- 4) Zat Maaşları Sandığı

Bu tarihten sonra çıkarılan 2692 sayılı Yasayla 13 Temmuz 1982 tarihinde İçişleri Bakanlığına bağlı olarak Sahil Güvenlik Komutanlığı kurulmuş, ancak bu kuruluşun 1985 yılına kadar Jandarma Genel Komutanlığına bağlı olarak görev yapacağı da yine aynı yasadaki belirtilmiştir.

Öte yandan Zat Maaşları Sandığının Emekli Sandığına bağlanması hakkındaki 2665 sayılı Yasa Millî Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilerek 30 Nisan 1982 gün ve 17680 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olup devir işlemleri Ekim 1982 sonunda tamamlanmıştır.

13 Aralık 1983 Düzenlemesi

17 Haziran 1982 tarihli ve 2680 Sayılı Yasanın verdiği yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulunca 13 Aralık 1983 tarihinde "Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında 174 sayılı Kanun Hükmünde Kararname" kabul edilmiş ve 14 Aralık 1983 tarihli ve 18251 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu esaslara göre hazırlanan ve aynı tarihte kabul edilen ve aynı Resmi Gazete'de yer alan "176 sayılı İçişleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile Bakanlığımızın merkez kuruluşu yeniden düzenlenmiştir.

27 Şubat 1982 düzenlemesi ile karşılaştırıldığında bu Kanun Hükmünde Kararname ile getirilen değişiklikler şunlardır:

- 1) Daha önce yardımcı birimler arasında yer alan Kaçakçılık İstihbarat, Harekat ve Bilgi Toplama Kurulu Başkanlığı, Daire Başkanlığı olarak ana hizmet birimleri içinde yer almıştır.
- 2) Tetkik, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığının adı "Araştırma, Geliştirme, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı" olarak değiştirilmiştir.
- 3) Merkez Valileri bir birim olarak gösterilmemiştir.

4) Yardımcı birimler içinde yer alan Eğitim ve Öğretim Kurulu Başkanlığı, "Eğitim Dairesi" olarak düzenlenmiştir.

5) Sağlık Dairesi Başkanlığı kaldırılmıştır.

6) Sürekli kurul olarak "Kaçakçılık, İstihbarat Koordinasyon Kurulu" ile "Mahalli İdareler Koordinasyon Kurulu" oluşturulmuş, Müdürler Encümeninin adı Bakanlık Encümeni olarak değiştirilmiştir.

7) Bakanlık Bağlı Kuruluşları arasına "Sahil Güvenlik Komutanlığı" dahil edilmiştir.

8 Haziran 1984 Düzenlemesi

174 ve 176 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerde, 8 Haziran 1984 tarihinde kabul edilen 202 ve 205 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerle ek ve değişiklikler yapılmış ve bunun sonucunda Bakanlığımızın merkez kuruluşunda şu değişiklikler gerçekleşmiştir.

1) Araştırma, Geliştirme, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığının adından Geliştirme sözcüğü çıkarılmıştır.

2) Daha önce Genel Sekreterlik bünyesinde düzenlenen "Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği" Danışma ve Denetim Birimleri arasına katılmıştır.

3) Yardımcı birimler arasında yer alan Komptrolörlük Daire Başkanlığı kaldırılmış, görevleri Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığına devredilmiştir.

4) Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığının adı "İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı" olarak değiştirilmiştir.

5) Yine yardımcı birimler arasında yer alan Genel Sekreterlik kaldırılmış, görevleri İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığına aktarılmıştır.

6) Mahalli İdareler Koordinasyon Kurulu kaldırılmıştır.

B. BUGÜNKÜ DURUM

İçişleri Bakanlığının kuruluş ve görevleri, 14 Şubat 1985 tarihinde kabul edilen ve 23 Şubat 1985 tarih ve 18675 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 3152 sayılı "İçişleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

Hükmünde Kararname ile 176 sayılı İçişleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına, Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılmasına ve Bu Kanun Hükmünde Kararnameye İki Madde Eklenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun" ile bugünkü şeklini almış bulunmaktadır.

1. İÇİŞLERİ BAKANLIĞININ GÖREVLERİ

Bu yasanın 2 nci maddesine göre İçişleri Bakanlığının görevleri şunlardır:

- a) Bakanlığa bağlı iç güvenlik kuruluşlarını idare etmek suretiyle ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü, yurdun iç güvenliğini ve asayişini, kamu düzenini ve genel ahlakı, Anayasada yazılı hak ve hürriyetleri korumak,
- b) Sınır, kıyı ve karasularımızın muhafaza ve emniyetini sağlamak,
- c) Karayollarında trafik düzenini sağlamak ve denetlemek,
- d) Suç işlenmesini önlemek, suçluları takip etmek ve yakalamak,
- a) Her türlü kaçakçılığı men ve takip etmek,
- f) Yurdun iç politikasına, il ve ilçelerin genel ve özel durumları ile ilgili değerlendirmeler yapmak ve Bakanlar Kuruluna tekliflerde bulunmak,
- g) Ülkenin idari bölümlere ayrılması, il ve ilçelerin genel idarelerini, mahalli idareleri ve bunların merkezi idare ile olan alaka ve münasebetlerini düzenlemek,
- h) Yurt sathında sivil savunma hizmetlerini yürütmek ve koordinasyonu sağlamak,
- i) Nüfus ve vatandaşlık hizmetlerini yürütmek,
- j) Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak.

2. MERKEZ KURULUŞU

Aynı yasanın 3 üncü maddesinde de İçişleri Bakanlığı teşkilatının merkez ve taşra teşkilatı ile bağlı kuruluşlardan meydana geldiği belirtilmiştir. 4 üncü maddeye göre ise Bakanlık Merkez Teşkilatı ana hizmet birimleri ile danışma ve denetim birimleri ve yardımcı birimlerden oluşmaktadır.

3152 sayılı Yasanın ekindeki (1) Sayılı cetvelde gösterilen merkez teşkilatı şöyledir:

- 1) Müsteşar
- 2) Müsteşar Yardımcıları

3) Ana Hizmet Birimleri
İller İdaresi Genel Müdürlüğü
Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü
Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü
Sivil Savunma Genel Müdürlüğü
Kaçakçılık, İstihbarat Harekât ve Bilgi Toplama Dairesi Başkanlığı

4) Danışma ve Denetim Birimleri
Teftiş Kurulu Başkanlığı,
Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı,
Hukuk Müşavirliği,
Bakanlık Müşavirleri
Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği

5) Yardımcı Birimler
Personel Genel Müdürlüğü,
Eğitim Dairesi Başkanlığı
İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı
Özel Kalem Müdürlüğü

Bu teşkilatın yanısıra sözkonusu cetvelde yer almayan ancak Yasada bulunan Kaçakçılık İstihbarat Koordinasyon Kurulu ve Bakanlık Encümeni ile 657 sayılı Yasa gereğince oluşturulan Yüksek ve Merkez Disiplin Kurulları, ayrıca 5442 sayılı İl İdaresi Yasasından kaynaklanan Merkez Valileri ve K.K.K. Talimatı (141-1) gereğince görev yapan Emir Subaylığı da merkez kuruluşu içinde yer almaktadır.

3. BİRİMLERİN TANITIMI

İçişleri Bakanlığının merkez kuruluşunda yer alan birimlerin yapı ve görevleri, 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ve buna dayalı olarak yapılan teşkilatlanma ve kadro çalışmaları esas alınarak şu şekilde özetlenebilir,

a. Bakanlık Makamı

- 1) Bakan

Bakan, Bakanlık kuruluşunun en üst amiridir ve Bakanlık hizmetlerini mevzuata, hükümetin genel siyasetine, milli güvenlik siyasetine, kalkınma planlarına ve yıllık programlara uygun olarak yürütmekle ve Bakanlığın faaliyet alanına giren konularda diğer bakanlıklarla işbirliği ve koordinasyonu sağlamakla, görevli ve Başbakana karşı sorumludur.

Bakan, emri altındakilerin faaliyet ve işlemlerinden sorumlu olup, Bakanlık merkez, taşra teşkilâtı ile bağlı kuruluşlarının faaliyetlerini, işlemlerini ve hesaplarını denetlemekle görevli ve yetkilidir.

2) Müsteşar

Müsteşar, Bakanın emrinde ve onun yardımcısı olup Bakanlık hizmetlerini Bakan adına ve Bakanın direktif ve emirleri yönünde Bakanlığın amaç ve politikalarına, kalkınma planlarına ve yıllık programlara, mevzuat hükümlerine uygun olarak düzenler ve yürütür. Bu amaçla Bakanlık Teftiş Kurulu hariç Bakanlığın kuruluşlarına gereken emirleri verir ve bunların uygulanmasını takip ve temin eder.

Müsteşar, yukarıda belirtilen hizmetlerin yürütülmesinden Bakana karşı sorumludur.

3) Müsteşar Yardımcı lan

İçişleri Bakanlığında ana hizmet kuruluşları ile danışma ve yardımcı birimlerin yönetim ve koordinasyonunda Müsteşara yardımcı olmak üzere görev yaparlar.

b. Ana Hizmet Birimleri

1. İller İdaresi Genel Müdürlüğü

a) Görevler

İller İdaresi Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

a) Yurdun iç politikasına, İl ve İlçelerin genel ve özel durumlarına ait bilgileri toplamak ve değerlendirmek,

b) Mülki idare birimlerinin kurulmasına, kaldırılmasına, sınır ve adlarının değiştirilmesine, merkezlerinin belirtilmesine, mülki ayrılma ve birleşmeler

ile köy, önemli mevki ve tabii yer adlarının değiştirilmesine ait işlemleri yürütmek, mülki idare birimleriyle ilgili yayınlar yapmak.

c) İl ve İlçelerin idaresine, yardım toplanmasına, taşınmaz mal zilyetliğine ve sivil hava meydanları, limanlar ve sınır kapılarına ait mevzuatın uygulanmasını takip etmek,

d) Mülki protokol ve merasim hizmetlerini düzenlemek,

e) Bakanlığın diğer birimlerini ilgilendirmeyen ve Bakanlıkça verilecek görevleri yapmak,

b) Kuruluş

İller İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş yapısı şu şekildedir:

- (1) Genel Müdür,
- (2) Genel Müdür Yardımcıları,
- (3) İller Dairesi
- (4) İl Genel Hizmetleri Dairesi,

İller Dairesi, il yönetimi ve mülki bölümler, harita ve yayın; İl Genel Hizmetleri Dairesi ise işlemler, bilgi toplama ve değerlendirme işleriyle uğraşan şubelerden oluşmaktadır.

2. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

a) Görevler

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

a) Ülke nüfusunun yapısı, nitelikleri, nüfus hareketleri ve bunlardan gelişmelere göre takip edilecek politikaların tespitine dair çalışmalarını ilgili kuruluşlarla işbirliği içinde yapmak, belirlenecek esasların yürütülmesini sağlamak,

b) Nüfus hareketlerini takip etmek ve değerlendirmek, merkezde bir nüfus bilgi bankası kurmak, aile ve hayat istatistiklerine ait verileri toplamak, ilgili kuruluşlarla işbirliği içerisinde yayınlamak,

c) Nüfus hizmetlerini düzenlemek, yürütmek, takip etmek, denetlemek ve değerlendirmek, usulüne göre tesis edilmemiş kayıtların silinmesini karara

bağlamak, maddi hataları düzeltmek, aile kayıtlarını birleştirmek, mükerrer kayıtları birbirine göre tamamlamak ve diğerlerini silmek, nüfus hizmetleri ile ilgili olarak diğer bakanlık, kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon sağlamak,

d) Vatandaşlığın kazanılması, kaybı ve göçmen olarak kabule dair işlemleri yürütmek ve vatandaşlıkla ilgili kanunları uygulamak, vatandaşlık anlaşmazlıklarını karara bağlamak ve vatandaşlık incelemelerini yapmak,

e) Özel Kanunlarla ve Bakanlıkça verilen diğer görevleri yürütmek.

b) Kuruluş

Nüfus ve Vatandaşlık Genel Müdürlüğünün kuruluş yapısı şu şekildedir.

- (1) Genel Müdür
- (2) Genel Müdür Yardımcıları
- (3) Nüfus Hizmetleri Dairesi
- (4) Vatandaşlık İşleri Dairesi
- (5) Bilgi İşlem Dairesi
- (6) Nüfus İşlemleri Dairesi
- (7) Nüfus İstatistikleri Dairesi
- (8) Planlama, İşbirliği ve Teşkilat Dairesi
- (9) İdari Hizmetler Dairesi

Nüfus Hizmetleri Dairesi nüfus, kayıt inceleme ve düzeltme, dış ilişkiler, teftiş ve değerlendirme; Vatandaşlık İşleri Dairesi vatandaşlığa alınma, vatandaşlığın kaybı, vatandaşlık inceleme ve değerlendirme; Bilgi İşlem Dairesi sistem çözümleme ve programlama, bilgisayar merkezleri, veri kayıt merkezi, haberleşme; Nüfus İşlemleri Dairesi, veri hazırlama, nüfus cüzdanı, nüfus izleme ve değerlendirme; Nüfus İstatistikleri Dairesi, Nüfus İstatistikleri, mikrofilm ve arşiv, yayın ve halkla ilişkiler; Planlama, İşbirliği ve Teşkilat Dairesi araştırma, planlama ve işbirliği, personel, eğitim ve sosyal hizmetler, bütçe ve mali işler; İdari Hizmetler Dairesi güvenlik ve genel hizmetler, teknik hizmetler, basım ve ciltleme, sevkiyat, posta, yazı işleri, karteks konularıyla uğraşan şubelerden oluşmaktadır.

3. Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü

a) Görevler

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

a) Mahalli İdarelerin iş ve işlemlerine dair çeşitli kanun, tüzük ve yönetmeliklerle Bakanlığa verilmiş olan görev ve hizmetleri yapmak, takip etmek, sonuçlandırmak ve geliştirmek,

b) Bakanlığın mahalli idareler üzerinde sahip olduğu vesayet yetkisinin mevzuat hükümleri gereğince uygulanmasını sağlamak,

c) Mahalli idare yatırım ve hizmetlerinin kalkınma planları ve yıllık programlara uygun şekilde yapılmasını gözetmek,

d) Mahalli idarelerin geliştirilmesi amacıyla araştırmalar yapmak, istatistik bilgileri toplamak, değerlendirmek ve yayımlamak,

e) Mahalli idareler personelinin hizmetçi eğitimini ve uygulanmasını takip etmek, Eğitim Daire Başkanlığıyla işbirliği yaparak planlamak,

f) Mahalli İdarelerin teşkilât, araç ve kadro standartlarını tespit etmek,

g) Mahalli idare kontrolörlerinin çalışma programlarını Bakanlık Teftiş Kurulu Başkanlığının görüşünü almak suretiyle düzenlemek ve uygulanmasını sağlamak,

h) Mahalli idare fonlarının, Müşterek Trafik Fonunun, Muhtaç Asker Ailelerine Yardım Fonunun, kanunların ve ilgili mevzuatın öngördüğü şekilde ve Bakanlığın yetki sınırları içinde dağıtılmasını ve idaresini sağlamak, takip ve kontrol etmek.

b) Kuruluş

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğünün kuruluş yapısı şu şekildedir.

- (1) Genel Müdür
- (2) Genel Müdür Yardımcıları
- (3) Mahalli İdareler Kontrolörleri
- (4) Teşkilat ve Hizmetler Dairesi
- (5) Bütçe ve Mali İşler Dairesi
- (6) Mahalli İdareler Personel Dairesi
- (7) Değerlendirme ve İzleme Dairesi
- (8) Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Dairesi
- (9) Dış İlişkiler ve Eğitim Dairesi

Teşkilat ve Hizmetler Dairesi belediye, özel idare ve köy hizmetleri, iktisadi teşebbüs ve birlikler; Bütçe ve Mali Akımlar Dairesi bütçe ve kesin hesap, belediye ve özel idare fonları; Mahalli İdareler Personel Dairesi, kadro ve atama, sözleşmeli personel, yan ödeme ve fazla çalışma; Değerlendirme ve İzleme Dairesi raporlar, layihalar ve inceleme, soruşturma, disiplin, koordinasyon ve özel denetim; Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Dairesi, araştırma, geliştirme, istatistik, planlama, yasal düzenlemeler, büyük şehir yönetimi ve çevre sorunları; Dış İlişkiler ve Eğitim Dairesi, mahalli idareler eğitim merkezi, eğitim planlama ve uygulama, yayın, kitaplık ve dokümantasyon ve dış ilişkiler işleriyle uğraşan şubelerden oluşmaktadır.

4. Sivil Savunma Genel Müdürlüğü

a) Görevler

Sivil Savunma Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

a) Sivil savunma hizmetlerini yurt düzeyinde teşkilatlandırmak, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlarda bu hizmetlerin planlanmasını, uygulanmasını, koordinasyonunu sağlamak ve denetimini yapmak,

b) Her türlü silahsız koruyucu ve kurtarıcı tedbirleri, acil kurtarma ve ilk yardım faaliyetlerini planlamak ve yürütmek,

c) Yangından korunma ve önleme tedbirlerini, itfaiye teşkillerinin standartlarını tespit etmek, personelini eğitmek, teşkilleri denetlemek ve koordinasyon sağlamak,

- d) Sivil savunma personelini eğitmek ve halka sivil savunma bilgileri vermek,
- e) Sivil savunma fonunu yönetmek,
- f) Bakanlığın savunma sekreterliği görevini yapmak,
- g) Özel kanunlarla verilen diğer görevleri yürütmek,

b) Kuruluş

Sivil Savunma Genel Müdürlüğünün kuruluş yapısı şu şekildedir:

- (1) Genel Müdür
- (2) Genel Müdür Yardımcıları
- (3) Plan ve Teknik İşler Dairesi

- (4) Teşkilat ve Eğitim Dairesi
- (5) Donatım ve Mali İşler Dairesi
- (6) Savunma Sekreterliği Dairesi
- (7) Sivil Savunma Koleji
- (8) Sivil Savunma Birlikleri
- (9) İkaz-Alarm Merkezleri

Plan ve Teknik İşler Dairesi plan ve koordinasyon, ikaz-alarm, teknik ve âfetler; Teşkilat ve Eğitim Dairesi personel, teşkilat ve eğitim, yayın ve tanıtma; Donatım ve Mali İşler Dairesi fon, bütçe, ikmal ve donatım, idari hizmetler; Savunma Sekreterliği Dairesi savunma, seferberlik, koruyucu güvenlik ile Nato ve dış ilişkiler işleriyle uğraşan şubelerden oluşmaktadır.

5. Kaçakçılık İstihbarat, Harekat ve Bilgi Toplama Dairesi Başkanlığı

a) Kaçakçılık İstihbarat, Harekat ve Bilgi Toplama Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:

a) Her türlü kaçakçılık faaliyetlerine ait istihbaratı Devlet çapında toplayıp değerlendirmek, kaçakçılığı men, takip ve tahkikle görevli kuruluşlara bilgi vermek, bağlı kuruluşların önleme ve yakalama faaliyetlerini yönlendirmek ve ilgili kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliği yapılması için gerekli tedbirleri almak,

b) Kaçakçılıkla mücadele, hedef, taktik ve usullerini tespit etmek ve eğitici nitelikte yayımlar yapmak,

c) Suç işleyip ele geçmeyen kişilerin, çalınan ve kaybedilen motorlu taşıtların, ateşli silahların, kimliği ispata yarayan her türlü belgelerin kayıtlarını tutarak güvenlik kuvvetlerine bildirmek, görevli kuruluşlarla ilgili kuvvetler arasında koordinasyon sağlamak.

\

b) Kuruluş

Kaçakçılık İstihbarat, Harekat ve Bilgi Toplama Dairesi Başkanlığı; Daire Başkanı, Daire Başkan Yardımcıları, Koordinatör Müdürler ile fişleme, parmak izi, kaçakçılık arşiv ve sicil, kaçakçılık harekat ve değerlendirme ile idari hizmetler işleriyle uğraşan şubelerden oluşmaktadır.

C. Danışma ve Denetim Birimleri**1. Teftiş Kurulu Başkanlığı****a) Görevler**

Teftiş Kurulu Başkanlığı Bakanın emri veya onayı üzerine aşağıdaki görevleri yapar:

a) Bakanlığın merkez birimlerinin, bağlı kuruluşların, il ve ilçelerin ve mahalli idarelerle, bunlara bağlı ve bunların kurdukları veya özel kanunlarla kurulmuş birlik, işletme, müessese ve teşebbüslerin işlem ve hesaplarını teftiş etmek ve denetlemek, inceleme ve soruşturma yapmak,

b) Bakanlığın amaçlarını daha iyi gerçekleştirmek, mevzuata plan ve programlara uygun çalışmasını temin etmek amacıyla gerekli teklifleri hazırlamak ve Bakan'a sunmak,

c) Mahalli idarelerin seçilmiş veya tayin edilmiş organları ve bunların üyeleriyle diğer kamu görevlileri hakkında inceleme, araştırma ve soruşturma yapmak,

d) Teftiş rapor ve layihaları ile soruşturma raporlarını inceleyip değerlendirmek,

e) Çeşitli konularda inceleme ve araştırmalar ile merkez, il ve ilçe kuruluşlarının özel teftişlerini yapmak,

f) Müfettişlerin yıllık çalışma programlarını hazırlamak, Bakanlık ve Bakanlığa bağlı anahizmet kuruluşlarının denetim programları arasında koordinasyonu sağlamak,

g) Özel kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak.

b) Kuruluş

Teftiş Kurulu ve mülkiye müfettişlerinin görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usulleri tüzükle düzenlenir.

Teftiş Kurulu Başkanlığı, Teftiş Kurulu Başkanı ve mülkiye müfettişleri ile evrak ve idari işlerle uğraşan şubeden oluşmaktadır.

2. Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

a) Görevler

Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığının görevleri şunlardır:

a) Bakanlığa, hükümet programı, kalkınma planları, yıllık programlar. Bakanlar Kurulu Kararları ve milli güvenlik siyaseti çerçevesinde verilen emir ve görevlerin yerine getirilmesi için çalışma esaslarını tespit etmek, bu esaslara uygun olarak Bakanlığın ana hizmet politikasının hazırlanmasına yardımcı olmak,

b) Bakanlığın uzun vadeli ve beş yıllık planlarını, yıllık çalışma programlarını hazırlamak ve uygulamalarını izlemek,

c) Uzun vadeli planlarla, kalkınma planlarında ve yıllık programlarda öncelikle yer alması gerekli görülen hizmet ve tedbirlerin ve bunlarla ilgili temel politikaların ilmi araştırma esaslarına göre tespitini sağlamak, Bakanın onayını aldıktan sonra Devlet Planlama Teşkilatına göndermek,

d) Hizmet ve faaliyetlerin ekonomik ve etkin bir şekilde yerine getirilmesi için personel; para ve malzeme gibi mevcut kaynakların en uygun ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak üzere Bakanlık bütçesini plan ve program esaslarına göre hazırlamak ve uygulanmasını izlemek, bu görevleri yerine getirmek için gerekli istatistikleri toplamak ve değerlendirmek,

e) Kalkınma plan ve programları ile bakanlık yıllık çalışma ve uygulama programlarının uygulanmaları sırasında, Bakanlık kuruluşlarında ortaya çıkan çözümlenmesi gereken güçlükleri, aksaklıkları ve tıkanıklıkları Bakanlık veya bakanlıklararası seviyede giderici tedbirleri tespit ederek makama sunmak, organizasyon ve metod hizmetlerini yürütmek,

f) Planlama, koordinasyon, bütçe ve mali işler konularında Bakanlıkça verilecek diğer görevleri yerine getirmek, Bakanlığın tarihçesini hazırlamak,

g) Kanun, tüzük ve yönetmelik tasarıları ile kanun tekliflerine ilişkin Bakanlık görüşünün tespitine yardımcı olmak,

h) Yayın, kitaplık ve dokümantasyon hizmetlerini yürütmek.

i) Ülkemizin dış politikası doğrultusunda, Bakanlığın görev alanına gören konularda; uluslararası kuruluşlarca kabul edilen sözleşme, karar ve tavsiyelerin uygulanmasını takip etmek, bu kuruluşların Bakanlık ve mahalli idareleri ilgilendiren komitelerinde görüşülen faaliyetler hakkında hazırlık çalışmaları yapmak, ulusal ve uluslararası alandaki insan hakları uygulama

larını izlemek, değerlendirmek ve bu alanlardaki toplantılar için görevlendirilen Bakanlık mensupları arasında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak,

j) Bakan tarafından verilen konularda araştırma ve inceleme yapmak ve diğer hizmetleri yürütmek,

b) Kuruluş

Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığının kuruluş yapısı şu şekildedir:

- (1) Kurul Başkanı
- (2) Araştırma ve Yönetimi Geliştirme Dairesi
- (3) İnsan Hakları ve Uluslararası Kuruluşlar Dairesi
- (4) Plan ve Bütçe Dairesi
- (5) Koordinasyon Dairesi
- (6) Ekonomik ve Sosyal Gelişme Dairesi
- (7) Yayın ve Dokümantasyon Dairesi

Araştırma ve Yönetimi Geliştirme Dairesi İnceleme ve Araştırma, Organizasyon ve Metod, Mevzuat; İnsan Hakları ve Uluslararası Kuruluşlar Dairesi Avrupa Topluluğu, Diğer Uluslararası Kuruluşlar Grupları ve Tercüme Bürosu; Plan ve Bütçe Dairesi Planlama ve İstatistik, Bütçe Hazırlama, Bütçe Uygulama; Koordinasyon Dairesi Koordinasyon ile İzleme ve Değerlendirme; Ekonomik ve Sosyal Gelişme Dairesi Envanter, Değerlendirme Yönlendirme ve Teşvik ile Sorun Çözümleme; Yayın ve Dokümantasyon Dairesi Yayın ile Kitaplık ve Dokümantasyon Gruplarından oluşmaktadır.

İdari Hizmetler Bürosu ise Koordinasyon ve İzleme Dairesi Başkanına bağlı olarak görev yapmaktadır.

3. Hukuk Müşavirliği

Hukuk Müşavirliğinin görevleri şunlardır:

a) Bakanlığın diğer birimlerinden sorulan hukuki konular ile hukuki, mali, cezai sonuç doğuracak işlemler hakkında görüş bildirmek,

b) Bakanlığın menfaatlerini koruyucu, anlaşmazlıkları önleyici hukuki tedbirleri zamanında almak, anlaşma ve sözleşmelerin bu esaslara uygun ola

rak yapılmasına yardımcı olmak,

c) 8 Ocak 1943 tarih ve 4353 sayılı Kanun hükümlerine göre idari ve adli davalarda gerekli bilgileri hazırlamak ve hazineyi ilgilendirmeyen idari davalarda Bakanlığın temsil etmek,

d) Bakanlığın amaçlarını daha iyi gerçekleştirmek, mevzuata plan ve programa uygun çalışmasını temin etmek amacıyla gerekli hukuki teklifleri hazırlamak ve Bakana sunmak,

e) Bakanlık kuruluşları tarafından hazırlanan veya diğer bakanlıklardan yahut Başbakanlıktan gönderilen kanun, tüzük, yönetmelik tasarılarını hukuki açıdan inceleyerek görüşlerini bildirmek,

f) Demekler Kanununa göre demek tüzüklerini incelemek,

g) Diğer kanunlarla ve Bakanlıkça verilen görevleri yapmak.

cb) Kumluş

Hukuk Müşavirliği Bakanlık Hukuk Müşavirinin yönetiminde hukuk müşavirleri ile büro görevlilerinden oluşmaktadır.

4. Bakanlık Müşavirleri

Bakanlıkta özel önem ve öncelik taşıyan konularda Bakana yardımcı olmak için on bakanlık müşaviri görevlendirilebilir.

3046 sayılı Yasa ile bu müşavirlerin özel yeteneği olanlardan seçilmesi koşulu getirilmiştir.

Bakanlık Müşavirleri Bakanlık Makamına bağlıdır.

5. Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği

İçişleri Bakanlığında basın ve halkla ilişkilerle ilgili faaliyetleri planlamak ve bu faaliyetlerin belirlenecek usul ve ilkelere göre yürütülmesini sağlamak üzere Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği oluşturulabileceği 3152 sayılı Yasanın 19'uncu maddesi ile öngörülmüştür.

d. YARDIMCI BİRİMLER**1. Personel Genel Müdürlüğü****a) Görevleri**

Personel Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

- a) Bakanlığın insangücü planlaması ve personel politikasıyla ilgili çalışmalar yapmak, personel sisteminin geliştirilmesiyle ilgili tekliflerde bulunmak,
- b) Bakanlık Personelinin atama, özlük ve emeklilik işlemleriyle ilgili işleri yapmak,
- c) Bakanlıkça verilecek benzeri görevleri yapmak,

b) Kuruluş

Personel Genel Müdürlüğünün kuruluş yapısı şu şekildedir.

- (1) Genel Müdür
- (2) Genel Müdür Yardımcıları
- (3) Personel Dairesi
- (4) Mali ve İdari İşler Dairesi
- (5) Disiplin, Sicil ve Sosyal İşler Dairesi
- (6) Olağanüstü Hal Personel Dairesi

Personel Dairesi mülki idare amirleri atama, plan, yönetim ve eğitim, emekli ve tahsis; Mali ve İdari İşler Dairesi bütçe ve tahakkuk, işlemler, idari hizmetler; Disiplin, Sicil ve Sosyal İşler Dairesi sicil ve terfi, kadro, disiplin, moral ve sosyal; Olağanüstü Hal Personel Dairesi ise inceleme ve değerlendirme, personel, olağanüstü hal kadro konularına ilişkin işlerle uğraşan şubelerden oluşmaktadır.

2. Eğitim Dairesi Başkanlığı**a) Görevler**

Eğitim Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:

- a) Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı ile bağlı kuruluşların eğitim planını hazırlamak, yayınlamak ve uygulanmasını takip etmek,

- b) Bakanlık merkez teşkilatı personeli ile ilgili hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programlarını düzenlemek ve uygulamak,
- c) Kalkınma planı ve yıllık programlar gereğince Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatının eğitim ihtiyaçlarını tespit etmek, kaynakları belirlemek, değerlendirmek ve sağlamak,
- d) Bakanlık personelinin yurt içinde ve yurt dışında yetiştirmek için hizmet içi eğitim merkezleri ve mesleki eğitim kurumları açmak ve yönetmek,
- e) Eğitim faaliyetleri ile ilgili dokümantasyon, yayın ve arşiv hizmetlerini yürütmek,
- f) Bakanlıkça verilecek benzeri görevleri yapmak,

b) Kuruluş

Eğitim Dairesi Başkanlığı, Daire Başkannın yönetiminde eğitim araştırma, planlama ve programlama, eğitim uygulama ve değerlendirme, eğitim merkezleri ve kursları, eğitim dış ilişkileri, yazı, yayın, mali ve idari işler konularıyla uğraşan şubelerden ve Eğitim Merkezi Müdürlüğünden oluşmaktadır.

3. İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı

a) Görevler

İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:

- a) Bakanlık için gerekli araç, gereç ve malzemenin temini ile ilgili hizmetleri yürütmek,
- b) İhtiyaç duyulan bina ve arazinin kiralanma, satın alma işlemlerini yürütmek,
- c) Bakanlığın mali işlerle ilgili hizmetlerini yürütmek,
- d) Temizlik, aydınlatma, ısıtma, bakım, onarım ve taşıma hizmetlerini yapmak,
- e) Sosyal tesislerin kurulması ve yönetimi ile ilgili hizmetleri düzenlemek ve yürütmek,
- f) Bakanlık personelinin ve ailelerinin sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak,
- g) Bakanlığa gelen yazı ve mesajlardan gerekenlerin bakan veya müsteşara sunulmasını sağlamak,
- h) Bakan ve müsteşarın direktif ve emirlerini ilgililere duyurmak ve

işlemlerini takip etmek, bakanlığın iç ve dış protokol hizmetlerini yürütmek,

- ı) Süreli evrakın zamanında işleme konulmasını sağlamak,
- j) Bakanlığı ilgilendiren toplantı, brifing ve görüşmeleri düzenlemek, bunlara ait önemli not ve tutanakları düzenlemek ve ilgili birimlere duyurmak,
- k) Genel evrak, arşiv ve haber merkezinin hizmet ve faaliyetlerini düzenlemek ve yürütmek,
- l) Bakan ve müsteşarca verilecek diğer görevleri yapmak,

b) Kuruluş

İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı Daire Başkanının yönetiminde genel hizmetler, güvenlik, levazım, ulaştırma, inşaat, emlak ve teknik hizmetler, genel evrak, arşiv ve idari hizmetler konularıyla uğraşan şubelerden oluşmaktadır.

Ayrıca bünyesinde Dış Hekimliği ve Bio-Kimya Laboratuvarı bulunan Bakanlık Tabipliği de bu daire başkanlığına bağlı bulunmaktadır.

4. Özel Kalem Müdürlüğü

a) Görevler

Özel Kalem Müdürlüğü'nün görevleri şunlardır:

- a) Bakanın resmi ve özel yazışmalarını yürütmek,
- b) Bakanın her türlü protokol ve tören işlerini düzenlemek ve yürütmek,
- c) Bakanın ziyaret, davet, karşılama ve uğurlama, ağırlama, milli ve dini bayramlarla ilgili hizmetleri düzenlemek ve diğer kuruluşlarla koordine etmek,
- d) Bakan tarafından verilecek diğer görevleri yapmak.

b) Kuruluş

Özel Kalem Müdürü bu görevleri kendisine bağlı olan büroların yardımıyla yürütmektedir.

e. Sürekli Kurullar

1. Kaçakçılık İstihbarat Koordinasyon Kurulu

Kaçakçılık İstihbarat Koordinasyon Kurulu, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı

rının veya yardımcısının başkanlığında ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşların temsilcilerinden meydana gelir.

Bu Kurul, her türlü kaçakçılık konu ve faaliyetlerinde koordinasyonu sağlamakla görevlidir.

Kurulun toplanma ve çalışma esas ve usulleri, ilgili bakanlıkların görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.

2. Bakanlık Encümeni

Encümen, Müsteşarın başkanlığında Emniyet Genel Müdürü, Bakanlığın anahizmet birimlerinin genel müdürleri ile Teftiş Kurulu Başkanı, Hukuk Müşaviri ve Personel Genel Müdüründen meydana gelir.

Bakanlık Encümeni, genel müdür yardımcıları, daire başkanları, hukuk müşavirleri, şube müdürleri, vali yardımcılarını, kaymakamlar, hukuk işleri müdürleri, il nüfus ve vatandaşlık işleri müdürleri, il sivil savunma müdürleri ve il özel idare müdürlerinin seçimi, atanması, nakli, terfi ve değerlendirmeleri konularını inceleyip karara bağlamak ve Bakanlık Makamınca verilecek benzeri diğer hususlarda görüş bildirmekle görevlidir.

Encümen kararları Bakanın onayı ile kesinleşir.

II. TAŞRA KURULUŞU

Taşra yönetimi, genel olarak merkezi yönetimin yerine getirmekle yükümlü olduğu hizmetleri ülke yüzeyinde gerçekleştirmek için oluşturduğu merkez dışındaki örgütlenmeyi ifade etmek için kullanılmaktadır.

Bu örgütlenmenin temel ögesini ise mülki idare bölümleri oluşturmaktadır. Cumhuriyet döneminde ülkemizde mülki idare bölümlenmesi için il sistemi esas alınmıştır. Bilindiği gibi bugünkü il sisteminin temeli de 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesine dayanmaktadır. Ancak ülkemizde bu tarihten önce de bir taşra yönetim sistemi bulunmaktadır.

İçişleri Bakanlığının merkez dışındaki örgütlenmesi de taşra yönetim sistemi ile çok yakından ilişkili olduğu için bu sistemdeki gelişmeleri kısaca gözden geçirmek yararlı olacaktır.

A. TARİHSEL GELİŞİM⁵

1. OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİ

Osmanlı İmparatorluğu Anadolu Selçuklu Devletinin bir uç beyliğinin, bu devletin sona ermesinden sonra gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Selçuklu yönetim sisteminin yeni devletin yönetim yapısının oluşumunda bazı etkilerinin olduğunu gözönünde tutmak gerekir. Aynı şekilde gerek Bizans İmparatorluğunun gerekse diğer Türk ve İslam Devletlerinin kurumsal yapılarından da etkilenilmiş olması doğaldır.

Ancak Osmanlı Devleti bu etkileşim süreci içinde zamanına göre önemli sayılan bazı düzenlemelerle daha gelişmiş bir yönetim sistemi oluşturmuştur. Bu sistem özellikle 16. yüzyılın ortalarına kadar etkili bir şekilde işlemiş, bu tarihten' sonra etkisini giderek yitirmiştir.

Osmanlı Devletinde merkez dışındaki basamaklı yönetsel yapının ana niteliği askeri olmasıdır. Başlangıçta küçük bir beylik iken iç ve dış güvenlik işleri bizzat Osman Gazi tarafından yürütülmüş, Beyliğin resmen ilanından sonra bazı yerlere asayiş ve güvenliği sağlayacak subaşılar ve kazai görevlerinin yanısıra mülki ve yerel görevleri de yerine getiren kadılar atanmıştır.

Bu atamaların yapıldığı yerleri "kaza" olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Çünkü Selçuklu Devletinden beri tarihsel gelişim incelendiğinde temel yönetsel birim kaza olarak görülmektedir. O zamanki yerleşim düzeni incelendiğinde şehir, kasaba ve köylerde yaşayan halkın başta adalet hizmetleri olmak üzere çeşitli mülki ve yerel hizmetlerinin karşılanması için diğerlerine göre biraz daha gelişmiş olan bir kasaba, kaza merkezi olarak kabul edilmiş, çevresindeki bazı daha küçük kasaba ve köylerle bir kazayı oluşturmuştur. Selçuklu Devleti zamanında bazı önemli şehirlere atanmış olan subaşılar sivil idare amirleri niteliğinde olmayıp, daha ziyade askeri bir niteliğe sahiptirler. Oysa bir kadı tarafından, bir kazai birlik olarak idare olunan yerler ilk ve son idari birimler olarak kabul edilebilir. Nitekim Osmanlı Devletinde kadıların doğrudan padişah tarafından atanması ve ona karşı sorumlu olması bu açıdan önemli bir göstergedir.

5 t l Genel Yönetimi, Cilt J, s. 4-27; Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı, s. 3-10; Mustafa AKDAĞ, Türkiye'nin iktisadi ve içtimai Tarihi, İstanbul, 1979, cilt 1, s. 277-283, 399-410, cilt II, s. 82-96; Mustafa AKDAĞ, Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar, D.T.C.F. Dergisi, C. XIII/1-2, Ankara, 1955, s. 48-51.

Özet olarak Osmanlı Devletinin ilk yıllarındaki yönetim örgütünün ilk temel taşları, başında kadı ve subaşımın bulunduğu birimlerdir ve bunları kaza olarak nitelemek gerekmektedir. Kaza bugünkü ilçelerin karşılığıdır.

Ancak Osmanlı Devletinin toprakları fetihler yoluyla genişlemeye başlayınca Bizanslılardan alınan yerlere Osman Bey zamanında oğulları ve yakın arkadaşı olan beyler Sancak Beyi olarak gönderilmişlerdir. Böylece Osmanlı Beyliğinin toprakları başlıca şehirlerinin adı ile anılan "sancak"lara ayrılmıştır. Burada belirtilmesi gereken en önemli nokta sancakların idari bir bölgeyi değil, askeri bir birimi ifade etmesidir. Zaman içinde ortaya çıkan gelişmeler, sancakların bugünkü illerin nüvesini oluşturduğunu göstermektedir.

Sancakların oluşumundan sonra ortaya çıkan bir diğer birim "eyalet"tir. Rumelinin fethinden sonra Devlet sınırları daha da genişlemiş ve bu bölgede oluşan sancaklar bir beylerbeyinin yönetimine verilmiştir. Daha sonra Anadolu Beylerbeyliği oluşturulmuş, bunu Anadolu'da bulunan diğer beyliklerin Osmanlı Devletine katılmasıyla ortaya çıkan diğer beylerbeylikler izlemiştir. Başında beylerbeyinin bulunduğu ve sancakların birleşmesinden doğan birime de "eyalet" denilmiştir.

Bu kısa açıklamalardan da görüleceği gibi, Osmanlı İmparatorluğunun yönetsel bölünmesi Tanzimat'a kadar süren dönemde başlıca üç ana birim üzerine kurulmuştur. Bunlar kaza, sancak ve eyalettir. Bu birimler yamsıra en küçük yerel topluluk olan köyler ve kaza ile köy arasında yer alan kasabalar ve onların çevresinde bulunan bir kaç köyden oluşan birimlere de yönetsel bir niteliği bulunmamakla beraber nahiye denildiği görülmektedir.

Bu yapılanma içinde bugünkü mülki idare bölümlerinin işlevlerine en uygun olan birim kazadır. Diğer birimlerin askeri niteliğinin ağır basmasının temel nedeni de Osmanlı toprak rejimi ve tımar sistemidir. Osmanlı Devletinin askeri niteliği nedeniyle, taşra yönetiminin yapılandırılmasında bu rejim ve sistemin gerekleri gözönünde tutulmuştur.

Buna göre, Osmanlılarda arazi yıllık gelirine göre has, zeamet ve tımar olmak üzere üçe ayrılmıştır. Has makama, zeamet ve tımar şahıslara tahsis olunmuştur. Has, zeamet ve tımar sahipleri kendilerine tahsis olunan arazinin gelirine karşılık bazı hizmetlerin yerine getirilmesinden yükümlü kılınmıştır. Buna "Tımar Sistemi" denilmektedir.

Tımar en geniş anlamı ile belirli bir yere ait vergi gelirlerinin tümünün

veya bir kısmının dirlik olarak havale yolu ile bir görevliye devri ve bu devir karşılığında da bazı hizmetlerin ona yüklendiği mali, askeri amaçları olan bir sistemdir.

Bu nedenle, Osmanlı yönetim sisteminde taşradaki yönetsel bölünmenin esasını tımar sistemi oluşturur. Tipik Osmanlı Eyaleti tımar sistemi içinde sancaklardan meydana gelen bir bütündür.

Bu açıdan bakıldığında sancak, askeri, idari ve mali yönden Osmanlı İmparatorluğunun taşra yönetiminde ana birimdir. Taşra yönetim sisteminin il düzeyindeki nüvesini oluşturan sancakların başına Sancak Beyi adını taşıyan idare amirleri getirilmiştir.

Yukarda da belirtildiği gibi, Osmanlı örgütlenme şemasında sancak biriminin üstünde eyalet, altında ilçe ve bucağa karşılık olan birimler vardır. Kaza subaşı ve kadının, daha küçük birimler de naib ve tımarlı sipahinin yönetimindedir.

1574 tarihine kadar yönetim örgütü bu şekilde devam etmiştir. Bu tarihten sonra eski sancaklar da eyalet haline konularak ülke; Eyaletlere, Sancaklara, Mütessellimliklere ve Voyvodalıklara ayrılmış, başlarına sırasıyla Beylerbeyi, Mirliya, Mütessellim ve Voyvoda denilen idare amirleri getirilmiştir. Ancak Rumeli ve Anadolu Beylerbeyinin mevki ve yetkilerine dokunulmamıştır.

Taşra kuruluşu yönünden bu dönemin en büyük özelliği; oldukça kapsamlı bir "Yetki Genişliği" esasına dayalı oluşudur.

Tanzimat'tan önceki dönemdeki taşra yönetim birimlerinin sayılarının saptanması konusunda zaman zaman çeşitli çalışmalar yapılmasına karşın, kayıtların ve kullanılan kavramların farklılığı, tarihlerin kayıtların bazılarında bulunmaması gibi nedenlerle sağlıklı bilgilerin bulunmasının geçmişe doğru gidildikçe zorlaştığı görülmektedir.

Bir fikir edinilebilmesi için, eldeki bazı kaynaklardaki sayısal bilgiler aşağıda belirtilmiştir.

1520 yılında eyalet sayısı 6, Kanuni'nin ölüm tarihi olan 1566 yılında 16 ve 1610 yılında 326

Kanuni Sultan Süleyman zamanında eyalet sayısı 34, liva sayısı 3777

1529 yılından sonra eyalet sayısı 39 (Birinci Viyana kuşatmasından sonra Rumeli önce 8, daha sonra 11, Anadolu 11, Arabistan 11, Afrika 6 eyalete bölünmüş, Kırım Hanlığı, Erdil Beyliği ve Gürcistan Prensiği "mümtaz eyalet" sayılmıştır)⁸

1602 yılında beylerbeylik sayısı 28 (Bunlar arasındaki 18 eyalette ise 211 sancak bulunmaktadır),⁹

1609 yılında eyalet sayısı 3210

1741 yılında eyalet sayısı 2811

On dokuzuncu yüzyıl başında eyalet sayısı 26, sancak sayısı 163, kaza sayısı 180012

1831 yılında eyalet sayısı 29 (Bunlardan 20 eyalette 164 liva saptanmıştır)¹³.

2. TANZİMAT DÖNEMİ

Ancak Tanzimat Dönemine gelince İmparatorluğun çöküşünde yönetimdeki aşırı yetki genişliği en önemli nedenlerden biri olarak görülmüş, yönetimdeki düzensizliklerin giderilebilmesi amacıyla merkezîyetçiliğe kayılmıştır.

3 Kasım 1839'da ilan edilen Gülhane Hattı ile açılan Tanzimat Döneminin başında, Eyalet Teşkilatı ve İltizam Usulü kaldırılarak idari bölümlenme ve örgütlenme sıkı bir merkezîyetçilik esasına bağlanmıştır.

Ancak bir süre sonra merkezîyetçiliğin de birçok sakıncaları görülünce yeniden yetki genişliğine gitme eğilimi belirmiştir. 28 Kasım 1852 Fermanı ile valinin yetkileri artırılmış ve illerin genel idaresinden valiler sorumlu tutulmuştur.

7 Töntük, a.g.e., s. 59

8 a.g.e., s. 55-56

9 Aynı Ali Efendi, Osmanlı İmparatorluğunda Eyalet Taksimatı, Toprak Dağıtımı ve Bunların Mali Güçleri (El Yazması), Bugünkü dile çeviren Hadiye Tuncer, Ankara 1964.

10 Aynı Ali Efendi, Kavanini Ali Osman Der Hülası Mezamini Defteri Divan, İstanbul 1280,

s. 6-7, (alıntı Süleyman Oğuz, Osmanlı Vilayet İdaresi ve Doğu Rumeli Vilayeti (1878-1885), İstanbul, 1987, s.1 1)

11-12 Afet İnan, Apeçü GdnĖral sur l' Histoire Economique de L'Empire Turc-Ottoman, Ankara, 1976, s.22-23.

13 3 Fazıla Akbal, 1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğunda İdari Taksimat ve Nüfus, BELLETEN, Cilt XV, Sayı 60, Ekim 1951, s. 617-628.

Fransız yönetim sistemi örnek alınarak 1864'de yürürlüğe konulan "Vilayet Nizamnamesi" ile Eyaletten vazgeçilmiştir.

Bu Nizamname ile Vilayet, Sancak, Kaza, Nahiye ve Köyden oluşan yönetim kademeleri kurulmuştur. Bu örgütlenmeye göre ülke; Rumelide 10 vilayet, 44 sancak, Anadolu'da 16 vilayet ve 74 sancak; Afrika'da 1 vilayet 5 sancak olmak üzere 27 vilayet ve 123 sancağa ayrılmıştır.

Meşrutiyet yönetiminde de taşra örgütü üzerinde bir takım çalışmalar yapılmış, 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi, 1870 tarihinde yürürlüğe konulan İdarei Umumiyyei Vilayet Nizamnamesi ile değiştirilerek, yönetim sisteminde yerinden yönetim sistemine gidilmiştir.

1890 yılında Anadolu, Avrupa, Arabistan ve Trablusgarp'taki vilayet, mutasarrıflık ve imtiyazlı yerlerin sayısı 39, sancak sayısı 123, kaza sayısı ise 628 olarak belirlenmektedir.¹⁴

Daha sonra da 26 Mart 1913 tarihinde yürürlüğe konulan İdarei umumiyyei Vilâyet Kanunu Muvakkati ile 1864 ve 1870 tarihli nizamnameler tamamen yürürlükten kaldırılmıştır. Bu dönemde yönetim bölümleri Vilayet, Liva, Kaza ve Nahiye olarak kademelendirilmiş, Sancak Liva adını almıştır.

Vilayet Valinin, Liva Mutasarrıfın, Kaza Kaymakamın, Nahiye Nahiye Müdürünün sorumluluğuna bırakılmıştır.

3. T.B.M.M. HÜKÜMETİ DÖNEMİ

T.B.M.M. Hükümetinin kurulduğu 1920 yılında ulusal sınırlar içindeki yönetim bölümlerimiz 15 vilayet, 19 müstakil liva, 34 mülhak liva, 302 kaza ve 679 nahiyeden oluşmaktadır.

1921 Anayasasının yürürlüğe konulmasıyla taşra örgütünde de bazı değişiklikler yapılmıştır.

Buna göre coğrafi durum ve ekonomik ilişkiler ilkesinden hareket edilerek Vilâyet, Kaza ve Nahiye olmak üzere üçlü yönetim kademelenmesi kabul edilmiş, livalar, vilayete dönüştürülerek 74 vilâyet oluşturulmuştur.

4. CUMHURİYET DÖNEMİ

Taşra yönetimi açısından mülki idare bölümleri konusunda 1924 Anaya

¹⁴ Vital Cuinet, La Turquie d'Asie, Tome Premier, Paris 1890, s. XIX.

sası da 1921 Anayasasının öngördüğü üçlü ayrımı benimsemiştir.

Gelişen ve değişen koşulların ortaya çıkardığı yeni gereksinimler taşra yönetiminin de yeniden düzenlenmesini zorunlu duruma getirmiş ve bu amaçla 1913 tarihli "İdarei Umumiyyei Vilâyet Kanunu Muvakkati" kaldırılarak 5 Mayıs 1929 tarihinde 1426 sayılı "Vilayetler İdaresi Kanunu" yürürlüğe konulmuştur.

Bazı yenilikler getirmiş olmasına karşın bu yasa da toplumun ekonomik ve sosyal yaşamında meydana gelen gelişme ve değişimler karşısında yetersiz kalmış, bunun üzerine Birinci İdareciler Kongresinde oluşan esaslar doğrultusunda hazırlanan 5442 sayılı "İl İdaresi Kanunu" 1949 yılında yürürlüğe girmiştir.

Bu yasa ile mülki yönetim kademeleri, İl, İlçe ve Bucak olmak üzere belirlenmiş ve taşra yönetiminin esasları gelişen koşullara göre yeniden düzenlenmiştir.

1961 Anayasasında aynı konuyu düzenleyen 115. maddeye göre "Türkiye merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, iktisadi şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere, illerde kademeli bölümlere ayrılır."

Bu hükme göre il sistemi temel kabul edilmiş, ancak daha alt bölümler Anayasanın zorunlu kıldığı il kademeleri olmaktan çıkmıştır. Bu itibarla, uygun ve gerekli görüldüğü takdirde bu kademelerde değişiklik yapılabilir.

Bunun yanı sıra 1961 Anayasası "belli kamu hizmetlerinin görülmesi amacıyla, birden çok ili içine alan çevrede bu hizmetler için yetki genişliğine sahip kuruluşlar meydana getirilebileceği"ni hükme bağlamıştır. 1924 Anayasasında ise böyle bir hüküm yoktur.

1950 yılından sonraki dönemde ortaya çıkan bölgesel kuruluşlar il sisteminin işleyiş açısından özellikle planlı döneme geçildikten sonra çeşitli sorunların doğmasına neden olmuş ve böylelikle taşra yönetiminde bölge düzeyinde bir yönetici mekanizma oluşturulması konusu gündeme gelmiş ve çeşitli araştırma raporlarında bu konudaki görüşlere yer verilmiştir.

Öte yandan Cumhuriyet döneminde mülki idareyi ilgilendiren ve bölge düzeyinde yönetim yaklaşımı olarak kabul edilen bazı gelişmeler de

olmuştur.

Bunlardan birincisi 1927-1947 yılları arasında bazı bölgelerde uygulanan Genel Müfettişlik, ikincisi 1983 yılında çıkarılan 71 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile öngörülen ancak TBMM'nin reddi üzerine uygulanamayan ve tüm ülkeyi kapsayan Bölge Valiliği ve üçüncüsü de 10 Temmuz 1987 tarih ve 285 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan, geçici nitelik taşıyan ve halen devam etmekte olan Olağanüstü Hal Bölge Valiliğidir.

1982 Anayasasının 126. maddesi ile Türkiye'nin merkezi idare yönünden coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere, illerin de diğer kademeli bölümlere ayrılacağı, illerin yönetiminin yetki genişliği esasına dayanacağı ve ayrıca kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabileceği öngörülmüştür.

13 Aralık 1983 tarihinde yürürlüğe giren 174 Sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 8. maddesinde ise bakanlıkların taşra teşkilatının bölge, il ve ilçe düzeyinde örgütleneceği belirtilmiş, bucaklara yer verilmemiştir.

71 Sayılı ve Bölge Valilikleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararnamenin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından reddi üzerine 9 Ekim 1984 tarih ve 18590 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 3046 Sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında 174 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 13 Aralık 1983 gün ve 174 Sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Kaldırılması ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 202 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun bakanlıkların taşra teşkilatını düzenleyen 8. maddesinden bölge valiliği çıkarılmıştır. Öte yandan bucaklara da yer verilmemiş olduğuna göre bakanlıkların taşrada il ve ilçe düzeyinde örgütlenmesi öngörülmüş demektir.

Cumhuriyet Döneminde yıllar itibariyle mülki idare bölümlerindeki sayısal gelişme ise şu şekilde özetlenebilir:*

İl sayısı 1924 yılında 74, 1926'da 63, 1933'de 57, 1936'da 62, 1939'da 63, 1954'de 66, 1957'de 67, 1989'da 71, 1990'da 73, 1991'de 74 ve, 1992'de 76 olmuştur.

* Kaynak: İller İdaresi Genel Müdürlüğü

İlçe sayısı 1926 yılında 317, 1933'de 351, 1936'da 356, 1939'da 364, 1953'de 460, 1957'de 570, 1986'da 574, 1987'de 683, 1988'de 685, 1989'da 696, 1990'da 829, 1991'de 828, 1992'de 839, 1994'de 842'dir.

Bucak sayısı ise 1926 yılında 661, 1933'de 699, 1936'da 809, 1939'da 817, 1953'de 940, 1957'de 930, 1989'da 793, 1990'da 699, 1992'de 697 ve 1993'de 695 şeklindedir.

6 Aralık 1993 tarihi itibarıyla yurdumuzda 76 il, 839 ilçe ve 695 bucak bulunmaktadır. Ancak bucak müdürü bulunan yer sayısı 55'dir. Halen T.B.M.M. Genel Kurul gündeminde bulunan İl İdaresi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkındaki Kanun Tasarısı ile bucakların kaldırılması öngörülmektedir.

B. BUGÜNKÜ DURUM

3152 Sayılı Yasanın 28. maddesine göre Bakanlık, Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkındaki Kanun, Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve İl İdaresi Kanunu hükümlerine uygun olarak taşra teşkilâtı kurmaya yetkilidir.

İçişleri Bakanlığının taşra örgütlenmesi il sistemi esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Diğer kuruluşlardan farklı olarak Bakanlık, diğer merkezi yönetim birimlerinin taşra örgütleri üzerinde gözetim, denetim, koordinasyon yetkisine sahip, devlet ve hükümet temsilcisi olan Mülki İdare Amirlerinin çalışmalarını yürüttükleri valilik ve kaymakamlıkların örgüt, personel ve donanımlarına ilişkin çalışmaları da yapmaktadır. Bunun yanı sıra İçişleri Bakanlığınca yürütülen kamu hizmetlerinin taşra uzantıları da bu örgütlenme içinde yer almaktadır.

Bağlı kuruluşlarının taşra örgütleriyle birlikte Bakanlığın bugünkü taşra kuruluşları şunlardır:*

1. İL KURULUŞU

a. Valilik

* Bu şema hazırlanırken başta 10 Eylül 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Valilik ve Kaymakamlık Büroları Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği ile bu yönetmeliğe 15 Temmuz 1990 tarih ve 20575 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmelik ile getirilen değişiklikler ve eklenen madde olmak üzere bu teşkilata ilişkin son düzenlemeler gözönünde tutulmuştur.

- 1) Vali
- 2) Vali Yardımcıları
- 3) Hukuk İşleri Müdürü
- 4) İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü
- 5) Özel kalem Müdürlüğü
- 6) İl Yazı İşleri Müdürlüğü
- 7) İdare Kurulu Müdürlüğü
- 8) Mahalli İdareler Müdürlüğü
- 9) Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
- 10) Hukuk İşleri Şefliği

b. İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü

c. İl Sivil Savunma Müdürlüğü

d. İl Emniyet Müdürlüğü

e. İl Jandarma Komutanlığı

2. İLÇE KURULUŞU

a. Kaymakamlık**

- 1) Kaymakam
 - 2) İlçe Yazı İşleri Müdürlüğü
 - b. İlçe Nüfus Müdürlüğü
 - c. İlçe Sivil Savunma Müdürlüğü veya Memurluğu
 - d. İlçe Emniyet Müdürlüğü veya Amirliği
 - e. İlçe Jandarma Komutanlığı
- ### 3. BUCAK KURULUŞU
- a. Bucak Müdürlüğü

** Halen ilçe düzeyinde planlama uzmanlıklarının fiilen oluşturulmasına başlanılmadığı için Kaymakamlık kuruluşu içinde gösterilmemiştir.

- b. Bucak Jandarma Takım Komutanlığı
- c. Varsa Bucak Emniyet Komiserliği bulunmaktadır.

C. BİRİMLERİN TANITIMI

1. İL KURULUŞU

a. Valilik

1) VALİ

Her ilde devletin, hükümetin ve ayrı ayrı her bakanın temsilcisi ve bunlara ait hizmetlerin idari ve siyasi yürütme vasıtasıdır. İl özel idaresinin başı, belediye ve köy idarelerinin İdarî vesayet merciidir. İlin genel idare ve gidişinden sorumludur.

Genel olarak kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet kararlarını il sınırları içinde yayımlar, ilan eder ve uygular; askerî ve adli teşkilâtın dışında kalan bütün devlet daire, müessese ve işletmelerinin, özel iş yerlerinin, özel idare, belediye ve köy idareleri ile bunlara bağlı müesseselerin denetimini yapar veya yaptırır, kamu düzeni bakımından her türlü emniyet ve asayiş tedbirlerini alırlar.

Plan ve programlarla il'e verilen görevlerin plan amaçlarına uygun biçimde gerçekleşmesini gözetir; kalkınma çabalarını ve yatırımları izler, değerlendirir ve koordinasyonu sağlar.

2) VALİ YARDIMCILARI

Vali Yardımcısının görev ve yetkileri;

- a) Valinin belirleyeceği işlerde yardımcılığını yapmak,
- b) Valiliğin yazı işlerini düzenlemek,
- c) Daireler arasında koordinasyon ve işbirliğinin sağlanmasında yardımcı olmak,
- d) Valilikçe uygun görülecek kurul, komisyon, komite toplantılarına Vali adına katılmak ve başkanlık etmek, varılacak kararların yürütülmesini sağlamak,

- e) Valilikçe verilecek yetkiye göre ita amirliği görevini ifa etmek,
- f) Valilik büroları personeli ile il ve ilçe İçişleri memurlarının atama, terfi, yer değiştirme, ödüllendirme ve cezalandırma konularında Valiye önerilerde bulunmak,
- g) Valinin bulunmadığı zamanlarda Vali vekilliği görevini yapmak şeklinde özetlenebilir.

3) HUKUK İŞLERİ MÜDÜRÜ

Hukuk İşleri Müdürünün görevleri;

- a) Valinin il hizmetlerine ait her türlü eylem ve işlemleri üzerinde hukuki görüş bildirmek,
- b) İl İdare Kurulunda kanun sözcülüğü yapmak,
- c) İl aleyhine verilen idari davalara ait işlemleri takip etmek,
- d) İl hizmetlerinin verimli, hukuka ve kanuna uygun bir şekilde ifası için, valilikçe istenilmesi halinde genel emir veya genelgeler hazırlayıp, valinin onayına sunmak,
- e) Dernek, sendika ve siyasi parti tüzüklerini tetkik etmek, tabiiyet işlerini ve iş mevzuatına ait görevleri yürütmek şeklinde özetlenebilir.

4) İL PLANLAMA VE KOORDİNASYON MÜDÜRLÜĞÜ

İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

Kalkınma planı ve yıllık programları ile verilen görevler çerçevesinde;

- a) İl'in ekonomik ve sosyal yapısını belirlemek amacıyla araştırmalar yapmak, ilgili resmi ve özel kuruluşlardan toplanan bilgilerden faydalanarak il envanterini hazırlamak,
- b) İl'deki kamu kuruluşlarınca üst kademelere gönderilecek yatırım tekliflerini inceleyerek varsa aralarındaki uyumsuzluk veya çelişkileri tespit etmek ve bir rapor halinde durumu İl Koordinasyon Kuruluna sunmak,
- c) Plan-program uygulamaları ile yıllık programlarda yer alan il'deki

kamu yatırımlarını izlemek, ortaya çıkan ve koordinasyonu gerektiren sorunları belirlemek, çözümlenmesi için gerekli tedbirleri tespit ederek valiliğe bildirmek ve çözümlenmesine yardımcı olmak,

d) İl Koordinasyon Kuruluna götürülmesi gereken koordinasyon ve izleme konularında gerekçeli rapor hazırlamak, bu kurulun çalışmalarına ilişkin ön hazırlıkları yapmak ve sekretereya hizmetlerini yürütmek,

e) Mahalli idarelerin planlama çalışmalarına ve yatırım tekliflerinin hazırlanmasına kalkınma planları doğrultusunda yardımcı olmak, bu idarelerin yatırımlarının uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek,

f) Devlet-halk işbirliği ile mahalli kaynaklar harekete geçirilerek meydana getirilen ekonomik girişimlerin oluşturulması ve izlenmesi çalışmalarında valiye yardımcı olmak,

g) Ekonomik girişimlere katılanlar ile benzeri girişimlere katılacak olanlar için gözleme ve uygulamaya dayalı eğitim çalışmaları düzenlemek, plan ve program, ekonomik ve sosyal kalkınma konularında il kuruluşlarının eğitim programları arasında uyum sağlamak,

h) İstihdamı arttırmak için kendi işini kuracaklara sağlanacak çok yönlü desteğin organize edilmesine yönelik çalışmalara yardımcı olmak,

i) İçişleri Bakanlığı bütçesine dahil taşra birimlerinin harcama durumlarını üçer aylık dönemler halinde izleyerek, izleme formlarını Bakanlığa göndermek,

j) İlçelerde, plan ve program uygulamasında etkili bir haberleşme ve işbirliğini sağlamak,

k) Plan ve programların halka tanıtılması konusunda gerekli çalışmaları yapmak,

l) İl Kitaplık ve Dokümantasyon Merkezinin çalışmalarını düzenlemek, izlemek, geliştirmek ve ilçe kitaplık ve dokümantasyon merkezlerinin düzenlenmesi ve geliştirilmesi çalışmalarına yardımcı olmak,

m) Valiliğin ekonomik konulara ilişkin brifing dosyalarını, gerekli tablo ve grafikleri hazırlamak,

n) Kalkınma planları ve yıllık programlar ile ilgili olarak valilikçe verilecek diğer görevleri yapmak.

5) ÖZEL KALEM MÜDÜRLÜĞÜ

Özel Kalem Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

- a) Valinin özel haberleşme ve gizlilik taşıyan yazışma işlerini yürütmek,
- b) Valinin görüşme ve kabullerine ait hizmetleri yürütmek,
- c) Valinin ziyaret, davet, karşılama, uğurlama, uğurlama, millî ve dinî bayramlarda, Atatürk'ü anma ve mahallî kuruluş günleri vb. ilgili her türlü protokol ve tören hizmet ve işlerini düzenlemek, ilgili diğer kuruluşlarla işbirliği halinde yürütmek,
- d) TRT, basın ve diğer kitle iletişim araçları ve halkla ilişkileri yürütmek, valinin talimatı uyarınca basına bilgi vermek, basında il ve valilik ile ilgili bilgileri izlemek,
- e) Varsa makama gelen istihbarat, sınır görüşmeleri gibi özel amaçlı ödeneği ve harcama belgelerini valinin direktifi doğrultusunda muhafaza ve gerektiğinde usulince imha etmek,
- f) Makamın koruma ve güvenlik güçleriyle ilgili işlemlerini yürütmek, günlük asayiş raporlarını muhafaza etmek, valinin direktifine göre bu konudaki haberleşme ve yazışmaları yapmak,
- g) Sıkıyönetim ve olağanüstü hal de valilik makamıyla silahlı kuvvetler ilişkilerinin gerektirdiği hizmetleri valinin direktifi altında yürütmek,
- h) Askerî birliklerden yardım istemeyi zorunlu kılan durumlarda valiye İl İdaresi Kanunuyla tanınan yetkinin kullanılmasına ilişkin haberleşme ve yazışmaları zamanında yapmak, Olağanüstü Hal Kanununun gerekli gördüğü büro oluşuncaya kadar ve sözü geçen büroların kaldırılması durumunda yazışma, dosyalama ve arşivleme işlerini sağlamak,
- i) Koruyucu Güvenlik Özel Talimatı uyarınca, kurulduğu illerde kozmik bürolara verilen işlerden emniyet müdürlükleri dışında valilikleri ilgilendirenleri yürütmek,

j) Vali tarafından verilen ve diğer büroların hizmet alanına girmeyen sair işleri yapmak.

6) İL YAZI İŞLERİ MÜDÜRLÜĞÜ

İl Yazı İşleri Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

Evrak Şefliğinin Görevleri:

a) Valilik adına gelen evrakı almak, kaydetmek, görevli merciye, kişi veya ilgili birimlere dağıtıp ulaştırmak,

b) Valiliğe postayla gönderilen veya kurum ve kuruluşların görevli dağıtıcılarınca getirilen dilekçelerle ilgili havale ve yazışmaları yapmak, sonuçlarını izlemek ve gerekli hallerde ilgililere bilgi vermek,

c) Valilik bürolarından çıkan evrakı kaydetmek, dağıtmak veya postalamak,

d) Gereklikçe evrak hareketi ile ilgili istatistiki bilgi ve rapor hazırlamaktır.

İşlemler Şefliğinin Görevleri:

*

a) Valiliğin kanun, tüzük, yönetmelik ve Bakanlar Kurulu Kararlarının yayımlanması ile ilgili görevini yerine getirmek, genelge çıkarılması ile ilgili işlemleri yürütmek,

b) Vali, vali yardımcısı, hukuk işleri müdürü, kaymakam adayı gibi Bakanlık personelinin il kademesinde izlenmesi gereken özlük işleriyle bu Yönetmelikte yer alan büro personelinin atanma, yer ve görev değiştirme, kademe ilerlemesi, derece yükselmesi gibi işlerini yürütmek, tayini valiliğe ait devlet memuru adaylarının yemin işlerini düzenlemek, ilgili memurların sicillerini tutmak, saklamak ve değişiklikleri izlemek, disiplin cezası ve ödüllendirme işlerini yürütmek, izin, memurluğun sona ermesi ve emeklilik işlerini düzenlemek yürütmek ve izlemek, meslek içi eğitim çalışmalarını yürütüp geliştirmek,

c) İlerdeki kamu personelinin görev kıyafetleri veya günlük çalışma saatlerinin tespiti ile ilgili konularda, valinin direktifi doğrultusunda gerekli işleri yapmak,

d) İlgili personelin askerliğinin ertelenmesi ve diğer özlük işlerini yürütmek,

e) Valiliğin il genel idare kuruluşları, bölgesel kuruluşlar, kamu iktisadi

teşebbüsleri ve özel iş yerleri üzerindeki gözetim ve denetim yetkilerinin kullanılmasına ilişkin işleri yürütmek,

f) İçişleri daireleriyle ilgili olduğu halde açıkça bir birimi ilgilendirmeyen dilekçeleri izlemek, ilgililere bilgi vermek,

g) Genel bütçeden gönderilen ödeneklerin gider tahakkuklarını yapmak, demirbaş, mefruşat, kırtasiye, akaryakıt gibi ayniyat ve mutemetlik, gerektiği hallerde daire müdürlüğü iş ve işlemlerini yürütmek, bakım ve temizlik işlerini gözetmek, Bayrak Kanunu hükümlerinin Vilayet Konağında uygulanmasını sağlamak, arşiv işlerini düzenleyip, yürütmek,

h) Resmi ilan işlerini yürütmek,

i) Tabii afetler ile ilgili olarak verilen görevleri yürütmek,

j) Vali tarafından verilen diğer işleri yapmaktır.

7) İDARE KURULU MÜDÜRLÜĞÜ

İdare Kurulu Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

a) Memurların yargılanmaları ile ilgili işlemler dahil il idare kurulu ve il disiplin kumlu görevlerine ilişkin iş ve işlemleri hazırlamak ve yürütmek,

b) Valilikçe kamu görevlileri hakkında soruşturma yapılması, bunların görevden uzaklaştırılması, cezalandırılması, bu konudaki izin verme yetkilerinin kullanılması işlemlerini yürütmek, kamu görevlilerine haksız suç isnadında bulunanlar hakkında kamu davası açılması talebini hazırlamak ve ilgili mercilere ulaştırmak,

c) Adli ve idari yargı mercilerinde izlenmesi gerekli dava ve konularla ilgili işlemleri izlemek ve yürütmek,

d) 4 Aralık 1984 tarih ve 3091 sayılı Taşınmaz Mal Zilyetliğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında Kanunun uygulanması ile ilgili işlemleri yürütmek.

e) 1 Temmuz 1976 tarih ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ve diğer kanunlarla tanınan muhtaçlık kararı ve bakım belgesi düzenleme yetkisi işlemlerini yürütmek,

f) Köy kurulması ve kaldırılması, bağlanması ve ayrılması, sınır anlaşmazlıkları işleri ile yerleşim yerleri ve tabii yer adlarının değiştirilmesi işlerini yürütmek,

g) 4 Kasım 1983 tarih ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu gereğince, kıymet takdiri ve bilirkişi seçimi konusunda verilen görevleri yapmak,

h) Harita işlerini yürütmek, gizliliği olan haritaları valilik adına koruyup saklamak,

i) Kanunlarla idare kurullarına verilmiş ve verilecek görevleri yapmak,

j) Vali tarafından verilen diğer işleri yürütmektir.

8) MAHALLİ İDARELER MÜDÜRLÜĞÜ

Mahalli İdareler Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

a) Mahalli idarelerin merkezi idare kuruluşlarıyla yazışmalarına aracılık etmek,

b) Valiliğin mahalli idareler ve kurdukları işletme, müessese, teşekkül ve birlikler üzerindeki gözetim ve denetim yetkisi ile diğer vesayet görev ve yetkilerinin kullanılmasına ilişkin iş ve işlemleri düzenlemek ve yürütmek,

c) İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü ile işbirliği halinde mahalli idareler hizmetlerinin merkezi idarece tespit olunan hizmet standartlarına, kalkınma planları ve yıllık uygulama programları ile tespit olunan ilke ve tedbirlere uygunluğunu sağlamak, mahalli idarelerin kaynak ve teknik yardım ihtiyaçlarını ilgili kuruluşlara intikal ettirmek,

d) Mahalli idarelerin diğer kamu kuruluşları ile ortaklaşa yürütmekte yarar buldukları hizmetler için ilgili kuruluşlar arasında işbirliğini sağlayıcı ve geliştirici çalışmalar yapmak,

e) Belediyelerin kurulması, bazı köylerin veya bağluların belediyelerle birleşmesi, aynı bucak içinde kalan sınır çizimleri ve mahalli idarelerle ilgili diğer işlemleri yürütmek,

f) Mahalli idarelerle ilgili envanter çalışmaları yapmak ve istatistikler düzenlemek,

g) Vali tarafından yapılması istenen hizmetleri yapmaktır.

9) BASIN VE HALKLA İLİŞKİLER MÜDÜRLÜĞÜ

Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

- a) TRT, basın ve diğer kitle iletişim araçları ve halkla ilişkileri yürütmek, valinin talimatı uyarınca basma bilgi vermek, basında il ve valilik ile ilgili bilgileri izlemek,
- b) Valiliğe kişi veya kuruluşlarca elden getirilen her nevi dilekçeyi kabul etmek, imza yetkisi verilen görevlilerin havalesine ve imzasına hazırlamak, yetkililerce imzalanmasına ve ilgili yerlere intikaline ve sonuçlanmasına yardımcı olmak,
- c) Basın kartı ve resmi ilan işlerini yürütmek,
- d) Vali tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

10) HUKUK İŞLERİ ŞEFLİĞİ

Hukuk İşleri Şefliğinin görevleri ise şunlardır:

- a) Kanunların valilik hukuk işleri müdürünce yapılmasını gerekli gördüğü inceleme, denetleme hizmetlerine ilişkin sekreteryaya işlerini yapmak ve işlemleri yürütmek,
- b) Valiliğin dernekler, vakıflar ve kamu tüzelkişiliğine sahip mesleki kuruluşlar üzerindeki gözetim ve denetim yetkileri ile ilgili iş ve işlemleri hazırlayıp yürütmek,
- c) Hukuk işleri müdürü tarafından verilen diğer işleri yapmaktır.

b. İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü

İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

- (a) Genel Müdürlüğün kuruluş amaçlarına uygun olarak 1587 sayılı Nüfus Kanunu ile bu kanuna ilişkin yönetmeliklerde, Vatandaşlık Kanununda ve diğer yasalarda belirtilen hükümler doğrultusunda; vatandaşlarımızın nüfus kütüklerine kaydedilmesi, bunlara ilişkin doğum, ölüm, evlenme, boşanma, yerdeğiştirme, kayıt düzeltme ve kişisel hal değişikliklerinin bu kütüklere işlenmesi, bu kayıtlara göre nüfus cüzdanı, askerlik cüzdanı, uluslararası aile cüzdanlarının verilmesi işlemlerini yapmak,
- (b) Af Kanununa göre gerekli taramaların yapılması, vatandaşların ve

kamu kurum ve kuruluşlarının istekleri doğrultusunda mevzuata göre kayıtların ve bilgilerin verilmesi, askerlik çağına gelmiş olan erkek vatandaşlarımızın kayıtlarının Askerlik Şubesi Başkanlıklarına bildirilmesi, çeşitli suç unsurlarıyla güvenlik kuvvetlerince aranan şahısların kütüklerdeki künyeleri karşısına özel kodların işaretlenmesi ve bunların yakalanmalarına yardımcı olunması işlerini yürütmek,

(c) Vatandaşlığa alınma, vatandaşlıktan çıkarılma ve çifte vatandaşlık konularındaki başvurular ve bilgiler çerçevesinde gerekli işlemlerin yapılması, Genel Müdürlükle düzenli bilgi alış veriş sonucunda bunların zamanında sonuçlandırılmasını sağlamak,

(d) MERNIS Projesine paralel olarak kendi hizmet alanları içerisinde vuku bulan nüfus olaylarını ve nüfus kütüklerindeki bilgilerin tarama ve kodlama işlemlerini gerçekleştirmek.

c. İl Sivil Savunma Müdürlüğü

İl Sivil Savunma Müdürlüğü'nün görevleri şunlardır:

a) İlgili daire ve teşekküllerin de işbirliği ve yardımları ile Mahalli Sivil Savunma Planlarını (Tahliye ve Seyrekleştirme planları da dahil) hazırlamak, gerçekleştirilmesini, değişiklik, yeniliklerini ve gerektiğinde uygulanmasını sağlamak,

b) Sivil Savunma tesis, araç, malzeme ve teçhizatını tedarik ve temin etmek; mevcutlarının bakım ve korunmalarını sağlamak; ayniyat kayıt ve hesaplarını tutmak,

c) Şehir ve kasaba sivil savunma teşkilleri ile korunma kılavuzluklarının kurulmasını ve eğitimlerinin planlanmasını ve yaptırılmasını sağlamak,

d) Resmi ve özel daire, müessese ve fabrikaların Sivil Savunma planlarının hezarlanmasını takip ve mahalli planlarla da uygunluğunu sağlamak, birbir- leriyle ilgili müesseseler arasında karşılıklı yardım ve işbirliği hususlarını koordine etmek,

e) Sivil Savunma tatbikat ve denemeleri, yayın propaganda ve diğer halk eğitimiyle ilgili çalışmaları düzenlemek ve yürütmek,

f) Sivil Savunma yardım ödeneği yatırmaları kızım gelen ilgili idare ve

teşekküllerin bilanço veya bütçelerine gerekli ödeneklerin konulmasını ve belirli taksit süreleri içinde fon hesabına yatırımlarını takip etmek,

g) Fondan verilen ödeneklerin harcama ve hesap işlerini talimatı ve usulü gereğince yapmak,

h) Sivil savunmaya ait diğer hazırlık tedbirlerini, her türlü mevzuat, yayın ve emirleri hazırlamak ve bunların gereklerinin yerine getirilmesini takip etmek,

i) Olağanüstü haller ile seferberlik ve savaş durumunda kurulacak Sivil Savunma İdare Merkezindeki görevleri, özel talimatı gereğince yürütmek,

j) Topyekün savunma, seferberlik ve savaş hali hizmetlerini yürütmek,

k) Koruyucu güvenlik ile ilgili hizmetleri, yangından korunma ve önleme tedbirlerinin uygulanması işlemlerini yürütmek,

d. İl Emniyet Müdürlüğü

İl Emniyet Müdürlüğünün başlıca görevleri şunlardır:

a) Kamu düzenini ve emniyetini korumak ve kollamak,

b) Suçların işlenmesinden önce onlara engel olmak, suçlar işlendikten sonra, suçluları takiple yakalayarak adalete tevdi etmek,

c) İl sınırları içinde ve dışında karayolları üzerinde trafiği tanzim etmek ve kazaları önlemek,

d) Umumi hayata müessir afetlerde can ve mal emniyetine ilişkin bütün tedbirleri almak,

e) Çeşitli mevzuatla verilen diğer görevleri yerine getirmektir.

e. İl Jandarma Komutanlığı

İl Jandarma Komutanlığının başlıca görevleri şunlardır:

a) Sorumluluk bölgesinde, genel güvenlik ve asayişini korumak ve muhafaza etmek,

b) Kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere ve bunlara dayanan hükümet

emirlerine aykırı eylem ve davranışları önlemek ve alman önleyici güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesine rağmen işlenecek olan suçlar hakkında kanunlarda açıklanan görevleri yerine getirmek,

c) Kaza Jandarma Bölüklerinin mülki, adli ve askeri ve mesleki hizmet ve ödevlerini doğru ve tamam yapmalarını temin etmek,

d) Seferberlik hazırlıklarını yapmak ve emirlerindeki birliklere yaptırmak,

e) Mesleki ve askeri talim terbiye ile maiyetini yetiştirerek hizmete ehil bir hale getirmek,

f) Vilâyet içinde Jandarmaya düşen bütün hizmet ve muamelelerin yolunda ve zamanında yapılıp yapılmadığını teftiş, hata ve noksanlıkların sebeplerini izale etmek, icabında tahkikat yapmak,

g) Çeşitli mevzuatla verilen diğer görevleri yerine getirmek.

2. İLÇE KURULUŞU

a. Kaymakamlık

1) Kaymakam

Her ilçede genel idarenin başı ve mercii olan kaymakam ilçenin genel idaresinden ve asayişinden sorumludur. Kaymakam; kanun, yönetmelik ve hükümet kararlarını ilçe sınırları içinde yayımlar, ilan eder ve uygulanmasını sağlar; bunların verdiği yetkileri kullanır; valinin talimatı ve emirlerini yürütür. Plan ve programlarla ilçeye verilen görevlerin yerine getirilmesini sağlar, kalkınma çalışmalarını izler ve koordinatörlük yapar.

2) İlçe Yazı İşleri Müdürlüğü

10 Eylül 1988 tarih ve 19925 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Valilik ve Kaymakamlık Büroları Kuruluş Görev ve Çalışma Yönetmeliği ile valilik bürolarına verilen hizmetler, ilçelerde kaymakamlık yazı işleri bürosunca yürütülür.

İlçe Sivil Savunma Müdürlüğü ile planlama uzmanlıklarının kurulmadığı ilçelerde bu birimlerin görevleri de ilçe yazı işleri müdürlüğünce yürütülür. (Planlama Uzmanlığının İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğünün

görevlerini ilçe düzeyinde yürütmesi amaçlanmaktadır.)

İl'de olağanüstü hal uygulandığı takdirde ilçe olağanüstü hal bürosunun sekreteryaya hizmetleri de İlçe Yazı İşleri Müdürlüğüne görülür.

b. İlçe Nüfus Müdürlüğü

İlçe Nüfus Müdürlüğü'nün başlıca görevleri şunlardır:

a) Yurt içinde ve yurt dışında oturan bütün Türk Vatandaşlarının hak ve ödevlerine dayanak olan hertürlü kişisel hal olaylarına ve hareketlerine ilişkin nüfus kayıtlarının tesis ve devamlılığını sağlamak,

b) Medeni hal değişikliğini sicillere işlemek,

c) Genel ve yerel nüfus yazım hazırlıklarını yapmak ve uygulamak,

d) Nüfus davalarında taraf olarak mahkemelerde hazır bulunmak veya memur bulundurmak,

e) Tescil edilmeyen birleşmeler ile bunlardan doğan çocuklara çeşitli kanunların yürürlükteki hükümlerini uygulamak,

f) Kaymakamlığın il, ilçe ve diğer kuruluşlarla olan nüfus hizmetlerine ilişkin haberleşmelerini yürütmek,

g) Nüfus istatistiklerini tutmak,

h) Nüfus ile ilgili kanun, tüzük ve yönetmeliklerin verdiği diğer görevleri yerine getirmektir.

c. İlçe Sivil Savunma Müdürlüğü veya Memurluğu

İlçe Sivil Savunma Müdürlüğü veya Memurluğunun başlıca görevleri şunlardır.

a) İlçeye ait sivil savunma planlarını hazırlamak, gerçekleştirilmesini değişiklik ve yeniliklerini izlemek ve yapmak, gerektiğinde uygulanmasını sağlamak,

b) İlçeye ait tahliye veya kabul işleri ile ikaz ve alarm hizmetlerinin de düzenlenmesini sağlamak,

c) Gereken daire ve müesseselere ait sivil savunma planlarını hazırlamak,

uygunluklarını incelemek, aralarında gereken işbirliği ve yardımlaşmayı düzenlemek,

d) Şehir ve kasaba planlarında uygulanacak esaslar, sığınaklar, önemli tescil ve ihtiyaç maddelerinin korunması ve yedeklenmesi, gizleme ve diğer çeşitli koruyucu sivil savunma tedbirleri ile halk tarafından yapılacak teşkilat ve alınacak tedbirlerin yapılmasını veya yaptırılmasını izlemek,

e) Sivil savunma teşkilleriyle kılavuzlarının kurulması ve bu örgüte ait yükümlülüklerin tespit, yoklama, muayene ve görevlendirilmeleriyle ilgili iş ve işlemleri yapmak,

f) Sivil savunma teşkilleri personelinin ve halkın sivil savunma eğitimi için gereken öğretim, tatbikat, yayın ve propaganda çalışmalarını yapmak veya yaptırmak,

g) Fondan verilen ödeneklerin sarf ve hesap işlemlerini yapmak,

h) Sivil savunma tesis, araç ve gereçlerinin bakım, korunma, onarım, kayıt ve hesap işlerini yapmak,

ı) Çalışma program ve raporları ile brifing hazırlamak, personelin özlük işlemlerini ve diğer idari hizmetleri yürütmektir.

d. İlçe Emniyet Müdürlüğü veya Amirliği

İlçe Emniyet Müdürlüğü veya Amirliğinin başlıca görevleri şunlardır:

a) İlçe sınırları içinde asayiş, kamu ve şahıs tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korumak, halkın ırz, can ve malını muhafaza ve kamunun istira- hatini temin etmek,

b) Her çeşit kanun dışı eylem ve davranışları bertaraf etmek,

c) Kanun dışı eylem ve fiillerde bulunanları yakalamak ve adalete teslim etmek,

d) Her türlü tören ve gösterilerde güvenlik tedbirleri almak,

e) Mevzuatla verilen diğer görevleri yerine getirmektir.

e. İlçe Jandarma Komutanlığı

İlçe Jandarma Komutanlığının başlıca görevleri şunlardır:

a) Mesleki ve askeri talim ve terbiye ile maiyetini yetiştirmek ve seferber

lik hazırlıklarını ve işlerini düzenlemek,

- b) Disiplini temin etmek,
- c) İlçe dahilinde emniyet asayişi temin ve muhafaza etmek,
- d) Mülki, adli ve askeri vazifeleri yapmak,
- e) Emrindeki Bucak Jandarma Takım Komutanlığı ve Jandarma Karakollarını teftiş edip hizmetin iyi yapılmasını temin etmek ve icabında tahkikat yapmak,
- f) Mevzuatla verilen diğer görevleri yerine getirmektir.

3. BUCAK KURULUŞU

a. Bucak Müdürü

Her bucakta en büyük hükümet memuru ve temsilcisidir. Bucakın genel idaresinden sorumludur. Bucak coğrafi alanındaki emniyet genel ve özel kolluk kuvvetlerinin âmiridir.

Bucak Müdürü; kanun, yönetmelik ve hükümet kararlarını bucak sınırları içinde yayımlar, ilan eder ve uygular. Bunların verdiği yetkileri kullanır, vali ve kaymakamın talimatı ve emirlerini yürütür.

Bucak Müdürlüğü içinde yer alan Bucak Tahrirat Kâtipliğinin başlıca görevleri ise şunlardır::

- a) Bucağa gelen evrak ve dilekçelerin kaydını yapmak, ilgili yerlere göndermek,
- b) Bucağa ait dosyaları tutmak ve muhafaza etmek,
- c) Bucak Müdürlüğünden gidecek yazıları yazmak, sevk etmek,
- d) Bucak İçişleri dairelerinin bakım, temizlik ve muhafazasını sağlamak,
- e) Bucak Müdürünün verdiği diğer işleri görmektir.

b. Bucak Jandarma Takım Komutanlığı

Bucak Jandarma Takım Komutanlığının başlıca görevleri şunlardır:

- a) Mesleki ve askeri talim ve terbiye ile maiyetini yetiştirmek,

- b) Bucak dahilinde emniyet ve asayişini temin ve muhafaza etmek,
- c) Disiplini temin etmek,
- d) Mülki, adli ve askeri vazifeleri yapmak,
- e) Maiyetini idare ve zat işlerini yürütmek,
- f) Emrindeki karakollarını teftiş edip, hizmetin iyi yapılmasını temin etmek ve icabında tahkikat yapmaktır.

c. Bucak Emniyet Komiserliği

Varsa Bucak Emniyet Komiserliğinin başlıca görevleri şunlardır:

- a) Kanun dışı eylem ve davranışları önlemek, suçların işlenmesinden sonra suçluları takiple yakalayarak adalete teslim etmek,
- b) Genel hayata müessir afetlerde can ve mal emniyetine ait bütün önlemleri almak,
- c) Kamu ve şahıs tasarruf emniyetini korumak, halkın can ve malını muhafaza etmek,
- d) Kanun, tüzük, yönetmelik ve kararnamelerle verilen diğer görevleri yerine getirmektir.

III. BAĞLI KURULUŞLAR

9 Ekim 1984 tarih ve 18540 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 3046 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında 174 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 13 Aralık 1983 gün ve 174 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Kaldırılması ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 202 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanununun 10'uncu maddesine göre Bağlı Kuruluşlar bakanlığın hizmet ve görev alanına giren ana hizmetleri yürütmek üzere, bakanlığa bağlı olarak özel kanunla kurulan, genel bütçe içinde ayrı bütçeli, katma bütçeli veya özel bütçeli kuruluşlardır.

Bağlı kuruluşlar merkez teşkilatı ile ihtiyaca göre kurulan taşra teşkilatından meydana gelecek şekildi düzenlenir.

Bağlı kuruluşların taşra teşkilâtı; bölge, il ve ilçe kuruluşları şeklinde veya doğrudan kendine bağlı olarak kurulabilir.

3152 sayılı Yasanın 29 uncu maddesine göre İçişleri Bakanlığının bağlı kuruluşları;

- 1) Emniyet Genel Müdürlüğü,
- 2) Jandarma Genel Komutanlığı,
- 3) Sahil Güvenlik Komutanlığıdır.

*

Ayrıca 2 Haziran 1934 tarih ve 2489 sayılı Kefalet Kanunu gereğince oluşturulan Kefalet Sandığı da bağlı kuruluş niteliğindedir.

Hemen saptanacağı gibi 3152 sayılı Yasada yer alan Bağlı Kuruluşlar İçişleri Bakanlığının içgüvenlikle ilgili hizmetlerini yerine getirmek üzere oluşturulmuş kuruluşlardır.

Bu nedenle ülkemizde iç güvenlik kuruluşlarının tarihsel gelişimine kısaca değinmek yararlı olacaktır.¹⁵

Eskiden beri askeri yöneticilerin idari hizmetler kadar, kolluk görevlerini de üzerlerine aldıkları ve bu durumun Türklerin devlet kurdukları her yerde, Osmanlı İmparatorluğunda da Tanzimatın İlanına kadar pek az farklarla aynı biçimde devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu bakımdan söz konusu dönemdeki Türk kolluk tarihini tamamiyle askeri tarih olarak kabul etmek gerekmektedir.

Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş döneminde gerek emniyet ve asayiş, gerekse askeri işlerle görevli "subaşılar" görülmekte; daha sonra ise "subaşı" ve yasakçıların yanında geceleri belde güvenliğini sağlayan, bekçilikle görevli başka bir organ "ases"e rastlanmaktadır.

Daha sonra, Birinci Murat zamanında kurulan ve Kanuni Sultan Süleyman zamanında olgunlaşan Yeniçeri örgütü, ülkenin iç güvenliğini de sağlamakla yükümlü kılınmıştır.

İstanbul'un Türkler tarafından fethinden sonra, kolluk görevlerinde en

¹⁵ Kolluk Hizmetleri, İçişleri Bakanlığı Yayın İÇ-DÜZEN Genel Rapor 4, Ankara, 1972, s. XL-XLI.

büyük makam, tüm devlet hizmetlerinde hükümdarın mutlak vekili olan "sadr-zamlar"dır. Bu tarihten itibaren diğer kolluk görevlileri olarak da: "yeniçeri ağası", "cebecibaşı ve cebeciler", "kaptanpaşa", "topcubaşı ve topçular", "bos- tancıbaşı ve bostancılar", "hasekiler", "baltacılar", "çavuşlar", "kapıcılar", "çavuşbaşı", "muhzır ağa", asesbaşı" ve "kadılar" görülmekte ve bunların her biri kendi alanlarında görev yapmaktadırlar.

Ancak, başlangıçta devletin en sağlam dayanaklarından biri olan ve sonradan gittikçe bozulan yeniçeri örgütü, 1826 yılına kadar devam edebilmiş ve bu tarihte kaldırılarak yerine, İstanbul'da "Asakir-i Muntazama-i Mansure" ve "Asakir-i Muntazama-i Hassa", Anadolu ve Rumelinin bazı eyaletlerinde, 1834 yılında "Asakir-i Redife" adı ile yeni örgütler kurulmuştur. Sözü geçen örgütlerin yönetimi "Serasker" isimli komutana bırakılmış ve kendisine daha önce "Yeniçeri Ağası"nın sahip olduğu yetkiler verilmiştir.

Ondokuzuncu asrın ortalarına kadar kolluk hizmetleri, polis-jandarma ayrılığı olmaksızın yürüdüğü ve ancak bundan sonra polis ve jandarma yönlerinden ayrı ayrı örgütlenmelerine gidildiği için, bu aşamadan itibaren polis ve jandarmanın tarihsel gelişimini birbirinden ayırarak ve ilgili kuruluşu tanıtırken açıklamak uygun olacaktır.

A. EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

1) TARİHSEL GELİŞİMİ

Memleketimizde ilk polis örgütü yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra, eyaletlerde ve başkentte zabita hizmetlerinin karışık ve ayrı ayrı başlara bağlı olarak yürütülmesine son vermek amacıyla 10 Nisan 1845 tarihinde İstanbul'da kurulmuş olup, bu olay, elçiliklere de "Tezkere-i Umumiyeler"le duyurulmuş ve aynı tarihte ilk Polis Nizamnamesi yayınlanarak yeni örgütün görevleri sıralanmıştır.

1846 yılında ise "Zaptiye Müşirliği" kurulmuş ve gerek İstanbul'un, gerekse tüm illerin güvenliğinden sorumlu, polis ve jandarmanın tek mercii olarak görev yapmıştır.

1845 yılında İstanbul'da kurulan polis örgütü çok geçmeden kaldırılmış olmasına rağmen Zaptiye Müşiriyetinin ve sonradan "Nezaret" unvanını alan bu dairenin yönetiminde, zaptiye ve jandarmadan ayrı bir polis kolluk kuvvetinin zaman zaman faaliyete geçtiği görülmektedir.

1881 yılında, günümüze kadar devam etmek üzere yeniden kurulmuş olan polis kolluk kuvvetinin doğmasından önce "Teftiş Memurluğu" adıyla bir polis örgütü meydana getirilmiştir. Ancak bu örgütün de ömrü kısa olmuş ve görevleri "Asakir-i Zaptiye"ye devredilmiştir.

1879 yılında, önce yalnız İstanbul'un emniyet hizmetleriyle, 1893'den sonra ise illerde kurulmaya başlanan polis örgütünü yönetmekle görevlendirilen Zaptiye Nezaretinin kurulması, diğer yandan "Asakir-i Zaptiyemin, Zaptiye Nezaretine bağlanmayarak, Jandarma Dairesi kanalıyla doğrudan doğruya seraskerliğe bağlanmasıyla "Zaptiye Nezareti ve Jandarma Dairesi" dönemi başlamakta ve bu dönem, "Zaptiye Nezareti"nin polis hizmetleri yönünden yerini Emniyet Umum Müdürlüğüne bıraktığı 1909 yılına kadar devam etmektedir.

Böylece, 1846'dan 1879 yılına kadar, Devletin kolluk kuvvetleri tek elden yönetildikten sonra, yeniden birbirinden ayrı iki yere bağlanmış ve 1879 yılından sonra Zaptiye Nezareti aşağı yukarı bugünkü Emniyet Genel Müdürlüğü'nün, Jandarma Dairesi ise Jandarma Genel Komutanlığının görev ve yetkilerine sahip duruma gelmişlerdir.

6 Aralık 1896 tarihinde de polisin görev ve yetkilerini gösteren 16 maddelik bir hukuki metin, 19 Nisan 1907 tarihinde ise polis örgütünün kuruluş, görev ve yetkilerini gösteren bir tüzük yayımlanmıştır. Yeni polis örgütünün bünyesinde; İstanbul, Üsküdar, Beyoğlu Polis Müdürlükleri ve Beşiktaş Polis Memurluğu adıyla dört polis dairesi kurulmuş ve bunlar' da merkezlere bölünmüş bulunmaktadır. 1909 tarihli İstanbul Vilayeti ve Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Teşkiline Dair Kanunla; Zaptiye Nezaretinin yerine, polis hizmetlerini yönetmek üzere Emniyeti Umumiye Müdüriyeti kurulmaktadır.

Bu Kanunla;

1. İstanbul Vilâyeti,
2. Emniyeti Umumiye Müdüriyeti

3. İstanbul Vilâyetine bağlı İstanbul Polis Müdürlüğü kurulmuş olmaktadır.

Böylece, tüm polis müdürlüklerinin üzerinde ve doğrudan doğruya Dahiliye Nezareti'ne bağlı olarak Devletin genel kolluk hizmetlerini yürüten ilk Emniyet Genel Müdürlüğü kurulmakta, ancak, İstanbul ilinin kolluk hizmetleri İstanbul Vilâyet Polis Müdürlüğüne bırakılmaktadır.

9 Aralık 1913 tarihinde çıkarılan Dahiliye Nezareti Teşkilat Nizamnamesinde, Emniyeti Umumiye Müdüriyeti'nin görevi; "Memleketin emniyet ve inzibatına taallük eden her türlü umur-u muamelatı takip ve baktaki muhaberatı idare ve polis teşkilatı ve tensikatıyla polis mekteplerini idare etmek" olarak tanımlanmıştır.

Emniyeti Umumiye Müdüriyeti İstanbul'da:

1. Emniyet şubesi,
2. Memurin ve Levazım şubesi,
3. Muhasebe şubesi,
4. Tahrirat şubesi,

biçiminde örgütlenmiş, ilk olarak kurulan İstanbul Polis Okulu da buraya bağlanmıştır. Sayılan şubelere zamanla yenileri eklenmiş ve örgüt daha da genişlemiştir.

Diğer taraftan 19 Nisan 1907 tarihli Polis Nizamnamesi iyi hazırlanmış olmasına rağmen, tarihe karışmış bir devrin ilkelerine dayanarak oluşturulduğundan, yeni rejimin ilkelerine uygun ve zamanın ihtiyaçlarını daha iyi karşılayan bir nizamname hazırlanması zornluğu doğmuş ve 21 Mayıs 1913 tarihinde "Polis Teşkilat ve Vazife Nizamnamesi" hazırlanarak yürürlüğe konmuştur.

1915 yılında yayınlanan bir talimatname ile de "Emniyet Müfettişliği" adıyla ve doğrudan doğruya Dahiliye Nezaretine bağlı yeni bir daire kurulmuştur. Emniyet Müfettişliğine verilen ilk görevler; demiryolu, iskele, istasyon ve sınır kapılarının emniyet ve asayişinin sağlanmasına ve korunmasına ilişkin tedbirleri almak ve Pasaport Kanunu hükümlerini uygulamaktır.

Meşrutiyet döneminde, özellikle 1909-1913 yılları arasında kolluğu doğrudan doğruya ilgilendiren çeşitli konulara ilişkin önemli sayıda kanun

ve tüzük yürürlüğe konulmuştur.

Polisliğe alınma, terfî, nakil, istifa, mükâfat, cezalandırma ve işten el çektirme gibi iç bünyeye ilgili konular bu devre içinde etraflıca ele alınmış ve yazılı hükümlere bağlanmıştır.

1923 yılında çıkarılan Polis Nizamnamesinde, 1913 tarihli Nizamnamenin bir çok hükümleri aynen korunmuş, polisin yetki ve görevleriyle hakları açıklığa kavuşturulmuştur. Bu hükümler Cumhuriyet devrinde çıkarılan 2049 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu hükümleri yürürlüğe girinceye kadar uygulanmıştır.

1937 yılında yürürlüğe konulan 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu ile emniyet örgütünün merkez ve taşra kuruluşları, görevleri, bünyeleri, merkezle ve mülki makamlarla olan bağlantıları, personelin kıyafeti, meslek dereceleri ve sınıflar, maaş durumları vb. hususlar düzenlenmiş olup çeşitli tarihlerde yapılan değişikliklerle halen de yürürlükte bulunmaktadır.

Polisin görev ve yetkilerini saptayan 4 Temmuz 1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu da aynı şekilde çeşitli değişikliklere uğrayan halen yürürlükte bulunan kanunlar arasındadır.

Ülkemizin gelişme süreci içinde yeni yasal düzenlemeler zorunluluğu ortaya çıkmış, bugünkü yasaların cevap veremediği alanlarda yeni düzenlemeler yapılmaya başlanılmıştır. Böylece; 11 Mayıs 1953 tarih ve 6085 sayılı "Karayolları Trafik Kanunu" çıkarılmış ve Trafik Zabıtası, 15 Temmuz 1965 tarih ve 654 sayılı "Toplum Zabıtası Kurulması Elakında Kanun"la Toplum Zabıtası kurulmuştur. Bu kanunlarda da çeşitli değişiklikler yapılmış, 11 Ağustos 1982 tarih ve 2699 sayılı "4 Haziran 1937 Tarih ve 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununa Yedi Ek Madde Eklenmesine Dair Kanun" yürürlüğe girerek 15 Temmuz 1965 tarih ve 654 sayılı Toplum Zabıtası Kurulması Hakkındaki Kanun ile ek ve değişikliklerini yürürlükten kaldırmış ve "Çevik Kuvvet" kuruluşunu hükme bağlamıştır.

2. GÖREVLER

Emniyet Genel Müdürlüğünün görevlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

- a) Genel emniyetle ilgili görevler;

Kanunla belirtilen coğrafi görev sınırı içinde (Polis Bölgesi) genel güvenlik ve kamu düzeninin bozulmaması amacıyla kişi can, ırz ve mal emniyetini, konut dokunulmazlığını koruyucu tedbirleri almak,

- b) Adli zabıta hizmetlerini yürütmek,
- c) Trafikle ilgili görevleri yerine getirmek, bu çerçevede karayollarında şehir içi ve şehir dışı trafiği düzenlemek, kontrol etmek, kayıt ve tescile tabi taşıtların fenni muayenelerini yaptırmak, şoför ve sürücülere ehliyet vermek,
- d) Toplum olayları ile ilgili görevler;
 - (1) Cumhuriyet ve hürriyet düzenini demokratik usullerle korumak,
 - (2) Her türlü kanun dışı toplumsal olayları önlemek,
 - (3) Anayasada yer alan demokratik cumhuriyet müesseselerini ve bunları temsil eden şahısları ve yabancı devlet büyüklerini korumak,
 - (4) Umumi hayata müessir afetlerde can ve mal emniyetine ait bütün tedbirleri almak,
 - (5) Her türlü tören ve gösterilerde güvenlik tedbirleri almak.

Ayrıca polise görev veren çeşitli mevzuat bulunmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü bu mevzuatla verilen görevlerin yerine getirilmesi için de gereken tedbirleri almak durumundadır.

3. KURULUŞ

Emniyet Teşkilâtı, 3201 sayılı ve 4 Hairan 1937 tarihli Emniyet Teşkilatı Kanunu ile Cumhuriyet döneminde yeniden düzenlenmiştir.

Merkezde Emniyet Genel Müdürlüğü, illerde Emniyet Müdürlükleri, ilçelerde Emniyet Müdürlükleri, Amirlikleri veya Komiserlikleri, polis teşkilâtı bulunan bucak ve iskele ile istasyonlarda Emniyet Komiserlikleri ana kuruluş yapısını oluşturmaktadırlar.

Ancak Emniyet Genel Müdürlüğünün teşkilatında gerek 657 sayılı Devlet memurları Kanunu gerekse son yıllarda yapılan yeniden düzenleme çalışmaları sırasında çeşitli değişiklikler yapılmıştır.

1993 tarihli Merkez Kuruluş Şemasına göre Emniyet Genel Müdürlüğü başlıca şu birimlerden oluşmaktadır.

1.Genel Müdür

2 .Genel Müdüre Doğrudan Bağlı Birimler

- a) Özel Kalem Müdürlüğü
- b) Teftiş Kurulu Başkanlığı
- c) Basın, Protokol ve Halkla İlişkiler Başkanlığı
- d) Polis Akademisi Başkanlığı
- e) Sivil Savunma Uzmanlığı
- f) Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Başkanlığı
- g) İstihbarat Dairesi Başkanlığı
- h) Emniyet Müdürü APK Uzmanları
- i) Özel Harekat Dairesi Başkanlığı
- j) Hukuk Müşavirliği
- k) Arşiv ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı

3. Genel Müdür Yardımcıları

4. Genel Müdür Yardımcılarına Bağlı Birimler

- a) Güvenlik Dairesi Başkanlığı
- b) Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı
- c) Terörle Mücadele ve Harekat Dairesi Başkanlığı
- d) Ana Komuta Kontrol Merkezi Dairesi Başkanlığı
- e) Koruma Dairesi Başkanlığı
- f) Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı
- g) Kaçakçılık İstihbarat Harekat Dairesi Başkanlığı
- h) Kriminal Polis Laboratuvarları
- i) Interpol Dairesi Başkanlığı
- j) Asayiş Dairesi Başkanlığı

- k) Trafik Dairesi Başkanlığı
- l) Haberleşme Dairesi Başkanlığı
- m) Bilgiişlem Dairesi Başkanlığı
- n) Havacılık Dairesi Başkanlığı
- o) İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı
- ö) İkmal ve Bakım Dairesi Başkanlığı
- p) İnşaat Emlak Dairesi Başkanlığı
- r) Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı
- s) Personel Dairesi Başkanlığı
- ş) Eğitim Dairesi Başkanlığı
- t) Sağlık İşleri Başkanlığı

B. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI

1. TARİHSEL GELİŞİM¹⁷

Osmanlı İmparatorluğu devrinde Seraskerlik makamına bağlı olarak kurulan Zaptiye Müşirliği'nin kuruluş tarihi olan 16 Şubat 1846, yakın zamana kadar Jandarma örgütünün de kuruluş tarihi olarak kabul edilmiştir.

Ancak, Devlet ve Harp Tarihi Başkanlığı arşivlerinde yapılan araştırmalar sırasında elde edilen bazı güvenilir belgelerden yukarıda geçen tarihin, Jandarmanın gerçek kuruluş tarihi olmadığı kanısına varılmıştır.

Jandarmanın 1839'da ilân olunan Gülhane Hattı Hümayunundan sonra kurulduğu anlaşılmakta, Tanzimatın ilanını izleyen yıllara ait bazı jandarma atama kararlarına rastlanmış olması da bu kanıyı doğrulamaktadır. Ancak kuruluş ay ve gününü kesin olarak saptamak olanağı bulunamamıştır. Bu nedenle, Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi'nin kabul tarihi olan 3 Rebiülevvel 1286'nın miladi güne karşılığı olan 14 Haziran kuruluş günü, 1839 da kuruluş yılı olarak kabul edilmiştir.

¹⁷ a.g.e., s. XLIV-XLV.

Jandarma tarihini beş bölümde incelemek mümkündür.

a. 1839-1860 Dönemi

Eyalet ve sancaklardaki "umur-u zaptiye" hizmetleri Zaptiye Müşirliği'ne bağlanmış ve böylece tam anlamıyla, ana görevi iç güvenliği sağlamak olan yeni bir askeri sınıf kurulmuş olmaktadır.

b. 1861-1913 Dönemi

"Umur-u Zaptiye" hizmetlerine memur subayların atanmalarıyla taşra örgütü gelişmeye başlamıştır.

14 Haziran 1869 yılına kadar, kanuni bir dayanağı olmamakla beraber, emirname, ferman ve kadıların fetvalarına uyularak asayiş sağlanmaya başlanmış, bu tarihte yani 14 Haziran 1869'da çıkarılan "Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi" ile hizmetler bir nizama bağlanmıştır.

1876 yılında, kara, deniz ve zabıta eğitimi görmüş askerlerden oluşan "Zabtiye Bahri Sefit Alaylarının Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'a gönderildiği görülmektedir. Bu alaylar gittikleri yerlerde asayiş iade ve o yer idaresine teslim etmekte ve merkezlerine dönmektedirler.

1877-1878 yılında, Fransız Jandarma Nizamnamesi aynen tercüme edilerek, Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi yeniden düzenlenmiş ve kuruluş, görev, tayin ve terfi konuları yeni esaslara bağlanmıştır.

Bu arada Jandarma Dairesi Karargâhı İslah edilerek yedi daireye ayrılmış, taşra örgütünde alaylar kurulmuş, Jandarma Dairesi Reisliğinin adı da "Umum Jandarma Kumandanlığı" olarak değiştirilmiştir.

İl'inci Meşrutiyetin ilanından sonra İngiltere, Fransa ve İtalya'dan getirilen subaylar; İstanbul'da Jandarma Dairesinde, İstanbul; Selanik, İzmir, Trabzon, Beyrut ve Bağdat mıntıka müfettişliklerinde görevlendirilmiş, Jandarma örgüt ve eğitim yönünden en yüksek düzeye çıkarılmıştır.

1908 sonbaharında, Selânik'te ilk "Jandarma Zabıt Mektebi" açılmış, ordudan seçilen subaylar bu okulda kolluk alanında eğitilerek Jandarma sınıfına geçirilmişlerdir. Yine aynı okulda Jandarma küçük subayları (astsubaylar) subay olarak yetiştirilmişlerdir.

c. 1913-1923 Dönemi

Balkanlar, Kuzey Afrika ve Güney Arap yarımadasındaki Jandarma birlikleri, ordu birlikleriyle beraber Anadolu'ya ve Kuzey Arap yarımadasına çekilmişlerdir.

d. 1924-1930 Dönemi

10 Haziran 1930 tarihinde; Jandarma örgütünün kuruluş, kadro ve görevlerini saptayan 1706 sayılı Jandarma kanunu yürürlüğe girmiş ve jandarma görev yönünden İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır.

e.1931-1993 Dönemi

1937 yılında, Jandarma Teşkilât ve Vazife Nizamnamesi çıkarılarak, 1706 sayılı Jandarma Kanununa açıklık getirilmiştir.

1956 tarihinde ise; 6815 sayılı Kanunla, sınır, kıyı ve karasularımızın korunması görevi Jandarmaya verilmiş ve bu kanun kapsamına giren sınır ve kıyı birlikleri de Jandarma örgütüne dahil edilmiştir.

Ancak kıyı ve karasularımıza ilişkin görevler 2692 sayılı Kanunla kurulan Sahil Güvenlik Komutanlığına, karasularımızın korunması ve güvenliğini sağlanması görevi ise 1988 yılında 3497 sayılı Kanun ile Kara Kuvvetleri Komutanlığına devredilmiştir. Halen Suriye ve İran sınırlarımızın bir kısmı ile Irak sınırımızın tamamının korunması ve güvenliğinin sağlanması görevleri Jandarma Genel Komutanlığınca yürütülmektedir.

Son olarak; Jandarma örgütü 10 Mart 1983 tarihinde kabul edilen ve 12 Mart 1983 tarih ve 17985 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2803 sayılı "Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu" ve 17 Aralık 1983 tarih ve 18254 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği" ile düzenlenmiş bulunmaktadır.

2. GÖREVLER

2803 sayılı Yasanın 7'nci maddesine göre Jandarmanın genel olarak görevleri şunlardır:

a. Mülki Görevler

Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek, suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korumalarını yapmak.

b. Adli Görevler

İşlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmek.

c. Askeri Görevler

Askeri kanun ve nizamların gereği görevlerle Genelkurmay Başkanlığınca verilen görevleri yapmak.

d. Diğer Görevler

Yukarıda belirtilen görevler dışında kalan ve diğer kanun ve nizam hükümlerinin icrası ile bunlara dayalı emir ve kararlarla jandarmaya verilen görevleri yapmak.

3. KURULUŞ

Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 5 inci maddesine göre ise Jandarma Genel Komutanlığının Teşkilatı şu şekildedir:

a. Jandarma Genel Komutanlığı Karargahı ve Bağlı Birlikleri,

b. Jandarma İç Güvenlik Birlikleri,

(1) Mülki teşkilata tabi olmayan Jandarma Birlikleri;

(a) Jandarma Komando Birlikleri,

(b) Jandarma Havacılık Birlikleri.

(2) Mülki teşkilata tabi olan Jandarma Birlikleri;

(a) Jandarma Bölge Komutanlıkları,

(b) İl Jandarma Komutanlıkları,

(c) İl Merkez ve İlçe Jandarma Komutanlıkları,

(d) Bucak Jandarma Takım Komutanlıkları

(e) Jandarma Karakol Komutanlıkları

- (f) Jandarma Koruma Birlikleri
- (g) Jandarma Komando Birlikleri
- c. Jandarma Sınır (seyyar) Birlikleri
- d. Jandarma Eğitim Birlikleri
- e. Jandarma Okulları
- f. Jandarma İdari ve Lojistik Destek Birlikleri
- g. Görevin özelliğine bağlı olarak kurulacak diğer kuruluşlardan oluşur.

Bu karargah, kıt'a ve birlikler; görevin özelliği ve Türk Silahlı Kuvvetlerindeki esaslar gözönünde tutularak, kendi kuruluş ve kadrolarında gösterilir.

İl ve İlçelerdeki Jandarma Teşkilatının yukarıda belirtilen ana görevleri nasıl yerine getirecekleri ve hangi yetkileri kullanacakları özellikle Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Jandarma Genel Komutanlığının merkez teşkilatı ise şu şekildedir.

- a. Komutanlık Kısmı
 - b. Adli Müşavirlik
 - c. Askeri Savcılık
 - d. Askeri Mahkeme
 - e. Denetleme Başkanlığı
 - f. Kurmay Başkanlığı
- (1) Genel Sekreterlik
 - (2) Personel Başkanlığı
 - (3) İstihbarat Başkanlığı
 - (4) Harekat Başkanlığı
 - (5) Lojistik Başkanlığı
 - (6) Genel Plan Prensipler ve Koordinasyon Başkanlığı
 - (7) Kontrolörlik Başkanlığı
 - (8) Muhabere Elektronik ve Bilgi Sistemleri Daire Başkanlığı

(9)Havacılık Daire Başkanlığı

(10)Jandarma Ordu Mallan Teftiş Kurulları Başkanlığı

(11)Yaygın Öğretim Şube Müdürlüğü

(12)Kaçakçılık, İstihbarat, Harekat ve Bilgi Toplama Daire Başkanlığı Jandarma Koordine Müdürlüğü

(13)Karargah Destek Kıt'alar Komutanlığı

C. SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞI

Sahil Güvenlik Komutanlığı 9 Temmuz 1982 tarihinde kabul edilen ve 13 Temmuz 1982 tarih ve 17753 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2692 sayılı "Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu" ile kurulmuş bulunmaktadır.

Amaç; bütün sahillerimiz, karasularımız ile iç sularımız olan Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale Boğazları, liman ve körfezlerimizin korunması, güvenliğinin sağlanması, ulusal ve uluslararası hukuk kuralları uyarınca hükümler haklarına sahip olduğumuz denizlerde, bu hak ve yetkilerin Deniz Kuvvetleri Komutanlığının genel sorumluluğu dışında kalanlarının kullanılması, deniz yolu ile yapılan kaçakçılığın önlenmesi, izlenmesi ve suçlular hakkında gerekli işlemlerin yapılması ile ilgili esas ve yöntemleri düzenlemektir.

2692 sayılı Yasanın 4. maddesine göre Sahil Güvenlik Komutanlığının görevleri şunlardır: .

A)Sahil ve karasularımızı korumak, güvenliğini sağlamak, ulusal ve uluslararası hukuk kuralları uyarınca hükümler haklarına sahip olduğumuz denizlerde bu hak ve yetkileri kullanmak,

B)(1) Deniz yolu ile yapılan her türlü kaçakçılık eylemlerini,

(2)25.4.1973 tarih ve 1710 sayılı Eski Eserler Kanununa aykırı eylemleri,

(3)18.12.1981 tarih ve 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik bölgeleri Kanuna aykırı eylemleri, önlemek, izlemek, suçluları yakalamak, gerekli işlemleri yapmak, yakalanan kişi ve suç vasıtalarını yetkili makamlara teslim etmek.

C)Liman sınırları dışında:

1. 19.4.1926 tarih ve 815 sayılı Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye

(Kabotaj) ve Limanlarda Karasuları Dahilinde İcrai Sanat ve Ticaret Hakkında Kanuna,

2. 9.4.1937 tarih ve 3222 sayılı Telsiz Kanununa,
3. 10.6.1946 tarih ve 4922 sayılı Denizde Can ve Mal Koruma Hakkında Kanuna,
4. 24.4.1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununa,
5. 3.5.1928 tarih ve 1234 sayılı Hayvanların Sağlık Zabıtası Hakkında Kanuna,
6. 15.5.1957 tarih ve 6968 sayılı Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanununa,
7. 22.3.1971 tarih ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanununa,
8. 15.7.1950 tarih ve 5682 sayılı Pasaport Kanununa,
9. 15.7.1950 tarih ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatları Hakkında Kanuna,
10. 6.11.1981 tarih ve 2548 sayılı Gemi Sağlık Resmi Kanununa,
11. 12.8.1982 tarih ve 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanununa,
12. Seyir güvenliği ile demirleme, bağlama, avlanma, dalgalılık ve bayrak çekme ile ilgili hükümlere,
13. Deniz ve hava araçları ile denizlerdeki tesislerden yapılacak her türlü kirlenmelerle ilgili hükümlere,
14. Yukarıda belirtilen konulara ilişkin uluslararası anlaşmalara, aykırı eylemleri önlemek, izlemek, suçluları yakalamak gerekli işlemleri yapmak, yakalanan kişi ve suç vasıtalarını yetkili makamlara teslim etmek.

D) Deniz ve Kıyılarda Görülecek Başboş Mayın, Patlayıcı Madde ve Şüpheli Cisimlerin Yokedilmeleri Hakkında 17.5.1948 tarih ve 5202 sayılı Kanunun uygulanmasında gerekli koruma tedbirlerini alarak ilgililere haber vermek.

E) Deniz seyir yardımcılarının ilgili hükümlere göre çalışma durumlarını, yetkili kuruluşlarca konulan deniz engelleri ile batık işaretlerinin sürekliliğini izlemek, kontrol etmek, görülen aksaklık ve noksanlıkları ilgililere bildirmek.

F) Uluslararası Denizde arama ve Kurtarma Sözleşmesinin öngördüğü düzeyde arama ve kurtarma görevlerini icra etmek.

G) Karasularımıza giren mültecileri silah, mühimmat vesair harp vasıtalarından arıtmak ve bu mülteciler ile onların nezdindeki silah, mühimmat vesair harp vasıtalarını ilgililere teslim etmek.

H) Görev alanları içinde genel güvenlik kuvvetlerinde takibi gerekli suçlarla karada başlayıp denizde devam eden yukarıda belirtilen suçlar dışındaki suçların izlenmesinde ve suçluların yakalanmasında güvenlik kuvveti olarak diğer güvenlik kuvvetlerine yardım etmek, gerektiğinde bu suçlara elkoymak ve suçluları yakalayıp yetkili makamlara teslim etmek,

Gümrük teşkilâtı bulunan limanlarda Gümrük Müsteşarlığının görev ve yetkileri ile Sahil Güvenlik Komutanlığının bu maddede belirtilen görev ve yetkilerine girmeyen konularda özel kanunlara göre ve yetkili kılınmış diğer makamların görev ve yetkileri devam eder.

Sahil Güvenlik Komutanlığı bu görevlerini merkez teşkilâtı ile Sahil Güvenlik Karadeniz, Sahil Güvenlik Marmara ve Boğazlar, Sahil Güvenlik Ege Denizi, Sahil Güvenlik Akdeniz Bölge Komutanlıkları ve İzmit Cengiz Topel Deniz Hava Grup Komutanlığı eli ile yürütmektedir.

Ayrıca üç Onarım Destek Komutanlığı, İkmal Destek Komutanlığı ve Eğitim Merkezi Komutanlığı bulunmaktadır.

Sahil Güvenlik Komutanlığının merkez kuruluşu ise şu şekildedir.

Komutanlık: Sahil Güvenlik Komutanı, Komutan Yardımcısı, Kurmay Başkanı ve Emir Astsubayından oluşmaktadır.

Ana Hizmet Bölümleri; Personel, Harekât, Lojistik, İstihbarat Başkanlıkları ile Komptrolörlük Daire Başkanlığı

Danışma ve Denetim Birimleri; Hukuk Müşaviri, Denetleme Kurulu Başkanı,

Yardımcı Birimler ise; Genel Sekreterlik, Disiplin Mahkemesi ve Karargah Komutanlığı'dır.

D. ÖZEL İDARELER VE BELEDİYELER KEFALET SANDIĞI

2 Haziran 1934 tarih ve 2489 sayılı Kefalet Kanununun birinci maddesine göre "umumi bütçeye ait (mütedavil ve bu mahiyetteki sabit sermayeler dahil) para ve menkul kıymetleri ve ayniyatı alıp veren ve elinde tutan memur ve müstahdemlere mülhak bütçelerden, muhasebeleri Maliye Vekâletine bağlı olan veya gelirlerinin en az yüzde ellisini Devlet bütçesinden alan müesseselerin ve varidat olmak maksadıyla kurulan inhisar idarelerinin yukarıda sayılan işlerdeki memur ve müstahdemleri için (müteselsil kefalet usulü) kabul edilmiş ve bu maksatla hükmi şahsiyeti haiz (Kefalet Sandığı) kurulmuştur. Bu sandık Maliye Vekâletine bağlıdır. Vekâlet memurlarından olmak üzere Maliye Vekilince seçilecek üç kişiden mürekkep bir heyet tarafından idare olur. İdare heyeti bu kanuna ve yapılacak nizamnameye göre vazife yapar."

2489 sayılı Kanunun 13 üncü maddesine göre kurulan Özel İdareler ve Belediyeler Kefalet Sandığı bu konuda hazırlanan tüzüğe göre yönetilmektedir. Tüzelkişiliği haiz olup İçişleri Bakanlığına bağlıdır.

Tüzüğün 2 nci maddesine göre Sandık İçişleri Bakanlığınca seçilecek bir başkan ile iki üyeden oluşan bir kurul tarafından yönetilmektedir. Başkan Sandığı temsil etmekte ve idare heyetinin görevleri dışında kalan işleri yerine getirmektedir.

Geleneksel olarak Müşteşar başkanlık yapmakta Mahalli İdareler ve Personel Genel Müdürleri de üye olarak seçilmektedir. Sandık saymanlığı tarafından da diğer iş ve işlemler yürütülmektedir.

Sandık, özel idare ve belediyelerde para ve menkul kıymetleri alıp veren ve elinde tutan memur ve müstahdemler için müteselsil kefalet usulünü uygulamak amacıyla kurulmuştur. İl Özel İdareleriyle Belediyelerde para ve menkul kıymetleri ve ayınları alıp veren ve elinde tutan ve bunların girmesinden ve çıkmasından ve de saklanmasından sorumlu olan veznedar, tahsildar, ambar ve tevzi memurları ile; bu idarelere bağlı müesseselerin aynı durumda bulunan diğer memur ve müstahdemleri de müteselsil kefalete bağlıdır.

Sandığın sermayesini ise;

a) 2489 sayılı Kanunun geçici birinci maddesinin (I) fıkrasına göre yapılan tasfiye neticesinde özel idarelerle belediye memurlarına dağıtılması gereken paralar,

b) Kefaletle bağılı olarak görev alanların maaş ve ücretlerinden kesilecek % 2 kefalet aidatı,

c) Banka faizleri,

d) Yardımlar oluşturmaktadır.

SONUÇ YE DEĞERLENDİRME

Giriş kısmında değinildiği gibi, İçişleri Bakanlığının kamu hizmetlerinin bütünü açısından yeri ve rolünü sağlıklı bir biçimde belirleyebilmek için, buraya kadar yapılan açıklamaların ışığında ülkenin yönetim yapısı içindeki konumunun bu yapının ana unsurlarına göre değerlendirilmesi gerekmektedir.

1) Kamu yönetimi dendiği zaman akla gelen genel idare, bir başka deyişle merkezi yönetimle onun taşra örgütlenmesidir.

Bilindiği gibi merkezi yönetimin üstlendiği hizmetler bakanlıklar eliyle yürütülmektedir. Zaman içinde bakanlıkların sayısında ya devletin üstlendiği görevlerin artmasına koşut olarak çoğalma görülmüş, ya da bazı hizmetlerin ayrı bir bakanlık tarafından yürütülmeyi gerektirecek kadar genişlemesi sonucu o zamana kadar bazı bakanlıklarca yürütülen hizmetler yeni bakanlıklar halinde örgütlenerek bu artışa katkıda bulunmuşlardır.

Merkezi düzeyde geleneksel olarak kabul edilen temel bakanlıklar İçişleri, Dışişleri, Maliye, Adalet ve Milli Savunma Bakanlıklarıdır.

Bu temel bakanlıklardan birisi olan İçişleri Bakanlığı tarihsel gelişim süreci içinde merkezden yönetilmesi kararlaştırılmış bir çok görevi üstlenmiş, ancak zaman içinde hizmetlerin büyümesi sonucu bu görevlerinden bazılarını yeni kurulan bakanlıklara devretmiştir.

Örneğin bu Bakanlıkça yürütülen:

a) Sağlık hizmetleri, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına,

b) İmar ve İskân İşleri, İmar-İskân Bakanlığına,

c) PTT hizmetleri, Ulaştırma Bakanlığına

- d) İstatistik ve Matbuat Hizmetleri, Başbakanlığa,
- e) Cezaevlerine ilişkin görevler ise Adalet Bakanlığına devredilmişlerdir.

Bu olgu, İçişleri Bakanlığının kamu yönetimimiz içinde tarihsel açıdan ne kadar köklü ve temel bir nitelik taşıdığını göstermesi bakımından önemlidir.

Zaman içinde İçişleri Bakanlığının görevlerinin bir bölümünün bazı bakanlık ve kuruluşlara devredilmiş olması, Bakanlığın Kamu Yönetimindeki durumunu zayıflatmamış, özellikle Cumhuriyet döneminde toplum yaşamında ortaya çıkan ekonomik ve sosyal gelişmeler sonucu, Bakanlığın üstlendiği işlevler daha da önem kazanmış, bunlara yenileri de eklenmiştir. Örneğin planlı kalkınma dönemine geçildikten sonra özellikle kalkınma plan ve programlarının uygulanmasında, yatırımların izlenmesinde, yatırımcı, kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyon sağlanmasında karşılaşılan sorunların bir an evvel çözümlenerek plan-program uygulamasının etkinleştirilmesinde, kalkınma çabalarına toplumun bütün olanaklarıyla katılmasında ve kendi gereksinmelerini karşılamak amacıyla örgütlenmesi için gerekli eğitim ve eşgüdüm çalışmalarının yapılmasında ve bu yöndeki çabalarının desteklenmesinde Mülki İdare Amirlerine yeni görevler verilmesi, İçişleri Bakanlığının kalkınma açısından da çok önemli bir işlevi üstlenmesi sonucunu doğurmuştur.

Bakanlığın merkezi düzeyde üstlendiği bazı işlevlerin kısaca gözden geçirilmesi, onun kamu yönetimi içindeki yerini ve önemini vurgulamaya katkıda bulunacaktır.

(i) Kamu yönetiminin etkin, hızlı ve verimli bir şekilde çalışabilmesi, devlet otoritesinin tam olarak tesisine, toplumda kamu düzen ve esenliğinin, kişi dokunulmazlığı, mal ve can güvenliğinin sağlanmasına, kıyı ve sınır emniyetinin korunmasına bağlı bulunmaktadır.

Kamu düzen ve esenliğinin sağlanmadığı, kişi hak ve özgürlüklerinin korunmadığı, anarşi ve terörün etkin olduğu toplumlarda kamu yönetiminin de istenen düzeyde çalışabilmesine olanak bulunmamaktadır. Bunun yanısıra bir ülkede sosyal ve ekonomik kalkınmanın arzu edilen hedeflere ulaşabilmesi uygun bir emniyet ortamının varlığına bağlıdır.

Bu nedenle İçişleri Bakanlığının üstlendiği yurdun iç güvenliği ve asayişini sağlamak, sınır, kıyı ve karasularımızı korumak, kaçakçılığı izlemek ve önlemek, bu

amaçla Emniyet, Jandarma ve Sahil Güvenlik kuruluşlarının yönetim ve hizmetlerinin düzenlenmesi görevi yaşamsal önem taşımaktadır.

(ii) Bakanlığın önemli görevlerinden bir diğeri de hükümetleri bilgilendirme görevidir. Hükümetlerin yurt gerçeklerine uyan ve halkın ihtiyaçlarına cevap verebilen sağlıklı bir genel politika oluşturabilmeleri, sosyo-ekonomik gelişmelere, planlı kalkınma faaliyetlerinin yürütümüne, yönetim mekanizmasının taşradaki işleyişine, uygulanan politikanın halk üzerindeki etkilerine ilişkin konularda devamlı bilgi sahibi olmalarını gerektirmektedir.

Bu nitelikteki bilgilerin taşradaki en sağlam kaynağı Devletin ve Hükümetin temsilcisi, ayrı ayrı her bakanın mümessili ve bunların idari ve siyasi yürütme vasıtası olan Valilerdir.

Hükümetlerin oluşturacakları politikalarda önemli bir yeri olan bu bilgilerin, Valiliklerden alınarak, değerlendirilip, Başbakanlığa gönderilme görevi 1624 sayılı Yasaya yapılan ek ve daha sonra da 3152 sayılı Yasa ile İçişleri Bakanlığına verilmiştir.

(iii) Bakanlığın önemli görevlerinden bir başkası da nüfus hizmetleridir. Bilindiği gibi nüfus hizmetleri kişiye ait kayıtların esasını oluşturur. Bu hizmetlerdeki aksaklıklar ve kayıtlardaki yanlışlıkların derece derece birçok kamu hizmetinin aksamasına neden olduğu bilinmektedir.

Nüfus hizmetlerinin toplum yaşamı ve kamu yönetimindeki önemini dikkate alan Bakanlık, nüfus kütüklerinin merkezi bir sistem içinde bilgi işlem ortamına geçirilmesi kararına varmıştır. Böylece elle kayıt tutmanın doğurduğu yanlışlıklar ve gecikmeler önlenmiş olacaktır. Bu çalışmalar "MERNİS PROJESİ" adı altında sürdürülmektedir.

Tüm Devlet Kuruluşları için büyük bir bilgi bankası oluşturulacak olan "MERNİS PROJESİ"nin kamu yönetimi açısından sağlayacağı yararı aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz.

— Taşra nüfus idaresinin yaptığı işlemler merkezi kontrole tabi tutulacak muhtemel yanlışlıklar, kimlik taklitleri ve suistimaller önlenecektir.

— Birçok kamu kuruluşu, nüfus kayıtlarından periyodik olarak bilgi alabilecektir.

— Her şahsa bir kimlik numarası verilerek kişi ile ilgili kayıtların tutul

duğu kamu kuruluşları arasında ortak bir bağ kurulacaktır.

— Nüfus sayımlarına gerek kalmayacaktır.

— Vergi mükelleflerine ilişkin mükerrer kayıt tutulması önenecek ve vergi kaybı azalacaktır.

(iv) Bu görevlerin yamsıra, Devlet ve toplum yaşamı açısından önemi açık olan, olası bir savaşa ve doğal âfetlere karşı barışta ve önceden gerekli tedbirlerin alınması, can ve mal kaybını en aza indirecek çalışmaların yapılması, bu amaçla yurdun sivil savunmasına ilişkin teşkilatın kurulması, eğitim, yönetim ve kontrolünün, bu konularda bakanlıklar arasında işbirliği ve karşılıklı yardımlaşmanın sağlanması görevi de İçişleri Bakanlığına verilmiş bulunmaktadır.

(v) 1960 yılından sonra Planlı Kalkınma dönemine geçilmesi, daha önce de değindiğimiz gibi İçişleri Bakanlığına geleneksel görevlerin yamsıra çağdaş bir boyut daha kazandırmıştır.

Kalkınma plan ve programları ile Vali ve Kaymakamlara verilen görevlerin etkin ve verimli bir şekilde yerine getirilebilmesi, merkezden bir takım düzenleme, izleme ve yönlendirme çalışmalarının yapılmasına bağlı bulunmaktadır. Bu çalışmaları yürütme görevi ise İçişleri Bakanlığına verilmiştir.

Görüldüğü gibi buraya kadar açıklanmaya çalışılan işlevler devletin üstlendiği ana işlevlerin en temel olanlarından bazılarını oluşturmaktadır.

2) İçişleri Bakanlığının taşra yönetimi açısından önemi ise iki ana konu üzerinde durularak ortaya konulabilir.

Bunlardan birincisi merkezi düzeyde İçişleri Bakanlığınca yürütülen, ancak ülkenin yönetim yapısını yakından ilgilendiren mülki idare bölümlerinin oluşturulması ve merkezi idarenin taşra örgütünün kuruluş ve çalışmalarını düzenleyen ana mevzuatın hazırlanmasıdır.

İkinci ise taşra yönetiminin esasını oluşturan illerin ve diğer mülki idare bölümlerinin başında bulunan ve Devlet ve Hükümet temsilciliği sıfatıyla diğer kamu kuruluşlarının taşra örgütlerinin amiri durumunda olan mülki idare amirlerinin özlük işleri açısından İçişleri Bakanlığına bağlı olması, Valilerin Bakanlar Kuruluna bu bakanlıkça inha edilmesi, görevlerinin yürütülmesine ilişkin teftiş ve denetimlerinin de yine bu bakanlıkça yerine getirilmesidir.

Bilindiği gibi Anayasamıza göre merkezi yönetimin taşra örgütlenmesinde "il sistemi" esas alınmış, ayrıklı bir durum olarak da bazı teknik ve ekonomik zorunluluklar nedeniyle bölgesel örgütlenme olanağı da tanınmıştır.

İllerin yönetiminde aşırı merkeziyetçiliğin doğuracağı sakıncalardan kaçınılmak üzere yetki genişliği ilkesi getirilmiştir. Yetki genişliği merkezi yönetime ait atama, nakil, tezkiye, teftiş, denetim, ödüllendirme, cezalandırma, bazı konularda karar alma vb. gibi bir kısım yetkilerin taşrada onu temsil eden bir kamu görevlisi tarafından kullanılması anlamına gelmektedir. Yönetmel kararların, durumu ve ihtiyacı yakından bilen idare amirleri tarafından verilmesinin hem gecikmeleri hem de yanılmaları önleyebileceği görüşü bu sistemin temelinde bulunmaktadır.

İl Genel Yönetiminin başı ve mercii Validir. Diğer mülki idare bölümleri olan ilçelerin başında kaymakam, bucakların başında ise bucak müdürü bulunmaktadır. Bu görevlilere genel olarak Mülki İdare Amiri denilmektedir.

Mülki İdare Amirleri içinde en üstün durumda olan Vali, İl'de Devletin ve Hükümetin temsilcisi ve ayrı ayrı her bakanın temsilcisi ve bunların idari ve siyasi yürütme vasıtasıdır.

Kaymakamlar ise, ilçe genel yönetiminin başı ve mercii olup, ilçede hükümetin temsilcisidir. Bakanlıkların ilçede bulunan örgütleri de, adli ve askeri kurum ve kuruluşlar dışında kaymakamın emri altında bulunmaktadır.

Mülki İdare Amirlerinin temel görev ve yetkileri İl İdaresi Kanunu ile düzenlenmiş olmakla birlikte diğer mevzuatla da kendilerine çok sayıda görev ve yetki verilmiştir.

Bu görev ve yetkileri şu ana başlıklar altında toplamak mümkündür;

- a) Temsil sıfatlarından doğan görev ve yetkiler,
- b) Kamu huzur ve güvenliğinin sağlanması ve kamu düzeninin korunmasına ilişkin görev ve yetkiler,
- c) Kamu hizmetlerinin gözetimi, denetimi, koordinasyonuna ilişkin görev ve yetkiler,
- d) Kalkınma Plan ve Programlarına, sosyo-ekonomik gelişmelerin sağlanmasına yönelik görev ve yetkiler.

Mülki İdare Amirleri ana hatlarıyla belirlemeye çalıştığımız bu çerçeve

içinde kendi mülki idare bölümlerinde, bir yandan İçişleri Bakanlığına verilen görevlerin diğer yandan adli ve askeri kuruluşlar dışında, tüm kuruluşların çalışmalarının kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet emirlerine göre yürütülmesini sağlamak, denetlemek, izlemek ve değerlendirmek; yönetsel hizmetlerle kalkınmaya yönelmiş bütün faaliyetler arasında koordinasyon, tutarlık ve işbirliği sağlamak durumundadırlar.

Tüm kamu yönetim sistemi içinde bu kadar büyük ve önemli bir rolü üstlenmiş olan Mülki İdare Sistemine ilişkin bir çok temel görevin (mevzuat hazırlama, örgütlenme, personel gibi) İçişleri Bakanlığına verilmiş olması ona sistem içinde ayrı bir konum ve ağırlık kazandırmakta, kamu yönetiminin taşrada etkin, hızlı ve verimli bir şekilde yürütülmesinde İçişleri Bakanlığının ne kadar önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

3) Bu temel gerçeği ortaya koyan olgulardan bir diğeri de İçişleri Bakanlığı ile yerel yönetimler arasındaki ilişkilerdir.

Yerel yönetimler ülkemizde gerek sağlıklı bir demokratik yaşamın gelişip kökleşmesinde gerekse kalkınma çabalarına halkın katkısını sağlamada büyük önem taşıyan kamu kuruluşlarıdır. Son yıllardaki hızlı kentleşme olgusu belediyelerin toplumsal yaşamdaki önemini giderek arttırmış bulunmaktadır.

Bu yönetim birimlerinin kuruluş, örgütlenme ve işleyiş düzenine ilişkin mevzuatın hazırlanması ve uygulanmasının sağlanması İçişleri Bakanlığının görevleri arasındadır.

Bunun yanısıra bu yönetim birimlerinin gelişmelerinin sürekli olarak izlenmesi, toplumun ekonomik ve sosyal gelişmelerine uyum sağlayabilecek şekilde yeniden düzenlenmelerinin sağlanması da Bakanlığın üstlendiği bir başka görevdir.

Yine yerel yönetimlerin ve bunlara bağlı kuruluşların işlem ve hesapları ile personelin görevlerine ilişkin işlem ve eylemlerinin teftişi, incelenmesi ve soruşturulması da İçişleri Bakanlığınca yerine getirilmektedir.

Hem Devletin hem de Bakanlığın taşra örgütlerinin başında bulunan mülki idare amirleri de idari vesayet makamı olarak yerel yönetimler üzerinde bazı yetkilere sahip bulunmaktadırlar.

Bütün bu görev ve yetkiler İçişleri Bakanlığının etkisinin, yönetim

yapımızın temelinde yer alan yerel yönetimler üzerinde ne kadar geniş kapsamlı olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak bu açıklamaların ortaya koyduğu gerçekleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

(1) İçişleri Bakanlığı, kuruluşu Osmanlı Devletinin İmparatorluk haline dönüştüğü yıllara kadar uzanan ve toplumsal gelişme sonucu kendi içinden bir çok yeni bakanlığın oluşmasına olanak verecek kadar önemli hizmetlerin yürütüldüğü eski ve köklü bir bakanlıktır.

(2) Devletin birinci işlevi olan kamu düzenini korumak, vatandaşın can ve mal güvenliğini sağlamak, kişi hak ve özgürlüklerini korumak bu Bakanlığın temel görevleri arasındadır.

(3) Ülke yönetimi açısından merkezi yönetimin taşrada örgütlendiği mülki idare bölümlerinin yönetimi, özlük işleri, teftiş ve denetimleri bakımından İçişleri Bakanlığına bağlı olan Mülki İdare Amirleri tarafından yerine getirilmektedir.

(4) İl, belediye ve köy halkının ortak yerel gereksinmelerini karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen yerel yönetimler üzerindeki idari vesayet yetkisinin önemli bir bölümü yine İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirlerinece yerine getirilmektedir.

(5) Özellikle son yıllarda geleneksel nitelikli görevlerinin yanısıra planlı kalkınmanın hızlı ve sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesine yönelik bazı görevlerin de İçişleri Bakanlığına verilmiş olması gerek toplumsal yaşam, gerekse diğer kamu hizmetleri açısından yönetim sisteminin içindeki ağırlıklı yerini vurgulamaktadır.

Ancak, bu konunun ortaya koyduğu bir başka gerdek ve yüklediği bir başka sorumluluk ise, üstlenilen görevlerin etkin ve verimli bir biçimde yerine getirilebilmesi için Bakanlığın sürekli olarak kendini yenilemesi, geliştirmesi ve toplumdaki değişime uyum sağlayabilmesidir.

İçişleri Bakanlığı bu açıdan da kamu yönetimi içinde örnek olabilecek nitelikte çalışmalar gerçekleştirmiştir. 1967-1972 yılları arasında uygulanan İÇ-DÜZEN Projesi ile 1981-1983 ve 1992-1993 yıllarında yürütülen mevzuat çalışmaları önemli yaklaşımlardır.

Toplumun hızlı gelişmesine koşut olarak yeni görevlerin ortaya çıkması ve bunlardan bir kısmının üstlenilmesi, İçişleri Bakanlığının merkez ve taşra kuruluşu açısından hızlı, etkin ve verimli çalışan dinamik bir yapıya kavuşturulmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu sonucun sağlanabilmesi ise yönetimi geliştirmenin kesintisiz bir süreç olduğunun kabulüne ve bu doğrultuda örgütün, personelin, mevzuatın, yöntem ve tekniklerin sürekli olarak gözden geçirilip yeni önlemlerin belirlenip uygulanmasına ve bu amacın gerçekleştirilmesini sağlayacak kurumsal bir teknik gücün oluşturulmasına bağlı bulunmaktadır..

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKBAL, Fazıla., 1831 Tarihinde Osmanlı imparatorluğunda idari Taksimat ve Nüfus, Belleten, cilt XV, s. 617-628.
- AKDAĞ, Mustafa., Türkiye'nin iktisadi ve İçtimai Tarihi, İstanbul, 1979 (3. basım).
- AKDAĞ, Mustafa., Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, C.XIII/1-2, Ankara, 1955, s.27 - 51.
- AYNİ ALİ EFENDİ, Osmanlı imparatorluğunda Eyalet Taksimatı, Toprak Dağıtımı ve Bunların Mali Güçleri (El Yazması), Bugünkü dile çeviren Hadiye Tuncer, Ankara, 1964.
- CUİNET, Vital., La Turquie d'Asie, Tome premier, Paris, 1890.
- Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı, 3 Cilt, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara, 1973.
- ÇÖKER, Ziya., "Yeniden Düzenleme Çalışmalarında Yöntem: İçişleri Bakanlığı İÇ- DÜZEN Ömekelayı", Amme idaresi Dergisi, Cilt 14, Sayı 3, Eylül 1981, s. 71-81.
- GÖRELİ, İsmail Hakkı., Memleketimizde Vilayetler İdaresi Tarihine Bir Bakış, idare Dergisi, sayı 173, s. 146-169,
- GÖRELİ, İsmail Hakkı., İl İdaresi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1952.
- HALAÇOĞLU, Yusuf., Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, Ankara, 1991.
- İçişleri Bakanlığı (22 Eylül 1980 - 22 Ekim 1983 Çalışmaları), İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara, 1983.
- İl Genel Yönetimi, İçişleri Bakanlığı Yayını, İÇ DÜZEN Genel Rapor 5, cilt 1, Ankara, 1972.
- İNAN, Afet., Aperçu General sur L'histoire 6conomique de L'empire Turc-Ottoman, Ankara, 1976.
- Kolluk Hizmetleri, İçişleri Bakanlığı Yayını, İç-Düzen Genel Rapor 1, Ankara, 1972.
- NALİŞ, Seyfettin., "Taşra Düzeyinde Devlet ve İçişleri Bakanlığı" Amme idaresi Dergisi, Cilt 14, Sayı 3, Eylül 1981, s. 83-95.
- NAZLIOĞLU, Bedri., İçişleri Bakanlığında Yapılan Mevzuat Çalışmaları, Türk idare Dergisi, Sayı 398, Mart 1993, s. 1-22.

— OĞUZ, Süleyman., Osmanlı Vilayet İdaresi ve Doğu Rumeli Vilayeti, İstanbul, 1987.

— ORTAYLI, İlber., Türk idare Tarihi, TODAİE Yayın, Ankara, 1979.

—PAZARCI, Şevki, DARENDELİLER, Adnan., DEDE, İhsan., TUNCEL, Lütfi F., içişleri Bakanlığı Kuruluşu, Görevleri ve 1965-1969 Yılları Çalışmaları, içişleri Bakanlığı Teşkilât Metod Bürosu Yayınları No: 2, Ankara 1969.

— TÖNÜK, Vecihi., Türkiye'de idare Teşkilâtı (Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum) içişleri Bakanlığı Yayını. Ankara, 1945.

**OSMANLI YÖNETİMİNDE 78, CUMHURİYET DÖNEMİNDE
70 YILI GERİDE BIRAKAN BİR TEŞKİLAT...
"POLİS TEŞKİLATI"**

**Dr. A. Nihat DÜNDAR
Emniyet Genel Müdürlüğü
APK Daire Başkanı**

İlk insanlar kendi kendine yeterli olmak zorunda olan insanlardı. Doğaya ve kendi cinsinden olanlara yenik düşenler yok olmaya mahkumdu.

Ne zaman ki birlikte yaşamaya karar verdiler işbölümü, uzmanlaşma ve meslek ortaya çıktı.

Temel ihtiyaçlardan birisi olan "Güvenlik" ihtiyacı mesleklerden birisi olan Güvenlik Teşkilatını doğurdu ve o günden bugüne ismi ne olursa olsun birileri hep güvenliği korudu, sağladı. İşte aşağıda başlangıcından bu yana Polis'in evrimi kısaca verilmeye çalışılacaktır.

A. POLİS DEYİMİ

Polis, kökeni Yunanca ve Latince olan bir kelimedir. Yunanca Politeia, Latince Politia sözlerinden türemiştir.¹

Eski Türklerde bugünkü anlamda polis teriminin karşılığı olarak "Yar-kan" terimi kullanılmıştır. Ramsted'e göre 1913 yılında çıkartılan Suci Kitabesinde Yarkan sözü, Moğolca'da Polis anlamında kullanılan "Daruğa" sözünün aynıdır. D ve Y harflerinin Moğolca ile Türk dilleri arasında değişmeye uğradığı, bu kelimelerin her ikisinin de Uygur metinlerinde geçtiği, Yarkan teriminin polis, dedektif, cellat olarak çevrildiği, Daruğa teriminin Orta Asya ve Azarbaycan'da gece bekçisi, Altmordu zamanında Polis Memuru, karşılığı olarak kullanıldığı.²

1 Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, Cilt X, İstanbul 1971, s. 218-219.

2 ORKUN, Hüseyin Namık, Eski Türklerde Zabıta ve Karakol Sözlerine Dair Bir Araştırma, Polis Dergisi, 30.4.1937, s. 309, s. 3931.

Daruğa teriminin Moğol istilasından sonra Orta Asya Türkleri arasında kullanılmaya başlandığı Selçuklularda bu terimin kullanılmadığı KARAKOL sözünün en eski Türk Polis Teşkilatından bu yana kullanıldığını, bugünkü anlamda polis deyiminin tam karşılığı olarak karakol deyiminin "Dirlik ve Düzenlik Sağlama" anlamında kullanıldığı, bu işlerin yürütüldüğü yerlere de "karakolhane" adının verildiği Peçenek Türklerini gözetlemek amacıyla yaptıkları kalelerden birinin adının "Karaku" olduğu, Karaku kelimesinin de Karakol gibi gözetlemek anlamına gelen Karamak köküne dayandığı belirtilmektedir.³

B. ESKİ TÜRKLERDE POLİS

İnsanların toplum içinde yaşamak ihtiyacı, özgürlük ihtiyacından daha eski ve öndedir. Toplumlar binlerce yıl özgürlüksüz yaşayabilmişler, fakat düzensiz ve güvensiz yaşayamamışlardır. Devlet olarak örgütlenmiş toplum- larda, toplum düzeninin ve güveninin sağlanması Devletin en başta gelen ödevidir. Devletin bu ödevi, ulusal savunma ihtiyacı ile birlikte devlet kadar eskidir.⁴ Polis tarihi Türk tarihi ile başlamıştır.⁵ Tarih boyunca çeşitli devlet kurmuş olan Türkler kamu düzeni ve güvenliğini ulusal savunma ile birlikte yürütmüşlerdir.⁶

Eski Türkler'de kamu düzen ve güvenliği işleri Subaşı'lar tarafından yürütülmüştür. Kabile halinde yaşadıkları dönemde Türkler, orduyu sevk ve yönetenlere "Subaşı" adını vermişlerdir. Su, asker, komutan, ordu ve subaşı, başkomutan anlamında kullanılmıştır. Kabileler birleşip toplum büyüyünce Kağdan ortaya çıkmış, Subaşılar savaşta belli birliklere komuta etmeye başlamış, barışta da buldukları bölgenin güvenliğini sağlamışlardır. Böylece Subaşıların rolleri küçülmüş ve belli görevlerin yöneticileri olmuşlardır.⁷

Bilinen en eski Subaşı, VIII. asra ait TONYUKOK Kitabesinde ismi yazılı olan İNALKAĞAN'dır.⁸

Büyük Selçuklu İmparatorluğunun kurucusu Selçuk Bey de bir Subaşıdır.⁹

3 ORKUN, a.g.e., s.3932 - 3933 - 3935.

4 KIRATLI, Metin, Koruyucu İdari Hizmetler, TODAİE Yayını, Ankara 1973, s. 27.

5 ORKUN, H. Namık, Zabıta Tarihimize Bir Kuşbakışı, Polis Dergisi, s. 314, 525.

6 ULUER, Naci, Zabıta Teşkilatı, s. 5.

7 ORKUN, H. Namık, a.g.e., s. 52.

8 TONGUR, Hikmet, Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi, Ankara, 1946, s.28.

9 ULUER, Naci, a.g.e., s. 5.

Keza Anadolu Selçuklularında da il merkezlerinde askeri ve mülki işlere bakan komutanlara subaşı denilmiştir. Bunlar buldukları yerlerin kamu düzen ve güvenliğini sağlamışlar, savaş zamanında ise çevrelerindeki ilçe ve köylerin tımarlı sipahilerine komuta etmişlerdir.¹⁰

Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılışından sonra, Anadolu'da kurulmuş olan beyliklerde askeri komutana "Subaşı" denilmiştir. Örneğin Aydınoğlu Mehmet Bey de aynı ordunun subaşılığını yapmıştır. Keza XVI. asrın ortalarında, Karama- noğullarının da Nizamüddin Bekler adında bir subaşısı bulunduğu anlaşılmıştır.¹¹

Özetle belirtilecek olursa, Eski Türklerde kamu düzeni ve güvenliği belli yasalara uygun olarak yürütülmüştür. Oğuz Han'ın Oğuz Türesi, Cengiz Han'ın Uluğ Yasası, Timur'un Tüzükkatı o devirlerin belli başlı hukuk kuralları örnek olarak gösterebilir.¹²

Bu yasalarda, suçların önlenmesi kadar işlenen suçlarda suçluların yakalanmasına da önem verilmiştir.¹³ Eski Türklerde Polis teşkilatı bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere askeri teşkilat içinde yer almış ve Askeri özellikler göstermiştir.¹⁴

C. OSMANLILARDA POLİS

Osmanlı Devlet Teşkilatındaki değişme ve gelişmeler diğer kuramlarda olduğu gibi poliste de kendini göstermiş imparatorluğun kuruluş, yükseliş, duraklama, gerileme ve yıkılış dönemleri poliste de hissedilmiştir.

Altı dönem olarak bu değişim aşağıda gösterilecektir.

1. 1299-1453 DÖNEMİ

Bilindiği üzere Türkler, Orta Asya'dan Anadolu'ya gelerek Söğüt ve Domaniç bölgelerine yerleşmiş ve bir beylik kurmuşlardır. Kuruluş döneminde toprakları çok az olan Osmanlı Beyliği'nin yönetim teşkilatı da ona göre kurulmuştur. Devletin başında bulunan bey, hem askeri hem mülki gücü

10 ALYOT, Halim, Türkiye'de Zabıta (Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durumu), Ankara 1947, s. 10.

11 TONGUR, Hikmet, s. 29.

12 OKÇABAL, Derviş, Meslek Tarihi. III. Kitap, Ankara 1939, s. 17.

13 ALYOT, Halim, a.g.e., s. 11.

14 ALYOT, Halim, a.g.e., s. 11.

şahsında toplamış, tayin etmiş olduğu komutanlar ve kadırlarla ülkesini yönetmiştir. Osman Bey Karahisarı ele geçirdiği zaman, kentın yönetimini oğlu Orhan Bey'e vermiş ve onun yanına arkadaşı olan Gündüz Alp'i de Subaşı olarak tayin etmiştir. Bu kişi bugünkü anlamda ilk Polis Amiridir. Subaşılar barış döneminde savaş için gerekli olan askerleri disipline etmek ve eğitmekle birlikte, kentın dirlik ve düzenini de sağlamışlardır. Savaş zamanında ise yetiştirdikleri kıtalara komuta etmişlerdir.¹⁵

Anlaşılacağı üzere eski Türkler'de olduğu gibi Osmanlı Türklerinde de Polis Teşkilatı, Askeri Teşkilat kadrosu içinde yer almış, askeri amirler aynı zamanda Polis Amiri olarak da görev yapmışlardır. Devlet ve ordu teşkilatı zamanla büyümüş devletin başında mutlak bir kudrete sahip ve en büyük adli, askeri ve mülki amir olan padişahlar yer almışlardır. Padişahlar bütün yönetsel, askeri ve bunlarla birlikte ülkede kamu düzen ve güvenliğinin sağlanması işlerini, devlet ricali ve halk karşısında kendilerini temsil eden sadrazamlar vasıtasıyla yürütmüşlerdir. Bu nedenle sadrazamlar, bütün Polis Teşkilatının görevlerini başarmak için özel memurlar, tebdil çuhadarları kullanmışlardır.¹⁶

Sadrazamın yanında yer alan subaşılar, ayasakçı adı verilen askerlerle başkentın dirlik ve düzenini sağlamışlar, XIV. Asrın ortalarına doğru yasakçıların yanında, gece bekçiliği yapan ASESBAŞI'lar oluşturulmuştur.¹⁷

Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te İstanbul'u almasına kadar, Osmanlı Devlet Teşkilatında en büyük koymıtın veya askeri komutan anlamına gelen subaşılarm yönetimindeki askeri birlikler, dış güvenlik yanında ve aynı zamanda iç güvenliğin sağlanmasıyla da görevlendirilmişlerdir. İstanbul'un fethinden sonra, yeniçeri teşkilatı gelişmiş, askeri komutanlık başka adlarla ifade edilmeye başlanılmış ve subaşılık yavaş yavaş sadece şehir ve kasabaların dirlik ve düzenine ve hatta belediye imar işlerine bakan kimselerin ünvanı olmuştur.¹⁸

Bu dönemde başkent dışındaki illeri* yöneten Beylerbeyi ve sancakları yöneten Sancak Beyleri emirleri altındaki askerlerle buldukları bölgelerin kamu düzeni ve güvenliğini sağlamışlardır.¹⁹

15 ALYOT, Halim, a.g.e., s. 30-31

16 TONGUR, Hikmet, a.g.e., s. 422.

17 ULUER, Naci, a.g.e., s. 28.

18 TONGUR, Hikmet, a.g.e., s. 422.

19 ALYOT, Halim, a.g.e., s. 42-52.

2. 1453-1826 DÖNEMİ

Yeniçeri teşkilatının gelişerek genişlemesi üzerine İstanbul'un düzen ve güvenliğinin sağlanması işleri başta Yeniçeri olmak üzere Bostancı, Cebeci, Topçu gibi askeri ocaklar ile Kaptan-ı Derya askerlerine intikal etmiş ve İstanbul, Yeniçeri Ağası, Bostancıbaşı, Cebeciabaşı, Topçubaşı ve Kaptanpaşa arasında bölgelere ayrılmıştır.¹⁹²⁰

Emniyet makamları; Sadrazam, Yeniçeriağası, Falakacı, Cebeciabaşı ve Cebeciler, Kaptanpaşa, Topçubaşı ve Topçular, Bostancıbaşı ve Bostancılar, Kadı ve Böcekçibaşından oluşmuştur.²¹ En büyük sorumlu olan Yeniçeri Ağası, suç işleyenleri Falakacılara dövdürmüş ve hapsedirmiştir. Falakacılar, Yeniçeri Ağası'nın emri altında, falaka taşıyan acemi oğlanlardan oluşmuştur.²²

Cebeciabaşı ve Cebeciler; Ayasofya, Kocapaşa ve Ahırkapı taraflarının, Kaptanpaşa; Kasımpaşa ve Galata semtinin, Topçubaşı ve Topçular; Tophane semti ile Beyoğlu'nun, Bostancıbaşı ve Bostancılar; Üsküdar, Eyüp, Kağıthane, Boğaziçi, Kadıköy, Adalar ve Ayastebanos'un, kamu düzen ve güvenliğini sağlamışlardır. Böcekçibaşılar ise, suçluları izleme ve yakalama işleriyle uğraşmışlardır. Ayrıca Başkent'de sadrazamın, illerde de valilerin emrinde "Baştebdil" adı verilen İstihbarat Şefi çalışmıştır.²³ Bu dönemde "Kadı"lar da polis görevi yapmaya devam etmiş, Sadrazam ve Yeniçeri Ağası'ndan sonra, Adli, İdari ve Yerel Yönetim işleri yanında, İstanbul, Galata, Üsküdar ve Eyüp Kadıkları, polisiye işlerin, özellikle ahlak zabıtasına ait işlerin yürütülmesinde polis amiri-olarak görev yapmışlardır.²⁴

Taşrada ise, Kapıkulu ve Eyalet Askerleri iç düzen ve güvenliğin sağlanmasından sorumlu tutulmuş, şehir ve kasabalarda Kollukçular, Yasakçılar, Bekçiler, Edime Şehri ve çevresinde Bostancı Ocağı, Halep ve çevresinde Çöl Beyleri polis hizmeti görmüşlerdir.

Osmanlı İmparatorluğunun gerilemeye ve yönetimin çözölmeye başlamasıyla birlikte kamu güvenliğini sağlamakla görevli Yeniçeriler, meyhanelerde sarhoş olup, halka saldırmaya, kadın hamamlarını basmaya başlamış, emniyet ve asayişten sorumlu olanların kendileri emniyet ve asayiş bozmuşlardır.

20 ALYOT, Halim, a.g.e., s. 42-52.

21 TONGUR, Hikmet, a.g.e., s. 423.

22 ALYOT, Halim, a.g.e., s. 52-65.

23 OKÇABAL, Derviş, a.g.e., s. 37-49.

24 TONGUR, Hikmet, a.g.e., s. 77-79-423.

Keza, iç güvenliğin bozulmasında bu işlerle görevli memurlar büyük rol oynamışlardır.²⁵ İmparatorluğun diğer kurumları gibi, gerileme dönemlerinin koşulları altında, son derece bozulmuş olması ve devletin başına bela kesilmesi yüzünden Yeniçeri Ocağı 18 Haziran 1826 tarihinde padişah

II. Mahmut tarafından ortadan kaldırılmıştır.²⁶

3. 1826-1845 DÖNEMİ

Yeniçeri Ocağının 1826 yılında kaldırılmasından sonra, İstanbul'da Asakiri Muntazama-i Hassa (Asakir-i Mansure-i Muhammediye) isimli ve polisiye hizmetleri de yapmak üzere yeni bir Askeri teşkilat kurulmuş, Serasker denilen bu teşkilatın komutanı, iç güvenliğin sağlanmasına ait Yeniçeri Ağası'nın yetkilerine sahip olmuştur. Böylece Yeniçeriler ve Yeniçeri Ağası yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye ve Serasker geçmiştir.²⁷

1826 yılında çıkarılan İhtisap Ağalığı Nizamnamesi ile, bir ihtisap Nezareti kurulmuş ve bu nezarete çalışanlar, kolgezmek ve güvenlik hizmetlerini yürütmekle görevlendirilmişlerdir. 1834 yılında, Anadolu ve Rumeli'nin bazı eyaletlerinde Asakir-i Redife adıyla bir askeri teşkilat kurulmuş ve bu teşkilatın Serasker denilen komutanı keza Yeniçeri Ağasının İç Güvenlik konusundaki yetkilerine sahip olmuştur.

Bu dönemde, gerek başkent İstanbul'da ve kısımlarında, gerekse taşrada, polis hizmetleri birbirinden farklı örgütler, örneğin İstanbul'da İhtisap Nezareti ve eyaletlerde Sipahiler tarafından yürütülmüş, kuvvetlerin emir ve komutasında birlik ve bütünlük sağlanamamıştır. Bu karışıklık 1845 yılına kadar sürmüş, yurdun her tarafı için aynı yapıda ve fonksiyonel bir polis teşkilatı kurulamamıştır.²⁸

4. 1845-1879 Dönemi (Polis Teşkilatının Kuruluşu)

Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra gerek Osmanlı başkentinde ve gerekse illerde iç güvenlik hizmetlerinin eskisiyle kıyaslanmayacak ölçüde gelişmesine rağmen güvenlik hizmetlerinin birçok makam ve kişilere bağlı olarak yürütülmesi uygulaması sürmüştür. Örgütlenme açısından ve uygulamadaki bu karışıklığı ortadan kaldırmak amacıyla 10 Nisan 1845'de (12 REBİ-ÜL-

25 ORKUN, H.Namık, Polis Dergisi, Sayı 314, s. 57-58.

26 ALYOT, Halim, a.g.e., s.69.

27 ALYOT, Halim, a.g.e., s. 69-70.

28 TONGUR, Hikmet, a.g.e., s. 136.

EVVEL 1261) İstanbul'da "POLİS" adıyla bir teşkilat kurulmuş,29 yeni kurulan polis teşkilatının görevleri yine aynı tarihte yayınlanan Polis Nizamnamesinde belirtilmiş ve bu durum yabancı elçiliklere de bir yazıyla duyurulmuştur.

Bugüne değin kaynağının ne olduğu bilinmeyen 1845 tarihli Polis Nizamnamesinin kaynağının 12 Messidor an VIII (1 Temmuz 1800) tarihli "PARİS EMNİYET MÜDÜRÜNÜN GÖREVLERİNİ DÜZENLEYEN KARARNAME" adlı metin temel alınarak hazırlandığı belirtilmiştir.30

Polis Nizamı'nın "evvelkisi" dediği 1 inci madde polise ülkenin iç güvenlik ve asayişine ilişkin yasaları ve gerekli nizamları çıkarmak ve bunların uygulanmalarını gözlemek görevi verilmiştir.

Polis Nizamı'nın 3 üncü maddesinde polis, ülke içinde dolaşan ve gezen yolcuların gelip geçmelerini gözetim altında bulundurmakla ve gerekli geçiş tezkerelerinin verilmesine çaba göstermekle görevlendirilmiştir.

Polis Nizamı'nın 4 üncü maddesinde, Osmanlı Devleti uyuğu olan ya da olmayan konukların ellerinde bulunan geçiş tezkerelerinin ve pasaportlarının alınması ve saklanması ile bu kişilere oturma tezkereleri verilmesi polisin görevleri arasında gösterilmiştir.

1845 Polis Nizamı'nın 5 inci maddesi, ateşli silahlar kullanan avcılara, buna izinli olduklarını gösteren ruhsat verilmesi konusunu, polisin genel görevleri arasına almıştır.

Polis Nizamı'nın 6 ncı maddesi, tüm miri binaların ve ortak hukuka göre tasarruf edilen yerlerin her yönden korunmasına çaba harcamak görevini polise vermiştir.

Polis Nizamı'nın 7 nci maddesinde öngörülen polis görevlerinden biri de, bütün organları tam olmasına karşın bir işle uğraşmıyarak zorunlu olmadığı halde dilencilik yapıp halkı rahatsız edenler hakkında iyi bir yol ve yöntem kararlaştırıp bunun yerine getirilmesine güç ve çaba harcamaktır. Nizam'da dilenciligi önlemek için kararlaştırılacak "Usul-i müstahsene" ne olduğu belirtilmemiştir.

Nizam'ın 8 inci maddesi, işsiz kalıp memleketine dönmek isteyen yoksul kişilere ve bu yoksul kişilerin hastalarına insanlık gereği olarak yardım edil-

29 DÜNDAR, A.Nihat, Emniyet Teşkilatı ve Hizmetleri, Ankara 1988, 2. Baskı s. 20.

30 GÜLMEZ, Mesut, Polis Örgütünün İlk Kuruluş Belgesi ve Kaynağı, Amme İdaresi Der. C. 16, 4 Aralık 1983, s. 5.

meşine çaba gösterilmesini de polisin genel görevleri arasında saymıştır.

Polis Nizamı'nın 9 uncu maddesiyle polise verilen görev, cezaevlerinin gözetimine ve yoksul suçluların cezalarını çektikten sonra evlerine gönderilmesine ilişkindir. Bu maddeye göre polis, cezaevlerini gözetimi altında bulunduracak belli süreyle hapis cezasına çaptırılan suçlu kişiler bu süre dolduktan sonra salıverildiklerinde bunlardan yoksul olanların memleketlerine geri dönmeleri konusunda gereken kolaylık gösterilecektir.

Polis Nizamı'nın 10 uncu maddesiyle polise verilen görev, han ve bekarların kaldıkları benzeri yerler ile lokanta ve otel gibi tüm konuklarının düzenine, gerekli yasaların çıkarılmasıyla yerine getirilmesine dikkat etmek ve bunları gözetim altında bulundurmaktır.

Polis Nizamı'nın 11 inci maddesinde polise verilen görev sefihlik ve ahlaksızlık yerlerini ve bu gibi yerlerde oturan ve bulunan sefih ve ahlaksız kişiler ve kumarhaneleri teftiş etmek ve aramak, yasaklamak ve önlemek konularına ilişkindir.

Polis Nizamı'nın 12 nci maddesi, işini ve gücünü bırakarak salt kuralların işlerini durdurmak amacı taşıyan işçilerin ve işçiye benzer kişilerin demek ve kalabalıkları ile bunlara benzer kamu düzenini bozarak her tür "fitne ve fesat" derneklerini ortadan kaldırıp yok edecek ihtilalin gerçekleşmesini önlemeye girişmek ve sürekli biçimde uğraşmaktır.

Polis Nizamı'nın 13 üncü maddesinde polise verilen görev, zararlı yayınların önlenmesiyle ilgilidir. Polis, ahlaka ve kamu terbiyesine zarar verecek tüm konularda basımevlerine, kitabevelerine ve tüm kitapçı dükkanlarına dikkat etmekle ve yurt dışından gelen kitaplara, risalelere ve evraklara yayımlanmadan önce bakarak gerekiyorsa yasaklamak ve toplatmak olarak belirlenmiştir.

Polis Nizamı'nın 14 üncü maddesinde halkın eğlenmesi amacıyla tiyatro ve başka yerlerde "Emniyet-i Şahsiyeye" ilişkin tüm işlere ve buralarda kazaların önlenmesine, iç ve dış düzen ve dirlığın korunmasına dikkat edilmesi ve uyanık davranılması, polise görev olarak verilmiştir.

Polis Nizamı'nın 16 ncı maddesinde, gazino ve borsa denilen tüm tüccarların işlemlerine ve görüşlerine özgü olan yerlerde iç düzeni gözetlemek, tellal ve simsar takımından olan kişilere buna izinli olduklarını gösteren tezkere vermek ve ruhsatsız simsarlık edenleri bundan alkoymak görevleri sayılmıştır.

Polis Nizamı'nın bir madde özelliği taşımayan sonuncu ve 17 nci maddesi, öncekiler gibi ne kısa, ne de belirli bir konuya ilişkindir. Bu maddeden anlaşıldığına göre polise verilen görevlerden biri de ölüm ve hastalıkların nedenlerini araştırmak, ölümün olağan bir nedenden mi ileri geldiğini, hasta kişinin başka bir nedenden mi hasta olduğunu, gebe olup olmadığını, belirlemektir. Maddenin bundan sonraki bölümünde polise verilen görevlerden söz edilmemektedir.

Yapılan araştırma ve incelemeleri gerçekten de 1845 tarihli Polis Nizamnamesinin kendisinden yarım yüzyıl kadar önce çıkarılan "Paris Emniyet Müdürü'nün Görevlerini Düzenleyen Kararname" ile maddede karşılaştırılması sonucunda kaynağının bu metin olduğunu ortaya koymaktadır.³¹

"Polis" adıyla ilk kez kurulan teşkilata ve yabancı elçiliklere de duyurulan 17 maddelik Polis Nizamnamesi ile getirilen yeniliklere rağmen karışıklıklar tümüyle ortadan kaldırılamamış, Başkente polis hizmeti Yeniçeri Ağası yerine geçen Serasker, İhtisap Ağası vö Polis adını taşıyan bir teşkilat tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Taşrada polis hizmeti ise, sipahiler ve İstanbul'da olduğu gibi memleketin birçok illerinde kurulan Asakir-i Mansure Alaylarına verilmiştir.³²

1846 yılında yayımlanan bir genelge ile polis hizmetlerinin serasker tarafından yönetilmesinin askerlerin asıl görevlerini aksattığı belirtilerek yalnızca polis hizmetlerini yürütmek üzere ve seraskerlikten bağımsız olarak "Zaptiye Müdürlüğü, Zaptiye Müdür Yardımcılığı" ve polisle ilgili yasaları hazırlamak için, "Zaptiye Meclisi" kurulmuştur. Kısa bir süre sonra da bu meclis kaldırılmış ve yerine "Divan-ı Zaptiye" ve "Meclis-i Tahkik" kurulmuştur. Böylece hem İstanbul hem de illerin güvenlik işleri Zaptiye Müşiriyetince yürütülmüş ve bu makam, teftiş memurlarıyla ikinci defa olacak 1867 de kurulmaya girişilen polis teşkilatının bağlı olduğu tek yer olmuştur. Bu Tevhidi Zabıta Dönemi 1879 yılına kadar devam etmiştir. Bu yılda Zaptiye Müşiriyeti kaldırılmış ve yerine görevi sadece polis işlerini kapsayan Zaptiye Nezareti kurulmuş, Polis ve Jandarma bir daha birleşmemek üzere ayrılmışlardır.³³

31 GÜLMEZ, Mesut, a.g.e., s. 5-12.

32 ALYOT, Halim, a.g.e., s.79.

33 ALYOT, Halim, a.g.e., s.5-80-92-178.

5. 1879-1908 DÖNEMİ

1876 yılında Tanzimat ve Islahat hareketleri çerçevesinde Avrupa'daki örneklerle göre bir polis teşkilatı kurulmasına birinci meşrutiyetin ilanından sonra oluşan hükümet programında yer verilmiş ve 1879 da Zaptiye Nezareti kurulmuştur.

Başlangıçta İstanbul ve çevresinde teşkilatlanarak güvenlik işlerini yürüten zaptiye nezareti daha sonra ülke çapında genişlemiş ve tüm merkez ve taşra polis kuruluşları bu nezaret tarafından tek merkezden yönetilmiştir. Bugünkü Emniyet Genel Müdürlüğünün görev ve yetkilerini yürütmüş olan Zaptiye Nezareti 1909 da kaldırılmıştır.

1845 yılında kurulan polis teşkilatı 1867 ve 1879 dan sonra da 1881- 1886-1898 ve 1907 yıllarında yapılan düzenlemelerle sürekli gelişmiş ve genişlemiştir. Bu dönemde; 1881 'de İstanbul'da düzen ve güvenliği sağlayan Asakir-i Zaptiye teşkilatı kaldırılmış ve yerine Polis Teşkilatı kurulmuştur. Bu merkez kuruluşu İstanbul, Üsküdar, Beyoğlu Polis Müdürlükleri ve Beşiktaş Polis Memurluğu olarak, dört polis dairesi de merkezlere bölünmüştür. Her polis dairesi bir polis müdürü ile bir başkan ve iki üyeden oluşan bir polis meclisi ve her merkez bir serkomiser tarafından yönetilmiştir. Zamanla, polis meclisinin üye ve her daireye bağlı serkomiserlerinin sayısı çoğalmıştır. 1886 yılından sonra, İstanbul polis müdürlüğü dışındaki diğer müdürlüklere mutasarrıflık adı verilmiş ve polis müdürüne de mutasarrıf denilmiştir. Aynı yılda ve ayrıca, zaptiye nezaretine bağlı bir baştabibin başkanlığında da bir sağlık dairesi, 1898 yılında da İstanbul'da bir sivil polis teşkilatı kurulmuştur.

Taşra teşkilatı, başlangıçta 15 ilde kurulmuş ve her il polis dairesinin başına bir serkomiser verilmiştir. Zaptiye nezaretinin sonu olan 1909 yılına doğru illerin çoğunda polis teşkilatı kurulmuş, bazılarını polis müdürü bazılarını da serkomiserler yönetmişlerdir.

1881 yılında fiilen kurulmuş olan Polis Teşkilatı'nın görev ve yetkilerini belirleyen ilk hukuksal metin 6 Aralık 1896 da yayınlanmıştır. 16 maddeden oluşan 1896 tarihli talimata göre polisin görev ve yetkileri şöyle belirlenmiştir.³⁴

- Polis gece ve gündüz cadde ve sokaklarda ve mahalle aralarında sürekli devriye gezer.

34 ALYOT, Halim, a.g.e., s. 186-189.

- Polis, mahalle ve evlere gelip giden kişilere dair mahalle bekçileri, muhtarları gibi kişilerden devamlı bilgi ister.

- Polis 1888 tarihli serseriler ve şüpheli kişiler hakkında Nizamname (tüzük) hükümlerine göre bu gibi kişileri izler ve yakalar.

- Polis taharrisi gereken vatandaşın evini usulüne uygun olarak arayabilir.

- Polis han, ev ve dükkanları, gizli ve açık bir şekilde gözetler.

- Talimatın 8 ve 9. maddeleri, yabancı uyruklu olanların yakalanması ve oturdukları yerin aranmasına ilişkin hükümler getirmiştir.

- Polis gerek deniz ve gerekse karayolu ile gelip gidenlerin mürur tezkereleri ile pasaportlarını inceler.

- Polis çarşı ve pazarlarda işsiz ve güçsüzlerin toplanmasına engel olur.

- Polis kilise ve diğer ibadet yerleriyle müslümanların namazda bulunmadıkları zamanda, cami ve mescit kapılarını sürekli denetler.

- Asayiş bozan herhangi bir olayın zuhurunda, halk iş ve gücüyle meşgul olacak ve polisin işine hiç bir suretle müdahale etmeyecektir. Aksine hareket edenler, polis tarafından yakalanır. Halktan silah teşhir veya kullanan olursa polis veya diğer zabıta memurları hemen silahla karşılık verirler.

- Polisler olayı kendi başlarına yatıştırılmaz veya suçluları yakalayamazlarsa, komiserleri vasıtasıyla vatandaşlardan yardım isterler. Zamanın darlığı nedeniyle, polisler doğrudan jandarmadan yardım isteyebilirler, jandarmalar geciktirilmeksizin polisin yardım isteğine cevap vermek zorundadır.

- Gerek polis gerekse jandarma asayiş idare etmeye güçleri yetmezse en yakın Asakir-i Nizamiyenin yardımını isteyebilirler. Asakir-i Nizamiye de böyle bir yardım isteminin karşısında kalınca, derhal polisle jandarmanın yardımına koşmak zorundadır.

- Gerek polis memurları, gerek nizamiye ve jandarma erleri, olay yerine geldikleri zaman, asayiş bozanların itaat etmelerini isterler. Bu emri dinlemeyip silahla karşılık koyanlar bulunursa hemen kendilerine aynı biçimde karşılık verilir.

Bundan sonra 19 Nisan 1907 tarihinde ilk Polis Nizamnamesi yayınlanmıştır. Polis örgütünün ihtiyaçlarını her bakımdan yeterli bir biçimde karşılayan ve 167 maddeden oluşan bu nizamnamenin en belirgin özelliği, içerdiği hükümlerin yabancı etkiler altında kalınmadan hazırlanmasıdır. Daha önce, gerek tanzimat ve gerekse Abdülhamit döneminde yayınlanmış olan metinlerin çoğu, yabancıları tatmin etmek için, yabancı devletlerin yasalarından aktarılmış hükümleri kapsamaktaydı. Bu nizamnamenin ikinci belirgin özelliği uzun süre başarı ile uygulanmış olmasıdır.³⁵

Sözkonusu nizamname, polisin idari, adli, siyasi görevlerini, merkez ve taşra kuruluşlarını hiyerarşi, polisin Asakir-i Nizamiye ve jandarma ile ilişkileri, polisin yetkileri, izinde iken polisin görev ve yetkileri, polis müfettişlerinin görevleri, polis meclisinin görevleri, polisin seçim ve tayin usulü, polisin cezalandırılması, yargılanması, polisin ödenekleri ve benzeri hususları kapsamaktaydı.

Aynı nizamnameye göre polisler, serkomiser, ikinci komiser, üçüncü komiser, komiser muavini ve polis memuru olmak üzere 5 sınıfa ayrılmaktaydı.

1907 tarihli polis nizamnamesinin yürürlüğe girişinden sonra, Zaptiye Nezareti'nin meşrutiyetin Emniyet Umumiye Müdürlüğüne intikal eden en son durumu şöyledir:

- **Zaptiye Nezareti:** Zaptiye nazırı, zaptiye nazır muavini, muhasebeci, mektupçu, heyet-i intihabiye, idare komisyonu, heyet-i tahkikiye kalemlerin memurları ve subayları, sicil ve ahval şubesi, polis müfettişleri, yanıcı ecza müfettişleri, sağlık personeli ve hapishane-i umumiye'den meydana gelmiştir.

- **İstanbul Polis Müdüriyeti:** Polis müdürü, baştabip, İstanbul polis meclisi, merkez serkomiserlikleri, Beyoğlu mutasarrıflığı, mutasarrıf, mutasarrıf muavini, başkatip, Beyoğlu polis müfettişleri, tercüme odası, sağlık memurları, merkez polis serkomiserleri, Beşiktaş polis memuriyeti, Üsküdar mutasarrıflığı, mutasarrıf, başkatip, Üsküdar polis meclisi, sağlık memurları, Üsküdar merkez serkomiserliğinden oluşmuştur.

- **Taşra Polisi:** Beyrut, Suriye, Selanik, Aydın, Manastır, Urfa, Kosova ve Yemen vilayetlerinde polis müdürlüğü kurulmuş, Bitlis, Hicaz, Sivas, Trab- lusingarp, Trabzon, Adana, Hüdavendigâr, Halep, Cezayir, Bahri Sefit, Yanya, İşkodra, Konya, Diyarbakır, Van, Mamüretülaziz, Musul, Bağdat, Bosna, Er

35 ALYOT, Halim, a.g.e., s, 189-191.

zurum, Kudüs, Zor, IJingazi, İzmit ve Çatalca Polis Teşkilatı birer serkomise- rin, Biga polisi de bir komiserin yönetimine verilmiştir.

Taşra teşkilatının 1907 nizamnamesine göre gelişimi, II. Meşrutiyet döneminde de devam etmiş ve 1913 Nizamnamesiyle en son şeklini almıştır.

6. 1909-1918 DÖNEMİ

1908 yılında II nci Meşrutiyetin ilanı üzerine Fransız ve Alman Polis Teşkilatları esas alınarak Polis Teşkilatının yeniden organize edilmesi kararlaştırılmış ve 22 Temmuz 1909 yılında çıkarılan "İstanbul Vilayeti ve Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Teşkilatına Dair Kanun" ile 31 Mart ayından sonra artık yaşaması imkansız olan Zaptiye Nezareti kaldırılarak, yerine Dahiliye Nezaretine bağlı ve memlekete şamil polis işlerinin yürütülmesiyle görevli "Emniyeti Umumiye Müdürlüğü" ve İstanbul Vilayetine bağlı bir polis müdüriyeti kurulmuştur.³⁶

Emniyeti Umumiye Müdüriyeti, 1913 yılına kadar polis işlerini 1907 de çıkarılan polis nizamnamesi hükümlerine göre yürütmüş ve hükümleri İstanbul dahil tüm ülke sathında uygulanmıştır.

9 Aralık 1913 tarihinde, Dahiliye Nezareti Teşkilat Nizamnamesi çıkarılmış ve bu Nizamnamede Emniyeti Umumiye Müdüriyetinin görevi "Memleketin Emniyet ve inzibatına taalluk eden her türlü umum ve muamelatı takip ve o baktaki muhaberatı idare ve polis teşkilat ve polis mekteplerini idare etmek" olarak belirlenmiştir. Görevleri bu nizamname ile belirlenen Emniyeti Umumiye Müdürlüğü, Ankara'da milli hükümet Emniyeti Umu- miyesi kurulana kadar Dahiliye Nezaretine bağlı olarak hizmet görmüştür.

1913 tarihli Nizamname ile Dahiliye Nezaretine bağlanan Emniyeti Umumiye Müdürlüğü, başlangıçta emniyet, memurin ve levazım, muhasebe ve tahrirat şubelerinden oluşmuştur. Daha sonraki tarihlerde bunlara, Heyet-i İstihbariye, polis müfettişliği, siyasi ve idari kısımlara bakan iki umum müdür muavini eklenmiştir. Bu kısımlardan siyasi kısım bir müdür yönetiminde 6 şube ile umumî ve hususî kalemden, her şubenin kadrosu ise bir müdür, iki yardımcı ve gerektiği kadar memurdan oluşmuştur.

idari kısım, muhasebe, memurin ve polis mecmua müdürlükleri ile evrak ve levazım memurlukları, memurin ve müstahdemini müteferrikadan meydana gelmiştir.

36 ALYOT, Halim, a.g.e., s. 489.

1915 yılı başlangıcında bu teşkilat yeniden genişletilerek seyrüsefer, Eca- nıp, Takibat-ı Adliye Müdürlükleri kurulmuştur. Ayrıca aynı yıl içinde doğrudan Dahiliye Nezaretine bağlı Emniyet Müdürlükleri kurulmuş ve bunlar hudut kapıları ile demiryolu durak yerlerinde görev yapmışlardır. Yolcu trenlerinde görevli olan gezici polis ve komiserler, Emniyet Müfettişliklerine bağlı olarak çalışmışlardır.

Mondros Mütarekesi sonucunda Emniyeti Umumiye Müdürlüğü Teşkilatı, Emniyeti Umumiye Müdürü, Emniyeti Umumiye Müdür Muavini, Asayiş Seyrüsefer, Ecanip Şubeleriyle, Kalem-i Umumi, Kalem-i Hususi Müdüriyetleri, muhasebe, memurin, levazım, polis mecmuası, evrak müdüriyetleri, memurin ve müstahdemini müteferrika'dan oluşmuş bulunmaktaydı.³⁷

1911 yılında çıkarılan bir kanunla 1909 yılında yürürlüğe konulan İstanbul Vilayeti ve Emniyeti Umumiye Müdüriyeti Teşkilatına dair kanunun dört ve beşinci maddeleri değiştirilmiş, Emniyeti Umumiye Müdüriyeti ile İstanbul Valiliği arasında çıkan sürtüşmeler sebebiyle, başkent in polis hizmetlerine ilişkin işleri Emniyeti Umumiye Müdürlüğünden alınmış ve doğrudan Dahiliye Nezaretine bağlı olarak oluşturulan İstanbul Polis Umum Müdürlüğüne verilmiştir. Vilayetin Polis Teşkilatları ve Polis Müdürleri ise, eskisi gibi valilerin ve bağımsız mutasarrıfların yönetimleri altında Emniyeti Umumiye Müdüriyetine bağlı bırakılmıştır. Böylece kurulmuş olan İstanbul Polis Müdüriyeti Umumiyesi, kent in polis hizmetlerini, 24 Şubat 1923 de kaldırıp yerine İstanbul Polis Müdürlüğü kuruluncaya kadar yürütmüştür.

İstanbul Polis Müdüriyeti Umumiyesinin mütareke dönemindeki teşkilatı;

- Bir Umum Müdür ve Umum Müdür Muavini,
- Teftiş Heyeti Reisi,
- Tahrirat Müdürlüğü,
- Birinci, İkinci, Üçüncü, Dördüncü Şube Müdürlükleri,
- Muhasebe Memurluğu,
- Heyet-i Sıhhiye,

- Polis Hastanesi'nden oluşmuştur. Böylece Milli Hükümet in kurulmasına kadar, ülkenin iç güvenliğine ilişkin işler, Umum Jandarma Komu

³⁷ ALYOT, Halim, a.g.e., s. 491.

tanlığı, Emniyeti Umumiye Müdüriyeti ve İstanbul Polis Müdüriyeti Umu- miyesi olmak üzere üç teşkilat tarafından yürütülmüştür.

21 Mayıs 1913 tarihli Polis Nizamnamesi, II nci Meşrutiyet devrinin koşullarına ve zamanın ihtiyaçlarına göre hazırlanmış ve bu Nizamname ile polisin örgütlenmesi, görev ve yetkileri, personelin dereceleri, sınıfları, mesleğe giriş, yükselme ve diğer tüm özlük işleri, soruşturma, yargılama, istifa, tayin, izin, cezalandırma işleri, levazım işleri, polis karakolları ve görevleri, polisin kıyafeti ve davranış biçimleri yeniden düzenlenmiştir. Bu Nizamnamede polis, piyade, süvari ve sivil olmak üzere üç sınıfa ayrılmış, meslek dereceleri sıralaması, polis adaylığı, polis memurluğu, komiser muavinliği, komiserlik, merkez memurluğu, polis müdürlüğü kısmı, adli ve idari riyaset ve müdüriyetleri emniyet müdürlüğü, Emniyeti Umumiye Müdürlüğü, İstanbul Polis Müdüriyeti Umumiyesi olarak düzenlenmiştir. Başkent Polis Teşkilatı diğer illerden ayrı düşünülmüş, illerde polis müdürlüğü kurulacağı Liva ve Kazalarda birer amirin yönetiminde yeteri kadar polis bulundurulacağı belirtilmiş, polis mesleğine alınma ve yükselme şartları aydınlatılarak polisin değişik hizmet yerlerinde görev ve yetkileri tam olarak belirtilmiştir.

**1918 Yılında İSTANBUL ve Diğer Vilayetlerdeki
Mevcut Polis Kuvvetleri³⁸**

Vilayetler Müstakil	ve				
Livalar	Merkez Memuru	Ser Komiseri	İkinci Komiser	Komiser Muavini	Polis Memuru
İstanbul	29	42	46	192	2524
Adana	1	2	6	17	113
Aydın	2	4	7	50	474
Ankara	0	1	5	18	67
Edirne	0	1	6	45	208
Erzurum	0	1	5	19	124
Bitlis	0	1	5	17	100
Bursa	1	1	5	10	56

38 TONGUR, Hikmet, a.g.e., s. 251-252.

POLİS TEŞKİLATI

229

Bağdat	1	1	5	13	130
Beyrut	2	1	10	• 29	45
Halep	1	1	5	18	100
Hicaz	0	1	1	3	16
Hüdavendigâr	1	1	2	17	111
Diyarbakır	0	1	4	15	79
Suriye	1	1	6	24	177
Sivas	0	1	6	30	132
Trabzon	1	1	5	17	114
Kastamonu	0	1	4	17	89
Konya	1	1	3	19	85
Mamûratülaziz	0	1	4	18	84
Musul	0	1	4	14	67
Van	0	1	3	17	120
Yemen	0	1	1	3	12
Urfa	1	0	2	5	20
Eskişehir	1	0	1	2	24
İzmit	1	0	2	6	40
Bolu	1	0	2	0	22
Kali Sultaniye	1	0	2	7	37
Canik	1	1	1	8	51
Çatalca	0	0	1	4	13
Zor	0	1	2	6	30
Kudüs	0	2	3	12	131
Karesi	1	1	2	9	47
Medine	0	1	2	4	20
Menteşe	1	0	3	4	20

TÜRK İDARE DERGİSİ					
230 Teke	0	1	4	4	33
Kayseri	1	1	1	4	36
Karahisar	0	0	1	3	16
İçel	0	1	0	3	8
Kütahya	0	0	1	3	17
Maraş	0	0	1	1	13
Niğde	0	0	1	3	13
Toplam	51	78	169	717	5853
Genel Toplam	6813				

7. Kurtuluş Savaşı Dönemi (30 Ekim 1918-29 Ekim 1923)

Mondros Mütarekesinin yapıldığı 30 Ekim 1918 tarihinden, Milli Polis Teşkilatının kurulduğu 24 Haziran 1920 tarihine kadar, bütün yurttan Osmanlı Devletinin Polisi olarak hizmet etmiştir. 24 Haziran 1920 tarihinden, İstanbul Polis Müdüriyeti Umumiyesi'nin kaldırıldığı 24 Şubat 1923 tarihine kadar geçen sürede ise polis teşkilatı ikilemiş, birisi merkezi İstanbul'da ve Osmanlı Devletine tabi olarak Kurtuluş Savaşı boyunca ve gittikçe daralmış olan bir bölgede ve yalnızca İstanbul'da, diğeri ise, merkezi Ankara'da ve hızla genişlemiş olan bir bölgede, İstanbul hariç Misak-ı Milli ile çizilen sınırlar içinde faaliyet göstermiştir. İstanbul'da Osmanlı polis teşkilatı, padişah ve onun hükümetinin emrinde, işgalci düşman kuvvetlerinin baskı ve istekleri doğrultusunda çalıştırılmaya zorlanmıştır. Milli Polis Teşkilatı ise, bir yandan anayurdu işgal eden düşman devletlere, diğer yandan düşmanlarla işbirliği yapan padişah ve hükümetine, bundan başka ayaklanarak yurdun iç güvenliğini bozan yerli işbirlikçilere ve bağımsız devlet kurma hayali peşinde koşan ve bu uğurda akla sığmayacak çılgınlıklar yapan Ermeni ve Rum azınlıklara karşı mücadele edilmiştir.

Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devletine bırakılan topraklar üzerinde, 15 Vilayet, 35 bağlı Liva ve 17 bağımsız Liva kalmıştır. Merkezi Yönetim; Vilayet Liva, Vilayetlere bağlı Livalar ve doğrudan Dahiliye Nezaretine bağlı bağımsız livalar, kaza, nahiy ve köylerden oluşmuştur.³⁹

³⁹ ERDAHA, Kamil, Milli Mücadelede Vilayet ve Valiler, Remzi Kitabevi, İstanbul 1975, s. 41-42.

POLİS TEŞKİLATI
1918 Vilayet-Bağımsız ve Bağımlı LİVA'ları

231

Vilayet	Bağımlı Liva	Bağımsız Liva
Erzurum	Erzincan	Eskişehir
Sivas	Bayazıt	Antalya
Mamuretülaziz (Elazığ)	Amasya Tokat Karahisar-ı Şarkı	Urfa İçel İzmit
Diyarbakır	Malatya	Bolu
Bitlis	Dersim	Canik
Van	Ergani	Çataltepe
Trabzon	Mardin	Karahisar-ı Sahip
Ankara	Siverek	Karesi
Konya	Muş	Biga
Adana	Siirt	
Hüdavendigar (Bursa)	Genç Hakkari	Kayseri
Aydın	Lazistan	Kütahya
Edirne	Gümüşhane	Maraş
İstanbul	Sinop Kengiri Kırşehir Çorum Yozgat İsparta Burdur Mersin Kozan Cebelibereket Ertuğrul Aydın	Menteşe Niğde Bağımlı Liva Denizli Saruhan Gelibolu Kırkkilise Tekfurdağı Beyoğlu Üstüdar
TOPLAM	15	35
		17

Bu yıllardaki vilayetler ve bağımsız livaların nüfusunu kesin olarak saptamak mümkün olmamıştır. Ancak Devlet İstatistik Enstitüsünce 14 Nisan 1919 tarihli Hükümet tahminleri ve diğer veriler değerlendirilerek nüfuslar belirlenmiştir.40

İLLERİN 1919 YILI NÜFUSLARI

İller	Nüfusu
Adana	422.400
Ankara	953.817
Bursa	1.371.667
Biga	167.815
Bitlis	398.700
Diyarbakır	471.462
Erzurum	645.702
İzmir (Aydın)	1.819.616
İzmit	246.824
Kastamonu	961.200
Konya	1.038.994
Mamüretülaziz	575.314
Sivas	1.169.443
Trabzon	1.265.000
Van	379.800
Maraş	479.214
Kars-Ardahan	182.000
İstanbul	1.300.000
Edirne (Trakya)	257.000
TOPLAM (19)	14.118.968

40 ÇAVDAR, Tefik, Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı, DİE Yayını, No: 683, s.28.

İşgal altında bulunan bölgelerde İtilaf Devletleri kendi askeri polis teşkilatını görevlendirmişler, mevcut Osmanlı Polis Teşkilatında azınlıkları, ermeni ve ramları egemen kılmışlardır. Maddi ve manevi baskı ve her türlü çıkar vaatlerine karşın yabancıların emellerine hizmet etmeyecek yapıda olan bir kısım Türk Polislerini derhal azletmişler, memleket dahilinde kalmaları tehlikeli görülen polisleri de MALTA'ya sürgüne göndermişler, bunların yerlerine kendi amaçları doğrultusunda hizmet edecek kimselere görev vermişlerdir. Ancak her gidenin yerine yeterince eleman bulamadıkları için bir kısım polisler görevlerinde kalmış, bunlar ulusal Kurtuluş Savaşının kazanılması için, işgalin her türlü baskısına rağmen gerekli her türlü bilgi ve yardımları Ankara'ya ulaştırma yolunda fedakarca çalışmışlardır. Anadolu'dan verilen direktifler çerçevesinde, istenilen işleri başarmak amacıyla milli ve gizli grupları oluşturmuşlar, bazı kişilerin ve mütarekeyi takiben esarettен dönen Türk subaylarının Anadolu'ya kaçırılmasını, işgal altındaki depo ve ambarlardan silah ve cephanelerin gizlice Anadolu'ya gönderilmesini sağlamışlardır.⁴¹ Keza bu dönemde düşman devletler casus örgütlerini Kurtuluş Savaşını sabote etmek için ülkemize göndermişler. Türk polisi bunların gizli amaçlarını hareketlerinden önce öğrenmiş, haklarında her türlü bilgiyi fotoğraflarıyla birlikte Anadolu'ya ulaştırmış ve böylece Milli Mücadeleyi kundaklamaya gidenlerin emellerini gerçekleştirmeden yakalanmalarını sağlamışlardır.

Türk polisi, işgal altında bulunan bölgelerde emniyet ve asayişin korunması ve suç faillerinin meydana çıkarılması konusunda da başarılı çalışmalar yapmışlardır.⁴²

Mustafa Kemal'in Samsun'a ayak bastığı günlerde, Samsun'da bir İngiliz yüzbaşının emrinde işgal kuvvetleri bulunuyor, kentın sokaklarında dışından tırnağına dek silahlı Pontus'cu Rum çeteleri dolaşıyor ve bunlara hiç kimse birşey yapamıyordu.

Sivas Kongresinde işgal edilmiş bölgelerde milli direnişin örgütlenmesi ve bölgelerin işgalden kurtarılması için önlemler alınmıştır. Kongre, Fransız ve İngilizlerin Diyarbakır, Halep ve Suriye'deki ermenilerin bölgeye göçlerini sağlayarak müslüman halkı göçe zorlayarak, ermeni çoğunluğu gerçekleştirmek ve bir ermeni devleti kurmak planı izlediklerini saptamış, Güneydoğu Anadolu'nun kurtarılması için özellikle Maraş ve Antep bölgesine şu direktifi vermiştir.⁴³

41 Milli Savaşta Türk Polisi, Polis Mecmuası, İlk Teşrin, Yıl 20, sayı 286, s. 1649-1650

42 Milli Savaşta Türk Polisi, a.g.e., s. 1650-1652.

43 AVCIOĞLU, Doğan, Milli Kurtuluş Tarihi 1938'den 1945, İstanbul 1974, s. 1273-1274.

- Göç yasaktır.
- Arazi ve Emlak ancak Türklere satılacaktır, yabancılarla hıristiyanların arazi sahibi olmasına meydan verilmeyecektir.
- Milli amaçlar uğruna, herkes mal ve beden açısından görevli tutulacaktır.
- Jandarma ve poliste Türklerin kullanılması sağlanacaktır.

Görüldüğü üzere, işgal altındaki bölgelerde dahi polis teşkilatının Türklere oluşturulmasına önem verilmiş ve özen gösterilmiş, düşman işgalinden kurtarılmış olan bölgelerde de sivil yönetimle birlikte polis teşkilatı da yeniden düzenlenmiştir.

Bazı illerde polisler, Damat Ferit Paşa Hükümetini tanımadıklarını ve Ku- vayı Milliye emrine girdiklerini açıkça ilan etmişlerdir. Büyük Millet Meclisinin 2.6.1920 tarih ve ikinci celsesinde okunan Kastamonu Valisi Cemal Bey'in Zonguldak polislerinin Kuvayı Milliye emrine girerek Ferit Paşa Hükümetini tanımadıklarına dair telgrafı bunun en güzel kanıtıdır.⁴⁴

"Dahiliye Vekaletine,

Zonguldak'a talimat-ı mahsus ile gönderilen Şevket Turgut Bey'den şimdi alınan telgrafnameye nazaran Zonguldak'ta İstanbul'dan gelen bilim polisler ve memurini saire, Kuvayı Milliye emrine girerek, Ferit Paşa Hükümetini tanımadıklarını, Mutasarrıf vekili Kadri Bey'e tebliğ ettikleri gibi Kuvayı Milliye aleyhtarlarından Mal Müdürü Mevlüt Lütfü ve İstanbul'dan gelen İnzibat Zabiti Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı Cemil Efendi'ler tevkif edilerek Mahfuzan Devrek'e izan kılınmış ve mutasarrıf ve refakatında bulunan Mülkiye Müfettişleri, kısa bir müzakereden sonra istifa eylemiş tarafımızdan mukaddeme mutasarrıf vekaletine tayin kılınan Cevdet Bey Mutasarrıflık umuruna vaziyet eylemiştir."

23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulmuş ve bu meclisin 2 Mayıs tarihli oturumunda Hükümet teşkili ile ilgili "Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Sureti İntihabına Dair" 3 No'lu Kanun'u kabul etmiştir.⁴⁵ Bu kanunun birinci maddesine göre "şeriye ve efkaf, suhiye Muaveneti içtimaiye, iktisat (Ticaret, Sanayi, Ziraat, Orman, Maden) Maarif, Adliye Mezahip, Maliye ve

44 TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 2, s. 48.

45 SELEK, Sabahattin, Milli Mücadele, 1. Anadolu İhtilali, İstanbul 1963, s. 286.

Rüsumat, Defteri Hakani, Nafia, Dahiliye, (Emniyeti Umumiye Posta ve Telgraf) Müdafaai Milliye, Hariciye, Erkanı Harbiye Umumiye işlerini görmek üzere 11 zattan mürekkep icra vekilleri Heyeti" kurulmuştur.

Milli Hükümetin 9 Mayıs'ta açıkladığı programında iç güvenlikle ilgili olarak aşağıdaki ifade yer almıştır.⁴⁶

"İç siyasetimizde bütün çalışmalarımızın hedefi, milletin birlik ve dayanışmasının korunması ile genel güvenliğin kurularak asayişin her yerde teminidir..."

24 Haziran 1920'de Milli Hükümetin Emniyeti Umumiye Müdürlüğü kurulmuş, 1 Genel Müdür, 1 Genel Müdür Yardımcısı ile Emniyet, Seyrisefer, Memurin şubelerinden ve altı kişilik Teftiş Kurulu'ndan oluşan küçük bir kadro ile çalışmaya başlamıştır.

Milli mücadele sırasında polis kadrosu oldukça düşmüş ve bu nedenle 1922 tarih ve 1379 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla, kadroda mürettep üyelerin noksanlığından dolayı polis divanının kurulması mümkün olmayan vilayet ve müstakil livalarda, divan kurulmasına lüzum hasıl oluncaya kadar polislerle ilgili soruşturma ve cezaların polis teşkilatının amiri tarafından ifa ve o yerin en büyük mülkiye memuru tarafından tasdik olunması, en büyük polis amirinin cezalandırmayı gerektiren bir hali görüldüğü takdirde, soruşturmanın en büyük mülkiye memuru tarafından yaptırılması ve onun vereceği kararın Emniyeti Umumiye Müdürlüğüne onaylanmasından sonra uygulanması kabul olunmuştur.

Kurtuluş Savaşı başarılıdıktan sonra İstanbul'u da yönetimi altına alan milli hükümet Osmanlı Devletinin Emniyeti Umumiye Müdüriyetini, İstanbul Polis Müdürlüğü haline dönüştürmüştür. Böylece Mondros Mütarekesi ve Kurtuluş Savaşı koşullarının Anadolu'da ortaya çıkardığı ikili polis sistemi, bir yanda İstanbul'da Osmanlı Hükümetine bağlı diğer yanda Milli Hükümetin oluşturduğu yeni polis teşkilatı teke indirgenmiş ve bütünlük sağlanmıştır. Ankara'da Milli Hükümetin Emniyet-i Umumiyesi Erzurum Milletvekili Durak Bey tarafından 1920'de teşkilatlandırılmaya başlanmış, aynı yıl içinde A. Naci Bey 1921'de sıra ile Esat, Nihat ve Murat Bey'ler, 1923 yılında Halit Bey Emniyet Genel Müdürlüğü yapmışlardır.⁴⁷

46 SELEK, Sabahattin, a.g.e., cilt 2, s.25.

47 TONGUR, Hikmet, a.g.e., s.311.

29 Ekim 1923'de Cumhuriyet ilan edilirken yeni Türkiye Cumhuriyeti zayıf bir polis teşkilatı devralmıştır.

Örnek olması açısından o döneme ait kadrolar, görev ünvanları ve maaşları aşağıda gösterilmiştir.⁴⁸

Merkez Teşkilatı	Sayısı	Maaşı
Emniyet Umumiye Müdürü	1	6000 Kuruş
Emniyet Umumiye Müd. Muavini	1	5000 "
Birinci Şube		
Müdür	1	5000 Kumuş
Mümeyyiz	1	3000 "
Mümeyyiz	1	2500 "
Birinci Sınıf Katip	3	1500 "
İkinci Şube		
Müdür	1	4000 Kuruş
Mümeyyiz	1	2500 "
Mümeyyiz	1	2500 "
Mümeyyiz	1	2000 "
1. Sınıf Katip	4	1500 "
Üçüncü Şube		
Müdür	1	3500 Kuruş
Mümeyyiz	1	2500 "
Mümeyyiz	1	2500 "
1. Sınıf Katip	4	1500 "
2. Sınıf Katip	1	
Polis Mecmuası Müdürlüğü		
Müdür	1	3500 Kuruş
1. Sınıf Katip	1	1500 "
Evrak Memurluğu		
Memur	1	2000 Kuruş
1. Sınıf Katip	1	1500 "
Merkez Teşkilatı Toplam	28	

⁴⁸ ALYOT, Hal m, a.g.e., s.606.

Cumhuriyet yönetimi, İl polis teşkilatlarını da merkez teşkilatı gibi pek zayıf durumda bulmuştur.

İstanbul, İzmir, Edime, Bursa, Balıkesir ve Manisa gibi büyük iller, 1922 yılına kadar işgal altında kalmış ve bu nedenle kadroları yetersiz durumda bırakılmıştır. 1923 yılında Ankara, Antalya, Adana, Samsun, Trabzon, Konya, Kastamonu, Sivas, Erzurum, Kars, Eskişehir, Elazığ, Zonguldak ve İzmit illerimin polis teşkilatları başında 25-30 lira maaşlı birer polis müdürü; Diyarbakır, Bitlis, Amasya, Tokat, Bolu, Afyonkarahisar, Malatya, Yozgat, Sinop, Menteşe, Urfa, Kayseri, Gaziantep, Ertuğrul illeri Polis Teşkilatlarının başında birer serkomiser; Rize, Kütahya, Ordu, Gümüşhane, Niğde, Aydın, Isparta, Silifke, Maraş, Mardin, Kırşehir, Çorum, Denizli, Çankırı, Ardahan ve Artvin polis teşkilatlarının başında birer ikinci komiser; Aksaray, Burdur, Beyazıt, Sarat, Genç, Muş ve Van Polis Teşkilatlarının başında ise bir Komiser Muavini yönetici olarak görev yapmıştır.

Taşra polis kadrosunda çalışan personelin rütbe ve maaşları aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir.⁴⁹

Rütbesi	Maaşı
Birinci Sınıf Polis Müdürü	3000
İkinci Sınıf Polis Müdürü	2000
Serkomiser	1750
İkinci Komiser	1500
Komiser Muavini	1250
Polis Memurları	1000

Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet, Ulu Önderimiz Atatürk, silah arkadaşları ve ona inanan, bu uğurda mücadele eden tüm vatandaşların eseridir. Kuşkusuz zafere inananlar da, inanmayanlar da olmuştur. Aşağıdaki tablo Polis Teşkilatının gurur tablosudur;

49 ALYOT, Halim, a.g.e., s.611 - 612.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararıyla Madalya Alan POLİSLER50

Adı-Künyesi ve Rütbesi	Kordela Nev'i ve Esbabı Taltifi	Karar Numarası	Tarih
1- Şükrü Bey İstanbul Polis 4 üncü Şube Müdürü	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Mesbuk Hidemat ve yararlığına mebni	5.4.1341 124	
2- İsmail Hakkı Bey Üsküdar Polis Müfettişi	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hidemat ve yararlığına mebni	5.4.1341 124	
3- Hüsnü Bey İzmir'de Göztepe'de Mukim Sabık İzmir Kısmı Adli Reisi	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Mesbuk Hizmetinden dolayı	15.2.1926 124	
4- Haşan Vasıf Efendi Konya Polis Memurlarından	Beyaz Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	15.2.1926 208	
5- Haşan Reşit Bey İstanbul Polis Müdüriyeti III. Şube Müdürü	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede	15.2.1926 208	
6- Abdulkadir Efendi Urfa Polis Komiser Muavinlerinden	Mesbuk Hizmetinden dolayı Beyaz Mücadeleyi Milliyede Mesbuk Hizmetinden dolayı	15.2.1926 208	
7- Cengiz Ber Denizli Polis Komiseri	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	15.2.1926 208	
8- Zekeri ya Sim Efendi Mudanya Polis Memuru	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	22.2.1926 211	
9- Yusuf Efendi Denizli Polis Komiser Muavini	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Mesbuk Hizmetinden dolayı	22.2.1926 211	
10-Saffet Efendi Bursa Polis Memuru	Beyaz Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	22.2.1926 211	

50 İstiklâl Madalyası Defteri (TBMM) Cilt 1. Madalya no 1-870 tarih 29.9.1938 - 6.11.1938, cilt 2 Madalya no 2152-3320 tarih 21.4.1340 - 15.2.1926. TBMM'nin

1920-1928 yıllarına ait zabıt cerideleri ve kavdının mecmuaları.

POLİS TEŞKİLATI

239

11- Ali Hilmi Efendi Bursa Polis Memuru	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	22.6.1926 Mesbuk ²¹¹
12- İbrahim Hakkı Efendi Ankara Polis Memuru	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	22.6.1926 Mesbuk ²¹¹
13- Şakir Şükrü Efendi İstanbul Polis Memuru	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	22.6.1926 Mesbuk ²¹¹
14- Şükrü Efendi İstanbul Polis Komiser Muavini	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Mesbuk Hizmetinden dolayı	22.6.1926 211
15- Fevzi Bey Çanakkale Polis Merkez Memuru	Beyaz Mücadeleyi Milliyede Mesbuk Hizmetinden dolayı	25.3.1926 223
16- Cevdet Efendi Bursa Polis Memuru	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	6.5.1926 Mesbuk ²⁴⁰
17- Haşan Fehmi Efendi Adapazarı Polis Memuru	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	18.5.1926 Mesbuk ²⁴⁸
18- Hafız İsmail Efendi Adapazarı Komiser Muavini	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Mesbuk Hizmetinden dolayı	18.5.1926 248
19- Mahmut Cemal Efendi Adapazarı Polis Memuru	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	18.5.1926 Mesbuk ²⁴⁸
20- Mehmet Tevfik Efendi İzmir Polis Memuru	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	18.5.1926 Mesbuk ²⁴⁸
21- Celal Bin Nafiz Bey İstanbul Polis Merkez Memuru	Beyaz Mücadeleyi Milliyede Mesbuk Hizmetinden dolayı	23.5.1926 257
22- Mehmet Şerif Efendi B.M.M. Polis Memuru	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	23.5.1926 Mesbuk ²⁵⁷

		TÜRK İDARE DERGİSİ	
240			
23-	Mustafa Fevzi Efendi Konya Polis Komiseri	Beyaz Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	23.5.1926 Mesbuk ²⁵⁷ ■
24-	Halit Efendi Konya Polis Memuru	Beyaz Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	23.5.1926 Mesbuk ²⁵⁷
25-	Mustafa Efendi Balıkesir Polis Memuru	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	23.5.1926 Mesbuk ²⁵⁷
26-	Halit Efendi Ayıntap Serkomiser Vekili	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Mesbuk Hizmetinden dolayı	24.5.1926 259
27-	Mustafa Efendi Ayıntap Komiser Muavini	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	24.5.1926 Mesbuk ²⁵⁹
28-	Mustafa Sami Efendi Ayıntap Polis Komiseri	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	24.5.1926 Mesbuk ²⁵⁹
29-	Tevfik Bey Emniyeti Umumiye 11. Şube Mümeyyizi Evveli	Beyaz Mücadeleyi Milliyede Mesbuk Hizmetinden dolayı	28.3.1927 318
30-	Tahsin Bey Bursa Komiser Muavini	Beyaz Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	28.3.1927 Mesbuk ³¹⁸
31-	Cem'i Bey Polis Müdüriyeti V.	Beyaz Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	28.3.1927 Mesbuk ³¹⁸
32-	Mahir Efendi Bursa Polis Memuru	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	28.3.1927 Mesbuk ³¹⁸
33-	Mehmet Şakir Bey İstanbul Polis Komiser Muavini	Beyaz Mücadeleyi Milliyede Mesbuk Hizmetinden dolayı	28.3.1927 318
34-	Mehmet Ziya Efendi Siverek Polis Memuru	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Hizmetinden dolayı	28.3.1927 Mesbuk ³¹⁸

	POLİS TEŞKİLATI	241
35- Salih Efendi	Kırmızı	28.3.1927
Samsun Polis 11, Komiseri	Mücadeleyi Milliyede Mesbuk	318
	Hizmetinden dolayı	
36- Sait Efendi	Beyaz	28.3.1927
Samsun Polis	Mücadeleyi Milliyede	318
Komiser Muavini	Asan Hamaset ve Fedakarısından dolayı	
37- Şefik Bey	Beyaz	28.3.1927
Zonguldak Polis Memuru	Mücadeleyi Milliyede Asan Hamaset ve	318
	Fedakarısından dolayı	
38- Bahattin Efendi	Beyaz	28.3.1927
Sinop İkinci Komiseri	Mücadeleyi Milliyede Asan Hamaset ve	318
	Fedakarısından dolayı	
39- Hami Bey	Beyaz	28.3.1927
Çanakkale Merkez Memuru	Mücadeleyi Milliyede Asan Hamaset ve	318
	Fedakarısından dolayı	
40- Mashar Bey	Beyaz	28.3.1927
İstanbul Polis	Mücadeleyi Milliyede	318
Serkomiseri	Asarı Hamaset ve	
	Fedakarısından dolayı	
41 - Ali Efendi	Beyaz	28.3.1927
İstanbul Polis	Mücadeleyi Milliyede	318
Komiser Muavini	Asan Hamaset ve Fedakarısından dolayı	
42- Bekir Hulusi Efendi	Beyaz	28.3.1927
İzmir Polis Memuru	Mücadeleyi Milliyede Asan Hamaset ve	318
	Fedakarısından dolayı	
43- Yusuf Ziya Bey	Beyaz	28.3.1927
Kocaeli Polis Müdürü	Mücadeleyi Milliyede Asan Hamaset ve	318
	Fedakarısından dolayı	
44- Adana Polis Müdüriyeti	Beyaz	28.3.1927
11. Sınıf Taharru Memuru	Mücadeleyi Milliyede Asarı Hamaset	318
	ve Fedakarısından dolayı	
45- Mehmet Rıfat Efendi	Kırmızı	28.3.1927
Gaziantep Kozanlı	Mücadeleyi Milliyede	318
Mevkii Komiser Muavini	Asan Hamaset ve Fedakarısından dolayı	
46- Ahmet Tevfik Efendi	Kırmızı	28.3.1927
Gaziantep Komiser	Mücadeleyi Milliyede	318
Muavini	Asarı Hamaset ve Fedakarısından	
	dolayı	

242

TÜRK İDARE DERGİSİ

47- Tevfik Haşan Efendi Denizli'nin Görkan Mahallesinden ve Selanik Muhacirlerinden Memuru	Sabık Polis Fedakarısından dolayı	Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Asarı Hamaset ve Fedakarısından dolayı	28.3.1927 318
48- Mehmet Şakir Efendi Gaziantep Polis Memuru		Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Asarı Hamaset ve Fedakarısından dolayı	28.3.1927 318
49- Cafer Tayyar Efendi Gaziantep Polis Memuru		Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Asarı Hamaset ve Fedakarısından dolayı	28.3.1927 318
50- Mehmet Tahir Efendi Gaziantep Polis Memuru		Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Asarı Hamaset ve Fedakarısından dolayı	28.3.1927 318
51- Aptullah Efendi Gaziantep Polis Memuru		Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Asarı Hamaset ve Fedakarısından dolayı	28.3.1927 318
52- Asım Efendi Gaziantep Polis Memuru		Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Asan Hamaset ve Fedakarısından dolayı	28.3.1927 318
53- Bekir Sıtkı Efendi Gaziantep Polis Memuru		Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Asarı Hamaset ve Fedakarısından dolayı	28.3.1927 318
54- Mehmet Fehmi Efendi Gaziantep Polis Taharri Memuru		Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Asan Hamaset ve Fedakarısından dolayı	28.3.1927 318
55- İbrahim Ethem Efendi Gaziantep Polis Memuru		Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Asarı Hamaset ve Fedakarısından dolayı	28.3.1927 318
56- Şevket Efendi Gaziantep Poiis Memuru		Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Asan Hamaset ve Fedakarısından dolayı	28.3.1927 318
57- Celal Efendi Gaziantep Komiser Muavini		Kırmızı Mücadeleyi Milliyede Asarı Hamaset ve Fedakarısından dolayı	28.3.1927 318
58- Musa Kazım Efendi Gaziantep Polis Memuru		Beyaz Mücadeleyi Milliyede Asan Hamaset ve Fedakarısından dolayı	28.3.1927 318

POLİS TEŞKİLATI		243
Mustafa Saffet Efendi	Beyaz	28.3.1927
Gaziantep Komiser Muavini	Mücadeleyi Milliyede Asarı Hamaset ve Fedakarısından dolayı	318
” Mehmet Şevki Efendi	Beyaz	28.3.1927
Gaziantep Polis Memuru	Mücadeleyi Milliyede Asarı Hamaset ve Fedakarısından dolayı	318
Hulusi Bey	Beyaz	28.3.1927
İstanbul Polis Müdüriyeti Kısmi Siyasi, 1 inci Kısım	Mücadeleyi Milliyede Asarı Hamaset ve Fedakarısından dolayı	318
Baş Memuru	Beyaz	28.3.1927
İbrahim Bey	Mücadeleyi Milliyede	319
İstanbul Eminönü Merkez Memuru	Asarı Hamaset ve Fedakarısından dolayı	
Zübeyir Efendi	Kırmızı	23.6.1927
İstanbul Polis Serkomiseri	Mücadeleyi Milliyede Asarı Hamaset ve Fedakarısından dolayı	360
Hüseyin Hüsnü Efendi Komiser	Beyaz	9.1.1928
	Mücadeleyi Milliyede Asarı Hamaset ve Fedakarısından dolayı	390
Fevzi Bey	Kırmızı	21.5.1928
Emniyeti Umumiye	Mücadeleyi Milliyede	429
Müfettişi ve İstilaat Müdür Vekili	Bil fiil ateş altında Fedekarane hizmeti Sebketmesinden dolayı	
İbrahim Ethem Efendi	Kırmızı	8.2.1930
Adapazarı Polis Memuru	Mücadeleyi Milliyede Fedekarane hizmeti sebketmesinden dolayı	547

Ulusal Kurtuluş Savaşının kanla, canla kararlılık ve inançla kazanılmasında çok değerli hizmetlerde bulunmuş ve sonradan mükafatlandırılmış polislerin yanısıra, ne yazık ki bu savaşa destek olmayan, karşı çıkan, yabancı devletlerin yanında yer aldıkları için cezalandırılan, yurtdışına sürülen polisler de vardır.⁵¹

Bunlar sabık İstanbul Polis Müdürü Gavur Tahsin, İstanbul Polis Müdür Vekili Kemal, sabık İstanbul Birinci Şube Müdürü Şerif, sabık İstanbul Birinci Kısım Başmemuru Hafız Said, Emniyet Umum Müdür Vekili İspartalı Kemal, sabık Arnavutköy Merkez Memuru Hacı Kemal, Polis Başmemurlarından

51 ÜNAL, Tahsin, Cumhuriyetin İlanından Sonra Yurtdışına Sürülen Yüzellilikler, Hayat Tarih Mecmuası, 1.2.1969, sayı 1, s.18-21.

Namık, Şişli Komiseri Nedim, İzmit Merkez Memuru, Edime Polis Müdürü ve Yalova Kaymakamı Fuat, Adana'da Polis Müdürlüğü yapan Polis Canlı Yusuf, sabık Unkapanı Merkez Memuru Sakallı Cemil, sabık Büyükdere Merkez Memuru Mazlum, sabık Beyoğlu İkinci Komiseri Fuat örnek olarak sayılabilir.

VIII. CUMHURİYET SONRASI DÖNEM (1923-1993)

Devlet şeklinde oluşan ve çeşitli aşamalarla gelişimini sürdüren siyasi organizasyonun başta gelen ve en önemli hizmeti içe ve dışa karşı topluluğun güvenliğini sağlamak olmuştur.

Güvenlik hizmeti ile beraber adalet dağıtmak, haberleşmeyi sağlamak gibi belli kamu hizmetlerini yürütmekle görevli sayılan "Klasik Devlet"ten, kişilerin sosyal ve ekonomik yönlerden çağın yaşayış düzeyine ulaştırılmasıyla yükümlü tutulan ve hukukun üstünlüğü ilkesini kabul eden ve uygulayan günümüzün "Sosyal Hukuk Devleti"ne kadar bütün aşamalarda, Devletin güvenliği sağlama hizmeti yerini ve değerini koruya gelmiştir.

Çağımızın özelliklerinden birisi olan ve Devletin fonksiyonlarında her ülkenin özel koşullarına göre hızlı veya yavaş bir seyir gösteren bu gelişme ve değişme, bütün kamu hizmetlerine ve doğal olarak güvenlik ve esenlik hizmetine de yansımış, daha önceki dönemlerde düşünülmeyen bazı durumlar bugün zabıta için bir hizmet alanı olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Bu açıdan ele alındığında, Emniyet Teşkilatı ile ilgili mevzuatın, İl Polis Nizamnamesinin yürürlüğe konuluş tarihi olan ve Türk Polis Teşkilatının kuruluş tarihi olarak kabul edilen 10 Nisan 1845 ten bu yana, yurttan egemen olan rejimin görüş ve düşüncesine göre şekillendiği ve ancak Cumhuriyet sonrası dönemde büyük bir gelişme gösterdiği görülmektedir.

Cumhuriyetimizin 70 inci yılında, Emniyet Teşkilatının kuruluş, görev ve yetkileriyle ilgili mevzuattaki gelişmelerin kısa bir özetini vermekte yarar görmüştür.

A. Emniyet Teşkilatının Kuruluşunu Düzenleyen Mevzuattaki Gelişme ve Değişme

Cumhuriyet hükümetleri, her alanda girişilen kalkınma hareketlerine paralel olarak, memleket içinde güvenlik ve esenliğin tam anlamıyla sağlanabilmesi için,

Emniyet Teşkilatını modern devlet anlayışına uygun bir kuruluş haline getirmek üzere büyük bir çaba içine girmişlerdir.

Cumhuriyet sonrasında Emniyet Teşkilatının kuruluşunu düzenleyen hükümlere, 19 Mayıs 1930 tarihli ve 1624 sayılı (Dahiliye Vekaleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun) da rastlamaktayız. Bu Kanunun birinci maddesinde, Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü, Dahiliye Vekaletinin Merkez Teşkilatı içinde gösterilmekte ve beşinci maddesinde de Umum Müdürlüğünün örgütü belirlenmektedir. Bu maddeye göre, Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü:

- a) Memleketin genel güvenlik ve esenliğine ait işleri görmek üzere iki bürodan oluşan Birinci Şube,
- b) İdari, Beledi ve Adli işlerle uğraşmak üzere iki bürodan oluşan İkinci Şube,
- c) Özlük İşleri, Öğretim, Saymanlık, Donatım işlerini yürütmek üzere iki bürodan oluşan Üçüncü Şube,
- d) Yabancılarla ilgili işlerle uğraşmak üzere üç bürodan oluşan Dördüncü Şube,
- e) Zabıtaya ait Teknik, İstatistik ve Yayın işleri ile uğraşan ve iki bürodan oluşan Beşinci Şube,
- f) Umum Müdürlüğe ait Haberleşme işlerini yürütmek, iş sahiplerinin başvurularını kabul ve sonuçlandırılmasını izlemek için Evrak Bürosu olmak üzere altı birimden meydana gelmektedir.

Kuruluşa ait mevzuatın tüm olarak yenilenmesi yönünden önemli ilk adım 30 Haziran 1923 tarihli ve 2049 sayılı "Polis Teşkilat Kanunu"nun çıkarılması olmuştur. Polis Teşkilatının merkez ve taşra kuruluşlarına ait ilkeleri, kadroları ve derecelerini, mesleğe giriş koşullarını, seçme, atama, yükselme ve yer ve görev değiştirme yöntemlerini ve teşkilat içinde görevli kurullar ile disiplin suç ve cezalarını düzenleyen ve 46 maddeden oluşan bu Kanun 2 Mayıs 1329 tarihli Polis Nizamnamesinin ayrıki hükümlerini yürürlükten kaldırmıştır.

Aynı yıl içinde çıkarılan 2050 sayılı, 1934 yılında çıkarılan 2531 sayılı Kanunlarla, 1624 sayılı Kanunun Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Kuruluşunu düzenleyen beşinci maddesinde değişiklik yapılarak, o zamana kadar

Birinci Şube tarafından görülmekte olan genel güvenlik işlerini yürütecek ayrı bir şube (Altıncı Şube) ve yeni bir hizmet dalı olarak ortaya çıkan Hudut İşlerini görmek üzere bir şube (Yedinci Şube) kuruluşu eklenmiştir.

Kısa bir süre sonra 2049 sayılı Polis Teşkilat Kanununun yurdumuzun hızla değişen koşullarının doğurduğu ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kaldığı anlaşıldığından, çeşitli Avrupa devletlerindeki emniyet kuruluşları, öğretim ve eğitim kurum ve sistemleri incelenerek, zamanına göre ileri hükümler taşıyan, 4 Haziran 1937 tarihli ve 3201 sayılı "Emniyet Teşkilat Kanunu" yürürlüğe konulmuştur. Bu Kanun, o zamana kadar bir kısım hükümleri yürürlükte olan Polis Nizamnamesi ve yukarıda açıklanan 2049, 2050 ve 2531 sayılı Kanunlar tümüyle yürürlükten kaldırılmak suretiyle, Emniyet Genel Müdürlüğü merkez ve taşra kuruluşları bilimsel ve teknik gereklere uygun biçimde ve özel hükümlerle yeniden düzenlenmiştir.

Gerekçesinde, meslek personelinin nitelik yönünden geliştirilmesi için eğitim ve öğretimin gereğine açık ve kesin deyimlerle yer veren 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu ile 1937 yılına kadar bazı illerde kurulan ve yalnız polis memurlarının öğrenim yaptığı Polis Okulları yanında, orta ve yüksek kademe amiri yetiştirmek amacıyla, o yıllarda Avrupa Devletlerinin bazılarında bulunan kuruluşlar ayarında olmak üzere, Ankara'da bir Polis Enstitüsü kurulmuş ve öğrenime geçirilmiştir.

Halen yürürlükte bulunan ve bugünkü örgütlenmenin dayanağı olan bu Kanunda, günümüze kadar aşağıdaki değişiklikler yapılmıştır.

1- 15.6.1938 tarihli ve 3452 sayılı Kanunla 3, 8, 75, 77 nci maddeleri değiştirilmiş, 19, 25 ve 70 inci maddelerine birer fıkra eklenmiştir. Bu değişiklikler arasında en önemlisi Polis Enstitüsüne lise mezunu eleman sağlayan bir kaynak olarak lise derecesinde (Polis Koleji) nin kurulmasıdır.

2- 16.12.1940 tarihli ve 3939 sayılı Kanunla, Polis Okullarına gönderilen öğrencilerin ücretlerini düzenlemek üzere 49 uncu maddesine bir fıkra eklenmiştir.

3- 13.12.1946 tarihli ve 4868 sayılı Kanunla 24 üncü maddesi değiştirilerek, öğretim şartı aranmaksızın polisliğe alınmış olanların yükselme süreleri saptanmış ve önceki durumu düzenlemek amacıyla bir geçici madde eklenmiştir.

4- 15.4.1959 tarihli ve 7257 sayılı Kanunla 26 ve 30 uncu maddeleri değiştirilmiş ve Polis Enstitüsü çıkışlıların altı ve daha yukarı meslek derecelerine yükselebilmek koşulları gösterilmiştir.

5- 28.1.1960 tarihli ve 7410 sayılı Kanunla 90 inci maddesi değiştirilmiş ve teşkilat mensuplarının hizmet sırasında ve emekliliklerinde maddi ve manevi her türlü ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş olan Polis Bakım ve Yardım Sandığı'nın hizmet ilkeleri ve çalışma alanı, günün gereklerine uygun biçimde yeniden saptanmıştır.

6- Polis memurluğuna öğrenim durumu bakımından yetenekli eleman sağlanabilmesi için, askerliklerini er olarak yapacak olan ve Jandarma sınıfına ayrılmış bulunan lise mezunlarından. 10 yıl süreyle ve her yıl 300 kişinin askerlik hizmetlerini üniformalı polis olarak yapmak üzere Emniyet Genel Müdürlüğü emrine verilmesini öngören, Askerlik Kanununa geçici maddeler eklenmesine dair 341 sayılı Kanun hükümlerine paralel olarak, 8.8.1961 tarihli ve 342 sayılı Kanunla 3 geçici madde eklenmek suretiyle bu personelin teşkilat içinde statüsü tayin olunmuştur.

7- 28.12.1972 tarihli ve 1649 sayılı Kanun ile de, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun getirdiği sınıflandırma sisteminin örgütteki bazı personel bakımından ortaya çıkardığı sakıncalı durumların giderilmesi ve hizmette bütünlüğün sağlanması için 4 üncü maddesi değiştirilmiş; emniyet teşkilatına girişte aranan sağlık koşullarını mesleğin bünyesine uygun biçimde saptayabilmek üzere 23 üncü maddesinin (D) bendi değiştirilmiş; bir ek madde konularak Polis Enstitüsü yüksek kısmında görevli öğretim üyelerinin mali hakları güvenceye bağlanmıştır.

8- 19.2.1980 gün ve 2261 sayılı Kanun ile 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununa ek 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11 inci maddeler eklenmiş bu maddelerle Emniyet Genel Müdürlüğünde Yüksek ve Merkez Disiplin Kurulu, illerde İl Polis Disiplin Kurulu, eğitim ve öğretim kurumlarında Eğitim ve Öğretim Kurulu Disiplin Kurulları kurulmuş, bu kurulların kimlerden oluşacağı, hangi cezaları verme yetkisine sahip oldukları, disiplin cezalarının onaylanması, doğrudan disiplin cezası vermeye yetkili makamlar belirlenmiştir.

9- 13.8.1982 gün ve 2696 sayılı Kanunla 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununa EK 12 nci madde eklenmiş ve bu kanunla, gerekli görülen il merkezlerinde Emniyet Müdürlüklerine, ilçelerde Emniyet Amirliklerine bağlı

olarak Emniyet Teşkilatı bünyesi kadroları içinde ÖZEL TİM'ler de bulunan Polis Çevik Kuvvet Birimleri kurulmasına imkan sağlanmıştır.

Polis Çevik Kuvvet Birimleri;

- Kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzeninin ve güvenliğinin sağlanmasında,

- Kamu düzenini bozabilecek nitelikteki toplumsal hareketlerin meydana gelmesi muhtemel yerlerde önleyici tedbirlerin alınmasında ve bu yerlerde devriye hizmetlerinin yürütülmesinde,

- Grev ve lokavt sırasında işyerlerinin tahribe uğramasının veya işgalinin önüne geçilmesinde,

Toplumsal olaylar, grev ve lokavtlar ile kanuna aykırı sokak veya meydan hareketlerinde toplumun veya kişilerin maddi veya manevi varlıklarının tecavüzlerden korunmasında,

- Diğer polis kuvvetlerinin yetersizliği halinde her türlü tören veya gösterilerde gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasında ve düzenin sağlanmasında,

- Kanuna aykırı olayların gerekirse zor kullanarak etkisiz hale getirilmesinde, kullanılmak üzere kurulmuşlardır.

10- 15.03.1990 gün ve 90/334 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatında "Koruma Dairesi Başkanlığı" adıyla yeni bir daire başkanlığı kurulmuştur.

(

11- 29.05.1991 gün ve 3748 sayılı Kanunla 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 55 inci maddesinde değişiklik yapılarak rütbelerdeki bekleme süreleri belirlenmiş, terfide sınav ve yeterlik notu esası getirilmiştir.

12- 10.03.1993 gün ve 3870 sayılı Kanunla Emniyet Teşkilatı Kanununun 13 ve 55 inci maddeleri değiştirilmiş, kanuna bir madde (20 nci madde) eklenmiş, ayrıca bir de geçici madde konmuştur.

3870 sayılı Kanunla rütbelere yeniden düzenlenmiş buna göre rütbelere Polis Memuru, Komiser Muavini, Komiser, Başkomiser, Emniyet Amiri, Dördüncü Sınıf Emniyet Müdürü, Üçüncü Sınıf Emniyet Müdürü, İkinci Sınıf Emniyet Müdürü, Birinci Sınıf Emniyet Müdürü, Sınıf Üstü Emniyet

Müdürü olarak yeniden belirlenmiş; daha önce 6 olan rütbe sayısı 10'a çıkarılmış, her rütbe arasındaki bekleme süresi yeniden belirlenmiş, Emniyet Genel Müdürünün meslek içinden atanmasına imkan sağlayacak Sınıf Üstü Emniyet Müdürü rütbesi ve kadrosu getirilmiş, liyakatin ölçüsü bulunamadığı, siyasi partilere yakınlık ölçüsüne göre belirlendiği için kıdem esaslı getirilmiş, rütbeler arasında zorunlu bekleme süreleri getirilmek suretiyle kayırmacı sistemin önüne geçilmiş, meslek dışından doğrudan Emniyet Müdürlüğüne atamalar önlenmiştir. Bu yeniden düzenleme ile rütbe ve eşiti bir görev ünvanına atama esaslı getirildiği için, değişen yönetimlere göre görevden almalardaki rütbe ve görev ünvanı mağduriyetleri, cezalandırmalar önlenmiştir.

Kanunla, yanlış ve tarafı uygulamalar sonucu bozulan sınav uygulaması kaldırılarak sicili düzgün, cezası olmayan her personele boş kadro oranında terfi imkanı getirilmiştir. Kanunla, Emniyet Müdürü, APK Uzmanı, Polis Akademisi Öğretim Görevlisi, Daire Başkanı Yardımcısı, Polis Okulu Öğretmeni, Şube Müdür Yardımcısı, Kriminal Polis Laboratuvarı Müdürü gibi yeni kadrolar ihdas edilmek suretiyle hak ettikleri halde yıllardır terfi edemiyen personele terfi imkanı sağlanmıştır.

Kanunla, görev yerleri neresi olursa olsun aynı rütbede olanlara standart (3300) ek gösterge alma imkanı sağlanmıştır.

Kanunla herhangi bir sebeple geçmişte kayıpları olan personelin hakları verilerek terfi imkanı sağlanmıştır.

13- 7.1.1993 gün ve 93/3961 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatına bağlı "Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı" kurulmuştur.

14- 14.7.1993 günlü Bakanlar Kurulu Kararıyla Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatına bağlı "Özel Harekat Dairesi Başkanlığı" kurulmuştur.

15- 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 3600 sayılı Kanunla değişik 19 uncu maddesini değiştiren Kanun Hükmünde Kararname, 12.08.1993 gün ve 21666 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve getirdiği hükümlerle Polis Okullarının en az sürelerini 6 aya indirme, Özel Harekat Polis Okulları açabilme ve askerliğini komando olarak yapan lise mezunu erata mülakat hariç sınavsız Polis Okullarına alınma imkanı sağlanmıştır.

B. Teşkilatlanmadaki Değişme ve Gelişme

Bir teşkilatın merkez ve taşra teşkilatlarına ait kuruluş şemaları aynı zamanda teşkilattaki yıllara göre değişim ve gelişmeleri de gösteren belge niteliindedir. Bu açıdan Emniyet Teşkilatındaki gelişme ve değişmeyi kuruluş şemaları açısından da özet olarak belirtmeye çalışacağız.

1. 1924 Yılı Kuruluş Şeması

1924 yılı Emniyeti Umumiye Müdüriyeti, 1 Emniyeti Umumiye Müdürü, 1 Emniyeti Umumiye Müdür Yardımcısı, 3 Şube (1 nci, 2 nci, 3 üncü Şube) Evrak Memurluğu ve Polis Mecmuası Müdürlüğünden oluşmaktadır.

1924 yılı için söylenebilecek ve dikkat çeken en önemli nokta "Polis Mecmuası Müdürlüğü" adıyla bir birimin mevcut olmasıdır. Bu birime bakarak halkla ilişkilere ve iç ilişkilere 1924 koşullarında ne denli önem verildiğini söyleyebiliriz. Yakın yıllara kadar Emniyet Genel Müdürlüğünün benzer bir yayın organının olmaması düşünüldüğünde konunun önemi kendiliğinden daha da artmaktadır.

Günümüzde Emniyet Genel Müdürlüğü APK Daire Başkanlığına bağlı Yayın ve Dokümantasyon Şube Müdürlüğünün bulunması, Emniyet Genel Müdürlüğü APK Daire Başkanlığının Yayın Kumulu Başkanlığı görevini yapması, 3 ayda bir "İç Hizmet Bülteni" yılda "Polis 92" ve benzeri yayınların bu daire tarafından yapılıyor olması olumlu gelişmeler olarak değerlendirilmektedir. Ancak 68 yıl önceki zihniyetle değerlendirildiğinde bugün bu alanda çok da ileriye gittiğimiz söylenemez. Mevcut değişme kanaatimizce gösterilen çabadan değil çağın teknoloji ve anlayışındaki doğal gelişiminden kaynaklanmıştır denilebilir.

2. 1937 Yılı Kuruluş Şeması

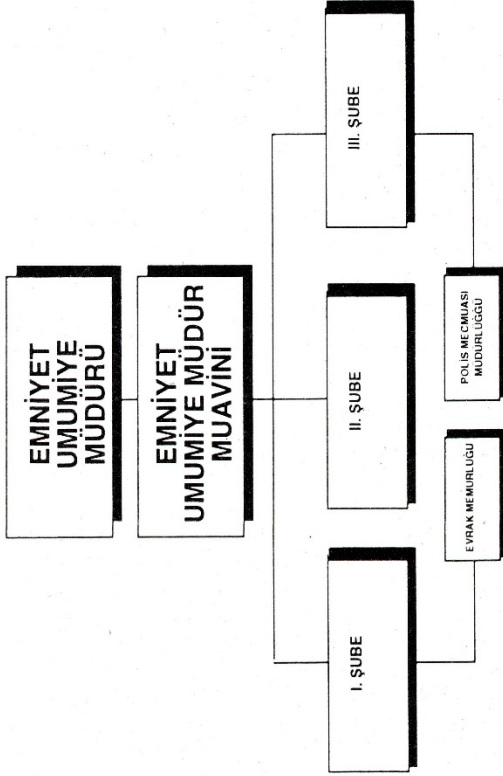
1937 yılında 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununun yürürlüğe girmesi ile birlikte Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatı yeniden düzenlenmiştir.

Buna göre;

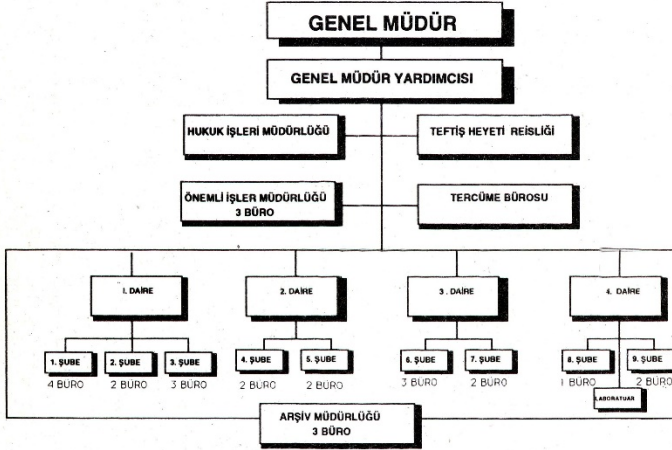
- Genel Müdür,

- Genel Müdür Yardımcıları (2),

1924
EMNİYET UMUMİYE MÜDÜRIYETİ

1937
3201 SAYILI EMNİYET TEŞKİLATI KANUNUNA GÖRE
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ MERKEZ KURULUŞU

- Teftiş Heyeti Reisliği,
- Hukuk İşleri Müdürlüğü,
- Önemli İşler Müdürlüğü (3 Büro),
- Tercüme Bürosu,
- Birinci Daire Reisliği, ona bağlı 1, 2, 3 üncü Şubeler ve l'inci Şubeye bağlı 4 Büro, İkinci Şubeye bağlı 2 Büro, Üçüncü Şubeye bağlı 3 Büro,
- İkinci Daire Reisliği, ona bağlı 4 üncü ve 5 inci Şube Müdürlükleri, Dördüncü Şubeye bağlı 2 Büro, 5 inci Şubeye bağlı 2 Büro,
- Üçüncü Daire Reisliği, ona bağlı 6 ncı ve 7 nci Şube Müdürlükleri, 6 ncı Şube Müdürlüğüne bağlı 3 Büro, 7 nci Şube Müdürlüğüne bağlı 2 Büro,
- Dördüncü Daire Reisliği, ona bağlı 8 inci ve Dokuzuncu Şube Müdürlükleri ve Laboratuvar, 8 inci Şubeye bağlı 1 Büro, Dokuzuncu Şubeye bağlı bir Büro,
- Arşiv Müdürlüğü (3 Büro) dan oluşmakta idi.

3. 1971 Yılı Kuruluş Şeması

1971 yılına gelindiğinde ülkemizin gelişen ve değişen şartları karşısında Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatı Şemasının daha geliştiği ve değiştiğini görüyoruz.

1971 yılı Teşkilat Şemasına göre;

- Genel Müdür,
- Genel Müdür'e doğrudan bağlı irtibat Şube Müdürü,
- Tetkik Kurulu Başkanlığı,
- Teftiş Kurulu Başkanlığı,
- Hukuk Müşaviri,
- OM Ünitesi,
- Sivil Savunma,
- Genel Sekreter,

- Genel Sekretere bağı Arşiv, Basın ve Halkla Mınasebetler, Koruma Şube Mđdrlükleri, Koruma Şubelerine bağı Karakol Amiri, Garaj Amiri, Daire Amiri, Genel Sekretere doğrudan bağı Tercüme Bđrosu ve Personel İş Bđrosu,

- 6 Adet Genel Mđdör Yardımcısı,

- Siyasi İşlere bakan Genel Mđdör Yardımcısına bağı Haberalma, Genel Güvenlik-Pasaport, Yabancılar ve Hudut İşleri Daire Başkanlıkları,

- Asayiş İşlerine bakan Genel Mđdör Yardımcısına bağı Asayiş ve Önleyici Kolluk Hizmetleri Dairesi (Toplum) Daire Başkanlıkları,

- Personel İşlerine bakan Genel Mđdör Yardımcısına bağı Sağlık Kurumlan Başkanlığı, Öğretim Kurumlan Başkanlığı, Personel ve Eğitim Daire Başkanlıktan,

- Mali İşler Genel Mđdör Yardımcısına bağı Bütçe, Plan ve Destek Daire Başkanlıkları,

- Trafik İşlerine bakan Genel Mđdör Yardımcısına bağı, Şhiriçi Trafik, Şehir Dışı Trafik, İdari İşler Daire Başkanlıkları,

- Teknik İşlere bakan Genel Mđdör Yardımcısına bağı Muhabere ve Y'ayın, Motorlu Araçlar, Bilgi İşlem ve İnşaat Daire Başkanlıkları,

bağı bulunmaktaydı.

4. 1974 Yılı Kuruluş Şeması

1974 yılına gelindiğinde Emniyet Genel Mđdörüne doğrudan bağı makamlar olarak;

- Sevk ve İdare Yüksek Kurulu (Genel Mđdör Yardımcılarından oluşmaktadır),

- Teftiş Kumlu Başkanlığı,

- Uzmanlar Kumlu Başkanlığı, bu kurula bağı OM Ünitesi ve Başter- cümanlık,

- Tanıtma ve Protokol Dairesi Başkanlığı,

- Sivil Savunma Uzmanlığı,
- Cumhurbaşkanlığı Koruma,
- Başbakanlık Koruma,
- İnşaat Daire Başkanlığı,
- Özel Kalem,
- Polis Okulları,
- Polis Enstitüsü ve Koleji,
- Polis Eğitim Merkezi,

bağlı bulunmaktaydı. Ayrıca,

- Genel Müdür Yardımcısı (6 Adet) ve bunlara bağlı
- İstihbarat Daire Başkanlığı ona bağlı Haberalma , Değerlendirme- Operasyon Şube Müdürlükleri,
- Güvenlik Daire Başkanlığı, ona bağlı Yıkıcı Faaliyetler- Sendika, Demek ve Toplumsal Olaylar-Basm-Tahkikat ve Koruma Şube Müdürlükleri,
- Yabancılar, İltica, Göçmen, Vatandaşlık Pasaport Daire Başkanlığı, ona bağlı Yabancılar-Hudut İlticaları ve Göçmenler-Vatandaşlık, Pasaport, Hudut Kapıları Şube Müdürlükleri,
- Önleyici Hizmetler Daire Başkanlığı, ona bağlı, Genel Hizmetler, Merkez Ahlak, Merkez Toplum-Ateşli Silahlar ve Patlayıcı Maddeler Şube Müdürlükleri,
- Asayiş Hizmetleri Daire Başkanlığı, ona bağlı, Asayiş, Mali, Narkotik, Laboratuvar Şube Müdürlükleri,
- Personel Daire Başkanlığı, ona bağlı, Atama ve İşlemler-Sicil-Kadro Şube Müdürlükleri,
- Eğitim Daire Başkanlığı, ona bağlı Öğretim ve Eğitim Kurumları- Kursları-Moral Eğitim ve Atış Şube Müdürlükleri,
- Sağlık ve Başhekimlik Daire Başkanlığı ve ona bağlı Mesleki Hastalıklar ve Ruh ve Sağlık Merkezi-Dış Tabipleri-Tedavi Kurumu ve Eczaneler Şube Müdürlükleri,

- Bütçe ve Mali İşler Daire Başkanlığı ve ona bağlı; Bütçe Plan-Satınalma-Tahakkuk Şube Müdürlükleri,

- Trafik uygulama Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak, Şehir içi Trafik, Şehirdışı Trafik, Sicil Şube Müdürlükleri,

- Trafik İç Hizmetler Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak, Trafik Halk Eğitimi-Trafik Etüt ve Planlama-Donatım Şube Müdürlükleri,

- Teknik Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak, Muhabere-Yayın ve Televizyon-Makina-Foto Film Şube Müdürlükleri,

- Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak, Koruma-Matbaa-Ulaştırma Şube Müdürlükleri,

- Arşiv ve Dokümanlar Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak Genel Evrak ve Bilgi İşlem Şube Müdürlükleri bulunmaktaydı.

5. 1981 Yılı Kuruluş Şeması

Emniyet Teşkilatında 1980 şeması dönemi, planlı gelişme ve değişme dönemi olarak adlandırılacak bir dönemdir.

Özellikle bu dönemde Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde Araştırma, Planlama, Koordinasyon ve Tetkik Kurulu Başkanlığının oluşturulması ve bu Kurulun araştırmaya dayalı olarak yapmış olduğu yeniden düzenleme çalışmaları teşkilatımıza önemli standartların kazandırılmasını sağlamıştır.

Bu dönemde APK- AKKM, Kaçakçılık İstihbarat ve Harekat, Kriminal Polis Laboratuvarları, Kontrolörlük, Tedarik, İkmal ve Bakım, Bilgi İşlem, Havacılık, Dışilişkiler gibi yeni Kurul ve Daire Başkanlıklarının kurulduğunu görüyoruz.

1981 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatı;

-Genel Müdür,

-Genel Müdüre doğrudan bağlı, Genel Sekreterlik, Özel Kalem Müdürlüğü, Polis Teftiş ve Denetleme Kurulu Başkanlığı, İstihbarat Daire Başkanlığı, Hukuk İşleri Daire Başkanlığı, Sivil Savunma Uzmanlığı, Araştırma Planlama ve Tetkik Kurulu Başkanlığı, Dışilişkiler Daire Başkanlığı, Havacılık Daire Başkanlığı bağlanmıştır.

- Genel Müdür Baş Yardımcısı (2 Adet)
- Onlara bağlı olarak 7 Genel Müdür Yardımcısı, Genel Müdür Yardımcılarına bağlı olarak da,
 - Koruma Müdürlükleri,
 - Güvenlik Daire Başkanlığı ona bağlı Güvenlik Soruşturma-Sendikal Faaliyetler-Basın ve Yayın-Demekler Şube Müdürlükleri,
 - Yabancılar Hudut ve İltica Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak Yabancılar Pasaport Hudut Kapılan-İltica, Göçmen Vatandaşlık-Hudut Tır Şube Müdürlükleri,
 - AKKM Daire Başkanlığı, ona bağlı olarak Haberalma-Değerlendirme ve Harekat İstatistik Şube Müdürlükleri,
 - Asayiş Daire Başkanlığı, ona bağlı olarak Asayiş-Önleyici Hizmetler-Faili Meçhul Olaylar-Suç Sicil ve Parmakizi Şube Müdürlükleri,
 - Kaçakçılık İstihbarat Harekat Daire Başkanlığı, ona bağlı olarak Mali- Narkotik-Silah Mühimmat Şube Müdürlükleri,
 - Kriminal Polis Laboratuvarları Daire Başkanlığı, ona bağlı olarak, Balistik, Grafoloji ve Sahtecilik-Patlayıcı Maddeler-Araştırma Geliştirme-İnterpol Şube Müdürlükleri,
 - Trafik Uygulama Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak, Şehiriçi Trafik Şehirdışı Trafik-Denetleme Şube Müdürlükleri,
 - Trafik Destek Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak, Halk Eğitimi, Mevzuat, Yayın-İdari Şube Müdürlükleri,
 - Personel Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak Kıdem Sicil-Atama-İşlemler Kadro-Disiplin Moral Şube Müdürlükleri,
 - Sağlık İşleri Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak, Sağlık Kurumları İdari İşler Şube Müdürlükleri,
 - Eğitim Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak Plan ve Program-Okullar- Kurslar-Spor ve Atış-Polis Kolejleri, Polis Eğitim Merkezleri, Polis Okulları Müdürlükleri,

- Polis Enstitüsü Müdürlüğü,
- Kontrolörlük Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak, Bütçe Plan-Bütçe Uygulama-Tahakkuk Şube Müdürlükleri,
- Tedarik Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak, İç Tedarik, Dış Tedarik- Plan ve Şartname Şube Müdürlükleri,
- İkmal ve Bakım Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak, Levazım-Depo- Donatım Şube Müdürlükleri,
- Bilgi İşlem Merkezi Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak, Sistem Çözümleme ve Proje-Bilgi Hazırlama ve Kontrol-Sistem Operasyon Şube Müdürlükleri,
- İnşaat Emlak Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak, Etüt ve Proje-İnşaat- Emlak-İdari İşler Şube Müdürlükleri,
- Muhabere Elektronik Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak, Muhabere İşletme-İkmal ve Bakım, Proje Planlama, Radyo Televizyon Yayın, Foto Film Şube Müdürlükleri,
- İdari Hizmetler Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak, Ulaştırma-Merkez Koru ma-İç Hizmetler-Basımevi-Bando Şube Müdürlükleri,
- Arşiv ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı ve ona bağlı olarak Mikro Film-Dosya Fiş-Genel Evrak Şube Müdürlükleri bağlanmıştır.

Bu dönemde kapsamlı araştırmalar ve yeniden düzenlemeler yapılarak Taşra kuruluşlarında yeniden düzenlenmiş belli STANDART ölçülere kavuşturulmuştur.

İl Emniyet Müdürlükleri, il'in büyüklüğüne, asayiş durumuna, suç işleme oranına ve benzer kıstaslara göre gruplandırılmıştır.

- 1) A Tipi İller (18 İl)
- 2) B Tipi İller (24 İl)
- 3) C Tipi İller (28 İl)
- 4) Özel Statülü İller (6 İl)

Özel Statülü İllerde;

- Emniyet Müdürü,

- Emniyet Müdürüne doğrudan

Özel Kalem Amirliği, Başhekimlik, Sivil Savunma Uzmanlığı, İstatistik Şube Müdürlüğü, AKKM, Özel Harekat Şube Müdürlüğü, İstihbarat Şube Müdürlüğü, Ayrıca 1 inci Bölge Emniyet Müdür Yardımcısı-2 nci Bölge Emniyet Müdür Yardımcısı ve 3 üncü Bölge Emniyet Müdür Yardımcısı bağlanmıştır.

- 7 Müdür Yardımcısına (Siyasi-Adli-İdari-Personel-Eğitim-Lojistik- Teknik) 31 Şube Müdürlüğü bağlanmıştır. Bunlar, Evrak ve Arşiv-Siyasi- Güvenlik-Pasaport-Yabancılar-Havalimanı Koruma-Asayiş-Mali Şube-Silah Mühimmat Kaçakçılığı-Narkotik-Deniz-Ruhsat ve Tebligat İşlemleri-Trafik- Bölge Trafik-Hassas Bölgeleri Koruma-Çevik Kuvvet-Çevre Yolu ve Boğaz Köprüsü Koruma-Personel-Hukuk İşleri ve Soruşturma-Sosyal Hizmetler- Eğitim-Turizm-Basın-Protokol ve Halkla İlişkiler-Küçükleri Koruma-İkmal Bakım Onarım-Ulaştırma-Bütçe-Foto Film-Muhabere Elektronik-İnşaat Emlak Şube Müdürlükleridir.

(A) Tipi İl Emniyet Müdürlüklerinde Emniyet Müdürüne İdari Büro Amirliği-Genel Disiplin Büro Amirliği, İstihbarat, Özel Harekat, AKKM Şube Müdürlükleri, ayrıca Hekimlik ve Sivil Savunma bağlıdır.

- 4 Emniyet Müdür Yardımcısı vardır. Bunlara 19 Şube Müdürlüğü bağlıdır.

(B) Tipi İl Emniyet Müdürlüğünde Emniyet Müdürüne doğrudan AKKM, İstatistik, Hekimlik- İdari Büro, Genel Evrak, Disiplin Bürosu ve İstihbarat Şube Müdürlüğü bağlıdır.

- İki Emniyet Müdür Yardımcısına ise, Siyasi, Pasaport, Asayiş, Silah ve Mühimmat, Narkotik, Mali, Havalimanı Koruma, Deniz, Evrak Arşiv, Trafik, Bölge Trafik, Çevik Kuvvet, Personel, Eğitim, Lojistik Şube Müdürlükleri bağlıdır.

(C) Tipi İl Emniyet Müdürlüklerinde Emniyet Müdürüne doğrudan AKKM, İstatistik Büro Amirliği, Hekimlik, İdari Büro, Genel Disiplin Bürosu ve İstihbarat Şube Müdürlüğü bağlıdır.

Müdür Yardımcısı (1) adettir ve buna 12 Şube Müdürlüğü (Siyasi- Asayiş-Silah ve Mühimmat Kaçakçılığı-Mali Şube-Narkotik-Trafik-Bölge Trafik-Personel-Deniz-Evrak Arşiv) bağlıdır.

Emniyet Amirlikleri de kendi içinde bir standarda kavuşturulmuş ve

- Merkez tipi (Metropoliten yapıdaki iller için)
- (A) Tipi Emniyet Amirliği (29 ilçede)

- (B) Tipi Emniyet Amirliği (400 ilçede) kurulmuştur. (C) Tipi ilçe Emniyet Amirliğinde Emniyet Amirine Genel Bilgi Toplama Kısımı, İdari Büro Amirliği Siyasi-Asayiş-Personel Büro Amirlikleri bağlanmıştır.

(A) Tipi Emniyet Amirliğinde Emniyet Amirine, Genel Bilgi Toplama Kısımı, İdari, İstihbarat, Siyasi, Asayiş, Teknik, Deniz, Çevik Kuvvet, Personel, Trafik, Ekipler, Büro Amirlikleri bağlanmıştır.

(B) Tipi İl Emniyet Amirliğinde ise Emniyet Amirine, Genel Bilgi Toplama Kısımı, İdari, Siyasi, Asayiş, Teknik, Deniz, Çevik Kuvvet, Personel, Trafik Büro Amirlikleri bağlanmıştır.

Karakollarda kendi içinde gruplandırılmış ve

(A) Tipi Karakol Amirliğine Adli, İdari, İnfaz Kısımları bağlanmış, 1 inci ve 2 inci gruplar halinde çalışacağı belirtilmiştir.

(B) Tipi Karakol Amirliğinde ise Karakol Amirine, Karakol Amir Yardımcısı bağlanmış Karakol Amir Yardımcısına da 2 grup (Birinci-İkinci grup) bağlanmıştır. Gruplara ise Adli, İdari ve Genel Hizmet kısımları bağlanmıştır.

Bu dönemde teşkilata kazandırılan en önemli hizmetlerden birisi de TMK (Teşkilat-Malzeme-Kadro) uygulamasının getirilmesidir. TMK uygulaması bilimsel çalışmalar sonucu getirilen bir standardı ifade etmektedir. Kuşkusuz TMK uygulamalarının bugün de eksikliği vardır, ancak bunlar her zaman giderilebilecek uygulamalardır. Önemli olan böyle bir standardın getirilmiş olmasıdır.

6. 1993 Yılı Kuruluş Şeması

Günümüz şartlarında Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatı büyümüş ve gelişmiştir. APK Daire Başkanlığının başlattığı yeniden düzenleme çalışmaları sonucu düzenlenen şemada;

- Teftiş Kurulu Başkanlığı,
- Polis Akademisi Başkanlığı,

- Araştırma Planlama ve Koordinasyon Daire Başkanlığı (OM Şube Müdürlüğü-Araştırma Geliştirme Şube Müdürlüğü-Yayın ve Dokümantasyon Şube Müdürlüğü-Planlama Şube Müdürlüğü-APK Uzmanları)
 - Emniyet Müdürü APK Uzmanları,
 - Hukuk Müşavirliği,
 - Arşiv ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı,
 - İstihbarat Daire Başkanlığı,
 - Özel Harekat Daire Başkanlığı (1993 yılında kurulmuştur),
 - Sivil Savunma Uzmanlığı,
 - Basın, Protokol ve Halkla İlişkiler Şube Müdürlüğü ve Özel Kalem Müdürlüğü,
 - Genel Müdür Yardımcısı (5 Adet),
 - Güvenlik Daire Başkanlığı (Toplumsal Olaylar-Dernekler-Azınlıklar- Güvenlik Soruşturma-Basın Yayın, Demekler Özel Denetleme Şube Müdürlükleri),
 - Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı, (Yabancılar-Pasaport Hudut Kapıları-Hudut Tır-İltica, Göçmen Vatandaşlık Şube Müdürlükleri),
 - Terörle Mücadele ve Harekat Daire Başkanlığı (Psikolojik Harekat- Yurtdışı Terörle Mücadele-Bölücü Terörle Mücadele-Sağ Terörle Mücadele- Sol Terörle Mücadele-Haberleşme ve Koordinasyon Şube Müdürlükleri),
 - Ana Komuta ve Kontrol Merkezi Daire Başkanlığı (Haberleşme-İstatistik - Değerlendirme Şube Müdürlükleri),
 - Koruma Daire Başkanlığı (Cumhurbaşkanlığı Koruma-Hassas Bölgeleri Koruma Müdürlüğü ve Şube Müdürlükleri),
 - Dışişlikler Dairesi Başkanlığı (Yurtdışı Güvenlik-Yurtdışı Eğitim- Tercüme-Teknik İşbirliği Şube Müdürlükleri),
 - Kaçakçılık İstihbarat Dairesi Başkanlığı (Mali-Narkotik Silah ve Mühimmat Kaçakçılığı-Kaçakçılık Araştırma-Teknik ve Bilgi İşlem Şube Müdürlükleri),
 - Kriminal Polis Laboratuvarları Daire Başkanlığı (Balistik-Grafoloji ve

Sahtecilik-Patlayıcı Maddeler-Araştırma Geliştirme-Kimya ve Biyoloji Şube Müdürlükleri),

- İnterpol Daire Başkanlığı (Milletlerarası Terör ve Asayiş-Milletlerarası Kaçakçılık-Milletlerarası Adli Yardımlaşma-Milletlerarası Haberleşme-Milletlerarası Değerlendirme Şube Müdürlükleri),

- Asayiş Daire Başkanlığı (Asayiş-Faili Meçhul Olaylar-Önleyici Hizmetler-Ruhsat İşlemler-Parmakizi Şube Müdürlükleri),

- Trafik Daire Başkanlığı (Trafik Uygulama ve Denetleme-Trafik Mevzuat-Trafik Eğitim-Trafik Planlama ve Destek-Trafik Araç ve Sürücü Sicil-Trafik Hizmetleri Geliştirme Fonu Şube Müdürlükleri),

- Haberleşme Daire Başkanlığı (Cihaz, Sistem Bakım Onarım Fotofilm-Radyo TV-Cihaz Planlama-Muhabere İşletme Şube Müdürlükleri),

- Bilgi İşlem Daire Başkanlığı (Bilgi Sistemi Geliştirme-Bilgi İşlem Merkezi-Veri ve Kontrol-Sistem İkmal ve Bakım-Bilgi İşlem Eğitim Şube Müdürlükleri),

- Havacılık Dairesi Başkanlığı (Harekat-Havacılık-Eğitim-Hava Ulaştırma-Hava Bakım ve İkmal Şube Müdürlükleri),

- İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı (Ulaştırma-İç Hizmetler-Bütçe Uygulama-Tahakkuk-Basımevi Şube Müdürlükleri),

- İkmal ve Bakım Daire Başkanlığı (İç Tedarik-Dış Tedarik Donatım-Depo-Levazım-Fabrika ve Kademeler Şube Müdürlükleri),

- İnşaat Emlak Daire Başkanlığı (İnşaat-Etüt ve Proje-Emlak-Bakım ve Onarım Şube Müdürlükleri),

- Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı (Sosyal Hizmetler Kreş, Gündüz-bakımevi-Sosyal Tesisler-Yurtlar-Moral Eğitim Merkezleri Müdürlük ve Şube Müdürlükleri),

- Personel Daire Başkanlığı (Kıdem ve Sicil-Atama-İşlemler-Kadro Şube Müdürlükleri),

- Eğitim Daire Başkanlığı (Uygulamalı Eğitim-Spor-Atış-Polis Kolejleri-

Polis Okulları-Polis Eğitim Merkezleri Müdürlük ve Şube Müdürlükleri),

- Sağlık Dairesi Başkanlığı (Sağlık Kurucuları-Poliklinik-Koruyucu Hizmetler-Dış Tedavi Şube Müdürlükleri),

Yukarıda kısaca özetlendiği gibi, mukayese edildiği takdirde 1924 yılında mevcut olan Genel Müdür Yardımcısı sayısının (5)'e, 1924'de hiç olmayan daire sayısının bugün 26'ya, 1924'de mevcut olan 3 Şube'nin bugün 110'a çıktığını söyleyebiliriz.

Emniyet Teşkilatı bugün 76 ilde İl Emniyet Müdürlüğü, 260 İlçede İlçe Emniyet Müdürlüğü, 371 ilçede İlçe Emniyet Amirliği, 1 Hudut Kapısında Hudut Kapısı Şube Müdürlüğü, 15 hudut kapısında Hudut Kapısı Emniyet Komiserliği, 16 Bucakta da Bucak Emniyet Komiserliği olarak teşkilatlanmış bulunmaktadır.

C. Değişme ve Gelişmenin Ölçüsü Olarak Bütçeden Ayrılan Pay

Cumhuriyet tarihimizin ilk bütçesi 20 Nisan 1340 (20 Nisan 1924) tarihinde, Kanun No 490 ile verilmiştir.

490 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde "Muvazaneyi Umumiyei Devlete Dahil Bulunan Devairin 1340 Senesi Mesarifi İçin İşbu Kanuna Merbut (A) İşaretli Cetvelde İfade Olunduğu Üzere (140.433.369.80) Lira Tahsisat İta kılınmıştır."

Kanuna ekli olarak yayımlanan (A) cetveline göre Emniyeti Umumiye Müdüriyetinin yıllık bütçesi 3.123.004'tür.52 53

1924 yılında 3.123.004 olarak gözükten bütçeden ayrılan payın nasıl bir değişim gösterdiği ekli listeden52 anlaşılmalıdır. 1994 yılı için Emniyet Genel Müdürlüğü bütçesi 21.200.000.000.000-TL. teklif edilmiştir.

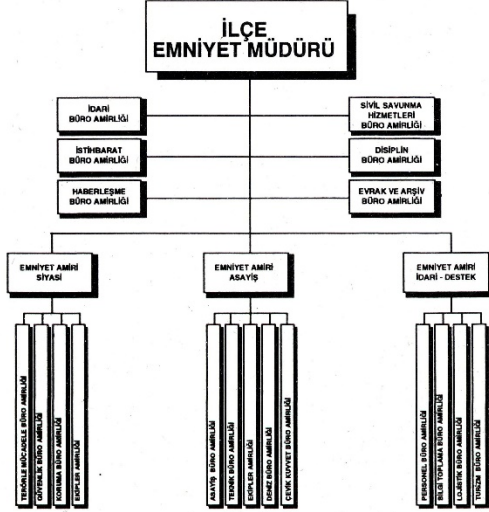
D. Değişme ve Gelişmenin Ölçüsü Olarak Yürütülen İşlemler

Bir kurum veya kuruluşun iş hacminin ölçüsü olarak gelen ve giden evraklar örnek gösterilebilir. Bu bakımdan,

52 Cumhuriyetin 70. yılında Maliye Bakanlığı, Ankara 1993, s. 86-87. Ayrıca Emn. Gnl. Müd. Bütçesi.

53 Emniyet İşleri Umum Müdürlüğünün 930 senesine ait muamele istatistiki, Polis Dergisi, 1930, sayı; 253, s. 635.

İLÇE EMNİYET MÜDÜRLÜKLERİ

1930 yıllarındaki evrak işlemleri (Gelen-Giden) incelendiğinde Gelen evrak sayısı 46.335, Giden evrak sayısı ise 27.378'dir.* 54 1992 yılı rakamları esas alındığında Emniyet Genel Müdürlüğüne Gelen Evrak sayısının 859.749, Giden Evrak sayısının ise 421.475 olduğu görülecektir.55

E. Değişme ve Gelişmenin Ölçüsü Olarak Kadro Cetvelleri

Değişme ve gelişmenin ölçüsü olarak teşkilatta istihdam edilen personel sayısı da ölçü olarak alınabilir. Tarihi bir belge olması açısından Barem Kanu-

Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü'nün 1930 Senesine Ait Muamele İstatistikleri

		Gelen evrak adet	Çıkan evrak adet
Birinci Ş.	B. 1	8150	5000
	B. 2	9016	6187
İkinci Ş.	B. 1	3388	1925
	Ş. Mahsusa	1958	1780
Üçüncü Ş.	Memurin	9769	5174
	Levazım	4788	3673
Dördüncü Ş.	B.1.B.2.	4704	2648
	B.3	3968	891
[*] Beşinci Ş.		591	100
		46335	27378

[*] Muamelesinin azlığı yeni teşekkül etmesindedir.

Kaynak: Polis Dergisi 1930, sayı 253, sahife 635.

54 Arşiv ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Giden Evrak Formu, 1992.

55 Arşiv ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Gelen Evrak Formu, 1992.

EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ BÜTÇESİ

YILLAR	EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ BÜTÇESİ					
	CARİLER		TOPLAM	YATIRIM	İLANSTFER	TOPLAM
PERSONEL	DİĞER CARİLER					
1923			0			0
1924			0			3.133.004
1925			0			3.802.286
1926			0			3.684.899
1927			0			3.063.853
1928			0			4.721.943
1929			0			4.628.884
1930	5.702.564	6.17.503	4.397.994	9.307	29.000	4.436.954
1931	2.149.314	4.000.007	4.182.521	13.200	16.307	4.195.524
1932	5.403.967	434.603	3.918.747	10.359	16.203	3.944.000
1933	5.512.547	469.900	4.091.499	76.000	76.000	4.162.165
1934	2.162.967	473.000	4.535.511	69.800	26.273	4.103.644
1936	3.605.273	487.900	4.002.269	63.760	66.880	4.112.003
1938	3.987.708	674.942	4.626.380	6.800	42.440	4.673.720
1937	4.761.658	706.571	6.561.677	18.800	116.290	6.666.949
1939	6.766.280	1.061.610	6.827.690	26.800	146.250	7.000.130
1939	6.413.890	1.281.720	7.074.880	66.000	200.140	7.400.000
1940	6.198.866	996.700	7.186.760	69.200	238.860	7.487.210
1941	5.949.700	1.184.450	7.609.160	79.000	291.141	7.887.361
1942	3.441.024	1.595.562	10.316.840	81.300	381.760	10.789.780
1943	11.399.498	1.959.371	12.838.640	103.500	429.880	13.192.270
1944	17.672.724	1.917.733	15.550.439	127.500	484.240	14.192.270
1945	8.598.124	1.897.969	16.476.007	60.000	256.600	16.800.000
1946	10.284.577	2.411.873	17.646.160	403.000	355.800	18.599.460
1947	26.240.081	2.748.171	26.988.600	450.000	1.988.239	30.776.949
1948	29.382.057	1.987.105	30.285.068	476.300	1.218.412	32.678.780
1949	30.568.663	1.308.171	31.867.524	460.000	1.809.336	33.467.260
1950	30.570.085	1.420.767	32.106.162	685.001	1.763.317	34.484.880
1951	30.783.664	1.483.961	32.251.926	240.000	2.383.763	34.769.943
1952	32.267.060	1.938.978	34.147.050	928.500	2.344.843	37.421.308
1953	33.711.428	2.730.726	35.441.959	1.430.000	2.072.890	39.944.957
1954	34.908.203	6.372.785	44.121.957	240.000	4.583.581	44.191.188
1956	48.511.621	9.836.030	62.046.951	1.729.000	3.107.263	66.678.334
1955	65.327.482	4.967.638	71.296.117	776.301	2.696.962	74.786.920
1957	73.446.937	6.840.000	78.296.937	1.000.000	3.016.243	83.311.206
1958	79.182.105	6.734.000	84.896.102	1.900.000	5.436.054	90.722.507
1959	84.530.686	11.232.256	95.282.948	7.306.651	3.467.392	106.656.335
1960	120.986.961	13.205.766	143.244.737	12.777.403	8.284.104	146.905.316
1961	160.763.401	13.006.001	183.769.202	3.677.000	12.677.768	180.114.300
1962	182.181.621	12.755.891	184.931.722	3.477.000	12.327.083	186.865.306
1963	174.934.011	13.300.481	187.688.412	4.427.000	14.133.653	204.425.095
1964	197.640.048	17.980.822	216.620.860		193.607	216.704.460
1965	230.906.957	19.048.284	224.394.460	6.000.000	1.237.000	232.641.350
1966	218.993.942	22.738.819	241.606.762	21.000.000	1.687.000	264.261.762
1967	233.852.202	27.489.264	261.361.340	19.238.000	1.367.052	281.964.370
1968	305.703.116	42.981.939	348.684.206	16.030.000	1.789.320	366.360.331
1969	333.377.022	47.044.829	380.421.874	20.000.000	2.028.326	402.462.206
1970	358.193.657	41.676.890	408.776.766	7.650.200	2.163.422	418.621.397
1971	408.062.293	60.500.374	468.562.167	38.760.000	6.381.424	466.087.741
1972	487.327.376	78.705.320	576.031.460	24.000.000	7.172.060	591.784.980
1973	600.881.673	185.279.212	1.085.616.785	148.853.000	17.964.184	1.249.424.939
1974	1.069.816.582	304.617.877	1.874.234.429	436.837.600	17.776.286	1.847.220.369
1976	1.363.900.000	236.100.000	1.886.700.000	430.000.000	87.000.000	2.119.890.000
1976	2.893.800.000	296.700.000	8.230.600.000	460.200.000	121.800.000	3.802.519.000
1977	3.217.000.000	613.000.000	3.730.000.000	1.130.000.000	76.000.000	4.468.600.000
1978	2.990.000.000	1.132.000.000	6.000.000.000	670.000.000	86.000.000	7.278.000.000
1979	6.918.600.000	1.648.280.000	6.868.800.000	816.000.000	130.600.000	9.976.962.000
1980	13.766.698.000	3.186.992.000	16.963.690.000	2.636.500.000	7.222.000.000	19.676.000.000
1981	27.204.048.000	6.746.423.000	30.950.466.000	3.639.400.000	89.500.000	35.996.071.000
1982	28.668.361.000	6.632.600.000	37.190.961.000	20.424.266.000	337.486.909	67.962.856.000
1983	46.598.477.000	12.010.000.000	66.740.477.000	32.100.000.000	483.600.000	81.331.970.000
1984	61.81.2616.000	18.870.000.000	70.681.816.000	41.700.000.000	3.620.000.000	112.789.616.000
1985	83.650.000.000	24.000.000.000	107.650.000.000	89.371.000.000	1.224.000.000	188.096.000.000
1986	88.500.000.000	34.000.000.000	139.000.000.000	69.984.000.000	2.083.000.000	199.067.000.000
1987	184.100.000.000	45.400.000.000	231.500.000.000	72.266.000.000	3.897.000.000	313.993.000.000
1988	370.000.000.000	62.427.000.000	422.427.000.000	78.678.000.000	2.700.000.000	604.700.000.000
1989	609.000.000.000	77.000.000.000	686.000.000.000	86.991.000.000	23.867.000.000	797.000.000.000
1990	1.081.000.000.000	130.000.000.000	1.211.000.000.000	130.000.000.000	30.000.000.000	1.371.000.000.000
1991	1.381.977.000.000	163.292.000.000	1.545.269.000.000	207.738.000.000	62.723.000.000	1.815.819.000.000
1991	2.826.000.000.000	306.149.000.000	3.130.149.000.000	609.896.000.000	286.000.000.000	3.844.234.000.000
1992	5.759.000.000.000	625.000.000.000	6.228.000.000.000	671.040.000.000	143.000.000.000	7.042.000.000.000
1993	9.903.000.000.000	1.728.000.000.000	10.120.000.000.000	1.068.000.000.000	413.390.000.000	11.604.690.000.000

nuna nazaran Emniyet Umumiye Kadrosuna ait cetvel maaşlarıyla birlikte, keza 12.6.1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununa bağlı Kadro Cetvelleri, mukayese edilebilmesi açısından bugünkü "Emniyet Genel Müdürlüğü Hizmet Sınıflarına Göre Personel Sayısı" ekte verilmektedir.

Personel miktarları incelendiğinde bugün Emniyet Teşkilatında çalışan toplam 136.738'inin Emniyet Hizmetleri Sınıfında, kalanının ise diğer hizmet sınıflarında oldukları görülecektir.

Bugün Emniyet Hizmetleri Sınıfında istihdam edilen personelden 90.381'i Polis Memuru, 2.128'i Komiser Yardımcısı, 3.055'i Komiser, 6.549'u Başkomiser, 684'ü Emniyet Amiri, 1.921'i ise Emniyet Müdürü rütbelerindedir. Emniyet Müdürü rütbesinde olanlar toplam kadro sayısının %1.8'ini, Emniyet Amirleri %0.6'sını, Başkomiserler %6.3'ünü, Komiserler %2.9'unu, Komiser Yardımcıları %2.0'ünü, Polis Memurları ise %86,3'ünü oluşturmaktadır.

F. Değişme ve Gelişmenin Ölçüsü Olarak Hizmet Binaları

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki kısıtlı imkanlarla hizmet binasının ne denli yetersiz olduğu bilinmekte ancak Emniyet Teşkilatı açısından sayı olarak miktarını belirlemek malesef mümkün olmamaktadır. Ancak günümüz şartları eskiye oranla umulmadık bir gelişme (özellikle 1980 sonrasında) göstermiştir. Bugün bile bu sayının yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Hizmet binası durumu bilgi için ekte gösterilmiştir.

G. Değişme ve Gelişmenin Ölçüsü Olarak Suç İstatistikleri

Tespit edilebilen en eski suç istatistikleri 1930 yılına aittir. İncelendiğinde suç nevi olarak Sirkat, Darp, Cerh, Katil, Ahzu, Gasp, Yankesicilik, Mantarcılık ve Dolandırıcılık, Teşhiri Silah, Otomobil ve buna mümasil vesaitle Nakliye ile mecru- hiyet, Harik, İntihar ve İntihara Tasaddi, Zabitaya Hakaret, Haneye Taarruz, İzaleibekir ve Tasaddi, Filişeni ve Tasaddi, Hayvan Sirkati olarak gösterilmekte ve bunlardan Sirkat (6306) ilk sırada, Cerh (3956) ikinci sırada, Darp (2710) üçüncü sırada yer almaktadır.

Günümüzde ise suç ve suçluluk hem sayısal olarak artan nüfusa oranla artmış, değişen ve gelişen teknolojiye uygun olarak değişmiş, farklılaşmış özellikle bireysel olarak işlenen suçlar örgütlü suçlar haline dönüşmüştür.

**12/6/937 Tarih ve 3201 Sayılı Emniyet Teşkilâtı Kanununa Bağlı
1 No.lu Kadro Cetveli**

Derece	Memuriyetin Nevi	Adet	Maas
2	Emniyet Umum Müdürü	1	125
4	Emniyet Umum Müdürü Muavini	2	90
4	Emniyet Umum Müdürlüğü Polis Teftiş Heyeti Reisi	1	90
5	Emniyet Umum Müdürlüğü Daire Reisleri	4	80
6	Emniyet Umum Müdürlüğü Şube Müdürleri	11	70
4	Emniyet Başmüfettişi	2	90
5	Emniyet Polis Başmüfettişi	1	80
5	Emniyet Başmüfettişi	2	80
6	Birinci sınıf Emniyet Polis Müfettişi	2	70
6	Emniyet Müfettişi	3	70
7	İkinci sınıf Emniyet Polis Müfettişi	3	55
8	Üçüncü sınıf Emniyet Polis Müfettişi	3	45
7	Emniyet Müfettişi	2	55
8	Emniyet Müfettişi	3	45
9	Emniyet Müfettişi	3	40
10	Emniyet Müfettiş Muavini	2	35
11	Emniyet Müfettiş Muavini	2	30
4	Ankara ve İstanbul Emniyet Müdürleri	2	90
5	Birinci sınıf Emniyet Müdürü	8	80
6	İkinci sınıf Emniyet Müdürü ve Ankara, İstanbul Emniyet Müdür Muavinleri	17	70
7	Üçüncü sınıf Emniyet Müdürü, Emniyet Umum Müdürlük Şube Müdür Muavinleri ve Ankara, İstanbul Emniyet Müdürlükleri Şube Müdürleri	30	55
8	Dördüncü sınıf Emniyet Müdürü ve Emniyet Müdürlükleri Müdür Muavinleri ve Emniyet Müdürlükleri Şube Müdürleri	24	45

8	Birinci sınıf Emniyet Amiri, Emniyet Müdürlükleri Muavinleri, Emniyet Müdürlükleri Şube Müdürleri ve Şube Müdür Muavinleri	41	45
9	İkinci sınıf Emniyet Amiri, Emniyet Müdürlükleri Muavinleri, Emniyet Müdürlükleri Şube Müdürleri ve Şube Müdür Muavinleri	69	40
10	Üniformalı ve Sivil BaşKomiser	165	35
11	Üniformalı ve Sivil Komiser	295	30
12	Üniformalı ve Sivil Komiser Muavini	869	25
14	Üniformalı ve Sivil Komiser Polis	5624	20
12	Tetkik BaşMemuru	3	25
12	Fen Memuru	5	25
14	Katip	5	20
14	Tetkik Memuru	21	20
7	Laboratuvar Şefi	1	55
7	Baştercüman	1	55
8	Tercüman	3	45
9	Tercüman	2	40
12	Müracaat Memuru	1	25
7	Başhekim	3	55
8	Hekim	2	45
9	Hekim	2	40
12	Kabile	1	25
14	Kabile	1	20
16	Kabile	1	16
12	Sıhhat Memuru	1	25
14	Sıhhat Memuru	1	20
14	Nezarethane Memuru	2	20
14	Timarcı	1	20
10	Birinci sınıf Muamelat Memuru	25	35
11	İkinci sınıf Muamelat Memuru	47	30
12	Üçüncü sınıf Muamelat Memuru	89	25
14	Dördüncü sınıf Muamelat Memuru	192	20
16	Beşinci sınıf Muamelat Memuru	281	16

**EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
HİZMET SINIFLARINA GÖRE PERSONEL SAYISI
-1993 YILI (11 AY)-**

SINIFI	T. M. K. KADRO	MEVCUT			
		KANUNİ KADRO	FİLİ KADRO	MÜNHAL KADRO	
M E M U R	Emniyet Hizmetleri	175822	132,739	104,738	28,0001
	Genel İdare Hizmetleri	387	6,317	5,645	672
	Teknik Hizmetler	3789	655	307	348
	Sağlık Hizmetleri	825	967	477	490
	Eğitim ve Öğretim Hizmetleri	99	547	278	269
	Din Hizmetleri	1	2	1	1
	Döner Sermaye Saymanı		1	1	0
	Şahsa Bağlı Kadro		1	1	0
	Akademik Kadro		110	81	29
	Yardımcı Hizmetler				
	Çarşı ve Mah. Bek. Diğerleri		21,346 6,325	18,361 5,497	2,985 828
TOPLAM	180,923	27,671	23,858	3,813	
MEMUR TOPLAMI		169,020	135,387	33,633	
Sözleşmeli Personel		197	70	127	
İşçi		1,720	1,493	227	
GENEL TOPLAM		170,937	136,950	33,987	

HİZMET BİNASI DURUMU

	Mevcut	Kiralık	İnşa halinde
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	59	11	23
EMNİYET AMİRLİĞİ	406	56	44
KARAKOL	598	207	45
MİSAFİRHANE (POLİS EVİ)	49		13
ÇEVİK KUVVET BİNASI	25		7
EĞİTİM VE SOSYAL TESİSLER	10		4
POLİS OKULU	9		9
BENZİNLİK	49		
KADEME	53		
RÖLE	28		
TRAFİK BİNASI	178		30
HELİKOPTER HANGARI	1		3
LOJMAN	30177		4779

1937- 1993 YILLARINA AİT KARAKOL SAYISI

	1937	1993		1937	1993
ADANA		31	KİRŞEHİR	2	6
ADİYAMAN		8	KOCAELİ	11	15
AFYON	3	13	KONYA	7	30
AĞRI	4	9	KÜTAHYA	5	10
AMASYA	4	9	MALATYA	8	17
ANKARA	21	65	MANİSA	9	21
ANTALYA	8	24	K.MARAŞ	5	16
ARTVİN		9	MARDİN	6	12
AYDIN	7	20	MUĞLA	9	15
BALIKESİR	9	22	MUŞ	2	6
BİLECİK	5	8	NEVŞEHİR		8
BİNGÖL	6	7	NİĞDE	6	4
BİTLİS	6	6	ORDU	3	16
BOLU	3	13	RİZE	3	10
BURDUR	4	9	SAKARYA		16
BURSA	11	26	SAMSUN	8	22
ÇANAKKALE	10	14	SİİRT	2	7
ÇANKIRI	3	7	SİNOP	3	7
ÇORUM	3	11	SİVAS	9	20
DENİZLİ	5	17	TEKİRDAĞ	4	11
DİYARBAKIR	8	16	TOKAT	3	11
EDİRNE	16	8	TRABZON	9	13
ELAZIĞ	7	16	TUNCELİ	9	9
ERZINCAN	4	9	ŞURFA	9	17
ERZURUM	9	21	UŞAK		8
ESKİŞEHİR	4	18	VAN	8	11
GAZİANTEP	12	15	YOZGAT	3	12
GİRESUN	6	11	ZONGULDAK	8	20
GÜMÜŞHANE	3	6	AKSARAY		9
HAKKARİ	7	5	BAYBURT		3
HATAY	9	17	KARAMAN		3
İSPARTA	4	12	KIRIKKALE		5
İÇEL	7	14	BATMAN		7
İSTANBUL	136	138	ŞİRNAK		7
İZMİR	42	74	BARTIN		3
KARS	13	7	ARDAHAN		5
KASTAMONU	8	12	İĞDIR		4
KAYSERİ	7	34	ÇORUH	9	
KIRKLARELİ	4	8	SEYHAN	13	

Kaynak: OKÇABAL, Derviş, **Zabıta Tarihi**, 2. Basım, 1940, s.163, Emniyet Genel Müdürlüğü, APK Yayın, 1993, s.40-90.

Günümüzde işlenen suçlar genellikle;

1. Asayişe Müessir Olaylar, (Bunlar; Gasp ve Soygun, Öldürme Olayları, Banka Soygunu, Kasten Çıkarılan Yangınlar, Cebren İrza Geçme, Büyükbaş Hayvan Hırsızlığı, Zabıta Kuvvetlerine Saldırı, Adam Kaçırma ve Meskene Saldırı olaylarıdır.) Bu anlamda ülkemizde 1991 yılında toplam 5459, 1992 yılında da 5.980 olay tespit edilmiştir.

2. Polisin Takibini Gerektiren Diğer Olaylar, (Bunlar; Polise Mukavemet, Darp, Devlet Memurlarına Hakaret ve Darp, 6136 sayılı Kanuna muhalefet, Kız veya Kadın Kaçırma, Darp, Dolandırıcılık, Kumar, Tehdit, İntihar, Çocuk Kaçırma, Oto Hırsızlığı, diğer Hırsızlıklar, Rüşvet, Zimmet-İrtikap-İhtilas, Yaralama suçlarıdır.) İstatistiklere göre toplam olarak 1991 yılında 134.889, 1992 yılında ise 135.071 polisin takibini gerektiren olay tespit edilmiştir.

3. İdeolojik Olaylar, (Bu olaylar içinde; Saldırı, Çatışma, Patlama, Patlayıcı Madde Atma, Gasp, Soygun, Yazı Yazma-Pankart Asma, Bildiri Dağıtma-Yasak Yayın Bulundurma, Kanunsuz Gösteri-Parti-Dernek, Sendika Binalarına Saldırı, Öğrenci Olayları, Grev, Lokavt, Adam Kaçırma ve Rehin Alma suçları bulunmaktadır.) Tespitlere göre 1991 yılında toplam olarak 6135, 1992 yılında ise 1.098 ideolojik olay tespit edilmiştir.

4. Kaçakçılık Olayları, (Bu suçlar içinde; Esrar, Eroin, Bazmorfin, Afyon, Kokain ve diğerlerinden oluşan Narkotik madde suçları, ayrıca Gümrük Kaçakçılığı, Tekel, Kıymetli Maden. Sahte Para, Eski Eser ve benzeri Mali Kaçakçılık suçları ile Silah Kaçakçılığı suçları bulunmaktadır.) Yapılan İstatistiklere göre 1991 yılında toplam olarak 5.101, 1992 yılında ise 14.595 olay tespit edilmiştir.

5. Toplumsal Olaylar, (Bu olaylar içinde; Açlık Grevi, Kanuni Grev, Kanunsuz Grev, Kanuni Lokavt, Kanunsuz Lokavt, Öğrenci Boykotu, Öğrenci İşgali, Öğrenci Yürüyüşü, Eğitim ve Öğretim Özgürlüğünü Engelleme, Devlet Büyüklüklerine Hakaret, Parti Binalarına Saldırı ve Kanuni Toplantılar yer almaktadır.)

Yapılan tespitlere göre 1990 yılında toplam olarak 1.051, 1991 yılında 498 olay tespit edilmiştir. Ayrıntılı bilgiler ekli şemalarda gösterilmiştir.

6. Trafik Kazaları, Trafik kazaları karayollarında, otomotiv sanayiinde, ulaştırma sektöründeki gelişme ve değişimin ölçüsü olarak çağdaş bir suçtur.

**1930 SENESİNE AİT POLİS CERAİM İSTATİSTİK
CETVELİ**

SUÇLARIN NEV'İ	Vukuatın adedi	Faili taayyün eden mevat	Faili taayyün etmeyen mevat	Tutulan maznunlar	Kaçak maznunlar
Sirkat	6306	4912	1401	5862	126
Darp	2710	2652	120	3133	83
Cerh	3986	3918	64	4613	337
Katil	320	315	7	484	19
Ahzu gasp	287	236	50	339	40
Yankesicilik	866	524	343	537	52
Mantarçılık ve dolandırıcılık	610	352	258	554	43
Teşhiri Silah	664	650	11	774	18
Otomobil ve buna mümasil vesaiti nakliye ile mecruhiyet	961	935	25	960	118
Harik	593	-	-	-	-
İntihar ve intihara tasaddi	218	210	-	-	-
Zabıtaya hakaret	859	851	-	868	10
Haneye taarruz	741	731	2	976	41
İzaleibekir ve tasaddi	316	315	-	393	6
Filişeni ve tasaddi	502	502	-	656	4
Hayvan sirkati	478	450	28	530	5
Diğer suç ve kabahatlar	9222	9033	194	11465	110

Çankırı, Hakkari, Malatya, Muş, Erzurum, Van, Bayezit Vilayetleri hariçtir.

KAYNAK: Polis Mecmuası, 1930, sayı 252, sayfa 654.

**EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ SORUMLULUK BÖLGESİNDE MEYDANA
GELEN ASAYİŞE MÜESSİR OLAYLAR**

SUÇLARIN ÇEŞİDİ	1991 YILI						1992 YILI						MUKAYESE	
	OLAY SAYISI			SANIK SAYISI			OLAY SAYISI			SANIK SAYISI			OLAY SAYISI	
	Falili Bilinen	Falili Meçhul	Toplam	Yaka- lanan	Firar Eden	Toplam	Falili Bilinen	Falili Meçhul	Toplam	Yaka- lanan	Firar Eden	Toplam	Fark	%
Gasp ve Soygun	607	458	1065	1154	81	1235	736	705	1441	1377	148	1525	376	35.3
Ölüme Olayları	1072	166	1238	1744	148	1892	1066	442	1508	1575	182	1757	270	21.6
Banka Soygunu	10	14	24	12	1	13	5	18	23	4	3	7	-1	-4.2
Kaseler, Çıkarılan Yangınlılar	167	110	277	224	6	230	221	235	426	239	15	304	149	53.8
Cebiren İzla Geçme	235	19	254	371	12	383	237	33	270	410	23	433	16	6.3
Büyükbaş Hayvan Hırsızlığı	108	62	170	172	17	189	54	98	152	101	10	111	-18	-10.6
Zabıta Kuvvetlerine Saldırı	30	20	50	88	10	98	46	57	105	322	54	376	46	78
Adam Kaçırma	28	1	29	87	4	91	38	8	46	89	20	109	17	58.6
Meskene Saldırı	810	68	878	1235	33	1268	813	115	928	1259	99	1358	49	5.6
TOPLAM	3067	928	3995	5147	312	5459	3218	1681	4899	5426	554	5880	904	22.8

**EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ SORUMLULUK BÖLGESİNDE
MEYDANA GELEN POLİSİN TAKİBİNİ GEREKTİREN DİĞER OLAYLAR**

SUÇLARIN ÇEŞİDİ	1991 YILI						1992 YILI						MUKAYESE	
	OLAY SAYISI			SANIK SAYISI			OLAY SAYISI			SANIK SAYISI			OLAY SAYISI	
	Fallı Bilin	Fallı Meçhul	Toplam	Yaka- lanan	Firar Eden	Toplam	Fallı Bilin	Fallı Meçhul	Toplam	Yaka- lanan	Firar Eden	Toplam	Fark	%
Polise Mukavemet Derp	2188	6	2194	3271	30	3301	2240	3	2243	3474	18	3482	48	2,2
Diğer Devlet Memur. Hak. Derp	1030	4	1034	1537	10	1547	987	4	991	1572	29	1601	-43	-4,2
6138 Sayılı Kanuna Muhalefet	6479	59	6538	8256	134	8390	9024	108	9132	11570	239	11809	2594	39,7
Kız veya Kadın Kaçırma	3004	19	3023	3800	204	4004	3333	29	3362	4066	443	4509	339	11,2
Derp	18392	164	18556	37932	400	38332	18923	232	17125	36054	535	36589	-1131	-6,2
Dolandırıcılık	1895	402	2297	2516	225	2741	1534	301	1835	2361	223	2584	-262	-12,5
Kumar	6627		6627	14732	3	14735	3733		3733	16172	6	16178	-2894	-43,7
Tehdit	1514	14	1528	2283	41	2324	1424	19	1453	2163	77	2240	-75	-4,9
İntihar	960		960	136		136	1033	1	1034	25		25	74	7,7
Çocuk Kaçırma	18	3	21	37	1	38	27	7	34	35	3	38	13	61,9
Oto Hırsızlığı	1796	3189	4985	2733	161	2894	1936	4632	6638	3040	267	3307	1673	33,6
Diğer Hırsızlıklar	24332	12827	37259	37380	1204	38584	22505	19385	41890	33129	1750	34879	4631	12,4
Rüşvet-Zimmet-İrtikap- İhtilas	83		83	123	1	124	75	1	76	192	3	195	-7	-3,4
Yaralama	11278	497	11775	16959	770	17729	12037	716	12753	17380	1245	18625	978	8,3
TOPLAM	79096	17284	96380	131705	3184	134889	76881	25438	102319	130233	4633	135071	5939	6,2

EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
SORUMLULUK BÖLGESİNDE MEYDANA GELEN İDEOLOJİK OLAYLAR

OLAYIN CİNSİ	1991 YILI						1992 YILI						MUKAYESE	
	OLAY		YARALI		YAKALANAN		OLAY		YARALI		YAKALANAN		FARK	ORAN
	ADEĞİ	ÖLÜ	ADEĞİ	ADEĞİ	ADEĞİ	ADEĞİ	ADEĞİ	ADEĞİ	ADEĞİ	ADEĞİ	ADEĞİ	ADEĞİ		
Saldırı	185	5	12	189	571	340	316	477	386	208.6				
Çatışma	56	37	18	234	152	219	179	628	96	171.4				
Patlama	350	1		77	523	22	113	189	173	49.4				
Patlayıcı Madde	89		1	91	108	3	6	42	19	21.3				
Gasp-Soygun	56	4	2	12	68	12	6	40	12	21.4				
Yazı Yazma, Pankart Asma, Bildiri Dağıtma	1527		2	167	1421	3	9	2267	-106	-6.9				
Yasak Yayın	236			140	627		14	172	391	165.7				
Kanunsuz Gösteri	175	3	421	2809	492	16	115	8832	317	181.1				
Parti, Dernek, Sendika Binalarına Saldırı	8			5	5			57	-3	-37.5				
Öğrenci Olayları	259			2392	90	4	341	-169	-65.3					
Grev	219			24	195			129	-24	-11				
Lokavt	24				18				-6	-25				
Adam Kaçırma, Rehlin Alma	2				14	1		8	12	600				
TOPLAM	3186	50	456	6135	4284	616	762	13182	1098	34.5				

**EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ SORUMLULUK BÖLGESİNDE
MEYDANA GELEN KAÇAKÇILIK OLAYLARI**

SUCUN NEVİ	YILLAR						MUKAYESE			
	1991		1992		FARK		YÜZDESİ			
	OLAY	SANIK	OLAY	SANIK	OLAY	SANIK	OLAY	SANIK	OLAY	SANIK
N	587	1.209	760	1.483	173	274	29,5	22,7		
A	254	702	227	554	-27	-148	-10,6	-21,1		
R	4	32	2	8	-2	-24	-50,0	-75,0		
K	11	35	2	2	-9	-33	-81,8	-94,3		
O	24	105	165	273	141	168	587,5	160,0		
T										
F										
I										
K										
	880	2.083	1.156	2.320	276	237	31,4	11,4		
	1.075	1.505	2.589	3.879	1.514	2.374	140,8	157,7		
M	1.434	1.797	1.483	1.811	49	14	3,4	0,8		
A	55	131	91	210	36	79	65,5	60,3		
L	454	793	1.634	3.226	1.180	2.433	259,9	306,8		
J	118	289	127	294	9	5	7,6	1,7		
	1.012	1.917	1.391	1.880	379	-37	37,5	-1,9		
	4.148	6.432	3.315	11.309	3.167	4.868	76,4	73,7		
SİLAH	73	422	715	1.184	642	762	879,5	180,6		
	73	422	715	1.184	642	762	879,5	180,6		
	5.101	8.937	9.039	14.595	3.938	5.658	77,2	63,3		

EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
SORUMLULUK BÖLGESİNDE MEYDANA GELEN
KAÇAKÇILIK OLAYLARI

	SUÇUN NEVİ	1992		
		OLAY	SANIK	MİKTAR/KİLO
N A R K O T İ K	Esrar	760	1,483	10,698
	Eroin	227	554	917
	Bazmorfin	2	8	1,407
	Afyon	2	2	2
	Kokaïn	18	64	4
	Diğerleri	147	209	288
	TOPLAM	1,156	2,320	13,316
M A L İ	Gümrük Kaçakçılığı	2,589	3,879	314,000,000,000
	Tekel Kaçakçılığı	1,483	1,811	6,726,801,875
	Kıymetli Maden Kaç.	91	210	3,145,234,191
	Sahtecilik	1,634	3,226	Çeşitli Paralar-Çeşitli Evraklar
	Eski Eser Kaçakçılığı	127	294	Çeşitli Eser-Sikke
	Diğerleri	1,391	1,880	386,000,000,000
	TOPLAM	7,315	11,300	709,000,000,000
S İ L A H	Tabanca			905
	Mermi			167,375
	Uzun Namlulu Silah	715	1,184	575
	Diğerleri			
	TOPLAM	715	1,184	
GENEL TOPLAM		9,186	14,804	

**EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
TOPLUMSAL OLAYLARLA
İLGİLİ BİLGİLER**

KONUSU		YILLAR		
		1990	1991	1992
GREV	Açlık Grevi	9	6	4
	Kanuni Grev	432	90	313
	Kanunsuz Grev	3		
	TOPLAM	444	96	317
LOKAVT	Kanuni Lokavt	51	13	4
	Kanunsuz Lokavt			
	TOPLAM	51	13	4
ÖĞRENCİ OLAYLARI	Öğrenci Boykotu	8	6	3
	Öğrenci İşgali	4	1	1
	Öğrenci Yürüyüşü	65	19	89
	Eğitim ve Öğretim Özgürlüğünü Engelleme	6	4	2
	TOPLAM	83	30	95
DİĞER	Devlet Büyüklerine Hakaret	57	10	
	Parti Binalarına Saldırı		7	
	Kanuni Toplantılar	416	342	402
	TOPLAM	473	359	402
GENEL TOPLAM		1051	498	818

Trafik ve trafik kazaları ülkemizin gündemindeki yerini ve önemini uzun süreden beri korumaktadır.

Ülkemizde trafik denilince akla ilk önce polis gelmektedir. Ancak, trafik ve trafik kazalarına baktığımızda, konunun sadece polis ile ilgili olmadığı görülmektedir.

Otomotiv sanayimdeki gelişim ve yaygınlaşma, toplu taşımacılık sektörünün karayollarında yoğunlaşması, hızlı kentleşmeye bağlı olarak şehirlerimizde taşıt sayısının artmasına rağmen yolların ve diğer alt yapının yetersiz kalışı, yayaların ve taşıt sürücülerinin eğitimsizliği gibi faktörler bu sorunun sadece polisiye tedbirlerle çözümlenmesini güçleştirecektir.

Yıllar itibariyle motorlu araç ve sürücü belgesi sayısındaki artışlar ekli şemada görülmektedir.

1990 yılında araç sayısı 4.091.888 iken, bu miktar 1991 yılında %10'luk bir artış ile 4.487.259'a, 1992 yılında da % 12.6'lık bir artışla 5.055.968 adete çıkmış bulunmaktadır. 1993 yılında tescil edilmiş araç sayısı ise 5.555.799 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer taraftan 1990 yılında 716.095; 1991 yılında 543.095; 1992 yılında 687.268; 1993 yılında ise 508.286 kişinin sürücü belgesi aldığı gözlenmekte olup bu hesaplara göre sürücü belgesi sahibi kişilerin sayısı 7.973.845 baliğ olmaktadır.

Bu duruma göre trafik konusunun günden güne giderek artan bir problem halini almaya başladığı gözlenebilmektedir.

H. Değişme ve Gelişmenin Ölçüsü Olarak Polise Görev Veren Mevzuat

Günümüzde polise görev vermeyen mevzuat yok denecek kadar azdır. Örnek olması açısından en önemli nitelikte olanları liste halinde ekte verilmiştir. Ancak unutulmaması gereken husus şudur: Polisin görev ve yetkilerini belirleyen 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu 1934 tarihlidir. Bazı maddeleri değiştirilmiştir, bazı ilaveler yapılmıştır, ancak özü aynıdır ve hâlâ yürürlüktedir. Görevler bu kanuna göre yürütülmekte, yetkiler bu kanuna göre kullanılmaktadır. Keza 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu 1937 yılında yürürlüğe girmiş, günümüz şartlarına göre yapılan değişiklikler ve ilaveler dışında aynen yürürlüktedir.

YILLAR İTİBARIYLA TRAFİK KAZALARININ MUKAYESESİ

1990			1991			FARK			FARK %		
KAZA	ÖLÜ	YARALI	KAZA	ÖLÜ	YARALI	KAZA	ÖLÜ	YARALI	KAZA	ÖLÜ	YARALI
115295	6286	87693	142145	6231	90520	+26850	-55	+2827	+23.28	-0.87	+3.125
1991			1992			FARK			FARK %		
KAZA	ÖLÜ	YARALI	KAZA	ÖLÜ	YARALI	KAZA	ÖLÜ	YARALI	KAZA	ÖLÜ	YARALI
142145	6231	90520	172846	6189	94326	+30701	-42	+3806	+21.59	-0.67	+4.20
1992			1993			FARK			FARK %		
KAZA	ÖLÜ	YARALI	KAZA	ÖLÜ	YARALI	KAZA	ÖLÜ	YARALI	KAZA	ÖLÜ	YARALI
124681	4648	71744	153250	4783	76307	+28569	+135	+4563	+22.71	+2.90	+6.36

NOT : 1993 EYLÜL AYI SONU İTİBARIYLA

SONUÇLAR GÖRÜLDÜ.

TANZİM TARİHİ : 03.11.1993

(-) İŞARETİ KAZANIN AZALMASI
(+) İŞARETİ KAZANIN ARTMASI

**MOTORLU ARAÇ VE SÜRÜCÜ BELGE
MİKTARLARI İLE ARTIŞLARI**

Yıllar	Motorlu Araç Miktarı	Motorlu Araç Artışı	Sürücü Belge Miktarı	Sürücü Belge Artışı
1990	4.091.888	436.798	6.235.196	716.095
1991	4.487.259	395.371	6.778.291	543.095
1992	5.055.968	568.709	7.465.559	687.268
1993 (x)	5.555.799	499.831	7.973.845	508.286

(x) 11 AY

POLİSE GÖREV VEREN MEVZUAT**I. Polisin Kuruluş, Görev ve Yetkileri İle İlgili Genel Nitelikte Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler**

- 1- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
- 2- İçişleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
- 3- İl idaresi Kanunu (İlgili Hükümler)
- 4- Emniyet Teşkilat Kanunu
- 5- Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez ve Taşra Kadroları
- 6- İlçe Emniyet Müdürlüğü Yapılan İlçe Emniyet Amirlikleri Listesi
- 7- Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu
- 8- Hakkında Dava Açılan Polis için Avukat Tutma ve Ücret Ödeme Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
- 9- Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği

- 10- Polis Vazife ve Selahiyet Tüzüğü
- 11- Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun
- 12- Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun Gereğince Yapılacak İlanın Usul ve Şeklini Gösterir Yönetmelik
- 13- Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanuna Göre Arananların Yakalanmalarına Yardımcı Olanlara Ödenecek Para Ödülüne Dair Yönetmelik
- 14- Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Faillerinin Yakalanmasına Yardımcı Olanlara Verilecek Ödül Hakkında Yönetmelik
- 15- Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez ve Bölge Kriminal Polis Laboratu- varları Teknik Hizmet Yönetmeliği
- 16- Emniyet Genel Müdürlüğü Araç, Silah, Kademeler Grup Başkanlığı İle Kademeler Yönetmeliği
- 17- Vilayet ve Kazalar Emniyet Teşkilatı Büro İşleri Talimatı
- 18- Teknik Büro Hizmetleri Yönetmeliği
- 19- Emniyet Teşkilatında Tutulacak Defterler Hakkında Yönetmelik
- 20- Polis Disiplinine, Merasim ve Topluluklardaki Rolüne ve Polis Karakolları Teşkilatı İle Vazifelerine Dair Talimatname
- 21 - Emniyet ve Asayiş İşlerinde, İl, İlçe ve Bucaklardaki Jandarma ve Emniyet Ödevlerinin Yapılması ve Yetkilerinin Kullanılması Suretini ve Aralarındaki Münasebetleri Gösterir Yönetmelik
- 22- İdare Amirliklerinin Emniyet ve Muhafazası İçin Makamlarında Bulundurulacak Polis ve Jandarmalara Ait Talimat
- 23- Emniyet Teşkilatı Kurtarıcı Araçlarının Kullanılmasına Ait Yönetmelik
- 24- Türkiye Bülük Millet Meclisi ve Milli Saraylar Koruma Müdürlüğü Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği
- 25- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Genelkurmay Başkanlığınca Tahsis Edilecek Askeri Birlikler Hakkında Yönetmelik

II. Polisin Adli Görev ve Yetkileri İle İlgili Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler

- 1- Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (İlgili Hükümler)
- 2- Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu
- 3- 3005 Sayılı Kanuna Göre C. Müddeiumumileriyle Zabitanın Vazifelerini Ne Suretle Yapacaklarına Dair Talimatname
- 4- Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafazası ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmelik
- 5- Suç Eşyası Yönetmeliği
- 6- Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun
- 7- İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
- 8- İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi

III. Polisin Olağanüstü Hal ve Toplumsal Olaylara İlişkin Görev ve Yetkileriyle İlgili Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler

- 1- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu
- 2- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik
- 3- Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği
- 4- Olağanüstü Hal Kanunu
- 5- Olağanüstü Hal Bölge Valiliği İhdası Hakkında Kanun Hükümünde Kararname
- 6- Olağanüstü Hal Bölge Valiliği Tarafından Silah Taşıma ve Bulundurma Ruhsatı Verilmesinde Uyulacak Esaslar Hakkında Yönetmelik
- 7- Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ve Olağanüstü Halin Devamı Süresince Alınacak İlave Tedbirler Hakkında Kanun Hükümünde Kararname

- 8- Olağanüstü Hal Kurulu ve Büroalarının Kuruluş ve Görevleri İle Yükümlülüklerinin Karşılığının Tespit ve Ödenmesi Hakkında Yönetmelik
- 9- Yönetmeliğın Geçici 1 inci Maddesi Hükümüne Göre Hazırlanan İçişleri Bakanlığı Tebliği
- 10-Terörle Mücadele Kanunu
- 11 - Sıkıyönetim Kanunu (İlgili Hükümler)
- 12- Seferberlik ve Savaş Hali Tüzüğü
- 13- Memleket İçi Düşmana Karşı Silahlı Savunma Ödevi Yönetmeliği

IV. Polisin Sınır, Kıyı ve Karasularımızın Korunmasına ve Uyuşturucu Maddelerle Mücadeleye İlişkin Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler

- 1 - Karasuları Kanunu
- 2- Türk Arama ve Kurtarma Yönetmeliği
- 3- Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun
- 4- Yakalanan Ateşli Silah, Mermi ve Patlayıcı Maddelerin Muhbir ve Musa- dirlerine, 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunun Değişik 60 inci Maddesine Göre Ödenecek İkramiye Hakkında Yönetmelik
- 5- Sınır, Kıyı ve Karasularımızın Muhafaza ve Emniyeti ve Kaçakçılığın Men ve Takibi İşlerinin Dahiliye Vekaletine Devri Hakkında Kanun
- 6- Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanun
- 7- Kaçakçılık İstihbarat Koordinasyon Kurulunun Toplanma, Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik
- 8- Sınır Kapıları ve Gümrük Sahaları İçinde Uyulacak Esaslara Dair Yönetmelik
- 9- Hudut Teşkilatının Vazifelerine ve Gümrük Muhafaza Teşkilatının Kaçakçılığın Men ve Takibi Hususunda Mntukalarındaki Valilerle Vazife Münasebetlerine Dair Tüzük

- 10- Türkiye Cumhuriyeti Kıyı ve Karasuları ile Buralardaki Adalarda Emniyet Bölgeleri Kurulması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı (Tebliğ No. 11)
- 11- 11 Sayılı Tebliğe Ek Tebliğ
- 12- Sınır ve Kıyı Ticareti Yönetmeliği
- 13- Uyuşturucu Maddelerle İlgili Kanun
- 14- Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun
- 15- Havaalanlarında Alınacak Güvenlik Tertip ve Tedbirleri Yönetmeliği
- V. Polisın Kontrol Etme ve İzin Verme Görev ve Yetkilerine İlişkin Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler**
 - A. Türkiye'ye Girip Çıkmanın Kontrolü
 - 1 - Pasaport Kanunu
 - 2- Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun
 - 3- Yurt Dışına Çıkışlarda Uygulanacak Esaslar Hakkında Karar
 - 4- Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmelik
 - 5- Yunan Vatandaşlarının Türkiye'ye Vizeden Muaf Olarak Gelebilmeleri Esasları
 - 6- Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun
 - 7- Türk Soyulu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun
 - 8- Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği
 - B. Filmlerin ve Film Senaryolarının Kontrolü**
 - 1- Sinema, Video ve Müzik Eserlerinin Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik

- 2- Türkiye'de İlimi Araştırma, İnceleme Yapmak ve Film Çekmek İsteyen Yabancıların veya Yabancılar Adına Müracaat Edenler ile Yabancı Basın- Yayın Mensuplarının Tabi Olacakları Esaslar
- 3- Sinema, Video ve Müzik Eserleri Yapımcıları ile Film Çekmek İsteyen Yabancılar ve Yabancılar ile Yapılacak Ortak Yapımlar Hakkında Yönetmelik
- 4- Öğretici ve Teknik Filmler Hakkında Kanun
- 5- Öğretici ve Teknik Filmlerin Kontrolü Hakkında Nizamname
- 6- Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu

C. Dernek, Siyasi Parti ve Sendikaların Kontrolü

- 1- Dernekler Kanunu
- 2- Demekler Biriminin Kuruluş, Görev, Yetki ve Çalışma Esasları ile Dernekler Kütüğünün Tesisi Hakkında Yönetmelik
- 3- Demekler Tarafından Kumlan Sandıkların Tabi Olacağı Esaslar Hakkında Yönetmelik
- 4- Demekler Özel Denetleme Grubunun Kuruluşu ve Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik
- 5- Dernekler Kanununun 65 inci Maddesinde Öngörülen Kelimelerin Kullanılmasına İlişkin Esaslar
- 6- Kamu Yararına Çalışan Demekler
- 7- Dernek Gelirlerinin Toplanmasında Kullanılacak Alındı Belgeleri Hakkında Yönetmelik
- 8- Demeklerin İzinle Kurabileceği Tesisler Hakkında Yönetmelik
- 9- Kurulmuş Derneklere Üye Olmaları İzne Tabi Tutulan Kamu Hizmetleri Görevlileri Hakkında İçişleri Bakanlığı Tebliği
- 10- Milli Savunma Bakanlığı Tebliği

- 11- Türkiye Emekli Subaylar, Emekli Astsubaylar, Harp Malûlü Gaziler, Şehit, Dul ve Yetimler ile Muharip Gaziler Demekleri Hakkında Kanun
- 12- Siyasi Partiler Kanunu (İlgili Hükümler)
- 13- Sendikalar Kanunu (İlgili Hükümler)
- 14- Sendika ve Konfederasyonların Kumluşunda İstenilecek Belgelerin Şekli ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
- 15- Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu (İlgili Hükümler)
- 16- Grev ve Lokavtlarda Mülkiye Amirlerince Alınacak Önlemlere İlişkin Tüzük

D. Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Barut ve Patlayıcı Maddelerin ve Kara Avcılığının Kontrolü

- 1- Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun
- 2- 6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun ile Türk Ceza Kanununun 264 üncü Maddesinde Yer Alan Ateşli Silahlar, Patlayıcı Maddeler, Bıçaklar ve Benzeri Aletlerin Teslimi Hakkında Kanun
- 3- 6136 Sayılı Kanun Kapsamına Giren Bıçak ve Diğer Aletler ile Benzerlerinden Bir Sanat veya Mesleğin İcrası İçin Kullanılması Zorunlu Bulunanların Yapım, Kullanım ve Nakline Dair Yönetmelik
- 4- 6136 Sayılı Kanunun 2478 Sayılı Kanunla Değiştirilen 2 nci Maddesi Gereğince Sırf Sporda Kullanılan Nişan Tüfek ve Tabancaları ve Bunlara Ait Mermiler ile Yivli Av Tüfeklerinin Mermilerinin Yurda Sokulmasında ve Tevziinde Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmelik
- 5- 6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 2478 Sayılı Kanunla Değişik 2 nci Maddesi Gereğince Yurda Sokulmasına İzin Verilecek Silahlara İlişkin Yönetmelik
- 6- Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Yönetmelik
- 7- Silah Taşıma ve Bulundurma Yetkisine Sahip Emekli Kamu Görevlileri İçin Düzenlenecek Kimlik Kartları ile Diğer Belgeler Hakkında Yönetmelik

- 8- Emniyet Genel Müdürlüğünce Standart Dışı Bırakılan Silahların Satışına Dair Yönetmelik
 - 9- Emniyet Hizmetleri Sınıfı Personeline Görevlerinde Kullanılmak Üzere Bedeli Mukabili Zati Demirbaş Tabanca Satışına Dair Yönetmelik
 - 10- 6136 Sayılı Kanuna 3831 Sayılı Kanunla Eklenen Geçici 8 inci Maddenin Uygulanmasını Gösteren Yönetmelik
 - 11- Avda ve Sporda Kullanılan Tüfekler, Nişan Tabancaları ve Av Bıçaklarının Yapımı, Alımı, Satımı ve Bulundurulmasına Dair Kanun
 - 12- 2521 Sayılı Avda ve Sporda Kullanılan Tüfekler, Nişan Tabancaları ve Av Bıçaklarının Yapımı, Alımı, Satımı ve Bulundurulmasına Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik
 - 13- 6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun Kapsamına Alınan Münhasıran Sporda Kullanılan Ateşli ve Yivli Spor Silahları Hakkında Yönetmelik
 - 14- Yivli ve Yivsiz Av Tüfekleri, Nişan Tüfek ve Tabancaları, Bunların Akşamı ile Mermilerinin Yurda Geçici Olarak Sokulmasına İlişkin Yönetmelik
 - 15- Barut ve Patlayıcı Maddelerle Silah ve Teferruatı ve Av Malzemesinin İnhisardan Çıkarılması Hakkında Kanun
 - 16- Tekel Dışı Bırakılan Patlayıcı Maddelerle Av Malzemesi ve Benzerlerinin Üretimi, İthalı, Taşınması, Saklanması, Depolanması, Satışı, Kullanılması, Yok Edilmesi, Denetlenmesi Usul ve Esaslarına İlişkin Tüzük
 - 17- Patlayıcı Maddelerin Yok Edilme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik
 - 18- Kara Avcılığı Kanunu
- E. Yardım Toplamının Kontrolü**
- 1- Yardım Toplama Kanunu
 - 2- Yardım Toplama Kanununun Uygulama Esasları Hakkında Yönetmelik

F. Kimlik Kontrolü

- 1- Kimlik Bildirme Kanunu
- 2- Kimlik Bildirme Kanununun Uygulanması ile İlgili Yönetmelik
- G. Genel Kadınların, Genelevlerin ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıkların Kontrolü
- 1- Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü

H. Zilyedliğin Korunması

- 1- Taşınmaz Mal Zilyedliğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında Kanun
- 2- Taşınmaz Mal Zilyedliğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında Kanunun Uygulanması Şekil ve Esaslarına Dair Yönetmelik
- I. Basınla İlgili Hükümler
- 1- Basın Kanunu
- 2- Matbaalar Kanunu

İ. İçkili Yerlerin Kontrolü

- 1- İçkili Yerlere Verilecek İzinlerde Gözönünde Bulundurulacak Esasları Gösterir Yönetmelik
- 2- 14.6.1984 Tarih ve 3023 Sayılı Kanunla Değişik 4250 Sayılı İspirtolu İçkiler İnhisarı Kanununun 19 uncu Maddesine Göre, İspirtolu ile Bira ve Şarap Dahil Her Çeşit İspirtolu İçki Satmak İsteyenlere Tekel İdaresince Verilecek Ruhsatnamelere Dair Yönetmelik

J. Telsiz Kullanımı ile İlgili Hükümler

- 1- Telsiz Kanunu (İlgili Hükümler)
- 2- Otomatik Frekans Tarama Özellikli Telsiz Cihazları Yönetmeliği

K. Hayvan Sağlığı ve Zabıtasıyla İlgili Hükümler

- 1- Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu (İlgili Hükümler)

VI. Polisin Trafikle İlgili Görev ve Yetkilerine İlişkin Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler

- 1 - Karayolları Trafik Kanunu
- 2- Er ve Erbaş Sınıfından Askeri Araç Sürücülerinin Özel Sınavlar ve Belge Verme İşlemlerinin Usulü ve Bu Belgelerle Hangi Cins Taşıtların Nereler de Kullanılacağına Dair Yönetmelik
- 3- Karayolu İle Uluslararası Eşya Taşıyan Araçların Seyir, Konaklama, Denetleme, Uygulama ve Güvenlik İşlemlerine Ait Yönetmelik
- 4- Karayolu İle Uluslararası Eşya Taşıyan Araçların Seyir, Konaklama, Denetleme, Uygulama ve Güvenlik İşlemlerine Ait Yönetmeliğin 5 inci Maddesinin Verdiği Yetkiye Dayanılarak Çıkarılan İçişleri Bakanlığı Tebliğleri
- 5- Karayolları Trafik Yönetmeliği
- 6- Trafik Para Cezalarının Tahsilinde ve Takibinde Uygulanacak Esas ve Usuller İle Kullanılacak Belgeler Hakkında Yönetmelik
- 7- Çocuk Trafik Eğitim Parkları Yönetmeliği
- 8- Trafik Hizmetleri Geliştirme Fonu Yönetmeliği
- 9- Trafik Kuruluşları İle Personelin Görev ve Çalışma Yönetmeliği
- 10-Trafik İşaretleri Hakkında Yönetmelik
- 11- Karayolu Trafik Güvenliğinin Sağlanması Yönünden Yolun Yapısında Yapılacak Her Türü Çalışmalarda Alınacak Tedbirler İle Karayolu Dışında, Kenarında veya Üzerindeki Diğer Levhalar, Işıklar ve İşaretlemeler Hakkında Yönetmelik
- 12- Karayolları Kenarında Yapılacak ve Açılacak Tesisler Hakkında Yönetmelik

- 13- Araçların Muayeneleri İle Muayene İstasyonlarının Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik
- 14- Şehirlerarasında ve Uluslararası Otobüs İşletenlerin Taşıyacakları Yolcular ve Yolcu Taşımalarında Görevlendirecekleri Sürücülerini İle Bunların Yardımcıları İçin Yapılacakları "Otobüs Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası" Uygulaması İle İlgili Bakanlar Kurulu Kararı
- 15- Karayolları Trafik Garanti Fonu Yönetmeliği
- 16- Ticari Plakaların Verilmesinde Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Karar

I. Polisin Özlük Hakları ve Denetimi İle İlgili Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler

A. Atama, Yer Değiştirme ve Yükselme

- 1 - Polis Mesleğine Giriş (ve Poliste Terfi) Esaslarını Gösteren Tüzük
- 2- Emniyet Hizmetleri Sınıfı Mensupları Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği
- 3- Emniyet Hizmetleri Sınıfı Personeline Uygulanacak Rütbe Terfi Esaslarına Dair Yönetmelik
- 4- Emniyet Hizmeti Sınıfı Personelinin Rütbe Terfiinde Uygulanacak Sınav Yönetmeliği
- 5- Emniyet Hizmetleri Sınıfı Personelinden Polis Memurlarının Komiser Yardımcılığına Yükselme Esaslarına Dair Yönetmelik

B. Sicil, Tezkiye, Disiplin ve Tanıtma

- 1 - Emniyet Teşkilatı Mensuplarının Sicillerinin Düzenlenmesine İlişkin Yönetmelik
- 2- Emniyet Teşkilatı Mensuplarının Sicil Raporlarını Düzenlemeye Yetkili Amirleri Belirleyen Yönetmelik
- 3- Devlet Memurları Sicil Yönetmeliği

- 4- Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğü
- 5- Emniyet Teşkilatı Disiplin Kurullarının Çalışma Esas ve Yöntemlerine İlişkin Yönetmelik
- 6- Yurt Dışında Görevlendirilecek Memurların Seçim Esaslarına Dair Yönetmelik
- 7- Emniyet Genel Müdürlüğü Personeline Verilecek Tanınma Karneleri Hakkında Yönetmelik

C. Mali Haklar

- 1- Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun
- 2- Bazı Kamu Görevlilerine Nakdi Tazminat Verilmesi ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun
- 3- Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik
- 4- Olağanüstü Hal Bölgesine Dahil İllerle Bu İllere Mücavir İllerde Kamu Görevlilerine Ödenecek Ek Tazminata Dair Esaslar
- 5- Bazı Kamu Personeline Tayin Bedeli Verilmesine Ait Yönetmelik
- 6- Memurlara Yapılacak Giyecek Yardımı Yönetmeliği
- 7- Emniyet Teşkilatı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanunu
- 8- Malûller ile Şehit Dul ve Yetimlerine Tütün ve Alkol Ürünlerinin Satış Bedellerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun
- 9- Toplu Konut Fonu'ndan Şehit Ailelerine Malûlleri ile, Dul ve Yetimlerine Açılacak Faizsiz Konut Kredisi Yönetmeliği

D. Personele İlişkin Diğer Tüzük ve Yönetmelikler

- 1 - Polis Kıyafet Tüzüğü
- 2- Emniyet Hizmetleri Sınıfı Mensupları Kıyafet Yönetmeliği
- 3- Emniyet Teşkilatında Çalışan Yardımcı Hizmetler Personeli Kıyafet Yönetmeliği

- 4-Polis Bakım ve Yardım Sandığı Tüzüğü
- 5-Emniyet Teşkilatı Kantin Yönetmeliği
- 6-Kamu Konutları Yönetmeliği
- 7-Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Şehitliği Yönetmeliği
- 8-Polis Müzeleri Yönetmeliği
- 9-Emniyet Genel Müdürlüğü İl Polis Spor Güçleri Yönetmeliği
- 10- İstanbul Polis Hastanesi Döner Sermaye İşletmesi Yönetmeliği

E. Polisin Denetimi, Teftişi ve Yargılanması

- 1- İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Tüzüğü
- 2- Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Teftiş Kurulu Başkanlığı Teftiş ve Denetleme Yönetmeliği
- 3- Memurin Muhakematı Hakkında Kanun-u Muvakkat
- 4- Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu
- 5- Memurlar ile Diğer Kamu Görevlilerinin Bazı Disiplin Cezalarının Affı Hakkında Kanun (3249)
- 6- Memurlar İle Diğer Kamu Görevlilerinin Disiplin Cezalarının Affı Hakkında Kanun (3817)

II. Polis Yüksek Öğretim Kurumları ve Okulları ile İlgili Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler

- 1- Polis Yüksek Öğretim Kanunu
- 2- Polis Akademisine Giriş Yönetmeliği
- 3- Polis Akademisi Disiplin Yönetmeliği
- 4- Polis Akademisi Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği

- 5-Polis Akademisi Öğrencilerinin İstihkak Yönetmeliği
- 6-Polis Akademisi Öğrenci Kıyafet Yönetmeliği
- 7-Polis Akademisi Uygulamalı Eğitim Yönetmeliği
- 8-Ankara Polis Enstitüsü ile Polis Okulları Tüzüğü
- 9-Emniyet Genel Müdürlüğü Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenci Okutma Yönetmeliği
- 10-Emniyet Genel Müdürlüğüne Bağlı Eğitim-Öğretim Kuramlarına Alınacak Öğrencilerde Aranılacak Sağlık Şartlarına Dair Yönetmelik
- 11-Polis Okulları Yönetmeliği
- 12-Polis Koleji Yönetmeliği
- 13-Polis Kolejine Giriş Yönetmeliği
- 14-Emniyet Genel Müdürlüğü Hizmetiçi Eğitim Yönetmeliği
- 15-Emniyet Genel Müdürlüğüne Bağlı Her Derecedeki Eğitim ve Öğretim Kuramları ile Hizmetiçi Eğitimlerde Aylık Karşılığı ve Ücretle Okutulacak Ders Saatlerinin Sayısı, Ders Görevi Alacakların Nitelikleri ve Diğer Hususların Tesbitine Dair Esaslar
- 16- Polis Koleji Öğrencilerine Harçlık Verilmesi Hakkında Yönetmelik

III.Jandarma Kuruluş, Görev ve Yetkileriyle İlgili Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler

- 1-Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu
- 2-Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği
- 3-Jandarma Genel Komutanlığı Kriminal Laboratuvarları Daire Başkanlığı Teknik Hizmetler Yönetmeliği
- 4-Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu
- 5-Sahil Güvenlik Komutanlığının İdari ve Adli Görevlerine İlişkin Tüzük

6-Jandarma Eratı Kanunu

7-Uzman Jandarma Kanunu

8-Jandarma Genel Komutanlığının Yeniden Teşkilatlanması, Modem Silah, Araç ve Gereçlerle Donatılması Amacıyla İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığına Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişme Yetkisi Verilmesi Hakkında Kanun

9-Er Kazanından İaşe Edileceklerle İlişkin Kanun

10-Er Kazanından İade Edileceklerle İlişkin Uygulama Yönetmeliği

11-Devlet Memurları Yiyecek Yardımı Yönetmeliği

IV.Özel Güvenlik Kuruluşları İle İlgili Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler

1- Bazı Kuram ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun

2- Bazı Kuram ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik

3- Sabotajlara Karşı Koruma Yönetmeliği

4- Özel Güvenlik Teşkilatı Kurulacak Kuruluşlar

V. Çarşı ve Mahalle Bekçileri

1- Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu

2- Çarşı ve Mahalle Bekçiliğine Giriş Sınavı Yönetmeliği

3- Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin Mesleki Eğitim ve Yetiştirme Esasları İle Kursların Düzenlenme Şekil ve Usullerini Gösterir Yönetmelik

4- Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin Vazifeleri İle İlgili Olarak Riayet Etmeleri Gereken Hususları Gösterir Yönetmelik

5- Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin Çalışma Şekil ve Zamanı İle Fevkalade Hallerde Fazla Mesai Ücreti Hakkında Yönetmelik

- 6- 772 Sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanununun 13 üncü Maddesinin Uygulanması ile İlgili Yönetmelik
- 7- Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kıyafet ve Teçhizat Yönetmeliği

YI. Köy Korucuları

- 1- Köy Kanunu (İlgili Hükümler)

VII.Güvenlik Kuvvetleri İle İlgili Diğer Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler

- 1-Türk Bayrağı Kanunu
- 2-Türk Bayrağı Tüzüğü
- 3-Tanıtıcı Bayrakların Kullanma İznine ve Tescil İşlemlerine Ait Yönetmelik
- 4-Emniyet Teşkilatında Kullanılacak Tanıtıcı Bayraklar Hakkında Yönetmelik
- 5-Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun
- 6-Ulusal ve Resmi Bayramlarda Yapılacak Törenler Yönetmeliği
- 7-Mahalli Kurtuluş Günleri, Atatürk Günleri ve Tarihi Günlerde Yapılacak Törenler Yönetmeliği
- 8-Resmi Bayramlar ve Anma Günlerinde Anıtlara Konulacak Çelenklerin Hazırlanma, Taşınma ve Sunulması Hakkında Yönetmelik
- 9-Devlet Memurları Kanunu
- 10-Harcırah Kanunu
- 11-Mal Bildirimlerinde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu
- 12-Mal Bildiriminde Bulunulması Hakkında Yönetmelik

ÇAĞDAŞ POLİS ve YÖNETİMİ İÇİN YENİDEN DÜZENLEME ZORUNLULUĞU

1. İnsanlar günümüzde de toplum halinde yaşamayı sürdürmektedirler. İşbölümü aşırı denebilecek şekilde ayrıntılarla artmış aynı oranda yeni meslek dalları, uzmanlık alanları ortaya çıkmıştır. Ancak birlikte yaşamaya karar kılan ilk insanlardan bu yana değişmeyen temel ihtiyaç gene savaşta ordu birlikleri, barışta polis ve jandarma dediğimiz genel kolluk kuvvetleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Çoğu ülkelerde olduğu gibi genel güvenlik ihtiyacı için ülkemizde de büyük harcamalar yapılmakta hatta bütçemizin 1/3'ü zorunlu olarak bu alana aktarılmaktadır.

Kanaatimizce güvenlik teşkilatları ve harcamalarının yeniden gözden geçirilmesi zamanı çoktan gelip geçmiştir.

Çağımızda savaş hergün vardır, psikolojik ve sosyolojik, politik ortamlarda "Soğuk Harp" denilen yöntemle yapılmaktadır. Artık çok sayıda askere sahip olmak suretiyle savaş kazanma dönemi tarihe karışmıştır. Savaş, teknoloji ve bu teknolojiyi kullanacak yetişmiş insan ve yeterli araç gereçle kazanılmaktadır. Bu sebeple güvenlik politikamız yeniden gözden geçirilmeli, barış zamanında içte güvenliği sağlayacak suç ve suçlulukla mücadele edecek profesyonel birlikler oluşturulmalı bu birlikler savaş zamanında da gene hem savaşa katılmalı hem de iç güvenliği sağlamalıdır. Bir savaş halinde Türkiye Cumhuriyetindeki her fert zaten askerdir ve savaşacaktır. Yalnızca onları yönlendirecek az sayıda ancak gerçek uzman, etkili kurmay subaya ve diğer personele ihtiyaç vardır. Özetle söylenmek istenen şudur;

Barış zamanında iç güvenliği sağlamakla görevli tek teşkilat olmalıdır. Belediye hudutları içinde POLİS, belediye hudutları dışında JANDARMA uygulaması kanaatimizce doğru değildir. İÇ GÜVENLİKTEN SORUMLU TEK TEŞKİLAT OLMALIDIR. Bu teşkilat polis olabilir, hangisi olursa olsun ama TEK TEŞKİLAT olmalıdır. Özellikle terörle mücadele için bu zorunludur. Bu uygulama gerçekleştirildiği takdirde koordinasyon problemi de ortadan kalkacaktır.

Bugünkü görünümüyle en akılcı uygulama iç. güvenlik teşkilatı olarak polisin yeniden teşkilatlanmasıdır. Polis, Polis Müsteşarlığı olarak yeniden düzenlenebilir. Polis bugüne kadar suç ve suçlulukla mücadele içinde

yetiştirilmiş ve gelişmiştir. Personeli süreklidir. Jandarma gibi yarı askeri yan sivil bir teşkilat değildir, keza Jandarmanın personelinin büyük bir çoğunluğu askerlik görevini yapan erlerden oluşmaktadır. Terörle ve günümüzün örgütlü organize suçlarına karşı özel olarak yetiştirilmeyen Jandarma eratının kanaatimce başarılı olması mümkün değildir. Bunun için Jandarma teşkilatı da yeniden düzenlenmeli ve Jandarma Müsteşarlığı olarak "sınır güvenliğinden ve cezaevlerinden" sorumlu olmalıdır. Günümüzde en önemli problemlerimizden birisi ve iç güvenliği doğrudan etkileyen sorun sınır güvenliği sorunudur. Kanaatimizce bu görev Jandarma Müsteşarlığına verilmelidir.

Üç tarafı denizlerle çevrili bir ülke için sahillerin güvenliği ve denetimi tartışılmaz. Bu amaçla Sahil Güvenlik Komutanlığı yeniden Sahil Güvenlik Müsteşarlığı olarak düzenlenmeli ve sivil bir teşkilat olmalıdır.

Özetleyecek olursak; iç güvenlikten sorumlu teşkilat POLİS MÜSTEŞARLIĞI, sınır güvendiğinden sorumlu teşkilat JANDARMA MÜSTEŞARLIĞI ve sahillerimizden sorumlu teşkilat SAHİL GÜVENLİK MÜSTEŞARLIĞI; bir bakanlığa "İÇ GÜVENLİK BAKANLIĞI'na veya "İÇİŞLERİ BAKANLIĞI'na bağlanmalıdır. Ancak İçişleri Bakanlığında bu üç müsteşarlık bağlı olacak ise kanaatimce İçişleri Bakanlığı diğer görevlerinden arındırılmalıdır. Yani Nüfus ve Vatandaşlık, Mahalli İdareler, İller İdaresi, Sivil Savunma ve benzeri görevler İçişleri Bakanlığından alınmalıdır. Hayal deniyor ise o zaman belirtilen müsteşarlıklar oluşturulacak bir İç Güvenlik Bakanlığına bağlanmalıdır.

İçişleri Bakanlığı bugünkü görünümü ile çok fazla görevleri, sorumlulukları olan bir Bakanlık görünümündedir. Oysa, yalnızca "İç güvenlik ve Trafik problemi" bile bir bakanlık için yeterli büyüklüktedir.

Polis, Jandarma ve Sahil Güvenlik seferde mevcut görevlerinin yanısıra savaşacak şekilde yetiştirilecek, dolayısıyla ordu birlikleri de sayıca azaltılarak profesyonel, paralı, ancak her türlü modern aracı, gereci olan fonksiyonel bir hale getirilmiş olacaktır. Bir gün savaş çıkabilir düşüncesiyle atıl halde pek çok sayıda personel istihdam etmek, geliştirmek olan ülkemize ve benzerleri için rantabl ve ekonomik gözükmemektedir.

2. Çağımız özgür insanların yetiştirildiği özgür düşüncenin aşılandığı bir dönemdir.

2000'li yıllara yaklaştığımız bu dönemde ülkemizin eğitim ve kültür yapısında büyük bir değişim ve gelişim söz konusudur. Halk temel belirleyici

cidir. Yönetimler halkın güven ve desteğini alarak kararlar alabilmekte ve uygulayabilmektedirler. Günümüzün polisi de buna uygun yetişmek ve davranmak durumundadır. Artık halk; çocuk, gençlik, ergenlik ve yaşlılık psikolojisinden anlıyan, bildiklerini tutum ve davranışlarıyla gösteren, bir sosyal bilimci, psikolog, hukukçu, toplum bilimci ve benzeri, özetle farklı nitelikleri olan polisi karşısında görmek istemektedir.

Terörle mücadelede attığını vuran, kurallara saygılı, insanlara karşı anlayışlı, yabancılara yol gösteren, bunun için yabancı dil bilen, yardıma muhtaç olan ve yardım isteyenlere içtenlikle yardım eden polisi yetiştirmek zorundayız. Eğitim ve öğretim kurulumlarımızı da bu amaç doğrultusunda düzenlemek durumundayız.

3. Çağımızda suç ve suçluluk nitelikleri değişmiştir. Artık bireysel suçları ortaya çıkarmak problem değildir. Bireysel suçlar toplum için çok önemli de değildir. Ancak günümüzde suçlar örgütlüdür, suçlular daha bilinçli, tahsilli, modern teknolojiyi uygulayan özel yetiştirilmiş kişilerdir. Polis de organize suçlara göre kendisini yeniden düzenlemek durumundadır. Bunun için, suç örgütlerini tanınması, metot ve yöntemlerini polis okullarında ders olarak okuması, örgütlerin kullandığı teknoloji araç ve gereçten daha iyi ve mükemmelini kullanması, bilmesi gerekir. Örgütleri tanımadan, ideolojilerini bilmeden, öğretmeden, onlardan daha etkili teknoloji, araç ve gereci kullanmadan başarılı olmak mümkün değildir.

4. Suç ne kadar önlenmeye çalışılırsa çalışılsın tümüyle suçun önlenmesini sağlamak mümkün değildir. Çünkü suç varsa, bu kurallara uyanlar da, uymayanlar da olacaktır. Bozulan toplum düzeninin sağlanması kurallara uyan toplum üyelerinin haklarının korunması, diğerlerinden ayırt edilmesi ve ıslahları amacıyla suç işleyenlerin yakalanması ve adalet makamlarına sevk- dilmesi zorunlu ve gereklidir. Ancak burada önemli olan iki husus vardır. Bunlar;

a) Suçlu yaratılmamasına dikkat edilmesi; affedilebilecek hususların affedilmesi, sonuç alınabilecek kişilerin cezaevine girmeden ıslah edilmesidir. Çünkü cezaevine girip çıktıktan sonra, o şahsa genelde iş verilmez ve fazla seçeneği olmaz. Özetlenecek olursa bir kez suç işleyen, cezaevinde ıslah olacakken suçu meslek haline getirir. Bu sebeple ilk damga vurulurken çok dikkat edilmelidir.

b) Suç işleyen kimse yakalanacak, cezaevine girecek, tekrar içinde

yaşadığımız topluma geri dönecektir. Onun için önemli olan SUÇLULARIN YAKALANMASI değil suç işlenmesinin ÖNLENMESİ, suç işlemeye karar vermiş olanların caydırılmasıdır. Polisin asıl varlık sebebi bu olmalı polis teşkilatı buna göre teşkilatlanmalıdır. Bu da nokta ve devriye hizmeti dediğimiz hizmetlerin ön plana çıkarılması ile mümkündür.

5. Tüm devlet memurlarında olduğu gibi Polis Teşkilatı mensupları da kendilerini halkın üzerinde görmemeli, halk için var olduğunu, ücretlerinin halktan toplanan vergilerle verildiğinin bilincinde olmalı, buna göre yetiştirilmelidir. Halkın güven ve desteğini sağlamadan demokrasiyle idare edilen ülkelerde ayakta kalmak mümkün değildir.

6. Çağımız bilim çağıdır, yönetim de bir bilimdir. Polisin de, polisi yönetenlerin de ülkemizin huzur ve güvenliğini sağlayacak amaca uygun PLANLAMAYI, buna uygun TEŞKİLATLANMAYI, uygulamayı gerçekleştirecek personeli seçerek almayı (İŞE GÖRE ADAM), amaç doğrultusunda personeli yönlendirmeyi ve uygulamayı DENETLEMİYİ yapabilecek bilgi düzeyinde olmaları, personelinin buna göre yetiştirmeleri gerekmektedir.

NETİCE VE KANAAT

- Polis Teşkilatı bugün ülke sathında örgütlenmemiştir. Tüm ülke dirlik ve düzeninin sağlanmasından POLİS sorumlu olmalıdır. Jandarma sınır güvenliğinden, Sahil Güvenlik sahillerden sorumlu olmalı, bunun için gerekli yeniden düzenlemeler yapılmalıdır.

- İçişleri Bakanlığı Polis-Jandarma-Sahil Güvenlik, kısaca İç Güvenlikten sorumlu bir Bakanlık olarak yeniden düzenlenmeli diğer görevlerinden arındırılmalıdır. Diğer hizmetler daha önemli (Nüfus ve Vatandaşlık-Mahalli İdareler-İller İdaresi-Sivil Savunma) görülüyorsa Polis, Jandarma ve Sahil Güvenlik yeni oluşturulacak bir İç Güvenlik Bakanlığına bağlanmalıdır.

Güvenlik teşkilatları aynı amaç doğrultusunda yeniden düzenlenmelidir. Şimdi ne olursa olsun barışta iç güvenlikten sorumlu olan teşkilat, savaşta da savaşmakla yükümlü olmalı, araç, gereç ve insan gücü birleştirilmeli, kaynak tasarrufu sağlanmalıdır. Savaşta ve barışta görev yapacak profesyonel tek bir ordu olmalıdır.

Çağımızda suç işleme şekli, biçimi, anlayışı, amacı, tümüyle değişime uğramıştır. Toplumun rahatsız eden suçlar örgütlü suçlardır. Örgütleri, amaçları,

ideolojilerini bilmeden kullanılan teknoloji araç, gereç ve diğerlerine üstünlük sağlamadan örgütlü suçlara karşı başarı kazanmak mümkün değildir.

Polis Akademisi ve Polis Okullarında Kriminoloji Enstitüsü, Trafik Mühendisliği, Sinyalizasyon Enstitüleri, Suç ve Suçlu Psikolojisi Enstitüleri, Terör Enstitüleri ve benzeri bilimsel araştırmalar yapan, nedenlerini doğru tespit eden, doğru çözümler öneren kurumlara ihtiyaç vardır. Tüm bunlar bilimi, bilimsel bakış açısını, işe göre adam seçimini, görevlendirmelerde kayırmacılıklara son verilmesini gerekli kılmaktadır.

Özet olarak belirtmek gerekirse, Polis Teşkilatının huzur ve güvenliğinin sağlanmasına büyük bir özveriyle çalıştığı, şehitler verdiği ama kendisinden beklenenleri gerçekleştirdiği, bu başarıya sahip olduğu bilgi, teknoloji, araç gereç ve imkanlardan değil tamamen inanca dayalı olarak bedeni güçle gerçekleştirdiği örgütlü suçlarla mücadele için gerekli değişimi bünyesinde gerçekleştirmesinin zorunlu olduğu söylenebilir.

Bugün geldiğimiz seviye Vatanımız, Milletimiz, Birlik ve Beraberliğimiz için canını feda ederek şehitlik mertebesine ulaşmış, malul, dul, yetim kalmış, görevini ibadet eder gibi yürüten dürüst, namuslu, faziletli çalışanların eseridir. Katkısı olan her ferden önünde ve manevi huzurunda saygıyla eğiliyorum.

**CUMHURİYETİN 70. YILINDA
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI**

İbrahim AÇIKMEŞE*
J . Kur. Kd. Alb.

1. TARİHÇESİ

Türkiye Cumhuriyeti Devletini iç ve dış tehditlere karşı savunmakla görevli Türk Silahlı Kuvvetlerinin ayrılmaz bir parçası olan ve yurt sathının en ücra köşesine kadar yayılmış, ülke yüzölçümünün % 92'sinin, nüfusunun ise yaklaşık % 45'inin emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin sağlanması görevini yerine getirmekte olan Türkiye Cumhuriyeti Jandarmasının geçmişi tarihin derinliklerine dayanmaktadır.

Türklerin hayatı, tarihin akışı içerisinde tetkik edilirse; devletin idari, adli ve zabıta hizmetlerinin, tüm devletin veya eyaletlerin başında bulunan komutanlarca veya başbuğlarca yürütüldüğü görülür. Eski Türklerde başbuğ, kağan, hakan diye anılan hükümdarların aynı zamanda emniyet ve asayiş hizmetleriyle de bizzat uğraştıkları bilinmektedir. Orhon Kitabelerinde yargan olarak geçen ve hakanların emrinde, emniyet ve asayiş sağlayan bir zabitanın bulunduğu bugün belgelenmiş bulunmaktadır.

Türklerin, zabıta faaliyetlerine ışık tutan pek çok kaideler koymaları, hatta bunların zamanla yazılı belgeler olmaktan ziyade, birer örf ve adet hükmü olarak uzun yıllar zabıta hizmetlerinde geçerli ve tatbik edilir olmaları, önemle üzerinde durulacak bir konudur.

Oğuz töresi, Cengiz Yasası, Türklerin olduğu gibi, onların egemenlikleri altındaki kavimlerin de uzun yıllar mutlu yaşamalarını sağlamıştır.

O zamanlar, başının üstünde altın tepsi ile bir genç kızın ülkenin bir ucundan bir ucuna hiçbir tecavüze uğramadan gidebileceği düşüncesi hakimdi.

* Gn. Pl. P. ve Koor. Başkanı

Bunu ancak, konulan yasaları büyük bir titizlikle tatbik eden ve riayet etmeyenleri en ufak bir tereddüt göstermeden cezalandırarak, yurtlarında efsanevi bir düzen kuran Türk başbuğlarının ve bütün Türk halkının hukuk anlayışının eseri olarak ifade etmek mümkündür.

Türkler, islamiyeti kabul ettikten sonra, zabıta faaliyetlerine ışık tutan hukuku da uzun yıllar islami kurallara uygun olarak düzenlemişlerdir. Anadolu Selçuklularından itibaren hem idari hem de adli işlere ilişkin yetkileri olan "Kadı" denilen memurun, Osmanlı devletinin sonuna kadar zabıta işlerinde de önemli bir yerinin bulunduğunu görmekteyiz.

Selçuklularda "Surta", Osmanlılarda "Subaşı"lar, daha sonraları "Zaptiyeler ve Jandarma, emniyet ve asayiş hizmetlerini yürüten sorumlu teşkilatlar olarak görülmektedir.

Osmanlı devletinde idari yapı; kazalar, sancaklar ve eyaletler olarak bölünmüştü. Kazalarda kadılar, emrindeki subaşılarda emniyet ve asayiş sağlamışlardır. Sancaklarda mirliya veya sancak beyleri, eyaletlerde ise mirmiran veya beyler, o yerlerde Padişahı temsil ederek, askeri ve mülki birer otorite olarak emrindeki askerlerle emniyet ve asayiş hizmetlerini yürütmüşlerdir.

Devletin başkenti İstanbul'da, emniyet ve asayiş hizmetleri farklı bir teşkilat tarafından yürütülmüştür. Bu amaçla İstanbul'un içinde ve dışında karakollar açılmış ve bu karakollarda karakulluğu denen yeniçeriler görev almıştır. Yeniçeri ağası, cebeci başı, cebeciler, kaptan paşa, topçu başı ve topçular, bostancı başı ve bostancılar, haseki ağa ve hasekiler, devletin emniyet ve asayişinin sağlanmasında görevli ve sorumlu isimler olarak tarihe yazılmışlardır.

1826 tarihine kadar yeniçeri ve sipahi teşkilatı tarafından yürütülen emniyet ve asayiş hizmetleri, 18 Haziran 1826'da yeniçeriliğin ortadan kaldırılarak yerine "Asakiri Muntazamai Mansuri", "Asakiri Muntazamai Hassa" ve 1834 tarihinde Anadolu ve Rumeli'nin bazı eyaletlerinde "Asakiri Redife" adı altında kumlan askeri teşkilatlar tarafından yürütülmüştür.

Ancak, bu yeni kuruluşlarla gerek hükümet merkezinde, gerekse eyaletlerde emniyet ve asayiş hizmetleri arzu edilen seviyede yürütülemediği. Özellikle; imparatorluğun içinde bulunduğu ortam, çok yönlü iç ve dış sorunlar, emniyet ve asayiş büyük ölçüde olumsuz yönde etkilemiştir.

Hükümet merkezi ve eyaletlerde emniyet ve asayiş hizmetim yapan kuruluşların ayrı ayrı ellerden ve bir mevzuata dayanmadan sevk ve idare edilmesi, başlı başına önemli bir sorun olmuştur.

3 Kasım 1839 tarihinde "Tanzimatı Hayriye-Gülhane Hattı Hümayunu" ile yeni bir devir açılmış, tanzimatın getirdiği batılılaşma hareketleri ve yenilikler çerçevesinde halkın can ve mal emniyeti, ırz ve namusu (umuru zap- tiye'nin) bu tarihten itibaren eyalet ve sancak valilikleri emrine gönderilen subaylar tarafından korunmuştur.

Zabıta görev ve hizmeti yapan kuruluşları birleştirerek, bir emir ve komuta altında toplamak maksadıyla; 16 Şubat 1846 tarihinde "Zaptiye Müşirliği" kurulmuş, eyalet ve sancaklardaki umur-u zaptiye hizmetleri, doğrudan doğruya bu makama bağlanmış. (Bu nedenle bu devreye "Tevhidi Zabıta" devresi de denilmektedir.)

Zaptiye Müşirliği ise, bir üst seviyede askeri bir makam olan "Seraskerlik" makamına bağlanmıştır. Böylece, esas görevi iç güvenlik ve düzeni sağlamak olan, tek elden sevk ve idare edilen yeni bir askeri zabıta sınıfı kurulmuştur.

Aynı tarihte bir Zaptiye Müşirliği Muavinliği ile bir Zaptiye Meclisi kurulmuştur. Bilahare, bu meclis lağvedilerek, yerine "Divanı Zaptiye" ve "Meclisi Tahkik" adı altında iki meclis kurulmuştur.

1846-1851 yılları arasında, idari ve adli hizmetler ile belediye zabıta görev ve hizmetlerini üstlenen "Zaptiye Müşirliğinin adı, 1851 tarihinde "Zaptiye Kaymakamliğı" olarak değiştirilmiştir.

Bir aralık zabıta görevi yine "seraskerlik"e verilmiş ise de, kısa bir zaman sonra "Zaptiye Müşirliği" yeniden kurulmuştur.

1864 tarihli "İdarei Vilayet Nizamnamesinin neşrinden bir yıl sonra, 1865'de Zaptiye Müşirliğinin emrinde "İdarei Livai Zaptiye" adlı meclise, İstanbul ve bölgesinin mülki idari görev ve sorumluluğu verilmiştir.

14 Haziran 1869 tarihine kadar, gerek merkezde gerekse taşrada zabıta görev ve hizmetleri emirname, ferman ve kadı fetvaları ile yürütülmeye çalışılmıştır. Bu tarihe kadar teşkilatın kanuni bir dayanağının mevcut olmadığı görülmektedir.

14 Haziran 1869 tarihinde teşkilatın ilk nizamnamesi olan "Asakir-i Zap

tiye" nizamnamesi yürürlüğe konmuştur. Bu nizamname ile zabıta görev ve hizmetleri, yetki ve sorumlulukları hukuki bir çerçeve içine alınmıştır.

Tanzimat-ı Hayriye'nin ilan yılı olan "1839" tarihi ile Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi'nin kabul tarihi olan 14 Haziran 1869 yılının "14 Haziran"ı birleştirilerek, "14 Haziran 1839" tarihi, "Jandarma Teşkilatının Kuruluş Günü" olarak kabul edilmiştir.

Asakir-i Zaptiye Nizamnamesine göre, her İl'de bir zaptiye alayı kurulmuş ve alayın personeli piyade ve süvariden teşekkül ettirilmiştir. Ayrıca, her alay taburlara, taburlar bölüklere, bölükler takımlara ayrılmıştır. Genellikle; her taburun en az 10 bölükten ve her bölüğün en az 10 takımdan teşekkül edeceği esası getirilmiştir. Her bölükte bir bölük ağası, bir bölük ağası muavini, bir jurnal muavini ünvanı ile 3 subay görevlendirilmiştir. Her taburun komutası bir tabur ağasına ve her alayın komutası bir alay beyi'ne verilmiştir. Her sancağın emrine birer tabur, kazalara ise birer bölük tahsis edilmiştir. Bu dönemde jandarma karakol teşkilatı henüz kurulmamıştır.

Zaptiye Askerliğinin hizmet müddeti 2 yıl olarak kabul edilmiş, ancak 2 yılı tamamlayanların arzu ettikleri takdirde yeniden istihdamı esası kabul edilmiştir. Yine sözkonusu nizamnameye göre, zaptiye askerliğine yazılacak olan erlerin 50 yaşından yukarı, 21 yaşından aşağı olmaması, hizmeti yapabilecek yetenekte ve sağlık durumu elverişli olması esası getirilmiştir. Bu durum, devletin güvenlik hizmetlerine verdiği önemi ortaya koymaktadır.

Sözkonusu nizamnameye göre, piyadelerin tüfek, kasatura, tabanca, süvarilerin ise filinta, çift tabanca ve kılıçla teçhiz edilmesi öngörülmüştür.

Kabul edilen nizamnamede teşkilata adli, idari ve askeri görevlerle, bazı belediye zabıtası hizmetleri de verilmiştir.

1870-1872 yıllarında, hapishane müdürü'ne gardiyanları zaptiye teşkilatına bağlanmıştır. Sonraları bu hizmete zaptiyeler tayin edilerek, askeri bir disiplin altına alınmıştır.

1876 yılında, Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'a Zaptiye Bahri Sefit Alay'ları gönderilmiştir. Bu alaylar kara, bahriye ve zabıta eğitimi görmüş askerlerden meydana getirilmiştir. Bu alaylar, deniz aşırı Osmanlı ülkelerinde asayiş sağladıktan sonra tekrar merkezlerine dönerlerdir.

Büyük emek ve çabalar sonucunda hazırlanarak yürürlüğe konan Jandarma Nizamnamesi ve bu Nizamnameye istinaden hazırlanan talimatlar, kağıt üzerinde kalarak uygulanamamış, personelin eğitimi ve istihdamında büyük hatalar yapılmış olması nedeniyle beklenen başarıya ulaşamamıştır. Bu başarısızlığın diğer nedeni de bu dönemde imparatorluğun çok karışık ve istikrarsız durumda bulunuşuydu.

Bu nedenle; kurulan zabıta teşkilatı, ülkenin iç güvenliğinde faydalı görev ve hizmetler yapacağı yerde, hükümeti daima baskı altında tutan, dış etkilere karşı hedef haline getiren ve çeşitli müdahalelere fırsat sağlayan bir teşkilat haline gelmiştir.

1877-1878 Osmanlı-Rus Harbinden mağlup çıkıldıktan sonra, Asakir-i Zaptiye Teşkilatında da nizam ve disiplinin bozulduğunu gören Sadrazam Sait Paşa, Avrupa devletlerindeki jandarma teşkilatına benzer güçlü, modern ve ülkenin ihtiyaçlarına cevap verecek bir zabıta teşkilatı kurmak için Fransa ve İngiltere'den subaylar getirmiştir. Bu subayların yardımıyla teşkilatlanmada değişiklik yapılmış, 16 Nisan 1880 tarihinde yeni bir Jandarma Nizamnamesi hazırlanmışsa da uygulamaya konulamamıştır. Bu dönemde Seraskerlik makamına bağlı "Umum Jandarma Merkeziyesi" kurulmuştur.

1908 yılında II nci Meşuriyet'in ilanı ile İngiltere, İtalya ve Fransa'dan subaylar getirilip yeniden düzenlenen Jandarma Teşkilatı, teşkilat ve eğitim yönünden yüksek bir seviyeye çıkarılmıştır. Memleket muhtelif müfettişlik bölgelerine ayrılarak, müfettişlik görevleri yabancı subaylara verilmiştir.

Yabancı subayların yardımı ile yeniden tensik ve teşkilatlandırılan jandarmanın, özellikle Rumeli'de büyük başarılar göstermesi üzerine, devlet bu teşkilatı bütün imparatorluk sahında kurarak millileştirmek amacı ile, yeniden çalışma ve faaliyetlerine hız vermiştir.

Yeni düzenlemede, teşkilat yine harbiye nezaretine bağlı kalmak şartıyla, "Jandarma Dairesi Merkeziyesi" yerine, "Umum Jandarma Kumandanlığı" adı altında yeniden kurularak başına Ferik Hilmi Paşa getirilmiştir.

Daha önceki çalışmalarıyla çok başarılı hizmetler yapan yabancı subaylar tekrar ülkeye davet edilmişlerdir. Kurulan bölge müfettişlikleri ile "Jandarma Genel Müfettişlik" görevlerine yabancı subaylar, yardımcılıklarına da Türk subaylar verilmiştir.

1911 yılında, İtalyan Savaşı ile Kuzey Afrika'yı, 1912 yılında üç Balkan devleti ile "Yugoslavya, Yunanistan ve Bulgaristan" yapılan Balkan Savaşı ile de Balkanları kaybetmiş, Anadolu ve Kuzey Arap Yarımadasına sıkışmış durumu ile Türkiye I inci Cihan Savaşına girmiştir.

1914 yılı başında Anadolu'da mevcut jandarma birliklerine ilaveten, 18 jandarma taburu daha kurulmuş ve bu taburlara, kıyı gözetleme ve asayiş görevleri verilmiştir.

1914 tarihinde muvakkat bir Jandarma Kanunu yürürlüğe konmuştur. Söz konusu kanun 8 maddeden ibaret olup, gerek merkezdeki, gerekse illerdeki teşkilat ile ilgili genel konular kapsamış, diğer konularda eski nizamname hükümlerinin uygulanacağı esasını getirmiştir.

26 Ekim 1917'de, 1914 tarihli kanunun özellikle jandarmanın mülki makamlarla ilişkilerindeki boşlukları tamamlamak üzere yeni bir kararname yürürlüğe konmuştur. 17 maddeden oluşan ve çok iyi hazırlanan bu kararname, uzun süre jandarma teşkilatında uygulanmıştır.

I inci Dünya Harbi ve onu takip eden İstiklal Harbi, jandarma teşkilatının kadrosunu altüst etmiş ve teşkilatı personel yönünden bir çıkmaza sokmuştur. Kıymetli komutan ve rütbeli porsenelden yoksun jandarma teşkilatının yeniden ıslah ve tevsiki bir zorunluluk haline gelmiştir.

Harp yıllarında silahlı kuvvetlerin yanında ve onun emrinde olarak bir taraftan iç güvenliği sağlarken diğer taraftan dış düşmanlara karşı Kafkasya'da, doğu ve güneydoğu illerimizle Suriye ve Irak cephelerinde yurt savunmasına katılan jandarma birlikleri buralarda kahramanca savaştılar. Özellikle Çanakkale Muharebelerini taçlandıran ve efsaneleştiren Alçıtepe-Kocaçimen Kireçtepe Muharebelerinde Gelibolu, Bursa, Kastamonu ve Yozgat seyyar jandarma taburlarının kahramanlıkları tarihe silinmez izlerle yazılmıştır. İngiliz generali Ogländer, bu eşsiz kahramanlıklar karşısında hayranlığını gizleyememiş ve hatıra defterine şunları yazmıştır:

"Takviyeli 29 uncu tümenin karaya çıkış hareketini, elinde hiçbir topçusu bulunmayan iki jandarma taburunun dört makineli tüfekte durdurmuş olduğunu henüz İngiltere'de bilen olmadığı gibi, yıllarca da olmayacaktır."

Jandarma taburlarının Çanakkale Harekatı için başkomutan vekili Enver Paşa da bu gerçeği teyit ederek, çok kısa ve öz olarak şu açıklamada bulunmuştur:

"Anafartalara dūřman çıktı. 10.000 tūfeklisine karřı 800 er mevcutlu Bursa ve Gelibolu Jandarma Taburları dūřmanı durdurdular. Gerçi bu taburlar eridiler fakat vatanın kalpgahı emindir."

Kurtuluř Savařı yıllarında, Damat Ferit hūkūmetinin elinde kuvvetli bir yaptırım gūcū bulundurmak amacı ile 16 Mart 1919'da Umum Jandarma Kumandanlıđı, İçiřleri Bakanlıđına bađlanmıřtır.

İstiklal Savařında Tūrk Jandarması, ūlkenin içinde bulunduđu ađır kořullara ve teřkilatın personel ve lojistik yōnünden çok yetersiz bir dūzeyde bulunmasına rađmen, savař sūresince sınırsız fedakarlık ve feragat ūrneklere vererek yurt ve ulusuna çok yōnlū ve bařarılı gōrev ve hizmetler yapma olanađını bulmuřtur.

4 yıl sūren ve mūttefiklerimizle beraber yenilgimizle sonuçlanan I inci Dūnya Savařı sonunda imzalanan Mondros Mūtarekesi ve bunu takiben Sevr Muahedesi sonucunda, Osmanlı İmparatorluđunun hakimiyeti altında bulunan ve çeřitli azınlık ve ulusların yařadıđı toprakların bilinen nedenlerle parçalanması, ordunun silahdan tecrit edilmesi, ūz Tūrk yurdunun galipler arasında taksim edilmesi ve ūlkede mevcut devlet ve hūkūmet otoritesinin tamamen kaybedilmesinin dođal bir sonucu olarak, ūlkenin her yerinde būyūk ūlde huzursuzluklar artmıř, her tarafa faaliyet gōsteren çete ve eřkiya, gūvensiz bir ortamın dođmasına sebep olmuřtu.

Ūzellikle; kırsal yōrelerle, kōy ve kasabalarda can, mal ve ırz emniyeti būyūk bir tehdit ve tehlike ile karřı karřıya gelmiřtir. Çeteler yurdun çeřitli bōlgelerini nūfuz bōlgeleri ilan ederek, adeta o bōlgeleri mūstakilen yōnetme durumuna girmiřlerdi. İřgaller karřısında İstanbul Hūkūmetinin tamamen kararsızlık ve řařkınlık içinde bulunması durumu daha da kōtūleřtirmiřti.

Tūrk jandarması, çok gūc kořullar altında yurdun i gūvenlik ve huzurunu sađlamak amacı ile, İstiklal Harbinin bařlangıcından sonuna kadar devamlı bir mūcadele içerisinde bulunmuř ve ūlke içerisinde en kritik anlarda i gūvenlik ve huzuru būyūk bir feragat ve fedakarlıkla sađlamıřtır.

Jandarma, dūřmanla çeřitli cephelerde muharebe eden ordu kuvvetlerinin geri bōlgelerini her yōnden emniyet altında bulundurmak için būyūk çabalar gōstermiř, bu gōrevde de bařarı sađlamıřtır. Ūzellikle, halkın askere alınmasında, ulařtırma araçlarının toplanıp cepheye řevkinde, cephe gerisindeki kritik tesislerin korunmasında, yol emniyetinde ve çeřitli yıkıcı faaliyetlere

karşı yaptığı mücadelelerde, geri bölge emniyeti için ordunun muharebe cephelelerinden asgari ölçüde kuvvet ayırmasına ve dolayısıyla daha güçlü olarak düşman karşısında bulunmasında önemli yardım ve katkıları olmuştur.

15 Mayıs 1919'da Yunan kuvvetleri, müttefiklerinin destek ve teşvikiyle İzmir'e çıkarılmıştı. Bu sırada Türk ordusunun emir ve komutasında büyük bir zafiyet doğmuş, yedek subaylar ve erlerin çoğu terhis olmuştu.

Durumun ciddiyetini yakından gören 57 nci Tümen Komutanı Albay Şefik (Asker), 23 Mayıs 1919'da Harbiye Nezaretine gönderdiği raporda, bölgedeki olayları uzun uzun anlattıktan sonra "durumu ıslah için Kuvayi Milliye teşkilatı vücuda getirmenin en iyi tedbir olacağını" bildirmişti. Bu suretle Albay Şefik ilk olarak Kuvayi Milliye fikrini ve buna ihtiyaç olduğunu ortaya koyuyordu.

Yurdun en kritik anında Albay Şefik'in Kuvayi Milliye fikrine ilk cevap verenler arasında jandarma subayları vardır. Kuvayi Milliye heyecan ve şuurunu bütün işgal bölgelerinde bir bayrak olarak canlandırarak ordunun diğer subayları gibi jandarma subaylarının da çok önemli hizmet ve katkıları olmuştur. Bunlardan Ödemiş Jandarma Komutanı Yüzbaşı Tahir Fethi Özerk halka silah dağıtmış, Teğmen Ahmet Rıfat Kemerdere bir kısım jandarma ile beraber halktan topladığı kuvvetleri Hacıilyas köyüne gönderip Yunan saldırganlarına karşı ilk silahlı mukavemeti tertiplemiştir.

Nazilli İlçe Jandarma Komutanı Arap Yüzbaşı adıyla anılan Nuri Vural, Demirci Mehmet Efe ile anlaşarak onu dağdan indirmiş, Kuvayi Milliye'ye katılarak Yunanlılara karşı Aydın cephesinin kurulmasını sağlamıştır.

Orgeneral Fahrettin Altay, yıllar sonra yayınladığı hatırasında, "Eğer Demirci Mehmet Efe Padişah tarafına geçseydi, Yunanlılara karşı mukavemet başlatılamaz, cephe kurulamazdı" demiştir. Bu da Jandarma Yüzbaşı Arap Nuri'nin başardığı işin önemini belirtmeye yeter. Ayrıntılı cephesinde rahmetli Ali Çetinkaya ile birlikte Yunanlılara karşı ilk mukavemet hareketine girişen ve Yunanlılarla mücadele edenler arasında bir çok jandarma subay, astsubay ve eri vardır. Rahmetli emekli Albay Hüsnü Şen bunlardan birisidir. Kilikya cephesinde Fransızlara karşı halka silah dağıtan, halkı düşmana karşı mücadeleye teşvik eden, çeteler kurarak bu faaliyeti organize edenlerin başında jandarma subayları gelmektedir. Jandarma Teğmen Besim Al- bayoğlu. Adana hükümet konağına çekilmiş olan Fransız bayrağını indirerek

yerine Türk bayrağını çektikten sonra, Kuvayı Milliye'ye katılmıştır. Jandarma Yüzbaşısı Sinan Tekelioğlu (Ali Ratip) cephedeki hareketi idare etmiştir. Karabomba Müfrezesi Komutanı Hasân Karaafet (J. Alb. Haşan Fehmi Akıncı) Karboğazı mevkiinde Fransızların bir taburunu esir almıştır.

İstiklal Savaşı başlangıç safhasında yapılacak bir mücadele için, ordunun büyük ölçüde ihtiyacı olan kritik personel, silah ve mühimmatın işgal altındaki bölgelerden gizlice çeşitli yol ve vasıtalarla Anadolu'ya şevkinde diğer ordu subayları ile beraber jandarma subay ve astsubayları da görev almış ve bu konuda da çok başarılı ve yararlı hizmetler yapmışlardır.

Harbin başlangıcında, Osmanlı Hükümetinin İstanbul'dan verdiği çeşitli konulardaki emir ve talimatların, milli mücadele aleyhinde olduğunu gören jandarma teşkilatının, bu emirleri yerine getirmemek suretiyle, gösterdiği uyanıklık ve vatanperverlik övgülmeğe değer bir tutum olarak tarihimize tescil edilmiştir.

T.B.M.M. Hükümetinin kurulmasından sonra yurdun çeşitli bölgelerinde bulunan Jandarma Teşkilatı, T.B.M.M. Hükümetinin karar ve emirlerini tüm İstiklal Savaşı boyunca, en güç ve ağır koşullar altında yerine getirmiş ve T.B.M.M. Hükümetinin yurt sathında en güvenilir icra kuvveti olmuştur.

I inci Dünya Harbini müteakip, ordunun diğer unsurları gibi jandarma teşkilatı da çok güç koşullar altında bulunuyordu. İstiklal Savaşının başlangıç yıllarında, bir kısım kuvveti ile Kuvayı Milliye'yi destekleyen ve güçlendiren jandarma teşkilatı, düzenli ordunun kurulmasından sonra, en seçkin personelini ve kuvvetini ordu emrine vermek suretiyle, bu savaş boyunca, ordu ile beraber aynı cephede ve onun emrinde olarak savaşmış ve bu uğurda bir çok personelini şehit vermiştir.

İstiklal Savaşı esnasında meydana gelen "Şeyh Eşref, Ali Batı, Haçın, Bozkır, Anzavur, I ve II nci Düzce, Konya, Koçkırı, Pontur, Yozgat ve Zile" ayaklanmalarının başlangıç safhasında, isyancıların karşısına ilk kez jandarmalar çıkmış ve ordu kuvvetleri gelinceye kadar isyanın büyümesine engel olmuş ve ordu kuvvetleri bölgeye geldiğinde bir kısım kuvveti ile onun emrinde olarak isyancıların tenkilinde görev almıştır.

29 Ekim 1923'de Cumhuriyetin ilanından sonra, devletin bir çok kuruluşlarında olduğu gibi, jandarma teşkilatında da reorganizasyon çalışmalarına bir plan çerçevesi içerisinde başlanılmıştır.

812 sayılı Kanun ve daha sonra çıkarılan 1861 sayılı Kanunla erat işlemleri ve yetiştirilmeleri yeni esaslara bağlanmış ve 1918'de kapatılmış bulunan Jandarma Astsubay Okulu İzmir'de yeniden açılmıştır. Bu okul daha sonra Konya'ya ve oradan da Ankara'ya nakledilmiştir.

Sabit Jandarma Bölge Müfettişlikleri ve bunların emrinde bulunan İl Jandarma Alay Komutanlıkları yeniden teşkilatlandırılmış, iç güvenlik hizmetlerinde kullanılan seyyar jandarma birlikleri, bazı doğu ve güneydoğu illerinde günün koşulları ve ihtiyaçları dikkate alınarak yeni kuruluşlarla güçlendirilmiştir.

Gerek I inci Dünya Harbi ve gerekse İstiklal Harbi, jandarma karakollarında büyük boşluklar açmış ve bu durumun doğal bir sonucu olarak, teşkilat, meslekten yetişmiş tecrübeli subay, astsubay ve erlerden mahrum kalmıştı. Ülkenin içinde bulunduğu iç güvenlik sorunları ise, teşkilatın süratle her yönden, özellikle personel yönünden güçlendirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu durumu dikkate alan Cumhuriyet Hükümetleri, jandarma sınıfındaki subay ve astsubay boşluklarının kara kuvvetlerinden seçilecek değerli komutan ve subaylarla takviyesine karar vermiş ve kısa bir süre içerisinde uygulamaya geçilmiştir.

Cumhuriyetin ilanından sonra, mevzuat yönünden Jandarma Teşkilatında ilk büyük aşama 1930 yılında yapılmıştır. Bu tarihe kadar jandarma teşkilatının görev ve sorumluluklarını belirgin bir şekilde ortaya koyan hukuki bir dayanak mevcut değildi. Teşkilat görev ve hizmetleri dağınık bazı mevzuatlara göre yürütülüyordu.

22 Haziran 1930 tarihinde, 1706 sayılı Kanunun kabulü ile ilk defa jandarma teşkilatı bir yasa ile hukuki statüsünü kazanmıştır. Bu kanunda, özellikle, jandarmanın tanımı, görevleriyle bağlılık durumları, sıfat ve yetkisi ile her kademedeki komutanların görev ve sorumlulukları tespit edilmiştir.

1935 yılında, jandarma teşkilatı için çok önemli bir gelişme olmuş, jandarma subaylarının Kara Harp Okulu'ndan karşılanması esas kabul edilmiştir.

1937 yılında "Jandarma Teşkilat ve Vazife Nizamnamesi" yürürlüğe girerek 1706 sayılı Kanunun tatbiki şekline açıklık getirilmiştir.

Cumhuriyet devrinde, özellikle 1923-1938 tarihleri arasında Türkiye Cumhuriyeti Jandarması, içinde bulunduğu ağır koşullara rağmen kendi ola

nakları çerçevesinde yurt ve ulusuna büyük hizmetler yapmıştır. Özellikle cumhuriyetin ilanından sonra, bir plan dahilinde yürütölen Atatürk devrim ve ilkelerinin korunmasında ve halka mal edilmesinde bilinçli çaba ve faaliyetleri ile önemli görev ve hizmetler ifa etmiş, Cumhuriyet, Atatürk İnkılap ve tikelerinin en inançlı ve güçlü savunucusu olmuştur.

1939 yılında jandarma teşkilatı, sabit jandarma birlikleri, seyyar jandarma birlikleri, jandarma eğitim birlikleri ve okullar olmak üzere 3 bölüm halinde yeniden düzenlenmiştir.

Sabit jandarma birlikleri; İçişleri Bakanlığı emrinde olarak memleketin emniyet, asayiş ve huzuru sağlayıcı görevlerini yürütmekle, seyyar jandarma birlikleri; özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerinde sabit jandarma birliklerinin ulaşamadığı yörelerdeki olayları bastırmada, çevre emniyet ve asayişini sağlamada ve buralardaki takip işlerinde, eğitim birlikleri ve okullar ise bir taraftan personelin genel ve mesleki eğitimleriyle, diğer taraftan buldukları bölgelerde çıkması muhtemel olayları bastırmada kullanılmak üzere görevlendirilmişlerdir.

II nci Dünya Harbinin kaçınılmaz bir hale geldiği 1939 yılında TSK seferi duruma geçerken, jandarma teşkilatının görevleri daha da ağırlaşmıştır. Bir kısım jandarma birlikleri kara kuvvetleri emrine verilerek Edirne ve Çanakkale gibi önemli mevkilere gönderilmişlerdir. Bu zafiyeti gidermek maksadıyla jandarma teşkilatında yeniden örgütlenmelere gidilerek 14 jandarma eğitim taburu teşkil edilmiştir.

1943 yılında jandarma silah ve malzeme tamirhanesi kurulmuştur.

1949 yılında nüfusu fazla olan illerde, polis görevli jandarma birlikleri kurulmuş ise de bu birlikler 1960 yılında kaldırılmıştır.

1952 yılında Türkiye resmen NATO'ya katılınca TSK yeniden donatılmaya, modem silah, araç ve gereçlerle güçlenmeye başlamış, buna karşılık milli bir kuruluş olması nedeniyle jandarma NATO yardımlarından yararlanamamıştır. Ancak milli bütçeden sağlanan imkanlarla silahlı kuvvetlere paralel olarak, jandarma teşkilatı da bu gelişmelere ayak uydurmuştur. Milli bir kuruluş olan ve sivil yönetim ile askeri yönetimi bağdaştırarak görev yapan jandarma teşkilatı, 1952-1960 yıllarında demokratik sistemin gereklerine uygun olarak, Türk ulusunun ihtiyaçlarına cevap verme gayreti içerisinde görevini yürütmüştür.

1956 yılında yürürlüğe giren 6815 sayılı Kanunla, bu tarihe kadar Gümrük Tekel Bakanlığına bağlı, tümen seviyesinde askeri bir kuruluş olan "Gümrük Umum Kumandanlığı" tarafından yürütülen sınırlar, kıyı ve karasularımızın emniyet ve korunması ile gümrük bölgesinde kaçakçılığın men, takip ve tahkik görevleri ve sorumluluğu, İçişleri Bakanlığına, dolayısıyla Jandarma Genel Komutanlığına verilmiştir.

1957 yılında Jandarma Sınır Birlikleri tugaylar haline dönüştürülmüş, Jandarma Eğitim Tugayları kurulmuştur.

1966-1967 yıllarında bazı iller pilot il seçilmek suretiyle, "Toplu Sistem" uygulamasına geçilerek bu illerdeki mevcut karakolların il ve ilçe merkezlerinde toplanması sağlanmıştır.

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de iç güvenlikle ilgili sorunlar ve sorunlara ilişkin çözüm şekilleri süratli bir gelişme göstermiş, özellikle 1961 Anayasasının yürürlüğe girmesiyle vatandaşlara tanınan geniş özgürlükler; içte ve dışta ülkemizin güvenliğini bozacak, özel amaç ve hedefleri olan şahıs ve örgütlere, bu durumdan kendi emelleri istikametinde azami derecede yararlanma ve kötüye kullanma imkanı sağlamıştır. Ayrıca; toplum bünyesinde, politik ve sosyo-ekonomik koşulların meydana getirdiği çok yönlü iç güvenlik sorunlarını da olumsuz yönde etkileyen önemli faktörlerden biri olmuştur. Aynı yıl Jandarma Bölge Komutanlıkları kurulmak suretiyle yeni bir organizasyona geçilmiştir.

Ülke düzeyinde girilen çeşitli toplumsal ve anarşik olaylarla ilgili uygulamalarda, bütün olayların artık geçmişte olduğu gibi klasik zabıta usul, metod ve olanakları olan mevcut zabıta kuvvetleriyle önlenebileceğinin anlaşılması üzerine; bu tür hizmetleri etkin bir şekilde yapabilecek nitelikte "Jandarma Komando Birlikleri"nin kurulması kararlaştırılmıştır. Bunun üzerine 1963 yılında Foça'da Jandarma Komando Okulu açılarak jandarma subay, astsubay, erbaş ve erleri yetiştirilmeye başlanmıştır.

Çağımızın teknolojik gelişmelerine paralel olarak suç çeşitlerinin artması ve işlemlerdeki sürat gibi faktörleri gözönüne alan Jandarma Genel Komutanlığı, emniyet ve asayiş görevlerini etkili ve süratli bir şekilde yerine getirebilmek amacıyla bünyesinde havacılık birlikleri kurmaya karar vermiştir. 1968 yılında 4 adet AB-206 tipi keşif ve gözetleme helikopterleri ile helikopter bölük komutanlığı adı altında II nci Taktik Hava Kuvvetleri Komu

tanlığı bünyesinde ilk Jandarma Havacılık Birliği Diyarbakır'da kurulmuştur.

1969 yılında Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde, Narkotik Şube adı altında yeni bir şube teşkil edilmiş, 30 ilde uyuşturucu maddelerle mücadele timleri modern araç ve gereçlerle donatılarak faaliyete geçirilmiştir. Ayrıca bu maksatla 3 uçaklı bir hava kontrol ekibi de görevlendirilmiştir.

1956 yılında 6815 sayılı Yasa ile jandarmaya verilen sınır, kıyı ve karasularımızın korunması ve güvenliğinin sağlanması görevlerinden, kıyı ve karasularımızın korunması görevi, 1982 yılında 2692 sayılı Yasa ile Sahil Güvenlik Komutanlığına, kara sınırlarımızın korunması ve güvenliğinin sağlanması görevi ise, 1988 yılında 3497 sayılı Yasa ile Kara Kuvvetleri Komutanlığına verilmiştir. Halen Suriye ve İran sınırlarımızın bir kısmı ile Irak sınırımızın tamamının korunması ve güvenliğinin sağlanması görevi, Jandarma Genel Komutanlığına yürütülmektedir.

Jandarma Komando Birlikleri, 1974 yılında diğer kuvvetlerin yanında iki komando taburu ile Kıbrıs Barış Harekati'na iştirak etmiştir. Bu harekatta jandarma komando taburları, 24 Temmuz günü Sihari Deresinde ağır silahlarla takviyeli 24 araçlık Rum konvoyunun pusuya düşürülerek imha edilmesi ve Beş Parmak Dağlarının temizlenmesi hareketinde kendilerine verilen görevleri üstün başarı ile ifa etmişlerdir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde meydana gelen bölücü ve terörist hareketlere karşı mücadelede uygulanan sıkıyönetimin 19 Temmuz 1987 tarihinde kaldırılmasıyla, yerine Diyarbakır'da "Olağanüstü Hal Bölge Valiliği" kurulmuştur. Başlangıçta sekiz il bağlı iken, 1990 yılında il olan Batman ve Şırnak ilçelerinin de bağlanmasıyla il sayısı 10'a yükselmiştir. Bölge Valiliği ile birlikte, kolordu seviyesinde Jandarma Asayiş Komutanlığı da kurularak bu illerde iç güvenlikle görevli bütün askeri birlikler bu komutanlığa bağlanmıştır. 286 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile de Jandarma Asayiş Komutanlığı, Olağanüstü Hal Bölge Valisine karşı sorumlu kılınmıştır.

2. BUGÜNKÜ VE GELECEĞİN JANDARMA TEŞKİLATI

Jandarma Teşkilatı, toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik alanlardaki gelişmelere paralel olarak devamlı kendini yenilemek zorunda kalmıştır. 1983 yılında günün şartları gözönüne alınarak, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ve Yönetmeliği çıkarılmıştır. Bu yasa ile jandarmanın bugünkü statüsü ortaya çıkmıştır. Buna göre;

Türkiye Cumhuriyeti Jandarması; emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanun ve nizamların verdiği görevleri yerine getiren, silahlı, askeri bir güvenlik ve kolluk kuvvetidir.

Jandarma Genel Komutanlığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olup, silahlı kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğretim bakımından Genelkurmay Başkanlığına, emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin ifası yönünden İçişleri Bakanlığına bağlıdır.

Jandarmaya, başta 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu olmak üzere yaklaşık 270 civarında kanun görev vermekte olup, bu görevleri dört ana başlık altında toplamak mümkündür.

Mülki Görevleri

Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek, suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korumalarını yapmaktır.

Adli Görevleri

İşlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmeyi kapsar.

Askeri Görevleri

Askeri kanun ve nizamların verdiği görevler ile Genelkurmay Başkanlığınca verilen görevleri yapmaktır.

Diğer Görevleri

Mülki, adli ve askeri görevler dışında kalan ve diğer kanun ve nizam hükümlerinin icrası ile bunlara dayalı emir ve kararlarla verilen görevlerdir.

Tarihi; şan, şeref, fedakarlık ve tevazünün en güzel örnekleriyle dolu, Türkiye Cumhuriyeti Jandarması; kuruluşundan bugüne kadar askeri hüviyet ve bu hüviyetin en belirgin özelliği olan, kuvvetli bir disiplin, üstün bir görev anlayışı içinde kendisine tevdi edilen her türlü görevi en güç koşullar altında ve hayatı pahasına da olsa seve seve yapmaktadır.

Cumhuriyetin 70'inci yıldönümünde jandarma; siyasi, sosyal, kültürel, teknik ve ekonomik gelişmelere paralel olarak değışen suç neveleri ile mücadelede toplumun güvenlik ihtiyaçlarına cevap verebilme ve hizmet götürebilme bakımından, her zaman uygun teşkilata ve donatıma sahip olmak zorundadır. Bu amaçla, ÷lkemizin güvenlik ihtiyaçları doğrultusunda jandarma birliklerinin her alanda gelişme ve modernizasyonuna ait gayretler devam etmektedir.

Eskiden, subay ve astsubaylardan oluşan tecrübeli personel yapısı, 3466 sayılı Uzman Jandarma Kanununun çıkarılması ile subay, astsubay ve uzman jandarma olarak değıştirilmiştir. Uzman Jandarma Kanunu çıkarılarak, sivil kaynaktan sınavla alman uzman jandarma adayları öğrencilerinin yetiştirilmesi ile teşkilata çok miktarda profesyonel personel olan uzman jandarma çavuşların katılımı sağlanmıştır.

Uzman jandarmalar prensip olarak, emniyet ve asayiş hizmetlerinin doğrudan yerine getirildiği jandarma karakollarında ve polis memuru eşidi görevlerde istihdam edilmektedir. Ayrıca, astsubay temini, uzman jandarma çavuş kaynağına dayandırılmış olup, bu kaynaktan astsubay ihtiyacı karşılanmaktadır.

Jandarma teşkilatındaki profesyonel personel miktarının daha da artırılması için uzman erbaş alımına gidilmiştir. Alman bu personelin komando birliklerine verilmesiyle, bu birliklerin etkinliklerinin artırılması sağlanmış olacaktır.

Jandarma Genel Komutanlığına bağlı okullar ve eğitim birliklerinde; jandarma astsubay, uzman jandarma çavuş, erbaş ve erlere, günümüzün hızla değışen teknolojisi dikkate alınarak, modern araç ve gereçler yardımı ile en üst seviyede eğitim ve öğretim verilmektedir. Atatürkçü düşünce sistemi'ne, sarsılmaz azim ve üstün vazife şuuruna, yüksek fizik ve moral gücüne ve çağın gerekli kıldığı bilgi ve beceriye sahip birlikler ve personel yetiştiren Jandarma Genel Komutanlığı, bu konuda daha ileriye gitmek için her türlü çaba ve faaliyetini sürdürmektedir.

Jandarmanın eğitim sistemi, göreve ve ihtisasa yönelik hale getirilerek eğitim birliklerinde ihtisaslaşmaya gidilmiş, erbaş ve erler görev alacakları bölge özelliklerine göre yetiştirilmeye başlanmıştır.

Son yıllarda yetiştirilen subay, astsubay ve uzman jandarma çavuşların miktarlarının artması nedeniyle, yeni bir Jandarma Okullar Komutanlığı

kompleksi inşasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle Jandarma Okullar kompleksinin inşasına başlanmış olup, inşaatı hızla devam etmektedir. Jandarma Okullar Komutanlığının yeni binaya taşınmasıyla, personelin daha modern ve uygun şartlarda geleceğin koşullarına cevap verecek şekilde daha eğitimli ve daha bilgili bir şekilde yetişmesine imkan sağlanmış olacaktır.

Yurdumuzun % 92'lik bir bölümünde halkın huzur ve güvenliğini sağlamaktan sorumlu Jandarma Genel Komutanlığı, sürekli değişen ve gelişen bir ortamda yeterli hizmet verebilmek amacıyla;

- Geniş sorumluluk sahasının kontrolü, olaylara süratle ve emniyetli bir şekilde müdahale, suçluların takip ve yakalanması için arazi ve yol tipi devriye araçlarıyla çeşitli tipte zırhlı araçlar tedarik ederek, jandarma birliklerinin hareket kabiliyetini arttırmıştır.

- Kar yağışı nedeniyle yolları kapanan ve ulaşım imkanı kısıtlanan yerleşim birimlerine, ihtiyaç duydukları yer ve zamanda devletin yardım elini uzatmak, huzur ve güveni sağlamak için o bölgelerde konuşlandırılmış jandarma birliklerine karüstü aracı ve kar motorsikletleri tedarik edilerek hareket yeteneği kazandırılmıştır.

- Tüm yurt sahında değişik görevler icra eden jandarma birliklerinin, hedeflenen ateş gücü seviyesine kavuşturulması ve görev özelliklerine göre donatılması için; ateş gücü yüksek, seri, hafif ve istikrarlı silahlarla modemeze edilmesi gayretlerini devam ettirmektedir.

- Tedarik edilen özel teçhizat ile birliklerin özellikle gece görüş imkan ve kabiliyetlerini arttırmıştır.

Sınırların etkili kontrolünü sağlamak ve terörle mücadelede etkinliği artırmak için, jandarma sınır birliklerinin yeniden yapılanması çerçevesinde personel, araç, gereç, silah ve muhabere imkan ve kabiliyetleri arttırılmıştır. Sınırların modern cihazlarla korunmasını sağlamak için geliştirilen projeler gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Yılın belirli dönemlerinde nüfusu artan bölgelerde, huzur ve güvenin temini amacıyla karavan tipi seyyar asayiş karakolu kurulmak suretiyle hizmet verilmektedir.

Ülkemizde turizm faaliyetlerine paralel olarak turizmin yoğun olduğu

bölgelerde emniyet ve asayiş hizmetleri, İl Jandarma Komutanlıkları bünyesinde oluşturulan özel kıyafetli ve yabancı dil bilen personele sahip jandarma karakolları tarafından yürütölmektedir.

Sorumluluk bölgesinde devlet büyüklerini korumak ve eskort hizmetlerini yerine getirmek, devriye ve operasyon görevlerini etkin bir şekilde yapmak amacıyla çevik ekipler oluşturulmuştur.

Teknolojik gelişmelere paralel olarak, suç çeşitlerinin artması ve işlenmesindeki sürat gibi faktörleri gözönüne alan Jandarma Genel Komutanlığı, görevlerini süratle yerine getirebilmek amacıyla bünyesinde havacılık birliklerini kurmuştur.

Havacılık desteğini, yurdumuzun % 92'lik bir alanında doğrudan, geri kalan kısmında ise görev verildiğinde jandarma birliklerinin hizmetine verebilmek amacıyla, jandarma havacılığının yurt sathına yayılması ve ileri teknolojiye sahip hava araçları ile teçhiz edilmesi çalışmaları sonucunda;

- Ankara'da, Ankara Jandarma Hava Grup Komutanlığı,
- Diyarbakır'da, Diyarbakır Jandarma Hava Grup Komutanlığı,
- Van'da, Van Jandarma Helikopter Filo Komutanlığı kurularak faaliyete geçirilmiş olup, İzmir, İstanbul ve Adana'da da birer Jandarma Helikopter Filo Komutanlığı kurulması planlanmıştır.

Jandarma havacılık birlikleri; halkımızın refah, huzur ve güvenliğini sağlamak için, zaman ve yer gözetmeden her türlü imkanı kullanarak;

- Güç durumda kalmış hasta ve yaralıların naklinde,
- Tabii afetlerde, mahsur kalan insanların kurtarılması, kayıpların aranması, felaketzedelere ilaç ve yiyecek ulaştırılmasında,
- Ülke ekonomisine zarar veren kaçakçılığın önlenmesi amacıyla havadan keşif, gözetleme ve devriye hizmetlerinde,
- Askeri ve sivil personel ile malzeme taşınmasında ve kuryelik hizmetlerinde,
- Suçuların havadan takip ve gözetlenmesinde, yeri tespit edilen

suçluların muhtelif kaçış istikametlerinin kesilmesi için kritik yerlere kuvvet indirilmesinde,

başarı ile görev yapmaktadır.

Jandarma havacılık birlikleri, gelişen teknolojiye paralel olarak kendini yenilemektedir. Kendi türünde en gelişmiş helikopter ve uçaklarıyla, eğitilmiş personeli ile görevini en iyi şekilde yapmaktadır.

Emniyet ve asayişin bütün yurt sathında istikrarlı bir şekilde temini için, önleyici zabıta hizmetleri kapsamında ve suç işlenmesinden sonra yerine getirilen tüm faaliyetlerde modern, emniyetli ve elastiki bir haberleşme sistemi kuran Jandarma Genel Komutanlığı, 1981 yılından itibaren de teknoloji harikası bilgisayarları yaygın bir şekilde kullanmaktadır.

Vatandaşların, sorumluluk sahasında zabıta konularında jandarma birliklerine yapacağı müracaatlarda kolaylık sağlanması için, "156 jandarma imdat servisi" tesis edilmiş olup, PTT imkanlarına paralel olarak ülkemizin her tarafında yaygınlaştırmaktadır.

Ülke nüfusunun artması, haberleşme, ulaşım imkanlarının gelişmesi, sanayileşmenin hızlanması ve bu faktörlerin etkisiyle sosyal hareketliliğin artması neticesinde; basit olaylar daha karmaşık yapıya, organize, bölgesel ve ideolojik olaylara dönüşmüştür. Bu değişime paralel olarak, suçlularla mücadelede, jandarma birliklerine kriminal yetenek kazandırılması hedeflenmiş ve kriminal laboratuvarların kurulması çalışmaları hızlandırılmıştır.

En son model teknik cihazları, yurtiçi ve yurtdışı kurslarla yetiştirilmiş uzman personeli ile parmak izi, balistik, grafoloji ve sahtecilik, patlayıcı maddeler, kimya, biyoloji, teknik fotoğraflar ve ses analizi laboratuvar bölümlerinden oluşan merkez kriminal laboratuvarları Ankara'da faaliyete geçmiştir.

Bundan sonra bir plan dahilinde, bölge laboratuvarları ve illerdeki kriminal ve narkotik tim komutanlıklarının kuruluş faaliyetlerine devam edilecektir.

Sorumluluk bölgelerinde deniz, göl, baraj ve nehir bulunan İl Jandarma Komutanlıklarının emniyet, yardım ve kurtarma görevlerini etkin bir şekilde yapmalarını sağlamak amacıyla, bünyelerinde sahil timlerinin kurulması ve bunlara deniz, göl ve nehirlerde hareket kabiliyetinin kazandırılması planlanmıştır.

Elverişli arazi ve iklim koşulları nedeniyle yakın bir zamanda büyük bir gelişme göstermesi beklenen dağcılık ve kayak sporlarında, jandarmanın; emniyet, yardım ve kurtarma görevlerini etkin bir şekilde yapabilmesi için dağ karakollarının teşkili önem arz etmektedir. Nitekim, Fransa'da Mont-Blanc Tepesinde 1957 yılında kış sporları yapılırken büyük bir kaza olması sonucu, Fransız Jandarması dağcılık birliklerini kurmak zorunda kalmıştır.

Uyuşturucu ve patlayıcı madde tespiti, iz takibi ve hassas noktaların korunması, çığ, deprem gibi tabii afetlerde kurtarma görevlerinde kullanılacak köpeklerin yetiştirilmesi uygun değerlendirilmektedir. Bu nedenlerle dağcılık birlikleriyle, köpek eğitim merkezinin kurulmasının planlamaya alınması geleceğin ihtiyaçlarının karşılanması bakımından yararlı görölmektedir.

Sonuç olarak;

İstiklal Savaşı neticesinde çağdaş, dinamik ve güçlü bir devlet ortaya çıkaran Mustafa Kemal Atatürk'ün yepyeni bir şekil verdiği Türkiye Cumhuriyeti; Jandarma Teşkilatının ölkemize olan büyük hizmetlerini her zaman takdirle karşılamış ve teşkilatın gelişmesi için her türlü çabayı sarfetmiştir.

Geçmişte olduğu gibi bugün ve gelecekte de Türkiye Cumhuriyeti Jandarmasının tek amaç ve hedefi;

Aziz yurt ve büyük ulusunun emir ve hizmetlerinde olarak, adil, tarafsız, Atatürkçü, halka dönük üstün hizmet felsefesiyle O'nun sevgi ve güvenini kazanmak ve O'na layık olmaktır.

CUMHURİYETİN 70. YILINDA SAHİL GÜVENLİK HİZMETLERİ

Dz.Yzb.S.Oğuz TANIR*

GİRİŞ

1990'lı yılların başlarında dünyamızda meydana gelen olaylar nerede ise karşımıza yepyeni bir dünya düzeni çıkarmıştır. İki süper gücün boy ölçüşmesine dayalı bir dünya düzeni yerini, bir süper güç, istikrarsızlık ve belirsizlik içerisinde dağılmış bir pakttan geri kalanlar ve bu gelişmeleri izleyen bir uluslar grubundan oluşan bir düzene bırakmıştır.

Bu gelişme, tamamen askeri güce dayalı klasik güvenlik sisteminin yerini çok boyutlu (iç güvenlik, dış güvenlik, ekonomi, çevre v.s.) bir güvenlik sistemine dönüştürmektedir. Bu gelişmenin ışığında Silahlı Kuvvetlerin yavaş yavaş küçülmesi ve yeni roller araması kaçınılmaz olacaktır. Daha şimdiden insani yardım (humanitarian aid), çevre koruma, NATO'nun görevleri arasına girmiş tatbikatlarda mültecilerin tahliyesi (non combttand evacuation) çok denenen taktikler haline gelmiştir.

Bu gelişmelerin ışığında çevre ile ilgili, iç güvenlik ile ilgili, ekonomik menfaatlerin korunması ile ilgili icracı unsurlar süratle önem kazanmaya başlamış ve bu önem her geçen günde artmaya devam etmiştir.

Bu kuruluşlardan bir tanesi belki de en belirgin olanı Sahil Güvenlik Komutanlığıdır.

Bu yazımızda iç güvenlikten dış güvenliğe, ekonomik değerlerin korunmasından çevrenin korunmasına uzanan çok geniş bir spektrumda görev ve sorumlulukları olan Sahil Güvenlik Komutanlığından bahsedeceğiz.

* Elkt. Pl. Prj. Sb.

SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Sahil Güvenlik gerek Devletin güvenliği ve gerekse ekonomik menfaatlerimizin korunması açısından Osmanlı İmparatorluğu 1859 yılında bugünkü Sahil Güvenlik Komutanlığı nüvesini teşkil edebileceğini söyleyebileceğimiz Rüşumat Emanetine bağlı bir muhafaza memurluğu teşkil etmiştir. Bu kuruluşu desteklemek amacıyla 1886 yılında sahil devriyeleri esasına dayanan kordon bölükleri teşkil edilmiştir.

Cumhuriyet döneminde, yeni bir yapılanmaya gidilerek Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı kurulmuştur. Daha sonra bu Komutanlık lağedilerek fonksiyonları 1956 yılına kadar Jandarma Genel Komutanlığına geçmiştir.

Bu suretle Jandarma Genel Komutanlığına geçen fonksiyonların yürütülmesinde karşılaşılan güçlükler nedeniyle, müstakil bir Komutanlığın teşkil edilmesi zorunlu görülerek 1982 yılında Sahil Güvenlik Komutanlığı kurulmuştur.

SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞININ KURULUŞ AMACI

2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu'nun I inci maddesinde belirtildiği üzere, Komutanlığın kuruluş amacı; "Bütün sahillerimiz, karasularımız ile iç sularımız olan MARMARA DENİZİ, İSTANBUL ve ÇANAKKALE BOĞAZLARI ile liman ve körfezlerimizin korunması, güvenliğinin sağlanması, ulusal ve uluslararası hukuk kuralları uyarınca hüküranlık haklarına sahip olduğumuz denizlerde, bu hak ve yetkilerin Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın genel sorumluluğu dışında kalanların kullanılması, deniz yolu ile yapılan kaçakçılığın önlenmesi, izlenmesi ve suçlular hakkında gerekli işlemleri yapmaktır."

Belirtilen kuruluş amacı doğrultusunda, Sahil Güvenlik Komutanlığı; 7478 Km. lik kıyılarımız, 76603 Km. karelik karasularımız ile 154.521 Km. karelik Karadeniz Münhasır Ekonomik Bölgesini de içine alan 347.000 Km. karelik bir sorumluluk sahasında görev yapmaktadır.

SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞININ GÖREVLERİ

Sahil Güvenlik Komutanlığı 1982 yılında bütün sahillerimiz, karasularımız ile iç sularımız olan Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale Boğazları liman ve körfezlerimizin güvenliğini sağlamak, ulusal ve uluslararası hukuk

kuralları uyarınca hükümler haklarına sahip olduğumuz denizlerde bu hak ve yetkilerin Deniz Kuvvetleri genel sorumluluğu dışında kalanların kullanılması, deniz yolu ile yapılan kaçakçılığın önlenmesi ve izlenmesi amacı ile 2692 sayılı Yasa gereği kurulmuştur. Detaylı görevler 16 Temmuz 1985 tarihli Sahil Güvenlik Komutanlığının İdari ve Adli Görevlerine İlişkin Tüzükle belirlenmiştir.

Sahil Güvenlik Komutanlığı kuruluş amacına yönelik görevlerini, Genelkurmay Başkanlığı ile 9 bakanlığı ilgilendiren, 42 kanun ve bunların icrasına yönelik 32 kararname, tüzük ve yönetmelik ile ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler kapsamında 347.000 km. karelik oldukça geniş bir deniz sahasında yerine getirmektedir.

Komutanlık, yukarıda belirtilen sorumluluk sahasında 2692 sayılı Kuruluş Yasası ve buna dair Tüzüğe istinaden;

- Kaçakçılığın men ve takibi,
- Su ürünleri avcılığının (balıkçılık, dalışlar) denetlenmesi,
- Liman dışında sağlık hizmetlerinin denetimi,
- Kültür ve tabiat varlıklarının korunması,
- Liman dışında denizde can ve mal emniyetine ilişkin olarak gemi/ teknelerin yeterliliklerinin denetlenmesi,
- Kabotaj haklarımızın korunması,
- Ticaret, Gümrük, Telsiz, Bayrak ve Pasaport Kanunlarında öngörülen denetimlerin yapılması,
- Türk Arama Kurtarma Yönetmeliği ile belirtilen esaslar dahilinde Ulaştırma Bakanlığı koordinatörlüğünde arama ve kurtarma görevlerinin icra edilmesi,
- Yat turizmi faaliyetlerinin denetimi,
- Denizlerimizdeki seyir yardımcılarının faaliyetlerinin izlenmesi, denetlenmesi,
- Askeri Yasak ve Güvenlik Bölgeleri Kanununa aykırı eylemlerin denetlenmesi,
- Çevre Kanunu kapsamında denizlerimizin kirlenmesine mani olunması

gibi çok geniş kapsamlı görevler icra etmektedir.

Bu görevler haricinde, Milli Güvenlik Kurulunun direktifleri ışığında yayınlanan Kararname ve Yönetmelikler gereği stratejik öneme sahip Aliğa ve Botaş gibi sanayi komplekslerinin denizden gelebilecek tehlikelere karşı korunması görevlerini icra etmektedir.

Harpte vatan savunmasında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı emrinde yapılacak plan görevlerine ünsiyet kazanmak üzere Deniz Kuvvetlerinin tatbikatlarına iştirak etmektedir.

Sahil Güvenlik Komutanlığı Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıklarına bağlı birliklerin icra ettiği bir kısım atışların deniz emniyetini sağlamakta, Hava Kuvvetleri Komutanlığı unsurlarına ait deniz üzerine rastlayan bazı görevlerinde de emre hazır arama kurtarma gemisi görevi icra etmektedir.

Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın yukarıda özetle belirtilen idari görev ve hizmetlerinin yerine getirilmesi sırasında "yapılan suç sayılan eylemlere rastlanması halinde bunlarla ilgili olarak tutanak tutmak, delilleri saptamak, toplamak ve saklamak, sanıkları gözaltına almak, sanıkları ve suç araçlarını yetkili makamlara teslim etmek, suçun denizde başlayıp karada devam etmesi ya da suçluların karaya geçmesi hallerinde yetkili güvenlik kuvveti olaya el koyuncaya kadar, suç delillerinin kaybolmasını ve suçluların kaçmasını önlemek amacıyla karada da bu yetkileri kullanmak ve durumu en kısa sürede yerel mülki amirliğine bildirmek.

Yetki alanları içinde, Genel Güvenlik Kuvvetlerince kovuşturulması gereken suçla rastlanması veya böyle bir suç ihbarı alınması ya da bu suçların karada başlayıp denizde devam etmesi hallerinde suçun kovuşturulmasında ve suçluların yakalanmasında diğer güvenlik kuvvetlerine yardım etmek, gerektiğinde bu suçlara el koymak, suçluları yakalayıp yetkili makamlara teslim etmek" gibi adli görevleri mevcuttur.

Denizde yakalanan sanıkların ve suç araçlarının deniz durumu ve teknik şartlar buna izin vermiyorsa yanaşılabilen ilk kıyıdaki İl veya İlçe Merkezi Cumhuriyet Başsavcılığına da teslim yapılabilir. Teslim edileceği makam en yakın İl veya İlçe Merkezi Cumhuriyet Savcılığıdır. Hazırlık soruşturması ve yargılama sırasında güvenlik kuvvetlerince karada yapılacak işler, Polis veya Jandarma tarafından yürütülür.

Sahil Güvenlik Komutanlığı, 2692 sayılı Kuruluş Kanunun'da öngörülen ve yukarıda sıralı görevlerini, gerektiğinde ilgili bakanlıklar, mülki ve adli makamlar ile diğer güvenlik kuvvetleri ve ilgili kuruluşlarla işbirliği, karşılıklı yardım ve koordinasyon yapmak sureti ile yerine getirir.

Sahil Güvenlik Komutanlığı birlikleri, görevlerini yaptıkları sırada ortaya çıkan ivedi ihtiyaçlarını askeri veya mülki makamlara bildirirler. Bu makamlarla kendilerine yetki ve olanaklar ölçüsünde gerekli yardım yapılır.

SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞI PERSONELİNİN YETKİLERİ

Sahil Güvenlik Komutanlığı mensupları; kendilerine 2692 sayılı Kanun ile verilen görevlerin yapılmasında; "SİLAH KULLANMA YETKİSİ" dahil yasaların diğer güvenlik kuvvetlerine tanıdığı bütün hak ve yetkilere sahip bulunmaktadır.

Keza, liman sınırları dışında Türk kanunlarına göre cezalandırılması gereken eylemler ilgili kanun ve uluslararası antlaşmalar hükümlerine göre el koyarlar. Ayrıca, suçun denizde başlayıp karada devam etmesi yapay suçluların karaya geçmesi hallerinde, yetkili güvenlik kuvveti olaya el koyuncaya kadar suç delillerinin kaybolmasını ve suçluların kaçmasını önlemek amacıyla yetkilerini karada da sürdürürler ve bu durumu en kısa sürede gerekli imkanlar kullanılarak mahalli mülki amire bildirirler.

KURULUŞ VE BAĞIMLILIK, KAYNAK VE PERSONEL ATAMALARI

Yukarıda sıralanan görevleri ve hizmetleri yapmak için silahlı bir güvenlik kuvveti olarak kurulmuş olan Sahil Güvenlik Komutanlığı barışta görev ve hizmet yönünden doğrudan İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Komutanlık; olağanüstü durumlarda Genelkurmay Başkan'ının isteği üzerine bir kısmı ya da tümü ile Deniz Kuvvetleri Komutanlığı hareket komutası veya emrine; savaş halinde ise doğrudan doğruya Deniz Kuvvetleri Komutanlığı emrine girer.

Bu hallerde Sahil Güvenlik Komutanlığına verilen görevlerin yerine getirilmesi sorumluluğu da bir kısmı ya da tümü ile Deniz Kuvvetleri Komutanlığına geçer.

Komutanlığın kadrolarında görev yapan amiral, subay ve astsubaylar ile erbaş ve erler Deniz Kuvvetleri Komutanlığına karşılanmaktadır. Kadrolardaki tuğamiral, subay ve astsubayların atamaları, Sahil Güvenlik Komu

tanlığı'mıl görüşü de alınarak, 926 sayılı TSK Personel Kanunu hükümlerine göre yapılmaktadır.

Sivil memur atamaları ile işçilerin işe alınmaları genel usullere göre Sahil Güvenlik Komutanlığı'nca yapılmaktadır.

Sahil Güvenlik Komutanlığı karargahı ANKARA'da olup, bağlı ana ast Bölge Komutanlıklarını taktik, teknik, lojistik ve idari yönden sevk ve idare edebileceği şekilde teşkilatlandırmıştır.

Sahil Güvenlik Komutanlığı 2692 sayılı Yasada belirtilen yukanda sıralanan görevlerini dört ana ast komutanlığı tahsis ettiği sorumluluk sahalarında, bu komutanlar vasıtası ile yürütmektedir.

Sahil Güvenlik Bölge Komutanlıklarının sorumluluk saha ve sınırları şöyledir; SG Karadeniz Bölge Komutanlığı Karargahı SAMSUN'da, Sahil Güvenlik Marmara ve Boğazlar Bölge Komutanlığı Karargahı İSTANBUL/ BÜYÜKDERE'de, SG Ege Denizi Bölge Komutanlığı Karargahı BAYRAKLI/ İZMİR'de, SG Akdeniz Bölge Komutanlığı Karargahı MERSİN'dedir. Halen ANTALYA ve MARMARIS'de birer Grup Komutanlığı mevcuttur.

Mevcut SG botların overhol, arıza ve havuz onarımları ile periyodik bakımları için SG Marmara ve Boğazlar (HASKÖY-İSTANBUL), SG Karadeniz (SAMSUN) ve SG Ege Denizi (BAYRAKLI/İZMİR) Komutanlıklarına bağlı Onarım Destek Komutanlıkları ile Sahil Güvenlik Komutanlığı ve tüm bağlularının ikmal desteğini sağlamak üzere BÜYÜKDERE/İSTANBUL'da konuşlu SG İkmal Destek Komutanlığı teşkilatta yer almaktadır. SG Eğitim Merkezi Komutanlığı BAYRAKLI/İZMİR'de, SG Deniz Hava Grup Komutanlığı TOPEL/KOCAELI'dedir.

VASITALAR

Halen Sahil Güvenlik Komutanlığı envanterinde 52 adet bot, 3 adet helikopter ve 1 adet uçak bulunmaktadır.

Botlar da 14 adedi SAR 33 ve 35 diye adlandırılan 180-220 tonluk yüksek süratli teknelerdir. Buna ilaveten 14 adet 150 tonluk Türk tipi avcı bot, 8 adet 70 tonluk Alman tipi devriye botu, 16 adet 25 tonluk Piket botu mevcuttur.

Helikopterler OH-58 tipi, uçak MOULE MX-7-235 tipidir.

SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞI İLE MUHABERE

Sahil Güvenlik Komutanlığının 1982 yılında ayrı bir kuruluş olarak göreve başlamasıyla birlikte etkin bir iletişim ağı kurulması yönünde yapılan çalışmalar tatminkar bir seviyeye ulaşmıştır. Bunun için gerek Komutanlık Karargahının (Ankara) Sahil Güvenlik Bölge ve Grup Komutanlıkları ile gerekse deniz görevleri icra eden Sahil Güvenlik Botlarının Bölge ve Grup Komutanlıkları arasındaki iletişim sistemi aksamadan çalışmaktadır.

Sahil Güvenlik Botlarının bütün ticaret gemileri ve bağlı oldukları Komutanlıkları ile VHF/FM, Sahil Güvenlik Bölge Komutanlıkları ve Komutanlık Karargahı ile HF/SSB irtibatları mevcuttur. Sahil Güvenlik Bölge Komutanlıkları ile Ankara'daki Komutanlık Karargahı ile HF/SSB ve ON-LINE uzun hat devre irtibatı bulunmaktadır.

Çeşitli deniz tehlike frekansları, Sahil Güvenliğe bağlı Bölge Komutanlıkları tarafından 24 saat boyunca dinlenmektedir.

Ayrıca Sahil Güvenlik Bölge/Grup Komutanlıkları ile bazı botların bağlanma yerlerinde telefon ve fax muhabere imkanı mevcuttur. Bu birliklerin İl Jandarma Alay, İlçe Jandarma Birlik Karakol Komutanlıkları ve Emniyet Müdürlükleri ile Sahil Güvenlik Komutanlığı ve bağlıların telefon ve fax numaraları şeklindedir.

YÜRÜTÜLEN FAALİYETLER

2474 sayılı Kararları Kanununda belirtildiği gibi, kararları Türkiye'nin ülkesidir. Sahil Güvenlik Komutanlığı, denizlerimizle ilgili 2692 sayılı Kanunla kendisi ile doğrudan ilgili 23, kendisi ile dolaylı ilgili 19 olmak üzere toplam 42 kanun, 32 tüzük, yönetmelik ve kararnamelerin kararlarımız ve . içsularımızdaki uygulayıcısıdır.

Günümüzün denizcilik faaliyetleri ile buna bağlı teknoloji alanında yaşanan önemli değişikliklere paralel olarak, Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın görev ve sorumluluk sahalarında meydana gelen artış nedenleri aşağıdaki hususlarla özetlenebilir;

- Sahil Güvenlik Komutanlığına yasalarla tevdi edilen görevlerin kapsamındaki artışlar,

- Çevre koruma gibi yeni görev alanlarının çıkışı,

- Karadeniz Münhasır Ekonomik Bölge ile Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz'deki arama-kurtarma sahasının tespiti ile sorumluluk sahasındaki büyüme,

- Her geçen gün artan deniz trafiğinin ulaştığı seyir güvenliği sorunları.

Sahil Güvenlik Komutanlığının, yukarıda belirtilen hususlar çerçevesinde, kısıtlı olarak değerlendirme, denetim ve kontrol imkanlarını artırma ve içinde bulunulan dönem ile gelecekteki gelişme gereksinimlerini karşılamak, amacıyla bir "Master Planı" hazırlanmıştır.

Hali hazırda, yürürlükte bulunan bu planın temel hedefleri ise aşağıdaki hususları içermektedir;

- Sahil Güvenlik Komutanlığı teşkilat ve personel yapısının yeniden düzenlenmesi,

- Çağdaş teknolojiye uygun SG Botlarının üretimi ve alımı,

- Denizde arama ve kurtarma, deniz kirliliği ve kaçakçılık gibi önemli görevlerde etkin bir şekilde faaliyette bulunabilmesi yönünden deniz hava vasıtalarının (uçak, helikopter) temini,

- Arazi, bina tedariki ve bayındırlık projeleri,

- Muhabere projeleri.

Sahil Güvenlik Komutanlığı bir yandan "Master Planı" dahilinde belirtilen eksikliklerini giderme çalışmalarını hızla sürdürürken, diğer yandan da, ku ru ldu ğu yıl olan 1982'den 1993 tarihine kadar denizlerimizde 127.590 adet çeşitli tipte gemi ve teknenin denetim ve kontrolünü gerçekleştirmiştir. Bu denetim ve kontroller sırasında toplam 10.203 adet tekne çeşitli suçlardan adli makamlara sevk edilmiş veya idari para cezası uygulanmıştır.

Yürütülen operasyonlar sonucunda tespit edilen 49 kaçakçılık olayında ele geçirilen kaçak malzemelerin bugünkü değeri yaklaşık olarak 704 milyon ABD Dolarıdır.

İcra edilen denizde arama ve kurtarma faaliyetleri çerçevesinde de 251 adet tekne ile 528 insanın hayatı kurtarılmıştır.

Son olarak, deniz kirliliğini önleme görevleri kapsamında suçlu oldukları

belirlenen 95 adet gemiye bugüne kadar toplam 21 milyar 603 milyon 900 bin Türk Lirası idari para cezası uygulanmıştır.

SONUÇ

Sahil Güvenlik Komutanlığı'na denizlerimizin ve denizlerde yaşayan canlıların korunması ile değişen ve gelişen deniz hukuku çerçevesinde ülkemizin karasuları dahilindeki hak ve menfaatlerini koruma ve kollama görevi verilmiştir. Bu yönde yapılan çalışmalar diğerlerine oranla oldukça güçlüdür. Çünkü; olayı yakalamak ve ceza vermek yeterli caydırıcılığı sağlayamamaktadır. Örneğin; "Deniz kirliliğinin önlenmesi konusunda daha etkin önlemlerin alınabilmesi için herşeyden önce halkımızın bilinçlendirilmesi ve çevreci çalışmaların desteklenmesi gerekmektedir."

Sahil Güvenlik Komutanlığının ülkemize en iyi şekilde hizmet etmesini sağlayan çok görevli özelliğinin (hem personel, hem teçhizat açısından) sağladığı kabiliyete bağlıdır. Hem ulusal, hem de global açıdan büyük değişiklikler geçirdiğimiz bu dönemde, Sahil Güvenlik Komutanlığı Türkiye Cumhuriyetinin gelecekte denizle ilgili tüm çıkarlarına hizmet edebilecek duruma gelme çabası ve azmi içindedir. Sahil Güvenlik Komutanlığı, ülkemizin gelecekteki güvenliğini sağlamaya yardımcı olmasının yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti'nin denizcilik politikalarını idame ettirmesinde üzerine düşen görevi de başarı ile yapacaktır.

CUMHURİYETİN 70. YILINDA NÜFUS TEŞKİLATI

Özgen GÖKALP
Nüf. ve Vat. İşi. Gn. Md.

Ülkemizde yaklaşık 110 yıldan beri, devletin alt yapı hizmetlerinden birini sunmakta olan Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Teşkilatının kuruluşu, gelişimi ve değişimi, Cumhuriyetimizin ilanının 70. yıldönümünde "tarihsel süreç içerisinde" bir kez daha gözden geçirilmektedir.

Osmanlı Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Gülhane Hattı Hümayunu ile başlayan yönetsel düzenlemeler kapsamında, halkın sızlanmasına ve pekçok haksızlıklara neden olan "İltizam Usulünün" kaldırılması ve vergi adaletinin sağlanması için vergiye esas olacak "Emlak" ve "Nüfus"un yazılması bir ihtiyaç olarak tespit edilmiştir. Bu nedenle vergi işlerini düzenlemek amacıyla sancak ve kazalara birer "Emval Muhassılı" atanmış ve bunlarla birlikte görev yapmak üzere birer de "Nüfus Katibi" görevlendirilmiştir.

Bu görevliler, kendilerine verilen talimata göre nüfus yazım işine girişmişler ve hiç bir ayırım yapmaksızın herkesin isim ve şöhretini bir deftere kaydetmişlerdir. Bu kayıtlar, hukuki anlamda bugünkü nüfus kütüklerinden oldukça uzak bir niteliğe sahiptirler. Ancak, ülke nüfusunun saptanması yönünden önemli bir aşama olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışma, devlet tarafından nüfus kaydının tutulması gerekliliğini ve zorunluluğunu ortaya koymasından da önemli bir olgudur.

Öte yandan, Osmanlı İmparatorluğunun güçlü ve zengin olduğu

dönemlerdeki "Himayeci" tutumunun dini kurallarla birleşmesi sonucunda yepyeni bir vatandaşlık anlayışı geleneksel bir hale dönüşmüş ve "yalnızca Osmanlı ülkesinde yaşıyor olmak" vatandaş olabilmek için yeterli bir koşul olarak görülmüştür. Her ne kadar, ulusal sınırlar içerisinde yaşayanlar arasında müslim ve gayrimüslim biçiminde bir ayrım sözkonusu edilmiş ise de bu ayrım, kişinin vatandaşlığından çok statüsü ile ilgili bir husus olmuştur. Böylece bir Türk devleti olan Osmanlı İmparatorluğunda, vatandaş olabilmek için İslam dinine mensup olmanın yeterli koşul olarak görülmesi nedeniyle, bu Türk devleti topraklarında yaşayan Türkler kendi devletleri içinde Araplarla ve Arnavutlarla eşit sayılmışlar ve İmparatorluk nimetlerinden de eşit olarak yararlanmışlardır.

Bu köklü anlayış nedeniyle devletle kişi arasında oluşturulan "vatandaşlık bağı" yalnızca dinsel kurallara dayalı kalmıştır. İmparatorluğun çöküş döneminde ise bu vatandaşlık bağının güçsüzlüğü kendisini göstermiş ve devlet, yüzlerce yıldır koruduğu, beslediği ve yücelttiği tebaası tarafından yıkılmaya, yokedilmeye çalışılmış, dört bir yandan başlayan ihanetlerin ardı arkası kesilmemiştir. Özellikle İmparatorluğun son 50 yılı içerisindeki çöküntüden pay alma sarhoşluğuna kapılan yabancılara, yerli halkın da "yabancılaşarak" katılması nedeniyle devlet, işin önemini kavramış ve vatandaşlık konusunu "dinsel kurallardan ve geleneksel anlayış tarzından" uzaklaşarak yeniden düzenlemiştir.

Bu yeni düzenleme 1869 tarihli Osmanlı Tabiiyet Kanunnamesi ile gerçekleştirilmiş olup, bu yasa ile dinsel anlayış bir kenara itilerek vatandaş olma şartı "kan bağına ve toprak esasına" dayandırılmıştır.

Bugünkü vatandaşlık uygulamalarının da temel ilkelerini oluşturan "kan bağı ve toprak esası" devletle birey arasındaki hukuki statüyü kesin ve vazgeçilmez çizgilere ulaştırmış, vatandaşlık bağının oluşmasını ve gelişmesini her Türkün doğal yapısında bulunan milli duygularının sarsılmaz gücüne emanet etmiştir.

Böylece nüfus kaydının oluşturulması amacıyla yapılan yazım ile vatandaşlık işlemlerinin yeniden düzenlenmesi olgusu devletin "nüfus hizmetleri" konusunda duyduğu ihtiyacın açık bir göstergesi olmaktadır.

Nitekim, 1870 tarihli "Idarei Umumiyei Vilayet Nizamnamesi" ile ihtiyaç duyulan yenilikler getirilmiş ve bu arada il idare şube başkanları! arasında

emlak ve "nüfus memurları" da katılmışlardır. Bu Nizamnamenin (Tüzüğün) 31. maddesine göre nüfus memurları "il içerisinde emlak ve arazinin ve nüfusa ait huyudatı düzenlemek ve doğum, ölüm ve yerdeğiştirmeye ve pasaportlara ilişkin işlemleri" yürütmekle görevlendirilmişlerdir. Bu tüzüğe göre, Liva ve Kazalarda emlak ve nüfus memurlarının görevleri ildekilerin bir benzeri olarak tespit edilmiştir.

Keza, 1876 tarihli Kanun-u Esasi'nin 8. maddesinde de "Devlet-i Osmaniye tabiiyetinde bulunan efradın cümlesine herhangi din ve mezhepten olur ise olsun bila-istisna Osmanî tabir olunur ve Osmanlı sıfatı kanunen muayyen olan ahvale göre istihsal ve izaa olunur" hükmüne yer verilerek görev bir "Anayasal Görev" niteliğine erişmiştir.

Esasen Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünün tarihsel gelişimi, İçişleri Bakanlığının kuruluş ve gelişmesiyle çok yakından ilgilidir. Bakanlığın teşkilat yapısında, ülkenin gelişen ve değişen ihtiyaçlarına karşılık vermek üzere ortaya çıkan değişiklikler ile nüfus hizmetlerine ilişkin görüş ve düşüncelerdeki değişiklikler de bu Genel Müdürlüğün kuruluş ve görevlerini etkilemiştir, önce 1836 yılında "Umuru Mülkiye Nezareti" adı altında kurulan ve daha sonra 1838 yılında "Dahiliye Nezareti" olarak adı değiştirilen bu nezarete bağlı olarak "nüfus hizmetlerini yürütmek üzere" Ekim/1884 yılında "Nüfusu Umumiye Müdüriyeti" kurulmuştur. Bu Genel Müdürlüğe 1889 yılında "Sicilli Nüfus Ahali İdarei Umumiyesi" adı verilmiş ve asıl hizmetinin yanında pasaport kalemi, mürur kalemi, vilayet kalemi, dersaadet kalemi gibi alt kademelere ayrılarak yapılanmıştır.

Bu yapı gereğince Osmanlı halkına ilk nüfus tezkereleri dağıtmaya başlanmıştır. Ancak bu nüfus tezkerelerinin, herhangi bir nüfus kaydına dayanmaması ve tezkereyi taşıyan kişinin herhangi bir nüfus kütüğüne kayıtlı olmaması nedeniyle özel ve resmi işlemlerde pek yararlı olamamıştır. Bu sebeple toplu mumuz hiç bir işe yaramayan bu belgelere "kafa kağıdı" adını takmıştır. Devlet de bu belgelerden bir yarar sağlanamayacağını anladığından, hizmete ilişkin kalıcı ve bu işlemlere çözüm getirici bir sistemin arayışına geçmiştir.

Düşünülen sistemin temel unsurunu oluşturacak olan "İlk Genel Nüfus Yazımı" 1905 yılında yapılmıştır. Bu yazımda elde edilen kayıtlardan ilk nüfus kütükleri düzenlenmiştir.

Bundan sonraki aşamayı, nüfus kütüklerinin güncelliklerinin sağlanması ve bu kayıtlara dayanılarak nüfus cüzdanı verilmesi işlemi oluşturmaktadır. Nüfus kütükleri; nüfus esas defteri ve vukuat defteri olmak üzere birbirini bütünleyen iki ayrı unsurdan meydana gelmektedir. Nüfus kütüklerinin tutuluşuna ilişkin ilkeler ise; nüfus kütüklerine yalnızca Türk vatandaşlarının kaydedilmesi, kütüğe kayıt edilirken ikamet edilen yerin esas alınması, kayıt sırasında "seçere" düzenine özen gösterilmesi, kütükte her aileye bir bölüm (hane) ayrılması, nüfus kayıtları kişinin kimliğine ilişkin bilgiler yanında mensup oldukları dini, mesleği, sanatı ve okur-yazarlık durumunu ve bedensel özürlerini de kapsamaması, kütüklerin yazımında Arap harf ve sayıları ile tarihlerin yazımında Hicri-Kameri ve Şemsi takvim esasının kullanılması, misafir nüfus durumunda bulunanların, misafir defterine kaydedilmekle birlikte yerli kayıtlı oldukları yer nüfus idarelerine bildirilmesi, nüfus kayıtlarının yalnızca mahkeme kararı üzerine düzeltilebilmesi veya değiştirilebilmesi, doğum, ölüm ve yer değiştirme işlemleri için muhtarlarca verilecek belgelerin, evlenme ve boşanma işlemleri için imam, papaz veya haham tarafından verilecek belgelerin kullanılması, bütün işlemlerin amir ve savcı tarafından denetlenmesi biçiminde tespit edilmiştir.

Bu ilkelerin uygulanması sürerken, Dahiliye Nezareti merkez örgütünün 1913 tarihli tüzükle yeniden düzenlenmesi üzerine nüfus hizmetlerini yürütmekle görevli olan Genel Müdürlüğe "Nüfus Müdüriyeti" adı verilmiş ve görevleri de "devletin nüfus işlemlerini ve Bakanlığın bununla ilgili yazışmalarını idareye icra etmek ve nüfus istatistiklerini düzenlemek ve nüfus yazımı yapmak" olarak belirlenmiştir. Yine nüfus hizmetlerinin ve nüfus idarelerinin köklü bir biçimde düzenlenmesi aynı yıl içinde gerçekleştirilmiştir. 1913 tarihli "Sicilli Nüfus Kanunu" ile 2.4.1914 tarihli "Sicilli Nüfus İdarelerinin Teşkilatı İle Memurların Vezaifini Mübeyyin Nizamname" ile nüfus idarelerinin kuruluş ve görevleri toplu bir biçimde ele alınarak düzenlenmiştir.

Ancak, Büyük Önder Mustafa Kemal ATATÜRK'ün T.B.M.M.'nin 1. devre 4. Toplantı Yılına Açış Nutku'nda ifade buyurdıkları;

"Gerek Birinci Dünya Savaşında ve gerekse Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında milli sınırlar üzerinde bulunan halk göç etmek felaketine uğradıkları gibi, düşmanların işgali altına girmek faaliyetine uğrayan ülkemiz bölümlerindeki nüfus kayıtları tamamen yok edilmiş olduğundan, gerek genel nüfus durumunun incelenmesi ve belirlenmesi ve gerekse nüfus sicillerinin yeniden oluşturulması için bir genel nüfus yazımı yapılmasına kesin bir ihtiyaç vardır.

Efendiler,**Nüfus konusu bir ülkenin en önemli hayati işlerindedir."**

Sözlerinden de anlaşılacağı üzere nüfus kayıtları düşman işgali altındaki pek çok yörelerimizde yok edilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyet Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu döneminde uygulanan sistem Cumhuriyet dönemine kadar herhangi bir değişiklik görmeden süregelmiştir. Ancak Cumhuriyet döneminde ve özellikle de ATATÜRK Devrimleri karşısında etkilenmiş ve mükemmel bir olgunluğa erişmiştir. Şöyle ki;

- 1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun (Anayasa'nın) kabulü ile vatandaşlık hakkı bir esasa bağlanmıştır. Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 88. maddesinde "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla (Türk) itlak olunur.

Türkiye'de veya hariçte bir Türk babanın sulbünden doğan veyahut Türkiye'de mütemekkin bir ecebi babanın sulbünden Türkiye'de doğup da memleket dahilinde ikamet ve sını ruşde vusulunde resmen Türklüğü ihtiyar eden veyahut Vatandaşlık Kanunu mucibince Türklüğü kabul olunan herkes Türktür.

Türklük sıfatı kanunen muayyen olan ahvalde izaa edilir" denilmektedir.

- 1925 yılında takvim başlangıcında "Miladi Takvim" esas benimsenmiştir. Böylece 1.1.1926 tarihinden itibaren tarihler 1300'lü yerine 1900'lü olarak yazılmaya başlanmıştır.

- 1926 yılında Türk Kanunu Medenisinin yürürlüğe konulması ile evlenme ve boşanma işlemlerinde ve bu olayların bildiriminde kullanılan ilmühaber esası kaldırılmış, yerini evlenme bildirim ve mahkemelerce verilen boşanma kararları almıştır.

- 1927 yılında 1041 sayılı Şeraiti Muayyenei Haiz Olmayan Osmanlı Tebaasının Vatandaşlıktan İskatı Hakkında Kanun ile bazı şahısları kapsayacak şekilde vatandaşlık işlemleri bir kez daha düzenlenmiştir. Hemen bunun ardından da 1928 yılında 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu yürürlüğe konulmuştur.

- 1928 yılında Latin Alfabesinin kabulü ile kütüklerin yazımında Arap harfleri ve sayıları terkedilmiştir.

- 1930 yılında Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile Köy Kanunu nedeniyle işlemlerde değişiklikler yapılmıştır.

- 1934 yılında tescil edilmeyen birleşmelerle ve bunlardan meydana gelen çocukların nüfus kütüklerine cezasız ve kolaylıkla nesebi sahih olarak tescilini sağlamak amacıyla geçici süreli kanun çıkarılmıştır. Halk arasında Af Kanunu olarak nitelenen bu kanunlarla sosyal ve kültürel bir sorunun sonucu olarak ortaya çıkmış fiili durumlara son vermek amacı güdülmektedir. 2330 sayılı Af Kanunu ile başlayan bu uygulama bugüne kadar 1945 yılında 4727 sayılı Af Kanunu, 1950 yılında 5524 sayılı Af Kanunu, 1956 yılında 6652 sayılı Af Kanunu, 1961 yılında 225 sayılı Af Kanunu, 1965 yılında 554 sayılı Af Kanunu, 1966 yılında 780 sayılı Af Kanunu, 15.5.1974 yılında 1083 sayılı Af Kanunu, 28.6.1974 yılında 1826 sayılı Af Kanunu, 1981 yılında 2526 sayılı Af Kanunu, 1991 yılında 3716 sayılı Kanunla süre gelmiştir.

- 1934 yılında her aile ve kişi soyadı almış, ünvanlar ve lakaplar kaldırılmıştır.

- 1945 yılında bazı ay adlarında değişiklik yapılmıştır.

Görüldüğü üzere bu değişiklikler yeni bir sistem getirmemekle birlikte köklü sistemi desteklemiş, sadeleştirmiş, kolaylaştırmış ve güncelleştirmiştir.

Cumhuriyet döneminin toplumsal yaşamımızda batılılaşma süreci içine girmesine ve yeni bir yaşam tarzı benimsemesine neden olan Türk Medeni Kanunu, Soyadı Kanunu, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, Köy Kanunu, Vatandaşlık Kanunu, İskân Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Kemal Öz Adlı Cumhuriyetimize Verilen Soyadı Hakkında Kanun, Efendi, Bey, Paşa Gibi Lakap ve Ünvanların Kaldırıldığına Dair Kanun ve bunların uygulanmasını gösterir tüzük ve yönetmelikler nüfus hizmetlerinde geniş ölçüde değişim meydana getirmiştir.

Keza 1950 yılında İsviçre'nin Bern Şehrinde kurulan Milletlerarası Kişi Halleri Komisyonuna 1953 yılında üye olan ülkemizin, bu komisyonla ilgili Türk Milli Seksiyonunun Sekreteryası işlerini de Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü yürütmektedir. Bununla ilgili olarak, kişilerin durumuna, aile ve uyruklu haklarına, üye devletler arasında ortaya çıkan kişi hallerine

ilişkin sorunlara çözüm getirmek amacıyla çalışmalar yapan ve çeşitli konu- larda sözleşmeler hazırlayan bu komisyonun "en çok öneri getiren" üye olarak Türkiye önemli bir konumdadır. Nitekim bu komisyonca hazırlanan 24 ayrı Uluslararası Sözleşmenin 2'si hariç tümü imzalanmış ve bunların hepsi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmış bulunmaktadır.

- 27 Mayıs 1960 inkılabından sonra Kurucu Meclis tarafından hazırlanan 1961 Anayasa'sının "Siyasi Hak ve Ödevler" başlıklı 54. maddesinde "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür. Yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlık durumu kanunla düzenlenir.

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz" denilmektedir.

- İlerleyen tarih içinde nüfus cüzdanları değerli kağıt niteliğine kavuşturulmuş ve 1963 yılında 210 sayılı Değerli Kağıtlar Kanunu kapsamına alınmıştır.

- Halen yürürlükte bulunan 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu 1964 yılında 1961 Anayasa'sının hakim olduğu görüş doğrultusunda hazırlanmıştır.

- 1965 yılında Türk Medeni Kanunu'nun Velayet, Vesayet ve Miras Hükümlerinin Uygulanmasına Dair Tüzük yürürlüğe konulmuştur.

1960'lı yılların sonunda Almanya'nın, duyduğu insan gücü ihtiyacını Türkiye'den karşılaması nedeniyle yurtdışına büyük ölçüde göç başlamıştır. Sanayi kentlerimizden, nitelikli niteliksiz işçilerin yurtdışına gitmesi sonucunda, bunların boşalttığı yerler için bu defa da yurt içinde bir göç dalgası yaşanmaya başlanmıştır. Bu göçlerin oluşturduğu "nüfus hareketleri" yeni düzenlemelere ihtiyaç göstermiştir. Bu nedenle 1913 yılından beri yürürlükte bulunan Sicilli Nüfus Kanunu'nun yerini alacak Nüfus Kanunu'nun hazırlıkları yapılmıştır.

Yakın Dönem

T.B.M.M.'nce 24.2.1972 tarihinde kabul edilen 1543 sayılı Genel Nüfus

Yazımı Kanunu ile, bu kanunun bir çeşit devamı niteliğinde olan ve 5.5.1972 tarihinde kabul edilen 1587 sayılı Nüfus Kanunu ile hizmette çağdaşlaşma atılımı yapılabilecek bir aşamaya gelinmiştir.

Genel Nüfus Yazımı Kanunu gereğince "nüfus idarelerinde mevcut bütün nüfus kütükleri idari birim esasına (köy ve mahalle esasına göre yeniden ve standart bilgileri içerecek şekilde ve iki örnek halinde yenilenmiştir.

Yenilenen ve uygulamaya konulan nüfus kütüklerinde "teknik açıdan" işlem yapabilmek için bütün nüfus mevzuatını kapsayacak şekilde hazırlanan "Nüfus Hizmetlerine Ait Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği" Bakanlar Kurulunun 8.3.1977 tarihli 7/13269 sayılı kararı ile yürürlüğe konulmuştur.

Sözkonusu yasa ve yönetmelik; nüfus teşkilatında görevli personelin öğrenim düzeyinin yükseltilmesini, müstakil bütçe uyulmasını, merkez arşivi kurulmasını öngördüğünden, yeni bir teşkilatlanmaya gidilmiş ve hizmette yeni bir anlayışın hakimiyetine yol açılmıştır.

Bu yeni anlayış nedeniyle hizmet yeniden tanımlanmıştır.

Hukuk kuralları ile düzenlenmiş olan toplumsal yaşamda hukukun konusu olan kişilere ait çeşitli bilgilerin çeşitli nedenlerle bir çok yerlere yazıldığı görülmektedir. Okullarda, sigorta kuramlarında, resmi ve özel kurum ve işyerlerinde, emniyet makamlarında, askerlik şubelerinde, vergi ve tapu dairelerinde kişilere ve bazan da ailelerine ilişkin bazı kayıtlar tutulmaktadır. Ancak bütün bu kayıtların ana kaynağı kişinin kimliğini belirleyen bir başka kayda dayanılarak yapılmaktadır. İşte bu noktada karşımıza, doğal olarak var olan kişilerin hukuken de var olmasını sağlayan ve resmen kanıtlayan "nüfus kayıtları" ve bu kayıtların tutulmasına ilişkin "nüfus hizmetleri" çıkmaktadır.

Kişinin, hukuki anlamda da diğer kişilerden ayrı bir kişiliği olması gerekir. Bu anlamda kişinin "adı" belirlenmektedir. Daha sonra onun aile durumu, aile fertleri ile bağlantısı (hısımlığı) önemlidir. Üçüncü husus ise onun dünyadaki diğer kişilere göre durumunun yani hangi devlete bağlı olduğunun (vatandaşlığının) belirlenmesidir.

Buna göre nüfus hizmetleri "kişinin kimliğine, aile ve vatandaşlık durumuna ilişkin bilgilerin saptanması ve kaydedilmesi olarak" tanımlanabilir.

Ancak, bu tanımlama çağımızın hızla değişen siyasal, teknolojik, ekono

mik, sosyal ve kültürel gelişmeleri sonucu büyük ölçüde önemi artan ve kapsamı genişleyen nüfus hizmetlerinin içeriğini belirlemekten uzaktır. Bugün Türkiye'de ve bir çok ülkede kişi haline ilişkin olarak tutulan kayıtların kapsamı çok genişlemiş, kişi haline ilişkin kayıtlar ile nüfus kayıtları birleştirilmiştir. Gerçekten bugün kişilerin doğum, ölüm, evlenme, boşanma gibi durumlarının saptanarak kaydedilmesi yanında, öğrenim, dil, meslek ve sanat, milliyet, ikametgah, adres gibi durumları da izlenip kaydedilmekte ve nüfusa ilişkin bir hizmet olarak kabul edilerek nüfus işleri ile görevli örgütler tarafından yürütülmektedir.

Buna göre kişi doğumundan başlayarak nüfusa konu olmakta ve onun nüfusla ilgisi yaşantının hemen her döneminde sürmekte, hatta fiilen yaşantısı sona erdikten, yani öldükten sonra bile bu ilişki kesilmemekte ve özellikle miras hukukuna esas olmak üzere nüfus kütüklerinde yaşamaya devam etmektedir.

O halde nüfus hizmetleri "kişinin doğumundan ölümüne kadar kişisel ve medeni durumuna, uyrukluğuna ve bunlarda meydana gelebilecek değişikliklere ait doğal ve hukuki olayların belirlenip saptanması, bu amaçla düzenlenmiş özel defterlere (kütüklere) yazılması, korunması ve istenildiğinde ilgililerin ve resmi kuruluşların verilmesine ilişkin hizmetlerin tümü"dür.

Özellikleri ise;

- Kamu hizmetidir:

Yukarıda belirtildiği üzere nüfus hizmetleri toplum düzenini doğrudan ilgilendiren ve görülmesinde açık olarak kamu yararı bulunan bir hizmettir. Bu nedenle devlet tarafından yürütülmektedir.

- Genel bir hizmettir:

Bir ülke vatandaşlarının tümünün yararlandıkları, başka bir deyişle tüm vatandaşlara götürülmesi zorunlu bir hizmettir. Hatta bazı durumlarda vatandaş olmayanlar da bu hizmetlerden yararlanmaktadır. Örneğin; yabancılar ülkemizde evlenebilmekte, doğum ve ölümlerine ilişkin işlemler nüfus idarelerince yürütülmektedir.

- Sürekli bir hizmettir:

Çağımızın modem devlet idaresinde kişilere ilişkin hemen tüm işlemlerin ana kaynağının nüfus hizmetleri oluşu bu hizmetin toplum var oldukça sürdürülmesini zorunlu kılmaktadır.

- Hukuki ve teknik bir hizmettir:

Nüfus hizmetlerinin ana ilkeleri Medeni Hukuk ve Devletler Hususi Hukuku kuralları ile belirlenmiştir. Diğer taraftan hizmetin yürütülmesi bir çok defterler, formlar, belgeler kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. İşte bu defterlerin, formların hazırlanması, gelişen ve değişen koşullara göre geliştirilmesi, bunların kullanılmalari yönünden teknik bir hizmettir.

- Uluslararası bir nitelik taşımaktadır:

Yüzyılımızın hızla gelişen ve değişen teknolojisi ülkelerarası nüfus hareketlerinin büyük bir hızla artmasına ve yoğunlaşmasına neden olmuş, uluslararası ilişkiler çok gelişmiş ve sıklaşmıştır. Artan nüfus hareketlerine paralel olarak da yabancıların kişisel hallerine ilişkin birçok işlemleri yapılmaya başlanmıştır.

İşte, sıkı ilişkileri olan devletler arasında meydana gelen nüfus hareketlerinin ortaya çıkardığı sorunlara bir çözüm bulmak ve sözleşmeler yolu ile üye devletler arasında mevzuat birliği sağlamak amacıyla 1950 yılında "Uluslararası Kişi Halleri Komisyonu" kurulmuştur.

Gerekliği, tanımı, amacı ve özellikleri belirtilen nüfus hizmetlerinin ne denli önemli bir kamu hizmeti olduğu açıktır. Çağımızın hızla değişen ekonomik, teknolojik, siyasal, sosyal ve kültürel gelişmelerin sonucu giderek artan nüfus hareketleri, yoğun uluslararası ilişkiler ve özellikle devletin görevlerinin çoğalması nedeniyle önemi çok daha artmıştır. Bir yandan vatandaşların sosyal ve hukuki haklarının korunması, diğer taraftan uluslararası ilişkilerin artması sonucu devletin saygınlığını da ilgilendirmesi nedeniyle hizmetin etkin, en güvenilir ve en sür'atli bir şekilde yürütülmesi zorunlu olmaktadır.

Bugünkü Dönem

Ülkeler hızla gelişen bilgisayar teknik biliminin ve artan nüfusun yarattığı büyük hacimli veri yığınlarının zorlamaları nedeni ile kamu yönetiminde bil

gisayarlardan 3'ararlarına çabası içerisindeyler. Artan nüfusa iyi hizmet verebilmek için gerekli olan bilgileri büyük veri yığınları arasında türetebilmek, el emeğinin çok üstüne çıkmaya başlamıştır. Ancak, bilişim sistemlerinin çok ileri teknolojik boyutlar kazanmış olmasına rağmen, kamu yönetiminde bilgisayara dayalı bilişim sistemlerinin kurulması çok yavaş yürümektedir.

Avrupa ülkeleri ve diğer ileri ülkeler kamu yönetiminde gelişmiş otomasyon çalışmalarında Bütünleşik Veri Bazı (Integrated Data Base) yaratmak çabası içerisindeyler. Bu yapıdaki temel fikir, çeşitli kuruluşların depoladığı bilgilerin diğer kuruluşlarca da kullanıma uygun depolanmasıdır. Çeşitli kuruluşların gerekli bilgileri diğer kuruluşlardan alabilmesi için, yaratılmış kütüklerdeki kayıtların birbirine ortak tanıtıcılarla bağlanmış olmasını gerektirmektedir. İşte bu işlem daha tüm kamu kuruluşlarıncı gerçekleştirildiğinde "Bütünleşik Veri Bazı" elde edilmiş olacaktır.

Genellikle, ileri teknolojiye sahip ülkeler bütünleşik veri bazı yaratmak için en büyük ağırlığı nüfus kayıtlarının bilgisayarlarla tutulması işine yöneltmişlerdir. Böylece nüfus kayıtları için elde edilecek veri bazı, kamu yönetimindeki diğer fonksiyonlar için bir bilgi havuzu teşkil edecektir. Bu nedenle ileri ülkelerin ilk gerçekleştirdikleri sistem, bilgisayarla nüfus kayıt sistemi olmuştur. Bu sistemin en başarılı örneklerini İsveç, Norveç, Belçika ve Hollanda'da görmek mümkündür.

Ülkemizde bilgisayara dayalı merkezi bir nüfus kayıt sistemi kurulmasının olurluğunu iki yönden ele alıp inceleyebiliriz: Ekonomik ve sosyal faktörler. Genellikle yeni kurulan bir sistemin ekonomik açıdan incelenmesinde, bu sistemin bir süre sonra kârâ geçebilmesi veya işletim masraflarının eski sisteme göre daha az olması beklenir. Ancak sosyal yatırımlarda (örneğin nüfus hizmetlerinin iyileştirilmesi ve çabuklaştırılması gibi) bu yatırımların özelliği dolayısıyla salt ekonomik inceleme yapıldığında, el emeği ile yapılan eski sistemlerin daha kârlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise konuyu amacından saptırıp yanıltıcı olmaktadır. El emeği ile yürütülmekte olan bir sistemin iyi işlememesi veya bozuk olması nedeniyle yapılan yanlışlıklardan vatandaşın emek ve zaman kaybı ve bu yanlışlıkların düzeltilmesi için yapılacak çalışmalar nedeni ile kamu dairelerinin iş hacminin büyümesi ve zaman kaybı, büyük bir israfa ve işgücü kaybına sebebiyet vermektedir. Bu durum ise genelde ekonomik hayata yük teşkil etmektedir.

Yararlarına gelince:

- Yurtdışında bulunan işçilerimizin sosyal haklarının alınmasına esas olan nüfus aile kayıt örneklerinin her yıl yenilenmesi gereklidir. Bunlardan meydana gelen gecikme, yapılan hata ve suistimaller işçilerimizin güçlüklerle karşılaşmasına ve dolayısıyla döviz kaybına yol açmaktadır. Ayrıca bu durum ülkemizin dışarda itibarının sarsılmasına yol açmaktadır. Bilgisayar kullanımı bu aksaklıkların büyük bir çoğunluğunu ortadan kaldıracaktır.

- Zamanımızda kamu yönetimi kişiye ilişkin olarak bir çok bilgilerin toplanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bilgilerin toplanmasına esas olarak kişinin nüfus kaydı alınmaktadır. Bir defa nüfus kütüklerinin bilgisayar ortamına geçirilip bir veri bazı yaratıldıktan sonra, bu veri bazı etrafında her türlü bilgi toplanabilir. Bu olanak diğer kurumların hizmetlerinin yürütülmesinde büyük kolaylık sağlayacaktır.

- Sosyal güvenlik ve yardım kuruluşları, nüfus kütüklerinden devamlı yararlanma, bilgi alma durumundadırlar. Bugün bu kuruluşlardan Bağ-Kur, T.C. Emekli Sandığı ve Sosyal Sigortalar Kurumunda, hizmetler ve işlemler bilgisayar yardımıyla yürütülmektedir. Dolayısı ile nüfus kütüklerinin bir merkezden bilgisayar yardımı ile işlenmesi ve takip edilmesi, bu kuruluşların nüfus kütüklerinden isteyecekleri bilgiyi çok çabuk ve doğru olarak verme olanağı yaratacaktır. Ayrıca bu kuruluşlar zaten bilgisayardan yararlandıklarından, bu bilgiler onlara manyetik bir ortamda verilebilir. Böylece onların, genel bilgileri bilgisayar ortamına dönüştürme yükleri ortadan kalkmış olur. Örneğin, 2022 sayılı Yasa ile 65 yaşını doldurmuş bakıma muhtaç durumdaki vatandaşların 8 milyon civarındaki kayıtlarının el yöntemi ile kütüklerden taranıp listelenmesi nüfus hizmetlerine büyük yük getirmesi yanında, bu listelerin maaş ödenebilmesi için bilgisayar ortamına dönüştürülmesi Emekli Sandığı için de büyük yük olmaktadır. Nüfus hizmetleri bilgisayar vasıtasıyla yürütüldüğü takdirde, her iki kurumdan bu yük alınmış olacaktır.

- Ülkemiz idaresinden birinci derecede sorumlu hükümet görevlileri ve onlara yardımcı planlamacıların en büyük gereksinimi bilgidir. Ülkenin gelişmesi için yapılacak planlamalarda ve verilecek kararlarda nüfus hareketlerinin çok iyi izlenmesi en büyük bilgi kaynağını yaratacaktır. Merkezde bilgisayarla işlenen bir nüfus veri bazı ise bu istenen istatistiksel bilgilerin tümünü en kısa zamanda ve doğru olarak sağlayabilecektir. Örneğin; ülkemizdeki kişilerin eğitim durumu ve dağılımı, meslekler gruplarının

sayıları ve dağılımı vb. gibi çeşitli olayları sürekli izlemek, istatistiksel bilgi üretmek mümkün olacaktır.

- Her askerlik şubesine, askerlik çağa giren ve askerlik çağından çıkan kişileri nitelikleri ile birlikte listeler halinde bildirmek bugünkü sistemde güç olmaktadır. Milli Savunma Bakanlığı yetkilileri ile yapılan görüşmede bu tür listelerin her şubeye ayrı ayrı değil tümünün Ankara'da Genelkurmay Başkanlığına verilmesinin daha uygun olduğunu, hatta bu bilgilerin manyetik ortamda verilmesinin M.S. Bakanlığının işlerini büyük ölçüde azaltacağı ve yanlışlıkların en aza ineceği gerçeği ortaya çıkmıştır. Bunun yanısıra seferberlik hazırlıklarında ve seferde insan gücünün ve niteliklerinin sürekli olarak bilinmesi ülkemiz savunması açısından çok yararlı olacaktır. Bu da yine bilgisayar yardımı ile kolaylıkla gerçekleştirilebilir.

- Nüfus kütüklerinin doğru ve güvenilir olmalarını sağlamak devletin titizlikle üstünde durması gereken bir görevdir. Bugünkü sistemde nüfus kütükleri nüfus dairelerinde sorumlu bir memurun zimmetindedir. Kütükler üzerindeki bütün işlemler bu memur tarafından yapılır. Kontrol imkanı çok zayıftır. Bu durum birçok suistimallere, maddi ve hukuki hatalara sebep olmaktadır. Merkezde bilgisayar vasıtasıyla tutulacak nüfus kayıtları, nüfus memurluklarının hukuki ve teknik denetimi ve işlerini daha güvenilir yapabilmelerine olanak sağlayacaktır. Ayrıca her on senede bir değişmesi gereken nüfus kimliklerinin de merkezden bilgisayar yardımıyla çıkartılması ve bu işlerin denetim altına alınması mümkün olabilecektir.

- Gelişmiş tüm dış ülkelerde bilgisayar kullanımı çok yaygınlaşmıştır. Ülkemizde dahi bilgisayar kullanımı süratle yaygınlaşmaktadır. Bu nedenle gerek dış ülkelere göndereceğimiz bilgileri, gerekse ülkemiz içinde nüfus kayıtlarından bilgi almak durumunda olan kuruluşlara vereceğimiz bilgilerin en süratli ve en doğru şekilde verilmesi gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Bu durum gözönüne alındığında, nüfus işlemlerinde ve hizmetinde bilgisayardan faydalanmak giderek zorunlu olmaktadır. İleriki senelerde böyle bir sisteme geçiş, nüfus artışları karşısında bugünkü maliyetin ve emeğin çok üstünde olacağından, nüfus işlemlerinin merkezde bilgisayar yardımı ile yürütülmesi işini bir an önce gerçekleştirmek zorunlu görülmektedir.

- 1587 sayılı Nüfus Kanunu ile nüfus kütüklerinin ikinci örneklerinin merkezde kurulacak arşivde tutulması öngörülmüştür. Ancak merkez arşivine intikal edecek ve kütüklere işlenecek bilgi sayısı, bugünkü nüfusumuzda günde

12000 civarındadır. Böyle hacimli bir işin el emeği ile tam ve doğru olarak yapılabilmesi büyük zorluklar doğuracaktır. Bu mümkün olsa bile, böyle yüklü ve pahalı bir işlemin sonucunda elde edilecek ikinci kütükler sadece bir yedek kütük niteliğini taşıyacaktır. Tüm işlemler eski usulde devam edecek ve ülkemizin tüm nüfus kütüklerinin birarada bulunması, çok büyük bilgi deposu olmasına rağmen istatistiki bilgi çıkartmaya olanak vermeyecektir. Bu durumda bilgisayardan faydalanmak, tüm yukarıda saydığımız işlemlerin yapılmasını mümkün kılacaktır.

Bu düşüncelerin bir ürünü olarak bilgisayarlar nüfus hizmetine girmiştir. Gerçekten de nüfus hizmetlerinin bilgisayar eliyle yürütülmesi fikri 1975 yılında başlanılan eski nüfus kütüklerinin yenilenmesi ve yenilenen aile kütük defterlerinin birer örneklerinin merkez arşivine gönderilmesi ile dayanak belgelerinin muntazam bu merkeze ulaştırılmasındaki disiplinli davranış rol oynamıştır.

Merkezde depolanan ve statik bir biçimde duran bilgilerin bilgisayar eliyle yararlı hale getirilmesi, işlemlerin çağın teknolojik ürünleri ile yürütülüp güvenli ve sür'atli işlem yapılabilmesi olanağının yaratılması ve böylece zamanın en iyi bir biçimde kazanılması amacıyla incelemeye girişilmiştir.

İlk aşamada Devlet Planlama Teşkilatı ile görüşülmüş ve fikir olarak benimsenilmesi sağlanmıştır. Bunu izleyen aşamada nüfus kütüklerinin yenilenmesi işine hız verilmiştir. Üçüncü aşamada, ön olurluk projesi hazırlanmıştır. Hazırlanan proje Devlet Planlama Teşkilatınca kabul edilmiştir. Sonraki aşamada, sistem analizleri yaptırılmış ve sistemin ana hatları çizilmiştir. Buna, göre sistem:

"Şecere esasının korunması, aile esasının aynen uygulanması, kütüklere yalnızca Türk vatandaşlarının kaydedilmesi ve her kişiye bir T.C. Kimlik Numarası verilmesi" ilkeleriyle kesinleştirilmiştir.

Daha sonraki aşamada, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünün merkez ve taşra kuruluşu yeniden teşkilatlandırılmış, buna göre Genel Müdürlük (7) Daire Başkanlığı, (24) Şube Müdürlüğünden oluşmuştur.

Bunu izleyen aşamada, hizmet binası inşaatı için Hazine arazisi aranmış, yer bulunmuş ve merkez arşivi ile bilgisayar merkezi de dahil olmak üzere Genel Müdürlük için müstakil bir bina yaptırılması amacıyla inşaat ihalesi yapılmış olup, inşaat tamamlanmak üzeredir. Sonraki aşamalarda da, makina ve teçhizatın satın alınması gerçekleştirilmiş, bir ana sistem satın alınmış ve

kullanımına başlanılmıştır.

Son aşamada ise, gerçekleştirilen işler yasa ile desteklenmiş ve MERNİS Uygulama Yönetmeliği hazırlanarak yayınlanmış, kütüklerin taranmasına ve bilgilerin kodlanmasına ilişkin yönergeler hazırlanarak uygulamaya geçilmiştir.

Türk Nüfus Sisteminde bilgisayarın alacağı yeri saptamak üzere çeşitli denemeler yapılmış, sistemin ana ilkelerine sadık kalınmak suretiyle bir nüfus idareminde kütükler taranarak kodlanmış ve bilgisayar ortamına aktarılarak Orta Doğu Teknik Üniversite'sine denetlenmiş, olumlu ve yararlı sonuçların alınması nedeniyle de bu aşamada şu kanaata varılmıştır; **Nüfus sistemi bilgisayarlar eliyle yürütüldüğü takdirde, eşine ender rastlanılacak bir bilgi kaynağı oluşacaktır.** Bu büyük bilgi kaynağı, gerek insanlık ve gerekse Devletimiz için gözardı edilecek cinsten olmadığından üzerinde hassasiyet ve önemle durulacak bir cazibeye erişmiştir.

- MERNİS Projesi, yaklaşık 100 yıldır el emeği ile yürütülmeye çalışılan nüfus hizmetlerinde otomasyona geçmek, 907 ayrı nüfus idaresinde görülmekte olan dağınık işlemleri birleştirmek ve bu birleşim sonucunda elde edilecek bilgi kaynağım kullanılır hale getirmek, hizmete ve yararlanmaya sunmak gibi ana amaca yöneliktir. Ayrıca, kişiye maddeten ulaşabilme olanağı yaratmak, nüfus kütüklerinin elle tutulması nedeniyle ortaya çıkan sakıncaları bertaraf etmek, kişiyi izleyebilmek gibi amaçları da bulunmaktadır.

Bugün ülkemizde ölü ve sağ nüfus olarak nüfus kütüklerimizde 110 milyon kişi kayıtlıdır. 1993 yılının sonunda ölü ve sağ 65.000.000 kişinin nüfus kayıtları bilgi işlem ortamına aktarılmış olacaktır.

Önümüzdeki iki yıl içerisinde ise bütün kayıtların bilgisayara girişi tamamlanacaktır.

Genel Müdürlüğümüz bu büyük projenin yanında alt projeler de üretip uygulamaktadır. 1989 yılında kuşluk Döner Sermaye İşletmesi ile, Bilgi İşlem Merkezinde ve Basım ve Cilt Merkezinde ortaya çıkacak atıl kapasiteyi kullanılır hale getirmiştir.

Yine aynı yıl sosyal ve ekonomik dayanışmayı tesis etmek ve yaşatmak amacıyla Nüfus Hizmetlerini Güçlendirme Vakfı kurulmuştur.

Gerek işletme ve gerekse vakıf eliyle "hizmetlere kalite kazandırmak"

çabası içine girilmiştir. Vakıf "Nüfus İdareleri Haberleşme Projesini" hazırlamış, Genel Müdürlüğümüzce benimsenen bu proje uygulamaya konulmuş ve bu proje gereğince bütün il ve ilçe nüfus müdürlüklerimiz fax- mile cihazı ile haberleşir hale gelmiştir. Bugün acil işler nedeniyle hak kaybına uğrama riski ortadan tamamen kalktığından, uygulamadan halkımız son derece memnundur.

Ayrıca tasarruf emirleri nedeniyle duraksamaya giren hizmetler için çözüm sağlanmıştır.

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü bir yandan proje uygulamalarını yürütürken, diğer yandan da hizmeti ileriye dönük olarak şekillendirmek üzere yasa tasarıları hazırlamıştır.

1984 yılında yürürlüğe giren 239 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve 3080 sayılı Kanunla "evlendirme hizmeti nüfus hizmetlerinin bütünlüğü içerisinde" mütalâa edilmiş ve nüfus personeline evlendirme memurluğu yetkisi verilmiştir.

Yine aynı yasa ile doğum ve yerdeğiştirme olaylarında tanık şartı kaldırılmış ve işlemler basitleştirilmiştir.

Özet Sonuç

Yukarıda kronolojik bir dizin içinde açıklamaya çalıştığımız çalışmaların bugün geldiği noktayı özetlemek istiyoruz:

Nüfus hizmetleri ahvali şahsiye ve vatandaşlık işlemlerinin yürütülmesine, geliştirilmesine ve politikaların belirlenmesine ilişkin iş ve işlemlerin tümünden meydana gelir.

Nüfus kütükleri, Türk vatandaşlığının ispatında ve belgelendirilmesinde esas olduğu kadar, kişinin kimliği, medeni hali ve aile bağlarının belirlenmesinde, iktisadi, sosyal ve güvenlikle ilgili her türlü plan ve programların yapılışında temel resmi belgeler olduğu için Devletin sosyal bakımdan alt yapısını oluşturmada ve kamu düzeni bakımından büyük önem taşımaktadır.

İş bu sebeplerle Devlet, nüfus hizmetlerini iyi bir şekilde düzenleyip yürütmek ve çağın ihtiyaçlarına cevap verecek bir düzeye ulaştırmak mecburiyetindedir.

Nüfus hizmetlerinin yürütülmesi, İçişleri Bakanlığına görev olarak verilmiştir. Bu görev Bakanlığa bağlı ana birim statüsündeki Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

Genel Müdürlüğün görevleri 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 1587 sayılı Nüfus Kanunu, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ve diğer özel kanunlar, uluslararası sözleşmeler ve yönetmeliklerle düzenlenmiş olup, bunları özetle şöyle sıralayabiliriz;

- Nüfus hizmetlerini düzenlemek, yürütmek, izlemek, denetlemek ve değerlendirmek,

- Taşra kuruluşlarınca tutulmakta olan nüfus kütüklerindeki bilgilerin merkezde bilgisayarda tutulmasını sağlamak ve bu amaçla merkezde bir nüfus bilgi bankası oluşturmak,

- Bireylere ve aileye ilişkin hayat istatistiklerine ait verileri toplamak ve diğer kuruluşlarla işbirliği içinde yayınlamak,

- Evlendirme hizmetlerinin yürütülmesini, geliştirilmesini ve denetlenmesini sağlamak,

- Türk vatandaşlığının kazanılması, kaybı ve göçmen olarak kabulü ile Türk vatandaşlığına, başka bir devlet vatandaşlığına geçmek üzere izin verilmesine dair işlemleri yürütmek ve vatandaşlık incelemelerini yapmak,

- Ülkemizin de üyesi bulunduğu Avrupa Ahvali Şahsiye Komisyonunca hazırlanan ve parlamentoda onaylanan uluslararası sözleşme hükümlerini uygulamak, Avrupa Konseyi Üyesi ülkelerle uluslararası düzeyde vatandaşlık ilkelerinde uygunluk sağlamak ve ortaya çıkacak sorunlara çözüm aramak,

- Türk soylu yabancıların Türkiye'de meslek ve sanatlarını icra etmesine imkan veren kanun gereğince ilgililerin ve ailelerin kayıtlarını tutmak,

- Evlilik dışı dünyaya gelen çocukların düzgün nesepli olarak babalan yanına kaydedilmelerini sağlayan özel kanunlar hazırlamak ve uygulamak, kayıtsız kişi bırakmamak için her türlü tedbirleri almak,

Genel Müdürlüğümüzün teşkilat ve personel durumu ise şöyledir;

Genel Müdürlüğümüzün merkez teşkilatı; Nüfus Hizmetleri, Vatandaşlık

Hizmetleri, Bilgi İşlem, Nüfus İşlemleri, Nüfus İstatistikleri, Planlama İşbirliği ve Teşkilat, İdari Hizmetler Daire Başkanlıkları ile doğrudan Genel Müdüre bağlı olan Uluslararası Ahvali Şahsiye Komisyonu Türk Milli Seksiyonu ve Döner Sermaye İşletme Müdürlüğünden oluşmuştur.

Taşra teşkilatımız ise her il merkezinde mevcut İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü ile İlçe Nüfus Müdürlüklerinden oluşmaktadır.

Nüfus hizmetleri, Medeni Hukuk, Devletler Hususi Hukuku, Vatandaşlık Hukuku, Uluslararası Sözleşmeler gibi önemli hukuk bilgileri gerektiren bir hizmet dalıdır. Teşkilatın daha bilgili, daha başarılı olabilmesi açısından personelin eğitilip yetiştirilmesi, yönlendirilmesi ve gerekli bilgi ve beceriyi kazanması gerekmektedir.

Bu düşünce ile, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünde görevli her kademedeki personelin eğitilmesi için aralıksız olarak kapsamlı eğitim programları uygulanmaktadır.

Ayrıca, MERNİS Projesinin başarıya ulaşması için daha önceki yıllarda olduğu gibi Programcı ve Çözümleyicilerimiz İngiltere'de tertip edilen seminerlere gönderilmektedir.

Her yıl il nüfus ve vatandaşlık müdürleri için hizmetiçi eğitim semineri yapılmakta olup, son üç yılın seminerleri sırasıyla Gazimagosa, Marmaris ve Antalya'da gerçekleştirilmiştir.

Bunun yanında eğitim seminerleri ilçe nüfus müdürleri seviyesine indirilerek 1990 yılında 206, 1991 yılında 613, 1992 yılında 359 ilçe nüfus müdürü ile 1993 yılında 40 müdür adayı muhtelif bölgelerde düzenlenen eğitim seminerlerinde eğitilmiş olup, bu seviyedeki seminerlere devam edilmektedir.

Genel Müdürlüğümüz; Bakanlığımız B-1 Bloкта, Karanfil Sokak 20 no. da 20 daireden oluşan ve özel şahıstan kiralanmış bulunan hizmet binasında, aynı sokak 57 no. da 3 kattan oluşan ve Emniyet Genel Müdürlüğünden geçici olarak tahsis edilmiş bulunan hizmet binasında ve Aşağı Ayrancı'da Sivil Savunma Genel Müdürlüğü hizmet binasının bodrum katında yerleşmiş bulunmaktadır.

Hizmet binalarının çok dağınık, fiziken birbirlerinden uzak ve ihtiyaca cevap verecek nitelikte olmaması nedeniyle konu bir proje olarak ele alınmış

ve bu ihtiyacın karşılanması amacıyla 1988 yılında yeni hizmet binası inşaatına başlanmıştır. Proje A Blok (Genel Müdürlük), B Blok (Bilgi İşlem ve Taşra Nüfus Arşivi), Kafeterya, Misafirhane, Kreş, Revir ve 65 dairesel lojmandan oluşmaktadır.

Genel Müdürlüğümüzce son zamanlarda yürütülen işlemlere gelince:

Vatandaşlık Hizmetleri, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ve bu Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelik ile düzenlenmiştir. Vatandaşlık Kanununa göre yapılan işlem ve tasarruflar devletin iç güvenliği, iç ve dış politikaları, diğer devletlerin takip ettikleri nüfus politikaları gözönünde bulundurularak Bakanlıklararası İhtisas Kurullarınca tespit edilen Bakanlar Kurulu Kararı ile uygulamaya konulan prensiplerin yer aldığı yönergeye uygun bir şekilde yürütülmektedir. Bu işlem ve tasarrufları; Türk vatandaşlığına alınma, göçmenlerin kabulü, yabancı devlet vatandaşlığına geçme, Türk vatandaşlığının kaybı, vatandaşlık inceleme ve değerlendirme, saklı nüfus başlıkları altında özetlemek mümkündür. Teşkilatımızın çok önem verdiği "saklı nüfus" olayı Genel Müdürlüğümüzde tedirginlik yaratacak düzeydedir. Nitekim, 18 yaşını tamamladıkları halde herhangi bir nedenle aile kütüklerine kaydedilmemiş olan ve saklı nüfus olarak tanımlananların "vatandaşlık durumları" kuşku uyandırması nedeniyle çok detaylı olarak incelenmekte ve karara bağlanmaktadır.

Saklı nüfuslar genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yoğunlukta olup, bu kişilerin kimliksiz dolaşmaları güvenliğin korunması, emniyet ve asayişin sağlanması ile vatandaşlık ve yabancılar hukuku gibi konularda önemli sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Bu nedenle bunların bir an önce nüfus kütüklerine tescillerinin sağlanması açısından, yapılan işlemler yasal çerçeve içerisinde mümkün olduğu kadar kısaltılmış olup, süratle sonuçlandırabilmek amacıyla bazı tedbirler alınmış ve uygulamaya konulmuştur.

Özellikle son yıllarda toplumun değişen ihtiyaçlarının karşılanması, bazı formalitelerin kaldırılması ve bürokrasinin azaltılması amacıyla bir dizi çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara paralel olarak vatandaşlarımızın temel siyasi haklarının belirlendiği vatandaşlık mevzuatında önemli ve köklü düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla;

- 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 25 inci maddesinin (g) fıkrası 27 MAYIS 1992 tarihli 3808 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.

Sözkonusu kaldırılan hükmün, 12 EYLÜL Döneminin hal ve şartları içerisinde bir baskı unsuru olarak kullanılmak, kişi hak ve hürriyetlerini ortadan kaldıracı nitelikte uygulama başlatmak niyetiyle hazırlandığı tespit edilmiştir. Nitekim bu fıkranın uygulanması sonucunda 227 vatandaşımız Türk vatandaşlığını kaybetmişlerdir. Ülkemizdeki bu uygulama nedeniyle gerek Türk kamuoyunda ve gerekse batı ülkelerinde kişi hak ve özgürlüklerinin ortadan kaldırıldığı ileri sürülmüş ve bu bakış açısı ülkemizi uluslararası platformlarda zaman zaman sıkıntı içerisinde bırakmıştır.

Bu sıkıntıyı gidermek amacıyla hazırlanan ve yürürlüğe giren 3808 sayılı Kanun uygulaması sonucunda, Türk vatandaşlığını kaybetmiş bulunan 227 kişinin nüfus kütüklerinde kapatılan kayıtları müracaatlarına bakılmaksızın yeniden canlandırılmış ve Hâzinece el konulan malları da kendilerine iade edilmiştir.

- 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 17. maddesinde 15 OCAK 1992 tarihinde yapılan değişiklikle, Türk vatandaşlığını herhangi bir nedenle kaybedenlerin yeniden vatandaşlığımıza alınmalarını istemeleri halinde, işlemlerin hızlandırılması, basitleştirilmesi, bazı formalite ve araştırma konularının kaldırılması ve belirli bir süre içinde yeniden müracaat edenler hakkında herhangi bir soruşturma yapılmaması hususları benimsenmiştir.

- İlk kez 1991 yılında Kanun Hükmünde Kararname şeklinde hazırlanan, ancak Yetki Kanununun Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi sebebiyle geri çevrilen, bu defa da kanun tasarısı şeklinde hazırlanan ve Başbakanlığa sunulan, çok küçük gerekçeler ile Devlet Personel Başkanlığında çok uzun süre bekletilen ve nihayet 24 Haziran 1993 günü Başbakanlığa sunulmuş olan "İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile Nüfus Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı" yine Hükümet değişikliği sebebiyle iade edilmiş bulunmaktadır. Tasarı görüş alınma aşamasındadır.

Sözkonusu tasarı devletin alt yapısını Oluşturan nüfus hizmetlerini batı standartlarına uygun hale getirecek, halkın istek ve ihtiyaçlarına karşılık verecek ve gereksiz formalite ve işlemleri ortadan kaldıracak bir anlayışla hazırlanmıştır. Tasarıda çok dar ve eksik bir biçimde belirtilen Genel Müdürlüğümüz görevleri yeniden tespit edilmektedir.

Nitekim bu görevler kapsamında, kişinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaş'ası

olduğunu ve bundan Türk nüfus kütüklerine kayıtlı bulunduğunu kanıtlayan ve kişiye ilişkin kimlik bilgileri ile medeni durumunu kapsayan ve bu değerlerle temel belge olma özelliğini sürdüren nüfus cüzdanlarının her çeşit taklit, tahrif ve sahteciliğe meydan vermeyen bir sistemle üretilmesi ve düzenlenmesi ilke olarak benimsenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Nüfus Cüzdam'nın ileri bir teknoloji kullanılarak düzenlenmesi sonucunda, çeşitli dolandırıcılık olaylarına engel olunacağı gibi, toplum içinde kendilerini gizlemek ve kaybettirmek amacıyla kimliğini saklama gayreti içinde olanlara da mani olacaktır.

Tasarıda ele alınan diğer önemli bir konu, daha önce de değinilen "onse- kız yaşını bitirmiş olmasına rağmen henüz nüfus kütüklerine kaydını yaptırmamış olanların" durumudur.

Saklı nüfus adı verilen bu kişilerin ülkemiz topraklarında, özellikle de Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde yoğun sayıda oldukları bilinmektedir. Kendilerini nüfus kütüğüne yazdırmamaları nedeniyle bu kişiler Devlete karşı olan yükümlülükleri yerine getirmemektedirler. Bu şahısların "vatandaşlık bağlan" şeklen ve hukuken kurulamadığı gibi, bu hal yurdumuza çeşitli yollardan sızan yabancıları bu kişilerden ayırt etme güçlüğü de yaratmaktadır.

Bu önemli tesbitin yapılabilmesi için "saklı nüfus" durumunda bulunanların nüfus kütüklerine tescil edilmesini sağlayan zorlayıcı hükümler getirilmektedir.

Esasen, kişinin Türk vatandaşı olup olmadığının tesbitine, toplum içerisinde kimliğinin ve aile bağlarının belirlenmesine esas olan nüfus kayıtları "kamu düzeninin" temel dayanaklarından birisidir. Vatandaşlarımızın kendilerini nüfus kütüklerine tescil ettirmemeleri nedeniyle anarşi ile mücadele ve devlet güvenliğinin korunması gibi konularda çok önemli sorunların ortaya çıkması mümkündür. Güvenlik kuvvetlerince alınan tedbirlerin başarıya ulaşmasında vatandaşların tümüyle nüfus kütüklerine geçirilerek nüfus cüzdanı verilmesinin, nüfus hareketlerinin izlenmesi ve vatandaş olanla olmayanın birbirinden ayırılmasının önemi büyüktür. Bu kişilerin tesbiti amacıyla geçmiş yıllarda köylerde taramalar yapılmış, bugüne kadar dokuz ayrı geçici af kanunu çıkarılmış olmasına rağmen "saklı nüfus" sorunu çözülmemiştir.

Bu tasarı ile soruna çözüm getirmek amacıyla da saklı nüfus durumunda

olan kişilere nüfus kütüğüne kaydolmak üzere 18 yaşının bitiminden itibaren iki yıllık bir başvuru süresi tanınmaktadır. Bu hakkı kullanmayanların veya T.C. vatandaşı olduğunu kanıtlayamayanların yabancı işleme tabi tutulacağı esası getirilmektedir.

Tasarıda aynı önemi haiz diğer bir konu ise "yerdeğiştirme" işleminin kaldırılmasıdır. Vatandaşlarımızın büyük bir çoğunluğu nüfusta kayıtlı oldukları yer dışında oturmaktadırlar. Bu kişiler adli ve idari işlemler sebebiyle oturdukları yer nüfus idaresine başvurduklarında kayıtlı oldukları yerden nüfus ve aile kayıt örneği getirilmektedir. Bu tür haberleşme ve işlemler, büyük zaman kaybına sebebiyet vermektedir. Bu arada meydana gelebilecek gecikme ve hatalar ise vatandaşın büyük bir hak kaybına uğramasına, adaletin tecellisinde gecikmeye sebebiyet vermektedir.

Bu olumsuz gidişatı durdurmak için nüfus idareleri arasında çağdaş haberleşme sistemi olan faximile cihazı ile haberleşmeye geçilmiş, böylece kayıt örneği getirtme işlemi en az süreye indirilmiştir.

Bu haberleşme sisteminin iyi bir biçimde uygulandığının anlaşılması üzerine yerdeğiştirme olayı kaldırılmıştır.

Tasarı aile hayatı ve özel hayatın gizliliğine saygı duyan bir anlayışla hazırlanmıştır. Bu kapsam içerisinde nüfus ve aile kayıtlarının ve nüfus kütüğündeki bilgilerin ilgisiz kişilerin ellerine geçmesini önlemek üzere bilgi, örnek ve özet almaya yetkili olanları tadat etmek suretiyle yeniden belirlenmektedir.

- 23 Şubat 1993 tarihinde Başbakanlığa sunulmuş bulunan "403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı" Türkiye Büyük Millet Meclisi İçişleri Komisyonunda benimsenmiş olup, Genel Kurul gündemine alınmış bulunmaktadır.

Bu tasarı, kişisel çıkar hesaplarıyla yurdumuza gelen ve bavul turizmi adı verilen faaliyette bulunan kişilere veya toplum ahlakını ve sağlığını tehdit eder boyutlara götürecek kadar seks ticaretini organize edenlere engel olmak amacıyla hazırlanmıştır.

Özellikle ülkemizde kalabilmek ve toplum değerlerine aykırı faaliyetlerini sürdürebilmek amacıyla olanların, vatandaşlık mevzuatımızın iyi niyetlerle hazırlanmış düzenlemelerindeki boşluklardan yararlanmak ve Türk vatan

daşlığını kazanma yollarından biri olan evlilik kurumunu da yozlaştırmak suretiyle Türk erkeğiyle "câli evlilik" yapan yabancı kadınların bu isteklerine mani olunması bir zorunluluk halini almış bulunmaktadır.

Esasen vatandaşlığımızın kazanılması ve kaybedilmesi 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile düzenlenmiştir. Yaklaşık otuz yıldan beri yürürlükte bulunan bu kanun "yabancı kadına" şartsız ve sınırsız haklar bahşetmektedir. Hazırlandığı dönemin anlayış ve koşullarını taşıyan bu kanun "vatandaşlığımıza alınması sakıncalı görülerek reddedilen yabancı kadının bir evlendirme memuru huzurunda yapılan akitle" Türk vatandaşlığını kazanmasına imkan veren boşlukları içermektedir.

Oysa batı ülkelerinde, evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılabilmesi için belirli bir bekleme süresinin geçirilmiş olması şartı vardır.

Tasarı ile uygulamadaki bu boşluk doldurulmak ve batı ülkelerindeki koşullara uygunluk sağlanmaktadır.

Cumhuriyetimizin 70. yılında Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün merkez ve taşra kuruluşlarının "tarihi süreç içerisinde" gelişimini ve değişimini değerlendirmeye çalıştığımız bu yazıyı, rahatsızlığı nedeniyle 1.11.1938 tarihinde Başbakan Celal BAYAR tarafından okunan "T.B.M.M. V. Devre 4. Toplantı Yılına Açış Mutku"nda yer verdiği ve teşkilatımız tarafından ana ilke olarak benimsenen yüce ATATÜRK'ün şu sözleriyle noktalamak istiyoruz:

"Büyük Meclisin tasvibine arz edilmiş olan yeni nüfus kanununun kabul ve tatbiki nüfus işlerinin daha modern ve muntazam bir şekilde yürütülmesini temine hizmet edecektir.1'

**CUMHURİYETİN 70.
YILINDA TÜRK SİVİL SAVUNMASI**

Sabahattin ÖZÇELİK - Rıdvan ALEVCAN*
Daire Başkanı Şube Müdürü

İnsanlığın var oluşundan itibaren, özellikle toplu olarak yaşanmaya başlanması ile çatışmalar gündeme gelmiş, en ilkel koşullarda taşla-sopayla ve okla-yayla karşılıklı vuruşmalar başlamış, günümüzde en modern savaş araç, gereç ve silahlan ile bu çatışmalar devam etmektedir. Dünya varolalı beri çeşitli medeniyetler kurulmuş ve medeniyetlere bağlı olarak ilkel insandan, uzay insanına gelinmiş, ama insanlar arasındaki çatışmalar, vuruşmalar bir türlü bitmemiştir. Millî şairimiz Mehmet Akif ERSOY'un ifade ettiği gibi "Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" insanlığın faydasına hizmet ettiği gibi yok olmasına da büyük bir hızla devam etmektedir.

İnsanlar ve devletler arasındaki bu yokedicî amansız çatışmaların nedenlerini şöylece özetleyebiliriz;

- Daha zengin olma, daha büyük toprak edinme isteği,
- Ağır coğrafi koşulların etkisi altında göç etme zorunluluğunun doğuşu,
- Kendi inanç ve yaşama tarzını başkalarına zorla kabul ettirme isteği,
- Bağımsızlığın elde edilmesi.

Bu amaçları sağlamak için insanlar ve devletler amansız bir yarışa girmiş ve sonunda dünyayı bir barut fıçısı haline getirmiş, I. ve II. Dünya Savaş'ları yaşanmış, bu savaşlardan sonra bir dizi antlaşmalar yapılmış, konferanslar düzenlenmiş, çeşitli uluslararası örgütler kurulmuş, ancak bir türlü nihai barış sağlanamamıştır. Bu nedenle de halen dünyanın çeşitli yörelerinde savaşlar devam etmektedir.

* Sivil Savunma Genel Müdürlüğü

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla meydana gelen coğrafya, siyasi ve ekonomik buhran, Yugoslavya, Somali, Haiti, Güney Amerika ülkelerinde, Hindistan ve Pakistan'da, Orta Doğu'da velhasıl dünyanın her yarında sıcak savaşın hiçbir zaman bitmeyeceği ve savaşla yaşamayı, ülkelerin yaşam biçimi olarak kabullenmeleri zaruret halini almıştır.

Özellikle I. ve II. Dünya Savaşları ile Kore Savaşında, artan bir biçimde sivil halkın can kaybı daha çok olmuştur. Son yıllarda yaşanan İran-İrak Savaşı da ta- memen sivil halka yönelik olmuştur. Bunların dışında meydana gelen doğal, teknolojik, tıbbi ve sosyolojik afetler de insanlar için sıcak savaşlara yakın kayıplara neden olmaktadır.

İşte bu gerçeklerin ışığında savaşların cephelerden çok cephe gerilerini, askerden çok sivil halkı tehdit etmiş olması, devletlerin "Pasif Korunma Önlem ve Örgütleri" ile yeterli olamayacağı anlaşılmıştır. Bu nedenle savaşlarla çeşitli afetlerin yarattığı zararların önlenmesi ve sivil halkın korunması için ayrı bir teşkilat kurma zorunluluğu duyulmuş ve bütün dünya devletlerinde "Sivil Savunma"nm kurulması cihetine gidilmiştir.

Dünyada meydana gelen bu koşullara eşit olarak ülkemizde de Sivil Savunmanın teşkilatlanması bir ihtiyaç halini almıştır. Cumhuriyetimizin 70. yılını kutladığımız bugünlerde Türkiye'deki Sivil Savunmanın geldiği noktayı bilmekte büyük fayda vardır.

29 Ekim 1993 günü Cumhuriyetimizin 70. yılını daha bir coşku içinde kutladık, zira 70 yıl içinde ulaştığımız nokta tartışma götürmeyecek kadar açıktır. Türkiye Cumhuriyetinin, gerek cumhuriyet ve demokrasi, gerekse ekonomik ve sosyal açıdan aldığı mesafe diğer birçok ülkelere göre daha fazladır.

Dünya coğrafyasının değiştiği günümüzde istikrar içinde ilerleyen ülkemiz insanı, cumhuriyetimizin kurucusu Büyük Atatürk'e daha da yaklaşmakta O'nu saygı ve şükranla anmakta, değerini anlamaktadır.

İlerleyen ülkemizde; kamu ve özel kurum ve kuruluşlar da gelişmekte, kendilerini yenilemekte, daha iyi hizmet için çabalarını arttırmaktadır. Bu kuruluşlardan önemli bir hizmet sektörü olan "SİVİL SAVUNMA", Cumhuriyet döneminde; yeni bir hizmet konusunu üstelenen bir kamu kuruluşu olarak, 1928 yılından itibaren süratli bir şekilde gelişerek, çağdaş batılı örneklerine uygun hizmet vermeye devam etmektedir. Sivil savunma hizmet

lerinin ülkemizde kurulup, gelişmesini aşağıdaki tarihi bakış açısından değerlendirebiliriz.

Türkiye'de Sivil Savunmanın Genelkurmay Başkanlığınca 1928 yılında yayınlanan "Cephe Gerisinin Havaya Karşı Müdafaa ve Muhafazası" adlı talimnamesi ile başladığımız görürüz. Bu talimnamede, o günün hava saldırı araçları ile saldırı anında alınacak tedbirler belirtilmiştir.

1931 yılında ise Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilen "Milli Seferberlik Talimnamesi"nin II. kısmı olan "Hazar ve seferde Havaya Karşı Koruma Talimatı" ile bölgelerinde havaya karşı koruma tedbirlerinin gerçekleştirilmesinden Mülki İdare Amirleri sorumlu tutulmuş, bütün idari makamlar ile sosyal yardım kurumları, il özel idareleri ve belediyeler sivil savunma hizmetleri ile gerekli donanımın sağlanması için görevli kılınmıştır. Bu hususları yerine getirilmesine ilişkin olarak da daha sonraları, Genelkurmay Başkanlığı, İçişleri ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarınca çeşitli talimatlar yayımlanmıştır.

1935 yılında, İçişleri Bakanlığınca yayımlanan talimat en kapsamlı olanıdır. Bu talimatta; "Havaya Karşı Korunma Komisyonlarının illerde ve valilerin başkanlığında kurulması öngörülmüş, kurulacak teşkilat ile alınacak önlemler tespit edilmiştir.

Bu talimatta belirlenen teşkilat ve tedbirler özetle şöyle sıralanabilir:

- Haber alma-yayma,
- Halkın, müesseselerin ve taşıt araçlarının hareket tarzı,
- Işıkların söndürülmesi ve karartılması,
- İtfaiye teşkilatı,
- Cankurtaran ve gaz temizleyen ekiplerin oluşturulması,
- Yiyecek, içecek ve ekinlerin korunması ve temizlenmesi,
- Emniyet ve inzibat tedbirleri,
- Gaz sığınakları ve odaları,
- Ağaç dikilmesi ve yetiştirilmesi,
- Şehir ve kasabaların boşaltılması, korunma siper ve çukurları,
- Halkın aydınlatılması ve bilgilendirilmesi.

Özetlenen bu teşkilat ve tedbirler yapılan büyük bazı yenilik ve gerekli değişikliklerle günümüzde de uygulanmaktadır.

1 Kasım 1936 günü Türkiye Büyük Millet Meclisini açış konuşmasının bir bölümünde; Ulu Önder Atatürk, "Hava taarruzlarına karşı, milletin hazırlanması için de ayrıca alakanızı uyandırmak isterim" diyerek; topyekün savunmanın bir unsuru olarak sivil savunmayı gündeme getirmiştir. Ayrıca "Hatt-ı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. Bu sath bütün vatandır" diyen Atatürk cephe gerisinin savunmasının gerekliliğini de ifade etmiştir. Bu iki deyiş sivil savunmanın ta kendisidir.

1937 yılında çıkarılan 3231 sayılı Kanunla, yurdun hava tehlikesine karşı korunması ve hizmetlerin tek elden yönetilmesi amacıyla Genelkurmay Başkanlığına bağlı "Hava Müdafaa Genel Komutanlığı" kurulmuştur.

1938 yılında çıkarılan 3502 sayılı "Hava Taarruzlarına Karşı Koruma Kanunu", 1941 yılında bu kanuna ek olarak çıkarılan 3992 sayılı Kanunla "Pasif Korunma Teşkilleri" kurulması sağlanmış, 1944 yılında ise 4656 sayılı "Şehir, Kasaba ve Köylerin Lüzumunda Tahliye ve Seyrekleştirilmesi Kanunu" çıkarılmıştır.

Nihayet 1950 yılında çıkarılan 5593 sayılı Kanunla "Hava Müdafaa Genel Komutanlığı" kaldırılmış, görevleri Kara Kuvvetleri Komutanlığına aktarılmıştır. Bu komutanlık bünyesinde ilk defa Sivil Savunma Şubesi kurulmuştur.

Dünyadaki teknolojik gelişmeler ve özellikle hava saldırı silahlarının modernleşmesi, II. Dünya Savaşında sivil halkın daha çok kayıp vermesi gibi nedenlerle 1950'li yıllarda sivil savunma konusunda dünyadaki örneklerine uygun sivil savunma hizmetlerinin ülkemizde de yürütülebilmesi için yeni bir kanuna ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle 1956 yılında hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan "Sivil Müdafaa Kanunu Tasarısı" bazı değişikliklerle, 1958 yılında kabul edilmiştir. Anılan Kanun 28 Şubat 1959'da 7126 sayılı Kanun olarak yürürlüğe girmiştir. 1960 yılında 85, 107, 139 ve 219 sayılı Kanunlarla bazı ek ve değişikliklere uğrayan bu Kanun 34 yıldır yürürlüktedir.

Ancak bu kanunda sivil savunma hizmetleri birer madde içinde genel ifadelerle düzenlenmiş, bu hizmetlerin tanım, teşkilatlanma, eğitim, denetim vb. konuları için kanunda tüzük ve yönetmelikle düzenleme getirilmesi

öngörülmüştür. Çeşitli tarihlerde çıkarılan tüzük ve yönetmeliklerle hizmetler yürütülmeye devam edilmektedir. Ancak ilerleyen zaman ve gelişen teknikler karşısında bu mevzuatta değişiklikler yapılması gerektiğinden yeni bir sivil savunma kanunu hazırlık çalışmalarına başlanılmış ve sürdürülmektedir.

7126 sayılı "Sivil Müdafaa Kanunu" ve 3152 sayılı "İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun"la Sivil Savunma Hizmetlerinin teşkilatlandırılması, yönetimi, eğitimi, denetimi, koordinasyonu, görev ve sorumluluğu İçişleri Bakanlığına verilmiş ve bu hizmetlerin yürütülebilmesi için Bakanlığa bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Sivil Savunma Genel Müdürlüğünün merkez ve taşra teşkilatı ekteki şemalarda gösterilmiştir. (Şema-1, Şema-2). Sivil Savunma Genel Müdürlüğünün 76 il ve 597 ilçe'de teşkilatı kurulmuştur. Teşkilatı olmayan ilçelerde ise sivil savunma hizmetleri İlçe Yazı İşleri Müdürlükleri eliyle yürütülmektedir.

7126 sayılı Sivil Müdafaa Kanunu ve ekleri ile buna bağlı diğer mevzuat düzenlemelerine göre 34 yıldır yürütülen "Sivil Savunma Hizmetleri"ni şöyle özetleyebiliriz:

- a) Savaş zamanı halkın can ve mal güvenliğinin sağlanması,
- b) Afetlerde can ve mal kurtarma,
- c) Büyük yangınlarda can ve mal kaybını azaltma,
- d) Yok olmaları ve çalışamaz hale gelmeleri durumunda yaşamı büyük ölçüde etkileyecek olan resmi ve özel müessese ve tesislerin korunması, onarılması ve yenilenmesi,
- e) Savaş zamanında her türlü savunma gayretlerinin sivil halk tarafından desteklenmesi,
- f) Cephe gerisi moralin kuvvetlendirilmesi.

Bu hizmetlerin yürütülmesi ile görevli olan Sivil Savunma Genel Müdürlüğünün bazı faaliyetlerini aşağıdaki şekilde açıklayabiliriz.

Eğitim ve Tatbikatlar

Eğitim

Sivil Savunma Genel Müdürlüğünce eğitim hizmetleri iki şekilde yürütülmektedir.

1. Merkezde, Sivil Savunma Kolejinde yapılan eğitimler,
2. Taşrada, il ve ilçelerde yapılan eğitimler.

Sivil Savunma Koleji Eğitimleri

1960 yılında Sivil Savunma Genel Müdürlüğüne bağlı olarak kurulan Sivil Savunma Kolejinde, tüm sivil savunma personelinin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimleri yapılmaktadır. 1960 yılından bu yana 12.803 personel eğitimden geçirilmiş olup bu personelin zaman zaman tekamül eğitimleri de yapılmaktadır.

Sivil Savunma Koleji'nde 1982 yılından itibaren İl ve İlçe Belediye İtfaiyeleri ile Daire ve Müessese İtfaiye Teşkilatlarının amir seviyesindeki itfaiye personeli de eğitilmektedir. Bugüne kadar 983 itfaiye personeli eğitilmiştir.

İl ve İlçe Eğitimleri

İçişleri Bakanlığınca yayımlanan "Sivil Savunma Teşkilleri ve Halk Eğitimi Yönergesi" doğrultusunda 7126 sayılı Kanun ve bu kanuna dayalı olarak çıkarılan 6/3150 sayılı "Sivil Savunma İle İlgili Şahsi Mükellefiyet, Tahliye ve Seyrekleştirme, Planlama ve Diğer Hizmetler Tüzüğü" ile "Sivil Savunma İle İlgili Teşkil ve Tedbirler Tüzüğü" hükümlerine göre bu mevzuatta tespit edilen sivil savunma yükümlülerinin eğitimleri her yıl periyodik olarak yapılmakta ve eğitim sonunda tatbikatlarla pekiştirilmektedir.

Bugüne kadar il ve ilçe sivil savunma mahalli kuvvetlerinde görevlendirilen toplam 921.000 sivil savunma yükümlüsünün eğitimi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca halkta, sivil savunma bilincinin yaratılması, hayatta kalabilmek için koruyucu ve kurtarıcı tedbirlerin alınması amacı ile hazırlanan yıllık programlara göre il ve ilçelerde halk eğitimi düzenlenmekte, okullarda konferanslar verilmektedir.

Tatbikatlar

Sivil Savunma Genel Müdürlüğünce yapılan veya iştirak edilen tatbikat

lar şunlardır:

- Sivil Savunma Plan Tatbikatları
- Müşterek Sivil Savunma Servis Tatbikatları
- İtfaiye Tatbikatları
- Gözcü Tatbikatları
- Yıldırım Serisi Tatbikatları

Sivil Savunma Plan Tatbikatları

Her yıl Sivil Savunma Genel Müdürlüğünce yapılan planlamaya göre 10- 12 ilde Sivil Savunma Planlarının seferberlik ve savaş hali ile afetlerde uygulanabilirliğini denemek, eksik ve aksak yönlerini tespit ederek bunları gidermek, planlarda görev alan sorumluları, kurum ve kuruluşların personelini yetiştirmek, bu husustaki bilgilerini pekiştirmek ve koordineyi sağlamak amacıyla bizzat Valilerin yönetiminde Sivil Savunma Plan Tatbikatları yaptırılmaktadır. Bu tatbikatlara ilin üst düzey yöneticilerinin katılımı sağlanarak planlar hakkında görüş ve önerileri saptanmakta, uygulamadan doğacak eksik ve aksak yönleri belirlenmektedir.

Müşterek Sivil Savunma Servis Tatbikatları

Yine her yıl yapılan plana göre 10-12 ilde sivil savunma yükümlülerinin oluşturduğu servis eğitimleri sonunda, servislerin müşterek sevk ve idaresini denemek, her servisin görevleri ile ilgili tatbikatlar yapmak, sivil savunma hizmet ve faaliyetlerinde ne derece başarılı ve verimli olduğunu belirlemek, sivil savunma araç ve gereçlerinin yeterliliğini ortaya koymak, eksiklik ve aksaklıkları düzelterek daha da etkinleştirmek maksadı ile Sivil Savunma Servislerinin Müşterek Tatbikatları düzenlenmektedir. Bu tatbikatlarda yükümlülerin ve teşkilat personelinin müşterek görev yapma imkânları denenmekte, servislerin sevk ve idaresi ile görevlerine ilişkin eğitimleri pekiştirilmektedir. Tatbikatlara halk da davet edilerek sivil savunmanın önemi ve olağanüstü durumlarda yapacağı hizmetler uygulamalı olarak yansıtılmaktadır.

İtfaiye Tatbikatları

Belediye itfaiye teşkillerinin kuruluş, donatıftı ve eğitimleri ile standardı-

zasyonlarına ilişkin çalışmalarına yardımcı olmak, eğitim seviyelerini yükseltmek, araç ve malzeme yetersizliklerini tespit etmek amacıyla 1982 yılından itibaren planlanan illerde örnek itfaiye tatbikatları yaptırılmasına başlanmış olup; İtfaiye Teşkillerinin Kuruluş, Görev, Eğitim ve Donatım Esaslarına Dair Yönetmelik'in amir hükmü gereğince yaygınlaştırılmasına devam edilecektir.

Yukarıda sayılan tatbikatlara Genel Müdürlüğümüzden oluşturulan birer heyet gözlemci olarak katılmaktadır.

Gözcü Tatbikatlar*

Her yıl Hava Kuvvetleri Komutanlığı koordinatörlüğünde; hava taarruzlarına karşı, halkın, kamu ve özel kurum ve kuruluşların zamanında önlem almalarının sağlanması, Ankara Hava Savunma Harekat Merkezinden (HSHM) ve Eskişehir, Diyarbakır Bölge Harekat Merkezlerinden (BHM), İkaz ve Alarm Haberlerinin alınıp, tehlikeye maruz il ve ilçelere; Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve PTT'nin muhabere imkânları ile süratle bildirilmesi, haber alma, yayma, ikaz ve alarm sistemlerinin kontrol edilmesi, ikaz ve Alarm Planlarının denenmesi ve görevli personelin eğitiminin geliştirilmesi amacıyla "Gözcü Serisi" tatbikatları yapılır.

Bu tatbikatlara, tatbikatların uygulandığı il ve ilçelerdeki Sivil Savunma Teşkilatı da katılmaktadır.

Yıldırım Serisi Seferberlik Tatbikatları

Devletin ve milletin bölünmez bütünlüğünü sağlamak, Devletin bekasını temin etmek, milli menfaatleri kollamak ve milli hedefleri elde etmek amacıyla; Devletin ve milletin maddi ve manevi tüm imkânları ile savaşın ihtiyaçlarını karşılayacak seferberlik ve savaş hazırlıkları konusunda Genelkurmay Başkanlığınca planlanan Yıldırım Serisi Tatbikatlarından olan; Personel Seferberliği ile Araç, Mal ve Hizmet Seferberliği tatbikatlarına da 1986 yılından bu yana katılmaktadır.

Sivil Savunma Birliği

Sivil savunma hizmetlerinin doğal afetlerde yeterince verilebilmesi için

Sivil Savunma Koleji bünyesinde oluşturulan "Özel Görev ve Eğitim Timi" 1970 yılında Gediz, 1971 yılında Burdur ve Bingöl, 1983 yılında Erzurum ve Kars depremlerinde il valilerinin ve halkın takdirlerini alacak düzeyde görev yapmıştır. Ancak az sayıda personel ve yetersiz malzeme ile hizmetin yürütülmesindeki güçlükler görüldüğü için motorize, eğitilmiş ve hizmete her an hazır Sivil Savunma Birliklerinin kurulmasına ihtiyaç duyulmuştur.

İlk birlik "Ankara Sivil Savunma Birliği" adı altında 1986 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri ihtiyaç fazlası asker yükümlülerden oluşturularak kurulmuştur. Bu yükümlüler; 3 aylık temel eğitimlerine müteakip Ankara Sivil Savunma Birliğine katılmakta ve geri kalan askerlik yükümlülüklerini bu birlikte sivil savunma eğitim ve tatbikatları yapılarak yetiştirilmekte olup, bir afet anında göreve gönderilmekte idiler. Ayrıca herhangi bir savaş sırasında cephe gerisindeki halkın sivil savunma bakımından korunmaları için de yetiştirilmekteydiler.

Bu birlik ile 13 Mart 1992'de Erzincan ve çevresinde meydana gelen depremde görev yapılmış olup, 35 kişilik bir kadrosu olmasına rağmen enkaz altından 4 yaralı, 34 ceset çıkarılmış, büyük ölçüde enkaz kaldırma ve temizleme işlemi yapılmış, yiyeceksiz kalan bazı vatandaşlara sıcak yemek verilmiştir.

Ancak, Türk Silahlı Kuvvetlerince bu birlik için ihtiyaç fazlası er verilmeyeceğinin bildirilmesi üzerine; kadrolu personelden birlik kurulması ve bu birliklerin yurt düzeyinde 4-5 bölgede konuşlandırılması kararına varılmıştır. Bunun üzerine "Ankara Sivil Savunma Birliği" 63 kadrolu personelden 1993 yılında kurulmuş, eğitim ve tatbikatlarına sürekli olarak devam edilmekte, bir afet veya seferberlik ve savaş esnasında sivil halkın can ve mal kayıplarının korunması ve kurtarılması için yetiştirilmektedir.

Bu birlik tam teçhizatı, motorize ve her türlü can ve mal kurtarmada kullanılacak araç ve malzeme ile donatılacaktır. Bu suretle ülke düzeyinde 4-5 yerde birliklerin kurulmaları tamamlandığında herhangi bir afet veya savaş esnasında göreve hazır, yetişmiş ve deneyimli birliklere kavuşmuş olacağız. Ülke ekonomisinin el verdiği ölçüde bu birliklerin kurulma işi süratle tamamlanacaktır.

Sivil Savunma Fonu

Sivil savunma hizmetlerinin parasal kaynağı 7126 sayılı Kanunla ihdas

edilen ve tahsis, sarf ve idaresi İçişleri Bakanının sorumluluğunda olan "Sivil Savunma Fonu"dur. Bu fonla, yukanda bahsettiğimiz teşkilatın kurulması tamamlanmış, tüzüklerle belirtilen araç ve malzemelerin bir kısmı temin edilmiş ve 58 ilde birer hizmet büroları, eğitim dershaneleri ve malzeme depolarım içeren hizmet binası alınmıştır. Yapılan kısa ve uzun vadeli tedarik planlarıyla gerekli malzemelerin alımlanna devam edilirken fonların Genel Bütçe içine alınması nedeniyle 1992'den itibaren sivil savunma araç, malzeme, bina, tesis alımları büyük ölçüde aksamış, hatta yıllık eğitimler bile kısıtlanarak yapıma durumuna gelinmiştir.

İkaz ve Alarm Sistemleri

Sivil Savunma Fonundan 1960 ve 1970'li yıllarda 7 büyük şehrimizde (Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Balıkesir, Eskişehir ve Diyarbakır) "Telli Uzaktan Kumandalı", 1980'li yıllarda 17 şehrimizde (Antalya, Batman, Bursa, Edime, Erzurum, Gaziantep, İçel, İskenderun, Karabük, Kayseri, Kırıkkale, Kocaeli, Konya, Sakarya, Samsun, Trabzon ve Zonguldak) "Merkezi Telsizle Uzaktan Kumandalı" çağdaş her türlü yeniliğe adapte olabilen modem siren sistemleri kurulmuştur. Ayrıca Ağustos 1990 yılında başlayan "Körfez Krizi" sırasında kritik bölge olarak tespit edilen 21 il ve ilçelerinde siren sistemleri kurulmak suretiyle Haber Alma-Yayma (İkaz ve Alarm Sistemi) sistemleri kurulmuştur. Bugün teknolojsi eskiyen 7 büyük ilde kumlu telli uzaktan kumandalı siren sistemlerinin sökülerek yerine modem ve çağdaş teknolojiye uygun siren sistemlerinin kurulması ve Sivil Savunma Genel Müdürlüğüne tespit edilen diğer şehirlerimizde de bu sistemlerin yaygınlaştırılması zorunlu bulunmaktadır. Fakat para kaynağının kesilmesi nedeniyle bunlara bu aşamada imkan bulunmamaktadır.

Yayın ve Tanıtma

Sivil Müdafaa Kanunu'nun yürürlüğe girişinin 30. yılında (1989) Milli Eğitim Bakanlığı ile anlaşmaya varılarak bütün okullarda her yıl 28 Şubat gününün "Sivil Savunma Günü" olarak kutlanması kararlaştırılmış, ayrıca okullarda "Sivil Savunma Kolu" kurularak öğrencilere sivil savunma bilinci verilmesi ile çok yararlı bir hizmet yapılmıştır.

Halkın Sivil Savunma konularında bilinçlendirilmesi amacıyla TRT ile işbirliği yapılarak hazırlanan tanıtıcı ve spot filmlerin değişik zamanlarda halka gösterilmesi sağlanmıştır. Film yapımı ve yayını sürdürülmektedir.

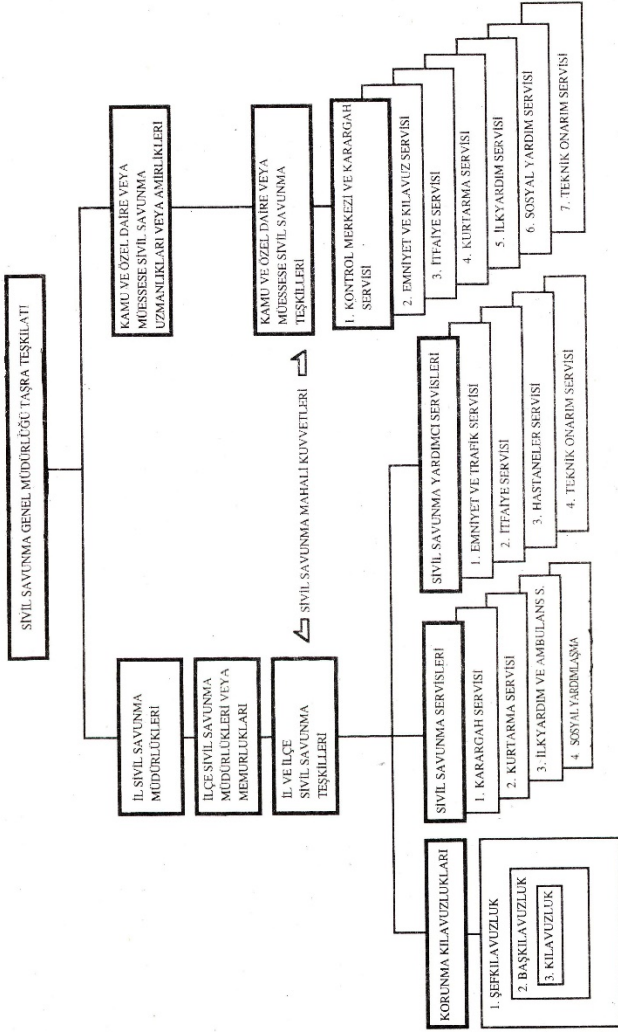
Sivil Savunmayı tanıtmak, il, ilçe ve kurumlarda yükümlü, kursiyer, öğrencileri eğitmek amacıyla yaptırılan 11 değişik konulu, sesli ve renkli filmler, video kasetlere aktarılmış ve video cihazları ile birlikte il ve büyük ilçelere gönderilmiştir.

Sivil Savunmanın tanıtılması, öğretilmesi, benimsetilmesi amacıyla kuruluşundan bu yana yılda dört kez yayınlanmakta olan Sivil Savunma Dergisinin yanında, çeşitli kitap, kitapçık ve broşürler bastırılmıştır.

Düzenlenen afiş yarışması sonucu derece alan afişlerle daha önce bastırılan ve mevcudu tükenmiş bulunan afişlerin yeniden basımı gerçekleştirilmiş ve afişler tüm kamu kurum ve kuruluşlarına dağıtılmıştır.

Cumhuriyetimizin 70. yılında yukarıda belirttiğimiz seviyeye getirilen sivil savunma hizmetleri, korkarız ki, maddi kaynağın kesilmesi nedeniyle hızını kaybedecek ve istenen amaca, istenen sürede ulaştırılamayacaktır.

Halen gerek merkez, gerekse taşra teşkilatı personeli hizmet için gerekli bilgi ve tekniğe, çağdaş örneklerine uygun olarak yetişmiş bulunmaktadır. Bu itibarla sağlanacak maddi imkânlarla hizmet en üst seviyeye çıkarılacak durumdadır.

CUMHURİYETİN 70. YILINDA İÇİŞLERİ BAKANLIĞINDA EĞİTİM HİZMETLERİ

Halil İŞİK
Eğitim Dairesi Başkanı

BÖLÜM I

GİRİŞ

İçişleri Bakanlığının Merkez Teşkilâtında Yardımcı Hizmet Birimlerinden olan Eğitim Dairesi Başkanlığı, Cumhuriyetin 70. yıldönümünde, 12. hizmet yılında bulunmaktadır.

Bakanlığın eğitim faaliyetleri, 1981 yılına kadar Personel Genel Müdürlüğüne bağlı bir şube müdürlüğü tarafından yürütülmüş ve kaymakamlık kursları ile sınırlı kalmıştır.

Bakanlığın ilk eğitim birimi 2.10.1981 tarihinde "Eğitim Genel Müdürlüğü" olarak kurulmuş, 1982 yılında ise bu Genel Müdürlüğün adı "Eğitim ve Öğretim Kurulu Başkanlığı" olarak değiştirilmiştir. Bir yıl sonra da 3152 sayılı Kanunla "Eğitim Dairesi Başkanlığı" adını almıştır.

Bu çalışma 70 yıllık Cumhuriyet döneminde, İçişleri Bakanlığının eğitim alanında kaydedilen gelişmeleri ile Eğitim Dairesi Başkanlığının bugünkü teşkilât yapısı, görevleri ve faaliyetleri ile bunlarla ilgili çeşitli konulardaki bilgileri, sorunları ve önerileri topluca yansıtmayı amaçlamaktadır.

Bakanlığımızın eğitim biriminin kuruluşundan bugüne belirtilen konularda ortaya konulan ilk çalışmadır.

Eğitim terimi, çok geniş bir kapsama sahiptir. Eğitim terimleri sözlüğü aşağıdaki ifadelerle eğitimi tanımlamıştır.

"Eğitim, önceden saptanmış amaçlara göre, insanların davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkinlikler dizgesidir.

Eğitim, her kuşağa geçmişin bilgi ve deneyimlerini düzenleyen bir biçimde aktarma ya da kazandırma işidir." 1

"Bir kavramın kapsamını, o kavramla ilgili sınıflandırmalar ortaya koyar. Eğitime bu amaçla baktığımızda genel, milli, dini, mesleki eğitim; eğitimin ulaşmak istediği hedefleri belirleyici kapsamlarını ifade eder. Eğitim yapılış şekli bakımından örgün, yaygın, kendiliğinden eğitim olarak sınıflandırılır.

Hizmet esas alındığında hizmet öncesi eğitim, hizmet için eğitim kavramları ortaya çıkar. Eğitim uygulama yöntemlerine göre, işbaşı eğitimi, laboratuvar eğitimi, sınıf içi eğitim, konferans tipi eğitim, bilgisayar destekli eğitim, etkileşimli video eğitimi; disiplinlere göre ise fizik, matematik, beden, teknoloji v.b. eğitimi sayılabilir. Bu tasniflerde ortaya çıkan kavramların her biri incelendiğinde bir çok yeni kavram, yeni bilgi alanları ve diğer bilimlerle olan ilişkileri ortaya çıkar." 1 2

"Genel Eğitim, daha çok genel kültür ve temel bilgilerin kazanılmasına yardımcı olurken; mesleki eğitim, bireylerin meslek edinmelerine yardımcı olacak temel mesleki bilgilerin kazandırıldığı bir eğitim alanıdır.

Genel ve Temel Eğitim ne kadar güçlü ve kapsamlı olursa bireyin mesleki eğitimi o kadar kolay ve çabuk sağlanır. Bu bakımdan gelişmiş ülkelerde mecburi öğrenim süresi uzundur.

Eğitime meslek edindirme açısından baktığımızda, mesleğin hizmet öncesi ve mesleğe girdikten sonra olmak üzere iki aşamada kazanıldığı görülür.

Meslek öncesi yapılan "**Hizmet Öncesi Eğitim**"; mesleğin yapılması sırasında alınan eğitim, "**Hizmet İçi Eğitim**" olarak adlandırılmaktadır." 3

Meslek açısından yapılan hizmet öncesi eğitim, kurum ve kuruluşların eleman ihtiyaçlarını karşılamak üzere kendi bünyelerinde açtıkları okullarda okutulanlar ve genel öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerle ilgili faaliyetlerin tümüdür.

1 Oğuzkan, Eğitim Terimleri Sözlüğü, s. 61

2 Dr. Sait Elgin, Eğitim Programları ve Eğitim Materyallerinin Hazırlanması, Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop Adlı Kitap, s. 339.

3 a.g.e., s.339

Hizmet öncesi eğitim; ÖRGÜN EĞİTİM, yani belli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere amaca göre hazırlanmış programlarla, okul çatısı altında düzenli olarak yapılan bir eğitim yoluyla kazanılabildiği gibi YAYGIN EĞİTİM denilen, örgün eğitime hiç girmemiş yahut herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademedeki çıkmış vatandaşlara örgün eğitim yanında veya dışında verilen eğitimle olmak üzere iki yoldan alınabilmektedir.

Hizmet içi eğitimin de, her şeyden önce hizmet öncesi bilgi ve beceri noksanlığını gidermek, yani genel yetişkinlik düzeyini yükseltmek amacıyla yapılması gerekmektedir.

Hizmetiçi eğitim; kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan personelin görevleri ile ilgili bilgi ve becerileri artırmak amacıyla yapılan eğitimidir.

Çalışmamız içerisinde ana hatlarıyla, kısaca konuyla ilgili tarihçe ve gelişmelere, Eğitim Dairesi Başkanlığı ile faaliyetlerine ve Hizmet İçi Eğitim kavramının İçişleri Bakanlığı açısından taşıdığı önem ile bu kavramla ilgili çeşitli konulara yer verilmiş, birimin sorunları ve bunlara ilişkin önerilerimizde çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Ayrıca çalışmamızın genel değerlendirilmesi de son bölümde yapılmıştır.

BÖLÜM II

TARİHÇE VE GELİŞİM

1- MÜLKİ İDARE SİSTEMİNİN VE İDARİ TAKSİMATIN DEVLETİN TEMEL YAPISI İÇİNDE DÖNEMLER İTİBARIYLA TEŞKİLATLANMASI VE YÜKSEK YÖNETİCİLERİNİN EĞİTİMİ

70 yıllık Cumhuriyet döneminde İçişleri Bakanlığı'nın eğitim alanında kaydedilen gelişmelerini ve Eğitim Dairesi Başkanlığını tanımak için öncelikle; Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet döneminde devletin temel yapısı içinde, Mülki İdare Sistemi ve idari taksimat ile yüksek yöneticilerinin eğitimleri ve İçişleri Bakanlığının Teşkilatlanması ile Bakanlığın Eğitim Biriminin kurulduğu 1981 yılı ile bugüne kadar Bakanlık personelinin eğitim hizmetlerinin hangi birimlerce yürütüldüğü konularının tarihçelerini ve gelişme süreçlerini iyi bilmek gerekir.

Değinmiş olduğumuz bu konuları dört aşamada inceleyebiliriz:

- 1- Osmanlı Devletinin kuruluşundan Tanzimat Devrine kadar olan dönem (1299-1839)
- 2- Tanzimat İlanından T.B.M.M. Hükümetinin Kuruluşuna kadar olan dönem (1839-1920)
- 3- T.B.M.M. Hükümetinin Kurulduğu tarihten Cumhuriyetin İlanına kadar olan dönem (23.4.1920-29.10.1923)
- 4- Cumhuriyet Dönemi

A- OSMANLI DEVLETİNİN KURULMASINDAN TANZİMAT DEVRİNE KADAR OLAN DÖNEM (1299-1839)

1299'da Osman Bey tarafından kurulup, 1453 yılında hukuken imparatorluk haline gelen Osmanlı Devletinde; tanzimat devrine kadar bir "kabine hükümetine" rastlanmamaktadır. Devlet; bütün otoriteyi şahsında toplayan padişaha vekaleten Sadr-ı Azam tarafından idare edildi.

Devlet Teşkilâtı;

- a) Mülkiye (Sivil memur ve makamlar)
- b) İlmiye (Din bilginleri, öğretim ve yargı mensupları)
- c) Kalemîye (Amme hizmeti gören daire mensupları)
- d) Seyfiye (Ordu mensupları)

olmak üzere 4 kısma ayrılmıştı.

Merkezde Sadrazam, Şeyhülislâm, Vezirler, Defterdar, Yeniçeri Ağası; taşrada mülki taksimata uygun olarak Beylerbeyi ve Sancak Beyleri vardı.

Beylerbeylik, aynı anda hem askeri hem de sivil yetkileri tek elde birleştiren bir kurumdu. Beylerbeyi, çok geniş yetkileri olan Genel Vali ve Askeri Komutan durumundaydılar. Daha küçük idari birim olan Sancaklar ve başlarında bulunan Sancak Beyleri de aynı dummda idiler. Buralarda yerine göre, Has, Tımar, Zeamet usulleri uygulanıyordu.

Osmanlı Devleti yöneticileri Beylikten İmparatorluğa uzanan altı asırlık idari süreç içinde başlangıçta "Sultan Orhan Gazi zamanında kurulan Yeniçeri Ordusu

na kaynaklık yapan Yeniçeri Ocağı ve bunun bir nevi ilk okulu olan Ace- mioğlanlar Ocağı'nı askeri birer örgüt olarak" kurmak gereğini duymuş, "1453 de İstanbul'un zaptı ile Devlet, hukuken imparatorluk şekline gelince, Genel İdare'de büyük değişiklikler meydana gelmiş; teşkilât genişlemiş ve imparatorluğun özelliklerine göre yeni kuruluşlar vücut bulmuştur." 4

Bu kadar geniş ölçüde bir değişikliğin pek çok eleman ve teknisyene ihtiyaç göstereceği, bunun da personel problemlerini doğuracağı tabii idi. Bu cihet nazara alınarak Topkapı Sarayı içinde, kesinlikle tespit edilmeyen bir tarihte, fakat herhalde 1460'dan sonra ENDERUN MEKTEBİ açıldı. Bu okul, klasik, dini öğretim yapan medreselerden farklı olarak denilebilir ki, bugün Türkiye'de Harp Okulu, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Hukuk Fakülteleri, Güzel Sanatlar Akademisi, Konservatuar, Veteriner ve Edebiyat Fakültelerinin bütün fonksiyonlarını içine alan ve bunların ilk kaynağı olan, 14 yıllık öğretim sürelî yüksek bir öğretim müessesesi idi. 5

"Daha sonraları Topkapı Sarayı içinde kurulduğu için Enderun Mektebi diye adlandırılan ve sarayda, Genel İdarede ve diğer amme işlerinde çalışacak personelin yetiştirildiği 'ENDERUN-İ HÜMAYUN MEKTEBİ', 18. asrın sonuna kadar 'Türklükle ilgisi bulunmayan devşirme çocukların' Acemi oğlanlar ocağında ilk genel öğrenimlerini tamamladıktan sonra alındıkları bir okul idi." 6 7

"Klasik Osmanlı Yönetim Sisteminde Vilâyet Yöneticilerinin, aynı anda hem askeri komutan, hem de Mülki Amir olmaları (bu durum 19 uncu yüzyılda son bulacaktır), esas itibarıyla yöneticilerin eğitimleri biçiminde gelmektedir. Nitekim, imparatorluğun merkez ve eyaletlerindeki yöneticilerine baktığımızda, Maliye ve İlmiye sınıfının sivil eğitim kuramlarından, asker-sivil ayrımı yapmaksızın tüm yöneticilerin de askeri eğitimden geçirildiğini görüyoruz. 14. yüzyıldan başlayarak, devşirme acemioğlanlık ve Enderun Kurumları, bu amaca uygun olarak, Osmanlı Mülki Amirlik Sisteminin ana kaynakları olmuşlardır.

Enderun Eğitimi, 17. yüzyıldan sonra, imparatorluğun Türk asıllı unsur- lannın da geniş çapta katılabildikleri bir sisteme dönüşmüştür." 7

4 Mücellioğlu Ali Çankaya, Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, Cilt I, s. 1

5 a.g.e., s. 2

6 Ergün Tezel, Mülki İdare Amirlerinin Yetiştirilmesi (KYUP Uzmanlık Tezi)

7 Dr. İlber Ortaylı, Türkiye'de Taşra Yönetimi ve Yöneticiliğin Evrimi, Türkiye'de Mülki İdare Amirliği Adlı Kitap, s.5

B-TANZİM ATIN İLANINDAN T.B.M.M.'NİN KURULUŞUNA KADAR OLAN DÖNEM (1839-1920)

Tanzimatı hazırlayan ıslahat hareketleri sırasında II. Mahmut, sadece askeri alanda ıslahat yapmakla yetinmemiş, Mülki İdare Sisteminde ve İdari Taksimatta da değişiklik yapmıştı. Devletin görüntüsünü bugünkü sisteme yaklaştırdı.

Merkezi idarede o zamana kadar Sadrazam adını taşıyan, sivil ve askeri idarenin başı olan Sadrazamlık makamının adı, Başvekalet olarak değiştirildi, Sadra- zam'a bundan sonra Başvekil denildi. Daha sonraları tekrar eski sözcükler kullanıldı ve bu durum 1922 yılına kadar devam etti.

II. Mahmut İçişleri ile meşgul olan Kethuda'nın adını da Dahiliye Nâzın olarak değiştirdi. Dahiliye Nâzın, Heyet-i Vükelâ'ya (Hükümet, Kabine) dahildi.

İçişleri Bakanlığı Osmanlı İmparatorluğunda Sadrazam Kethüdalığı kurumu- nun zaman içinde evrimi sonucu 1835'te Umuru Mülkiye Nezâreti, 1837 yılında da Dâhiliye Vekâleti adı ile vücut bulmuştur.

18 Ekim 1859'da Ali Paşa'nın azli ile yerine getirilen Kıbrıslı Mehmet Emin Paşa'nın Sadareti zamanında Dahiliye Nezareti:

- a. Nazır
- b. Müsteşar
- c. Mektubî Kalemi
- ç. Takvim-i Vekaayi Müdüriyeti (Resmi Gazete Md.)
- d. Matbûat Müdüriyeti (Basın Yayın Müdürlüğü)
- e. Me'murîn Kalemi (Özlük İşleri)

olarak kuruldu.

Sultan Abdülaziz zamanında Muhasebe Kalemi ve Evrak Odası (Arşiv) teşkilâtı ihdas edildi.

Abdülhamid'in tahta çıkmasından sonra, bugünkü Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün esasları olan (Nüfus-ı Umumiyye) ilave edildi.

1892 tarihinde, bugünkü Personel Genel Müdürlüğü Sicil Şubesi olabilecek "Sicil-i Ahvâl Müdüriyeti" kuruldu.

1898 yılında; Muhâcirin Müdüriyet, 1901 'de de "Aşâir ve Muhâcirin İdare-i Umumiyesi" Dahiliye Nezaretinin bünyesinde yer aldı.

İkinci Meşrutiyet Dahiliye Nezaretini yukarıda belirten esaslarda devraldı. 23 Aralık 1913'de yürürlüğe konulan "Kanun Niteliğinde Nizamname" ile Dahiliye Nezaretinin Merkez Teşkilâtı bazı değişiklik ve ilavelerle geliştirildi.

Tanzimat yetki genişliğine yer veren yeni bir mülkî taksimat da getirdi. Buna göre ülke eyaletlere, eyaletler sancaklara, sancaklar da kazalara ayrılıyordu. Ayrıca daha küçük idari birimler olarak nahiyeye (bucak) ve kârî'yeler (köyler) bulunmaktaydı. Bazı sancaklar da doğrudan merkeze bağlandı.

Eyaletlerin yönetimi valilere verildi, sancakların başında da mutasarrıflar vardı. Mutasarrıflıklar daha sonraki idari taksimat değişiminde Liva adını almıştır. Liva'lar mülki taksimatta kaza ile vilayet arası birimdi, bugünkü illerin aşağı yukarı yerini tutuyordu. Sancaklardan sonra gelen idari birim olan kaza'ların başında da kaymakamlar vardı.

Eyaletlerdeki adli ve idari işler zamanla ayrıldı.

İkinci meşrutiyeti (1908) takip eden Anayasa düzenine uygun olarak 26 Mart 1913'de İdare-î Umumiye-î Vilâyat Kanunu Muvakkat ile İl Teşkilâtının temeli atıldı. Bu kanun ile Osmanlı Devleti'nin taşra idaresi; Vilâyet, Liva, Kaza ve Nahiyeye şeklinde kademelendirildi. Liva'lar müstakil ve mülhak olmak üzere iki değişik yapıya sahipti.

"Bu gelişme sürecinin uzantısı, 19. yüzyılda başlatılan yönetsel yenileştirme çabalarının vazgeçilmez gereği olarak, Enderun'un biçimsel devamı olmasa bile içerik ve amaç bakımından onu sürdüren Mekteb-i Sultanî (Galatasaray) ve Mekteb-i Mülkiyye'nin (SBF) kurulduğunu görüyoruz. Askeri ve mülkî amir eğitiminin, dolayısıyla askeri ve mülkî yapıların birbirinden soyutlanmaya başladıklarının göstergesi sayılması gereken bu gelişmeler imparatorluğun yenilenen bürokratik yapısının gereksinmelerine cevap verecek kadroları yetiştirip denetlemedeki kararlılığını yansıtmaktadır." * 8

"18. asrın sonlarına kadar Enderun mektebinden yetişenler, Türk halkına hiz-

met yerine saraya hizmet ederek Vali ve Vezir oldular. Bu yolla da kişisel çıkarlarını korumaya, zenginleşmeye başladılar. Yönetici yetiştiren bu kurum giderek yozlaştı. Sonunda 1825'te Yeniçerilik dolayısıyla acemi oğlanlar mektepleri kaldırıldı. Askerî ve mülki okullar açılmasına rağmen Enderun Mektebi, yalnız saray hizmetleri için eleman yetiştirmeye devam etti. Sonunda 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ile bu kuam da tarihi misyon görevini tamamladı." 9 10 11

III. Selim'le (1789-1807) başlayan batılılaşma, II. Mahmut tarafından içte ve dışta bütün sıkıntı ve sarsıntılara rağmen cesaretle devam ettirilmiştir. II. Mahmut'un vakitsiz ve genç yaşta ölmesi üzerine 17 yaşında tahta geçen büyük oğlu Abdüimcî, ... babasının açtığı yolda daha hızla ilerlemiş; sonradan sadrazamlığa yükselttiği hariciye nazırı Koca Reşit Paşa ile gizlice anlaşmış, Osmanlı Devletinin teokratik devlet sisteminden hukuka bağlı devlet sistemine geçişin çağdaş uygarlığa yönelişinin başlangıç tarihi olan GÜLHANE HATT-1 HÜMAYUNU ile TANZİMAT-I HAYRİYE'yi 3 Ocak 1839'da tahta çıkışından 4 ay 3 gün sonra ilân etmişti. 1 0

"1839'da ilân edilen Tanzimat Fermanından sonra girilen bütün hareket ve teşebbüslerin başlıca üç amacı vardır.

- 1 - Devleti çöküntüden kurtarmak için hukuka bağlı devleti meydana getirmek,
- 2- Çağdaş uygarlığa yönelmek, dolayısıyla sistem meselesini çözümlmek,
- 3- Bu sistemi yürütecek adam yetiştirmek.

II. Mahmut zamanından beri genel eğitim ve öğretim alanlarında yapılan değişiklik ve reformlar bu üç amacın gerçekleşmesi için öngörülen ve uygulanan işlerdir." H

İmparatorluğun her alanda büyük kalkınma hareketlerine girişilmesi ve hareketleri yürütmek için çağın ve Tanzimat Ferman'ının ilkelerine uygun idareciler yetiştirilmesi de en başta ele alınacak meselelerden biri olacaktır. Esasen daha II. Mahmut devrinde Has, Tımar, Zeamet Teşkilâtı kaldırılmış, Abdüimcî zamanında da İslahat Ferman'ının âmir hükümlerine uyularak önce Dahiliye Nezaretî (İçişleri Bakanlığı) kurulmuş, 24 Eylül 1858'de de Valilerin, Muta-

9 Ergün Tezel, a.g.e., s.3

10 Ali Çankaya, a.g.e., s.27

11 a.g.e., s. 27

sarnflann, Kaymakamların ve Kaza Müdürlerinin görev ve yetkilerini belirten kanun yürürlüğe konmuştur. 12

**C- T.B.M.M. HÜKÜMETİNİN KURULDUĞU TARİHTEN
CUMHURİYETİN İLANINA KADAR OLAN DÖNEM
(23.4.1920-29.10.1923)**

23 Nisan 1920'de Ankara'da T.B.M.M. Hükümeti kurulunca 3 Mayıs 1920 tarihinde çıkarılan "İcra Vekilleri Heyetinin Surefi Teşekkülü Hakkındaki Kanun" ile Dahiliye Nezaretinin adı, DAHİLİYE VEKALETİ olarak değiştirildi ve küçük bazı ayrıntılarla vekaletin kuruluşu yeniden düzenlendi. Vekalet bünyesindeki bazı birimler diğer bazı vekaletlere devredildi.

Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonra Meclis, 7 Şubat 1921 tarih ve 85 Sayılı Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nu (1921 anayasası) kabul ederek milli devletin ilk temellerini atmış ve devlet yapısını yeni bir düzenlemeye tabi tutmuştu.

1921 anayasa'sı, Yürütme ve Yasama hakkında getirdiği hükümler yanında 10. ve sonraki maddeleriyle idareyi düzenlemiş ve İdare başlığı altındaki 10. maddesinde de Türkiye; coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet noktayı nazarında Vilâyetler'e, Vilâyetler Kaza'lara bölünmüş olup, Kaza'lar da Nahiyelerden oluşur hükmü ile Liva'lan bir idari taksimat olmaktan çıkmıştı.

Anayasa'nın 12. maddesi ile Vilâyet halkınca şura'lar kurulmuş, 14. madde ile de Mülki İdare Amirleri ile ilgili düzenlemeler getirilmiş ve Vilâyet'te Türkiye Büyük Millet Meclisi vekili ve mümessili olan Vali'lerin T.B.M.M. Hükümeti tarafından tayin olunacağını belirtmişti.

D- CUMHURİYET DÖNEMİ

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edilip inkılâplar başlatılınca yeni gelişmeler Devlet teşkilâtında da yeniliklere gidilmesini zorunlu kılmış, diğer vekaletlerde olduğu gibi Dahiliye Vekaleti bünyesinde de yeniden düzenlenme çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalar sonunda 1930 tarih ve 1624 sayılı "**Dahiliye Vekâleti Merkez Teşkilât ve Vazifeleri Hakkında Kanun**" ile Vekâletin kuruluş amaç ve görevleri yeni anlayış ve esaslar içinde düzenlenmiş ve bugünkü İçişleri Bakanlığı merkez teşkilâtının amaç ve görevlerinin temeli teşkil edilmiştir.

Gelişen şartlara ve hizmet gereklerine göre bu kanun çeşitli değişikliklere

uğramış olmasına rağmen İçişleri Bakanlığının hüviyetini yansıtan bir temel kanun olarak uzun süre yürürlükte kalmıştır.

Bu kanun ile personel hizmetlerinin yürütme görevi Vilayetler İdaresi Umum Müdürlüğünün Birinci Şubesine verilmiştir. 1936 tarih ve 3046 sayılı Kanun Birinci Şube'yi 4 büroya çıkarmış ve Birinci Şube Müdürlüğü'nün Genel Müdür Yardımcısı tarafından idaresini uygun görmüştür.

1939 yılında çıkarılan 3571 sayılı Kanun ile personel hizmetlerinin yürütümü için "**Memurlar ve Sicil ve Muamelat Umum Müdürlüğü**" kurulmuştur. Kanunda, iki şubeden oluşan bu Genel Müdürlüğün birinci şubesi merkez ve merkeze mensup Vilâyet Memurlarıyla nahiye müdürlerinin ve Dahiliye Vekaletine ait tekaüt hakkını haiz hususi idare ve belediye memurlarıyla ilgili diğer bazı görevlerin yanında, müsabaka, imtihan, mezuniyet gibi işlerini de görmekle yükümlü kılınmıştır.

1943 yılında 4445 sayılı Kanun ile "Vilayetler İdaresi Umum Müdürlüğü" tekrar kurulurken "Memurlar, Sicil ve Muamelat Umum Müdürlüğü" de "Zat İşleri Umum Müdürlüğü" ismini almıştır. 4445 sayılı Kanununun 4. maddesinde Umum Müdürlüğün Birinci Şubesi; merkez ve merkezden tayin edilen vilayet memurlarıyla nahiye müdürlerinin ve tayinleri vekaletle ait ve tekaüt hakkını haiz hususi idare ve belediye memurları ile ilgili diğer bazı görevlerle birlikte, müsabaka, imtihan, namzetlik, staj, kurs işlerini de görmekle yetkili kılınmıştır.

Bu dönemde, 10 Ocak 1945 gün ve 4695; 24 Aralık 1952 gün ve 5997 ve 12 Haziran 1960 gün ve 11 sayılı Kanunlarla Anayasa'da yapılan değişikliklere paralel olarak "**Dahiliye Vekaleti**" adı önce "**İçişleri Bakanlığı**"na dönüştürülmüş, bir süre sonra tekrar "Dahiliye Vekaleti" ve son defa da yeniden "İçişleri Bakanlığı" olarak değiştirilmiştir.

Zat İşleri 'önel Müdürlüğü de 1947 yılında 5066 sayılı Kanun ile görevlerinde bir değişiklik olmadan adı, Özlük İşleri Genel Müdürlüğü'ne çevrilmiştir.

Bakanlık personelinin hizmetiçi eğitimi, kuruluşundan 1966 yılına kadar bu genel müdürlük içinde Birinci Şube (Muamelât) tarafından yürütülmüştür. 1965 yılında 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun kabulünden sonra 215. maddesi hükmüne göre, yine Özlük İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde "Eğitim Birimi" teşekkül ettirilerek hizmet içi eğitimin yürütümü bu birime devredilmiş ve 12.8.1967 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan "**İçişleri Bakanlığı Eğitim Birimi**"

nin Çalışmalarını Düzenleyen Yönetmelik" ile birim hukuki statüsüne kavuşmuştur.

29.11.1969 tarih ve 6/12754 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının 44 üncü maddesine istinaden 17.11.1970 tarihli Bakanlık Olur'u ile "Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü" kurulduğunda, bu Genel Müdürlüğün "Kuruluş ve Görevlerine İlişkin Genel Esaslarında bir "**Eğitim Dairesi**" ne yer verilmiş, böylece, hizmetiçi eğitimin yürütümünde ikileme ortaya çıkmıştır. Ancak, A.P.K. Genel Müdürlüğünün gerekli kadroları sağlanmış olarak kuruluşunu tamam- layamadan hizmetlerini Tetkik Kuruluna devir etmesi üzerine durum normale dönmüştür.

Bakanlığımızın eğitim faaliyetleri 1981 yılına kadar Personel Genel Müdürlüğüne bağlı Birinci Şube Müdürlüğü tarafından yürütülmüş ve Kaymakamlık Kursu dışında hizmet içi eğitim çalışmaları ya hiç ele alınamamış ya da çok sınırlı bir şekilde yapılabilmıştır.

Hizmet İçi Eğitim çalışmalarının tek elden yaygın ve etkin biçimde yürütülmesi amacıyla 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 215. maddesi gereğince 2.10.1981 tarihinde İçişleri Bakanlığı bünyesinde Eğitim Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Özlük İşleri Genel Müdürlüğü, Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü eğitim birimleri ile "Sivil Savunma İdaresi Başkanlığınca yürütülen Sivil Savunma hizmet ve teşkillerinde görevlendirilen mükelleflerin ve halkın eğitim ve öğretimi ile Sivil Savunma Tatbikatları ve Yayın İşleri" dışında; Sivil Savunma personelinin yetiştirilmesi için eğitim birimi, Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır.

28 Şubat 1982 günlü ve mükerrer 17619 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Bakanlıkların Yeniden Düzenlenmesi ve Çalışma Esasları Hakkında Kararname" ile ismi "Eğitim ve Öğretim Kurulu Başkanlığı" olarak değiştirilmiş ve İçişleri Bakanlığının yardımcı birimleri arasında yer almıştır.

Yukarıda sözü geçen Kararname ile eğitim birimi başka bakanlıklarda en üst düzeyde "Eğitim Dairesi Başkanlığı" haline dönüştürüldüğü halde, İçişleri Bakanlığında "Eğitim ve Öğretim Kurulu Başkanlığı" olarak kurulması uygun görülmüştür.

1624 sayılı Kanun ve değişiklikleri 1983 yılına kadar uygulamada kalmıştır.

Değişen şartlar içinde idarenin yeniden düzenlenmesine ilişkin 17.6.1982 tarihli ve 2680 sayılı Çerçeve Kanun yetkilerine dayalı olarak 174 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çıkarılmış, bu kararname 202 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değiştirilmiş daha sonra da 27.9.1984 tarihinde kabul edilen "Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkındaki 3046 sayılı Kanun" her ikisini de yürürlükten kaldırmıştır.

Şu anda mevcut idari teşkilatlanma bu çerçeve kanun esas alınarak yeniden düzenlenmiştir. Bakanlığımız da sırasıyla yetki kanunlarına dayalı olarak 176 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile teşkilatlanmış, bu 205 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değiştirilmiş ve son olarak da, 14.1.1985 tarihinde kabul edilen "**3152 Sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkındaki Kanun**"la teşkilatlanmasını gerçekleştirmiştir.

3046 sayılı "Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun"la, kamu hizmetlerinin düzenli, süratli, etkin, verimli ve ekonomik bir şekilde yürütülebilmesi için Bakanlıkların kurulmasına, teşkilât, görev ve yetkilerine ilişkin esas ve usuller belirlenmiştir.

Eğitim birimleri, bu Kanunun birinci bölüm, teşkilât yapısı başlığı altındaki 13. maddesinde, yardımcı birim olarak yer almakta ve bakanlıkların merkez teşkilâtında daire başkanlığı statüsünde telaffuz edilmektedir.

Ayrıca, ikinci bölüm teşkilatlanma esas ve usulleri başlığı altındaki 16. maddenin (g) fıkrasındaki "danışma, denetim ve yardımcı birimler, özellik gösteren bakanlıklarca personel birimi hariç, genel müdürlük şeklinde teşkilâtlandırılabilirler." hükmü ile de kesin bir ifadeye yer verilmiştir.

Bu Kanun esaslarına bağlı kalınarak kabul edilen 3152 sayılı Kanun'un yardımcı birimler başlığı altındaki 20. maddenin (b) fıkrasında Eğitim Dairesi Başkanlığı yardımcı birim olarak yer almıştır.

II- KAYMAKAMLIK KURSLARI

Kaymakamlık kurslarının ihdas edildiği, 1941 tarih ve 4089 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar, İçişleri Bakanlığı; hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim faaliyetlerini, memurun iş başında âmir tarafından yetiştirilmesi esasına göre yürütmüştür.

Eğitim Dairesi Başkanlığının kurulduğu 1981 yılına kadar Personel Genel

Müdürlüğü tarafından eğitim hizmetleri de genelde Kaymakamlık Kursları ile sınırlı kalmış ve bu kurslar Bakanlığın eğitim faaliyetlerinde tek başına önemli bir yere sahip olmuştur. Başkanlığımızca yürütülen eğitim faaliyetleri içerisinde Kaymakamlık Kurslarının en önemli sırada yer alması nedeniyle bu kursların tarihsel sürecini kısaca incelemek gerekmektedir.

Bakanlığın ilk kuruluş yıllarında Mülkiyeden mezun olup, İçişleri Bakanlığında işe başlayanların, belli bir süre kaydı olmadan dairelerde âmir nezaretinde çalışarak kendilerinin bir takım mesleki bilgileri kazanmaları yoluna gidildiği görülmektedir.

Daha sonra, 1930 tarihli ve 1700 sayılı Kanun ile memurlar için azâmi bir yıl olmak üzere "Namzetlik" esası getirilmiş ve "Mülkiye ve Hukuk Mekteplerinden mezun olanlar, Namzetlik devrelerini birinci sınıf Nahiyeye Müdürlüklerinde, Vekâlet veya Vilayet Maiyet Memurluklarında veyahut bu derecelere eşit olmak üzere Vekâletin tensip edeceği memurluklarda geçirirler" hükmü konulmuştur.

Yine 1700 sayılı Kanunun ikinci maddesinde "Mülkiye ve Hukuk Mekteplerinden mezun olup bir sene namzetlik geçirmiş bulunanlardan her sene müsabaka ile beş efendi Avrupa'ya staj için görevlendirilir...", üçüncü maddede de "ecnebi memleketlerde vekaletin kabul edileceği mekteb ve darülfünunlarda tahsilini veya dairelerde stajını ikmal ile avdet edenler ikinci maddede yazılı memurluklarda namzetlik müddeti dahil olduğu halde üç sene hizmet ve ehliyetlerini ispat ettikten sonra doğrudan doğruya dördüncü derecedeki memurlukların ikinci sınıfına tayin edilirler...", "... bu Kanun neşrinden evvel bilimtihan ehliyetlerini ispat etmiş olanlar ile vekâletçe açılacak kursu muvaffakiyetle bitirenler dördüncü derecedeki memurlukların üçüncü sınıfına tayin edilebilirler" denilmiş olmakla personelin yurt dışında (eğitim-öğrenim) yetiştirilmesi ve yurt içinde de kurslardan geçirilmesi esası benimsenmiştir.

1935 yılında çıkarılan Mülkiye Mektebinin, Siyasal Bilgiler Okuluna dönüştürülmesine ilişkin 2777 sayılı Kanun ile "alınacak yeni öğrencilerin 3/4'inün Maliye Bakanlığı hesabına öğrenim görmeleri ve bunlar mezun olduktan sonra da sözü geçen Bakanlık teşkilâtında mecburi hizmet yapmaları ilkesi" konmaktadır.

Bu yasal düzenleme, "Okulun ilk kuruluş yılından beri, iyi yetişmiş idare âmiri ile desteklenip beslenen İçişleri Bakanlığının eleman bakımından sıkıntı çekmeye başlamasına yol açıyordu. Genel idarede en büyük sorumluluğu taşıyan idare âmirlerine genişleyen idari taksimat içinde geniş ölçüde ihtiyaç vardı. Bu ihtiyacı

karşılacak en köklü kaynakta Siyasal Bilgiler Okulu (S.B.O.) idi, 13

Bu nedenle 1941 yılında 2777 sayılı Kanunun bazı maddelerini değiştiren 4098 sayılı "**Siyasal Bilgiler Okulu Hakkındaki Kanun'a Ek Kanun**" çıktı, bu Kanun ile "Siyasal Bilgiler Okulunda Dahiliye Vekaleti Hesabına 100'e kadar talebe okutturulabilir." hükmü getirilmiş oldu.

Böylece Mülki İdare Amirleri de Siyasal Bilgiler Okulundan çıkmaya başladılar.

4098 sayılı Kanunun çıkartılmasından sonra da Kaymakamlığı daha cazip hale getirmek amacıyla 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi amacıyla hazırlanan ve 12.7.1941 tarihinde yürürlüğe giren 4089 sayılı "Dahiliye Memurları Kanununun 2. ve 3. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun" ile Kaymakam yetiştirilmesine yeni esaslar getirilmiştir.

Buna göre Kaymakamların yetiştirilmesinde; yüksek okul mezunu olup, Dahiliye'ye intisap edenler için Namzetlik (Adaylık) dönemi "6 ay" olarak saptanmış, bunların Maiyet Memurluklarında 2 senelik bir Kaymakamlık Stajı (Vilayetlerin Muhtelif İdari Şubelerinde, Kaza Kaymakamlıkları Refakatinde, Kaymakam Vekaletinde, Nahiye Müdürlüklerinde, Belediyelerde) ile bundan sonra 6 aylık bir kaymakamlık kursuna tabi tutulacakları belirtilmiştir. Böylece Kaymakamlık Kursları ortaya çıkmıştır.

15 Ocak 1942 tarihinde ilk Kaymakamlık Kursu Siyasal Bilgiler Okulu Müdürlüğünün bilgi ve katkılarıyla bu okulun spor salonu müstemilatında başlatılmış ve bu kursa 23 Mülkiyeli ve 10'u Hukuk Fakültesi Mezunlarından 33 kursiyer katılmıştır.

Bu ve bunu izleyen bir kaç kurs "**Kaymakamlık Kursu Talimatı ve Müfredat Programı**" gereğince uygulanmıştır.

30.5.1946 tarihinde talimatname yeniden ele alınmış, Müdürler Encümeni'nin 199 sayılı Kararı ile bazı ilave ve değişiklikler yapılarak "Kaymakamlık Kursu Yönetmelik ve Müfredat Programı" adıyla uygulamaya konulmuştur.

1949 yılında 5343 sayılı Kanun ile 1700 sayılı Kanunun 2. maddesi değiştirilmekte Maiyet Memurluğu adaylık devresi 6 ay, staj devresi de birbuçuk

yıl olmakta, bundan sonra da en çok 6 ay kadar süreli olarak Kaymakamlık Kursu yer almaktadır. Kaymakamlık Kursları 1953 yılına kadar 19 dönem halinde Siyasal Bilgiler (Fakültesi) salonunda devam etmiş bundan sonra da Bakanlık binasına nakledilmiştir.

Bakanlık Müdürler Encümeninin 15.7.1963 gün ve 188 sayılı Kararı ile Yönetmeliğe yeniden maddeler eklenerek, 26 madde halinde düzenlenen yönetmeliğin 3.9.1966 tarihinde 17. maddesinde bir değişiklik yapılmakla "Maiyet Memurları Yönetmeliği"nin yürürlüğe girdiği 2.3.1973 tarihine kadar uygulanmasına devam olunmuştur.

1966 yılında Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Genel Müdürlüğü ile varılan mutabakat sonucu iki devre halinde yapılan kursların bir devresi TODAİE'nde yapılmıştır. 4.6.1971 tarihinde başlatılan 51nçü Dönem ile birlikte kurs programlarında kursiyerlerin Yabancı Dil (İng., Fr, Alm.) bilgilerinin geliştirilmesine de yer verilmeye başlanmıştır.

İçişleri Bakanlığı Müdürler Encümeninin 16.2.1973 gün ve 505 sayılı Kararı ile kabul edilen, Bakanlık Makamınca aynı tarihte onaylanarak kesinleşen ve 2.3.1973 tarih ve 14464 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren "**Maiyet Memurları Yönetmeliği**" nin uygulanmasına da "**Kaymakam Adayları Yönetmeliği**" nin yürürlüğe girdiği 14.11.1985 tarihine kadar devam olunmuştur.

Yönetmeliğin 8. ve 12. maddeleri 13.11.1987 tarihli Bakanlık onayı ile yürürlüğe konulan "**Kaymakam Adayları Yönetmeliği Değiştirilmesi ve Bu Yönetmeliğe Bir Madde Eklenmesi Hakkındaki Yönetmelik**" ile değiştirilmiştir.

Bu Yönetmeliğin, 1. maddesi ile 8. madesinde yapılan değişiklikle sözlü sınav komisyonunun başkan ve üyelerinin Personel Genel Müdürlüğünün teklifi üzerine Bakanlık onayı ile görevlendirileceği hükmü getirilerek yönetmeliğin eski şeklindeki sözlü sınav komisyonunun Müdürler Encümeni içerisinde oluşturulması şartı kaldırılmıştır.

Yine aynı Yönetmeliğin 3. maddesi ile getirilen ek maddenin (A) fıkrası uyarınca 12. maddede yapılan değişiklik ile Kaymakam Adayları 3 ay süreyle Bakanlık Eğitim Dairesi Başkanlığınca hazırlanacak yabancı dil ağırlıklı Bakanlık merkez stajına tabi tutulacakları ve bunu takiben de 12 ay süre ile "**Bilgilerim**

artırmak ve uygulamaları yerinde görmek amacıyla yurt dışı stajına"
gönderilecekleri hükmü getirilmiştir.

Değişiklikle ilgili Yönetmeliğin 2. maddesi ile de Kaymakam Adayların bu amaçla yurt dışına gönderilmeleri halinde hangi usui ve esaslar dahilinde stajlara tabi Tutulacaklarına ilişkin konular belirlenmiştir.

Yönetmeliğin sınavlardaki değerlendirmeyi düzenleyen 10. maddesinde, 30.3.1990 tarihli Bakanlık Onayı ile, 6.12.1985 tarihli ve 85/10260 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan "**İlk Defa Devlet Kamu Hizmeti Görevlerine Devlet Memuru Olarak Atanacaklar Mecburi Yeterlik ve Yarışma Sınavı Genel Yönetmeliği**" nin değiştirilmesi ile ilgili 18 (ç) maddesi; 28.5.1988 tarih ve 88/13020 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile değiştirilerek, yazılı ve sözlü sınavlar ile mülakat ve uygulamalı sınavlarda sınav komisyonlarının yapılacak değerlendirmelerde başarılı sayılmak için en az 70 puan alınmasının öngörülmüş olması nedeniyle, bu değişiklik emsal alınarak, ortalama not 60'dan 70 puana çıkarılarak, bu madde 12.8.1991 tarihli Bakanlık Onayı ile de değiştirilmiştir.

1700 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 2. maddesinin (B) fıkrası ile (C) fıkrasının birinci ve dördüncü bendleri; 9.8.1991 günlü mükerrer Resmî Gazete'de yayınlanan 12.7.1991 tarihli ve 435 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değiştirilmiş bulunduğu; 14.11.1985 tarihli Kaymakam Adayları Yönetmeliğinin 4, 7, 10 ve 11. maddelerinin ilgili bölümlen de söz konusu Kanun Hükmünde Kararnameye göre yemden düzenlenerek 12.8.1991 tarihli Bakanlık Onayı ile değiştirilmiştir.

Buna göre Yönetmeliğin 7 maddesi değiştirilerek Bakanlıkça uygun görüldüğü takdirde Yazılı Sınav'ı T.C. Yüksek Öğretim Kurulu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (**ÖSYM**)'ne yaptırılabilmesine ilişkin hüküm ile bununla ilgili düzenlemeler getirilmiştir.

Bu değişikliğe bağlı olarak da Yönetmeliğin sınavlardaki değerlendirmeleri düzenleyen 10. maddesine de sınavların **ÖSYM**'ce yapılması halinde yapılacak değerlendirmeye ilişkin esaslar getirilmiştir.

Ayrıca Kaymakam Adaylarının atanmaları ile ilgili bölümün 4. maddesindeki aranacak nitelikler ile atama işlemleri ile ilgili 11. maddede de yeni düzenlemelere gidilmiştir.

1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu ile bu Kanunun 2. maddesinde değişiklik yapan 5.3.1992 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 26.2.1992 gün ve 3778 sayılı Kanun gereğince Yönetmeliğin 4. maddesi değiştirilerek Kaymakam Adayı atanacaklarda aranacak özel nitelikler yeniden düzenlenmiştir.

Bugüne kadar açılan kaymakamlık kursları hakkında aşağıdaki tablodan fikir edinmek mümkündür.

**KAYMAKAMLIK KURSLARININ BAŞLANGIÇ VE BİTİŞ
TARİHLERİ İLE KATILANLARIN VE BAŞARILI OLANLARIN
DÖNEMLERE GÖRE DÖKÜMÜ**

DÖNEM NO	TARİHİ		KATILANLARIN ADEĞİ	BAŞARANLARIN ADEĞİ
	BAŞLANGIÇ	BİTİŞ		
01	15.01.1942	15.07.1942	33	33
02	08.06.1942	08.12.1942	26	26
03	01.03.1943	31.08.1943	20	20
04	25.10.1943	25.04.1944	15	15
05	20.06.1944	20.12.1944	21	21
06	15.04.1945	15.10.1945	15	15
07	12.11.1945	15.05.1946	30	30
08	12.06.1946	12.12.1946	20	20
09	15.01.1947	15.07.1947	22	22
10	11.08.1947	11.02.1948	24	22
11	05.04.1948	05.10.1948	39	39
12	30.12.1948	30.04.1949	27	26
13	18.04.1949	30.08.1949	52	52
14	14.11.1949	14.03.1950	43	43
15	21.08.1950	27.12.1950	34	34
16	09.04.1951	10.08.1951	22	15
17	17.09.1951	16.01.1952	38	36
18	18.08.1952	28.10.1952	42	40

19	09.03.1953	18.05.1953	12	12
20	12.10.1953	12.01.1954	46	45
21	01.09.1954	26.10.1954	33	33
22	06.04.1955	13.06.1955	20	20
23	10.10.1955	06.12.1955	28	28
24	22.06.1956	23.08.1956	29	28
25	31.10.1956	27.12.1956	18	18
26	24.04.1957	25.06.1957	19	19
27	24.11.1957	27.12.1957	25	25
28	09.05.1958	25.07.1958	21	21
29	01.11.1958	23.01.1959	28	28
30	16.06.1959	17.08.1959	13	13
31	02.11.1959	01.02.1960	17	17
32	25.06.1960	05.08.1960	14	14
33	31.10.1960	16.01.1961	23	23
34	24.05.1961	23.08.1961	14	14
35	04.11.1961	24.12.1961	34	33
36	04.06.1962	07.08.1962	14	14
37	01.10.1962	31.12.1962	31	31
38	01.08.1963	08.10.1963	22	22
39	12.12.1963	08.02.1964	21	20
40	01.09.1964	18.11.1964	46	46
41	04.01.1965	13.07.1965	29	27
42	24.11.1965	10.02.1966	38	35
43	15.05.1966	15.09.1966	21	21
44	21.11.1966	15.03.1967	26	26
45	06.11.1967	13.02.1968	25	24
46	15.07.1968	24.10.1968	19	19
47	04.11.1968	15.02.1969	28	28
48	04.07.1969	21.10.1969	37	35
49	16.12.1969	23.05.1970	47	47
50	31.07.1970	24.10.1970	74	74
51	06.04.1971	04.12.1971	22	22

İÇİŞLERİ BAKANLIĞINDA EĞİTİM HİZMETLERİ

397

52	24.04.1972	23.10.1972	14	14
53	17.06.1972	17.12.1972	22	22
54	05.04.1974	05.07.1974	24	24
55	23.09.1974	20.02.1975	20	20
56	22.09.1975	22.03.1976	44	44
57	28.01.1976	08.04.1977	28	28
58	22.08.1977	13.12.1977	26	26
59	05.06.1978	11.09.1978	30	30
60	05.02.1979	15.06.1979	24	24
61	08.10.1979	18.01.1980	24	24
62	28.07.1980	14.10.1980	68	68
63	06.04.1981	23.07.1981	28	28
64	12.10.1981	22.01.1982	32	32
65	24.05.1982	23.09.1982	46	46
66	11.10.1982	11.02.1983	39	39
67	04.05.1983	07.07.1983	32	32
68	15.08.1983	20.10.1983	23	23
69	24.10.1983	29.12.1983	30	30
70	03.12.1984	04.04.1985	25	25
71	02.12.1985	15.04.1986	44	44
72	05.01.1987	27.05.1987	61	61
73	05.01.1988	01.06.1988	59	59
74	23.01.1988	07.06.1989	59	59
75	22.01.1990	08.06.1991	59	59
76	21.01.1991	21.06.1991	61	61
77	06.01.1991	12.05.1992	59	59
78	19.10.1992	10.02.1993	59	58
79	23.08.1993	30.11.1993	58	58

TOPLAM

2515

2488

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI EĞİTİM BİRİMİNİN MEVZUATI, GÖREVLERİ VE TEŞKİLAT YAPISI

I- EĞİTİM MEVZUATI

Tüm kamu kurum ve kuruluşlarında eğitim hizmetlerine ilişkin faaliyetler, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile Devlet Memurları Eğitimi Genel Plânı esasları dahilinde yürütülmektedir.

657 sayılı Devlet Memurları Kanununda Devlet hizmetini yürüten kamu kurum ve kuruluşlarının eğitim birimlerine ve eğitim faaliyetlerine ışık tutan ve yön veren hükümler (özellikle 214 ile 215, 216 ve 217. maddeler) yer almaktadır.

Bu hükümlerin ışığı altında Türk kamu idaresinin koordinasyondan yoksun, kuramların ve kişilerin değer yargılarına göre eğitime verdikleri öneme dayanan bir eğitim politikası yerine, kuramların her kademedeki hizmet gören personelinin, hizmet öncesi ve hizmet içinde bir bütün olarak koordineli bir şekilde yetiştirilmelerini sağlayıcı yol ve yöntemlerini belirleyici genel plan çerçevesinde yürütülmesi sistemi kanunla kabul edilmiştir.

İçişleri Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığının etkinliklerini sürdürmede birinci derecede önemli mevzuat şunlardır:

- 657 sayılı Kanun (ilgili maddeleri),
- Devlet Memurları Eğitimi Genel Plânı,
- 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun,
- 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu,
- İçişleri Bakanlığı Hizmetiçi Eğitim Yönetmeliği,
- İçişleri Bakanlığı Aday Memurların Yetiştirilmesine İlişkin Yönetmelik,
- Kaymakam Aday İlan Yönetmeliği,
- İçişleri Bakanlığı Eğitim Merkezleri Yönetmeliği.

II- EĞİTİM DAİRESİ BAŞKANLIĞI NIN GÖREVLERİ

657 sayılı Devlet Memurları Komününün 215. maddesi "Her kurumda yetiştirme faaliyetlerini düzenlemek, yürütmek ve değerlendirmekle görevli bir eğitim birimi kurulur." hükmünü ihtiva etmektedir. Bu hüküm ışığında, 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanunun 22. maddesi eğitim birimi olarak Eğitim Dairesi Başkanlığını göstermiş ve Başkanlığın görevleri de şu şekilde belirlenmiştir.

a) Bakanlığın merkez ve taşra teşkilâtı ile bağı kuruluşların eğitim plânını hazırlamak, yayınlamak ve uygulamasını takip etmek,

b) Bakanlık merkez teşkilâtı personeli ile ilgili hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programlarını düzenlemek ve uygulamak,

c) Kalkınma plânı ve yıllık programlar gereğince Bakanlığın merkez ve taşra teşkilâtının eğitim ihtiyaçlarını tespit etmek, kaynaklarını belirlemek, değerlendirmek ve sağlamak,

d) Bakanlık personeli yurt içinde ve yurt dışında yetiştirmek için hizmet içi eğitim merkezleri ve mesleki eğitim kurumları açmak ve yönetmek,

e) Eğitim faaliyetleri ile ilgili dokümantasyon, yayın ve arşiv hizmetlerini yürütmek,

f) Bakanlıkça verilecek benzeri görevleri yapmak.

III- EĞİTİM DAİRESİ BAŞKANLIĞI NIN TEŞKİLAT YAPISI

Başkanlık, 3152 sayılı Kanunun 22. maddesinde sayılan ve daha önce değinilen görevlerin öngördüğü doğrultuda bir teşkilatlanmaya gitmiştir.

Eğitim Dairesi Başkanlığı bir Başkanın yönetiminde, Şube Müdürleri, Eğitim Uzmanları ile yeteri kadar eğitim büro personelinden ve Eğitim Merkezi Müdüründen kumludur.

A- DAİRE BAŞKANININ GÖREV VE YETKİLERİ

Eğitim Dairesi Başkanının görevleri şunlardır:

a) Bakanlık merkez ve taşra teşkilâtı ile bağı kuruluşların eğitim plânını hazırlamak, yayınlamak ve uygulanmasını takip etmek,

b) Bakanlık merkez teşkilâtı personeli ile hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programlarıyla uygulama programlarını düzenlemek ve uygulamak,

c) Kalkınma plânı ve yıllık programlar gereğince Bakanlık merkez ve taşra teşkilâtının ilgili birimleriyle işbirliği yaparak, eğitim ihtiyaçlarını tespit etmek, kaynakları belirlemek, değerlendirmek ve sağlamak,

d) Bakanlık personelini yurt içinde ve yurt dışında yetiştirmek için Hizmet İçi Eğitim Merkezleri ve Mesleki Eğitim Kurumları açmak ve yönetmek,

e) Hizmet içi eğitim programlarının uygulanmasında valilikler, ilgili daire ve kuramlarla üniversiteler arasında koordinasyonu sağlamak ve işbirliği yapmak,

f) Hizmet içi eğitim kadro ve bütçe tekliflerini hazırlamak ve bütçenin uygulanmasını sağlamak,

g) Hizmet içi eğitim faaliyetlerini izlemek, denetlemek ve gerekli tedbirleri almak,

h) Her mali yıl sonunda uygulanan eğitim programlarının sonuçlarını, eğitime katılanları ve çeşitli eğitim faaliyetlerini kapsayan bir rapor düzenleyerek Bakanlık Makamına ve ilgili birim başkanlarına göndermek,

i) Eğitim faaliyetleri ile ilgili dokümantasyon, yayın ve arşiv hizmetlerini yürütmek,

j) Bakanlıkça verilecek benzeri görevleri yapmak.

B- ŞUBE MÜDÜRLERİ VE GÖREVLERİ

1- Eğitim Araştırma Plânlama ve Programlama Şubesi

Eğitim Araştırma Plânlama ve Programlama şubesinin görevleri şunlardır:

a) Eğitim yönünde bakanlık merkezi ve iller kuruluşları ile mahalli idarelerin envanterlerini çıkarmak,

b) Bakanlık merkez ve taşra kuruluşları ile ilgili mevzuat inceleme ve araştırması yapmak,

c) İlgili merkez birimleri ve valiliklerle işbirliği yaparak personelin sınıflar ve hizmet alanlarına göre eğitim ihtiyaçları ve önceliklerini araştırmak,

d) İlgili birimlerle işbirliği suretiyle Bakanlık hizmetleri ve insan gücü plânlamasına uygun olarak izlenecek eğitim politikasının esasları konusunda ön çalışmalar yapmak,

e) Eğitim Plânını ve yıllık programlarıyla uygulama programlarını hazırlamak,

f) Eğitimle ilgili verilecek benzeri görevleri yapmak.

2- Eğitim Merkezleri ve Kurslar Şubesi

Eğitim Merkezleri ve Kurslar Şubesinin görevleri şunlardır:

a) Bakanlıkça açılması uygun görülen eğitim merkezlerinin yer ve bina seçimi ile teferişi için gerekli ihtiyaçları tespit ve bunların giderilmesini sağlamak,

b) Eğitim merkezlerinin hizmet ihtiyaçlarına uygun faaliyetlerini sürdürmeleri için her türlü tedbirleri almak,

c) Eğitim merkezlerinin personel, araç, gereç ihtiyaçları ile her çeşit giderlerini tespit etmek,

d) Kurs, seminer ve benzeri eğitim çalışmalarının başarı ile uygulanması için gereken tedbirleri almak ve tekliflerde bulunmak,

e) Eğitim merkezlerinin çalışmalarını izlemek, görülen noksanlıkları ve aksaklıktan bir raporla bildirmek,

f) Eğitim çalışmalarına katılanlarla ilgilenmek ve kendilerine yardımcı olmak,

g) Eğitim konularıyla ilgili notlar yazmak, çoğaltmak ve ilgililere dağıtılmasını sağlamak,

h) Kurs, seminer veya benzeri eğitim çalışmalarıyla ilgili notların eğitim görevlileri ve konular itibarıyla listelerini düzenlemek ve bunları sağlamak,

i) Eğitimle ilgili verilecek benzeri görevleri yapmak.

3- Eğitim Uygulama ve Değerlendirme Şubesi

Eğitim Uygulama ve Değerlendirme Şubesinin görevleri şunlardır:

- a) Yıllık eğitim programlarını hazırlamak,
- b) Bakanlığa ait eğitim merkezleri ile yurt içinde mevcut eğitim kurum- larından yararlanarak eğitim programlarının yürütülmesini sağlamak,
- c) Eğitim programlarında görev alacak eğitim görevlilerinin belirlenmesi çalışmalarını yapmak,
- d) Kurs, seminer veya benzeri eğitim çalışmalarının düzenli yürütülmesi için gerekli tedbirleri almak,
- e) Yurt içi inceleme gezileri ile ilgili işlemleri yürütmek,
- f) Eğitime katılanların devam-devamsızlık durumları ile ilgili işlemleri yürütmek ve devamsızlar hakkında gerekli işlem yapılması teklifinde bulunmak,
- h) Eğitim sonrasında anketleri hazırlamak, uygulamak ve değerlendirmek,
- ı) Eğitim çalışmaları ile ilgili istatistiki bilgileri düzenlemek ve değerlendirme cetvellerini hazırlamak,
- i) Her mali yıl sonunda, uygulanan eğitim programlarının sonuçlarını, hizmet içi eğitime katılanları, çalıştıkları birimler ve eğitim konularını kapsayan bir rapor hazırlamak,
- j) Eğitimle ilgili verilecek benzeri görevleri yapmak.

4- Eğitim Dış İlişkiler Şubesi

Eğitim Dış İlişkiler Şubesinin görevleri şunlardır:

- a) Eğitim konularında Bakanlık dışı çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile temaslarda bulunmak, ortak eğitim çalışmaları için gereken hazırlıkları yapmak,
- b) Dış kaynaklı burslardan Bakanlık personelinin yararlanması için temaslarda bulunmak,
- c) Yurt dışına gönderilecek Bakanlık personelinin Bakanlık makamınca seçilmesi sonrası yapılacak işlemleri sonuçlandırmak,
- d) Yurt dışından dönenlerin düzenleyecekleri eğitimle ilgili raporların değerlendirilmesi işlemlerini yürütmek,

- e) Yurt içinde Bakanlık personelinin hizmet içi eğitim programları içerisinde yer alan yabancı dil eğitim çalışmaları ile ilgili işlemleri yürütmek,
- f) Devlet Memurları Yabancı Diller Eğitim Merkezinin ayırdığı kontenjanların yetersiz görülmesi halinde, yabancı dil öğretecek kişi ve kuruluşlarla temaslarda bulunarak Bakanlık personelinin daha çok kişinin yabancı dil öğrenmesini sağlamak,
- g) Tercüme edilmesi faydalı olacak eserleri, tercüme etmek veya tercüme edilmesini sağlamak,
- h) Eğitimle ilgili verilecek benzeri görevleri yapmak.

5- Mali ve İdari Hizmetler Şubesi

Mali ve İdari Hizmetler Şubesinin görevleri şunlardır:

- a) Daire Başkanlığının her çeşit ödeme ve avans verilmesi ile ilgili işlerini yürütmek,
- b) Eğitimle ilgili alınan her türlü demirbaşın talimatına ve amacına uygun olarak kullanılması, korunması ve gerektiğinde onarılmasını sağlamak,
- c) Eğitimle ilgili her çeşit mal ve hizmetlerin sağlanması ve giderlerin ödenmesiyle ilgili işlemleri yürütmek,
- d) Eğitimin maliyetini azaltacak tedbirleri almak, uygulama ve tekliflerde bulunmak,
- e) Eğitim biriminin her kademesi için ihtiyaç duyulan kadro tekliflerini gerekçeli olarak hazırlamak,
- f) Şubelerden gelecek harcama isteklerini incelemek, giderlerle ilgili bütçe tekliflerini Bakanlık Makamına sunulacak hale getirmek,
- g) Her yıl Bakanlık bütçesi hazırlık çalışmalarına katılmak ve harcama teklifleriyle ilgili her türlü bilgi ve belgeleri Bakanlık bütçe birimine vermek,
- h) Eğitimle ilgili verilecek benzeri görevleri yapmak.

6- Yazı İşleri ve Yayın Şubesi

Yazı İşleri ve Yayın Şubesinin görevi şunlardır:

- a) Daire Başkanlığının her türlü yazışmalarını yapmak,
- b) Gelen ve giden evrakla ilgili işlemleri dosyalama sistemine göre yürütmek,
- c) Bakanlıkça gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri hakkında bilgileri arşivle- mek ve bun lan muhafaza etmek,
- d) Eğitim konularıyla ilgili mesleki kitaplar, broşürler ve derleme yazılarının yayımlanması ile ilgili işlemleri yapmak,
- e) Birim kitaplığını sevk ve idare etmek,
- f) Şube çalışmalarının verimli ve etkili olması, hizmetlerin süratle yürütülmesi için gerekli tedbirleri almak, uygulamak ve bu konuda tekliflerde bulunmak,
- g) Eğitimle ilgili verilecek benzeri görevleri yapmak.

C- EĞİTİM UZMANLARI

Eğitim Uzmanları, doğmdan Daire Başkanına bağlı olarak görev yaparlar.

Eğitim Uzmanlarının nitelikleri, atanma esas ve usulleri ve benzeri konular ayrı bir yönetmelikle düzenlenir.

İçişleri Bakanlığı Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliğinin 13. maddesi gereğince Eğitim Uzmanlarının nitelikleri, atanma esas ve usulleri ve benzeri konulara ilişkin çıkarılması gereken yönetmelik henüz çıkmamış olmakla birlikte, eğitim uzmanlarının halen yürütmekte oldukları görevleri ile yetkileri şunlardır:

- a) Bakanlık merkez ve taşra teşkilâtı personeli ile bağlı kuruluşların eğitim plânının hazırlanmasına katılmak,
- b) Kendisine verilen konulara ait çalışmaları; Bakanlığımızın eğitim politikası ve Daire Başkanlığının çalışma esas ve ilkeleri ile çalışma plânı ve yıllık çalışma programlarına göre yürütmek,

c) Uygulamada karşılaşılan aksaklık ve problemleri gidermek için gerekli tedbirleri almak, kendi yetkisi dışında bulunanlar için üst makamlara teklifte bulunmak,

d) Eğitim faaliyetlerini daha verimli kılacak araştırma, inceleme yaparak yeni usuller teklif etmek, belirlediği eğitim ihtiyaç ve usullerine ilişkin Daire Başkanına teklifte bulunmak,

e) Merkez ve taşra teşkilâtı ile bağlı kuruluşlardaki personelin hizmet içi eğitimlerinde ve aday memurların yetiştirilmelerinde öğreticilik yapmak,

f) Görevlendirildiğinde Bakanlık içi ve dışı eğitim ve bilimsel toplantılara ve çalışmalara katılmak, sonuçlarını bir rapor halinde Daire Başkanlığına sunmak,

g) Bakanlık merkez ve taşra birimlerinde Eğitim Dairesi Başkanlığının görev alanına giren konularda inceleme ve araştırma yapmak, hazırlayacağı raporları Daire Başkanına sunmak,

h) Başkanlık Makamınca istenilen Eğitim Dairesi Başkanlığı hizmet alanı içerisindeki konularda Daire Başkanlığına görüş bildirmek,

ı) Eğitimle ilgili verilecek benzeri görevleri yapmak.

D- EĞİTİM MERKEZİ

1- Kuruluşu

Eğitim Hizmetlerinin verimli ve etkili bir şekilde yürütülmesi amacıyla Eğitim Dairesi Başkanlığına bağlı olarak, bölge illerine hizmet verilebilecek şekilde Ankara İl'i ve dışında Bakanlıkça uygun görülecek illerde kurulur.

Halen Başkanlık bünyesinde Ankara'da bir Eğitim Merkezi bulunmaktadır. Eğitim Merkezlerinde asgari düzeyde misafırhane ve yemekhane ile eğitime katılanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere sosyal ve dinlenme tesisleri bulunur. Eğitim Merkezinde araç olarak; eğitim ihtiyaçlarına uygun slayt, tepegöz, epi- diyaskop, televizyon, video, video kaset ve hizmetin gerektirdiği araç ve gereç bulunur.

2- Eğitim Merkezlerinin Görevleri

Eğitim Merkezlerinde bir Eğitim Merkezi Müdürü ile idari ve teknik çalışmaları yürütmek üzere yeterli kadar şef, memur, daktilo, gece bekçisi ve hizmetin gerektirdiği diğer görevliler bulunur.

3- Eğitim Merkez Müdürünün Görevleri

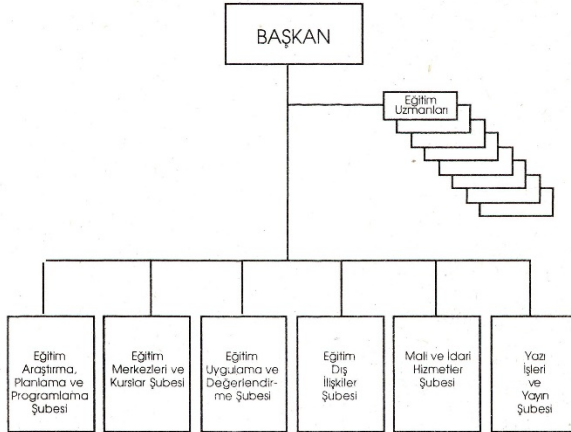
Eğitim Merkez Müdürünün görevleri şunlardır:

- a) Eğitimde verimliliğin artırılmasını ve bu konuda sürekli gelişme için gerekli araştırmaların yapılmasını, sonuçlarının değerlendirilmesini sağlamak,
- b) Eğitim Merkezinde eğitim faaliyetlerini yönetmeliklere göre programların amaç ve ilkelerini gerçekleştirecek biçimde yürütmek,
- c) Eğitim Merkezinde bulunan şef, memur, daktilo gibi görevli personelin çalışmalarını düzenlemek, izlemek ve denetlemek,
- d) Koruyucu güvenlik ve Sivil Savunma ile ilgili hususlarını yerine getirilmesini ve bunların araç ve gereçleri ile her an hizmete hazır bulundurulmalarını sağlamak,
- e) Eğitim Merkezinde düzen ve disiplini sağlamak, bu amaçla gerekli tedbirleri almak,
- f) Eğitim Merkezi ile sosyal tesislerin her türlü araç ve gereçlerinin bakımını, temizliğini ve hizmete hazır durumda bulundurulmasını sağlamak,
- g) Eğitimden yararlananların dilek ve şikayetlerini dinleyerek gerekli tedbirleri almak ve işlemleri yapmak,
- h) Eğitim Dairesi Başkanlığınca verilecek eğitim ve sosyal hizmetler ile ilgili diğer görevleri yapmak ve yaptırmak.

E- 1981-1993 TARİHLERİ ARASINDA GÖREVE YAPAN EĞİTİM BİRİM BAŞKANLARI

SNO	ADI-SOYADI	ÜNVANI	GÖREVE BAŞLAYIŞ ve	
			AYRILIŞ TARİHİ	
01	Şevki PAZARCI	Vali-Eğitim Gn.Md. Eğt. ve Öğretim Krl.Bşk.	2.10.1981	2.7.1985
02	A.Turan BOZKIR	Eğitim Dairesi Başkanı	2.7.1985	10.11.1989
03	Dursun Ali ŞAHİN	Eğitim Dairesi Başkanı	5.1.1990	31.8.1992
04	Halil İŞİK	Eğitim Dairesi Başkanı	1.9.1992	Halen Görevde

EĞİTİM DAİRESİ BAŞKANLIĞI TEŞKİLAT ŞEMASI

EĞİTİM DAİRESİ BAŞKANLIĞI KADROLARININ
ÜNVAN, SINIF VE DERECELERE GÖRE DAĞILIMINI
GÖSTERİR TABLO

K A D R O N U N				
ÜN VAN I	S I N I F I	D E R E C E S İ	A D E D İ	D Ü Ş Ü N C E L E R
Daire Başkanı	M.İ.A.H.	1	1	Dolu
Şube Müdürü	M.İ.A.H.	1	1	Boş
Şube Müdürü	M.İ.A.H.	3	2	Dolu
Şube Müdürü	G.İ.H.	1	2	Dolu
Öğretmen	E.Ö.H.	1	1	Boş
Eğitim Uzmanı	G.İ.H.	1	3	Dolu
Eğitim Uzmanı	G.İ.H.	2	2	Dolu
Eğitim Uzmanı	G.İ.H.	3	2	1 Dolu, 1 Boş
Eğitim Uzmanı	G.İ.H.	5	1	Boş
Şef	G.İ.H.	3	2	Dolu
Şef	G.İ.H.	4	1	Dolu
Şef	G.İ.H.	5	3	2 Dolu, 1 Boş
Veri Haz. Kont. İşl	G.İ.H.	4	1	Dolu
Veri Haz. Kont. İşl	G.İ.H.	5	6	5 Dolu, 1 Boş
Veri Haz. Kont. İşl	G.İ.H.	6	2	Dolu
Veri Haz. Kont. İşl	G.İ.H.	7	2	Dolu
Veri Haz. Kont. İşl	G.İ.H.	8	2	Dolu
TOPLAM		34		Dolu 28, Boş 6

BÖLÜM IV**İÇİŞLERİ BAKANLIĞINDA HİZMET İÇİ EĞİTİM KAVRAMI****I- HİZMET İÇİ EĞİTİM TANIMLARI**

Eğitimle ilgili tanımların içeriği tanımlayanların uzmanlıklarına göre değişmekte ise de, eğitimle ilgili temel kavramları İçişleri Bakanlığının Eğitim Hizmetleri bakımından kısaca şu şekilde tanımlayabiliriz.

A) Hizmet İçi Eğitim: İçişleri Bakanlığının merkez ve iller kuruluşuna dahil veya Bakanlığın gözetim ve denetimi altında bulunan bütün dairelerle; il özel idareleri, belediyeler, köyler ve bunlar tarafından kurulan katma bütçeli, döner sermayeli idare ve kurumlar ile birliklerde çalışan tüm personel ile mahalli idare kuruluşlarında seçimle gelerek görev yapan personele görevleri ile ilgili bilgi ve becerilerini artırmak amacıyla yapılan eğitimidir.

B) Personel: İçişleri Bakanlığının merkez ve iller kuruluşuna dahil veya Bakanlığın gözetim ve denetimi altında bulunan bütün dairelerle; il özel idareleri, belediyeler, köyler ve bunlara bağlı veya bunlar tarafından kurulan katma bütçeli, döner sermayeli idare ve kurumlar ile birliklerde çalışan ve mahalli idare kuruluşlarında seçimle gelerek görev yapan her sınıftan memurlar ve görevlilerdir.

C) Meslek Mensupları: Mülki İdare Amiri sınıfından olanlardır.

D) Aday Memur: "İlk defa devlet memurluğuna atanacaklar için uygulanacak" merkezi sınavı kazanarak temel, hazırlayıcı eğitim ve uygulamalı eğitime (staj) tabi tutulmak üzere İçişleri Bakanlığının merkez ve taşra kuruluşlarına dahil dairelerce il özel idareleri, belediyeler ve bunlara bağlı veya bunlar tarafından kurulan katma bütçeli döner sermayeli idare ve kurumlar ile birliklerde devlet memurluğuna aday olarak atananlardır.

E) Asli Memur: Adaylık süresi içinde temel, hazırlayıcı eğitim ve uygulamalı eğitim devrelerinin her birinde başarılı olan ve bu süre içinde olumlu sicil alarak adaylığı kaldırılan kişilerdir.

F) Adaylık Süresi: Devlet kamu hizmet ve görevlerine ilk defa atananların atandıkları tarihten başlamak üzere bir yıldan az, iki yıldan çok olmayan süredir.

G) Temel Eğitim: Aday olarak alınan bütün memurların asli memur olabil

meleri için tabi tutuldukları, devlet memurlarının ortak vasıfları ile ilgili hususları kapsayan eğitimidir.

H) Hazırlayıcı Eğitim: İçişleri Bakanlığının merkez ve taşra teşkilâtına dahil dairelerle, il özel idareleri, belediyeler ve bunlara bağlı ve bunlar tarafından kurulan katma bütçeli döner sermayeli idare ve kurumlar ile birliklere dahil aday memurların; kadro ve görevleri dikkate alınarak kurum ve kuruluşun (tanıtılması, görevleri, teşkilâtı, ilgili mevzuat ve diğer kuramlarla ilişkileri) veya uygun görülecek diğer hususlarda yapılan eğitimidir.

I) Staj: İçişleri Bakanlığının merkez ve taşra teşkilatına dahil dairelerle, il özel idareleri, belediyeler ve bunlara bağlı ve bunlar tarafından kurulan katma bütçeli döner sermayeli idare ve kurumlar ile birliklere dahil aday memurlara hazırlayıcı eğitim döneminde verilen teorik bilgileri ve işgal ettikleri kadro ve görevleri ile ilgili diğer bilgi ve işlemleri, kazandırılan bilgileri uygulamak suretiyle tecrübe kazandırmaya yönelik eğitimidir.

J) Sınav: Temel ve hazırlayıcı eğitim dönemleri sonunda yapılacak değerlendirmeler için bilgi seviyelerini ölçme işlemidir.

K) Değerlendirme: Temel ve hazırlayıcı eğitim dönemleri sonunda yapılacak sınavlar ile uygulamalı eğitim (staj) dönemi sonundaki bilgi seviyesini ölçme işlemidir.

L) Eğitim Birim Başkanlığı: İçişleri Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığıdır.

M) Eğitim Birim Başkanı: İçişleri Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanıdır.

N) Eğitim Görevlisi: İçişleri Bakanlığı mensubu olsun veya olmasın, "İçişleri Bakanlığı Hizmetiçi Eğitim Yönetmeliği" hükümleri gereğince personeli eğitmekle görevlendirilen kimselerdir.

O) Eğitim Merkezi: Ankara ili ve dışındaki eğitim merkezleridir.

P) Eğitim Merkezi Müdürü: Ankara ili ve dışındaki diğer illerin eğitim merkezlerinin genel idaresinden sorumlu yöneticilerdir. .

II- HİZMET İÇİ EĞİTİMİN GEREKLİLİĞİ

Devletin personel politikasına uygun olarak tespit edilen İçişleri Bakanlığının personel politikası, muhtelif kanun, tüzük ve yönetmeliklerde ifadesini

bulmuştur. Bu mevzuatın örgördüğü çeşitli yöntemler uygulanarak personel seçilmekte ve görevlendirilmektedir.

Mülki idare amirleri ve diğer sınıflar personelinden oluşan ve işe yeni alınan Bakanlık personelinin bir kısmı ise kısa zamanda kendiliğinden uyum sağlar ve başarılı olabilirse de, özellikle görevin gerektirdiği davranış değişikliğini meydana getirmek için yetiştirilmelerinde yarar vardır.

Yine hızla değişen bir toplumun ve mesleğin koşullarını evvelce görmüş oldukları öğrenim ile karşılamakta zorluk çeken personelin de devamlı olarak görevleri süresince hizmet içinde yetiştirilmelerinin zorunluluğu da gün geçtikçe artmaktadır.

Bu açıdan baktığımızda, İçişleri Bakanlığı bakımından eğitimi amaçlanan hedef personelin hizmet içi eğitiminin gerekliliğini aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz.

1 - Okul eğitimi, personeli yetiştirmek ve hizmete uyumunu sağlamak, tüm yeteneklerini ortaya çıkarıp, yönlendirmek için tek başına yeterli değildir, personelin bu konularda hizmet için de ayrıca yetiştirilmesi gerekir.

2- Personelin, görev, yetki ve sorumlulukları konusunda bilgilerini artırmak için eğitime ihtiyaç duyulmaktadır.

3- Personelin görevlerini daha verimli yapmaları ile yeni beceriler kazandırmak veya becerilerini geliştirerek hizmetin verim ve niteliğini yükseltmek için eğitim yolu sağlanmaktadır.

4- Personeli daha yukarı görevlere hazırlamak ve yükselmelerinde yardımcı olmak için eğitime gerek duyulmaktadır.

5- Toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel yapısındaki sürekli değişimler ile bilim ve teknolojik gelişmelerin, hizmet alanında yarattığı değişme ve gelişmelerin personelin işe uyumunu sağlamak için öğrenmeye ve yetişmeye zorlaması, kuşkusuz eğitimi gerekli kılmaktadır.

6- Hizmetle ilgili olarak gerekli olan ve örgün eğitim sistemi içinde yer almayan makina ve cihazların kullanılmamasından kaynaklanan yetişme eksikliği hizmet içi eğitimle giderilebilir.

7- Çalışma metot ve sistemlerinin geliştirilmesi yönünden personelde ilgi ve

istek uyandırılarak, moralinin yükseltip dinamizmini artırmak hizmet içi eğitim yoluyla sağlanabilir.

III- EĞİTİMİ AMAÇLANAN HEDEF PERSONEL

Eğitim Dairesi Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı personelinin hizmet içi eğitim faaliyetlerinin yürütümünü düzenleyen "**İçişleri Bakanlığı Hizmet İçi Yönetmeliği**"nin kapsam bölümünü düzenleyen 2. madde hükmü gereğince, Bakanlığın hizmet için eğitiminde hedef personeli olan; Bakanlığın merkez ve iller kuruluşlarına dahil veya Bakanlığın gözetim ve denetimi altında bulunan bütün dairelerle mahalli idarelerin ve bunlara bağlı veya bunlar tarafından kurulan katma bütçeli, döner sermayeli idare ve kurumlar ile birliklerde çalışan tüm personelin ve mahalli idare kuruluşlarında seçimle gelerek görev yapan personelin hizmet içi eğitim plân ve programlarının hazırlanması ve uygulanması ve değerlendirilmesi görevlerini yerine getirmektedir. Ayrıca, Sivil Savunma Koleji ve burada açılacak Sivil Savunma ile ilgili öğretim ve eğitim, Eğitim Dairesi Başkanlığı ile koordine edilerek Sivil Savunma Genel Müdürlüğüne yürütülmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü kuruluş personelinin eğitimlerinde ise kendi özel hükümleri uygulanmaktadır.

Ancak Bakanlığın merkez ve taşra teşkilâtının hizmet içi eğitim faaliyetlerinde (Emniyet, Asayiş ve Bakanlıkça uygun görülecek diğer konularda) emniyet hizmetleri sınırında bulunan personelin de katılmaları gerektiği takdirde bu konudaki hizmet içi eğitim programları Eğitim Dairesi Başkanlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğüne müştereken hazırlanmaktadır.

Bakanlık merkez, taşra, mahalli idareler (Belediyeler-Özel İdare-Köyler) ve Sivil Savunma Teşkilleri de düşünüldüğünde Bakanlıkça eğitilmesi gereken hedef personel sayısı 300-350 bin civarında olabilmektedir. Bağlı kuruluşlardan özellikle Emniyet Genel Müdürlüğü ile koordinasyon zarureti de düşünüldüğünde bu sayı rakamla 400-450 bin'e ulaşabilmektedir.

**İL VE İLÇELERDE HİZMET İÇİ EĞİTİM, SEMİNER
VE KURSLARINA KATILACAK PERSONEL LİSTESİ****İLLERDE**

- 01- Vali
- 02- Vali Yardımcısı
- 03- Hukuk İşleri Müdürü
- 04- Kaymakam Adayı
- 05- İl Yazı İşleri Müdürü, Veri Hazırlama Kontrol İşletmeni
- 06- İl Planlama ve Koordinasyon Md.
- 07- Planlama Uzmanı ve Yardımcıları
- 08- İdare Kurulu Müdürü
- 09- Büro Şefleri
- 10- Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü
- 11- Özel Kalem Müdürü (Vali)
- 12- Mahalli İdareler Müdürü
- 13- Veri Hazırlama Kontrol İşletmeni (Evrak ve Daktilo Memurları)
- 14- İl Vatandaşlık ve Nüfus Müdürü
- 15- Merkez İlçe Nüfus Müdürü
- 16- Veri Hazırlama Kontrol İşletmeni (Tescil Memuru ve Daktilolar)
- 17- İl Sivil Savunma Müdürü
- 18- Sivil Savunma Memurları
- 19- İl Özel İdare Müdürü
- 20- Mahalli İdareler Büro Şefi
- 21- Özel İdare Hesap İşleri Personeli
- 22- Daimi Ercümen Başkâtibi
- 23- Yazı ve Sicil İşleri Personeli
- 24- Özel İdare Birlikleri Personeli

İLÇELERDE

- 01- Kaymakam
- 02- İlçe Yazı İşleri Müdürü, Veri Hazırlama Kontrol İşletmeni (Tahrirat Kâtibi)
- 03- Büro Şefleri
- 04- Veri Hazırlama Kontrol İşletmeni (Evrak ve Daktilo Memurları)
- 05- İlçe Nüfus Müdürü
- 06- Veri Hazırlama Kontrol İşletmeni (Tescil Memuru ve Daktilolar)
- 07- Savunma Müdürü veya Uzmanı
- 08- İlçe Özel İdare Müdürü
- 09- Mahalli İdareler Büro Şefi
- 10- Özel İdare Birlikleri Personeli

25- İl Belediye Başkanı	11- İlçe ve Kasaba Belediye Bşk.
26- Belediye Zabıta Personeli	12- Belediye Zabıta Personeli
27- Belediye Yazı İşleri Md. Pers.	13- Belediye Yazı İşleri Md. Pers.
28- Belediye Evlendirme Memuru	14- Belediye Evlendirme Memuru
29- Belediye Hesap İşleri Md. Pers.	15- Belediye Hes. İşl.Md.Pers.
30- İşletmeler Hesap İşl. Pers.	16- İşletmeler Hesap İşl.Pers.
31- Belediye Birlikleri Personeli	17- Belediye Birlikleri Personeli
32- Mahalle Muhtarları	18- Mahalle Muhtarları
33- Köy Muhtarları	19- Köy Muhtarları

IV- HİZMET İÇİ EĞİTİM POLİTİKASININ AMAÇLARI

Bu husus Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliğinin linç maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre amaçlar:

- a)Personelin yetişmesini ve hizmete uyumunu sağlamak,
- b)Personelin görev, yetki ve sorumlulukları konusunda bilgilerini artırmak.
- c)Hizmetin verim ve niteliğini yükseltmek,
- d)Personeli daha yukarı görevlere hazırlamak,
- e)Personelin hizmet alanındaki değişime ve gelişmelere uyumunu sağlamak,

f)Çalışma metot ve sistemlerinin geliştirilmesi yönünden personelde ilgi ve istek uyandırmak, moralini yükseltmek, dinamizmi artırmak.

V-HİZMET İÇİ EĞİTİMİN İLKELERİ

Birinci maddede belirtilen amaçlara ulaşmada Bakanlık hizmet içi eğitim ilkeleri şunlardır:

- a) Hizmet hiyerarşisinin her kademesindeki âmirlerin birlikte çalıştıkları memurların yetiştirilmeleri ile ilgili görev ve sorumlulukları devam eder,
- b) Hizmet içi eğitim, Bakanlığın politikasına uygun ve sürekli olarak uygulanır,
- c) Hizmet İçi Eğitimden yararlanmada, öncelikler esas alınmakla beraber tüm personele fırsat eşitliği tanınır,
- d) Hizmet içi eğitim ekonomik şekilde, müessir ve verimlilik kurallarına uygun olarak yürütülür,
- e) Eğitim yapılacak yerlerin eğitim ihtiyaçlarına ve şartlarına uygun olarak düzenlenmesine önem verilir,
- f) Hizmet içi eğitim çalışmaları, verimli hizmetin ihtiyaçlarına dönük (ihtiyaçlara uygun olarak) plân, yıllık programlar ve ayrıntılaşma uygulama programlarına dayalı olarak Bakanlığın bütün birimlerinin ve mahalli idarelerin yakın işbirliği ile yürütülür,
- g) Hizmet içi eğitim uygulamalarında Bakanlık personel ilişkilerinin geliştirilmesine ve personel moralinin yükseltilmesine gerekli önem verilir,
- h) Hizmet içi eğitimden beklenen sonuçlara ulaşıp, ulaşılmadığının belirlenmesinde çalışmaların devamı ve bitiminde değerlendirme usulleri uygulanır,
- ı) Hizmet içi eğitim çalışmalarında, ihtiyaç duyulan, Bakanlıkça uygun görülen personelin yabancı dil öğrenimine ve yurt dışı eğitimine de yer verilir.
- j) Hizmet içi eğitimde Bakanlık imkanları yanında, diğer kurum ve kuruluşların eğitim imkanlarından da yararlanılır.
- k) İhtiyaç görülen personel için eğitim kurumları açılması yoluna gidilir.

VI- HİZMET İÇİ EĞİTİM KONULARI

A- ADAY MEMURLARIN EĞİTİM KONULARI

İçişleri Bakanlığı, merkez ve taşra kuruluşuna dahil dairelerle il özel idareleri, belediyeler ve bunlara bağlı ve bunlar tarafından kurulan katma bütçeli, döner sermayeli idare ve kurumlar ile birliklerde Devlet memurluğuna aday olarak atanan memurların eğitim konuları aşağıdaki esaslar dahilinde belirlenir.

a) Temel Eğitim Konuları

- (1) İlkokul-ortaokul
- (2) Lise ve dengi okulları
- (3) Yüksek öğrenim kurumları mezunları seviyesine göre ayrı ayrı hazırlanır.

Ancak;

Bakanlık temel eğitim programında yer alan aşağıdaki konuların sürelerinde kısaltma yapılmaz.

Bunlar;

- (1) Atatürk İlkeleri,
- (2) 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu,
- (3) İnkılâp Tarihi,
- (4) Milli Güvenlik Bilgileri'dir.

b) Hazırlayıcı Eğitim Konuları

Aday memurların kadro ve görevleri dikkate alınarak;

- (1) İçişleri Bakanlığı merkez ve taşra kuruluşu ile mahalli idare kuruluşlarının;
 - a) Tanıtılması,
 - b) Görevleri,
 - c) Teşkilât yapısı,
 - d) İçişleri Bakanlığı ve mahalli idareler ile ilgili çeşitli mevzuatın tanıtılması,
 - e) Bakanlığın vesayet yetkisi ve ilişkilerinin doğurduğu sonuçlar.
- (2) Aday memurların görevleri ile ilgili hususlar; olmak üzere düzenlenir.

c) Uygulamalı Eğitim (Staj) Dönemi Konuları

Bakanlık, aday memurlarının ne şekilde uygulamalı eğitime tabi tutulduğu ayrıca belirlenmektedir.

Hazırlayıcı ve uygulamalı eğitim (staj) programları, ilgili merkez birimiyle işbirliği ve koordinasyon suretiyle Eğitim Dairesi Başkanlığınca hazırlanmak- tadır.

Bakanlık, mahalli idareler personelinin eğitimlerini il valiliklerine yaptırabilmektedirler.

B- ADAYLIK SÜRESİNİN SONA ERMESİNDEN SONRA UYGULANACAK HİZMET İÇİ EĞİTİM KONULARI

Bakanlık personelinin hizmet ve çalışma alanlarına göre, gerekli ihtiyaçları doğrultusunda ve sorunların çözümüne yardım sağlayacak nitelikte olanlar arasından seçilmektedir.

Personelin hizmet ve çalışma alanlarıyla ilgili konular yanında üstlendiği görevlerin özelliklerine göre; yönetim bilmindeki yenilikler, yönetim teknikleri, yönetimde önderlik ve karar alına, âmir ve memur ilişkileri, yönetim halk ilişkileri, personel yönetimi ve sorunları, araştırma metotları, kalkınma plâni ve yıllık program uygulamaları;

Yazışma ve dosyalama, arşiv ve daktilo hizmetleri, dil bilgisi, rapor yazma, özet çıkarma ile benzeri konulara yer verilmektedir.

GENEL İDARE KURULUŞLARIYLA İLGİLİ BAZI HİZMET İÇİ EĞİTİM KONULARI

- 01 - İçişleri Bakanlığının Kuruluşu ve Görevleri
- 02- Anayasamızın İdare İle İlgili Hükümleri
- 03- Anayasamıza Göre Yürütme ve Yargı Hakkında Genel Bilgiler
- 04- Disiplin Suçları ve Cezaları ve Disiplin Komisyonları, Disiplin Yönetmeliği Hükümlerinin Uygulanması
- 05- Memurlar Hakkında Soruşturma Usulleri, Düzenlenecek Rapor ve Fez

lekelerde Bulunacak Hususlar, Layiha ve Rapor Değerlendirilmesi

- 06- Personelin Özlük ve Sicil İşleri
- 07- Devlet Memurlarının Ödevleri, Sorumluluklar, Hakları ve Yasaklar
- 08- Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Personelin Kılık ve Kıyafetine Dair Yönetmelik ve Açıklaması
- 09- Devlet Memurluğuna Alınma, İlerleme ve Yükselme
- 10- Memurların Muayene ve Tedavileri, Sağlık İzinleri, Raporlar ve Bunlara İlişkin İşlemler
- 11 - 3628 Sayılı Kanunda Yer Alan Suçlar, Bu Suçların Tespit Yöntemi ve Soruşturma Yapılması
- 12- Memurun Muhakematı Kanunuyla İlgili Danıştay ve Yargıtay Kararları
- 13- İdari Yargı Kuruluşları Hakkında Genel Bilgiler \
- 14- Memurlarla İlgili Özel Ceza Hükümleri
- 15- 3091 Sayılı Kanun Uygulaması İl İdare Kurulları Görev ve Çeşitleri ve Kararların Yazılması, İlçe İdare Kurulları Görev ve Çeşitleri ve Kararların Yazılması, Bu Konuda Danıştay ve Yargıtay Kararları
- 16- Resmi Yazışma Kuralları, Dosyalama ve Arşiv İşleri
- 17- Görevden Uzaklaştırma ile İlgili Mevzuat ve Uygulaması
- 18- Vali ve Kaymakamlık Büroları Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği
- 19- Ayniyat ve Tahakkuk İşlemleri
- 20- Aylık ve Yolluk Tahakkuklarında Bazı Dikkat Edilecek Hususlar, Devlet Harcama Belgeleri Yönetmeliği Hükümlerine Göre Aranacak Belgeler
- 21- 6245 Sayılı Harcırah Kanununun Süreli ve Geçici Göreve İlişkin Hükümleri, Beyannamelerin Doldurulması, Harcırah Avanslarının Mahsup İşlemleri 20
- 20- Devlet Binalarının Yarığından Korunması Tedbirleri

- 21- Hükümet Komiserliği
- 22- Memis Projesi
- 23- Aday Memurlar Temel ve Hazırlayıcı Kursu
- 24- Rapor Yazma ve Özet Çıkarma
- 25- Kitaplık ve Dokümantasyon
- 26- Gizlilik Dereceli Evrakın Korunması
- 27- Yazılı ve Sözlü Anlatım Teknikleri

MAHALLİ İDARELER KURULUŞLARIYLA İLGİLİ
BAZI HİZMET İÇİ EĞİTİM KONULARI

- 28-Belediye Kurulması ve Sınırları
- 29-Belediyelerin Görevleri ve Yetkileri
- 30-Belediye Meclisi Çalışmaları, Görev ve Yetkileri 31 - Belediye Encümeni Görev ve Yetkileri
 - 32-Belediyelerde Vesayet Denetimi, Özel İdare ve Köylerde Vesayet Denetimi, Merkezi İdare ile İlişkiler
 - 33-Belediye, İl Özel İdare ve Köy İdarelerinin Kurdukları Hizmet Birlikleri ve İşletmeler
 - 34-Belediye Bütçeleri, Hazırlanması, Düzenlenmesi ve Onaylanmasına İlişkin İşlemler
 - 35-Fiyat Denetimi İle İlgili Mevzuat, Belediyelerin Görev ve Yetkileri, Tüketicinin Korunmasına İlişkin Çalışmalar
 - 36-6245 Sayılı Harcırah Kanununun Özellikleri, Belediye Saymanlarına Yüklediği Görev ve Yetkileri
 - 37-2886 Sayılı Kanun Uygulaması, Devlet İhaleleri ve Emanet İnşaat Yapımı

- 38-Belediye Harcamalarında Verile Emirlerinin Denetlenmesi
- 39-Bütçe Giderlerinde Aranacak Belgeler
- 40-Belediye Gelirleri Kanununun Uygulanması ve Tarifelerin Düzenlenmesi
- 41 - Belediye Gelirlerinin Tahsili ve İşlemler
- 42-Belediye Muhasebe Defterlerinin İşlemleri
- 43-Belediyelerde Memurlara Yapılan Ödemeler
- 44-Belediyelerde İşçilere Yapılan Ödemeler
- 45-Belediyelerde Yatırım Harcamaları
- 46-Belediyelerde Avans Verilmesi ve İşlemleri
- 47-Belediyelerde Ağırlama Giderleri
- 48-Belediye Ödemelerinde Yapılan Kesintiler
- 49-İçişleri Bakanlığının ve İller Bankasının Belediyelere Yardımları
- 50-Belediyelerde 657 Sayılı Kanun Uygulaması
- 51-Belediyelerde;
- a) Seçimle Gelen Görevlilerin,
- b) Memurların,
- c) İşçilerin,
- d) Sözleşmeli Personelin Hukuki Statüleri,
- 52-Belediye Zabıta ve İtfaiye Hizmetleri
- 53-Belediyelerde Aylık Cetveller ve Kesin Hesaplarla İlgili İşlemler
- 54-Belediye Sorunları ve Çözümüne İlişkin Öneriler
- 55-Kalkınmada Mahalli İdarelerimize Düşen Görevler

56- 1475 Sayılı İş Kanunu ile İlgili 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Özellikleri ve Bu Kanunların Belediye Saymanlarına Yüklediği Görev ve Yetkiler

57- 832 Sayılı Sayıştay Kanununun Özelliği ve Bu Kanunun Belediye Saymanlarına Yüklediği Görev ve Yetkiler

58- Belediyelerin Taşınmaz Mal Edinme Yöntemleri ve Bu Yöntemlerin Yerine Getirilmesinde Belediye Saymanlarına Düşen Görevler

59- Belediye Muhasebe Usulü Tüzüğü Hükümlerinin Açıklanması, Bu Tüzüğün Belediye Saymanlarına Verdiği Görev ve Yetkiler

60-Belediye Cezalan ve Uygulaması 61 - Şehirleşme ve Çevre Sorunları

62-5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun Özellikleri ve Belediye Saymanlarına Yüklediği Görevler

63-Belediyelerde İmar ve İstimlak Kanununun Uygulanması

64-Belediye Memurluğuna Alınma, Yükselme ve Yer Değiştirme

GENEL İDARE VE MAHALLİ İDARELERLE İLGİLİ MÜŞTEREK BAZI HİZMET İÇİ EĞİTİM KONULARI

65-Personel Yönetimi ve Yönetimde Önderlik

66-Çağdaş Yönetim ve Personel Sorunları

67-Yönetimi Geliştirme ve Teşkilâta İşi Basitleştirme, İş Dağıtımı

68-Yönetimde Halkla İlişkiler

69-Yönetimde Denetleme ve Personelin Değerlendirilmesi

70-Yönetimde Amir ve Memur İlişkileri

71 - İmlâ Kuralları, Kompozisyon, Yazışma Usulleri

72-Yönetimde Planlama, Karar Alma, İşi Basitleştirme ve Tasarruf Tedbir
Leri

422

TÜRK İDARE DERGİSİ

73-Kamu Hizmetlerinde Tasarruf Sağlayıcı ve Maliyet Azaltıcı Tedbirler

74-Genel Muhasebe

75-Bilgisayar

76-Bilgisayarda Uygulamalı Muhasebe

ÜST DÜZEY YÖNETİCİLERİ İLE İLGİLİ BAZI HİZMET İÇİ
EĞİTİM KONULARI

01 - Yönetim ve Teknikleri

02-Yönetimde Planlama ve Karar Alma

03-Yönetimde Teşkilatlanma

04-Yönetimde Denetleme

05-Yönetimde Haberleşme

06-Personel Yönetiminde TemeJ Sistem ve İlkeler

07-Hizmet İçi Eğitim ve Teknikleri

08-Yönetimde Amir ve Memur İlişkileri

09-Yönetimde Halkla İlişkiler

10-Rapor Yazma Teknikleri

11 - İş Basitleştirilmesi, İş Dağıtımı 12- Planlama Teknikleri 13 - Karar Verme, Yetki Devri

14-Örnek Olaylarla İlçe Yönetimi

15-Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Sorunları

16-Çağdaş Yönetim ve Sorunları

17-Türkiye'nin Yönetim Yapısı

18-Modem Sevk ve İdare (anlamı, gereği, temel işlemleri, sistem ve ilkeleri)

19- Sevk ve İdarede Eğitimin Yeri ve Fonksiyonu (örnek olay açıklaması)

20- Eğitim İhtiyaçları ve Önceliklerinin Tesbiti

21- Eğitim Uygulamalarının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi

22-Eğitimde Öğrenme Teknikleri

23-Görev ve İş Değerlendirilmesi

24-Toplum Psikolojisi

25-Kamu Hizmetlerinde Maliyeti Azaltıcı, Tasarruf Sağlayıcı Tedbirler, Kırtasiyecilikle Savaş ve Savurganlığın Önlenmesi

26-Eğitimde Genel Öğretim Yöntemleri

27-Hızlı Okuma ve Anlama

28-Zaman Yönetimi

29-Toplantı Yönetimi

30-Diksiyon ve Güzel Konuşma

31- İdarecede Dış Görünüm ve Giyim

32- Bilgisayar

33 -Yabancı Dil Kursu

VII- HİZMET İÇİ EĞİTİMİN UYGULAMASI

Eğitim planı esaslarına uygun olarak her mali yılın son ayında, Bakanlık birimleri, iller kuruluşları tarafından bildirilen eğitim ihtiyaçları gözönünde tutularak hazırlanacak eğitim programlarında;

Hizmetiçi eğitim konuları, eğitilecek Bakanlık veya mahalli idareler personeli eğitimde görevlendirilecek personel, eğitim yerleri, eğitim tarihi ve süreleri, uyT gulanacak eğitim şekli ve metotları araç ve gereçlerinin neler olduğu ile gerekli görülecek diğer konular belirtilir.

Eğitim Dairesi Başkanlığınca Ekim ayı içinde hazırlanan yıllık eğitim programı, Bakanlık Encümeninde görüşüldükten sonra Bakanlık Onayı ile kesinleşir.

Kesinleşen yıllık programlarda yer alan her türlü hizmet içi eğitim konusu için Daire Başkanlığınca Eğitim Uygulama Programları düzenlenir ve eğitim çalışmaları buna uygun olarak yürütülür.

Gerekli görülen hallerde, muhtelif program dışı eğitim çalışmaları ile Hizmet İçi Eğitim Plan ve Programlarının uygulama döneminde zorunlu görülen önemli değişiklikler, Bakanlık Onayı ile yapılır.

Hizmet İçi Eğitim Plan ve Programları, onaylanmasından sonra en geç bir ay içinde Daire Başkanlığınca, Bakanlık merkez birimlerine ve uygulama safhasında valiliklere bildirilir.

Eğitim amacıyla mevcut bina, araç, gereç ve öteki kaynaklar değerlendirilir. Devlete, özel idare ve belediyelere ait binalarla bu kuruluşların demirbaşlarından ve iller'de uygulanan eğitimlerde valiliklerce sağlanan imkanlardan yararlanılır.

Hizmet içi eğitim kurs, seminer, konferans, uygulamalı eğitim, grup tartışması ve çalışması, iş yaparak öğretme, örnek olay açıklaması, araştırma soru, cevap, yabancı dil eğitimi faaliyetleri, yurt dışı eğitim amaçlı inceleme gezileri, yaym ve benzeri eğitim metotlarından bir veya birkaçının uygulanması suretiyle düzenlenir.

Hizmet içi eğitim sonunda sınav yapılmışsa başarılı olanlara " başarı belgesi", sınav yapılmamışsa " katılma belgesi" verilir.

VII- PERSONELİN HİZMET İÇİ EĞİTİMLERİ

A- ADAY MEMURLARIN HİZMET İÇİ EĞİTİMİ

Bakanlığımızın Aday Memurlarının hizmet içi eğitimlerini, iki grupta inceleyebiliriz.

1) Kaymakam Adaylarının Hizmet İçi Eğitimi

Kaymakam adayları üniversitelerin Siyasal Bilgiler, Hukuk, İktisat, İşletme, İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri ile bunlara denkliği Yüksek Öğretim Kurulu tarafından kabul edilen yurt dışındaki en az dört yıl süreli fakültelerin mezunları arasından sınavla alınır ve adaylıkları süresince Kaymakam Adayları Yönetmeliği hükümlerine göre eğitime tabi tutulurlar.

Söz konusu yönetmelikte Kaymakam adaylarının staj süreleri şu şekilde belirlenmiştir;

İl Merkez Stajı	6ay
Kaymakam Refikliği Stajı	1.5ay
Mülkiye Müfettişi Refakatında Teftiş Stajı	1.5ay
Bakanlık Merkez Stajı	3ay
Bilgileri Artırmak ve Uygulamaları Yerinde Görmek	
Üzere Yurt Dışı Stajı	12 ay
Kaymakam Vekilliği Stajı	7ay
Kaymakamlık Kursu	5ay

Görüldüğü üzere, lisans üstü bir eğitim seviyesinde sayılabilecek Kaymakam adaylığı dönemi 3 yıl sünnekte ve kaymakamlık kursunun başarı ile bitirilmesi şartı ile sona ermektedir.

Kaymakam adaylarının yetiştirilmesi amacıyla tabi olacakları stajlardan, Bakanlık merkez stajı ile kaymakamlık kursu, Eğitim Dairesi Başkanlığınca programlanıp, düzenlenerek yönetimi ve yürütümü sağlanmaktadır.

Mülkiye Müfettişi refakatindeki teftiş stajlarını başan ile tamamlayan kaymakam adayları 3 ay süre ile Bakanlıkta Eğitim Dairesi Başkanlığınca hazırlanacak yabancı dil eğitimi ağırlıklı bir programa tabi tutulmaktadır.

Asaleti tasdik edilen kaymakam adayları, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 78 ve 79. maddeleri ve Bakanlar Kurulu Kararı ile verilen kontenjan çerçevesinde Bakanlık merkez stajlarından sonra bir yıl süre ile bilgilerini artırmak ve uygulamaları yerinde görmek için Bakanlıkça belirlenecek esaslar çerçevesinde 9 ay süreli lisans kurslarına devam etmek ve 3 ay süre ile de meslekleriyle ilgili konularda incelemelerde bulunup uygulamaları yerinde görmek ve bu amaçla mesleki kurslara katılmak üzere yurt dışına gönderilmektedir.

Kaymakam adaylarının stajları içerisinde Başkanlıkça yürütülen eğitim faaliyetlerinde en önemli sırayı kaymakamlık kursları almaktadır.

Yılda en az bir veya iki kez yapılan ve en çok 6 ay süreli olarak devam eden kaymakamlık kurslarının çalışma programı Müdürler Encümenince kararlaştırılan esaslar içinde Eğitim Dairesi Başkanlığınca ayrıntılı olarak hazırlanıp Bakanlık Makamının onayına sunulmaktadır.

Kurs çalışma programında, idare ile ilgili konularda tartışmalı konferanslara, seminerlere, önemli konularda meselelere değişik açılardan bakılmasına imkan yaratacak panel ve açık oturumlara, şehir içi ve dışı inceleme ve uygulama gezilerine, belli bir süre Danıştay, Devlet Planlama Teşkilatı, DESİYAB ve Turizm Bankasında ve diğer Bakanlık dışı kuruluşlarda eğitime ve imkanlar ölçüsünde yabancı dil geliştirme eğitimi ile yurt dışı gezisine yer verilmektedir.

Her kurs Bakanlık onayı ile belirtilen gün, saat ve yerde A.P.K. Kurulu Başkanı ile Eğitim Dairesi Başkanının da katıldığı Müdürler Encümeni tarafından yapılan kursiyerlerin katıldığı bir sözlü sınavla ve bu sınavda başarı sağlayarak Kaymakam olmaya hak kazanan kaymakam adaylarının ad çekmelerinin yapıldığı sertifikalan ile derece alanların ödüllerinin dağıtıldığı bir törenle son bulmaktadır.

2) Diğer Aday Memurların Hizmet İçi Eğitimleri

İçişleri Bakanlığının merkez ve taşra kuruluşlarına dahil dairelerle, il özel idareleri, belediyeler ve bunlara bağlı veya bunlar tarafından kurulan katma bütçeli, döner sermayeli idare ve kurumlar ile birliklerde devlet memurluğuna aday olarak atanarlara, "İçişleri Bakanlığı Aday Memurlarının Yetiştirilmelerine İlişkin Yönetmelik" hükümlerine göre eğitim programı uygulanmaktadır. Bu Yönetmelik, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 2670 sayılı Kanunla değişik 55. maddesi uyarınca düzenlenen "Aday Memurların Yetiştirilmesine İlişkin Genel Yönetmelik" in 33. maddesi hükmünce çıkarılmıştır.

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 54. maddesi gereğince "Açılan sınavlarda başarılı olan ve gerekli şartları taşıyan kişiler kurumlarınca 'ADAY MEMUR' olarak atanırlar. Aday Memurların adaylık süresi 1 yıldan az, 2 yıldan çok olamaz ve bu süre içinde aday memurların başka kurumlara nakli yapılamaz."

Bakanlığın aday memurları gerek 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 55 ve gerekse Bakanlığın Aday Memurların Yetiştirilmesine İlişkin Yönetmeliğin amir hükümleri çerçevesinde "..... önce bütün memurların ortak vasılları ile ilgili temel eğitime, bilahare sınıflan ile ilgili hazırlayıcı eğitime ve staja tabi tutulmaları ve devlet memura olarak atanabilmeleri için başarılı olmaları" şarttır. 657

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 56 ve Bakanlığın söz konusu yönetmeliğinin 22. maddeleri hükmünce "adaylık süresi içinde temel ve hazırlayıcı eğitim devrelerinin her birinde başarısız olanlarla adaylık süresi içinde hal ve hareketlerinde memuriyetle bağdaşmayacak durumları, göreve devamsızlıkları tespit edilenlerin sicil amirlerinin teklifi ile atamaya yetkili amirlerin

onayı ile ilişkileri kesilir ve üç y-ıl süre ile devlet memurluğuna alınmazlar."

Aday memurların olumlu sicil alma zorunluluğu vardır. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 57. maddesi hükmünce "Adayların en geç iki yıl içinde devlet memuru olabilmeleri için olumlu sicil alamayanların sicil amirlerinin teklifi ve atamaya yetkili amirin onayı ile ilişkileri kesilir."

Bakanlığa bağlı aday memurlar: Adaylık süreleri içerisinde "**temel eğitim**", "**hazırlayıcı eğitim**" ve "**staj (uygulamalı eğitim)**" a tabi tutulurlar.

-**Temel eğitim**, bütün aday memurların asil memur olabilmeleri için tabi tutuldukları devlet memurlarının ortak vasıfları ile ilgili hususları kapsayan eğitimidir. Anayasa, Devlet Memurları Kanunu, Atatürk ilkeleri, dil bilgisi vb. konulara yer verilir. Süresi en az 10 gün, en çok 2 aydır\

- **Hazırlayıcı eğitim**, aday memurların işgal ettikleri kadro ve görevleri dikkate alınarak bu görevin yürütülmesi için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak ve görevlerine intibakını sağlamak üzere yapılan eğitimidir. Süresi 1 aydan az, 3 aydan çok olamaz.

- **Uygulamalı eğitim (staj)**, aday memurlara, hazırlayıcı eğitim döneminde verilen teorik bilgileri ve işgal ettikleri kadro ve görevleri ile ilgili diğer bilgi ve işlemleri ve kazandırılan becerileri uygulamak, suretiyle tecrübe kazandırmaktır. Staj, aday memurun görevi ile ilgili olmak üzere diğer bir kurum ve kuruluşa yaptırılabilir. Süresi 2 aydan az olmamak kaydıyla adaylık süresi içinde tamamlanır.

Temel eğitim ve hazırlayıcı eğitim devrelerinden sonra sınav yapılır. Bu sınavlarda 100 tam puan üzerinden 60 ve daha yüksek puan alanlar başarılı sayılırlar. Staja katılanlar ise değerlendirme belgesi ile değerlendirilirler. Bakanlık, bu devredeki aday memurları yazılı ve uygulamalı sınava da tabi tutabilir. Adaylık süresindeki bu eğitim devrelerini başarı ile tamamlayan ve olumlu sicil alan aday memurlar asil memur olarak atanırlar.

B - MEMURLARIN HİZMET İÇİ EĞİTİMİ

1981 yılında Eğitim Dairesi Başkanlığı kurulduktan sonra: Başkanlığın eğitime yönelik çalışmalarında gözle görülür büyük ilerlemeler kaydedilmekte ve her hizmet alanında görev yapan personelin, daha iyi bir şekilde yetişmesi ve bilgilerini arttırmaları amacı doğrultusunda çeşitli kurslar, seminerler, konferans

lar ve benzeri faaliyetler yapılmaktadır.

Bakanlığın memurlarının hizmet içi eğitim faaliyetleri Bakanlık makamının 27.1.1986 günlü olum ile tasdik olunan İçişleri Bakanlığı Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği' hükümlerine göre yürütülmektedir.

Eğitimi amaçlanan hedef personel başlığı altında kapsamı verilen Bakanlık personeli için, **Mülki İdare Amirleri Hizmetleri Sınıfı** (MİAH) için ayrı, Genel İdare Hizmetleri Sınıfı (GİH) için ayrı ve yine **Mahali İdare Teşkilâtı** personeli için de ayrı programlar düzenlenerek eğitim çalışmaları yapılmaktadır.

Bakanlığın il ve ilçelerde eğitim konularına katılacak illerde 33 değişik grup, ilçelerde 19 değişik grup halinde ayrı görevleri yapan personeli bulunmaktadır.

Görevliler arasında Vali, Vali Yardımcısı, Kaymakam ve Belediye Başkanı gibi üst kademe yöneticileri de yer almaktadır.

Bu görevliler için düzenlenen programlarda kendi mesleki konularının yanında günümüzün modem sevk ve idareye ait konular ile aynı programlarla yabancı dil öğreniminin ve bilgisayar kullanımının temel eğitimi verilerek daha çağdaş bir eğitim hizmeti sunulması amaçlanmaktadır.

Mülki İdare Amirleri merkezi idarenin taşradaki temsilcisi yürütme, denetleme, koordinasyon mercii, mahalli idarelerin vesayet makamı olma gibi çeşitli ağır görevler üstlenmiş bulunduğundan, daha başarılı olmalarını sağlamak amacıyla ihtiyaçlarına ve buldukları il ve ilçelerin özelliklerine göre çeşitli konularda hizmet içi eğitime tabi tutulmaktadır.

Örneğin, turistik bir il ve ilçe M.İ.A.'leri turizm, çevre sorunlarının yoğun olduğu yerlerde bulunanlar çevre, sınır bölgelerinde bulunanlar (Karadan ve denizden sınır olanlara) sınır mevzuatı, terörün yoğun olduğu yerlerde bulunanlar ise terör ve terörle mücadele gibi konularda eğitime tabi tutulmaktadır.

Eğitimine önem verilen bir diğer personel ise, G.İ.H. Sınıfına mensup Bakanlık personeli. Özellikle taşra teşkilâtında bulunan İl ve İlçe Müdürleri, Nüfus, Planlama, Yazı İşleri, Sivil Savunma, Özel İdare ile İllerde yeni kurulan Mahalli İdare, İdare Kurulu, Basın ve Halkla İlişkiler Personelinin mevcut bilgilerini pekiştirmesi, bilinmeyenini öğrenilmesi, değişen bilgi ve mevzuatın öğretilmesi amacıyla tamamı en az bir defa, bazılar ise bir kaç kez eğitimden geçirilmişlerdir.

Bakanlığın bir misyonu da; mahalli idareler vasıtasıyla götürülen kamu hizmetinin daha verimli, süratli, etkin ve doğru olarak verilmesini sağlayarak, bu idareleri güçlendirmek, demokratikleşme sürecimizi kısaltmak ve daha sağlıklı bir yapıya kavuşmasına katkıda bulunmaktadır.

Belediyelerin güçlenmesini sadece ekonomik kaynak olarak düşünemeyiz. Bu birimlerde esas güçlük bilgili, becerili, yetişmiş insan gücü eksikliğidir.

Bu birimlerde görevli seçimle ve atama yoluyla gelen tüm personelin eğitimi de Bakanlığımızın görev alanı içerisinde.

Bu maksatla düzenlenen programlarla, kasaba belediyelerine ağırlık verilerek Belediye Başkanlarımızın çoğunluğu eğitimden geçirilmişlerdir. Ayrıca bu birimlerde görevli Zabıta Memurlarına, Muhasiplerine, Trafik Memurlarına ve diğer Unvanlardaki personele yönelik kurslar ve seminerler düzenlenmiştir.

Bu çalışmalara ilaveten, Mayıs 1986 tarihinden itibaren (Başkanlık binasında hizmete giren Yabancı Dil Laboratuvarından da istifade ile) Bakanlığımızın merkez ve taşra kuruluşu personelinin yabancı dil eğitimi ihtiyacı büyük ölçüde karşılanmaktadır. Temel yabancı dil (İngilizce) eğitimi verilen personel, Personel Genel Müdürlüğünce de yurtdışı programlarına gönderilmektedir.

Aralık 1991 yılından bu yana Bakanlığın binasında kurulan bilgisayar labo- ratuvarı ile de 1992 Ocak ayından itibaren Bakanlığın üst düzey yöneticileri ile kaymakam adayları yanında, diğer çeşitli ünvanlardaki personele de bilgisayar kullanımının temel eğitimi verilmektedir.

1- TÜRKİYE VE ORTA DOĞU AMME İDARESİ ENSTİTÜSÜNDE (TODAİE) EĞİTİME KATILMA

Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfında bulunanlarla üniversite veya yüksek okulu bitiren Bakanlığın diğer personelinin TODAİE'de yapılacak eğitime devam edebilmeleri için adayların;

- a) Kamu kesiminde hizmet sürelerinin en az beş yıl olması
- b) TODAİE'nin aradığı nitelikleri taşıması,
- c) Merkezden Bakanlığa ve İller kuruluşlarından Bakanlığa iletilmek üzere Valiliklere müracaat edilmesi,

ç) Eğitime katılma isteğinin Bakanlıkça uygun görülmesi,

d) TODAİE'nin tespit edeceği esaslar dairesinde yapılacak yarışma sınavını kazanması şarttır.

TODAİE, çeşitli konularda kamu personeli için eğitim programları uygulamaktadır. Bu programların süresi iki yıl olup, birinci yılında fiilen eğitime devam edilmekte, ikinci yılında ise tez hazırlanmaktadır.

2- YABANCI DİLER EĞİTİM MERKEZİNDE EĞİTİME KATILMA

Bakanlıkça yabancı dil öğrenmeleri gerekli görülen personele yabancı dil öğrenme imkanı sağlanır.

Bakanlığın merkez ve iller kuruluşlarında bulunan personelden, hizmet gereği lisan bilgisine ihtiyaç duyulan ve birim Başkanlarının tercih ettiği kimselere yabancı dil öğreniminde öncelik tanınır.

Yabancı Diller Eğitim Merkezine devam edebilmek için kaymakam olduktan sonra altıncı sınıf ilçe hizmetini tamamlamış olmak,

Bakanlığın diğer memurları için en az beş yıldan beri kamu hizmetinde bulunmakla beraber, bu sürenin son üç yılını Bakanlık merkez ve iller kuruluşlarında geçirmiş olmak şarttır.

Bakanlıkça her yıl en geç Mayıs ayında, merkez ve iller kuruluşlarına bir genelge gönderilmek suretiyle yukarıda belirtilen şartları taşıyan personelden, Yabancı Diller Eğitim Merkezine devam etmeye istekli olanların bildirilmesi istenir.

Müracaat edenlerin sayısı, Devlet Personel Başkanlığının tespit ettiği kontenjanı aştığı takdirde; Bakanlıkça personelin sicil, başarı, kıdem durumu ile mahrumiyet ilçe hizmetini tamamlamış olması dikkate alınarak, öncelik sırası tespit edilir.

Bakanlık, illerden gelen sonuçlara göre, tespit edilen kontenjanı iki katını geçmemek üzere, Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Memurları Yabancı Diller Eğitim Merkezinde yabancı dil öğrenimi görmesini uygun gördüğü personelin sayısını en geç Haziran ayı sonuna kadar Devlet Personel Başkanlığına bildirir.

Devlet Memurları Yabancı Diller Eğitim Merkezinde kursun başlamasından itibaren, ilk iki hafta içinde kursa katılmayanların yerine veya her hangi bir sebep

le boşalan yerlere, o yıl yapılan seviye tespit sınavına girmiş Bakanlık personelerinden yabancı dil seviyesi uygun olanlar çağırılırlar.

Devlet Memurları Yabancı Diller Eğitim Merkezine devam eden personel, programda tespit edilmiş olan kurs ve uygulamaya uymak zorundadır. Devamsızlık sebebiyle, Yabancı Diller Eğitim Merkezince ilişiği kesilenler hakkında Bakanlıkça disiplin soruşturması yapılır.

Sağlık sebebiyle aralıksız olarak bir aydan fazla devam etmeyenlerin Yabancı Diller Eğitim Merkezi ile ilişiği kesilir.

Bakanlıkça, uygun görüldüğü taktirde, yukarıdaki sebeplerden dolayı kursu bırakanlara, ertesi öğretim yılı için bıraktıkları yerden başlamak üzere izin verilebilir.

Devlet Memurları Yabancı Diller Eğitim Merkezinin gündüz kurslarına devam edenler görevli izinli sayılırlar.

Gece kurslarına devam etmek isteyenlerin istekleri Bakanlıkça uygun görüldüğü taktirde, kendilerine kurs saatleri içinde görevlendirilmeyecekleri hakkında bir belge verilir.

3- YURT DIŞINDA EğİTİME KATILMA

Bu konu, İçişleri Bakanlığı, Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliğinde ayrıntılı olarak düzenlenmemiştir. Buna karşılık, yurt dışında eğitim işlemleri, "Yetiştirilmek Amacıyla Yurt Dışına Gönderilecek Devlet Memurları Hakkında Yönetmelikle ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Buna göre; Bakanlık personeli mesleklerine ait hizmetlerde yetiştirilmek, eğitilmek, bilgi ve görgülerini artırmak, staj, öğrenim veya ihtisas yaptırılmak üzere, yurt dışına gönderilebilir.

Personelin yurt dışına gönderilebilmesi için, çalıştığı birimin Başkanının o personelin yurt dışında eğitim görmesinde yarar gördüğünü belirtmesi gerekir. Ondan sonra Eğitim Dairesi Başkanlığının teklifi, Müdürler Encümeninin kararı ve Bakanlık onayı ile yurt dışına gidecek personel seçilmiş olur. Ancak yurt dışına gönderilecek personelin sayısının esas itibarıyla Bakanlar Kurulunca o kurum için tahsis edilmiş bulunan kadro sayısına bağlıdır.

Yönetmeliğe göre, Bakanlık bütçesinden yurt dışına gönderileceklerde aşağıdaki şartlar aranır.

- a) Kontenjanlarda belirtilen mesleki dallarda öğrenimini bitirmiş ve bu

meslekte adaylıktan sonra en az iki yıl çalışmış olmak,

- b) Son iki teskiye döneminde olumlu sicil almış olmak,
- c) Askerlikle ilişkisi bulunmamak,
- d) Öğrenim ve ihtisas yapacak devlet memurları için 40, diğer devlet memurları için 50 yaşını tamamlamamış olmak,
- e) Daha önce aynı seviyede eğitim ve öğrenim görmemiş olmak.

Bunların dışında dış burslarla yurt dışına gönderilecekler için bursu veren ülke veya kuruluşun aradığı şartlara da sahip bulunmak gereklidir.

4- DİĞER KURUMLARDA EĞİTİME KATILMA

Bakanlık personeli başka kurum ve kuruluşlarca düzenlenen hizmet içi eğitim çalışmalarına katılabilirler. Ancak; bu gibi programlara katılabilmek için; programın Bakanlık eğitim programlarında yer almayan bir program olması lazımdır.

Böyle bir programa katılan personelin giderleri Bakanlık genel idare kuruluşları için Bakanlık bütçesinden, mahalli idareler personeli için ilgili idarenin bütçesinden karşılanır.

BÖLÜM V

EĞİTİM DAİRESİ BAŞKANLIĞI NİN SAYILARLA EĞİTİM FAALİYETLERİ

Bakanlığımız personelinin hizmet içi eğitimi 1981 yılına kadar Personel Genel Müdürlüğüne bağlı Eğitim Şubesi tarafından yürütülmüş ve kaymakamlık kursları ile sınırlı kalmıştır. Anılan tarihe kadar 1741 kaymakam bu kursları başan ile tamamlamıştır.

1982 yılından itibaren Bakanlık mensuplarının hizmet içi eğitimleri yaygınlaştırılarak, artan bir hızla bugüne kadar sürdürülmüş ve aynı tempo ile devam ettirilmektedir. Son 12 yılda 50'ye yakın faaliyet çeşidi ile 16327 kişi eğitilmiştir. Bakanlık dışı eğitim kumrularındaki eğitimlerde; Devlet Memurları Yabancı Diller Eğitim Merkezi'ne 72, TODAİE'nin Kamu Yönetiminde Uzmanlık Programına da 24 olmak üzere toplam 96 personel katılmıştır.

Eğitim faaliyetlerinde önceliği mülki idare amirleri almaktadır. Bunların

başında kaymakamlık kursları ile yabancı dil kursları gelmektedir.

Bugüne kadar düzenlenen 79 kaymakamlık, kursuna 2515 kaymakam adayı katılmış, bunlardan 2488 aday başarı göstererek kaymakam olarak atanmışlardır. Ayrıca; kaymakamlık kurslarını bitiren bu kaymakam adayları dışında; 77. Dönem Kaymakamlık Kursuna Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden (2) kişi iştirak etmiş, Kırgızistan, Kazakistan ve Azerbaycan Cumhuriyetleri'nden de; 78. Dönem Kaymakamlık Kursuna katılmak ve Türkiye Türkçesini öğrenmek amacıyla ülkemize gelen 12 kişi, 13.10.1993 tarihine kadar Türkçe Öğretim Merkezi Başkanlığında (TÖMER) dil kursuna devam etmişler, daha sonra 78. Dönem Kaymakamlık Kursuna katılmışlar ve 1992 yılının Aralık ayında ülkelerine dönmüşlerdir. Ayrıca bu konuklarımız için kendi görev alanlarıyla ilgili konularda diğer bakanlık ve kuruluşlarda inceleme gezileri düzenlenmiştir. 1993 yılında da uygulanan özel programa; Azerbaycan, Özbekistan ve Türkmenistan'dan (5) İçişleri Bakanlığı mensubu mesleki konulardaki eğitimlerinin sağlanması amacıyla Bakanlığımızın davetlisi olarak gelmişler, eğitimlerini tamamlayarak ülkelerine dönmüşlerdir.

Halen görevde olan 961 M.İ.A. Başkanlığımız bünyesinde 3 ile 5 ay arasında değişen sür

elerde 17 dönem halinde İngilizce dil eğitimine tabi tutulduktan sonra 3 ay ile 1 yıl arasında değişen sürelerle 961 M.İ.A. bilgilerini ve görgülerini artırmak ve yabancı dil bilgilerini geliştirmek maksadıyla A.B.D. ve İngiltere'ye gönderilmişlerdir.

İkinci derecede eğitimine önem verilen personel ise Bakanlık teşkilâtındaki il ve ilçe müdürleridir. Özellikle illerde yeni kurulan mahalli idare, idare kurulu, basın ve halkla ilişkiler müdürlerinin bir bölümü ile ilçe teşkilâtında görevli yazı işleri ve nüfus müdürlerinin tamamı en az bir defa eğitimden geçirilmişlerdir. Ayrıca merkezde eğitime tabi tutulmayan Bakanlığın taşradaki mensupları, taşra eğitim planına göre illerde eğitilmektedir. Eğitim konuları ve notları Eğitim Dairesince valiliklere gönderilerek, bu doğrultuda il ve ilçelerde görevli İçişleri ve Belediye personelinin eğitimi sağlanmaktadır.

1988-1991 yılları arasında belediye başkanları ve belediye personelinin eğitimleri cihetine gidilmemiştir. 1992 yılında ise 57 belediye başkanı eğitilmiş, 1993 yılında da 14 belediye mensubunun eğitilmesi planlanmıştır.

1993 yılında 50 eğitim faaliyeti ile 1533 Bakanlık mensubunun hizmet içi eğitimden geçirilmesi planlanmıştır. Bunlardan bugüne kadar gerçekleştirilen 43 eğitim programı ile 518 M.İ.A., 934 G.İ.H.S. personeli eğitilmiştir.

BAKANLIK DIŞINDAKİ EĞİTİM KURUMLARINDAN YARARLANAN PERSONELİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI

SIRA NO	EĞİTİM KURUMU	Y I L L A R												TOPLAM
		1981-82	1982-83	1983-84	1984-85	1985-86	1986-87	1987-88	1988-89	1989-90	1990-91	1991-92	1992-93	
1	Devlet Memurları Yabancı Diller Eğitim Merkezi	5	-	1	9	8	8	6	4	5	8	11	7	72
2	TODATİK - Kamu Yönetimi Uzmanlık Programı	2	3	3	7	1	6	2	-	-	-	-	-	24
	* T O P L A M	7	3	4	16	9	14	8	4	5	8	11	7	96

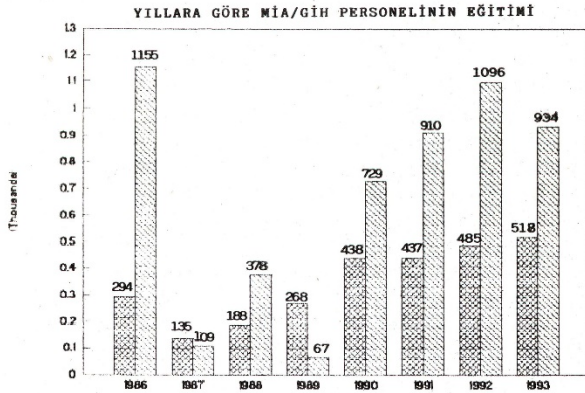
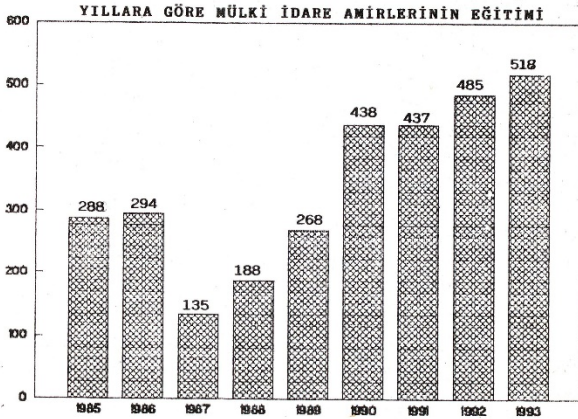
**YABANCI DİL KURSUNA KATILAN VE YURT DIŞINA GİDEN M.İ.A.'NİN
DÖNEMLERE VE GİTTİKLERİ ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMINI
GÖSTERİR TABLO**

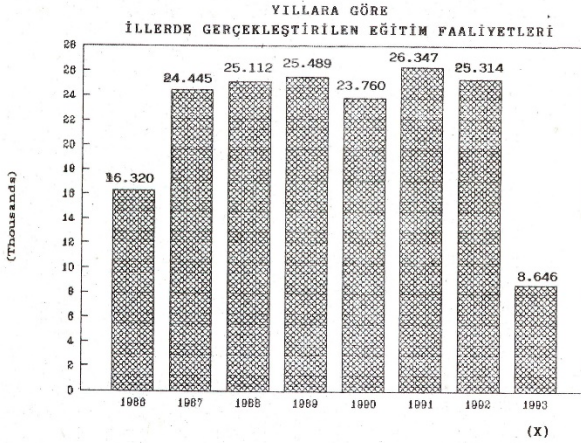
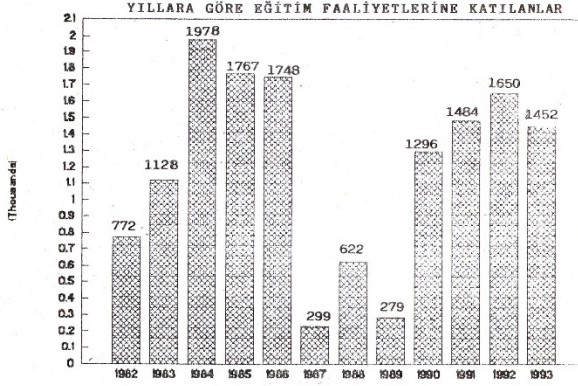
DÖNEM NO	KATILANLARIN ADETİ	T A R İ H İ		GİTTİĞİ ÜLKE	KİŞİ SAYISI
		BASLANGIÇ	BİTİŞ		
01 (Gündüz)	18	10.09.1988	09.02.1987	A.B.D. İngiltere	9 7
01 (Gece)	8	10.09.1988	09.02.1987	-	-
02 (*)	19	13.04.1987	25.09.1987	A.B.D. İngiltere	8 9
-	33	09.03.1987	09.05.1987	İngiltere	33
-	-	-	-	İngiltere	9
-	-	-	-	Almanya	5
-	-	-	-	Belçika	8
03	27	01.02.1988	24.06.1988	A.B.D. İngiltere	10 14
	59	28.03.1988	24.06.1988	İngiltere	59
04	56	22.11.1988	15.04.1989	A.B.D. İngiltere	30 23
05	63	24.04.1989	28.07.1989	İngiltere	63
06	45	26.06.1989	18.09.1989	İngiltere	45
07	19	02.10.1989	02.12.1989	ABD	19
08	52	15.01.1990	11.05.1990	A.B.D. İngiltere	30 12
09	59	26.03.1990	26.06.1990	İngiltere	59
10	48	18.06.1990	19.10.1990	A.B.D. İngiltere	35 13
11	77	30.07.1990	23.10.1990	A.B.D. İngiltere	13 64
12	41(**)	17.01.1991	23.05.1991	ABD İngiltere	36 10
13	51	10.06.1991	02.10.1991	A.B.D. İngiltere	18 34
14	82	16.06.1992	14.10.1992	İngiltere	83(***)
15	80	21.07.1992	19.11.1992	İngiltere	81(***)
16	61	30.03.1993	23.07.1993	İngiltere	61
17	63	26.07.1993	26.11.1993	İngiltere	63
				961	963
				Amerika Birleşik Devletlerine Giden	: 208
				İngiltere'ye Giden	: 742
				Belçika'ya Giden	: 8
				Almanya'ya Giden	: 5
				Toplam	963 kişi

(*) 74. Dönem 59 Kaymakam Adayı'ndan 28 kişi kursa katılmadan (3 kişi de sonradan) yurt dışına gönderilmişlerdir.

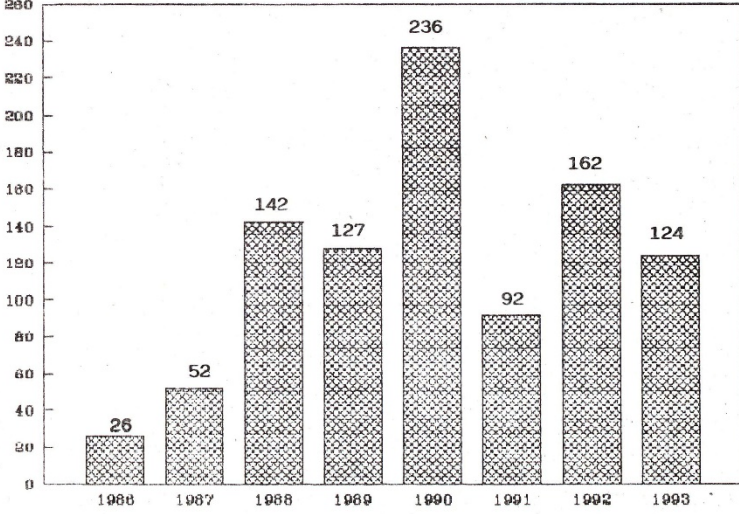
(**) 12. Dönem Yabancı Dil Kursuna Katılan ve Yurt dışına Gidenlerin 51 kontrolöldür.

(***) Kurs Katılan Sayıdan Fazla Görünen M.İ.A. leri, Kurs Katılmadan Yurt Dışına Gönderilmiştir.

(X) 1993 yılı rakamı 1. altı aylık dönem içindir.

YILLARA GÖRE
YABANCI DİL KURSUNA KATILANLARBÖLÜM VI
EĞİTİM DAİRESİ BAŞKANLIĞI NIN SORUNLARI VE
ÖNERİLER

Başkanlığın uzun ve orta vadeli olarak Eğitim Biriminin sorunları ile bunlarla ilgili önerimizin özeti aşağıda sunulmuştur:

I-TEŞKİLATLANMA MEVZUATI

İçişleri Bakanlığında eğitim birimi, hizmet içi eğitim çalışmalarının tek elden yaygın ve etkin biçimde yürütülmesi amacıyla, 2 Ekim 1981 tarihinde Genel Müdürlük olarak kurulmuştur. 28 Şubat 1982 günlü mükerrer 17619 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Bakanlıkların Yeniden Düzenlenmesi ve Çalışması Esasları Hakkında Kararname ile başka Bakanlıkların eğitim birimleri en üst düzeyde "Eğitim Dairesi Başkanlığı" haline dönüştürüldüğü halde İçişleri Bakanlığının özellik gösteren bir Bakanlık olması ve eğitim hizmetlerinin önemi, niteliği ve geniş kapsamı nedeniyle Bakanlık eğitim biriminin ismi Eğitim ve Öğretim Kurulu Başkanlığı olarak değiştirilmiş ve "Yardımcı Birimler" arasında yer almıştır.

3046 sayılı Kanunla bakanlıkların teşkilât, görev ve yetkilerine ilişkin esas ve usuller belirlenmiş ve bu Kanununun 13. maddesinde, eğitim birimleri yardımcı birimler arasında yer almış ve Bakanlıkların merkez teşkilâtlarında Daire Başkanlığı statüsünde telâffuz edilmiştir.

Bu Kanun esaslarına bağlı kalarak kabul edilen 3152 sayılı Kanunda "**Yardımcı Birimler**" başlığı altında 20. maddenin (b) fıkrasında Bakanlığın Eğitim Birimi "**Eğitim Dairesi Başkanlığı**" na dönüştürülmüştür.

Dairenin bugünkü teşkilât yapısı çok yönlü ve süratli olarak yürütülmesi gereken hizmete elverişli olmaktan uzaktır.

Bilindiği gibi Bakanlığımızın hizmet içi eğitimindeki hedef kitlesinde çeşitli sınıflarda personel bulunmaktadır. MİAH sınıfını mahalli idare kuruluşlarında personelin eğitiminde ve idaresinde genel müdürlük düzeyinde teşkilatlanmaya gidilmesi halinde, 1 veya 2 genel müdür yardımcısı ve 3 daire başkanı kadrosu ihdas edildiğinden Daire Başkanlarından biri mülki idare amirlerinin, biri mahalli idareler personelinin, diğeri de genel idare ve yardımcı hizmetler sınıfı personelinin eğitiminden sorumlu olacak, hizmet verimi ve akışı daha da hızlanacak ve her sınıftaki personelin eğitiminde, ihtisaslaşmaya gidilecektir.

Her daire başkanlığı için ihtiyaca göre en az (3)'er şube müdürlüğü ve şube müdürlüklerine bağlı ihtiyaca göre şef ve memurlardan oluşacak ve böylece daha rasyonel bir çalışma düzeni kurulmuş olacaktır.

ÖNERİ: İçişleri Bakanlığının üstlenmiş olduğu görev ve hizmetlerin; önem ve özelliğine, alanlarına, nitelik ve niceliği ile Bakanlığın eğitim biriminin kurulduğu 1981 yılından bu yana hizmet içi eğitimde hedef alınan Bakanlığın merkez ve iller kuruluşları, Bakanlığın gözetim ve denetimi altında bulunan bütün dairelerle, il özel idareleri, belediyeler, köyler ve bunlara bağlı veya bunlar tarafından kurulan katma bütçeli, döner sermayeli idare ve kurumlar ile birliklerin sayısı ile buralarda görevli personelin ve idari yönden insan kaynaklarının geliştirilmesine verilen önemin de artmasının bir göstergesi olarak 3152 sayılı Kanunda gerekli değişikliğin yapılarak, Eğitim Dairesi Başkanlığının yeniden diğer bakanlıklarda olduğu gibi (Sağlık, Turizm) genel müdürlük düzeyinde teşkilatlanması sağlanmalıdır.

2- MİAH VE GİH SINIFI PERSONELİNİN İSTİHDAMI

Eğitim Dairesi Başkanlığına atanan MİAH sınıfı şube müdürleri, Başkanlığın bugünkü örgütlenmesi ile terfilerine uygun bir kadro bulunmaması nedeniyle (2) yıldan fazla tutulmamakta ve Bakanlığın başka birimlerine geçmek durumunda kalmaktadırlar.

Bugünkü teşkilat yapısı ve kadro durumu itibarıyla, uzmanlık isteyen konularda verilemeyen bazı hizmetler ile her yıl yenilenen çok çeşitli alanlardaki mevzuata mesleki ve idari konulara ilişkin yazılı yayın ve dokümantasyonun, Bakanlığımız merkez ve taşra personeli ile diğer kullanıcılara sunulabilmesi için gerekli kütüphanecilik hizmetleri de yürütülememektedir.

Bu nedenler, hizmetin iş verimini olumsuz yönde etkilemekte, gerekli kadroların bulunmamasından uzmanlaşma da sağlanamamaktadır.

ÖNERİ: MİAH sınıfı personelin bir üst kadroya geçişi gerçekleşmeli diğer konularda da hizmet içi eğitim alanında eğitim görmüş, akademik formasyona sahip personel istihdamı ile istikrar sağlanmalı, verilecek hizmetin kalitesi, verimliliği ve devamlılığını gerçekleştirecek kadrolar (Kütüphaneci, program yöneticisi, istatistikçi v.b.) bünyesinde bulundurabilecek şekilde de genel müdürlük düzeyinde bir örgütlenmeye gidilmelidir.

3- EĞİTİMDE ENTEGRASYON VE KOORDİNASYON

Eğitim Genel Müdürlüğü 2 Ekim 1981 tarihinde Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatı ile mahalli idareler personelinin hizmet içi eğitimlerinin tek elden, yaygın ve etkin bir biçimde yürütülmesi için kurulmuş ve özlük işleri, nüfus işleri, Mahalli İdareler Genel Müdürlükleri ile "Sivil Savunma İdaresi Başkanlığınca yürütülen Sivil Savunma hizmet ve teşkillerinde görevlendirilen mükelleflerin halkın eğitim ve öğretimi ile Sivil Savunma teşkilatları ve yayın işleri" dışında; Sivil Savunma personelinin yetiştirilmesi için eğitim birimi Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır.

Aradan geçen 12 yıllık süre içerisinde eğitim hizmetlerinde arzulanan bu entegrasyon tam olarak sağlanamamıştır.

ÖNERİ: Eğitim faaliyetlerinin ve programlarının birbirinden farklı birimlerin bünyesinde oluşması, aralarında herhangi bir işbirliğinin bulunmaması ve eğitim

çalışmalarının makro bir model kapsamında birbirini tamamlayan bir biçimde yürütülemediği önlenmeli ve Bakanlığın eğitim biriminin kuruluş amacına uygun olarak eğitim hizmetlerinin. Eğitim Dairesi Başkanlığı bünyesinde entegrasyonu sağlanmalıdır.

4- TEKNİK VE İDARİ PERSONELİN İSTİHDAMI

Başkanlıkça eğitim hizmeti yılın oniki ayında verilmektedir. Verilen hizmetin çeşitliliği çok fazladır. Eğitime katılanların ikamet, iş ve sosyal ihtiyaçları Başkanlıkça karşılanmakta ve bu hizmetler normal mesai saatleri dışında da verilmektedir. Sosyal hizmetler binasında bulunan mevcut yatakhane, banyoların, lokallerin ve diğer hizmet birimleri ile idari binadaki dersanelerin yılın tüm aylarında hizmete hazır olması, ancak günlük yapılan titiz çalışma ile mümkün olabilmektedir. Ayrıca mesai dışında eğitime katılanların gece 24.00'e kadar lokal ihtiyaçlarını karşılayacak 1 veya 2 personele ihtiyaç olmaktadır.

Bugünkü teşkilatlanmadaki kadro ile bu hizmetlerin tam olarak yerine getirilmesinde zorluklar çekilmektedir.

Eğitim programları ile ilgili dokümantasyonların basımı, tasnifi ve kullanıma hazır hale getirilmesi Başkanlıkça yılın her ayında yapılmaktadır. Fotokopi, baskı ve ciltleme işleri Başkanlığın kesintisiz ve sürekli yapmak zorunda olduğu işlerdendir.

Yapılan eğitim faaliyetlerinin görüntülenmesine ilişkin fotoğraf ve video çekim işleri, Bakanlığın diğer birim görevlilerince sağlanmaktadır. Bu hizmetlerin Başkanlıkça yapılmasında zorunluluk bulunmaktadır. Ayrıca, eğitim programlarında kullanılan çeşitli teknik araç ve gereçleri kullanacak bilgili teknik personel bulunmamaktadır.

Yapılan eğitim faaliyetlerine ilişkin bilgilerin derlenmesi ve değerlendirilmesi, istatistikî dokümanların hazırlanması, ilgililere ve yetkililere kısa zamanda net bir şekilde izahında, bu alanda eğitim görmüş teknisyen ve grafikerler eliyle yapılması gerekli bulunmaktadır.

Eğitim hizmetlerinde ulaşım önemli bir sorun olmaktadır. Çeşitli programlarımızda görev alan değişik kurum ve kuruluşların üst düzey yöneticilerine bu hizmetin verilmesinde ve eğitim faaliyetlerine ait diğer hizmetlerde taşıma ve

ulaşım konusunda ayrıca bir aracın bulunmaması. Başkanlığımızı zaman zaman zor durumlarda bırakmaktadır.

Yukarıda bahsedilen tüm bu hizmetler, Bakanlık İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı kadrosunda bulunan ve Eğitim Dairesi Başkanlığında görevlendirilen personelce yerine getirilmektedir. Zaman zaman bu görevli personel değiştirilmekte veya başka birimlere kaydırılabilmektedir.

Yine ulaşım ve diğer araç, gereç ve bazı hizmetler bu birimden istekte bulunularak temin olunmakta, temininin mümkün olmaması ve gecikmesinde, verilen hizmetlerdeki olumsuzluklarda da Başkanlık güç durumlarda kalmaktadır.

ÖNERİ: Belirtilen nedenlerle, Başkanlıkça verilen hizmetlerin süratli ve zamanında görülmesi, herhangi bir kesintiye ve zaman kaybına meydan vermemek için Başkanlığın, bünyesinde teknik ve idari personel (Teknisyen, elektrikçi, fotoğrafçı, grafiker, ciltci, hizmetli, kat görevlisi, gece bekçisi, şoför v.b.) kadroları ihdas edilmeli ve eğitim faaliyetlerine ve eğitim merkezi ile yatakhaneye ait hizmetlerde devamlı olarak taşınma ve ulaşım için araç tahsis edilmelidir.

5- UZMAN PERSONELİN İSTİHDAMI

Son yıllarda değişen toplumsal değerler, Devlet idaresi anlayışında da değişimleri zorlamaktadır. İdare birimleri daha küçülmekte, toplum, bireyimiz, çağımızın uygarlık düzeyinden asgari ölçüde en kısa zamanda ve en iyi şekilde yararlanmak istemektedir.

Bunları yapabilecek nitelikteki günümüzün gelişen modern eğitim olanaklarından ve araçlarından yararlanmak, araştırma tekniklerini öğretmek ve uygulamakta geç kalmaktadır. Sonuçta, başka mülki idare amirlerimiz olmak üzere tüm personelimize bu olanakları sunmak güçleşecek ve imkansız hale gelecektir.

Başkanlığın kendi kadrosundaki personel ile yabancı dil eğitiminde ve modem sevk ve idare alanında eğitim hizmeti verebilmesi mümkün değildir.

ÖNERİ: Eğitim Dairesi Başkanlığında akademik formasyona sahip, kariyer yapmış modern personelin istihdamı ile uzmanlaşmış personelin eliyle çeşitli eğitim faaliyetlerinin (bilhassa taşra personelinin eğitimi) kendi personeli ile gerçekleştirme olanağına kavuşturulmalıdır.

6- YABANCI DİL EĞİTİMİ

Uluslararası düzeyde yarışabilmek için, yetişecek insan gücünün uluslararası niteliklere sahip olması gerekir. Bu iddialı bir hedef olarak algılanabilir. Ancak, günümüz koşulları iddialı olmayı gerektirmektedir.

Uluslararası standartları tutturmak için de yabancı dil eğitimi büyük önem taşımaktadır.

Bakanlığın diğer eğitim faaliyetleri gibi yabancı dil eğitimi de Eğitim Dairesi Başkanlığınca yürütülmekte olup bu konuda ayrıca birimde (20) kişi kapasiteli bir dil laboratuvarı da kurulmuş bulunmaktadır.

Başkanlıkça yapılan yabancı dil çalışmalarının en ağırlıklı olanı 1986 yılından bu yana Bakanlığa tanınan yıllık kontenjan nisbetinde yurt dışına gönderilecek personelin 3-4 ay süreli yurt içindeki yabancı dil eğitimidir.

Ayrıca her yıl tanınan kontenjan çerçevesinde Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Memurları Yabancı Diller Eğitim Merkezine personel gönderilerek 9 ay süresince yabancı dil eğitimi verilmektedir.

Yine aynı konuda öğrenilen yabancı dilin geliştirilmesi için Bütçe Kanunu hükümlerine göre çeşitli kuruluşlara personel gönderilmektedir.

Yurt içindeki tüm bu yabancı dil çalışmaları Eğitim Dairesi Başkanlığınca yapılmakta, yurt dışına ait eğitim çalışmaları ise Personel Genel Müdürlüğünce yürütülmektedir.

3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat Kanunu, personelin yurt içi ve yurt dışı eğitim çalışmalarını Eğitim Dairesi Başkanlığının görevleri arasında saymaktadır.

ÖNERİ: Teşkilatlanmada, görev ve yetkilerin tespitinde bütünlüğün bozulmaması ve birimin bu konuda vermiş olduğu hizmetin daha da etkinleştirilmesi, kontrol ve koordinasyonun sağlanması ilkelerinin gerçekleşmesi için yurt içinde yetiştirilen personelin yurt dışı eğitiminin de Eğitim Dairesi Başkanlığınca yapılmasının sağlanması gerekli görülmektedir.

7- TAŞRA PERSONELİNİN EĞİTİMİ

Bakanlık merkez, taşra ve Mahalli İdareler (Belediye, Özel İdare ve Köyler) ile Sivil Savunma Teşkilleri de düşünüldüğünde hedef kitlenin 350.000 civarında olduğu görülecektir.

Yıl içerisinde 1000-1500 personel eğitimi yapılabilmektedir. Oysa yukarıda belirtilen hedef kitleden en az 5000 personelin eğitiminin gerçekleştirilmesi gerekir.

Başkanlığın bu yapısı ile taşra personelinin eğitimi tam olarak yapılamamakta ve buradaki personel taşra eğitim planına göre illerde eğitilmektedir. Buradaki eğitim hizmeti Valilerimizin imkan ve anlayışlarına bırakılmaktadır.

Bakanlık personelinin tahsil ve eğitim seviyesini yükseltmek amacıyla kurulması düşünülen İçişleri ve Mahalli İdareler Enstitüsü gibi yüksek öğrenim kurumu niteliğindeki teşkilleri için çalışma yapılması gerekmektedir.

Taşrada yapılan eğitimler geçici olarak belirlenen ve büyük illerden seçilen bölgesel nitelikte 15 il merkezinde yapılmakta ise de maddi ve fiziki imkansızlıklar nedeniyle istenilen düzeyde gerçekleştirilememektedir.

ÖNERİ: Bakanlık taşra personelinin yıl içerisinde sistematik bir şekilde eğitilebilmeleri, tahsil ve eğitim seviyelerinin yükselmesine imkan tanıyacak teşkillerin hayata geçirilmesi ve bölgesel eğitim merkezlerinin kurulabilmesi sağlanmalıdır.

8- MADDİ OLANAKLARIN YARATILMASI

Eğitim hizmeti insana verilmektedir. Klasik büro hizmeti gibi düşünülemez.

Eğitim faaliyetlerinde yapılan hizmetin sonucunda kişiye verilen yararlılık başta gelmektedir. Bu hizmet yerine getirilirken bilimsellik, estetik ve halkla ilişkiler gibi sosyal aktiviteler de ön plana çıkmakta, kişiyi, sosyal ve ekonomik tatmin, eğitimin her evresinde kendini hissettirmekte ve katılanlarca beklenilmektedir.

Tüm bunların maddi bir bedeli olmaktadır. Bütçe kaynaklarının geliştirilememiş olması daha kaliteli bir hizmetin verilmesini zorlaştırmaktadır. Eğitim hiz-

metlerine verilecek bütçe kaynakları klasik büro hizmetleri gibi görülmemelidir.

ÖNERİ: Eğitim hizmetlerinin maddi yönden daha hızlı ve verimli olması bakımından "İçişleri Bakanlığı Eğitim Vakfı'nın Başkanlığın Genel Müdürlük düzeyinde örgütlenmesi ile birlikte gerçekleştirilmesi sağlandığında, yaratılacak maddi kaynak sayesinde daha etkin hizmet verme imkânı olabilecektir.

BÖLÜM VII

SONUÇ

Çağdaş devlet yönetiminde ve ülkelerin kalkınmasında eğitilmiş insan unsurunun diğer kaynaklardan önde geldiği bilinmektedir. Bu gerçek ülkemiz için de geçerli bulunmaktadır. Gelişmelerin çok hızlı olduğu günümüz dünyasında, İçişleri Bakanlığının devlet yönetiminde önemli görevler üstlenen merkez ve taşra teşkilatındaki meslek mensubu olan mülki idare amirlerinin ve diğer personelin adaylık dönemlerinde olduğu gibi meslek içinde de sürekli olarak eğitilmelerine ve görevleriyle ilgili her konuda yetiştirilmelerine büyük önem verilmektedir.

Bakanlık personelinin, bu gelişme, değişme ve yeniliklere uygun; bilgi, beceri ve tutumlarla donatılıp, yetiştirilerek, hizmetlerindeki verim ve etkinliklerin daha da artırılmasının, başarılı bir idare için taşıdığı hayati önemin bilincinde olan Bakanlık, bu hususta da 2000'li yılların güçlü Türkiye'sinin hazırlanmasında kendine düşen görevi ve sorumluluğu yerine getirmenin kararlılığı içinde hareket etmektedir.

Toplumumuzun, kültürel, sosyal ve ekonomik yapısının sürekli olarak değişmesi, gelişmesi yanında, bilim ve teknoloji alanındaki ilerlemeler de her meslek alanında olduğu gibi, Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatlarıyla gözetim ve denetimi altında bulunan bütün idarelerin personelinin hizmet ve çalışma alanlarıyla ilgili konularda da devamlı olarak eğitilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu düşünceden hareketle Bakanlığın "sürekli eğitim" politikası gereğince yürütülen hizmet içi eğitim faaliyetleri ile ilgili eğitim programlarını, Eğitim Dairesi Başkanlığı; merkez teşkilatının tüm birimleri yanında, bakanlıklar, üniversiteler ile çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği içinde uygulamaktadır.

Bunun yanında Ülkemizin sahip bulunduğu bilgi ve deneyimi tarihi bağlarla bağlı bulunduğumuz kardeş Türk Cumhuriyetleriyle paylaşmak amacıyla ülkemize Bakanlıkça davet edilen bu ülkelerin İçişleri Bakanlığı mensuplarının mesleki eğitimlerini de yürütmektedir.

Çalışmamızın, Eğitim Dairesi Başkanlığının sorunları ve bunlarla ilgili önerilerimizin verildiği bölümünde değinilen konularda da gerekli eksikliklerin giderilmesi halinde hizmetlerin çok daha süratli, verimli ve etkin olarak yürütülebilmesi için gerekli imkânlar da sağlanmış olacaktır.

ŞEFFAF POLİSLİK

Doç.Dr.Remzi FINDIKLI*

GİRİŞ

Çağımız, bilgi ve şeffaflık çağıdır. Demokrasi, serbest piyasa, serbest düşünce, saydam yönetim gibi kavramlar, açıklık ve şeffaflığın bir göstergesidirler. Açıklık ve şeffaflık, çağdaş ve ileri toplum anlayışını ifade etmektedir. Günümüz insanı, çağdaş ve ileri toplum anlayışını ifade etmektedir.

Günümüz insanı, yaşadığı hayatı ve çevresinde meydana gelen olayları olduğu gibi kabullenme yerine bu olayları doymak bilmeyen bir merakla araştırmakta, aydınlatmakta ve hatta sorgulamaktadır. Bu arada, insan hakları ve onuru konusunda dünya kamuoyu duyarlı davranmaktadır. İnsan, özellikle yüzyılımızda yönetimin özü ve odağı haline gelmiştir. Artık yönetim, insanlara hükmetme değil, eşyalara ve işlere hükmetme şeklinde tanımlanmaktadır.

Yönetim anlayışında meydana gelen açıklık ve şeffaflık olgusu, yönetimin bütünüleyici bir parçası olan polis hizmetlerini ve yönetimini de yakından etkilemiştir. Esasen birbuçuk asırlık bir geçmişi olan Türk Polisi, gerek yönetimde meydana gelen anlayışlar, gerekse teknik alandaki yeni buluşları yakından izlemektedir. Bu nedenle, yetmişinci yılını kutladığımız Cumhuriyetin Polisi, çağdaş gelişmelere paralel olarak artık şeffaflaşma sürecine girmiştir. Bu çalışmada polisimizin şeffaflaştırılması konusu ele alınacaktır.

* Polis Akademisi Öğretim Üyesi.

I- ŞEFFAFLIK KAVRAMI

Son zamanlarda halk arasında sıkça duyulan "şeffaf" kelimesi değişik anlamlara gelmektedir. Şeffaf, sözlükte, içinden ışığın, bakışın, görüntünün ve aydınlığın geçmesine engel olmayan; saydam cisim, kristal cam anlamına gelmektedir. Diğer taraftan şeffaf (transparent) berrak, açık, vazih ve aşikar demektir.

Şeffafın zıddı, donuk, müphem, kesif, kolay anlaşılmayan, muğlak, karanlık, ışık geçirmeyen (opaque) cisim ve şeyler demektir.

Şeffaflık, vaki olmak, meydana çıkmak, şuyı bulmak, duyulmak, sızmak, karanlık kalmamak, serbestlik, aydınlık gibi anlamlara gelmektedir. Aynı zamanda şeffaflık, ışığa tutulunca görülebilen cam üzerine yapılmış resim ve slayt demektir.

Şeffaf yönetim veya yönetimde şeffaflık, yönetimin aldığı kararların ve sonuçlarının kamuoyu tarafından tartışılabilmesi; kararların halka kapalı, karanlık ve gizlilik içinde oldu-bittiye getirilmeden alınmayıp, bu konuda; halkın bilgilendirilmesi, aydınlatılması, görüşünün alınması; böylece halkın onayının, destek ve yardımının sağlanması demektir. Şeffaf yönetim, aynı zamanda bir yönetimin herkesin görüşüne, bilgisine ve denetimine açık olduğunu ifade eder.

Şeffaf bankacılık, bankaların mali durumunun izlenmesini ve değerlendirilmesini sağlamak amacıyla bilançolarının kolaylıkla anlaşılabilir berraklıkta olması demektir. Şeffaf bankalar, halka daha çok güven vermekte ve mevduat toplayabilmektedir.

Şeffaflıktan amaç, halkın destek ve katılımının sağlanmasıdır. Halkın destek ve katılımı olmadan, yönetimlerin başarılı olma şansı yok gibidir. Bu bakımdan yönetimde şeffaflığı, esneklik, açıklık, tartışılabilirlik, çok seslilik ve demokratiklik şeklinde tanımlamak mümkündür. Burada esas olan, yönetilenlerin yöneticilerinden hesap sorabilmeleridir. Halka hesap verme durumunda olan yöneticiler, her zaman daha dikkatli ve sorumluluk bilinci içinde görev yapacaklardır.

Şeffaf toplum, açık, serbest düşünce ve tartışma ortamının var olduğu, vatandaşların duyarlı ve sorumluluğunun bilincinde olduğu toplum olarak tanımlanabilir. Bir başka açıdan şeffaf toplum, kapalı olmayan, duyarsız davranmayan, olayların yalnız dedikodusunu yapmaktan kalmayıp araştıran, eski deyimiyile "tecessüs" sahibi bir toplumdur. Şeffaf toplumlarda "tabu" ve

"yasak" yoktur. Toplum, her türlü şaibe ve söylentileri araştırmakta, rüşvet ve yolsuzluk olayları, etkin ve duyarlı kamuoyu tarafından aydınlatılmakta ve sorumluları şeffaf toplumlarda sorgulanabilmektedir. Bu nedenle şeffaf toplum, kısaca "şaibesiz toplum" veya "temiz toplum"dur. İdeal olan toplum da budur. Bir toplumda, yolsuzluk ve rüşvet olaylarını önlemenin yolu, güven kazanmanın çaresi, toplumu yasaklarla boğmadan açık hale getirmek ve onu şeffaflaştırmaktır.

Aslında açık toplum-kapalı toplum tartışmaları, yeni olmayıp öteden beri süregelmektedir. Nitekim eski Yunan filozoflarından Platon, toplumları, açık ve kapalı toplum diye ikiye ayırmıştır. Bu ayırımı göre kapalı toplum, dışa kapalı, kabile ve cemaate dayanan toplumdur. Bu toplumun üyeleri birarada yaşayış, ortak sevinç, ortak çaba, ortak tehlike ve ortak kederleri paylaşma gibi yarı biyolojik bağlarla birbirine tutunmuş bir cemaat veya kabileyi andırır. Burada insan unsurunun tek başına bir anlam ve değeri yoktur.¹ Ancak, bu tür bir toplum anlayışı, ticaret ve iletişimin gelişmesiyle, yerini açık toplum anlayışına bırakmıştır.

Açık toplum, bireylerin kişisel kararlarını bağımsız bir şekilde verebildikleri, insan unsurunun ağırlık kazandığı, üyelerin yükselmeye ve birbirlerinin yerine geçmeye çalıştıkları bir toplum tipidir.² Buradan açıkça anlaşıldığı gibi, o dönemlerin açık toplum anlayışı ile, günümüz toplumlarındaki açıklık veya şeffaflık anlayışı oldukça farklıdır. Ancak, insan unsurunun daha ilk çağlarda ön plana çıkmış olması, önemli bir gelişme sayılabilir.

Şeffaf polislik, şeffaf toplumun gerekleri ve şeffaf yönetimin ilkeleri doğrultusunda çalışan, toplum yapısını iyi taniyan, insan hak ve onurunu esas alan, toplumun beklentilerine uygun görev yapmayı amaçlayan bir polislik anlayışıdır. Şeffaf polislikten amaç, halkın güven ve desteğini kazanarak halkla birlikte polislik yapabilmektir.

Şeffaf polis; kendisinden korkulan, çekinilen, uzak durulan değil, sevilen, sayılan, güvenilen ve halkla bütünleşebilen polistir. O, suç olaylarını örtbas etmeyip aydınlatan, başına buyruk hareket etmeyen ve her zaman halkla hesap vermenin bilincinde olan polistir. Şeffaf polis, aynı zamanda halka karşı daima ölçülü, saygılı ve hoşgörülü olan polistir.

¹ Büyük Larousse: Sözlük ve Ansiklopedi, Cilt 21, s. 11028; Okyanus Ansiklopedik Sözlük, s. 2719, Türkçe Sözlük, Yeni Baskı, 2. Cilt, s. 1376.

² Kari R.Popper, Açık Toplum ve Düşmanları, Cilt I, Türk Siyasi İlimler Derneği, Ankara 1967, s. 186.

Şeffaf Karakol

Polis deyince akla hemen karakol gelir. Karakol, polisin temel görev yeri ve adaletin ilk kapısıdır. Şeffaf karakol, saydam camdan yapılmış karakol değil, vatandaşın korkmadan, çekinmeden, güvenle girip derdini anlatabileceği, hakkını arayabileceği, derdini anlatacak birini bulabileceği, hakaret görmeyeceği, kısaca insanca muamele göreceği bir yerdir. Şeffaf karakol, bazılarının dediği gibi, "pembekol" demek değildir. Esasen önemli olan karakolun dış görünüşü ve rengi değil, onun iç işleyişi ve vatandaşlara karşı olan muamelesinin niteliğidir.

Şeffaf karakol, hak arama konusunda vatandaşı cesaretlendirmek, karakolun korkulacak bir yer olmadığını göstermek, karakola alınan suç zanlısı kişileri ve yakınlarını isnad edilen suç konusunda bilgilendirmeyi amaçlar.

Karakola başvurmak, aslında devlete ve kanuni yola başvurmaktır. Bir haksızlığa uğrayan veya mağdur olan kimsenin ilk gideceği yer karakoldur. Eğer, vatandaş karakolda gerekli ilgi ve destek görmez, hakaretle karşılaşırsa, hakkını kanun dışı yollardan aramaya kalkar. Bu durum, suç olaylarını artıracak gibi, devlete olan güvenini de sarsabilir. Şeffaf karakol politikası, bu durumun ortaya çıkmaması düşüncesiyle gündeme gelmiştir. Üzülerek belirtmek gerekir ki, geçmiş dönemlerde karakollarda yaşanan bazı tatsız olaylar, vatandaşlar üzerinde karakollara karşı bir soğukluk ve ürkeklik doğmasına sebep olmuştur. Öyle ki, vatandaş karakolda tanıklık yapmaktan bile çekinmektedir. Bu durum, suç olaylarının aydınlatılmasını ve suçluların bulunmasını engellemektedir. O halde, bir haksızlığa uğrayan veya mağdur olan kişi, karakola geldiğine pişman edilmemeli ve ikinci bir mağduriyete uğratılmamalıdır. Şeffaf karakol anlayışında karakollar, bir hak kazanma yeri olarak kapılarını sonuna kadar halka açacak, vatandaşlara moral vererek onları devlete kazandıracaktır.

II- ŞEFFAF POLİSLİĞİN MAHİYETİ VE GELİŞİMİ

Ülkemizde yönetimin ve bu arada polisin şeffaflaşması konusu, ilk defa mevcut koalisyon hükümeti tarafından gündeme getirilmiştir. Bu konuya hem koalisyon protokolünde, hem de hükümet programında yer verilmiştir. Aslında şeffaflaşma konusuna hükümet programı düzeyinde önemli yer verilmesi şimdilerde dünyada esmekte olan küreselleşme, yönetimde açıklık ve esneklik rüzgarlarının bir uzantısı olarak düşünülebilir. Devletin totaliter (yasakçı) yönünün azaltılarak, şeffaflaştırılmasının bizi uygar dünyaya, çağdaşlığa ve Avrupa'ya yaklaştırabileceği umulmaktadır. Gerçekten, bütün gelişmiş ülkelerde şeffaflık ve açıklık politikası geçerlidir. Kapalı ve yasakçı sis

temler artık geçerliliklerini kaybetmişlerdir. Dağılan Sovyetler Birliği, bunun en canlı misalidir. Hangi amaçla olursa olsun, hükümetin şeffaflaşmaya önem vermesi ve bunun için çaba göstermesi sevindiricidir. Polisin şeffaflaştırılması, sistemin şeffaflaştırılmasının bir parçasıdır.

Şeffaflık, dış ilişkilerde değil, iç işlerinde de söz konusudur. Sözgelimi, karakollarda kanun dışı veya insan haklarını ihlal edici işlem yapılıyor mu, adalet çiğneniyor mu, rüşvet olayı var mı gibi konular şeffaflık sayesinde ortaya çıkarılabilir ve kamuoyuna yansıtılabilir. Bununla beraber, emniyet hizmetlerinin özelliği gereği, gizlilik gerektiren, devlet güvenliğini ilgilendiren ve açıklanması sakıncalı olan konular da vardır. Şeffaflık ve açıklık adına her şeyin kamuoyuna duyurulması sakıncalı olabilir. Bu nedenle, özelliği ve gizliliği sözkonusu olayları kamuoyuna duyurmamak gerekir.

Günümüzde serbest düşünce, özgür insan, serbest piyasa, demokratik siyasi rejim, insan hakları ve şeffaf yönetim gibi değerler, en çok ilgi ve kabul gören değerlerdir. Çağdaş yöneticiler de bu değerlerin dışında kalmaz. Nitekim, gelişmiş bütün ülkeler yönetimlerini ve yasalarını bu değerler doğrultusunda düzenlemektedirler. Yönetimlerin uygulayıcı gücü olan polis de çalışmalarını bu yönde yürütmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere şeffaf polislik, polisin çalışmalarının halk tarafından tartışılabilmesi, tartışmaya açık olması ve sorgulanabilmesidir. Bu konuda ilk uygulamayı İngiltere başlatmıştır. Şimdiye kadar halktan gizlenen ve saklanan polis dosyaları ve özellikle iç güvenlikle ilgili bir birim olan (M15)'in çalışma şekil ve uygulamaları, 1992 yılından itibaren halkın araştırmalarına açılmaya başlanmıştır. İngiltere Başbakanı, 1992 yılında yapılan seçim kampanyası sırasında polisin çalışmalarının halka açılacağını duyurmuş ve bunu da uygulamaya koymuştur. İngiliz polisi bu uygulamadan zarar değil, daha fazla ilgi ve destek görmüştür. Halk, polise daha fazla yardımcı olmuştur.

Türkiye'de şeffaflaşma alanında ilk ciddi girişim 1991 yılında Türk Ceza Kanunu'nun 141, 142 ve 163 üncü maddelerinin kaldırılmasıyla başlamıştır. Bu maddelerin kaldırılmasından dolayı ne devlet ne de toplum herhangi bir zarar görmüştür. Tam tersine, uygar dünyada toplumun ve devletin saygınlığı artmış, polisin işi de bir ölçüde kolaylaşmıştır.

Şeffaflaşma konusunda diğer bir çalışma da, hükümetin Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda yaptığı değişikliktir. Buna göre artık polis sorgulamalarında sanıklar, avukat bulundurabileceklerdir. Ne var ki, bu değişiklikten sonra suç oranları azalmayıp artmıştır. Burada bir bakıma mağdur değil, suçlu

korunmuştur.

Diğer taraftan, Ceza Usulü Kanununda yapılan değişikliğe paralel olarak İdari Yargılama Usulü Kanununda değişiklik yapılması düşünülmektedir. Nitekim, Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan İdari Yargılama Usulü Kanununda değiştirilen tasarıyla, davanın taraflarına ve avukatlarına incelettirilmeyen belge ve dosyalara dayanılarak karar verilme uygulamasını kaldırıyorlar. Kaldı ki, uygulamada gizlilik taşımayan belge ve dosyalara gizlilik damgası vurularak bunların ilgililere incelettirilmesi engelleniyor.

Polisin şeffaflaştırılması konusunda bir başka uygulama ise, polisin hizmetlerinde yapılan sivilleştirilmedir. Gerçekten şimdiye kadar üniformalı polisler tarafından yürütülen bir çok polis hizmeti, artık sivil memurlarca yapılmaktadır. Polisin şeffaflaştırılması, bir bakıma sivilleşme, sivil personel çalıştırma ve sivil halka açılmadır. Sivil memurlar aracılığı ile polis, halkla daha yakın temas kuracak ve halkın desteğini alabilecektir.

Son iki yıldır uygulamaya konan "155 Polis İmdat" telefonu oldukça olumlu sonuçlar vermiştir. Halk, gördüğü suç olaylarını ve suç zanlılarını bu numara yoluyla doğrudan doğruya polise bildirmektedir. Bu uygulama suç olaylarının önlenmesi konusunda polisin, halkın destek ve yardımının önemini anladığını, polisin halka açıldığını ve şeffaflaştığını göstermektedir.

Hükümet yetkilileri zaman zaman yaptıkları açıklamalarda dürüstlük ve şeffaflığı yönetimin her kademesinde yaygınlaştıracaklarını ifade etmektedirler. Ancak, bunun gerçekleştirildiği söylenemez. Çünkü merkezîyetçilik, güvensizlik ve yasakçılık halen süregelmektedir. Şeffaflığın gerçekleştirilmesi için sistemin tümünde değişikliğe gitmek gerekir. Son zamanlarda ihalelerde açıklık ve şeffaflık uygulamalarına rastlanmaktadır. Bu yöndeki uygulamaların artırılması yararlı sonuçlar verebilir. Böylelikle, idarede yolsuzluk ve yozlaşma söylentileri bir ölçüde önenebilecektir.

III- POLİS NEDİR?

Polis, doğru ile yanlışın kesiştiği yol kavşağında duran, halka doğru yolu gösteren, yanlış ve kötü yolu kapayan üniformalı bir nöbetçidir. Bir başka deyişle polis, bir iyilik ve hizmet görevlisidir. Polisin temel amacı, halka hizmet etmek ve ona yararlı olmaktır. Polisin bu amacını gerçekleştirebilmesi için, halkın güven ve desteğini kazanmaya ihtiyacı vardır. Halkın güveni, bütün polis çalışmalarının üzerine inşa edileceği bir temeldir. Şeffaflık polisin temelidir.

Polis, bir ülkede kamu düzeninin sağlanması, kanun hakimiyetinin sürdürülmesi, güvenliğin temini, suçun önlenmesi ve suçluların yakalanması, gibi sorumlulukları ile, sosyal yapının doğal bir parçasıdır. Toplumda karanlık ve kötülüklerin üzerine gitmek, polisin temel görevlerindedir. Ancak, günümüzde eğitim ve kültür düzeyi yüksek olan toplumların polisten beklentileri de artmıştır. Bu kültürlü toplum, artık polisin kanunda yazılı görevlerini katı kurallar içinde, kaba bir biçimde değil, uygarca ve hoşgörü içinde yapmasını beklemektedir. İnsan hakları konusunda duyarlı olan halk, polisin de aynı duyarlılığı göstermesini beklemektedir. Şeffaf polislikten beklenen de budur.

Polis, yalnız kutlama törenleri ve halkın şikayetlerine cevap vermek gibi durumlarda, nadiren halkla karşı karşıya geliyordu. Oysa, içinde yaşadığımız kitle iletişim çağında gençliğin taşkınlıklarını, işçi hareketlerini, gösteri yürüyüşlerini düzenli bir şekilde yansıtmak ve insan haklarını zedelemekten önlemek üzere her an halkla karşı karşıya gelmektedir. Burada polis, bir taraftan insan haklarını koruma, diğer taraftan da kamu düzenini sağlama gibi çok nazik bir konumda bulunmaktadır.

Hiç bir sosyal değişme maliyetsiz olmaz. Zamanımızda hızlı kentleşme, sosyal gelişme ve değişmeler, sosyal entegrasyonu düşürmüştür. Bu arada sosyal değişim ve denetimin farklı boyutlar kazanmalarıyla, otorite ve otoritenin sembolü olan polise karşı tavırlar da değişmiştir.^{3 4}

Yönetim olayı, tarihin her döneminde varolagelmiştir. Ancak, günümüzde çağdaş yönetimin yöntem ve teknikleri çok değişmiş, buna bağlı olarak da yönetim zorlaşmıştır. Artık insanlar, kendilerine karşılanmasından ve özgürlüklerine müdahale edilmesinden hoşlanmamakta ve tepki göstermektedirler. Yönetimde meydana gelen bu gelişme ve değişmeler, polis hizmetlerini de yakından etkilemiştir. Polis hizmetlerinde ortaya çıkan bu yeni anlayışa göre, polisliğin korku ile değil güvenle, şeffaflıkla yapılması gerekmektedir.

Bilindiği gibi polis, korkunun değil, güvenliğin düzenliğin ve açıklığın sembolüdür. Hatta polisin üniforması bile, tanıtım, tanınmak ve açıklık içindir. Üniformalı bir polisi herkes tanıyacak ve güvenliğini sağlaması için ondan yardım isteyecektir. Diğer taraftan polis, üzerinde üniforma olduğu zaman tanınacağı için sivil vatandaşların yaptıkları suç olaylarını istese de aşıktan İşleyemeyecektir. O halde polise üniforma giydirmek, hem korunmak hem

3 Aynı eser, s. 187.

4 Rod Morgan, "Policing by Consent", Corning to Terms With Policing, Roulledge, London 1989, s. 217.

de korumak içindir. Polis, gizli, kapalı, karanlık ve karmaşık olayları aydınlatmak için vardır.

Suç olaylarının giderek arttığı ve çeşitlendiği, suç işleme tekniklerinin değiştiği ve suçluların profesyonelleştiği bir çağda, polisin tek başına suçu önleyip, suçluları silah ve jop korkusuyla yakalayabilmesi mümkün değildir. Bunun için, polisin kendini halka tanıtmayı, halka açılması, halkın güven ve desteğini kazanması gerekir. Polisin halktan izole bir biçimde, en sert ve acımasız tedbirleri uygulayarak görev yaptığı dikta rejimlerinde, suç olayları önlenemediği gibi giderek tırmanış da göstermektedir.

Oysa, polisliğin şeffaflaştırıldığı İngiltere'de suçluları yakalama konusunda oldukça olumlu sonuçlar alınmıştır. İngiltere'de polislik artık korku ile (policing by not coercive) değil, güvenle, rıza ile (policing by consent) yapılmaktadır. Bunun bir anlamı da, polis hizmetlerinin halkla birlikte yürütülmesidir. Halkın polis hizmetlerine katılımı, polisin güç ve yetkilerini paylaşma şeklinde değil, suç olaylarını ve suçluları polise ihbar etme, operasyonlarda polise yardımcı olmak şeklindedir.

İnterpol tarafından 1970 tarihinde düzenlenen bir konferansta, suçluların önlenmesi konusunda, polisin halkın katkısını sağlaması ve bunun yolları şöyle sıralanmıştır:

- Polisin çalışmalarını gizlediği barikatların yıktırılması, polisin şeffaflaştırılması,
- Halkla diyalogun sürdürülmesi,
- Poliste halkla ilişkiler bölümünün kurulması,

- Bireyler ve gruplarla, devamlı veya geçici olarak suç önleme konusunda kampanyalar açılması ve işbirliğinin güvenceye alınması. Bu arada, polise yardımcı olanların saklanması ve korunması hatta ödüllendirilmesi gerekir. Böylece halk, kamu düzeninin sağlanması ve suçun önlenmesinde kendini üniformasız bir güvenlik görevlisi sayacaktır.

İngiltere'de yapılan bir araştırmada, bu ülkede yakalanan suçluların %83'ünün halkın katkı, yardım ve ihbarları ile gerçekleştirildiği, buna karşılık, polisin kendi imkan ve çabaları ile yakalayabildiği suçlu oranının ancak %17 dolayında olduğu ortaya çıkmıştır.⁵

5 E.B. Schaffer, Community Policing, Croom Helm, London 1980, s. 94.

Günümüzde polisi değerlendirme ölçütleri değişmemiştir. Eskiden polisin başarısı, yakaladığı suçlu sayısı ile ölçülüyordu. Oysa günümüzde bu kriter yeterli görülmemektedir. Polisin başarısı, artık yakaladığı suçlu sayısı, aydınlattığı olayların oranı, halka verdiği güven, daha önemlisi, suçu önleme sorumluluğuna halkın katılımını sağlayabilme oranı ile değerlendirilmektedir. Bu ölçüt, aynı zamanda polisin verimliliğinin de ölçütüdür. Dolayısıyla polis, çeşitli yollarla kendini halka tanıtmak, yaptığı çalışmaların sonuçlarını halka iletmek ve bunların çözümü ve daha nitelikli bir hizmet verebilmek için halkın öneri ve beklentilerine açık olmak durumundadır. Bu yapılmadığı takdirde, polisin başarı şansı yok gibidir. Şeffaflık, işte bunun için gereklidir.

Bilindiği gibi bir kuruluşun, toplumdaki değer ve saygınlığı, toplumun o kuruluşa duyduğu saygı ve güvenle ölçülür. Bir başka deyişle; kanunla, zorla veya yasaklar koyarak bir kuruma saygınlık kazandırılmaz. Kurumların toplumdaki saygınlığı, etkili ve başarılı çalışma, nitelikli hizmet ve topluma verilen güvenle kazanılır. Bu konudaki ölçü ve değerlendirmeler tamamen kamuoyunundur. İşte açıklık ve şeffaflık anlayışının bir gereği olarak günümüzde kamuoyu çok etkin bir duruma gelmiştir. Nitekim, bugün gerek özel gerekse resmi kurumlar, kararlarında kamuoyunun tercihlerini gözönünde tutmakta, "bunun için kamuoyu araştırmaları yaptırmakta ve eskiden olduğu gibi yalnız kendi bildiklerini okumamaktadırlar. Şüphesiz bu durum, bütün kurumlar gibi, bir güvenlik kurumu olan polis teşkilatını da yakından etkilemiştir. Bugünün çağdaş polisi, artık klasik polis yöntemleriyle polislik yapılamayacağını bilincine varmıştır. Bunun için, polis hizmetlerinde kamuoyunun destek ve yardımı, "olmazsa olmaz" bir nitelik kazanmıştır. Ancak, kamuoyunun eleştiri ve değerlendirmelerine polisin açık ve hoşgörülü olması, halkın da eleştirilerinde ölçülü ve yapıcı olması gerekir.

IV- ŞEFFAFLAŞMA VE POLİS DEVLETİ

Şeffaflaşma ve polis devleti kavramları birbirine zıt kavramlardır. Daha açık bir deyimle, şeffaflaşma, polis devleti anlayışına ters düşmektedir. Günümüzde, polise yöneltilen eleştirilerin başında "polis devleti" suçlaması gelmektedir. Çalışmanın başından beri anlatılageldiği gibi şeffaflık, açıklık ve aleniyet demektir. Oysa, polis devleti kavramı yeterince açık olmadığı için yanlış kullanılmaktadır. Bu nedenle, "polis devleti" kavramının açıklanması yararlı olacaktır.

Polis devleti, polisin devleti, polis iktidarı veya yönetime polisin hakim olması demek değildir. Buradaki polis deyimini, günümüzde kullanılan "kol

luk" veya "zabıta" anlamında da değildir. Polis deyiminin buradaki anlamı, devletin ve yöneticilerin sınırsız, sorumsuz ve sonsuz yetki ve otoritesi demektir. Polis devleti deyimini ile adlandırılan sınırsız ve sorumsuz iç kamu kudreti, ilk defa Almanya'da doğmuş ve idareninin hukuka ve yargı denetimine bağlı olmadığını gösteren devlet tipi olarak ifade edilmiştir.

Polis devletinde yönetilenlere emretme yetkisini veren kamu gücü, hükümdar ve onu temsil eden organları elinde toplanmıştır. Polis devleti rejiminde idare, kamunun güvenlik ve refahı için gerekli gördüğü her tedbiri alabilirdi. Kral, kendisini hiç bir hukuk kaidesi ile bağlı saymazdı. Hatta İngiltere'de "Kral yanlış yapmaz" anlayışı, kralı ve devlet idarecilerini, her türlü yargı denetiminin dışında tutuyordu. Dolayısıyla devlet yöneticileri, vicdan ve inançlarını kabul ettiği her türlü eylemi yapmakta serbest idiler.⁶

Fransız İhtilali'nden sonra polis devleti anlayışı, yerini günümüz hukuk devleti anlayışına bırakmıştır. Hukuk devleti anlayışında yöneticiler, hukuka karşı sorumludur. Zaten hukuk devleti, hak aramanın güvence altında olduğu ve yöneticilerin yaptıkları işlemlerden dolayı sorgulanabildiği bir devlet anlayışını ifade eder. Hukuk devletinde asıl olan, kişilerin değil, hukukun üstünlüğüdür. O halde hukuk devletinde artık polis devleti anlayışından bahsedilemez. Hukuk devletinde polis, hakkın ve hukukun polisidir. Bununla beraber, günümüzde henüz hukuk devleti niteliği kazanamamış, otoriter rejim ve tek parti idarelerinde, halen polis devleti uygulamalarına rastlanmaktadır. Buralarda polis son derece katı, acımasız ve toleranssızdır. Hatta bu ülkelerde polis, doğrudan devlet başkanına veya krala bağlıdır. Yöneticiler, bu ülkelerde ancak polis gücüyle ayakta durabilmektedir. Açıklık ve şeffaflık sözkonusu değildir. Yönetimi demokrasiye dayanmayan, tek partili bütün yönetimleri polis devleti kavramına sokmak mümkündür. Artık çağdaş dünyada polis devleti yok, devletin ve hukukun polisi vardır.

V- SİYASİ REJİMLER VE SUÇ OLAYLARI

Kriminoloji (suç bilimi) araştırmaları, ülkenin siyasi rejimi ile suç olayları ve çeşitleri arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, demokratik ve şeffaflık yönetim anlayışının uygulandığı ülkelerde işlenen suç olayları farklıdır.

⁶ Tahsin Bekir Balta, İdare Hukukuna Giriş, TODAİE Yayını, Ankara 1979, s. 60.

Halkın duygu ve düşüncelerini, serbestçe ifade etmesine izin vermeyen yasadışı zihniyetin hakim olduğu rejimlerde suç eylemleri kendiliğinden artmaktadır. Çünkü rejim, yasadışı olduğu için, bizzatı suçun oluşmasına kaynak teşkil etmektedir. Bilindiği gibi insanlarda yasadışı şeylere karşı bir eğilim vardır. Diğer taraftan, bir şey ne kadar çok sıkılırsa, o kadar çok genişlemektedir. Bu nedenle, yasadışı rejimlerde suç oranları daha yüksek olmaktadır. Nitekim, sivil örgütlenmenin yasaklandığı, mevcut örgütlerin ve basının resmi devlet ideolojisine hizmet etmek zorunda bırakıldığı, yöneticileri eleştirilmesinin suç sayıldığı baskıcı rejimlerde suç oranları, demokratik rejimlere göre daha yüksektir. Bu rejimlerde yolsuzluk, rüşvet, insan hakları ihlalleri, düşünce ve siyasi suç oranları da çok fazladır. Ancak, ifade ve basın hürriyeti olmadığı ve muhalefete izin verilmediği için bunları kamuoyuna duyurma imkanı yoktur. Yöneticiler de bunları şiddet ve baskı politikası ile bastırmakta ve dolayısıyla adı suç olayları kasıtlı bir şekilde düşük gösterilmektedir.⁷ Kaldı ki, bu rejimlerde düzenli ve güvenilir bir suç istatistiği de bulunmamaktadır.

Buna karşılık demokratik ve açıklık rejimlerinde suç işleme teknikleri artmakta, suç yöntemi ve maharetleri değişmekte, siyasi suçlar azalırken, beyaz yaka suçları denilen, rüşvet, yolsuzluk ve kayırma olayları artış göstermektedir.⁸ Ancak, kapalı dikta rejimlerinde sorumlular eleştirilemezken, şeffaf toplumlar- da eleştirilebilmektedir. Ayrıca, şeffaf yönetimin bir gereği olarak yöneticiler basın organları tarafından izlenmekte ve kamuoyuna açıklanmaktadır. Dolayısıyla açıklık, demokratiklik ve şeffaflık, suç oranlarını düşürmede önemli bir etkidir. Yine bu rejimlerde halk, polise daha yakın ve polis de halka karşı daha açık ve şeffaftır.

VI- POLİS VE DEVLET

Polis, devletin temel taşlarından biridir. Her devletin mutlaka bir polis teşkilatına ihtiyacı vardır. Polisler, buldukları devletin aynasıdır. Devletler de polisin davranışlarına göre nitelendirilir. Sözgelimi polisin çok sert ve katı davrandığı devletlere "katı devlet", "polis devleti"; polisin kibar ve nazik davrandığı devletlere de "yumuşak devlet", "medeni devlet" gibi isimler kullanılmaktadır. Yabancı bir ülkeye giden bir kimse, ilk olarak polisle muhatap olmakta ve polisin davranışına göre o ülke veya devlet hakkında bir yargıya varmaktadır. Bu bakımdan polisin davranışına göre yargıya varmak, gözaidi edilmemesi gereken bir değerlendirilmedir.

⁷ Sullu Dönüzezer, Kriminoloji, İstanbul, 1975, s. 288.

⁸ a.g.c.

Bir ülkede devlet otoritesinin varlığı, hiç bir ayırım yapmadan bütün vatandaşların kanunlara ve kanunun uygulayıcıları olan polislere tartışmasız itaati şeklinde görülür. Devlet, kanunlara uymanın mutlak olduğu yerlerde güçlü; kanunlara itaatin gevşek olduğu yerlerde ise güçsüzdür. Bir devletin gücünü ve yüceliğini anlamak için, onun sınırlarını dolaşmaya ve ihracat rakamlarını araştırmaya gerek yoktur. Bunun için kırdı ve kentte kanunları uygulayan zabıtasının, yani polisin otorite ve adaletini görmek yeterlidir. Polis, bir devletin otorite sembolüdür. Polisin sözünün kanun sayıldığı yerler, ideal devletin vatanıdır. Eğer, güvenlik güçleri bir yerde kanun ve adaletin temsilcisi ve uygulayıcısı olmaktan çıkar da, halka zulüm ve baskı yapmaya başarlarsa, orada devlet yıkılır. Aynı şekilde güvenlik güçleri bir ülkede halk tarafından saygı görmez ve hiçe sayılırsa, yine orada devlet içten yıkılır.⁹

Bir ülkede vatandaşların emniyet ve hürriyetlerini tam anlamıyla sağlamayan devletin, ülke dışına karşı bağımsız oluşunun bir anlamı yoktur. Böyle bir millet, dıştan olmasa bile içten esir demektir. Devletin güçsüzleşmesi ve otoritesini kaybetmesi, en az zorbalığı kadar tehlikelidir.¹⁰ Çünkü, sınırsız özgürlük anarşi, katı bir kamu düzeni ise zulümdür.¹¹ Devlet için önemli olan, bu iki uç arasındaki nazik dengeyi bulup korumaktır. Bunu yapacak olan da polistir.

Polis, nerede kanunu uygularken kral kadar kuvvetli ise, orada yıkılmaz ve büyük bir devlet vardır. O devletin sahibi olan millet de büyük millettir. Esasen, büyük millet kavramı, büyük devlet kavramından hiç bir zaman ayrılmaz.¹²

Her devirde en iyi devlet, en yüksek otoriteye sahip olan devlettir. Ancak, bu otorite bir zulüm ve baskı aracı değil, adaleti gerçekleştirmek için kullanılan bir güç olmalıdır. Devlette otorite ve iktidarsızlık, zorbalığın başlangıcı olur. Devlet otoritesini temsil eden polisin, hiç bir otorite yetkisinin olmaması son derece yanlıştır.

Devlet otoritesini selamete yaşatarak bir zulüm olmaktan kurtaracak olan unsur, bu otoriteyi kullananlardaki sorumluluk duygusu ve adalettir. Sorumluluk duygusu taşımayanlar, zulüm yapabilme yolunu kendileri için her zaman açık bulacaklardır. Sorumluluk duygusu taşıyanlar ise yaptıklarının hesabını ergeç vereceklerini bildikleri için, davranışlarını her zaman adalet ölçüsüne vurma mecburiyetini hissedeceklerdir.¹³Tartışmakta

9 Nurettin TOPÇU, Devlet ve Demokrasi, Hareket Yayınları, İstanbul, 1969, s.40.

10 TOPÇU, s. 41.

11 R.Knight, Police Role In Our Permissive Society, International Criminal Police Review, Paris 1977, s. 198.

12 TOPÇU, s. 41.

13 C.Aldorson, İnsan Hakları ve Polis, Çev. İhsan Kuntbay, TODAİE Yayını, s. 8-9.

olduğumuz şeffaf polislikte, polisin yaptığı işlemler halkın tartışma ve değerlendirmesine açık olacağı için, polis çalışmalarını daha dikkatli ve titiz yapacak, sorumluluk bilinci içinde hareket edecek ve halka karşı anlayışlı ve ölçülü davranacaktır.

Özetle söylemek gerekirse, devlet ne ise, polisi de odur. Ülkelerin medeniliği, polisin davranışlarıyla ölçülmektedir. Polis, devletin aynası ve vitrinidir.

VII- POLİSİN ŞEFFAFLAŞTIRILMASI

Polisin şeffaflaştırılması, polisle halkın bu konuda birlikte davranmasıyla mümkündür. Bir başka deyişle, polisin şeffaflaştırılmasında hem polise hem de halka önemli görevler düşmektedir. Bu konuda polise düşen görev ve sorumluluklar şöyle sıralanabilir:

- Polis, her şeyden önce görünümüne dikkat etmelidir. İnsan ilişkilerinde ilk görünüm ve izlenim çok önemlidir. Bu durum, polis için ayrı bir önem ve özellik taşımaktadır. Dolayısıyla polis, görünümüne çok dikkat etmeli, görünümüyle bir güven uyandırmak, ilgisiz görünümünde olmamalı, karşısındakilere tepeden bakan, küçük gören, alaya alan ve kaba davranan bir izlenim vermemelidir.

- Diğer taraftan, "işlerin en iyisi, orta olanıdır" kuralı gereğince polis, her zaman orta yolu yani sağduyuyu esas almalı, ne çok yumuşak, ne de çok katı ve sert olmalıdır. Her türlü aşırılık ve taşkınlıklardan kaçınılmalıdır. Unutulmamalıdır ki, demokrasi bir orta yol rejimidir.

- İnsan ilişkilerinde karşılıklı güven ve hoşgörü çok önemlidir. Polis, görevi gereği her gün çeşitli cins, ırk, rütbe ve sınıftan insanlarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle, polisin karşısındakilere hitap ederken, "lütfen", "beyefendi", "hanımefendi", "buyurunuz", "söyler misiniz" gibi şeffaf ve medeni polise yakışır bir şekilde nezaket ve saygı ifadeleri kullanması gerekir. Bu ifadeler, polisin muhatap olduğu kimseler üzerinde şüphesiz olumlu bir izlenim bırakacaktır. Buna karşılık, polisin sert, kaba, aşağılayıcı ve küçük düşürücü ifadeler kullanması, muhataplar üzerinde olumsuz etki yapacağı gibi polise karşı da bir antipati doğurabilir. Polisin görevi, misyonu ve amacı insanları devlete ve topluma kazandırmaktır. Bu ise, zorla, şiddet ve baskı ile değil, güvenle, saygıyla ve şeffaflıkla sağlanabilir.

- Amerikan eski başkanlarından Wilson, "Bana yumruklarınız sıkılmış halde gelerseniz, beni karşınızda yumrukları sıkılmış halde bulursunuz. Fakat bana dostça gelerseniz, anlaştığımız konuların ne kadar çok olduğunu

görürsünüz" diyerek yönetimde nezaket ve hoşgörünün önemini veciz bir şekilde dile getirmiştir. İyileri herkes idare edebilir. Maharet, kötülere idare edebilmek, onları ıslah edip devlete kazandırabilmektir. Emile Zola da Denemeler isimli eserinde, "Bizi düzeltmek isteyenlere kollarımızı açacak yerde, yumruklarımızı sıkıyoruz" demektedir.

- Bir ülkede devletin güç ve otoritesini temsil eden polisin, insan hak ve özgürlüklerinin kullanılması bakımından önemli yetkileri bulunmaktadır. Bu yetki ve otoritenin derecesi, onun nasıl kullanıldığına bağlıdır ve iyi niyete göre çoğaltılıp azalabilmektedir. Bilindiği gibi otorite, bir güç göstergesi olup, ona konu olanların itaatini ifade eder. Önemli olan bu yetkinin kötüye kullanılmaması ve kişisel çıkarlara alet edilmemesidir. İşte polisin şeffaflaş- tırılmasından amaç, polisin kendine tanınan yetkileri keyfi ve kötüye kullanmasını önlemektir. Şeffaf polis, kamuoyunun görüş ve eleştirilerine açık olacağı için hareketlerine daha dikkat edecek ve herhangi bir kanun dışı yola başvurmaya cesaret edemeyecektir.

- Polis, toplumda huzur ve güveni sağlayabilmek için gerektiğinde güç kullanabilmelidir. Ancak, polisin kullanacağı güç, karşılaştığı olayın boyutuna göre değişebilir. Bu nedenle polis, asgari güçle halledilebilecek bir olay için azami güç kullanmamalıdır. Eğer polisin güç kullanmasını gerektirecek bir durum olursa, bütün barışçıl yollar kullanıldıktan sonra ve son çare olarak güç kullanımına gidilmelidir. Ancak, polisin "teslim ol" çağrılarına ateşle cevap veren teröristlere karşı polisin de ateşle karşılık vermesi kaçınılmazdır. Polis kendini savunma hakkını doğal olarak kullanacaktır.

- Hukukta "Beraati zimmet asildir" diye evrensel bir kaide vardır. Bunun anlamı, kişinin suçsuzluğunun esas olmasıdır. Kendisine bir suç isnad edilen kişi, suçunu ikrar edene ve mahkemece hakkında karar verilene kadar suçsuzdur. Polisin suç zanlısı olarak yakaladığı kimselere karşı peşin hükümlü olmaması, temkinli, ölçülü ve anlayışlı davranması gerekir. Bu arada işkence ile ifade alınması, şeffaflık anlayışıyla bağdaşmamaktadır. Şeffaf polisin çalışmalarında, işkence ve kaba kuvvete asla yer olmamalıdır.

- Polis, halkı karşısına değil, yanına almalıdır. Bunun için polis halk ilişkilerinin geliştirilmesine önem verilmeli ve suçu önleme sorumluluğuna halkın katılımı sağlanmalıdır. Artık, halkın yardım ve desteği olmadan, polisin kendi imkanlarıyla suçu önleme ve suçluları yakalamasının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu amaçla ülkemizde "155 Polis İmdat" adıyla bir telefon hattı kurulmuş ve olumlu sonuçlar da alınmıştır. Bunun yanında halkla ilişkileri geliştirmek amacıyla zaman zaman okul, dernek ve toplu işyerlerinde bir dizi konferanslar düzenlenmesi, yararlı sonuçlar vere-

bilir. Bunun örnekleri Japonya'da yaygındır.

- Gizlilik, bir güç belirtisi olup, halkı polis çalışmalarının uzağında tutar ve esrarlı bir perde oluşturur. Bu nedenle halkın talep ve şikayetlerine kapalı olma ve kulak tıkama polisi halktan izole eder. Halktan izole ve ayrı bir polisin başarı şansı yoktur. Kaldı ki bu durum, demokratik sistem ve açıklık ilkesine terstir. Şüphesiz polisin bazı işlemlerinin gizli olması doğaldır. Ancak, gizdik arzetmeyen çalışmaların halkla birlikte yapılması, katılmalı yönetim açısından da gerekli ve yararlı olabilir.

- Şeffaf polis, demokrasinin polisidir. Bilindiği gibi demokrasi şeffaflık, açıklık, tahammül ve hoşgörü rejimidir. Bir başka deyişle çok seslilik, eleştiri ve sorumluluk rejimi demektir. Bunun için öncelikle polisin demokrasiye ve onun icaplarına inandırılması gerekir. Demokrasinin bir gereği olarak polis, halkın eleştirilerini bir ikaz olarak kabul etmelidir. Polis ne kadar demokratikleşirse, o kadar şeffaflaşmış olur. Demokratik ülkelerde polis yetkili olmakla birlikte sorumsuz değildir. Polisin hata ve yanlışları halk tarafından açıkça dile getirilmekte ve yetkililer de gerekeni yapmaktadırlar.

Ancak, demokratikleşme ve şeffaflaşma adına polisin haksız yere yıpratılması hoş karşılanamaz. Polis ve asker ülkenin güvenliğini sağlayan milli kumrulardır. Onları yıpratmamak ve güçlendirmek bütün toplumun görevi olmalıdır.

- Polis, bulunduğu toplumun bir parçasıdır. Hiç bir zaman toplumdan ayrı, ayrıcalıklı, farklı ve üstün bir konumda değildir. Bu nedenle polis kendini ayrı bir sınıf, ayrı bir güç olarak görmemelidir. Aksine, toplumu bütünleyen, her kesimi kucaklayan ve toplumla bütünleşen bir sosyal hizmet görevlisi olmalıdır. Bu arada askerlerin ve hakimlerin de ayrı bir sınıf sayılmaları gerekir.

- Polis, bir güvenlik kurumu olduğu kadar, dürüstlük ve iyilik timsali olmalıdır. Son zamanlarda ülkemizi sarsan rüşvet ve yolsuzluk olaylarından polis olabildiğince uzak durmalıdır. Bilindiği gibi "Su-i misal, misal değildir". Yani toplumun diğer kesimlerinde yolsuzluk yapılması, polis için örnek teşkil etmez. Polis, her türlü şaibeden uzak olmalıdır. Aksi takdirde toplumdaki güvenilirlik ve saygınlığını kaybeder. Burada Mevlana'nın bir deyişini hatırlatmak yararlı olur. Mevlana der ki; "Bir ülkede halktan biri hırsızlık yaparsa sultana (hükümdara) gidersiniz. Ya sultan hırsızlık yaparsa o zaman kime gideceksiniz?" Polis hırsızlık yaparsa kime gidilebilir? Şeffaflık dürüstlüğün bir gereğidir.

- Şeffaflık, sözle değil, bilgi, eğitim ve kültürle sağlanabilir. Bunun için polisin şeffaflık anlayışı doğrultusunda eğitilmesi gerekir. Artık, bir takım

kanun, hukuki deyim ve genel bilgilerin verildiği klasik polis eğitim programları bir kenara bırakılmalıdır. Şeffaf polis, teknolojik gelişmeler ve değişen sosyal olaylara paralel olarak çağdaş bilgilerle donatılmalıdır. Polislik çok yönlü bir hizmet olup, yalnız kanun uygulayıcısı olarak belirli kanunları bilecektir. Ama bunun yanında polis etrafında gelişen sosyal olayları, toplumsal yapıyı, toplumun sorunlarını, toplumun etnik yapısını, değer yargılarını, duyarlı olduğu konuları, suç olaylarının sebeplerini ve çözüm yollarını araştırmak ve bilmek zorundadır. Kısaca polis, hukukçu olmaktan çok, küçük sosyolog olmak durumundadır. Polis eğitiminin amacı, polisi şeffaflaştırmaya, insancillaştırmaya, polisin bilgi, yetenek ve kavrayışını geliştirmeye yönelik olmalıdır.

- Polis eğitim kurumlarına, talebe alımında sivil eğitim elemanlarına yer verilmemekte, talebe seçimini eğitici olmayan üniformalı personel yapmaktadır. Öğrenci seçiminde bilgiden çok fiziki görünüm ön planda tutulmaktadır. Oysa polis adayları, fiziki güç kadar kafa gücüne sahip olmalıdır. Batı ülkelerinde polis kurumlarına eleman alımında adaylar her yönüyle test edilmektedir. En yetenekli kimselerin alınmasına çalışılmakta ve bu işe politika sokulmamaktadır. Kaldı ki, eğitim bir uzmanlık işidir. Kariyer başka, eğitim başkadır. Eğer hükümet polisi şeffaflaştırmaya karar vermişse, buna öncelikle eleman alımından başlanmalıdır. Eleman alımında yalnız üniformalı meslek mensupları değil, personel yönetimi konularında kariyer yapmış, uzmanlaşmış ve deneyim kazanmış sivil personel de bulundurulmalıdır. Şeffaflaşma, halka açılma demek olduğuna göre polis alımlarında sivil personel bulundurma, polisi halka açacak ve onu kapalı bir kutu olmaktan kurtarabilecektir. Burada önemli olan, en yetenekli ve nitelikli kimselerin emniyete kazandırılmasıdır. Emniyet teşkilatı üniformalısı ve sivil personeli ile bir bütündür.

- Polis, basın ve yayın organları vasıtasıyla kendini halka tanıtmalıdır. Çağımız bir iletişim çağıdır. Bu nedenle polis, çalışmalarının sonuçlarını çıkaracağı gazete, dergi veya bültenle periyodik olarak halka duyurmalıdır. Halk böylece polisin çalışmaları hakkında bilgi sahibi olacak ve polis daha sağlıklı bir biçimde değerlendirilebilecektir. Nitekim İngiltere'de polisin 5 tane periyodik dergisi bulunmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, polisin şeffaflaştırılması, çok yönlü bir olay olup yalnız polis ile bitmemektedir. Bu konuda topluma da önemli sorumluluklar düşmektedir. Toplumla düşen sorumluluklar şöyle sıralanabilir:

- Bilindiği gibi ülkemizde çocuklar hep polisle korkutulmaktadır. Özellikle anneler, çocukların yedirmek, susturmak ve uyutmak için polisi bir

korkutucu olarak kullanılmaktadır. Yaramazlık yapan çocuklara "polis geliyor", "polis seni götürecektir", "seni polise veriririm", "polis seni dövsün" gibi hep polis korkusu telkin edilmekte ve böyle uslandırılmak istenmektedir. Çocuklar daha hayatlarının başlangıcında polisi bir korku aracı olarak algılamaktadır. Bu anlayış son derece yanlıştır. Çünkü polis bir korku aracı ve adamı değil, bir güven aracıdır. Güvenliği ve esenliği sağlayan bir kurumdur. Korkuyu ve endişeyi yok etmek ve huzuru sağlamak için vardır. Dolayısıyla anneler, artık çocuklarını polis korkusu ile değil, polis sevgisi ile yetiştirmelidir. Çocuklarımız polisi görünce korku ile değil, "polis amca" sevgisi ile karşılayacaklardır.

Polis toplumda güvenlik ve düzenliği sağlayabilmek için büyük özveri ile çalışmaktadır. Bu arada kanun kaçakları ve teröristlere karşı zaman zaman silahlı çatışmaya girmek zorunda kalmaktadır. Hatta son senelerde polis çok sayıda şehit vermiştir. Polisin "teslim ol" çağrılarına uymayan ve silahla karşılık veren kişilere karşı polis doğal olarak silah kullanmaktadır. Burada polis, bütün barışçıl yolları denemiş ve başka bir yol kalmamıştır. Ne var ki, ülkemizde basın ve bazı kesimler maksatlı bir biçimde bunu "infazsız yargı" olarak nitelendirmekte ve polisi suçlamaktadır. Oysa teröristlerin polisi şehit etmesi durumunda aynı kesimlerin hiç sesi çıkmamaktadır. Bu durum, polisi son derece üzmemekte ve moralini bozmaktadır. Polis, çalışmalarında ne kadar büyük halk desteği görürse o derece verimli ve azimli çalışır. Bu nedenle, can ve mal güvenliğimizi büyük bir özveri ile korumaya çalışan polise toplum olarak destek vermeliyiz. Aslında polisin başarısı, kendisinden çok toplumun çıkarınıdır.

- Ülkemizde polis sayısı yetersizdir. Kişi başına düşen polis sayısı, batılı ülkelerin gerisindedir. Sözelimi Hamburg'da 90, Roma'da 147, Atina'da 211, Paris'te 100 kişiye bir polis düşerken İstanbul'da 418 kişiye ancak bir polis düşmektedir. Bu bakımdan polis sayısının artırılması gerekmektedir.

- Diğer taraftan, polis sayısının yetersiz oluşu sebebiyle polisin mesai saatleri çok uzun olmaktadır. Fazla mesai için polise yeterli bir ücret ödenmemektedir. Hele bayram ve milli tatil günlerinde başka kesimlerde çalışanlar çift yevmiye alırken polis normal aylığını almaktadır. Ayrıca polisin lojman, ekipman, araç- gereç yetersizliği gibi bir çok sorunları vardır. Aslında polisin sorunlarının çoğu, toplumun kendi sorunlarıdır. Polisten üstün bir başarı ve hizmet bekleniyorsa, sorunlarının öncelikle çözülmesi gerekir.

- Hukuk devletinde polis, hukukun ve devletin polisidir. Oysa, polis için zaman zaman "polis devleti" suçlaması yapılmaktadır. Artık polis devleti yok, devletin polisi vardır.

- Polis, toplumundan anlayış ve hoşgörü beklemektedir. Toplumun anlayış ve hoşgürüsü, polisin işlerini kolaylaştıracaktır. Aslında toplumda düzenin sağlanması, polis kadar vatandaşın da görevidir. Artık, kolektif polislik anlayışı vardır. Ne kadar ki toplumumuzda polisin düzenlemelerine uymamak, bazı kimseler için marifet gibi görülmektedir. Sözgelimi, trafik kaidelerine uymamak, emniyet kemerini bağlamamak bir marifet sayılmakta, sanki bunları polis için yapıyormuş gibi bir hava oluşmaktadır. Oysa, trafik kaidelerine uymak ve emniyet kemerini bağlamak polisin çalışmalarını zorlaştırmayıp kolaylaştırması ve desteklemesi polisin temel beklentisidir.

- Polisin şeffaf, açık, hoşgörülü bir şekilde görev yapabilmesi, toplumun polise saygılı ve hoşgörülü davranmasına, moral ve destek vermesine ve sorunlarının çözümünde yardımcı olmasına bağlıdır. Eğer polis, halktan bu anlayış, desteği göremezse verimli çalışamaz.

SONUÇ

Polisin şeffaflaştırılması konusunda ne söylenirse söylenin, ne yapılırsa yapılsın, her toplum layık olduğu polisi bulur. Bir başka deyişle, toplum ne ise, polisi de odur. Polisin şeffaflaştırılması, sistemin bütünüyle şeffaflaştırılmasına, çalışmalarının tartışmaya açık olmasına, bir açıklık ortamının sağlanmasına bağlıdır. Esasen, polisi yalnız başına şeffaflaştırmak da mümkün değildir. Çünkü polis, sistemin tamamı değil, ancak onun bir parçasıdır.

Günümüz, şeffaflık ve açık yönetici günüdür. Bu tür yöneticiler, en iyi sonuçların tüm elemanların her türlü bilgiye rahatlıkla ulaşabileceği ve hiç bir şeyin gizli olmadığı ortamlarda alınabileceğine inanmaktadır.

Başlangıçta denildiği gibi şeffaf polislik, korkuya değil, güvene dayanmaktadır. Bu nedenle şeffaf polis, halkı korkutmayıp kazanmaya ve kullanmaya çalışmalıdır. Ayrıca halkı aydınlatmaya, bilgilendirmeye ve güven vermeye özen göstermelidir. Bir hak arama kurumu olan polis, halkın hak arama isteğini, şevk ve azmini kırmayıp bilakis kolaylaştırmalıdır. Demokratik ülkelerde halk polisten suçun önlenmesini isterken, diğer taraftan bunu insani kurallar içinde yapmasını beklemektedir. Gerçekten, halkta polisin insan haklarına saygılı ve duyarlı olduğu konusunda bir kanaat geliştirse, polis- vatandaş işbirliği gerçekleşecek ve şeffaf polis kanunu da amacına ulaşmış olacaktır.

MÜLKİ YÖNETİM

MÜLKİ İDARE AMİRLİĞİ VE GELECEĞİ

Ziya ÇÖKER
Emekli Vali

1. TARİHÇE

Mülki idare amirliği ya da diğer bir deyimle il sistemi, merkezietçi Osmanlı yönetiminin gelenekleriyle de bağdaştırılan Fransız yönetim biçiminin bir uyarlaması olarak, yüzyılı aşkın bir süredir taşra sistemine hakim olmuştur.

Mülki idare amirliği (il-valilik) sisteminin ilk uygulaması, Fransız sisteminden adapte edilen Tuna Vilayeti Nizamnamesinin başarılı sonuç vermesi üzerine 1864 yılında düzenlenen Vilayet Nizamnamesi ile yapıldı. Bugünkü sistemin temelinde, sonradan bazı ufak değişiklikler yapılmakla birlikte 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi bulunmaktadır. Bu durumda ülkemizde mülki idare amirliği sisteminin 1.30 yıllık bir geçmişı olduğu anlaşılmaktadır.

Sosyal ve ekonomik gelişmeler, daha sonraları, bu sistemi etkileyen iki önemli değişikliğe yol açmıştır. Bunlardan birincisi "Genel Müfettişlik" kuru- mudur. 25 Haziran 1927 tarih ve 1164 sayılı Kanunla "Müteaddit vilayetleri alakadar eden ve bu vilayetlerin müşterek faaliyetle izalesi kabil olan ihtiya- cat hususunda o vilayetler üzerinde geçici olarak genel müfettişlik kurulması" konusunda hükümete yetki verilmiştir. İkincisi de bölge kuruluşlarıdır. Bazı teknik ve ekonomik hizmetler için il alanı küçük görülmüş ve birden çok ili içeren alanlarda hizmet vermek üzere bölge müdürlükleri kurulmaya başlanmıştır. Bu tür uygulama, gereksinimlerin zorlamasıyla, yasal düzenle

meden daha evvel başlamış ve 1961 Anayasasına konulan bir hükümlerle de uygulamaya yasallık kazandırılmıştır.

Genel müfettişlik uygulaması fazla devam etmemiş, en fazla 4 bölgede 20 ili kapsayan uygulama kısa süre sonra kaldırılmıştır. (Olağanüstü Hal Bölge Valiliği de, bazı benzerlikler dolayısıyla, genel müfettişliği andırmakta ise de, farklı nitelikleri olan bu kurumu genel müfettişliğin devamı saymak olanağı yoktur.)

Genel Müfettişliğin kısa sürmesine karşın bölge kuruluşları, gittikçe artan bir oranda, Türk yönetim örgütü içinde yerini almaya ve etkinliğini sürdürerek genişlemeye devam etmiştir.

2. İL SİSTEMİNİN YASAL DAYANAKLARI

2.1. Anayasa

İl sistemi temel dayanağını Anayasadan almaktadır. T.C. Anayasasının 123. maddesinde "İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir" denildikten sonra, idarenin kuruluş ve görevlerinin iki temel esasa dayanacağı belirtilmektedir. Bunlardan birisi "merkezden yönetim", diğeri de "yerinden yönetim"dir.

Anayasanın 126. maddesi de, merkezi idare kuruluşları açısından, alanla ilgili düzenleme esasları getirmiştir. Buna göre, "Türkiye merkezi idare kuruluşları bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğerkademeli bölümlere" ayrılacaktır.

Anayasa, merkezden yönetim uygulamasını hafifletmek istemiş ve "illerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır" diyerek il sistemini kuvvetlendirmeyi amaçlamıştır.

Anayasa, il sistemini, yukarıda belirtildiği gibi, merkezi idare yönünden temel bir örgütlenme biçimi olarak kabul ederken bu kuralın bir ayrıcalığını da öngörmektedir: "Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir". Bölgesel kuruluşlar olarak adlandırılan kamu örgütleri, ağırlıklı olarak 1950 lerden itibaren kurulmaya başlanmışsa da, bunlar yasal dayanaklarına, önce 1961, sonra da 1982 Anayasalarıyla kavuşmuşlardır.

T.C. Anayasası, merkezi idare kuruluşlarının taşradaki temel örgütlenme esaslarını, yukarıda belirtildiği gibi açıkladıktan sonra, 127. maddesinde de, yerinden yönetim kuruluşları olarak, yerel yönetimleri ele almaktadır. Anayasada, "İl, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileri" olarak tanımlanan yerel yönetimlerin "kuruluş ve görevleri ile yetkileri yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla" düzenlenmek durumundadır.

Bu Anayasa hükümleri, yerel yönetimlerin, tıpkı merkezi idare kuruluşları gibi, gücünü Anayasadan alan bir Devlet organı olduğunu göstermektedir.

Anayasada belirtilen, "idare" ye ilişkin bu temel ilkelerin ayrıntıları, bakanlıkların teşkilat, görev ve yetkilerine ilişkin 3046 sayılı Kanunla 5442 sayılı İl İdaresi Kanununda düzenlenmiştir.

2.2. 3046 Sayılı Kanun

3046 sayılı Kanun, "Kurum hizmetlerinin düzenli, süratli, etkin, verimli ve ekonomik şekilde yürütülebilmesi için bakanlıkların kurulmasına, teşkilat, görev ve yetkilerine ilişkin esas ve usulleri düzenlemek" amacıyla çıkarılmıştır. Bu Kanuna göre, "Bakanlıkların kuruluş amaçlarını gerçekleştirmek ve yürütmekte oldukları hizmetleri vatandaşlara sunmak" üzere bakanlıkların taşrada üç türlü teşkilat kurabilecekleri öngörülmektedir:

- a) İl valisine bağlı il kuruluşları,
- b) Kaymakama bağlı ilçe kuruluşları,
- c) Doğrudan merkeze bağlı taşra kuruluşları.

Bakanlıkların ve bağlı teşkilatın taşra kuruluşları; 3046 sayılı Kanuna, bakanlıkların teşkilat kanunlarına ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ile belirlenen esaslara uymak zorundadır. Kanunda "Ülke düzeyinde yerine getirilmesi gereken hizmetler için taşra teşkilatının il ve ilçe kuruluşu şeklinde düzenlenmesi esastır" hükmü bulunmaktadır. Görüldüğü gibi, 3046 sayılı Kanun da il sistemini temel almakta, birden çok ili içeren alanlarda kurulacak teşkilata ancak zorunlu nedenlerle izin vermektedir.

2.3. İl İdaresi Kanunu

İl sisteminin ayrıntılarını 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu göstermektedir. İl

İdaresi Kanunu, Anayasada ve 3046 sayılı Kanunda belirtilen esasları (il ve diğer kademeli bölümleri, il idaresinde yetki genişliği esasını, il ve ilçeleri esas alarak teşkilat kurma zorunluluğunu ve bölgesel kuruluşların kurulma biçimini) tekrarladıktan sonra il sisteminin temel yapısını şöylece kurmaktadır:

"İl genel idaresinin başı ve mercii validir. Bakanlıkların kuruluş kanunlarına göre illerde lüzumu kadar teşkilatı bulunur. Bu teşkilatın herbirinin başında bulunanlar il idare şube başkanlarıdır. Bunların emri altında çalışanlar ilin ikinci derece memurlarıdır. Bu teşkilat valinin emri altındadır." Kanunda, adalet ve askerlik daireleri, belirlenen esaslar içinde, bu hükmün dışında bırakılmıştır. Bunlar dışında, il sistemi içinde teşkilatlanan tüm kamu kuruluşları, İl İdaresi Kanununun yukarıda açıklanan 4. maddesinin kapsamı içinde bulunmaktadır.

3. MERKEZDEN YÖNETİM VE İL SİSTEMİ

Anayasamıza göre, yukarda da belirtildiği gibi, idarenin kuruluş ve görevleri merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanmaktadır. Anayasada bu sistemlerden hangisine ağırlık verileceği belirtilmemiştir. İdarenin kuruluş ve görevlerinin saptanmasında her iki sistem de uygulanabilecektir. Bu sistemlerin uygulanışında ağırlığın hangi tarafa kaydırılabileceği konusu TBMM'nin takdirine ve yasal düzenlemeye bırakılmıştır. Bugünkü yasal düzenleme içinde de merkezden yönetim sistemi, çok büyük bir ağırlıkla, aşırı bir biçimde, uygulamada bulunmaktadır.

İl sisteminin oluşumu bu olguya, kuşkusuz, çok sıkı bir biçimde bağlıdır. Bir ülkede merkezden yönetim ne derece ağırlıklı ise, o ülkede, yetki genişliği çerçevesinde, valilere ve diğer kamu kuruluşlarına verilen yetkiler de o derece fazla olacak, bu kuruluşların gücü artırılabilecektir. Yerinden yönetim ağırlıklı bir sistemde ise valilerin ve merkeze bağlı kuruluşların görev ve yetkileri azalacak, il sisteminin fazla bir önemi kalmayacaktır.

Şu halde il sisteminin tartışılmasından önce, Türkiye, bugünkü ağırlıkla merkezden mi yönetilmeli yoksa daha yetkili ve etkili bir yerinden yönetim modeline mi geçilmeli, sorusuna yanıt aramak gerekiyor.

Devletin, sayılması olanağı bulunmayacak derecede, çok ve ayrıntılı görevleri vardır. Bunların tek bir organ tarafından yürütülmesi olanağı yoktur. O halde,

Devlete ait görevlerin, kamu yönetimini oluşturan çeşitli organlar arasında bölüştürülmesi gerekmektedir. İşte bu bölüştürmede uygulanan yöntemlere göre, "merkezden yönetim", "yerinden yönetim" ve "yetki genişliği" gibi yönetim teknikleri kullanılmaktadır.

Merkeziyetçi bir sistemde Devlet bütün kamu görevlerini merkez ve merkeze bağlı taşra kuruluşları eliyle yerine getirir. Önemli tüm kararlar merkez kuruluşları kademesinde alınır. Merkezi idarenin taşra kuruluşlarının tek görevi merkezden gelen emirleri veya talimatı uygulamaktır.

Yerinden yönetim sisteminde bazı kamu görevlerinin yürütülmesi görevi merkezi yönetime (hükümete) bağlı olmayan, (merkez hiyerarşisi dışında olan), otoritesini Anayasadan ve yerel halkı temsil etme gücünden alan yerel yönetimlere (ve bunların organlarına) verilmektedir.

Yerinden yönetim iki ayrı biçimde oluşmaktadır. Bunlardan birincisi İdari yerinden yönetim olmakta, kamu hizmetlerine ilişkin bir kısım görev ve yetkiler, belli bir coğrafi alanda (köy, belde, il, ilçe ve bölgede), halkın seçtiği meclislere bırakılmaktadır. Yerel meclisler ve bunlara verilen görev ve yetkiler kanunla düzenlendiğine göre, bunları tam bağımsız saymak mümkün değildir. Yerel yönetimler, kanunla verilen özerklik sınırları içinde çalışmaktadırlar. Buna mali özerklik de dahildir. Merkezi yönetim, mali ve idari özerkliğin, kanunla belirlenen sınırları içinde kullanılıp kullanılmadığını denetlemeye yetkilidir.

İkinci tip yerinden yönetim kuruluşları, hizmet yerinden yönetim kuruluşlarıdır. Bunlar belli bir coğrafi alanla sınırlı olmaksızın, belli bir idari görevden ya da görev grubundan sorumlu kılınmışlardır. Bunlarda yönetim, ya aynı meslek ya da sosyal gruplar tarafından kendi aralarında yapılan seçimle oluşmakta ya da vesayet makamları tarafından atanan yönetim kurulları eliyle yürütülmektedir.

Görevlerin yürütülüşünde bir de yetki genişliği sözkonusu olmaktadır. Burada, merkezi idare, kendisine bağlı bir kısım taşra memurlarına (valilere ya da bölge müdürlerine) bazı konularda karar alma yetkisi vermektedir. Yetki genişliği, merkezi idarenin hiyerarşik kademeleri arasında yetkilerin dikey dağılımını belirleyen bir yönetim tekniği olmaktadır. Hizmetler arttıkça ve bunun coğrafi dağılımı genişledikçe, merkezden uç noktalara doğru bir teşkilatlanma zorunluluğu ortaya çıkmakta ve merkeze hiyerarşi içinde bağımlı olan bu kuruluşlara, yine merkezin kontrolü ve yönlendirmesi altında bazı yetkiler tanınması gerekmektedir.

İl İdaresi Kanunu, ülkemizde, valiyi, il alanında, karar verme ve yönetme yönünden, tek yetkili kabul etmektedir. Diğer il kuruluşları valiye karşı sorumludurlar. Aslında merkeze ait yetkilerin valiye devredildiği il sistemi, merkezden yönetimin, yetki genişliği yoluyla kısmen hafifletilmiş bir biçimi olmaktadır. Zira il'e aktarılan yetkiler ancak merkezin talimatı ve yönlendirmesine uygun olarak kullanılabilen, böylece merkez, aslında, temel yetkileri kendi elinde bulundurmaktadır.

4.İL SİSTEMİNDE MÜLKİ İDARE AMİRLERİNE TANINAN YETKİLER

Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun olduğum 1947 yılından itibaren, bir uygulayıcı olarak, il sistemi içinde görev aldım ve emekliğe ayrıldığım 1981 yılına kadar, bucak müdürü, kaymakam, mülkiye müfettişi, genel müdür, müsteşar yardımcısı, vali ve müsteşar olarak, 35 yıl bu sistemin her kademesinde çalıştım. Emekliye ayrılışımdan bu yana da, en azından teorik olarak, konunun içindeyim. 50 yıla yakın bir süredir, il sistemine ilişkin olarak, hemen tüm meslektaşlarımdan işittiğim en önemli yakınma, yetkisizlik üzerinde yoğunlaşmaktadır. İdarede herkes yetki darlığından şikayet etmekte, hizmetin gerektiği kadar iyi yürümemesini yetkilerin azlığına bağlamaktadır. Bu açıdan İl İdaresi Kanunu ile mülki idare amirlerine (valilere ve kaymakamlara) verilen yetkilere kısaca göz atmakta yarar görülmektedir.

İl sistemi içinde valinin görev ve yetkilerini şöylece özetleyebiliriz:

- 1) Vali ilde Devletin ve hükümetin temsilcisi ve ayrı ayrı her bakanın mümessili ve bunların idari ve siyasi yürütme vasıtasıdır.
- 2) Vali il genel idaresinin başı ve merciidir. İlde çalışan tüm kamu kuruluşları (askeri ve adli daireler dışında) valinin emri altındadır. Valiler ilin genel idaresinden her bakana karşı ayrı ayrı sorumludurlar.
- 3) Bir kısım üst kademe memurları dışında, il'e atanan tüm memurların istihdam yerleri valiler tarafından saptanır. Bunların il içinde yer değiştirmeleri de valinin yetkisi içinde bulunmaktadır.
- 4) Merkez tarafından atanacağı belirtilmemiş memurlar valiler tarafından atanır ve yerleri değiştirilir.

5) Bakanlıklar ve tüzelkişiliği haiz genel müdürlüklerle il kuruluşları arasındaki tüm yazışmalar validen geçmek zorundadır. (Teknik ve hesabatı ait işlerde il idare şube müdürlüklerine vali adına imza yetkisi verilebilmektedir.)

6) Vali, kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet kararlarının neşir ve ilanını ve uygulanmasını sağlamak ve bakanlıkların talimat ve emirlerini yürütmekle ödevlidir. Bu işlerin gerçekleştirilmesi için gereken bütün tedbirleri almaya yetkilidir. Vali bu amaçla genel emirler çıkarabilir ve bunları ilan eder.

7) Vali, il'de, askeri ve adli daireler dışında kalan, yerel yönetimler dahil, tüm kamu kuruluşlarını ve özel işyerlerini denetleyebilir.

8) Vali il'in her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur.

9) Vali, il'de teşkilatı veya görevli memuru bulunmayan işlerin yürütülmesini, bu işlerin yürütülmesiyle yakın ilgisi bulunan herhangi bir idare şube veya daire başkanından isteyebilir.

10) Vali, il içindeki idare ve müesseselerde çalışan uzman veya fen kollarına dahil memur ve müstahdemlerden, asli vazifesine halel getirmemek şartıyla, il'in genel ve mahalli hizmetlerine müteallik işlerin görülmesini isteyebilir.

11) Vali, il sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir.

12) Vali, emri altında bulunan bütün memurlara, uyarma, kınama ve beş günlüğe kadar aylıktan kesme cezası vererek uygular. Daha ağır disiplin cezası verilmesi için de yasal mercilere teklif ve talepte bulunabilir.

13) Vali, birkaç il'e şamil memuriyetlerin kendi ilindeki işlerini de gözetim ve denetime yetkilidir.

14) Vali, denetlemeleri sırasında, işbaşında kalmalarında mahzur gördüğü bütün memur ve müstahdemlere işten el çektirebilir.

15) Vali, il sistemi içinde çalışan bütün memurların ya birinci ya da ikinci derece sicil amiridir.

İl'de valilere tanınan ve yukarıda en önemlileri özetle belirtilen bu yetkiler ilçede, hemen hemen aynen, kaymakamlara verilmiştir.

Görüldüğü gibi il sistemi, mülki idare amirlerinin (il'de valilerin, ilçede kaymakamların) yetkileri çerçevesinde oluşturulan bir örgütlenmeyi ifade etmektedir.

5. İL SİSTEMİNDE SORUNLAR

Vali ve kaymakamlara verilen bu yetkileri, bunları uygulamış, meslekten bir kişi olarak, yetersiz bulduğumu söyleyemiyorum. Ancak hemen ifade edeyim ki, burada amacım, il sisteminin hiçbir sorunu olmadığını, mükemmel yürüdüğünü söylemek değildir.

Önce sistemin kendisinden kaynaklanan çok önemli sorunlar olduğunu belirtmeliyim. Ayrıca, bunların dışında, merkez organlarında ve il kuruluşlarında çalışan personelin ve milletvekilleriyle politikacıların anlayış ve davranışları bir çok sorunlar yaratmaktadır. Aslında bunlar da il sisteminin özünü çok yakın ilişkilidir. Etkili ve yetkili kişilerin davranışları, çoğu kez, yasal hükümlerle çatışmakta ya da yasaların aynen uygulanmasını güçleştirmekte hatta engellemektedir.

5.1.Merkez Politikacıları ve Bürokrasisi İle Vali Çatışması

Önce sistemi uygulanamaz hale getiren davranış bozukluklarından söz etmek istiyorum. İl sisteminde, taşra yönetimine ilişkin merkez yetkilerinin valilerde toplandığını yukarıda belirtmiştik. Buna karşın, bakanlar ve bakanlıklar bürokrasisi, genellikle, kendi etkinliklerini azaltıcı nitelikte gördükleri il sistemine direnmek eğilimindedirler. İl'e devredilen yetkilerin temel kaynağını kendilerinde görmeleri, bu davranışlarında kendilerini haklı görmelerine neden olmaktadır. Gerçekte, valinin elinde, kendini savunacak bir İl İdaresi Kanunu vardır ama, bakanlıkların elinde de, bundan çok daha güçlü silahlar; planlama, bütçe yapma, ödenek tahsis etme, personeli atama ve yerdeğiştirme (buna vali de dahil) ve emir verme gibi çok etkin yetkiler, bulunmaktadır. Aslında bu yetkilerin yasal kaynağı da (bakanlıkların teşkilat kanunları) vardır. Bu durumda, İl İdaresi Kanunu ile bakanlıkların teşkilat kanunları, il bazında, çarpışmaktadırlar.

Bu çatışmada politikacılar (bakanlar ve milletvekilleri dahil) merkez bürokrasisinin yanındadırlar. Özellikle her dönemde iktidar partisine mensup politikacılar, seçimlerden aldıkları güçle, iktidarlarını hiç kimse ile paylaşmak istememekte, bu nedenle de ne yerinden yönetime, ne de yetki genişliğine

fazla bir önem vermemektedirler. Tüm yetkilerin merkezde, bakanlıklarda toplanması onların işine gelmektedir. Politikacılar, seçim çevreleri ile ilgili işlerini, Ankara'da, daima yakından işbirliği içinde buldukları bakanlar ve üst düzey bürokratlarla çok daha kolay biçimde çözümlenebilmekte, gerekli kararları alabilmektedirler.

Bu kararların, yerel düzeyde, ister yerinden yönetim, ister yetki genişliği çerçevesi içinde, alınması olanağı, bir çok durumlarda, hemen hemen yok gibidir. Zira bunların karşısına, çoğu kere, aksi yönde yerel gerçekler ve sorunlar çıkmaktadır. Politikacılar, yerel düzeyde, herkesin gözü önünde, bu gerçeklerin ve sorunların karşısına geçip de, bunlara aykırı bir karar empoze etmenin siyasi sorumluluğunu üstlenmek istemezler. Buna karşın, bakanlıklarda alınan kararlar anonimdir ve bunların siyasi sorumlusunu bulmak çok güçtür. Devletin yüksek menfaatleri, bu tür kararlar için de, gerekçe olarak ileri sürülebilmektedir.

Bu noktada, tüm yetkileri ellerinde bulundurmamak isteyen merkez bürokratları ile, merkezde bulunan yetkileri kendi siyasal amaçları için kolaylıkla kullanabilen merkezdeki iktidar politikacıları, anlayış ve davranış birliği içinde bulunmaktadır.

Aslında vali de merkeze bağlıdır ve merkezin taşradaki sorumlu elemanıdır. Ancak, bulunduğu il'deki sorunlar ve gerçeklerle iç içe yaşaması, onu, içinde yaşadığı il'e ve il halkına, hiçbir politik ayırım gözetmeksizin, duygusal bağlarla da bağlamakta ve merkeze karşı gerektiğinde, il'ini, il halkının sorun ve gerçeklerini savunabilmektedir. Bu, bazen, merkezin günlük ve genel politikasıyla bağdaşmamakta ve merkezle (ya da merkezdeki bazı bürokrat ve politikacılarla) vali arasında çatışmalar çıkabilmektedir.

Bu çatışmalar, çok ender olarak, ulusal tercih ile yerel tercih karşılaştırması gibi ciddi nedenlere dayanır. Çatışmanın kaynağı, çoğu kez, günlük politiklardır. Ancak, bir bakanın ya da bir milletvekilinin günlük politikaya ilişkin kararları, çok kolaylıkla, ulusal tercih kavramı içine alınabilmektedir. Bunun sonucu olarak da vali, çatışmanın türüne ve şiddetine göre, oradaki çalışma süresine bakılmaksızın, merkeze alınabilmektedir.

Yasal kanallardan gelen emir ve talimatlara valinin, kuşkusuz uyması beklenir. Gerçekte, bunlar arasında, yerel özelliklere göre, sakınca doğurabilecekler olabilir. Bu durumda vali, emrin uygulanmasında çıkabilecek sakıncaları bir raporla merkeze iletacaktır. Buna rağmen aynı emirde ısrar ediliyorsa vali bu emri uygulamak zorundadır. Vali emrin uygulanmasını çok sakıncalı

görüyorsa, sahip olduğu ikinci seçenek istifa etmektir. Hemen belirtmeliyim ki yasal kanallardan gelen emirlerden dolayı vali ile merkez arasında çatışma çıktığı olaylar çok enderdir. Asıl çatışmalar, özel kanallardan gelen istek ve talimatlardan kaynaklanmaktadır. Bunların sahipleri de iktidar partilerinin milletvekilleri, parti il başkanları ve parti ileri gelenleridir. Yasal olmayan bu kanallardan gelen istek ve talimatların yerine getirilmemesi de valinin kısa süre içinde geri alınmasına yol açabilmektedir.

Valinin il'deki otoritesini, dolayısıyla da başarısını etkileyen en önemli unsur, merkez bürokrasisinin, kendilerine bağlı il kuruluşları üzerinde, istediklerini kesin biçimde yaptırma konusunda, hiçbir engel tanımayan (vali, bir çok durumlarda, onların karşısına yasal ya da il gerçeklerine dayalı engeller çıkarabilmektedir) tam bir egemenlik kurma arzularıdır. Merkez bürokrasisinin bu egemenlik arzuları günün iktidar politikacıları tarafından da, yukarıda belirttiğimiz nedenlerle desteklenmekte, bu da onların vali karşısındaki gücünü artırmaktadır.

5.2.Merkezden Yönetim Sisteminin Etkisi

Merkezden yönetim sisteminde, valilerin yetkileri, yasalarla ne derece artırılırsa artırılsın, merkez politikacıları ve merkez bürokrasisi ile mülki idare amirleri arasındaki bu çatışmayı ortadan kaldırmak olanaksızdır. Bilindiği gibi, her iktidar, özellikle valileri, kendi anlayışlarına uygun kişilerden seçmektedir. Merkez ve yerel düzeydeki anlaşmazlık ve çatışmalar, buna rağmen, belki biraz gecikerek de olsa, ortaya çıkmaktadır. Bunun nedenleri sistemin kendi içindedir. Merkezden yönetimde yetkinin kaynağı kesin olarak merkezde olmak zorundadır. Bu, merkezden yönetimin temel karakteridir. Özellikle hizmet tercihlerine ve paraya dönük yetkiler de, hiç kimse ile paylaşılamayacak derecede tatlıdır ve önemli bir güç kaynağıdır. Merkezden yönetimde yetki genişliği, bu temel karakteri bozamaz, değiştiremez. Elli yıla yaklaşan demokratik hayatımız da bu kuralı ispatlamış bulunmaktadır. Bu gerçek, yetki genişliğini artırarak, taşradaki sorunları, merkeze gitmeden çözüme önerisi getirenlere de yeterli bir yanıt olur kanısındayım.

6. MERKEZDEN YÖNETİMİN ANLAMI

Bunun nedenini anlayabilmek için merkezden yönetimin anlamı üzerinde kısaca durmakta yarar görülmektedir.

Merkezden yönetimde;

- a) Herbir hizmetin, nerede, nasıl ve ne ölçüde yapılacağı Ankara'da planlanıp kararlaştırılmaktadır.
- b) Yatırım kararları, en ince ayrıntısına kadar Ankara'da alınmaktadır.
- c) Hizmetlerle ilgili personel kadroları Ankara'da saptanmakta, personelin en uç birimlere kadar dağılımı, atanması ve yer değiştirmesi, her türlü özlük işleri Ankara'dan yapılmaktadır.
- d) Taşrada yürütülecek tüm kamu hizmetleriyle ilgili her türlü harcamaların miktarı Ankara'da saptanmakta, ödenekleri, il ve ilçelerdeki tüm kamu kuruluşlarına, ayrı ayrı, Ankara'dan gönderilmektedir.1

Merkezden yönetim sisteminde, bu temel yetkiler, ister istemez merkezin elinde olacaktır. Bunların bir kısmı, yetki genişliği ile il'e aktarılsa bile, bunların uygulanışında, vali ile merkez arasında, yukarıda belirtilen çatışmalar kaçınılmaz biçimde ortaya çıkacaktır. Yukarıda tanımlanan yetkilerin valiyeye aktarılması ise, valilerin diktatörlüğüne neden olacak, daha büyük karışıklıklar yaratacaktır. Zira demokratik karar ve denetim mekanizmaları oluşturulmadan bir kişiye bu kadar fazla yetki verilmesi demokratik sisteme aykırıdır.

Burada bir kısır döngü ortaya çıkmış gibi görünmektedir. Planlama, karar verme, yönetme, personel atama ve kaynak ayırma gibi yönetim yetkileri merkezde olduğu sürece il sistemini gerçek anlamda güçlendirmek mümkün değildir. Diğer yandan bu yetkileri valilere bırakmak da başka sakıncalara yol açacaktır. O halde bu kısır döngüden nasıl çıkmak gerekecektir? Buna yanıt vermeden önce yukarıda anlamını kısaca özetlediğimiz merkezden yönetimin sakıncaları üzerinde duralım.

7. MERKEZDEN YÖNETİMİN SAKINCALARI

Merkezden yönetimin sakıncalarını şöylece özetleyebiliriz:

- a) Gerekli gereksiz tüm bilgilerin merkezde toplanması, her türlü emirlerin merkezden verilmesi, pek çok kararın merkezde onaylanması, her türlü ödenek tahsis yetkisinin merkeze ait olması, yerel gereksinimlerin, ne derece küçük olursa olsun, karşılanabilmesi için, bu gereksinim ve derecesinin mer

1 Kamu Yönetimi Araştırması Yerel Yönetimler Araştırma Grubu Raporu, TODAİE Yayınları No. 247, Ankara 1992 (Makalenin yazan bu araştırmaya "raportör araştırmacı" olarak katılmıştır).

keze kabul ettirilmesi zorunluluğu ve her türlü personel hareketinin merkezin izniyle yapılması;

(1) Kırtasiyeciliği artırmakta, işleri geciktirmekte, acil gereksinimlerin karşılanamamasına ve yerel özelliklerin dikkate alınamamasına yol açmaktadır.

(2) Hizmet ve yatırımlarda uygunluk ve yerindelik olasılığını azaltmaktadır.

(3) Yerel halkın, kendisini çok yakından ilgilendiren ve etkileyen kamu hizmetleriyle hiçbir bağıntısı olmamaktadır.

(4) Taşra memurlarını, merkeze yazı yazan, soran, emir bekleyen ve ancak kendisine gelen emirleri uygulayan robot kişiler haline getirmekte, onların yaratıcılığını yok etmektedir.

(5) Kamu kaynaklarının, iktidar partisi hesabına, daha yanlı ve partizanca kullanımına yol açmakta, bunun yerel düzeyde denetimine imkan vermemektedir.

b) Merkezden yönetimin, tüm hizmet alanlarıTr ve tüm ülkeyi kapsama zorunluluğundan kaynaklanan, karmaşık ve katı bir muhasebe sistemi vardır. Bu yöntem, ne derecede güvenilir olursa olsun, hizmeti yavaşlatmakta, hizmette etkinliğin sağlanamamasına yol açmaktadır.

c) Hizmetlerle ve kaynak dağıtımı ile ilgili tüm yetkilerin merkezde toplanması, bunlardan yararlanmak isteyen ya da bunlarla ilişkisi olan herkesin Ankara'ya akın etmesine ve Ankara'da yönetimin tıkanmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu sistem, tüm politik faaliyetlerin Ankara'da yoğunlaşmasına neden olmakta, politikacının taşrada deneyim kazanmasını ve yetişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

d) Bu sistem içinde mülki idare amirleri, temel sorumluluklarından biri olan, koordinasyon sağlama görevlerini de, yeterince başarılı bir biçimde yerine getirememektedirler. Bunun nedenleri yine merkezîyetçi tutumdan kaynaklanmaktadır. Bugün yerel nitelikli pek çok hizmet, merkezden, ayrı ayrı bakanlıklar tarafından, bunların taşra uzantısı olan ayrı örgütler eliyle yürütülmektedir. Merkezde bazı yatırımlar için, sektörel bazda kısmen koordinasyon yapıldığı kabul edilse bile, belli bir coğrafi alan içinde yürütülen ve birbirlerini etkileyeceğinden kuşku olmayan çeşitli hizmetler arasında, alan koordinasyonu hemen hemen hiç yapılmamakta ya da yapılamamaktadır.

Bunun en önemli nedeni, etkinliğin ve koordinasyonun en önemli öğeleri olan planlama, karar verme ve kaynak ayırma görev ve yetkilerinin tümüyle merkeze ait olmasıdır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, merkezden yönetim il sisteminin temel kaynağıdır. Kuvvetli bir merkeziyetçi sistem valilik sistemini yaratan en önemli etkidir. Ancak aynı merkeziyetçi sistem, yetkilerini il'e aktarmakta, sistemin gereği olarak, hasis davranacağı ve temel iktidar gücünü elinde bulundurmamak isteyeceği için, güçlü bir valilik sisteminin oluşmamasının da nedeni olmaktadır. Bu, merkezden yönetimin bir çelişkisidir.

Bu durumda çelişkiden nasıl kurtulabilir ve çözüm nasıl olmalıdır?

8. ÜLKE BİRLİK VE BÜTÜNLÜĞÜNÜN KORUNMASI VE YERİNDEN YÖNETİM

Türkiye'nin yönetim yapısı açısından iki önemli sorunu vardır. Bunlardan birincisi, Türkiye'nin üniter yapısını korumak, ülke birlik ve bütünlüğünü zedelemeyecek bir yönetim sistemi oluşturmaktır. Kanımca amaç, ülkemizin etnik ve kültürel mozağini bir yönetim birlik ve bütünlüğü içinde tutmak ve korumak olmalıdır. Bu amacın gerçekleşmesi ancak demokratik yol ve yöntemlerle sağlanabilir. Halkın benimsediği ve istediği bütünlüğü hiç kimse bozamaz. İkinci önemli sorun, ülkenin idari yapısında aşırı merkeziyetçiliğin yarattığı sıkıntılardır. Merkezden yönetimin kaynak savurganlığına yol açtığı, kamu yönetiminde etkinlik ve verimliliği sağlayamadığı, bunun da kalkınmamızı geciktirdiği, artık herkes tarafından bilinen ve söylenen bir gerçektir. Bugün, iktidarda olsun, muhalefette olsun, tüm liderler aşırı merkeziyetçilikten yakınmaktadırlar. Merkezden yönetimin bu yakınmalara neden olan sakıncaları yukarıda da belirtilmiştir.

Bu iki sorunun birlikte çözülmesi, getirilecek önerilerin birbirlerini olumsuz yönde etkilememesi gerekmektedir. Diğer bir deyimle, kamu hizmetlerini yürütme açısından yerinden yönetime geçmek, ülke birlik ve bütünlüğünü bozacak bir biçim almamalı, buna karşılık, ülke birlik ve bütünlüğünü sağlamak için de sakıncaları artık kanıtlanmış olan merkezden yönetim, izlenmesi gereken tek yol olarak görülmemelidir.

9. ÇÖZÜM YOLU ARAYIŞLARI

9.1. Yerinden Yönetim ve İl Sistemi

Bu iki yönlü yararı sağlayacak, birbirlerini olumsuz yönde etkilemeyecek bir idari sistemin çekirdeği, aslında Türkiye'de mevcuttur. İl sistemiyle yerinden yönetim sistemini bünyesinde birleştiren bu sistem, Fransız idari yapısından alınmakla birlikte, yüzyılı aşkın bir süredir ülkemiz idari yapısıyla bütünleşmiş ve bünyemize uygun bir idari gelenek oluşturmuş olan il özel idareleridir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, aşağı yukarı 1950 ye kadar, özellikle yol, su, eğitim, sağlık ve sosyal yardım konularında tüm hizmetler il özel idareleri tarafından yürütülürken, merkez politikacılarının hizmet tercihlerinde söz sahibi olma istekleri ve merkez bürokrasisinin kuvvetlenmesi, bu idarelerin gittikçe zayıflamasına ve hizmetlerin merkez kuruluşlarının eline geçmesine neden olmuştur. Kaynakları bilinçli bir biçimde kurutulan il özel idareleri iş yapamaz hale getirilmiş, özel idarelerin yürüttüğü hizmetler, bakanlıklara bağlı olarak kurulan yeni kuruluşlara geçmeye başlamıştır.

İl özel idaresi, demokratik ve özerk bir yerinden yönetim kuruluşudur. Karar organları halkın oylarıyla oluşmaktadır. Diğer yandan, Bakanlar Kurulu tarafından Devletin ve hükümetin temsilcisi olarak atanan vali, il özel idaresinin yürütme organı olarak görev yapmaktadır. Bu, bir açıdan, bazı koşulları yerine getirilmek kaydıyla, yerinden yönetim sistemi ile il sistemini bünyesinde birleştiren bir idari yapı ortaya çıkarmaktadır. Değiştirilmesi gereken koşulların başında da, il özel idarelerini, bugün il'de merkezi idare kuruluşları tarafından yürütülmekte olan kamu hizmetlerinin hemen tümünden sorumlu hale getirmek ve mali açıdan da, bu hizmetlerle orantılı biçimde kuvvetlendirmek, gelmektedir.

İl sistemiyle bütünleşmiş bir yerinden yönetim sisteminde, il özel idareleri, ilde; eğitim, sağlık, bayındırlık ve imar, çevre sağlığı, sosyal yardım, köy su ve yolları, tarımsal ve hayvansal gelişme, kültür, turizm, gençlik ve spor gibi kamu hizmetlerini üstlenebilir ve böylece ülkemizde merkezden yönetimin tüm sıkıntıları ortadan kalkabilir. Bunun için, bu hizmetler, il özel idarelerine, tüm kaynakları, personeli ve araç gereciyle birlikte geçmelidir. Bu, Devletin gücünü kaybetmeksizin merkezi yönetimin güçülmesi anlamına gelmektedir.

9.2. Yeni Sistemin Yararları

Bu sistemin yararlarını şöylece özetlemek mümkündür:

a) Etkin bir hizmet üretimi için gerekli tüm yetkiler; planlama, tercih yapma, karar verme, kaynak tahsis etme, yönetme, koordine etme ve denetleme yetkileri, tek bir yönetim içinde birleştirilmiş ve bugünkü il sistemini işlemez hale getiren en önemli sakıncası giderilmiş olacaktır. İl sisteminde bu yetkilerin en önemlileri merkezdedir ve validen, bu koşullar altında, il'i yönetmesi istenmektedir. Bunun başarılı sonuç vermesi mümkün değildir ve olamamıştır.

b) Karar alma ve uygulama yetkisinin il'de olması, iller arasında bir kalkınma yarışına ve rekabete yol açacak ve bunun çok olumlu sonuçları görülecektir.

c) Hizmetler ve kararlar üzerinde halkın yakın denetimi olması, yöneticilerin, toplumun gereksinimlerine ve bu gereksinimlerin giderilme yöntemlerine daha duyarlı ve titiz olmasını sağlayacaktır.

d) Seçilmiş meclisle Bakanlar Kurulunca atanmış bir kişinin birlikte çalışması, karşılıklı kontrol mekanizmaları oluşturacak, bu da hizmet etkinliğini artıracaktır. Böyle bir sistem içinde, ne yürütmeden sorumlu vali bir diktatör gibi davranabilecek, ne de halkın seçtiği meclis, kendisini herşeyin üstünde, eski deyimle, layüsel görecektir. Böylece, her iki taraf da, yasalarla belirlenen yetki çerçevesi içinde kalmaya itina göstereceklerdir.

e) İllerde yerinden yönetime geçilmesi, tüm idari, teknik ve politik faaliyetlerin bir merkezde, Ankara'da yoğunlaşmasını Önleyecek, merkezdeki çalışmaların daha gerekli ve olumlu yönlere kaydırılmasına yardımcı olacaktır. Bakanlıkları, ülke yönetiminde, beynsel faaliyetlerin gerçek bir merkezi durumuna getirmenin tek yolu, başka ülkelerde de yapıldığı gibi, bunları, ayrıntı sayılabilecek görev ve yetkilerden arındırmak ve yerel nitelikli görevlerin sorumluluğunu, yine üniter Devlet organlarından biri olan, yerel yönetimlere bırakmaktır.

f) Vatandaşların siyasal bilinçleri ve kamu hizmetlerine karşı duyarlılığı ve sorumluluk duyguları yerinden yönetim uygulamasında daha gelişecek ve bu gelişme merkezden yönetime ve TBMM'ne olumlu bir biçimde yansiyacaktır.

g) Yerinden yönetim sisteminde;

- Hizmetlerle karar mercileri birbirlerine yaklaşacak, daha rasyonel ve çabuk bir hizmet üretimi sağlanacaktır.

-Yönetim kararları ve bunların uygulanışı, genel standartlara ve hukuka uymakla birlikte, yerel gereksinim ve özelliklere uygun bir esnekliğe de sahip olacaktır.

- Memurlar, emir ve talimatları yukarıdan bekleme alışkanlığından kurtulacak, hizmet ve yatırımlara ilişkin her türlü hazırlığın yapılmasında ve kararların oluşmasında etkin bir yer alacak, bu da onların girişim gücünü ve yaratıcılığını artıracaktır.

9.3. İl Özel İdareleri ve Vali

Önerdiğimiz yerinden yönetim uygulaması içinde, il özel idareleri, merkezi yönetim kuruluşları tarafından il’de yürütülen hemen tüm yerel nitelikli hizmetleri üstlenen, yürütülebilir karar alma yetkileri olan, halk katılımı ve denetimine açık, mali kaynakları ve kaynak yaratma gücü artırılmış, güçlü bir yerel yönetim birimi olarak düşünülmektedir.

Burada, il özel idareleri açısından öngörülen en önemli değişiklik, "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı"nda da belirtilen, "Yerel halkın hizmetlerine yönelik kamusal etkinliklerin önemli bir payını düzenleme hak ve ehliyetini" bu idarelere tanımaktır. Merkezden yönetmenin Türk yönetim sisteminde neden olduğu tıkanıklığın giderilmesi için bundan başka bir çözüm de görülüyor.

Burada üzerinde durulması gereken tek bir nokta var. Bu kadar kapsamlı bir sistem değişikliğini, il özel idareleri ve Kamu Yönetimi Araştırmasında (KAYA Projesi) kurulması öngörülen ilçe özel idareleri, içinde bulunulan, koşullarda karşılamaya hazır mıdır? Zira, en azından Cumhuriyetten bu yana, bu hizmetler merkezinde, il’de valinin, ilçede kaymakamın en önemli rolü oynadığı il sistemi içinde, merkezden, merkez kaynakları ve personeli ve merkezi planlama ile yürütülmüş ve yönetilmiştir. Böyle bir merkezden yönetim sisteminden, birden bire, tüm demokratik özellikleriyle, yerinden yönetime geçmek kuşkusuz kolay olmayacaktır.

İşte bu noktada, köktenci sistem değişikliğini rahatlatacak en önemli öğeler olarak, vali ve kaymakamlar akla gelmektedir.

Bu yeni sistemde, bir yanda, halkın seçtiği, temel kararları alabilme yetkisi olan meclise ve yürütme kumline sahip, özerk bir kamu tüzelkişisi olarak

il özel idareleri; diğer yanda, uygulamada meclise ve yürütme kuruluna (il daimi encümenine) uzman niteliği ile yardımcı olacak profesyonel yöneticiler, vali ve kaymakamlar, Devletin ve hükümetin de temsilcisi olarak, yürütme organının başında yer alacaklardır.

9.4. Sistemin Özellikleri

Bu sistem içinde;

a) İl ve kurulması öngörülen ilçe meclisleri, yasalara, bakanlar kurulu ya da bakanlıklar tarafından objektif biçimde hazırlanacak olan yönetmeliklere ve genel ilke kararlarına uymak koşulu ile, hizmetlere ve yönetime ilişkin her türlü temel kararları alma yetkisine sahip olacaklardır. Yürütme organları, meclislerin alacağı temel kararlara uymak zorundadırlar. Bu kararlar üzerinde, onay ya da benzeri hiçbir vesayet yetkisi, hiçbir kimsede olmayacaktır. Bu kararlar aleyhine, ilgililer tarafından, ancak yargıya başvurulabilecektir.

b) Diğer yandan, Türkiye üniter Devlet yapısına sahip bir ülkedir. Bunun değişmesi için de, kanımızca, hiçbir neden yoktur. Anayasada belirtilen en önemli yönetim ilkelerinin başında "idarenin bütünlüğü" gelmektedir. Ülkenin milletiyle bölünmez bütünlüğü üzerinde titizlikle durulmaktadır. Üniter Devlet yapısını korumak için, esasen her ikisi de demokratik seçimlerle oluşturulan merkez organları ile yerel yönetimler, özellikle de il özel idareleri arasında tam bir işbirliğine gerek vardır. Biz yerel nitelikli hizmetlerin yerinden yönetilmesi gereğine inanıyoruz. Ancak, bu hizmetlerle ilgili olarak merkezi yönetimin bazı temel sorumlulukları olması gerektiğinden de kuşku duymuyoruz. O halde, yerel hizmetlerin yönetiminde bir ortaklık sözkonusudur. Bu ortaklık içinde, yerel yönetimler, merkezden saptanan objektif hukuk kurallarına uyacak ve bu yönde merkezin denetimi altında olacak; merkezi yönetim de, yerel yönetimlerin hizmetler ve yönetim üzerindeki yetkilerine, hukuka uygunluk dışında, karışmayacak ve diğer vesayet yetkilerini tümüyle bırakacaktır.

c) Bu ortak çalışma ve işbirliğini sağlamanın bir yolu olarak da, merkezin temsilcisi olan vali ve kaymakamlar, tam yetkili il ve ilçe meclisleriyle birlikte, onların aldığı temel ilke kararları doğrultusunda ve hukuk kuralları içinde etkin bir hizmet üretmede yardımcı olacaklardır. Bu, il sisteminin, yerinden yönetim organizasyonu içinde, yeniden yapılanmasıdır. Bu yolla, idari reform, hem il sisteminde, hem de yerel yönetimlerde gerçekleşmiş olacaktır.²

² Bu yazıdaki öneriler yalnızca, il ve ilçe çapında yürütülen hizmetlerle ilgilidir ve il özel idarelerini ve kurulması halinde ilçe özel idarelerini kapsamaktadır. Belediyelerle bir ilgisi yoktur.

10. İL SİSTEMİNİN GELECEĞİ

Daha önce de belirttiğimiz gibi, merkezi yönetimden uzaklaştıkça, bugünkü aklamda, il sistemi kuşkusuz zayıflayacaktır. Ancak yerinden yönetim, ülke çıkarları ve kalkınması için daha yararlı ve gerekli ise, bundan endişe duyulmasına da yer yoktur. Kaldı ki il sistemi, merkezden yönetimin bir parçası olmadan, yerinden yönetim sistemi içine yerleştirilerek, çok daha etkin bir biçimde çalışmalarını sürdürecektir.

Merkezi yönetimin temsilcileri olan vali ve kaymakamların il ve ilçe yerel yönetimlerinde yürütme organı olarak çalışması, demokratik ilkeler açısından, en fazla eleştirilen bir konu olmaktadır. Teorik açıdan bu eleştirilere hak vermemek de zordur. Buna karşın, aşırı merkeziyetçilikten, ülke birlik ve bütünlüğüne zarar vermeden ve hizmet etkinliğini kaybetmeden, yerinden yönetime geçmenin pratik çözümü için de bundan başka bir çare görülmemektedir.³ Önerimiz, her iki sistemin, zararlı sonuçlar verebilecek yönlerini törpülemekte, buna karşın her iki sistemin yararlarını birleştirmektedir. İl sisteminin, önerdiğimiz biçimde, yerinden yönetim sistemine geçmesi, vali ve kaymakamların da, bu sistem içinde görev almasıyla gerçekleşebilir ve başarıya ulaşabilir.

Vali ve kaymakamlarla yerel yönetimlerin bu birlikteliği ne kadar süre devam edebilir? Buna, şimdiden bir ömür biçmek, kuşkusuz olanaksızdır. Ancak ileri aşamalarda, il ve ilçe yerel yönetimlerinin kendi başkanlarını bulacaklarından da kuşku duyulmamalıdır. Yerinden yönetim sistemi, söylediğimiz kapsam içinde yerleştikten ve ülkeye zarar değil yarar getiren bir yapı olarak kendini kabul ettirdikten sonra, il ve ilçe yerel yönetimlerinin başkanları da, tıpkı belediye başkanları gibi, halk yada ilgili meclisler tarafından seçilebileceklerdir.

Bu durumda, merkezi yönetimin bir parçası olarak il sisteminin geleceği nasıl bir biçim alacaktır?

10.1 Yerinden Yönetim Ağırlıklı Bir İdari Yapıda Merkezi Yönetimin Görev ve Yetkileri

Yerinden yönetim ağırlıklı bir idari yapı içinde, yerel yönetim organizasyonu içinden de ayrılmış olan mülki idare amirlerinin ne tür görev ve sorumluluklar alabileceğini anlamak için, bu yeni sistemin merkezi yönetime ne görevler verdiğine bakmak gerekecektir.

³ Bununla ilgili diğer gerekçeler için bakınız: Ziya Çöker. Seçimli Valilik Üzerine Karşıt Düşünceler, Türk İdare Dergisi, Haziran 1993, Sayı: 399.

Yerinden yönetime ağırlık veren bir sistem içinde, merkezi yönetime ait görev ve yetkiler, çok kaba hatlarıyla, şunlar olabilir:

a) Güvenlik hizmetlerini yürütmek,

b) İli aşan ölçekte yapılması gereken hizmetleri ve merkezde bırakılan bir kısım hizmetleri yürütmek, iller arası koordinasyon ve işbirliğini sağlamak.

Merkezden yönetilecek bu hizmetler dışında, yerel yönetimlere bırakılan hizmetler üzerinde de merkezi yönetimin önemli görev ve sorumlulukları olacaktır. Bu görev ve sorumlulukları şöylece özetleyebiliriz:

a) Hizmetin genel politikasını ve bu politikaya uygun standartlarını saptamak ve bunları hukuk normları haline getirmek,

b) Yerel yönetimlere bırakılan hizmetlerin gelişmesini sağlayacak destek hizmetleri vermek, yol göstermek, özendirmek, yardım etmek, eğitmek,

c) Yatırım planlaması yaparak, saptanan hizmet önceliklerine göre, bütçeden ayrılan ödenekleri, objektif kurallar içinde, ilgili yerel yönetim birimlerine göndermek,

d) Yerel yönetimlerce yürütülen hizmetleri ve belli amaçlarla gönderilen ödeneklerin uygulama durumunu, hukuka uygunluk açısından, izlemek ve denetlemek, hukuka aykırı eylem ve işlemleri yargı makamlarına bildirmek,

e) Hizmetlerin, ilgili yerel yönetim birimlerinin ve bunların kullandığı idari yöntemlerin geliştirilmesini sağlamak üzere, inceleme ve araştırmalar yapmak, bunların sonuçlarından standartların yeniden düzenlenmesinde yararlanmak ve bunları tüm ilgililerin yararına sunmak.

Görüldüğü gibi, aşırı merkeziyetçiliğin, ülkenin bütünlüğünü ve üniter devlet yapısını bozmadan terkedildiği ve hizmet etkinliğini demokratik yöntemlerle sağlayıcı yönde yerinden yönetime geçildiği zaman, Devletin görev, yetki ve sorumlulukları, nitelik değişirse bile, azalmamakta, önemini korumaktadır.

Bu durumda, mülki idare amirliği de, merkezi yönetimin değişen görevlerine paralel biçimde kabuk değiştirecek, yine Devletin ve hükümetin temsilcisi olarak, ilde merkezi yönetime verilen görevlerin yürütücülüğünü ve merkezi yönetimle yerel yönetimler arasında, koordine edici, destekleyici, yardım edici, izleyici ve denetleyici görevlerini sürdürecektir.

Burada bir noktayı açıklığa kavuşturmak gerekiyor. Son zamanlarda valilerin seçimle göreve gelmelerinden söz edilmektedir. Üniter bir devlet yapısında valiler merkezi yönetimin temsilcisi olmak durumundadır. Valinin seçimle göreve gelmesi bu üniter yapıyı bozar. Bu, il özel idarelerinde, başkanın seçimle işbaşına gelmesine benzemez. Nitekim biz de, bugün için valinin özel idarelerin yürütme organı görevini sürdürmesini savunmamıza rağmen, koşullar elverdiğinde, valinin bu görevden ayrılmasını ve özel idare başkanlarının da, tıpkı belediye başkanları gibi, seçimle işbaşına gelmesini kabul ediyoruz. Ancak valiyi merkezi yönetimden koparmak, yukarıda da değindiğimiz gibi, Devletin üniter yapısını bozacak ve ülkeyi federalizme götürecektir.

10.2. Bölge Valiliği

Taşrada merkeze ait görevlerin nitelik değiştirmesi ve özellikle de ilde yürütülen merkezi idare hizmetlerinin il özel idarelerine devredilmesi, merkezi yönetimin hizmet ağırlığını bölgelere kaydırarak, o zaman da bölge valiliği gündeme gelebilecektir. Devletin, ili aşan ölçekte enerji, yol, su ve orman gibi teknik ve ekonomik nitelikli hizmetleri, merkezden, bölge valilerine verilecek yetki genişliği çerçevesi içinde, yürütülebilir.

Bölge valilerinin görevleri yalnızca, ili aşan çevreye ilişkin hizmetlerin planlanması, yürütülmesi, koordine edilmesi ve denetimi ile ilgili olmalı, bölge müdürlerinden oluşacak bir yürütme kurulu, bölge valisinin başkanlığında görev yaparak, yürütme kararlarının alınmasında valiyi yardımcı etmelidir. Bölge valisine güvenliğe ilişkin bir hizmet verilmemelidir. Bu görev, il çapında yürütülecek diğer görevlerle birlikte, il valisi tarafından yürütülmelidir. Hizmetleri birbirlerinden farklı olan il valisi ile bölge valisi arasında hiyerarşik bir bağ olmamalıdır. Hizmetlere ilişkin koordinasyon ve bilgi alışverişi ihtiyacı her zaman doğabilecek ve bu durumda son söz, o hizmetten ağırlıklı olarak sorumlu olana ve merkeze ait olacaktır.

11. SONUÇ

Yazımı noktalamadan önce, idari yapımızın yakın bir gelecekte alması gereken biçimini özetlemek istiyorum:

1) Aşırı merkezîyetçilikten vaz geçmeli ve kentlerde belediyelerin ve il ve ilçe çapında da il ve ilçe özel idarelerinin görev yapacağı bir yerinden

yönetim sistemine geçmelidir.

2) Merkezden yönetimin bir uzantısı olmakla birlikte, merkezi yönetimin kaçınılmaz baskısı altında gerçek işlevini yapamayan mülki idare amirliği (il) sistemi ile, yerinden yönetimin ildeki temsilcisi olan ve bugün merkezi yönetimin il kuruluşları tarafından il sistemi içinde yürütülen hizmetleri üstlenecek olan il özel idaresi ve kurulması öngörülen ilçe özel idareleri arasında bir bütünleşme sağlanmalıdır.

3) Halk tarafından seçilmiş, tam yetkili meclisi, güçlendirilmiş mali kaynakları ve personeliyle özerk il ve ilçe yerel yönetimleri, hizmetleri tamamen demokratik yöntemlerle yerinden yöneteceklerdir.

4) Merkezi yönetimin işlevi, yerinden yönetimin hukuki çerçevesini çizmek ve onları destekleyip yardımcı olmak yanında, hukuka uygun bir hizmet yürütümünü sağlayıcı yönde onları izleyip denetlemek olacak, ancak denetim sonuçlarına ilişkin kararlar yargıya bırakılacaktır.

5) Vali ve kaymakamlar, Devletin ve hükümetin ildeki temsilcileri olarak, il ve ilçe yerel yönetim meclislerinde kabul edilecek bütçe ve tercihlere göre ve bunlara karşı veto hakkı olmaksızın, uygulama yapılmasında, profesyonel yöneticiler olarak, yürütme görevi yapacaklardır. Vali ve kaymakamlar, meclis kararları üzerinde, hukuka uygunluk ve kamu yararı açısından sadece yargıya başvurma hakkına sahip olacaklardır.

6) Merkezi yönetimin temsilcileri olan vali ve kaymakamlarla il ve ilçe yerel yönetimleri arasındaki bu birliktelik, idarenin ve ülkenin bölünmez bütünlüğünü pekiştirmekte yarar sağlayacak, hizmetlerin, genel ve yerel kamu çıkarları doğrultusunda ve hukuka uygun biçimde yürütülmesine katkıda bulunacaktır. 7 8

7) Yerinden yönetim sistemi, iiniter devlet yapısına uygun biçimde iyice yerleştikten ve yerel politikacı ve yöneticilerin hizmetlerin yönetimine ilişkin deneyimleri arttıktan sonra (bunun kaç yıl sonra gerçekleşeceğini şimdiden tahmin etme olasılığı yoktur, sosyal gelişmeler bunun zamanını gösterecektir), vali ve kaymakamlar, merkezi yönetimin taşrada niteliği değişen görevlerine göre, yine Devlet ve hükümet temsilcisi olarak, hizmetlerine devam edeceklerdir.

8) Mülki idare amirliği, üniter devlet yapısının temel taşlarıdır. Bunların halk tarafından seçilmesi, bu sistem içinde, sözkonusu olamaz. Yerel yönetim

meclisleri ve onların başkanları halk tarafından seçileceğine ve bunlar yerel nitelikli kamu hizmetlerinin hemen tümünden sorumlu olacaklarına göre, il ve ilçelerde, bunların yanında bir denge unsuru olarak, Devlet ve hükümet temsilcilerine de gerek bulunacaktır.

9) İl ve ilçe çapındaki hizmetler, yerinden, yerel meclisler eliyle yürütülünce, ili aşan çevrede, bölgelerde yürütülecek kamu hizmetleri için bir bölge valiliği kurulabilir. Bölge valileri yalnızca bölgesel kuruluşların hizmetlerinden sorumlu olmalı, güvenlik hizmetleriyle merkezin yerel yönetimlerle ilişkileri konuları vali ve kaymakamların sorumluluğuna bırakılmalıdır.

GENEL İDARENİN TAŞRA KURULUŞLARI VE MÜLKİ İDARE AMİRLERİ

Ahmet ÖZER
Vali

GİRİŞ

Ülkemizde son on yılda yaşanan yıkıcı ve bölücü terör hareketleri il sisteminde yeni düzenleme ihtiyacını doğurmuştur.

Olağanüstü hal uygulamasına son verilerek tüm ülke genelinde yaygınlaşan şiddet hareketlerini önlemek üzere İl Idaresi Kanununda değişiklik yapılması ve valilerin yetkilerinin artırılması düşünülmektedir.

Kamuoyunda terörle mücadelede yeterli ve etkili önlemler konusunda tartışmalar devam etmektedir. İşte bu arayış içinde valilerin yeri ve önemi üzerinde yeterince değerlendirme yapılmaması ve onların verdiği mücadelenin biraz gözardı edilmesi üzücü ve düşündürücüdür.

Bu incelememizde, mevcut il sisteminin bugünü ve geleceği konusunda bir değerlendirme yapmak suretiyle valilerin özellikle kamu düzeninin sağlanmasında yerlerini ve önemlerini belirlemek istiyoruz. Bu arada sistemi bozan ve valilerin etkinliğini azaltan gelişmelere de işaret ederek hizmetin daha süratli, daha kaliteli ve daha verimli bir biçimde sürdürülmesini sağlayacak çözüm önerilerini üretmeye çalışacağız.

Ayrıca belirtelim ki Cumhuriyetimizin kuruluşunun 70 inci yılında böyle bir değerlendirmeyi yapmak zorundayız. Zira, ulu önderimizin idarecilere hitabında "Tatbik eden, icra eden, karar verenden daha güçlüdür" özdeyişini hatırlayarak, acaba bugün durum nedir diye kendimizi sorgulamak istiyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM**GENEL İDARENİN TAŞRA KURULUŞLARI****A. TAŞRA İDARESİNİN GENEL YAPISI**

Genel idare, üzerine aldığı hizmetleri, hizmetin gereklerine, coğrafya durumuna, ekonomik ve sosyal şartlara uygun olarak yürütmek, hizmeti halka götürmek, halkın hizmetten eşit bir şekilde yararlanmasını sağlamak gibi çeşitli amaçlarla taşra teşkilatını oluşturmuştur.

Genel idarenin taşra teşkilatı, esas itibarıyla iki ana grupta toplanmaktadır. Bunlardan biri "mülki idare bölümleri" diğeri de "bölge idareleridir".

Mülki idare bakımından yapılanmada ölkemiz idari bakımdan illere, iller ilçelere, ilçeler de bucaklara ayrılmaktadır. Her mülki idare bölümünün başında merkezi idare tarafından atanmış ve merkez adına iş gören, kendi birimleri içinde bulunan genel idareye ait kuruluşları yöneten, denetleyen ve bunlar arasında işbirliğini sağlayan bir mülki idare amiri bulunmaktadır.

Mülki idare bölümlerin yanında, bazı bakanlık ve dairelerin il sınırlarını aşan hizmetleri, bölge idareleri biçiminde teşkilatlandırılmıştır. Bu iki grubun dışında kalan bazı bakanlık ve dairelere ait işletme, okul gibi taşra birimleri de vardır. Bunlar yukarıda sayılan iki grubun dışındaki kuruluşlardır.

Genel idarenin taşra teşkilatının bugünkü şekli oldukça karmaşık bir hale gelmiştir. Bu konuda genellikle bakanlıkların "kuruluş ve görevleri" düzenli bir yapılanmayı güçleştiren çelişkili hükümler içermektedirler. Taşra kuruluşlarında belli ilkelere göre hareket edilmesi, bunları çok çeşitli ve birbirle-riyle ilgileri bulunmayan kuruluşlar haline getirmiştir. Böylece ortaya "açıklık ve sadelikten uzak, karmaşık" bir taşra teşkilatı çıkmıştır. Taşra teşkilatının böyle "karışık ve düzensiz" bir şekil almasında, merkezi idare teşkilatındaki düzensizliklerin de büyük ölçüde etkisi olmuştur.¹

B. ANAYASA VE TAŞRA TEŞKİLATI

Genel idarenin taşra teşkilatı ile ilgili ilkeler Anayasanın 126 ncı maddesinde yer almıştır.

1 Prof. Dr. A. Şeref Gözübüyük, Tıirkiyenin İdari Yapısı, TODAİE Yayını, Ankara 1969, s. 92-93.

"Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır,

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir".

Anayasanın bu maddesinde yer alan ilkeleri üç açıdan ele almak mümkündür. Bunlardan birincisi teşkilat, ikincisi idare tarzı, üçüncüsü de kurulma ile ilgilidir.

a. Teşkilatla İlgili İlkeler

Anayasanın 126 ncı maddesinde iki tür teşkilatlanma şekli vurgulanmıştır: "Mülki idare" bölümleri ve "bölge" idareleri.

Mülki idare bölümlerinde ayrıntılı bir düzenleme yoluna gidilmemiş sadece il kademesi belirtilmiştir. Diğer kademeler (ilçe, bucak v.b) kanun koyucunun takdirine bırakılmıştır.

Anayasa mülki idare bölümleri dışında birden çok ili içine alabilecek bölge idareleri kurulmasına da olanak sağlamıştır. Bu yapılanmaya giderken bazı kamu hizmetlerinin il sınırlarına bağlı kalınmaksızın daha geniş bir alanda sürdürülmesi ile verim ve uyumun sağlanmasının daha kolay olacağı düşünülmüştür. Karayolları, Devlet Su İşleri Genel Müdürlükleri ile Orman Bakanlığının bölgesel kuruluşları gerçekten birden çok ili içine alan geniş bir alanda hizmetleri daha verimli ve uyumlu biçimde sürdürebilirler; ancak uygulamada o kadar çok bölgesel kuruluş türü üretilmiştir ki, bir il sınırları içinde vali ve kaymakamların denetim ve gözetimi altında o hizmetleri daha iyi yürütmek olanaksızdır. İl sisteminin bir tür yozlaşmasına yol açan bu aşırı polarizasyona artık bir dur demenin zamanı gelmiş ve geçmiştir. Zira bu kadar gereksiz teşkilat hem işleri yavaşlatmakta hem de aşırı ölçüde mali kaynak israfına yol açmaktadır.

b. İdare Tarzı İle İlgili İlke

Anayasa, illerin idaresinin "yetki genişliği esasına" dayanacağını belirt

miştir. Aynı ilke 1961 Anayasasında bölgesel kınımlara da tanınmış iken, 1982 Anayasası yetki genişliği ilkesini sadece "mülki idare" için öngörmüş, bölgesel kuruluşların başındaki bölge müdürlerinin bu yetki ile donatılmalarına gerek görmemiştir. Bu duruma göre, valiler ilde merkez adına serbestçe karar alıp uygulamak durumunda iken, bölge müdürlerinin görevi sadece verilen emirleri yasalar çerçevesinde yerine getirmektir. Diğer bir anlatımla valiler yetki genişliği ilkesi ile Devletin temsilcisi olarak geniş takdir yetkisi ile donatılırken bölge müdürleri böyle bir güce sahip değildirlir ve sadece verilen görevleri bağlı yetki içinde yerine getireceklerdir.

c. Kurulma İle İlgili İlke

Anayasanın koyduğu ilkeye göre, mülki idare bölümlerinin kuruluşunda "coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre" hareket edilecektir.

Ayrıca Anayasaya göre gerek mülki idare kademeleri gerekse bölge kuruluşları ancak kanun ile oluşturulabilir. Bu suretle merkezi idarenin taşrada yapılanmasında yasama organı iradesini bir yasa çıkararak ortaya koymak durumundadır.

Bölgesel kuruluşu doğuran en büyük sebep ise belli kamu hizmetlerini sadece bir ilin sınırları içinde değil, daha geniş bir alanda verim ve uyum içinde yürütmenin daha kolay olacağı inancıdır.

Burada yeri gelmişken Bölge Valiliği denemesi ile Olağanüstü Hal Bölge Valiliği modelleri üzerinde kısaca durmak yerinde olacaktır.

Ancak bu konuya girmeden önce mevcut il sistemine bir göz atalım.

C. İL İDARESİ

Mülki idare bölümlerimiz, 1949 yılında çıkarılan 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ile düzenlenmiştir. Bilindiği gibi mülki idare kademelerimizden ilde iki idare vardır. Bunlardan biri ilin genel idaresi diğeri ise özel idaresidir. İlin genel idaresi bir mülki idare kademesi, ilin Özel idaresi ise bir mahalli idare birimidir.

İl teşkilatı vali, il idare şube başkanları ve il idare kurulundan meydana gelir. Vali il idaresinin, il idare şube başkanları ise, ilde bulunan hizmetleri

yürüten kuruluşların başıdır. İl idare kurulu ilde bulunan bazı idare şube başkanlarından meydana gelen idari ve yargı görevleri olan bir kuruluştur.

İllerimizin Oluşumu

Bugün sayıları 76 olan illerimiz arasında nüfus ve alan bakımından büyük farklar bulunduğu gibi, ekonomik faaliyet alanı, gelir düzeyi, sosyal hizmetler ve kalkınma düzeyi bakımından büyük farklılıklar ve dengesizlikler vardır.

İller coğrafya durumu, ekonomik şartlar ve kamu hizmetlerinin gerekleri dikkate alınarak kanunla kurulur. Bugünkü mülki idare kuruluşlarında bu ilkelere uygun hareket edildiği pek söylenemez. Bilindiği gibi mülki idare birimlerimizin büyük bir kısmı tarihi oluşuma ve geleneklere dayanmaktadır. Bir kısmı da siyasi düşüncelerle günün şartlarına göre kurulmuştur.²

Cumhuriyet döneminde, il sayısında önemli değişiklikler olmuştur. 1925 yılında 74 olan il sayısında 1933 yılına kadar bir düşme ve bundan sonra tedrici bir yükselme olmuş ve il sayısı 1957 yılından 1989 yılına kadar 67 olarak kalmıştır.

Ancak ülkemizde son on yıl içinde dikkate değer bir gelişme olmuş ve büyük ilçelerin il olma azuları giderek yaygınlaşmış ve bu yolda siyasi baskılar hayli artmıştır. Son beş yıl içinde 9 yeni il daha kurularak bugün il sayısı 76 ya ulaşmıştır. Yakın bir gelecekte 25 adet daha yeni il kurularak il sayısının 100'e ulaşacağı yolunda beyanlar kamuoyuna yansımaktadır.

Yeni kurulan iller şunlardır:

— 15.6.1989 tarihli ve 3578 sayılı Yasa ile Kırıkkale, Aksaray, Bayburt ve Karaman;

— 16.5.1990 tarihli ve 3647 sayılı Yasa ile Batman ve Şırnak;

— 28.8.1991 tarihli ve 3760 sayılı Yasa ile Bartın;

— 27.5.1992 tarihli ve 3806 sayılı Yasa ile Ardahan ve İğdır;

İlleri kurulmuştur.

Kuşkusuz il kuruluşu istek ve baskıların arkasında ulusal gelirden bu yolla daha çok pay alarak o yörenin daha hızla gelişmesini sağlamak ve istihdam yaratan kaynaklara kavuşmak ve yasama organına göndereceği tem

² Besim Darkot, Türkiye'nin İdari Coğrafyası Üzerine Düşünceler, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, cilt 6, sayı 12, s. 43.

silciler ile sesini daha gür olarak duyurmak ve ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmaya ayrılan kaynakları daha artan oranlarda o yörelere çekmek amaçları yatmaktadır. Bunun dışında il valilerinin şahsında o yöre halkı Devletin yapıcı, yaratıcı ve teşvik edici gücünü görmekte ve kendi illerinin kimliğinde bu oluşumu önemli bir güç kaynağı olarak değerlendirmektedirler. Valilerin onurlu ve seviyeli hizmet anlayışı ve yöre halkı üzerinde bıraktıkları olumlu hizmetler ve saygınlık kuşkusuz il kuruluşlarında diğer etkilidir.

D. VALİ

Vali il idaresinin başıdır. Aynı zamanda vali, ilde Devletin ve hükümetin ve ayrı ayrı her bakanlığın temsilcisidir. Vali, İçişleri Bakanının inhası, Bakanlar Kurulunun kararı ve Cumhurbaşkanının onayı ile atanır. Genel olarak hükümet istediği kimseyi vali olarak atayabilir. Valilik bir ihtisas veya meslek memurluğu değildir.³ Devlet Memurları Kanununda aynı ilke korunarak, valiler genel atama kurallarının dışında tutulmuştur. 657 sayılı Yasanın 59. maddesine göre valiliklere bu yasanın atanma, sınavlar, kademe ilerlemesi ve derece yükselmesine ilişkin hükümleriyle bağlı olmaksızın tahsis edilmiş derece aylığı ile atama yapılabilir.

Ancak burada önemli bir soruna işaret etmek gerekir. Siyasi iktidar takdir hakkını kullanarak çok genç yaşta kişileri vali olarak atamakta ve çok defa kısa bir süre sonra aktif il valiliği görevinden alarak merkez valiliğine atamakta ve bu genç insanın bütün gücü ve enerjisi kısa süre içinde bir kenara itilme ve dışlanma duygusu içinde eriyip gitmektedir. Bu nedenle Fransa'da olduğu gibi bir güvence olarak valiliğe atamada mutlaka belli bir hizmet kıdemi ve olgunluğu aramalı ve en az 2 yıl geçmeden il valiliğinden alınarak pasifize edilmesi yoluna gidilmemelidir. Bu zaruret vali seçiminde daha dikkatli davranılması sonucu doğuracaktır. Halen merkezde görevli vali sayısı 100'ün üzerindedir. Ömrünü bu mesleğe adanmış ve ilde onurlu biçimde Devleti temsil etmiş insanların siyasi takdirin yıllarca kurbanı olmasında ülke yararı yoktur. İnsan onuruna da yakışmamaktadır.

E. VALİNİN GÖREV VE YETKİLERİ

Valinin görev ve yetkileri genel olarak İl İdaresi Kanununda belirtilmiştir. Bundan başka, çeşitli konularda valilere görev yükleyen hükümlerde vardır. İl İdaresi Kanunu valilerin görevlerini belirlerken esas olarak "yetki genişliği" ilkesine uygun hareket etmek istemiştir. Fakat sonradan çıkarılan çeşitli yasa

3 Meclis Tefsir Kararı, III. Tertip Düstur, cilt 33, s. 181.

larla bu uygulama geniş ölçüde zedelenmiştir.

Valinin ilde Devletin, hükümetin ve bakanlıkların temsilcisi ve bunların idari ve siyasi yürütme organı olması dolayısıyla haiz olduğu görev ve yetkiler aşağıdaki biçimde sıralanabilir:

Vali il sınırları içinde Devleti ve Devlet tüzelkişiliğini temsil eder. Resmi törenlere başkanlık eder. Devlet adına sözleşmeler yapar. Mahkemelerde Devleti temsil eder veya ettirir.

— Vali, kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet emirlerini yazar veya bunları ilgilere duyurur.

— Vali, mevzuatı ve hükümet emirlerini uygular veya uygulanmasını sağlar.

— Mevzuat ve hükümet kararlarının verdiği yetkileri kullanmak ve bunların yüklediği ödevleri yerine getirebilmek için valiler "genel emirler" çıkartabilirler.

Vali ilde bulunan genel idarenin başı ve hiyerarşik amiridir. Vali ilin genel idaresine dahil kuruluşlar arasında işbirliğini ve koordinasyonu sağlar. Bu alanda gereken tedbirleri alır ve bu maksatla toplantılar yapabilir.

Hiyerarşik amir olarak vali, emrinde bulunan memurlar üzerinde hiyerarşik yetkiler kullanabilir. Bilindiği gibi hiyerarşik yetkiler arasında teftiş ve denetim yetkisi de vardır. İl İdaresi Kanununa göre valiler "adli ve askeri teşkilat dışında kalan bütün devlet daire ve müesseselerini ve işletmelerini, özel iş yerlerini, özel idare, belediye, köy idareleri ile bunlara bağlı tüm kurum ve kuruluşları denetler, teftiş eder." İl İdaresi Kanununun bu hükmünü, ilde bulunan ve valinin hiyerarşik amiri durumunda bulunmadığı kuruluşları doğrudan doğruya teftiş edebilir anlamına almamak, buradaki denetimi hizmet yönünden değil, olsa olsa "zabıta yetkisi" yönünden bir yetki olarak anlamak isabetli olacaktır.⁴

Valinin hiyerarşik denetimi dışında kalan kuruluşları şöyle sıralayabiliriz:

Adalet ve askeri kuruluşlar, yerel yönetimler, hizmet yönünden yeniden yönetim kuruluşları ve bölge kuruluşları.

Valiler yerel yönetimlerden il özel idarelerinin yürütme uzvudur. Bu durumda vali iki rolü birden üstlenmiştir. Bir taraftan yetki genişliği ilkesi ile

4 S. Sami Onar, İdari Hukukun Genel Esasları, cilt II, s. 815.

merkez adına hareket eder ve kararlar alırken, bir yandan da il genel meclisine başkanlık eder ve il özel idaresi bütçesi ile hizmetlerin yürütülmesinden sorumludur.

Bu konu halen tartışmalara yol açmış ve Fransa'da olduğu gibi valilerin il özel idarelerindeki bu rolü terk ederek yerini il genel meclisinden seçimle gelen kişiye bırakması demokratik rejime daha uygun bulunmaktadır.

Bugünkü koşullarda valilerin il özel idaresinin başı ve yürütme organı olarak bir süre daha bu rolü oynaması uygun bulunmuş ve İl Özel İdaresi Kanun Tasarısında mevcut statü korunmuştur. Ancak il genel meclisi kararlarının valinin tasdikine tabi tutulması sistemine son verilerek, bu kararların yargı denetimine tabi tutulması önerilmiştir.

Vali, belediyeler üzerinde hiyerarşik değil, vesayet denetiminde bulunur. Bilindiği gibi vesayet denetimi kaynağını üniter devlet ve yönetimin bütünlüğü ilkelerinden alır ve denetim konusu, şekli ve sınırları yasa ile kesin olarak saptanır.

Valilerin köy idareleri üzerindeki denetimi belediyelere nazaran daha geniş ve etkilidir. Örneğin köy ihtiyar kurulunun köyün menfaatine uygun düşmeyen kararını mülki idare amirleri bozar.

a. Güvenliğin Sağlanması

Vali ilde, kamu düzenini ve güvenliğini sağlamakla görevlidir. Vali güvenlik kuvvetleri üzerinde geniş yetkiye sahiptir. Kolluk teşkilatı mensupları vali tarafından verilen emirleri yerine getirmekle görevlidirler. Vali ilde güvenliği sağlamak için gerekli gördüğü askeri makamlardan da yardım isteyebilir.

b. Valinin Askeri Kuruluşlarla İlişkileri

Askeri kuruluşlar, askeri fabrikalar ve kurumlar, askerlik daire ve şubeleri, il genel idaresinin dışında sayılmaktadır. Bunlar valinin emri altında değildirlir. Valinin bunlar üzerinde denetleme yetkisi yoktur.

Valinin askeri makamlarla ilişkisi iki noktada ortaya çıkar:

— Valiler, halkın askerlik işlemleri hakkında şikayetlerini kabul eder. Keyfiyeti askerlik daire ve şubelerine yazar. Aldığı cevap yetersiz görüyorsa duru

munu üst askeri makamlara ve Milli Savunma Bakanlığına bildirir.

— Olağanüstü hallerde, askeri birliklerden yardım ister, valinin isteğinin askeri makamlarca yerine getirilmesi zorunludur.

c. Valinin Adalet Makamları İle İlişkileri

Adalet işlerinin yürütülmesi, askeri kuruluşlarda olduğu gibi il genel idaresinin dışında tutulmuştur. Aslında Anayasaya göre "yargı yetkisi Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır". Valilerin ildeki adalet kuruluşları ile olan ilişkileri İl İdaresi Kanunu ile Ceza Yargılama Usulü Kanunu tarafından düzenlenmiştir. Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

— Vali adalet dairelerinde görülmekte olan işlerin geciktiğini haber aldığı anda, gecikme sebeplerini savcıdan sorabilir.

— Vali, sonradan kamu davası açılmasını isteyebilir.

— Vali ilin düzeni ve görevi ile ilgili konularda kamu davası açılmaya kadar geçecek aşamalar hakkında savcıdan bilgi isteyebilir.

— Vali cezaevlerinin korunmasını ve savcı ile birlikte, hükümlü ve tutukluların sağlık durumlarını gözetim ve denetim altında bulundurur.

d. İl İdare Şube Başkanları

İlde ve ilin genel idaresine dahil dairelerin başında bulunan memurlara "il idare şube başkanları" denir. İlde bulunan başlıca il idare şube başkanları şunlardır: hukuk işleri müdürü, nüfus ve vatandaşlık il müdürü, il jandarma alay komutanı, il emniyet müdürü, defterdar, milli eğitim müdürü, bayındırlık ve iskan müdürü, sağlık müdürü, tarım il müdürü.

İdare şube başkanları kendi işlerine ait işlerin yürütülmesinden valiye karşı sorumludurlar. İl idare şube başkanları, mevzuat ve verilen emirleri uygularken, tereddüt ettikleri konularda valiye sorarlar ve aldıkları emirleri uygularlar.

Vali idare şube başkanları arasında işbirliğini sağlar. Bu amaçla toplantılar yapar.

İdare şube başkanları merkezle olan yazışmalarını vali eliyle yaparlar. Valiler, teknik konularda veya hesapla ilgili işlerde idare şube başkanlarına imza yetkisi verebilirler.

e.İl İdare Kurulu

Her ilde, hem idari görevleri, hem de idari yargı görevleri olan il idare kurulları bulunur.

İl idare kurulu valinin başkanlığı altında, hukuk işleri müdürü, defterdar, milli eğitim müdürü, bayındırlık ve iskân müdürü, sağlık müdürü ve tarım il müdüründen oluşur. Bu kurula vali muavini de valinin emri ile başkanlık edebilir. İl idare kurulunun idari ve yargı görevleri vardır. Bu görevlerin bir kısmı da istişari görevlerdir. Çok çeşitli kanunlarda il idare kuruluna verilen idari, istişari ve yargısal görevler sayılmıştır. Bunlardan birkaç örnek şunlardır:

— Askerlik alanında, son yoklama zamanı dışında, sağlık sebebi ile ertesi yıla bırakma işi idare kurulunca yapılır.

— İl merkezinde bulunan belediye sınırları içinde mahalle kurulması, kaldırılması veya birleştirilmesi belediye meclisi ile il idare kurulunun kararı ve valinin onayı ile olur.

— İlçe kurulmasında veya kaldırılmasında il idare kurulunun görüşü alınır.

İl idare kurulu üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar alınır.

Teşkilat noksanlığı dolayısıyla idare kurulu üyeliklerinde meydana gelen noksanlıklar yeter sayının hesabında dikkate alınmaz.

F. İLÇE İDARESİ

Mülki idare kademelerinden ikincisini ilçe idareleri teşkil eder. Eski bir geleneği olan ilçe idaresinin gerek kamu hizmetlerinin halka götürülmesinde, gerek çevredeki sosyal ve ekonomik şartların geliştirilmesinde rolü büyük olmuştur. Toplum kalkınmasında da ilçenin bir toplum kalkınması birimi olarak düşünülmesi ve tavsiye edilmesi ilçe teşkilatının önemini bu yönden de artırmaktadır.⁵

İlçe idaresinin başı kaymakamlardır. İlde olduğu gibi ilçede de, ilçe düzeyinde genel idare hizmetlerini yürütmek üzere idare şube başkanları bulunur. İlçede bir de ilçe idare kurulu vardır.

⁵ Cevat Geray, Toplum Kalkınması Programlama ve Uygulama Birimi Olarak İlçe, Mahalli İdareler ve Toplum Kalkınması, İskân ve Şehircilik Derneği Yayını, Ankara 1966, s. 197.

a. İlçelerin Genel Durumu

İllerde olduğu gibi, ilçeler arasında da gerek nüfus, gerek alan bakımından, gerekse ekonomik faaliyetler, gelir seviyesi, sosyal hizmetler ve tesisler bakımından büyük farklar ve dengesizlikler vardır. Örneğin Konya Merkez ilçesine bağlı Yalılıhöyük kasabası ilçe haline getirilmiş olup, sadece iki köy kendisine bağlıdır. Aylık memur maaşı olarak 200 milyon TL. ödenen bu ilçede bazı memurlar haftada bir imza atarsa bu anormal yapılanmaya izin vermemek gerekirdi. Halen ilçe sayısı son yıllardaki hızlı artışla 1965 de 571 iken 29 Aralık 1993 te 842 ye ulaşmıştır. Bu ilçelerin 127 si halen kayma- kamsızdır. Kaymakamlık kurslarından 1994 Mayıs ayına kadar 88 aday eğitim görecektir ve kaymakam atanması yapılamayan ilçe sayısı 39'a indirilecektir.

İlçeler de iller gibi ancak kanunla kurulur.

b. Kaymakam

İlçe idaresinin başı kaymakamdır. Kaymakam ilçenin idaresinden sorumludur. Kaymakamın durumu ildeki valiye benzemektedir. Yalnız vali ilde Devletin ve hükümetin temsilcisi iken, ilçede kaymakamın devleti değil, hükümeti temsil yetkisi vardır. Kaymakam bütün faaliyetlerini valinin gözetim ve denetimi altında yapar. Kaymakam, İçişleri Bakanlığı Müdürler Encümeninin seçimi, Bakanın tasvibi üzerine müşterek kararname ile atanır.

Kaymakam bir meslek memurudur.

Kaymakam olabilmek için aşağıdaki şartlar aranmaktadır.

- Üniversitenin siyasal bilgiler, hukuk, iktisat, işletme, iktisadi ve idari bilimler fakülteleri ile bunlara denkliği yükseköğretim kurulu tarafından kabul edilen yurt dışındaki en az dört yıl süreli fakültelerinden mezun olmak,
- Kaymakamlık adayı girişi sınavının yapıldığı yıl 25 yaşını bitirmemiş olmak,
- Kaymakamlık stajını ve kursunu bitirmiş olmak.

Kaymakamın Görev ve Yetkileri

Kaymakamın görev ve yetkileri esas itibarıyla valinininkine benzemektedir. Kaymakamlar da ilçe içinde mevzuatı ve hükümet emirlerini yaymak ve

bunları yerine getirmek, ilçede bulunan genel idareye dahil kuruluşları denetlemek, bunlar arasında işbirliği sağlamakla görevlidir.

Kaymakam ilçede birlik ve güvenliği sağlar. İlçede bulunan kolluk kuvvetleri kaymakamın emri altındadırlar. Kaymakam elindeki kolluk kuvvetleri ile bastıramayacağı olağanüstü olaylar ile karşılaştığında durumu derhal valiye bildirir. Ayrıca durumundan en yakın askeri birliğin komutanını haberdar eder. Kaymakamın askeri makamlardan kendiliğinden yardım isteme yetkisi yoktur. Bu yardımı vali aracılığı ile sağlar.

İlde olduğu gibi ilçede de askeri makamlar ile adli makamlar kaymakamın genel denetimi dışında tutulmuştur. Kaymakam halkın şikâyet ettiği konularda askerlik şubelerinden, geciken işler hakkında da savcılardan bilgi isteyebilir. Kaymakam ceza ve tevkif evlerinde bulunan hükümlü ve tutukluların sağlık durumlarını savcı ile birlikte denetler. İlçe ile ilgili bütün yazışmalar kaymakam ile yapılır. Kaymakam normal olarak yazışmalarını vali ile yapar. Olağanüstü hallerde kaymakam bakanlıklarla doğrudan yazışabilir. Bu gibi hallerde durumu derhal valiye bildirmekle görevlidir.

d. İlçe İdare Şube Başkanları

İlçede ilçe idaresine dahil dairelerin başında bulunan memurlara "ilçe idare şube başkanları" denir. İlçede bulunan başlıca idare şube başkanları şunlardır: İlçe yazı işleri müdürü, mal müdürü, hükümet tabibi, tarım ilçe müdürü, ilçe milli eğitim müdürü, ilçe emniyet müdürü, ilçe jandarma bölük komutanı, ilçe nüfus müdürü, tapu sicil müdürü.

İlçe idare şube başkanları, kendi şubelerine ait işlerin yürütülmesinden kaymakama karşı sorumludurlar.

e. İlçe İdare Kurulu

İlde olduğu gibi ilçede de idari ve idari yargı işleriyle görevli bir "idare kurulu" bulunur. İlçe idare kurulu kaymakamın başkanlığı altında, ilçede bulunan bazı idare şube başkanlarından meydana gelir. Normal olarak, ilçe idare kuruluna, ilçe yazı işleri müdürü, hükümet tabibi, tarım ilçe müdürü, mal müdürü, ilçe milli eğitim müdürü katılır. İlçe idare kurulunun idari görevleri, il idare kurulunun görevlerine benzemektedir. Bunların yargısal görevleri ise çok sınırlıdır.

f. Merkez İlçe

İl merkezi ile, bir ilde hiç bir ilçeye bağlı olmayan bucak ve köylerin meydana getirdikleri alana, "merkez ilçesi" adı verilmektedir. Böylece merkez ilçe il merkezinin bulunduğu yer ile başka ilçelere bağlı olmayan köy ve bucaklardan meydana gelen bir idari birim olmaktadır. İlin genel idaresinden sorumlu olan vali, merkez ilçe dediğimiz idari birimin yönetiminden de sorumlu olmaktadır. Denilebilir ki, valiler merkez ilçelerde kaymakamlık görevleri de yapmaktadırlar. Bu görevlerin valilerden alınarak, kurulacak merkez ilçe kaymakamlıklarına verilmesi başka bir deyişle merkez ilçenin de diğer ilçeler gibi teşkilatlandırılması isabetli bir davranış olacaktır.⁶

E. BUCAK İDARESİ

Mülki idare kademelerinden üçüncüsünü bucaklar teşkil eder. Diğer mülki idare kademeleri gibi, bucak kademesi de İl İdaresi Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanuna göre bucak, "coğrafya, ekonomi, güvenlik ve mahalli hizmetler bakımından aralarında münasebet bulunan kasaba ve köylerden meydana gelen bir idare birimi" olarak tanımlanmıştır. (5442 sayılı İl İd. K.Md. 41)

Bucaklar il ve ilçelerden farklı olarak idari bir işlemle kurulurlar. Bucakların kurulması İçişleri Bakanlığının kararı ve Cumhurbaşkanının onayı ile olur.

Halen 600 kadar bucak mevcut olup bunun 30 unda bucak müdürü mevcuttur ve uzun yıllardan beri bucak müdürlüklerine atama yapılmamaktadır.

Bucaklarla ilgili düzenleme 5442 sayılı İl İdaresi Kanununda ayrıntılı olarak yer almıştır.

Bucakların geleceği tartışma konusudur. Genel jikle bucaklar şimdiye kadar beklenen faydayı sağlayamamışlardır. Bugünkü hali ile bucaklar ihtiyaca cevap vermekten çok uzaktır. Tam teşkilatlı bucaklar kurulamamış ve kurulanlar da işler hale getirilememiştir.

Mehtap Raporunda bir yarar sağlamayan bucakların kaldırılması önerilmektedir.⁷

6 Mehtap Raporu, s. 45.

7 Mehtap Raporu, s. 412.

F. BÖLGE İDARELERİ

Normal olarak, genel idarenin taşra kuruluşları, mülki idare kademelerine uygun olarak teşkilatlandırılmaktadır. Ancak, uygulamada, çeşitli nedenlerle, merkezi idareye ait bazı kuruluşların taşra teşkilatları mülki idare kademelerine uymamakta, çoğu zaman il sınırlarını aşan bölge kuruluşları şeklinde teşkilatlandırılmaktadır.

1924 Anayasası bölge kuruluşlarına yer vermemiştir. Bazen ihtiyacın zorlaması ve daha ziyade mülki idare amirlerinin otoritelerinden kaçma gibi nedenlerle bölge kuruluşlarına gidilmiştir. Bölge kuruluşları 1961 Anayasası ile benimsenmiş ve yetki genişliği ilkesi ile donatılmışlar ve böylece mülki idare amirlerinin kullandığı yetki genişliği ilkesi bunlara da tanınmıştır. 1982 Anayasası bölge kuruluşlarını muhafaza etmiş, ancak yetki genişliğini tanımayarak hizmetlerde "verim ve uyumu" gerekçesini kuruluş sebebi olarak belirtmiştir. (Md. 126)

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLGE VALİLİĞİ DENEMELERİ

A. Bölge Valiliği

Fransa'da olduğu gibi birden çok ili içine alan alanda "bölge valiliği" modeli 4 Ekim 1983 tarih ve 18181 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Bölge Valiliği Hakkında 71 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile oluşturulmuştur. Bölge idaresinin yeniden düzenlenmesi 17.6.1982 tarihli ve 2680 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak Bakanlar Kurulunca 24.6.1983 tarihinde kararlaştırılmıştır.

a. Amaç

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak için birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulmasıyla ilgili esas ve usulleri; bu teşkilatın il valileri, bölge kuruluşları, yargı kuruluşları, askeri kurum ve kuruluşlar, diğer kamu kurum ve kuruluşları ile ilişkilerini ve görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir.

b. Kuruluşu

Kararname ile Türkiye 8 bölgeye ayrılmaktadır.

Buna göre bölge valiliğinin oluşumu şöyle oluşacaktır.

No	Merkez ve Adı	Kapsadığı İller
1	Erzurum	Ağrı, Artvin, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Ordu, Gümüşhane, Kars, Muş, Rize, Trabzon, Tunceli
2	Diyarbakır	Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Mardin, Siirt, Urfa, Van
3	Adana	
4	Kayseri	Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, İçel, Kahramanmaraş, Malatya, Kayseri, Kırşehir, Nevşehir, Sivas, Tokat, Yozgat
5	Ankara	Amasya, Ankara, Bolu, Çankırı, Çorum, Kastamonu, Samsun, Sinop, Zonguldak
6	Konya	Afyon, Kütahya, Eskişehir, Niğde, Konya
7	İstanbul	İstanbul, Tekirdağ, Kırklareli, Edirne, Çanakkale, Balıkesir, Bursa, Bilecik, Kocaeli
8	İzmir	İzmir, Manisa, Uşak, Denizli, Aydın, Muğla, Burdur, Isparta, Antalya

c. İl Valisi İle İlişkiler

Bu maddelere göre bölge valisi, il valisinin üzerinde bir ölçüde hiyerarşik amir durumundadır.

— Bölge valisi, bölgesinde suç işlenmesini önlemek, kamu düzenini ve güvenliğini korumak amacıyla bölgeye dahil illerin valilerine emir ve talimat verebilir. (Md. 10/1)

— Bölge valisi, Bölgesindeki il valilerinin faaliyetlerini denetleyebilir veya denetlenmesini isteyebilir. (Md. 10/2)

— Bölge valisi, bölgeyle ilgili olarak kalkınma planları ve yıllık prog

ramlarda yer alan konularda, bölgedeki illerin valileriyle gerekli koordinasyon ve işbirliğini sağlar. Bu maksatla valilerden bilgi ve görüş isteyebilir, kendilerini toplantıya çağırabilir. (Md. 10/3)

— Bölgeye dahil illerdeki il valileri herhangi bir sebeple ilden ayrılmaları durumunda ayrılmadan önce bölge valisine bilgi vermekle yükümlüdürler. (Md. 10/4)

— Bölge valisi bölgedeki il valileri hakkında değerlendirme raporu hazırlar ve her yıl aralık ayı sonuna kadar İçişleri Bakanlığına gönderir. Bu raporlarda bölge valisi ilgililerin tutum ve davranışları, kabiliyetleri, ehliyetleri hakkındaki kanaatlerini de belirler. (Md. 10/5)

d. Bölge Kuruluşları ile İlişkiler

Bölge valisi, bölgesindeki bölge kuruluşlarının amiridir. Bu sıfatla, bu kuruluşlar ve personeli üzerinde amirin haiz bulunduğu bütün yetkileri kullanır. (Md. 11).

— Bölge kuruluşlarının başında doğrudan bölge valisine bağlı birer yönetici bulunur. Bu yöneticiler bölge müdürü ünvanını taşırlar.

Bölge müdürleri başında buldukları bölge kuruluşlarının amiridir. Bir bölgede aynı merkez teşkilatına bağlı birden fazla bölge müdürü bulunduğu takdirde bu bölge müdürlerinden biri ortak konularda yetkili ve bölge valisine karşı sorumlu olmak üzere ilgili merkez teşkilatınca görevlendirilir. (Md. 12)

— İl valileri ve kaymakamlar bölge kuruluşlarının il ve ilçedeki birimlerini denetleyebilir, denetlebilir veya bunların denetlenmesini isteyebilirler. Bu birimlerin yöneticilerini toplantıya çağırabilir ve kendilerinden bilgi ve görüş isteyebilirler. (Md. 13)

e. Bölge Valisinin Görev ve Yetkileri

Kamu düzeninin korunmasında görev ve yetkileri 17. maddede ayrıntılı olarak 9 fıkra halinde belirtilmiştir. Bu yetkiler 5442 sayılı İl İdaresi Kanununda yazılı yetkilerin biraz daha artırılmasından ibarettir.

İkinci olarak bölge valisinin ekonomik konulardaki görev ve yetkileri de ağırlıklı olarak 21. maddede 7 fıkra halinde düzenlenmiştir.

Bölge valiliği, bölge merkezi olan ilde teşkilatlanırken bölge valisinin emrinde genel sekreterlik, denetleme kurulu, planlama ve koordinasyon müdürlüğü, iç güvenliği, hukuk müşavirliği gibi birimler oluşturulacaktır.

Bölge valileri Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterinin görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanının teklifi ve Bakanlar Kurulu Kararı ile atanırlar. (Md. 24)

— İdarenin merkez teşkilatı bölgedeki hizmet ve görevlerle ilgili yazışmalarını doğrudan bölge valileri ile yaparlar.

Bölge kuruluşları merkez teşkilatı ile yazışmalarını bölge valiliği aracılığı ile yaparlar.

f. Değerlendirme

Görülüyor ki 12 Eylül 1980 harekâtı sonunda geçici askeri yönetimin bir ürünü olan bu metin, mevcut il sistemini ilçe kaymakamlığı düzeyine indirgeyen ve Türkiye'nin idari yönetiminde 8 güçlü vali arayan bir arayış olarak değerlendirilmiştir. Geleneksel idari sistemimizde valilerin saygınlığını dışlayan bölge valiliği modeli çok iyi niyetlerle oluşturulmuş olsa bile, ülkemizin yönetsel dengesini bozan bir modeldir. Bu modelde iller ilçe, ilçeler bucak haline indirgenecektir. İşte bu ve benzeri gerekçelerle 11.7.1984 gün ve 3036 sayılı Kanun ile "Bölge Valiliği Hakkında 71 sayılı Kanun Hükmünde Kararname" hükümlerinin tümü reddedilerek yürürlükten kaldırılmıştır. Bu sliretle 71 sayılı KHK, uygulama olanağı bulamadan ortadan kaldırılmış olmaktadır.

Ancak buradaki düşünce ve arayışlar, daha sonra Olağanüstü Hal Bölge Valiliği modelinin oluşmasında etkili olmuştur.

B. Olağanüstü Hal Bölge Valiliği

Bilindiği gibi terör hareketleri 15 Ağustos 1984 tarihinde Eruh ve Şemdinli baskınları ile yeni bir ivme kazanmış ve önce kırsal alanda, daha sonra da şehirlerde bireysel ve kitlesel öldürme olayları ile sürdürülmüştür.

a. Terörizme Karşı Çare Arayışları ve Olağanüstü Hal Rejimi

12 Eylül 1980 harekâtından önce 70Tİ yıllarda uygulanan ve 19 Temmuz 1987 tarihine kadar süregelen sıkıyönetim rejimi yerini 14.7.1987 gün ve 19517 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 285 sayılı KHK ile ihdas edilen Olağanüstü Hal Bölge Valiliği modeline terketmiş ve bu KHK ve daha sonraki düzenlemeler yanında 24.10.1983 gün ve 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu uygulamaya konulmuştur.

b. Olağanüstü Halin Hukuki Temeli

Toplumlar, zaman zaman, kamu düzenini şiddetli ve yaygın şekilde sarsan, giderek Devletin varlığını tehdit eden bunalımlarla ve tehlikeli durumlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu gibi durumlarda olağan hukuk kuralları yetersiz kalabilmekte ve etkili bir hukuk düzenini olağan kurallarla sürdürmek olanaksız hale gelmektedir. İşte olağanüstü hal diye adlandırılan bu hallerde, topluma, bütünüyle hukuk dışı bir takım güçlerin egemen olmasını önlemek amacıyla, geçici olarak olağanüstü yönetim usullerine başvurmak zorunlu ve kaçınılmaz hale gelmektedir. Olağanüstü halin en başta gelen özelliği de temel hak ve özgürlüklere birtakım kısıtlamaları beraberinde getirmesidir. Bunlara ek olarak, ayrıca olağanüstü hallerde kişiler, mali ve bedensel yükümlülüklere de tabi tutulabilmektedirler. Burada en büyük sıkıntı Devletin yaptırım gücü ve otoritesi ile kişilerin temel hak ve özgürlükleri arasındaki hassas dengenin nasıl ve hangi ölçüler içinde kurulacağı sorunudur. Devlet otoritesi genişledikçe özgürlüklerin alanı geniş ölçüde daralacak ve bu durum yeni bunalım ve patlamalara yol açacaktır. Buna karşılık temel hak ve özgürlüklerin alanı çok genişletilip otorite kullanımı çok sınırlandırılırsa, olağanüstü hal rejiminden beklenen sonuç elde edilemeyecektir. Diğer bir önemli sorun, olağanüstü hal uygulaması için öngörülen yasal düzenlemeler ile ülkemizin taraf olduğu ve iç hukukumuzda mal edilen uluslararası sözleşme hükümleri arasında ahenk ve uyumun nasıl sağlanacağıdır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 15. maddesine göre, olağanüstü hal uygulamaları ancak durumun gerektirdiği ölçüde meşru sayılabilir. Yani Devletin bu maddede yer alan "sapma hüküm"lerinden yararlanabilmesi ancak olağanüstü hal ilanını gerektiren spesifik durum koşulları ölçüsünde kabul edilebilir. Başka bir deyimle, olağanüstü hal uygulamaları aşırı, ölçüsüz ve gereksiz boyutlara ulaşmamalıdır. Örneğin yaşama hakkı, işkence ve in mülki İdare amirleri

sanlık dışı aşağılayıcı uygulamalara maruz bırakılmama hakkı, kul ve köle olarak tutulmama hakkı, bir de ceza hükümlerinin geriye yürütülmemesi ilkesi gibi dört hak, sözleşmede en önde gelen haklar olarak sayılmış ve olağanüstü hallerde dahi, her ne olursa olsun dokunulmaz, mutlak saygı görmesi gereken haklar olarak kabul edilmiştir.

Başka bir belge de ülkemizin taraf olduğu ve imzaladığımız "Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı"dır. Bu şartın "insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü" bölümünde, tek yönetim sistemi olarak demokrasiyi korumak, sağlamlaştırmak ve güçlendirmek için vaatler şöyle sıralanmıştır:

"İnsan hakları ve temel hürriyetler, tüm insanların doğumlarıyla birlikte iktisap ettikleri vazgeçilmez haklardır ve kanunlarla garanti altına alınmıştır. Bunların korunması ve garanti altına alınması Devletin başta gelen ödevidir. Bunlara saygı, zorba bir Devlete karşı asıl güvenceyi oluşturur. Bunlara uyulması adaletin ve barışın temelidir."

Bu sözleşmeler dışında, aşağıda belirtilen sözleşme hükümleri de unutulmamalıdır. Bunlar:

- İnsan Hakları Evrensel Beyanname (1948)
 - Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi (1950)
 - İşkence ve Gayri İnsani ya da Küçültücü Ceza ve Muamelelerin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi (1987)
 - Avrupa Sosyal Şartı (1989)
 - Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Bireysel Başvuru Hakkı (1987)
- Yukarıda belirtilen sözleşmeler ile ilgili olarak 5.12.1990 gün ve 3686 sayılı Yasa ile İnsan Hakları İnceleme Komisyonu kurulmuştur.

Yukarıda sıralanan ve ülkemizin de taraf olduğu sözleşme hükümleri incelendiğinde görülecektir ki, Türkiye gerçekten demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olarak, evrensel boyutlar ve değerler içinde demokrasiyi yerleştirmek, güçlendirmek ve kalıcı kılmak ödevi ile karşı karşıyadır. Tüm hizmetler bu çerçevede değerlendirilecek ve sonuç olarak olağanüstü hal uygulamalarında ve terörle mücadelede demokrasi, hukuk devleti, hukukun üstünlüğü, temel hak ve hürriyetlere ilişkin uluslararası değerler hiç bir zaman gözardı edilmeyecektir.

Olağanüstü hal rejimleri ile ilgili mevzuat o kadar geniş ve yaygındır ki yaptığımız bir araştırmada (Olağanüstü Hal Uygulamasına İlişkin İnceleme ve Araştırma Komisyonu Raporu - 1992) 70 yıllık Cumhuriyet döneminde 40'a yakın kanun ve kanun hükmünde kararname çıkarılmıştır. Bu mevzuatın uygulama süresine bakıldığında 70 yıllık Cumhuriyet döneminin 25 yılı sıkıyönetim ve 6 yılı da olağanüstü hal dönemi olmak üzere toplam 31 yılı olağandışı hukuk kurallarının uygulanması ile geçmiştir.

Diğer taraftan bu kadar uzun süre olağan dışı kuralların bir topluma en- jekte edilmiş olması, bu kuralların etkinliğini azalttığı gibi, o toplumun da duyarsız hale gelmesine neden olmuş ve beklenen sonuç alınmamıştır. Hatta bir ölçüde terörizme kolaylık sağlanmıştır. Zaten terörizmin bir başka taktiği de sürekli veya aralıklarla koyduğu değişik eylemlerle yönetimi olağandışı kuralları uygulamaya zorlamak ve bu kuralların aşırı ve sert bir biçimde uygulanması ile ortaya çıkacak bunalımdan yararlanmaktır.

işte bu olgu karşısında olağanüstü hal bölge valiliği modelinin en kısa sürede kaldırılarak, sadece bugün olağanüstü hal uygulanan 12 ilde değil, tüm ülke sathında il düzeyinde "güçlü vali" sistemini oluşturmak ve bu amaçla 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun yeniden ele alınarak, özellikle emniyet ve asayiş ve ekonomik ve sosyal kalkınmaya yönelik görev ve yetkileri artırmak yoluna gidilmesi düşünülmüştür. Aşağıda üçüncü bölümde bu konuyu irdeliyeceğiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İL İDARESİ KANUNUNDA YENİDEN

DÜZENLEME ARAYIŞLARI VE GÜÇLÜ VALİLİK SİSTEMİ

A. Gerekçe

İçişleri Bakanlığınca hazırlanan ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununda değişiklik yapılmasını öngören tasarı taslağının genel gerekçesi şöyledir:

1949 yılında yürürlüğe giren 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu mülki idare bölümlerinin kurulmasına ve merkezi idarenin yurt düzeyinde örgütlenmesine ilişkin ana ilkeleri koyan; mülki idare amirlerinin görev, yetki ve sorumluluklarını belirleyen; bunların diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini düzenleyen; bu haliyle, taşra örgütlerinin tümü için görev, yetki ilişkisi

düzeni oluşturan temel bir kanundur.

Söz konusu kanun, dayalı olduğu 1924 Anayasasına paralel olarak merkezi idarenin yurt düzeyinde "İl Sistemi"ne göre örgütlenmesini ve illerin "yetki genişliği" ilkesine göre yönetilmesini öngören bir düzen kurmuştur.

İdare hukukunda yetki genişliği, (tevsii mezuniyet=deconcentration) merkeze ait bazı görev ve yetkilerin taşrada merkezi idareyi temsil eden ajana devri anlamına gelmektedir.

Kanunda "devletin ve hükümetin temsilcisi, ayrı ayrı her bakanın mümessili, idari ve siyasi yürütme vasıtası" diye tanımlanan Vali, yetki genişliği ilkesinin gereği olarak ilde kamu düzen ve güvenliğinin sağlanmasından, diğer kamu hizmetlerinin koordineli bir şekilde etkin ve verimli olarak yürütülmesinden sorumlu tutulmuş; bunun karşılığında adli ve askeri örgütlerle yüksek öğretim kurumları dışında kalan bütün kamu kurum ve kuruluşlarını denetlemeye, teftiş etmeye, bunların amirlerine emir ve talimat vermeye, bazı memurları atamaya, görevden uzaklaştırmaya, kendilerine sicil vermeye vb. yetkili kılınmıştır.

Kanunun ilçe idaresi bölümünde "ilçede hükümetin temsilcisi, ilçe idaresinin başı ve mercii diye tanımlanan kaymakama da valininkine benzer görev, yetki ve sorumluluklar verilmiştir.

İçeriğini kısaca belirttiğimiz kanun, başlangıçta güçlü, disiplinli ve verimli bir il yönetiminin oluşturulmasına imkân vermiş, ancak zaman içinde ortaya çıkan çeşitli nedenlerle bazı konularda ihtiyacı karşılayamaz hale gelmiştir.

Bu durumun başlıca nedenleri şu şekilde özetlenebilir:

1. Bazı bakanlıkların kuruluş kanunlarına ya da çıkardıkları tüzük ve yönetmeliklere vali ve kaymakamların yetkilerini kısıtlayan ya da kaldıran hükümler koymaları, yetki genişliği ilkesinin önemli derecede zedelenmesine yol açmıştır.

2. 1961 Anayasasının 115 inci maddesinde yer alan ve belli kamu hizmetleri için yetki genişliğine sahip bölge teşkilatı kurulmasını öngören hükümün anayasal amaca aykırı şekilde yorumlanması sonunda çok sayıda bölge teşkilatı kurulmuş; bu uygulama, il sistemini ve yetki genişliği ilkesinin bir başka yönden zedelenmesine neden olmuştur.

Temel sistem dışında oluşan bu örgütlenme sonunda idarede bütünlük bozulmuş, ortaya çıkan yetki ve görev karışıklıkları hizmetlerin denetimini, ku

ruleşlar arasında işbirliği ve koordinasyon sağlanmasını son derece güçleştirmiştir.

3. Bu durum 1961 yılında getirilen planlı kalkınma döneminde daha da ağırlaşmış, beş yıllık kalkınma planlarının ve yıllık programların önemli görev ve sorumluluk yüklediği mülki idare amirleri, bunların gerektirdiği yasal yetki ve imkanların tanınmayışı yüzünden özellikle bölgesel kuruluşlar açısından gereğince etkili olamamışlardır.

4. Kamu düzen ve güvenliğini bozan geleneksel suçların yanında 1970 li yıllarda "anarşi ve terör olayları" 1980 ve 1990 lı yıllarda "bölücü hareketler" diye adlandırılan örgütlü suçlar ortaya çıkmış, bunlar devleti ve rejimi tehdit eden boyutlara ulaşmıştır.

Bu yeni suç tipine karşı girişilen mücadelede, mevzuatta yetki boşluklarının ve yetersizliklerinin bulunduğu gözlenmiştir.

Olağan yönetimin bu yetersizliği, sakıncaları herkesçe bilinen, bu nedenle son çare olarak başvurulması gereken sıkıyönetim ve olağanüstü hal yönetiminin bazı bölgelerde normal yönetim haline gelmesine neden olmuştur.

5. Bu arada ülkemizin politik hayatında da sonuçları mülki idare amirliği müessesesini olumsuz yönde etkileyen bazı gelişmeler olmuştur.

Çok partili rejim dönemine geçildikten sonra, özellikle vali atamalarında ehliyet ve liyakati tesbite imkân veren objektif yöntem ve ölçütlerin olmayışı, daha ziyade politik ağırlıklı hatalı atamalara neden olmuş; bu tutum, valilik müessesesinin gücünden ve itibarından çok şeyler kaybetmesine sebebiyet vermiştir.

Sağlıklı olmayan bu çeşit atamalar, iktidarın değiştiği dönemlerde kitle halinde görevden almalara yol açarak idarede esas olan süreklilik ilkesini zedelemiş, merkezde dikkatleri çeker hale gelen yığılmalara neden olmuştur.

Bu değişiklik tasarısı, yukarıda değinilen hususlar dikkate alınarak, devletin ve hükümetin taşrada uzantısı olan mülki idare amirliği müessesesinin yeniden güçlendirilmesi; böylece kamu hizmetleriyle kalkınma faaliyetlerinin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun olarak daha etkin ve verimli şekilde yürütülmesi amacıyla hazırlanmış, bu nedenle, taşradaki tüm kamu kurum ve kuruluşları için yeni bir "görev, yetki, ilişki düzeni" oluşturulmasına çaba gösterilmiştir.

B. Tasarının İçeriği

Tasarının T.B.M.M. İçişleri Komisyonunda kabul edilen ve Meclis Genel Kuruluna sevk edilen şekli şöyledir: Diğer anlatımla mevcut 5442 sayılı Yasanın değişikliğe uğrayacak olan maddeleri şunlardır:

1) Mevcut yasada yer alan mülki idare kademelerinden bucaklar kaldırılmış ve mülki idare kademeleri, il ve ilçe olarak belirlenmiştir. (Md. 1)

Madde gerekçesinde şöyle denilmektedir: "Ulaşım ve haberleşme alanlarında meydana gelen hızlı gelişme sonunda halka en yakın hizmet birimi olma niteliğini yitiren "bucak", "örgüt ve personel yokluğu yüzünden işlevini yitirmiş bulunmaktadır. Bu nedenle mülki idare bölümü olarak sadece il ve ilçelere yer verilmiştir."

2) 5442 sayılı Yasanın 2 nci maddesi İçişleri Komisyonunda aşağıdaki haliyle değiştirilerek kabul edilmiştir:

"İl ve ilçe kurulması, kaldırılması, adlarının, bağlılıklarının, merkez ve sınırlarının belirtilmesi ve değiştirilmesi aşağıda gösterilen şekilde yapılır.

— İl ve ilçe kurulması, kaldırılması, merkezlerinin belirtilmesi ve adlarının değiştirilmesi, bir ilçenin başka bir ile bağlanması kanun ile,

— İl ve ilçe sınırlarının değiştirilmesi, bir köyün veya kasabanın başka il veya ilçeye bağlanması, önemli mevki ve doğal arazi adlarının değiştirilmesi, İçişleri Bakanının teklifi ve Başbakanın onayı ile,

— Köy adlarının değiştirilmesi, köylerin birleştirilmesi ve ayrılması, bir köy, mahalle veya semtin o köyden ayrılıp başka bir köy ile birleştirilmesi valinin önerisi üzerine İçişleri Bakanının onayı ile, yapılır.

İlçe kurulmasında ve kaldırılmasında, bir ilçenin başka bir ile bağlanmasında, adının değiştirilmesi ve merkezinin belirtilmesinde, sınırlarının belirtilmesinde ilgili illerin idare kurulları ile il genel meclisinin görüşleri alınır.

Ancak, karışıklıklara ve yanlış anlamalara meydan veren köy adları, il daimi encümeninin görüşü alındıktan sonra İçişleri Bakanlığınca değiştirilir. İller ve ilçelere merkez yapılan şehir, kasaba veya köyün adı verilir. Bunların coğrafi veya tarihi bir sanı varsa o da isim olarak verilir."

3) 5442 sayılı Yasanın 3. maddesi İçişleri Komisyonunda şu şekli almıştır:

"İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır. İllerin genel idare teşkilatı il ve ilçe bölümlerine uygun olarak düzenlenir.

Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulurken İçişleri Bakanlığının olumlu görüşü alınır."

Anayasa'nın 126 ncı maddesine uygunluk sağlanmıştır. Buna göre, merkezi idarenin yurt düzeyinde il sistemine göre örgütlenmesinin esas olduğu ifade edilmiş, kamu hizmetlerinde verim ve uyum sağlanması amacıyla istisna olarak bölge teşkilatı kurulabileceği belirtilmiştir. Geçmiş yıllarda merkezi idarenin kanun, tüzük, yönetmelik ya da basit bir onayla bölge teşkilatı kurabildiği; anayasal amaca uyulup uyulmadığını kontrole imkân verecek belli bir yöntemin olmayışının kurulmaları kolaylaştırıp hızlandırdığı gözlenmiş; bu nedenle bölge teşkilatı kurulmasında tek bir yöntem saptanmıştır. Mülki idare bölümlerinin kurulması, kaldırılması, sınırlarının değiştirilmesi vs. gibi konularda yasal görevler üstlenmiş olan İçişleri Bakanlığının il sistemine istisna teşkil eden bölge teşkilatlarının kurulmasında görüş bildirmesi yararlı görülmüştür.

4) Tasarı taslağında yer alıp da İçişleri Komisyonunda aynen kabul edilen 5442 sayılı Yasanın değişik 5 inci maddesi şöyle olacaktır:

"İllerde valilerin tayin ve tespit ettiği işlerde yardımcılığını yapmak üzere vali yardımcılarını bulunur. Vali bulunmadığı zaman, vali adına tüm görev yardımcılarında biri tarafından yürütülür.

Vali yardımcısı, en az altı yıl kaymakamlıkta bulunmuş ve bu hizmetin iki yılını mahrumiyet ilçelerinde geçirmiş olanlardan tayin edilir.

Vali, vali yardımcısının sayısını ve işin ağırlığını dikkate alarak, vali yardımcılarında dengeli bir şekilde görev dağılımı yapar.

Vali, gerektiğinde sınırlarını yazılı olarak açıkça belirtmek şartıyla, yetkilerinden bir kısmını vali yardımcısına devredebilir. Ancak yetki devri valilerin devredilen yetkilerine ilişkin sorumluluğu kaldırmaz.

Vali yardımcılarını, vali tarafından verilen görevlerin yerine getirilmesinde vali yetkisine sahiptirler. Kendilerine bağlı olan birimlerin çalışmalarını gözetir, yönlendirir, denetler ve gerekli eşgüdümü sağlar. Görevlendirildiği kurul toplantılarına başkanlık eder. Birim amirleri, vali yardımcılarında karşı sorumludurlar.

Vali yardımcılarını, ilgili birimlere kanun, tüzük, yönetmelik, hükümet ve vali emirlerince uygun olarak emir ve talimat verme yetkisine sahiptirler.

Vali yardımcılarını, görevlerinden dolayı valiye karşı sorumludurlar."

Madde gerekçesi şöyledir:

"Zaman içinde olması gereken etkinlik düzeyinden uzaklaştığı saptanan vali yardımcılığı, günümüzün koşulları gözönünde tutularak, daha etkin ve verimli çalışan bir il yöneticisi haline getirilmiştir. Böylece valilerin iş yükü hafifletilerek ana konulara zaman ayırması sağlanmıştır."

5) Tasarı taslağında vali atamalarında siyasi iktidar takdir hakkını kullanırken belli usullere ve ölçülere uyması için çaba gösterilmiş ve şu yöntem oluşturulmuştur.

"Valiler, İçişleri Bakanının önerisi, Bakanlar Kurulunun kararı ve Cumhurbaşkanının onayı ile atanırlar.

İlk defa valiliğe atanacakların, mülki idare amiri hizmetleri sınıfındaki kadrolarda, en az onbeş yıl görev yapmış olması ve vali aday listesine girmesi şarttır.

Vali aday listesi, Bakanlık Müsteşarının başkanlığında, Teftiş Kurulu Başkanı (Vali), Personel Genel Müdürü (Vali), il ve merkez valilerince seçilecek birer temsilci, valiler dışında kalan ve mülki idare hizmetleri sınıfındaki kadrolardan onbeş yıl hizmet yapmış mülki idare amirlerince seçilecek iki temsilciden oluşan "Değerlendirme Kurulunca" hazırlanır.

Onbeş yıllık sürenin hesabında 1 Ocak tarihi esas alınır. Her yıl ocak ayı içinde toplanacak değerlendirme kurulunca sicil ve özlük dosyaları incelenip, gerektiğinde araştırma yaptırılacak personel değerlendirmeye tabi tutulur. Değerlendirme sonunda bilgi, çalışkanlık, hizmet içindeki ve dışındaki tutum ve davranışlar, temsil kabiliyeti gibi hususlar bakımından valilik yapma nitelik ve liyakatına sahip olduğu tespit edilenler aldıkları not sırasına göre vali adayları listesine dahil edilirler. Liste bir yıl için geçerlidir.

Değerlendirme kurulunun çalışma, değerlendirme, seçme usul ve esasları İçişleri Bakanlığınca yürürlüğe konulacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Valiler atamalarındaki usule göre gerektiğinde kadro aylığı ile merkez emrine alınarak İçişleri Bakanlığının uygun göreceği işlerde vali sıfatı ile görevlendirilebilirler.

Merkezde görevli valiler, Başbakanlık ve diğer Bakanlıklarda müsteşar müsteşar yardımcısı, danışman, genel müdür, kurul başkanı ve bu görevlere eşdeğer durumda olan diğer üst düzey yöneticilerinde vali sıfat ve unvanını kullanarak, özlük hakları saklı kalmak şartıyla görevlendirilebilirler.

Bunlardan mülkiye müfettişi kökenli olanlar istedikleri takdirde Bakan onayı ile mülkiye müfettişi olarak çalıştırılabilirler. Bu şekilde çalıştırılanlar mülkiye müfettişlerinin bütün hak ve yetkilerine sahiptirler.

Tasarı gerekçesinde, hükümetin vali atamalarında takdir yetkisi kabul edilmekle beraber, valiliğin belli bir bilgi ve deneyim birikimi ile birlikte çalışkanlık, temsil yeteneği, önezi ve hızla karar alma gibi bazı nitelikleri de gerektirdiği vurgulanmış ve vali atamalarında hükümetin belli çevrelerin baskısı altına alınmasının önlenmesine işaret edilmiştir.

Merkezde görevlendirilen valilerden yararlanma çareleri 3152 sayılı Yasanın 37 nci maddesine benzer biçimde yeniden düzenlenmiştir.

Ancak İçişleri Komisyonu bu mekanizmaya itibar etmemiş ve 5442 sayılı yasanın 6 ncı maddesine şu fıkrayı eklemiştir:

"Bunlardan mülkiye müfettişi kökenli olanlar, gerektiğinde, Bakan onayı ile mülkiye müfettişi olarak çalıştırılabilirler. Bu şekilde çalıştırılanlar mülkiye müfettişlerinin bütün hak ve yetkilerine sahiptirler."

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunuş yazısında İçişleri Komisyonu şu gerekçeyi ileri sürmüştür:

"Valilik, 657 sayılı Kanunda istisnai memurluk olarak düzenlenmiştir. Ayrıca vali atamalarında hükümetlerin takdir yetkisi esas kabul edilmelidir. Bu nedenle komisyonumuzun hükümetlere vali atamalarında tercih hakkı vermek ve valilik kurumuna genç, dinamik, yetenekli ve uyumlu atamaların yapılmasını sağlamak için tasarının çerçeve 5 inci maddesi ile değiştirilen 5442 sayılı Yasanın 6 ncı maddesine ilişkin tasarı maddesi metinden çıkarılmıştır. Ancak, verilen bir önerge ile 5442 sayılı Yasanın 6 ncı maddesine bir fıkra ilave edilerek, merkeze alman valilerden mülkiye müfettişi kökenli olanlar gerektiğinde (ilgilinin isteği ile değil) Bakan (İçişleri Bakanı) onayı ile mülkiye müfettişi olarak çalıştırılacaklardır."

6) Tasarının İçişleri Komisyonunda aynen kabul edilen, 5442 sayılı Yasanın 7 nci maddesi şöyledir:

"Vali yardımcılarıyla hukuk işleri müdürleri, il idare şube başkanları ve

bulunan yerlerde il ve bölge muhakemat müdürleri, valilerin olumlu görüşü alınarak atanırlar."

Bu madde ile ilde vali ile yakın ilişki ve yetki paylaşımı içinde olacak kamu personelinin valilerin iradesi dışında illere atanmaları sağlanmaktadır. Ancak, valilerin hazine avukatları atanmasına izin vermeleri usulü madde metninden çıkarılmıştır. Uygulamada bu "agrement" (izin onama) yöntemi pek işletilmemiştir. Valilerin bu konuda son derece titiz ve duyarlı olmaları gereklidir.

7) İçişleri komisyonunda kabul edilen diğer bir hüküm de 5442 sayılı Yasanın 9 ncu maddesi ile ilgilidir. Buna göre; B fıkrasına şu bend eklenmiştir: "yazışma usul ve esasları ile mahallî idarelerin, valilik, kaymakamlık ve diğer kuruluşlarla yazışmaları İçişleri Bakanlığınca hazırlanıp Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konulacak bir yönetmelikle düzenlenir."

Bu bendin eklenmesiyle il ve ilçe yönetiminde işlemlerin basitleştirilmesi ve haberleşmenin hızlandırılması amaçlanmaktadır.

9 uncu maddenin J fıkrası bucak sözcüğü çıkarılarak aynen korunmuştur. Buna göre, vali il ve ilçe merkezlerinde kiralık ve kirasız binalarda vazife gören devlet dairelerini mahallin hizmet şartlarına ve hazine menfaatine en uygun şekilde bir veya birkaç binada toplamak üzere gereken tedbirleri aldırır ve uygulanmasını denetler.

8) 5442 sayılı Yasanın 11 inci maddesinin D fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve aynı maddeye G, H ve I fıkraları eklenmiştir.

"D. Valiler, ilde çıkabilecek veya çıkan olayları, emrindeki kuvvetlerle önlenmesini mümkün görmedikleri veya önleyemedikleri, aldıkları tedbirlerin bu kuvvetlerle uygulanmasını mümkün görmedikleri veya uygulamadıkları takdirde, diğer illerin kolluk kuvvetleriyle bu iş için tahsis edilen diğer kuvvetlerden yararlanmak amacıyla İçişleri Bakanlığından ve gerekirse en yakın askeri (Kara, Deniz ve Hava) kuvvet komutanından mümkün olan en hızlı vasıtalarla müracaat ederek yardım isterler.

Bu durumlarda, ihtiyaç duyulan kuvvetlerin, İçişleri Bakanlığından' veya askeri birliklerden veya her iki makamdan talep edilmesi hususu, yardım talebinde bulunan vali tarafından takdir edilir.

Vali tarafından askeri birliklerden yardım istenmesi halinde;

— Acil durumlarda bu istek, sonradan yazılı şekle dönüştürülmek kay-

dıyla sözlü olarak yapılabilir.

— Muhtemel olaylar için istenen askeri kuvvet valinin görüşü alınarak, olaylara hızla el koymaya uygun yerde; cereyan eden olaylar için ise olay yerinde hazır bulundurulur. İstenen askeri kuvvetin çapı, olayların niteliğine göre kuvvet isteminde bulunan vali ile yardım istemi yapılan askeri birliğin komutanı tarafından müşterek belirlenir.

— Askeri kuvvetin, vali tarafından -müstakilen görevlendirilmesi durumunda; verilen görev askeri kuvvet tarafından kendi komutanının sorumluluğu altında ve onun emir ve talimatına göre, Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununda belirtilen yetkiler ile kolluk kuvvetlerinin genel güvenliği sağlamada sahip olduğu yetkiler kullanılarak yerine getirilir.

— Güvenlik kuvvetleriyle yardım gelen askeri kuvvet arasındaki işbirliği ve koordinasyon, emir ve komutaya ilişkin esaslar, yardıma gelen askeri birliğin komutanının da görüşü alınarak vali tarafından tespit edilir. Ancak yardıma gelen askeri birliğin belirli görevleri jandarma ile beraber yapması halinde; komuta, sevk ve idare, askeri birliklerin en kıdemli komutanı tarafından üstlenilir.

— Birden fazla ili içine alan olaylardan ilgili valilerin isteği üzerine aynı veya farklı askeri birlik komutanlarından kuvvet tahsis edilmesi durumunda, iller arasında işbirliği, koordinasyon, kuvvet kaydırılması, emir ve komuta ilişkileri İçişleri Bakanı tarafından belirlenecek esaslara göre yürütülür.

Bu esasların uygulanmasında, işbirliği ve koordinasyon sağlamak amacıyla, gerekli görülen hallerde İçişleri Bakanı valilerden birisini görevlendirebilir.

— Bu fıkra uyarınca görevlendirilen askeri birlik mensupları hakkında, bu görevlerin ifasında işledikleri suçlardan dolayı Memurun Muhakematı Hakkında Kanuna göre işlem yapılır.

G. İlde ve bölgede bulunan tüm kamu haber alma kuruluşları ilin genel güvenliğine ilişkin bilgileri derhal valiye vermek zorundadırlar.

H. Vali, ekonomik bunalım, doğal afet, genel güvenliğin veya genel sağlığın bozulması hallerinde, alınmış olan tedbirlerin yetersiz kaldığının anlaşılması üzerine, mal ve can güvenliğini, kişi dokunulmazlığını, anayasal hak ve özgürlükleri korumak ve kamu düzen ve esenliğini sağlamak amacıyla;

— Haberleşme araçları dahil ihtiyaç duyulan her türlü araç, gereç, iş ma- kinası, bina, tesis, yiyecek, giyecek, yakacak, ilâç ve tıbbi malzemeleri ildeki

tüm kamu kurum ve kuruluşlarıyla onlara bağlı müesseselerden; yetersiz kalması halinde, özel kişi ve kuruluşlardan temin edebilir. Zaruri ihtiyaç maddelerinin, ilâç ve tıbbi malzemelerin, hayvan, hayvan yemi ve hayvan ürünlerinin il dışına çıkarılmasını kısıtlayabilir veya yasaklayabilir, fazla fiyatla satılmasını ve satıştan kaçırılmasını önleyici tedbirleri alabilir, gerektiğinde tanzim satışları yaptırabilir.

— Kamu kuruluşlarında görevli personelin çalışma saatleri ve yıllık izinlerini ihtiyaca göre düzenleyebilir.

— Geçici olarak belirli yerlere giriş ve çıkışları sınırlayabilir veya yasaklayabilir, belirli yerlerde kişilerin toplanmasını, dolaşmalarını men edebilir, sokağa çıkmayı sınırlayabilir ve üç günü geçmemek üzere tamamen yasaklayabilir. Bu gibi hallerde halkın gıda, yakacak ve sağlık gibi ihtiyaçlarıyla ilgili önlemleri alır ve halka duyurur.

— Her derecedeki resmi ve özel eğitim kurumlarında öğrenime ara verebilir, öğrenci yurtlarını geçici olarak kapatabilir ve ihtiyaca göre başka hizmette kullanılmasına karar verebilir.

— Demeklere, kamu kumluğu niteliğindeki mesleki kuruluşlara, sendika ve vakıflara ait lokal, kulüp ve benzeri tesisleri, umuma açık sinema, tiyatro, gazino, otel, motel ve benzeri yerleri aratabilir, açık kalma zamanlarını belirleyebilir veya üç aya kadar kapatabilir.

— İl'e giren, çıkan ve il içinde seyreden her türlü taşıt araçları ile ilgili trafiği düzenleyebilir, kısıtlayabilir, belirli güzergahlar için kısa süreli yasaklar getirebilir, il sakinleri ile il dışından gelecekler için kimlik belirleyici belge taşıma zorunluluğu koyabilir.

— Yanıcı, patlayıcı, kesici ve yaralayıcı, tecavüz ve savunmada kullanılan maddeler ile bunların yapımı için gerekli malzemelerin bulundurulmasını, depolanmasını, nakil ve satışlarını izne bağlayabilir veya yasaklayabilir, ruhsatlı da olsa her nevi silâh ve mermilerin belirli yerlerde ve zamanda taşınmasını yasaklayabilir, kamu veya kişilere ait özelliği bulunan kuruluşlar, fabrika, banka ve benzeri yerlerde iç güvenliği sağlamak amacıyla süreli veya süresiz özel koruma önlemlerinin alınmasını ilgililerden isteyebilir. Bu isteklerin yerine getirilmesi zorunludur.

— Doğal afetlerde, toplumsal olaylarda veya yetkililerin istemi ile kamu görevlerine yardımcı olurken ve özel sağlık kuruluşlarında devlet memurları gibi yaptırabilir.

Bu fıkra ile ilgili olarak vali tarafından verilen sözlü emirler derhal yazılı hale getirilir. Alınan kararlar gerekçeli olarak yazılır, ilgililere duyurulur. Halkı ilgilendirenler alışılmış araçlarla ilan edilir.

Bu fıkroda öngörülen tedbirler, alınmasını gerektiren sebeplerin devamı halinde yeni bir kararla en çok iki kez uzatılabilir veya tekrarlanabilir. Bu fıkranın uygulanmasında birden fazla ili ilgilendiren konularda iller arasındaki koordinasyon İçişleri Bakanı tarafından sağlanır. Bakan bu yetkisini ilgili valilerden birine devredebilir.

I. Vali ilin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasını sağlamak ve ulusal kalkınma planları ve yıllık programlara ilişkin çalışmalarını etkin bir biçimde yürütmek amacıyla;

— İlin ekonomik ve sosyal yapısına yönelik araştırmalar yaptırır, kalkınma planı dönemlerine uygun şekilde il envanterini, il gelişme planını ve yıllık dilimlerini hazırlar.

— Ulusal kalkınma planları ve yıllık programlar hazırlanırken bölge kuruluşları ile Devlet Planlama Teşkilâtı Müsteşarlığı valinin görüş ve önerilerini alırlar.

— Merkezi ve mahalli idareler arasında gerekli koordinasyonu sağlar. Mahalli idarelerce genel bütçe ve ilgili fonlardan yardım olarak gerçekleştirilecek yatırımlar hakkında görüş bildirir.

— Ulusal kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen ilke, tedbir ve politikalara uygun olarak kamu hizmet ve yatırımların gerçekleşmesini ve teşvik tedbirleri, devlet yardımları ve fonlardan yararlanan özel sektör yatırımlarını izler, belirlediği gecikme ve aksaklıkları önerisiyle birlikte ilgili merkezi idare kuruluşuna ve ayrıca Devlet Planlama Teşkilâtı Müsteşarlığına bildirir.

Merkezi idare kuruluşları yatırım, teşvik belgesi ve yatırım fonlarından yararlandırılan kamu ve özel yatırımları izlemesi için valiliklere bildirir.

— Yatırımların zamanında, etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi için ilgili kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyon sağlar. Kuruluşların asıl görevlerini aksatmayacak şekilde aralarında geçici olarak personel, araç, gereç, bina, tesis ve benzeri malzeme kullanımı gibi karşılıklı yardımlaşmaya olanak veren karar ve tedbirleri alır ve uygular. Kamu kurum ve kuruluşlarındaki mevcut atıl durumdaki makina ve ekipmandan, ilin kalkınmasını ve ekonomik gelişmesini sağlamak için yararlanabilir. Bu gibi hallerde

durum, ilgili merkezi idare kuruluşlarına duyurulur.

— Bölge kuruluşlarının kendi ilindeki çalışmalarını gözetim ve denetim altında bulundurur. İlde yatırımı bulunan bölge kuruluşlarının yetkililerinden bilgi ve görüş isteyebilir. Bu bilgilerin tam ve zamanında verilmesi zorunludur. Yukarıdaki yazılı haller dışında bölge kuruluşları üç ayda bir valiyeye rapor verirler.

— İlin kalkınması ile plan ve program uygulamalarına ilişkin olarak gerekli gördüğü zamanlarda, kamu ve özel kuruluş yöneticileri ile uzman kişileri toplantıya çağırabilir, özel ihtisas komiteleri oluşturabilir. İlgililerin toplantılara katılmaları zorunludur.

— Bölge kuruluşlarının yöneticileri hakkında plan ve program uygulamalarıyla ilgili olarak her yıl değerlendirme raporu düzenler. Bu raporlar, yükselme, atama ve yer değiştirmelerde dikkate alınır.

Bu fıkradaki görevlerin yerine getirilmesinde, il ve ilçe planlama birimlerinde, Bakanlıklarca çeşitli uzmanlık dallarında personel görevlendirilebilir. Bu birimlerde ve valinin gerekli göreceği birimlerde müdür, uzman ve uzman yardımcıları ile ekonomist ve avukatlar sözleşmeli olarak çalıştırılabilir.

Gerekli durumlarda özel danışmanlık kuruluşlarından hizmet satın alınabilir.

Bu fıkrada belirtilen' çalışmalara ilişkin planlama ve koordinasyon düzeni ile kurulların ve özel ihtisas komitelerinin kuruluş, görev ve çalışma usul ve esasları, il planlama uzmanları ve yardımcıları dışındaki uzmanların nitelikleri, illere göre sayıları, atanma, görev ve çalışma ilkeleri Devlet Planlama Teşkilâtı Müsteşarlığı ve ilgili diğer bakanlıkların görüşleri alınarak İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak ve Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konulacak bir yönetmelikle düzenlenir."

Burada şunu önemle vurgulamak gerekir ki, İl İdaresi Kanununda değişikliğe gitmenin temel nedeni yukarıdaki düzenleme zorunluluğudur. Bu suretle güçlü il ve güçlü vali modeli ile diğer olağanüstü hallere ilişkin uygulamalara olabildiği kadar son verme arzusu dile getirilmektedir.

Çok ayrıntılı bir düzenlemeye gidilmesinin gerekçesi olarak tasarıda şu görüşlere yer verilmiştir. İl İdaresi Yasasının 11 (c) maddesindeki "gereken karar ve tedbirleri almaya" yetkili kılınan valilerin bu yetkileri kullanmaları uygulamada tartışmalara yol açmış ve ortaya çıkan farklı yorum, duraksama ve hatta itirazlara yer vermemek için somut ve ayrıntılı biçimde yetkiler

sayılmıştır. Bazıları halen Olağanüstü Hal Kanununda yer alan bu yetkilerin, günümüz şartları içinde ve değişen suç ve suçlu tipi karşısında, maddede belirtilen durumlarla sınırlı olarak, olağan yönetimin önleyici kolluk yetkileri olduğu düşünülmüş, olağanüstü hal ilânına yol açacak ortamın doğmaması, sık sık olağanüstü hal uygulamasına başvurmamak için bunların, olağan yönetim temel yasası olan İl İdaresi Kanununa konulması uygun mütalâa edilmiştir.

Ayrıca getirilen bu düzenlemeler uzunca bir süredir devam eden olağanüstü hal uygulamasının kaldırılması için uygun ortamı da yaratmış olacaktır.

Diğer taraftan ekonomik kalkınmaya yönelik planlama, uygulama ve değerlendirme fonksiyonları ağırlıklı olarak ele alınmış ve bölge kuruluşları ile ilişkiler valilerin yetkilerini artıracak yönde yeniden düzenlenmiştir.

9) 5442 sayılı Yasanın 18 inci maddesi İçişleri Komisyonunda şu şekli almıştır:

"Vali; vali yardımcıları, hukuk işleri müdürü, kaymakamlar, il planlama ve koordinasyon müdürü, il idare şube başkanları ile genel ve özel kolluk amirinin birinci, bunların yardımcıları ve şube müdürlerinin ikinci sicil amiridir. Vali gerektiğinde ikinci sicil amirliği yetkisini vali yardımcılara devredebilir.

Diğer görevlilerle ilgili hususlar özel kanun veya yönetmeliklerle belirlenir.

Vali gerek gördüğünde, 4 üncü maddenin ikinci fıkrasında sayılanlar hariç ildeki tüm kamu görevlileri için değerlendirme raporu düzenleyebilir. Bu raporlar ilgilinin yükselme atamalarında dikkate alınır.

Vali yardımcıları, iş ve işlemlerinden sorumlu oldukları il idare şube başkan ve yardımcılığı, genel ve özel kolluk amirleri ve yardımcılığı ve şube müdürleri hakkında değerlendirme raporu düzenler ve bu raporları her yıl aralık ayında valiye verirler. Vali, bu raporları ilgililerin sicil, yükselme, atama ve yer değiştirmelerinde dikkate alır."

Bu madde ile valilerin sicil vereceği personel adedi azaltılmakta, gerektiğinde vali yardımcılığı da bu konuda yetkili olabilmektedir. Rapor düzenleme yolu ile personelin daha iyi değerlendirileceği düşünülmektedir.

10) Tasarı ile 5442 sayılı Yasanın 26 ncı maddesinin birinci bendinde ilk

cümle şu şekilde düzenlenmiş ve bir fıkra eklenmiştir. Komisyonunda bu teklif aynen benimsenmiştir:

"Valiler, her yıl münasip gördükleri zamanlarda ilin bütün ilçelerini ve tasarı ile programa alınan köylerini ve il içindeki teşkilâtı teftiş ederler.

Vali uygun gördüğü takdirde bu görev, vali yardımcıları tarafından yapılabilir."

Uygulamada valilerin pek vakit ayırmadıkları teftiş hizmetlerinde vali yardımcılarının çalıştırılmalarına olanak sağlanmıştır.

11) 5442 sayılı Yasanın 32 nci maddesine aşağıdaki G ve H fıkraları eklenmiştir.

"G- Kaymakam, ekonomik bunalım, doğal afet, genel güvenliğin veya genel sağlığın bozulması hallerinde, alınmış olan tedbirlerin yetersiz kaldığının anlaşılması üzerine, mal ve can güvenliğini, kişi dokunulmazlığını, anayasal hak ve özgürlükleri korumak ve kamu düzen ve esenliğini sağlamak amacıyla, aşağıdaki önlemleri almaya yetkilidir:

— Haberleşme araçları dahil ihtiyaç duyulan her türlü araç-gereç, iş maki- nası, bina, tesis, yiyecek, giyecek, yakacak, ilaç ve tıbbi malzemeleri, ilçedeki tüm kamu kurum ve kuruluşları ile onlara bağlı müesseselerden, yetersiz kalması halinde özel kişi ve kuruluşlardan ister. Bu istek gecikmeksizin yerine getirilir. Zaruri ihtiyaç maddeleri, ilaç ve tıbbi malzemeler ile hayvan, hayvan yemi ve hayvan ürünlerinin ilçe dışına çıkarılmasını kısıtlayabilir veya yasaklayabilir, fazla fiyatla satılmasını ve satıştan kaçırılmasını önleyici tedbirleri alır, gerektiğinde tanzim satışları yaptırabilir.

— Geçici olarak belirli yerlere giriş ve çıkışları sınırlayabilir veya yasaklayabilir, geçikmesinde sakınca olabilecek hallerde arama yaptırabilir. Valinin muvafakati ile belirli yerlerde kişilerin toplanmalarını, dolaşmalarını, sokağa çıkmayı sınırlayabilir ve üç günü geçmemek üzere tamamen yasaklayabilir. Bu gibi hallerde halkın gıda, yakacak ve sağlık gibi ihtiyaçları ile ilgili önlemler alınır ve halka duyurulur.

— Derneklere, kamu kuruluşu niteliğindeki mesleki kuruluşlara, sendika ve vakıflara ait lokal, kulüp ve benzeri yerleri aratabilir, açık kalma zamanlarını belirleyebilir ve üç aya kadar kapatabilir.

— İlçeye giren, çıkan ve ilçe içinde seyreden her türlü taşıt araçlarıyla ilgili trafiği düzenleyebilir, kısıtlayabilir, belirli güzergâhları için kısa süreli ya

saklar getirebilir. İlçe sakinleri ve ilçeye dışardan gelecekler için kimlik belirleyici belge taşıma zorunluluğu koyabilir.

Bu fıkranın kapsadığı yetkilerle ilgili olarak kaymakam tarafından verilen sözlü emirler derhal yazılı hale getirilir, alınan kararlar gerekçeli olarak yazılır, ilgililere duyurulur, halkı ilgilendiren alışılmış araçlarla ilan edilir.

H- Kaymakam, ilçenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasını sağlamak, ulusal kalkınma planları ve yıllık programlara ilişkin çalışmalarını etkin bir biçimde yürütmek amacıyla:

— Plan ve programlarda ilçede yapılması düşünülen yatırımlar hakkında valiye önerilerde bulunur.

— İl gelişme planının ve diğer yatırımların zamanında etkin ve verimli bir biçimde gerçekleştirilmesi için ilgili birimler arasında işbirliği ve koordinasyon sağlar.

— Teşvik tedbirleri, devlet yardımları ve fonlardan yararlanan özel sektör yatırımlarını izler ve belirlediği gecikme ve aksaklıkları valiye bildirir.

— İlçenin kalkınması ile plan ve program uygulamalarına ilişkin olarak gerekli gördüğü zamanlarda kamu ve özel kuruluş yöneticilerini ve uzman kişileri toplantıya çağırabilir. İlgililerin toplantıya katılmaları zorunludur.

Bu toplantılarda, ilçe program tekliflerinin hazırlanması ve uygulamada ortaya çıkan sorunlar ile teşvik tedbirleri, devlet yardımları ve fonlardan yararlanan kamu ve özel sektör yatırımlarının durumu, kuruluşlar arasında araç, gereç, malzeme, personel, bina ve benzeri kaynak aktarımı ve kullanımı, yeni ekonomik girişimlerin oluşturulması gibi konular görüşülür. Bu görüşler doğrultusunda valiye önerilerde bulunur."

Görüldüğü gibi il düzeyinde valiye verilen görev ve yetkiler, sınırlandırılmış şekilde ilçe düzeyinde kaymakama da verilmektedir.

12) 5442 sayılı Yasanın 34 üncü maddesi şöyle düzenlenmektedir:

"Kaymakam, ilçe idare şube başkanlarının, genel ve özel kolluk amirlerinin birinci, bunların yardımcısı ve şube müdürlerinin ikinci sicil amiridir. Diğer görevlilerle ilgili hususlar özel kanun ve yönetmeliklerde gösterilir.

Kaymakam gerek gördüğünde, 4 üncü maddenin ikinci fıkrasında sayılanlar hariç, ilçedeki tüm kamu görevlileri için değerlendirme raporu düzenleyerek valiye gönderir. Bu raporlar ilgilinin yükselme ve atamalarında dikkate alınır."

Valilerde olduğu gibi kaymakamlar için de sicil konusunda daha açık ve belirgin biçimde düzenleme yoluna gidilmiştir.

13) 5442 sayılı Yasanın 36 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

"Kaymakam, her yıl ilçenin bütün köylerini ve ilçe içindeki teşkilatı teftiş eder. Halkın dilek ve şikayetlerini yerli yerinde gözden geçirir ve gereğini yapar. Devir ve teftiş sonucunu bir raporla valiye bildirir."

Bu madde ile bucak sözcüğü metinden çıkarılmakta, köylerin yarısı değil, ulaşım kolaylıkları nedeniyle köylerin tümünün teftişi öngörülmekte ve devir ve teftişe çıkmadan önce valiye haber verme usulü kaldırılarak devir teftiş sonucunda valiye rapor verilmesi gereği korunmaktadır.

14) 5442 sayılı Yasanın 57 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

"İl idare kurulu, valinin başkanlığında hukuk işleri müdürü, il idare kurulu müdürü, defterdar ile Milli Eğitim, Sağlık, Bayındırlık ve İskân, Tarım ve Köyişleri Bakanlıklarının il düzeyindeki en üst yöneticilerinden oluşur.

Vali il idare kuruluna başkanlık yapmak üzere bir vali yardımcısını görevlendirebilir. Kurulun raportörlüğünü hukuk işleri müdürü yapar."

Bakanlıklar teşkilat kanunlarındaki değişiklikler nedeniyle madde yeniden düzenlenmiştir.

15) 5442 sayılı Yasanın 58 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

"İlçe idare kurulu, kaymakamın başkanlığında yazı işleri müdürü, mal müdürü ile Milli Eğitim, Sağlık, Tarım ve Köyişleri Bakanlıklarının ilçe düzeyindeki en üst yöneticilerinden oluşur. Kurulun raportörlüğünü yazı işleri müdürü yapar."

Aynı düzenleme ilçe idare kurulu için de yapılmıştır.

16) Bu kanun ile çıkarılması öngörülen yönetmelikler kanunun yürürlük tarihinden itibaren altı ay içinde yürürlüğe konulur.

17) 5442 sayılı Kanuna dört madde eklenmiştir:

Ek Madde 1— İl İdaresi Kanunundaki hükümlerin uygulanmasına ve açıklanmasına ilişkin genelgeler İçişleri Bakanlığınca, uyumsuzluk halinde ilgili merkezi idare kuruluşunun ve İçişleri Bakanlığının görüşleri alınarak Başbakanlıkça yayımlanır.

Ek Madde 2— Vali sivil hava meydanları, limanlar ve sınır kapılarında,

güvenliğin sağlanması, giriş ve çıkışlarla ilgili görev ve hizmetlerin düzenli ve etkili bir biçimde yürütülmesi, görevli kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonun gerçekleştirilmesi için gerekli önlemleri almaya ve uygulamaya kuruluşların çalışmalarını denetlemeye yetkilidir. İçişleri Bakanlığının uygun göreceği bu yerlerde mülki idare amiri görevlendirilir.

Vali, yetkilerinin tamamını veya bir kısmını görevlendirilecek mülki idare amirine devredebilir.

Bu yerlerde hizmet veren kuruluşlar, görevli mülki idare amirine karşı sorumludur. Mülki idare amiri, genel güvenlik ve kamu düzeni bakımından gerekli gördüğü hallerde, uçakları, gemileri ve her türlü deniz ve kara taşıtlarını, giden çıkan yolcular ile buralarda görevli kamu kuruluşları ve özel kuruluş personelinin üstlerini, araçlarını ve eşyalarını aratabilir. Kuruluşların birbirine araç, gereç ve personel yardımı yapmalarını isteyebilir. Personel hakkında değerlendirme raporu düzenleyebilir. Disiplin kovuşturması yaptırabilir ve gerekirse uyarma ve kınama cezası verebilir. Diğer cezalar için öneride bulunabilir, mazeret izni verebilir, yıllık izin için görüş bildirir. Yazışmalara aracılık yapar.

Zamanında önlem alınması amacıyla, emniyet, jandarma, jandarma sınır birlikleri, gümrük, gümrük muhafaza ve diğer kamu kuruluşları, elde ettikleri bilgileri mülki idare amirine iletirler.

Mülki idare amirinin görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin uygulama düzeni, Maliye ve Gümrük, Sağlık, Ulaştırma, Turizm Bakanlıklarının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak, Bakanlar Kurulu tarafından yürürlüğe konulacak yönetmelik ile düzenlenir.

Ek Madde 3- Mülki idare hizmetleri sınıfında hizmet yapmakta olan, kaymakam sıfat ve unvanını kazanmış, ancak vali yardımcılığı veya değişik unvanlı görev yerlerinde çalışmakta olanlar, bu unvanlarının yanı sıra kaymakam unvanını da kullanabilirler.

Ek Madde 4— Bu kanunun 11 inci maddesinin D, H ve 32 nci maddesinin G fıkraları uyarınca yapılacak harcamalar için İçişleri Bakanlığı bütçesine gerekli ödenek konur.

Ayrıca il ve ilçelerin yukarıda belirtilen hususlar nedeni ile doğan acil ve zaruri ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapacakları harcamalar için Geliştirme ve Destekleme Fonu'ndan da yeterli miktarda para verilir. Her yıl İçişleri Bakanlığı bütçesine aktarılabilecek olan paraların, illere dağıtımı ve kullanımı ile ilgili esaslar

İçişleri Bakanlığınca belirlenir.

Bu madde uyarınca kuruluş ve kişilerden sağlanan ve satın alınan malzeme, araç ve gereçlerin satın alma, kira ve kullanım bedelleri ile işçi ücretleri ve benzeri giderleri için ödeme emri beklenmez. Vali ve kaymakamın onayı yeterli sayılır. Bu harcamalar 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu, 1050 sayılı Muhasebe Umumiye Kanunu ve 832 sayılı Sayıştay Kanunu hükümlerine tabi değildir. Ödemelerin usul ve esasları Maliye ve Gümrük Bakanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca yürürlüğe konulacak bir yönetmelikle düzenlenir.

18) 5442 sayılı Yasanın bucak kuruluşu ve görevleri ile ilgili maddeleri ve diğer konulardaki bucaklara dair tüm hükümler yürürlükten kaldırılmıştır.

19) Mevcut bucak kuruluşları, İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak bir programa göre bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde aşamalı olarak tasfiye edilir. Bucaklardaki personel İçişleri Bakanlığınca uygun görülecek görevlere atanacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

İncelememizin birinci bölümünde genel idarenin taşrada bugünkü yapılanma biçimi kısaca ortaya konulmuş ve sorunlara yer yer temas edilmiştir.

İkinci bölümde ise bölge valiliği ihdasına ilişkin girişimlere ve bundan vazgeçilmesine yönelik düzenlemeye yer verildikten sonra, özellikle Doğu ve Güneydoğu illerimizde yoğunluk kazanan yıkıcı ve bölücü terör hareketlerine karşı yeniden yapılanma zorunluluğu içinde oluşturulan Olağanüstü Hal Bölge Valiliği modeli üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde, uzunca bir süredir uygulanan Olağanüstü Hal Bölge Valiliği modeline bir çözüm olmak ve artık sık sık uygulanan olağanüstü hal sistemine yer vermemek üzere genel bir kanun olan İl İdaresi Kanununda gelişen ve değişen koşullara göre gerekli değişiklikler yapılarak ve bazı yeni maddeler eklenerek Parlamente'ya sunulan tasarı üzerinde durulmuş ve gerekçeleri ile önerilen madde tasarıları İçişleri Komisyonundan geçen şekli ile okuyucunun bilgisine sunulmuştur.

Bu dördüncü bölümde İl İdaresi Kanununun Türkiye Büyük Millet Meclisinde son şeklini almadan önce kişisel görüş ve önerilerimizi belirtmek ve ilgilenenlerin değerlendirmesine sunmak istiyoruz.

5442 sayılı İl İdaresi Kanununda Değişiklik Öngören Tasarı Üzerinde Görüşlerimiz

1. Tasarıda il sisteminin korunup, daha da güçlü hale getirilmesi çabalarını takdirle karşılıyoruz. Özellikle bölge valiliği gibi ülkemizin jeopolitik konumuna ve mevcut geleneksel il sistemine tamamen ters düşecek bir sisteme iltifat edilmeyerek, bölge valiliği kurulmasına ilişkin 71 sayılı K.H.K.nin TBMM'de reddedilmesi Türk idare hayatında önemli bir karardır. Bu konuda yapılan araştırmaya katılan ve düzenlenen raporu İçişleri Komisyonuna ulaştıran grubun içinde yer almaktan da mutluluk duyuyorum.

2. Tasarıda valilerin seçiminde belli bir komisyonunda tümenden reddedilerek, konuyu siyasi iktidarın tam anlamı ile takdirine bırakan görüşe katılmıyoruz. Valilik istisnai memuriyettir ve siyasi iktidar seçiminde özgür olmalıdır. Buna kimse itiraz edemez. Ancak bütün batılı demokratik ülkelerde vali olacak kimselerin belli liyakat ve birikime sahip olması ön şart olmuştur. Ülkemizde ise bunun hiç bir ölçüsü olmayışı mülki idare amirlerinin il düzeyinde vali olarak tarihsel prestijinin giderek zedelenmesine yol açmıştır. Hiç bir birikimi olmayan çok genç kaymakamların veya mülkiye müfettişlerinin 2-3 yıllık bir hizmet döneminden sonra vali olarak ağır sorumluluk altına itilmeleri meslek kamuoyunda çok defa olumsuz yankılar uyandırmaktadır. Bu itibarla, asgari de olsa bu seçimde bazı kriterlere şiddetle ihtiyaç vardır.

3. Tasarıda yeterince değerlendirilmeyen bir konu da merkezde görevli valilerle ilgili istihdam sorunudur. Oysa bu sorun, ülkemizin uzun yıllardan beri çözüm bekleyen en sancılı sorunudur. Siyasi ve idari istikrarın her on yılda bir ortaya çıkan değişikliklerle alt üst olmasının bedelini Türkiye çok ağır ödemektedir. Yeni atanan valilerin ciddi bir değerlendirmeye tabi tutulmadan görevlerinden bazan 4-5 ay sonra uzaklaştırılmaları ve hiç bir haklı neden olmadan bir kenara itilmeleri ve yıllarca kaderlerine terk edilmeleri tahammülü ve katlanması son derece güç bir hadisedir.

Daha güçlü ve mutlu bir Türkiye'ye nasıl varılacağı düşünülürken, Devletin devamlılığını ve istikrarını sağlamakla görevli valilerin görevlerinde bu

kadar rastlantıya terk edilmeleri ülkemizde önemli bir kaynağın heder edilmesinden başka bir şey değildir.

Fransa'da, ilk defa valiliğe atanan kişilerin en az 2 yıl geçmeden görevlerinden alınmaları kuralı önemli yararlar sağlamaktadır. Bu suretle valilik seçiminde siyasi iktidar daha dikkatli olmak zorunda kalmakta, hem de vali olan kişinin onuru korunmaktadır. Bizim yasamızda da böyle bir güvenceye yer verilmesi ülke ve meslek yararına olacaktır. Valilik bir meslek değildir görüşüne pek itibar edemiyoruz. Bütün dünyada vali olarak atanacak kişilerde belli bir liyakat, bilgi birikimi ve deneyimi zorunlu görülmekte ve örneğin Fransa'da ENA (Ecole Nationale d'Administration) mezunu olanlar arasından vali ataması yapılmaktadır.

Ayrıca Fransa'da il valilerinden merkeze atanalar merkezde işsiz güçsüz bir kenara itilmemektedirler. Bu valiler aynen il valilerinin tüm özlük ve mali hakları ile merkezde, aktif bir göreve atanmaktadır. Bizde ise bir peşin güvensizlik duygusu ile çok az istisnalar dışında büyük çoğunluk yıllarca beklemede tutulmakta ve hiç bir hizmetin üretilmesinde katkı ve yardımlarına ihtiyaç hissedilmemektedir. İnsan onumnu zedeleyen bu çarpık duruma bu defa da çağdaş yönetim anlayışına uygun olarak bir çözüm getirilmemesi üzücüdür.

Sadece mülkiye müfettişi kökenli olanların Bakan'ın takdiri ile mülkiye müfettişi olarak çalıştırılmaları, merkezde görevli ve müfettiş kökenli olmayan diğer valilerin ne yapacaklarının cevapsız kalması ciddi sıkıntılar yaratacaktır.

4. Diğer önemli bir konu da bir defa valiliğe atandıktan sonra meslek içinde liyakat ve ehliyetin değerlendirilmesine olanak sağlayacak mekanizmaların kurulmamasıdır. En üst düzeyde önemli görevlere atanacak valilerin ehliyet ve liyakatlerini saptamaya yönelik sistem özel bir kanun ile saptanmalıdır.

5. Tasarı ile çözümlenmeye çalışılan en çetin sorun, ii sistemini bozan bölge kuruluşlarının durumudur. Tasarı ile bir çare olarak bu kuruluşların oluşturulmasından önce sadece İçişleri Bakanlığında olumlu görüş alınmakla yetinilmektedir. Bu önlem bundan sonraki kuruluşlar için belki kısmi bir fren olabilir. Peki bundan önce kurulanların durumu ne olacaktır? Halen kurulmuş olupta gereksiz kaynak ve insan gücü israfına yol açan ve varlıklarının en kısa zamanda sona erdirilmesi gerekenler ne olacaktır? Tasarı bu soruya cevap vermemektedir.

İl sistemindeki dağılımı önlemek ve bir hizmet için birden çok teşkilat

kurulması ya da bir çok hizmetin sahihsiz kalması sonucunu doğuran uygulamalara son vermek üzere Fransa'da olduğu gibi ülkemizde de "Bakanlıklararası bir Genel İdare Komitesi" oluşturulmalıdır. Bu komite:

— Bakanlıkların kullandığı yetkilerin il valisi lehine taşraya aktarılması hususunda teklifte bulunmalı,

— Devletin il düzeyinde teşkilatlandırılmasında görüş bildirmeli,

— Bakanlıkların il kuruluşlarının il düzeyinde ahenkli çalışmasını gözetimi altında bulundurmali,

— İdari teşkilatın il düzeyinde kuruluşunu ve işleyişini sadeleştirmek üzere her türlü tedbiri almalıdır.

Başbakanın veya yerine görevlendirilen Bakanın başkanlığında İçişleri, Maliye ve Planlamadan sorumlu Bakanın iştiraki ile kurulacak bu komiteye gerektiğinde ilgili Bakanlar da katılmalıdır.

Bu hüküm yeni İl İdaresi Kanunu tasarısında yer almalı ve il valilerinin vereceği raporların bu komitede değerlendirilmesi kuralı getirilmelidir.

6) İdarenin temel fonksiyonu, millî menfaatleri korumak, kurallara itaati sağlamak ve yönetimi denetlemektir. Diğer tüm fonksiyonların temelini oluşturan bu ilke, bağımsız bir madde halinde yetki genişliği ilkesinin somut bir örneği olarak tasanda yer almalıdır.

7) Tasarıda valinin devletin otoritesinin teminatı olarak algılanması, gerek emniyet ve asayiş, gerekse ekonomik alanda etkin duruma getirilmeleri ve ilçe düzeyinde kaymakamların da buna paralel olarak güçlendirilmeleri isabetli olmuştur. Ayrıca vali yardımcılarının da daha fonksiyonel hale getirilmeleri doğrudur. Ancak burada bir olguyu iyi vurgulamak ve düzenlemeyi yaparken bu durumu gözönünde bulundurmak gerekir. İl düzeyinde devletin temsilcisi ve devlet kudretini kullanan tek otorite validir. İlde vali yardımcılarını ve ilçede kaymakamlar valinin görev, yetki ve sorumluluklarında kendisine yardımcı olan ve halkı mutlu etmek amacıyla olan bu kudretin birer parçası ve destekçisidirler. Kaymakam bağımsız bir makam değil kain-i makamdır. Diğer bir anlatımla ilde devletin gerçek kudretini kullanan valilik makamının ilçedeki uzantısı olup, vali ile özdeşir ve onunla bütünleşmiştir. İlde vali yardımcısı da aslında bir kaymakamdır ve tasarıya göre bu ünvanı vali yardımcısı ünvanı ile birlikte kullanabilecektir.

Bu anlayışın gereği olarak tasarı oldukça yenilik getiren hükümlere yer

vermektedir. Ancak, ilde vali yardımcısına genel emirler çıkarma yetkisi, yetki karmaşasına ve görev sürtüşmesine yer verebilir. Valinin gerçek dirijan rolü fazlaca paylaşırma yolu ile zaafa uğratılmamalıdır.

8) Yetki genişliği ilkesinin gereği olarak İl İdaresi Yasasında çok ayrıntılı olarak değil, olabildiği kadar ilke niteliğinde açık ve kısa cümlelerle kaleme alman düzenlemelere yer verilmesi daha uygun olurdu.

Bilindiği gibi yetki genişliği (=deconcentration) merkeze ait kudretin valinin kişiliğinde ile aktarılması ve orada merkez adına bu gücün kullanılarak sorunlara her ne pahasına olursa olsun mutlaka bir çözüm bulunmasıdır. Çok ayrıntılı, kati ve kesin hükümlerle donatılmış bir il idaresi yasası ile ilde vali güçlendirilmez. Aksine sadece sayılan görevleri yerine getiren, hiçbir takdir hakkını kullanamayan sıradan bir memur tipi yaratılmış olur. Bu itibarla gönül isterdi ki 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, ortamın bu kadar elverişli olduğu bir zamanda, çok daha kapsamlı olarak ele alınsın ve küçük bir anayasa niteliğinde, yetki genişliği filozofisine daha çok uygun bir kavrayışla düzenlemeye tabi tutulsun.

9) Genellikle 5442 sayılı Yasanın 1949 Türkiye'sinde çok esaslı hükümlerle donatıldığı, yeni düzenlenecek yasanın bugünkü meclisten aynı nitelikte geçirilmesinin güç olacağı görüşü, uzun yıllar İl İdaresi Yasasına el sürülmesini engellemiştir. Oysa giderek ortaya çıkan olaylar göstermiştir ki Devletin vazgeçilmez ve ertelenmez koruma görevi her türlü tartışmanın dışındadır ve bu kudretin zaafa uğratılması insanlara yaşamı zindan etmektedir. En doğal yaşama hakkını dahi tanımayan ve onu acımasız ve zalimce duygularla bir anda ortadan kaldıran yıkıcı ve bölücü terör hareketleri bütün dünyada yaygınlaşmıştır ve hak aramanın bir aracı olarak kullanılmaktadır. Bu durum açıkça ortaya koymuştur ki devletin gücünün ve kudretinin emanet edildiği mülki idare amirlerinin çok daha etkin yetki ve kaynaklarla donatılmalarında ülke ve millet menfaati vardır. Öyleyse mülki idare amirlerinin kişisel nitelik ve becerilerinin en üst düzeyde geliştirilmesine oianak verilmeli ve bu göreve getirilecek kişilerin gerek seçiminde, gerekse hizmet içinde değerlendirilmelerinde son derece titiz ve duyarlı davranılmalı ve bunun gereği olarak objektif kurallar üretilmelidir. Bütün bu düşünceler ışığında ısrarla diyoruz ki, mülki idare âmirlerinin ülkemizde yeri ve önemi hiçbir zaman gözardı edilmemeli ve bu meslek mensuplarının itibar kaybına fırsat ve imkân verilmemelidir. Bugün yaşadığımız acı olayların bir birikim sonucu ortaya çıktığı genel emniyet ve asayiş ile ekonomik ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirmede rol sahibi mülki idare amirlerinin otorite zaafına yol açan il

sistemindeki bozulmanın da burda önemli rol oynadığı unutulmamalıdır.

10) Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi için merkeze ait görev, yetki ve kaynakların taşraya aktarılması (=decentralisation) arayışlarına paralel olarak Fransa'da 1982 yılında yapılan idari reforma benzer tarzda (idari yapımızın temeli Fransız sistemidir), valilerin ilde güçlendirilmesini sağlayacak yetki genişliği (deconcentration) ve bakanlıklara ait yetkilerin daha fazla valilere aktarılmasına olanak sağlayacak yetki devri (delegation du pouvoir) ilkelerinin hayata geçirilmesi artık kaçınılmaz hale gelmiştir.

Üniter devlet yapımızın ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesinin bir gereği olarak yerel yönetimlere hemen yakın yerde vesayet yetkileriyle donatılacak mülki idare amirleri merkezde yoğunlaşan yetkiyi taşrada kullanacak diğer bir güç odağı olacaklardır. Güçlü il sisteminin gereği budur.

YEREL YÖNETİM

CUMHURİYETİMİZİN 70. YILINDA MAHALLİ İDARELER

Fethi AYTAÇ
Emekli Vali

GİRİŞ

Cumhuriyetimizin 70 inci kuruluş yıldönümü bu sene, 29 Ekim 1993 günü, her yıldan farklı bir sevgi ve coşku ile kutlandı. Bu bayram günü yurdun her tarafında halkımız heyecan dolu ilgi ve sevinç içinde evlerini, işyerlerini, sokaklarını bayraklarla donattılar. Başta Sayın Cumhurbaşkanı olmak üzere Hükümet Başkanı, siyasî parti liderleri, çeşitli kuruluşların sözcülüğünü yapan konuşmacılar, yazılı ve görüntülü basın her zamankinden daha büyük bir şevkle Cumhuriyetin toplumumuza sağladığı gelişmeleri dile getirdiler; kuramlarımızın 70 yıl içinde ulaştığı gelişmeleri, çeşitli alanlardaki eserleri... gözler önüne serdiler.

Bu heyecan güzeldi, güven tazeleyici idi.

Ancak bazı düşünürler ve yazarlar bu vesile ile Cumhuriyetimizin bir özelleştiriyeye tâbi tutulmasını da, heyecan tazelemesine yararlı olması dileği ile, tavsiyeye değer gördüler.

Bu tavsiyeye katılıyor ve 70 inci yılı Kutlama Bayramının bir bakıma da - varsa - kusurlarımızı arayıp gidermeye yararlı olması düşüncesini benimsiyorum.

İşte bu anlayışla biz de "mahallî idarelerimiz"ın 70 yılda nereden nereye geldikleri hakkında bir değerlendirmede bulunmayı yararlı görüyoruz.

Bu yazı böyle bir amacı hedeflemektedir.

CUMHURİYET KURULURKEN MAHALLÎ İDARELERİMİZİN GENEL DURUMU NE İDİ?

Mahallî idarelerimizin 70 yıl sonunda ulaştıkları çizginin ne olduğunu anlayıp değerlendirebilmek için bir yandan Cumhuriyet kurulurken bu idarelerimizin içinde buldukları durumu, öte yandan Cumhuriyeti kuranların beklentilerini ve hedeflerini ortaya koymak gerekir.

19 Mayıs 1919 da Atatürk Samsun'a ayak basıp ta Millî Mücadeleyi başlatırken, sonradan Büyük Nutuk'unda bütün açıklığı ve acıklılığı ile vurguladığı gibi, birbiri ardından gelen ve yıllarca süren, üstelik birçok kesimlerinin düşman istilasına uğraması ile sonuçlanan savaşlar sonunda vatan "harap" ve millet "bitap" düşmüştü. Çetin ve mucizevî bir mücadele sonunda İstiklâl Savaşı kazanılarak düşman Misak-ı Millî sınırları dışına atılmış, bu arada içte başkaldıran birçok yıkıcı hareketler de bastırılmıştı. Bu ortamda kazanılan savaşla Türk toplumu bir millet olarak "var olma" hakkını bütün dünyaya kabul ettirmiş ve sıra:

—Devrini tamamlamış köhne "Sultanlık ve Halifelik" sistemi yerine halkın hâkimiyetine dayalı bir Millî Devlet oluşturmaya,

— Medenî Dünya topluluğunun bir parçası olmayı ve çağdaşlaşmayı sağlayacak "İnkılap"lan (=devrimleri) yapmaya,

— Büyük bir bölümü ile yanıp yıkılmış vatani imar ve ihya etmeğe,

— Çökmüş olan millî ekonomiyi yeniden kurmaya ve halkın yaşam seviyesini düzeltip yükseltmeye,

— Ve bu hedefleri gerçekleştirmek üzere, mevcut müesseseleri düzeltmeye veya yenilerini kurmaya! gelmişti.

İşte düzeltilmesi veya yeniden düzenlenmesi gereken kurumlar arasında "mahallî idareler" de söz konusu idi.

1927 yılında yapılan ilk genel nüfus sayımının sonuçlarına bakılırsa Cum

huriyet kurulurken toplam nüfusumuz 13-14 milyon arasında olup, bu nüfusun % 75 i (sayıları 39.900 kadar olan) köylerde oturmakta idi. (Resmî sonuçlara göre, 1927 nüfusumuz 13.648.270 idi.) Üstelik müstahsil nüfus kabul edilen yaştaki erkek nüfusumuzdan yüzbinlercesi savaşlarda şehit düşmüş, birçoğu da yaralanmış veya sakat kalmıştı. Millî ekonomi hemen hemen tamamı ile tarıma dayanıyordu, fakat bu alandaki faaliyet teknik donanımdan ve gelişmiş teknolojiden uzak, basit pulluk ve cılız hayvanlarla, yerine göre kara sabanla yapılmakta idi. Kısaca Köy yerleşim yerlerimiz perişan, köy halkımız maddî sefalet içindeydi ve halkın büyük çoğunluğunun yaşadığı bu yerler için uygulanabilir bir yönetim sistemimiz yoktu. 1913 yılında Padişah iradesi ile yürürlüğe konulmuş Kanun-u Muvakkat (Geçici Kanun = Kanun Hükümünde Kararname) temelde kırsal kesime yönelik birçok hizmetin görülmesi için İl Özel İdarelerimize görev ve yetki vermişti. Ancak özellikle gelir açısından yetersizliği nedeniyle bu idarelerimiz de kendilerinden beklenen hizmeti görecekte durumda değildiler.

Nüfusumuzun 1/5 inin yaşadığı şehirlerimizde de şehirde yaşamaktan kaynaklanan ihtiyaçları karşılayacak parasal kaynaklar çok zayıftı. Yapılan tespitlere göre belediye sayısı Cumhuriyet öncesi 389 olup su, aydınlatma, toplu taşıma gibi alt yapı hizmetleri yabancı şirketler tarafından yürütülen başşehir İstanbul bir yana bırakılırsa söz konusu 389 belediyeden;

İçme suyu olan belediye sayısı	20	
Fennî su tesisat ve şebekesi olan	2	
Elektrik tesisatı olan belediye	4	
Mezbaha tesisatı olan belediye	17	
Spor alanı olan belediye	7	
Park ve bahçeleri olan belediye	29	idi.
Bu belediyelerimizde mevcut asfalt yol uzunluğu	17	km.
Şose yol uzunluğu	251	t»
Kaldırım uzunluğu	578	ft
Köprü menfez sayısı	393	adet idi.*

* Bu sayısal bilgiler, Cumhuriyetin 50 inci yılı vesilesiyle İçişleri Bakanlığı Mahallî İdareler Genel Müdürlüğü'nce yayınlanmış "50 inci YILDA MAHALLİ İDARELER" adlı - 1973 te yayınlanmış yayından alınmıştır. Mahallî İdareler Genel Müdür Yardımcısı olarak tarafımdan kaleme alınmış olan söz konusu yayında Mahallî İdarelerdeki 50 yıl içindeki oluşumlar ve gelişmeler geniş biçimde incelenmiştir.

Yurdumuzdaki yerleşim yerlerinin fiilî durumu ne yazık ki, bugün inanılmaz görünen, bu tablodaki gibiydi.

CUMHURİYETLE BAŞLAYAN DÜZENLEYİCİ ÇALIŞMALAR

İstiklâl Savaşını kazanıp Cumhuriyeti kuran "kadro", yukarıda belirttiğimiz hedefleri süratle gerçekleştirmek için heyecanla işe sarıldı. Onlara göre kazanılan zaferle bundan sonra kazanılması gereken zaferler için bir zemin hazırlanmıştı. Bundan böyle iktisat alanında, bilim ve teknik alanında, memleketin imarı... alanında başarılar kazanmak gerekiyordu.

İşte bu azim ve kararlılıkla, diğer alanlarda olduğu gibi Cumhuriyetin ilânını izleyen aylarda, öncelikle köy ve belediyelerimizin yönetimi ve güçlendirilmeleri ile ilgili olmak üzere mahallî idarelerimizle yakından ilişkili birçok mevzuat birbiri peşisıra hazırlandı ve yürürlüğe konuldu.

Ocak 1924 te kabul edilmiş	394	sayılı	Hafta Tatili Kanunu,
Şubat 1924 te kabul edilmiş	417	sayılı	Ankara Şehremaneti Kanunu,
Şubat 1924 te kabul edilmiş	423	sayılı	Belediye Vergi ve Resimleri Kanunu,
Mart 1924 te kabul edilmiş	442	sayılı	Köy Kanunu,
Nisan 1924 te kabul edilmiş	486	sayılı	Belediye Cezaları Hakkında Kanun,
Nisan 1924 te kabul edilmiş gibi.	491	sayılı	Teşkilatı Esasiye Kanunu

(Bu son kanunla Ankara'nın başşehir olması bir anayasa hükmü halinde tescil edildi).

1924 yılından sonra da aynı hız ve heyecanla sürdürülen bu düzenleyici çalışmalar 1930 da **1580 sayılı Belediye Kanunu** ve **1593 sayılı Umumi Hıfzıssıha Kanunu** ile yeni bir gelişme kaydetti.

Bu vesile ile, KÖY Kanunu ile BELEDİYE Kanunu hakkında bir değerlendirme yapmakta yarar vardır.

A) KÖY Kanunu, iki özelliğe sahipti:

1— Köy idaresince yapılmak üzere görev olarak sıraladığı hizmetler o günün şartları içinde gerçekten köylerimizin kalkınmasına yararlı olacak nitelikte idi ve dili o zamana kadar resmî işlemlerde ve kanunların yazılışında alışılmamış bir sadelik ve açıklıkta idi. Böylece her köy topluluğunda kolayca anlaşılıp uygulanması düşünülüyor ve umuluyordu.

2— Kanunun taşıdığı hükümler ilk defa köyü bir tüzelkişilik olarak kabul ediyor ve köylü yurttaşları köylerinin yönetimine aktif katılımlarını sağlayacak ölçüde köy işlerinde söz sahibi kılıyordu.

Bu kanunla verilen görevleri yapacak köylerin kısa zamanda mamur hale geleceğine bütün Meclis üyeleri samimiyetle inanmıştı. Bu nedenle kanunun Büyük Millet Meclisindeki görüşmeleri adeta bir bayram havası içinde tamamlanmıştı.

Sonraki yıllarda da bu ümit ve heyecan devam etti. Bunda Atatürk'ün her vesile ile köylünün içinde bulunduğu zilletten, kendini aşağı görmekten kurtulması için gösterdiği hassasiyetin ve:

"Efendiler, Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi gerçek müstahsil olan köylüdür. O halde, herkesten daha çok refah, mutluluk ve varlığa lâyık olan O'dur.

Efendiler, diyebilirim ki bugünkü yıkım ve yoksulluğun tek sebebi, bu gerçeğin gafili bulunmuş olmamızdır."

"Türk ülkesi içinde, köylere varıncaya kadar küçük büyük bütün şehirlerimizin birer refah, mutluluk ve bayındırlık alanı olması önde tuttuğumuz amaçlardandır.

Türk'e ev bark olan her yer sağlığın, temizliğin, güzelliğin modern kültürün örneği olacaktır."

Sözlerinde özetleyebileceğimiz uyarıcı konuşmalarının rolü vardı.

Atatürk'ün yakın çevresinden zamanın İçişleri Bakanı Şükrü KAYA 1937 yılında Bakanlığının bütçesinin görüşülmesi vesilesiyle Meclis'te yaptığı konuşmada Hükümetin köy politikasını şöyle vurguluyordu:

"... partimizin şiarı halkçılık olduğuna göre Hükümetin büyük gayretini köylüye hasretmesi çok tabiidir. Ve senelerden beri bu yolda yürümüştür. Köylünün kalkınması için gerek Devlet, gerek mahallî idareler birçok esaslar kurmuşlardır. Bilhassa Nafia ve Ziraat Vekâletlerince sulama ve ziraat alâtını yerleştirme ve kombine suretiyle tamimi gibi çok tedbirler alınmıştır.

Köylü zengin edilmedikçe, köylü müreffeh yaşamadıkça, köylünün istikbali temin edilmedikçe, köylünün sıhhati korunmadıkça yapılacak bütün eserler, su ve kum üzerinde kurulmuş binalar gibi temelsiz olur. Köylünün ocağı tütmezse fabrikalarımızın bacası çabuk söner. Köylerimiz, köylülerimiz Cumhuriyetin medeniyet nimetlerinden istifade etmelidir. İstifade ettirmek borcumuzdur.

Köylerimizin aslı olan kusurları dağınık ve küçük olmalarıdır. Küçük yere ne medeniyet, ne sıhhat, ne hayat girer. Medenî vasıtaların kısmen gide-' bilmesi için en az 200-250 ev olmalıdır ki dispanser ve diğer teşkilat gönderilebilsin."

Ve Atatürk devrimlerinin yakın gözlemcisi olup, o dönemi kalemî ile en çarpıcı biçimde yansıtan gazeteci yazar Falih Rıfkı ATAY köylerimize Atatürk'ün gösterdiği ilgiyi şu sözlerle belirtmiştir:

"Atatürk devrini yakından bilmeyenler ve Atatürk'ü gerçekten tanımayanlar O'nun köy ve toprak işleri ile ilgisinin farkında değillerdir. Etimesgut'ta ilk ve yeni köy denemesini yapan O idi.

Atatürk'ün ideali Türk köylerini 500, 750 ve 1.000 evli, okullu, dispan- serli, akarsulu birlikler haline getirmektir."

Sanırız, Cumhuriyet'in köylere ilişkin politikasını, hedeflerini ve beklentilerini aktardığımız bu sözlerde yeter açıklıkla bulmak mümkündür.

B) BELEDİYE Kanunu (ile Umumî Hıfzıssıhha Kanunu, birbirlerini tamamlayan) hükümleri ile şehirlerde oturan halkın mahallî mahiyette ortak ve medenî ihtiyaçlarını karşılamakla görevli bir tüzelkişilik olarak kabul ettikleri belediyelerimize:

a - Medenî bir toplum yaşayışından doğup da akla gelen ve batı ülkelerinde de benimsenip yürütülen her türlü şehîrsel hizmetleri görev olarak veriyor,

b - Bu görevlerden içme suyu sağlanması, mezbaha yapılması, itfaiye

teşkilatı kurulması, mezarlıklar tesis edilmesi... gibi bazı temel hizmet ve yapıların 10-15 ay gibi sınırlı bir zaman içinde tamamlanmasını gerekli görüyor,

c - Bu konularda gerekli malî kaynakları öngörüyor,

ç - Şehirlerin imar planlarının yapılmasını istiyor,

d - Çok önemli bir hamle olarak, erkek - kadın ayrımı yapmaksızın seçmenlik yaşındaki her hemşehriye belediye meclisi üyeleri seçimine katılma hakkı veriyor,

e - İş ve işçi bulma büroları açmak, işçi sağlığı ile meşgul olmak, şehir ve kasaba halkını meslek sahibi yaparak kurslar açmak, yapı malzemeleri fabrikaları kurmak, bankalar tesis etmek... gibi pekçok konuları belediyelere görev olarak vermekle de Cumhuriyet'in gerçekleşmesini istediği amaçlara da ışık tutuyordu.

Özetle denebilir ki, 1930 yılında Cumhuriyet yürürlüğe koyduğu kanunlarla belediyelerimizi "çağdaş medeniyet seviyesine çıkarmak" ümit, istek ve heyecanını yasalastırılmış oluyordu.

Dönemin büyüklerinin belediyelerle ilgili görüşlerini de kısaca şöyle aktarabiliriz:

"Efendiler, artık vatan onarım istiyor, zenginlik, bolluk istiyor; medenî yaşama kavuşmak istiyor."

Atatürk

"... Türkiyenin bayındırlığı, vatandaşların düzgün belediye yönetimi altında medeniyet yaşayışı görmeleri belediyelerimizin yükselmesine bağlıdır."

İsmet İnönü - Başvekil (1935)

"... Bugün belediye denilince hatırıma çözüm bekleyen bir çok ihtiyaçları ile, yetki ve imkân yoksulluğundan şikâyetçi ve başarılı hizmet verememenin üzüntüsünü çeken yönetimleri ile bakımsız kasabalar geliyor. Bundan kamu vicdanı sürekli elem duyuyor.

... Medeniyet dünyasında şehircilik bilimi ve san'atı doğduğu, şehirler özel ilgiye mazhar olduğu sıralarda bizim şehirlerimiz ulusal yaşam ve faaliyetin her alanında olduğu gibi, Sultanların istibdat ve anarşinin ihmaline uğradılar. Sonra da birçokları yakın zamanlarda hâlâ hatıranızı yakan düşman istilasının yıllar süren ateş ve demir kasırgalanna tutuldu. İstiladan kurtulanlar,

işgal felaketine uğrayanları kurtarmak için, zorunlu olarak ihmal edildiler.

...Şehirlerimizin uygarlaşması ve sağlıklı bir hal alması isteği her hemşehrinin gönlünü üzere doldurmaktadır. Bu acı yalnız bizde değil, az çok her ülkede vardır. İnsanların uygarlık ve sosyal seviyeleri yükseldikçe ihtiyaçları da artar. Vaktiyle elverişli zaman ve imkân bulup da şehre ve şehirciliğe ait sorunlarını çözmüş belediyeler bile bugün yeni sosyal olayların, yeni sosyal ve siyasî düşünce ve görüşlerin doğurduğu yepyeni sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Bizim şehirlerimiz ve belediyelerimiz ise bütün bu sorunlarla birdenbire karşılaştı. Şehirlerimizin kuruluşlarına ait yapısal kusurları, olayların açtığı yaralar, medenî ve sosyal ihtiyaçların artması, imkân ve gelirlerin sınırlı kalması ve hatta azalması, kuruluş ve yönetimdeki eksiklik ve aksaklıklar şehirlerimizin bugünkü durumunu yaratan nedenlerdir.

...Şehirlerin gelişip ilerlemeleri; coğrafi ve ekonomik durumlarına, halkının tabiat ve mizacına, ulusal ortama, genel gelişme ve refaha ve daha birçok faktöre bağlıdır. Fakat bu kadar değişiklik arasında şehirlerin ve belediyelerin ortak nitelik taşıyan ve aynı çözüm yollarına bağlı genel ihtiyaçları söz konusudur. Bu genel ve ortak ihtiyaçları karşılayıp gidermekle yükümlü organları kurmak, bunların görev ve yetkilerini saptamak ve bu hizmetleri görebilecek kaynak ve araçları sağlamak Devletin belli başlı görevlerindedir. Bu görev de ihtiyacı karşılayacak ve uygulanma olanağı bulunan yasaları yapmak ve bunların uygulanmasını denetlemekle yerine getirilebilir.

... Bu kanun tasarısının güttüğü amaç şehirlerimizin gelişmesine ve düzenli hale gelmesine engel olan yasal hükümleri kaldırmak, belediyeleri bugünkü ihtiyaç ve anlayışa göre birer şehir niteliğine kavuşturmak, hemşehrilerin belediye işlerindeki karar, yürütme ve denetleme yetkisini arttırmak, ihtiyaç ve görevleri sınıflandırarak bunlardan zorunlu görülenleri belirli ve yapıcı bir programa bağlayıp pratik ve teknik bir biçimde yerine getirmek, bütçe ve hesaba ait işlemleri sıkı bir biçimde malî kurallara bağlamak, Devletin denetimini belirliyerek belediye işlerinin düzen içinde yürütülmesini sağlamaktır."

Şükrü Kaya

(1930 - Belediye Kanunu Tasarısı vesilesi ile Meclis'te yaptığı konuşmadan)

C) ÖZEL İDARELERDE DURUM

Buraya kadarki açıklamalarımızda köy ve belediye yerel yönetimleri üzerinde durduk. Cumhuriyetin özel idarelere bakış açısı acaba ne idi?

Yukarıda da vurguladığımız gibi, millî mücadele var olma veya olmama mücadelesi, bir ölüm kalım savaşı idi. Parola ya istiklâl, ya ölüm idi. Bu ortam ve şartlar içinde kazanılan bir zaferle kurtarılan vatan'dan, engin millî heyecan ve gurur dışında, geri kalan yüzyılların ihmali ile harap olmuş bir yurt toprağı ile savaşın eseri yıkılan ocaklar idi. Bu sebeple savaş sonunda tüm yurdu yeniden imar etmek zorunluluğı ile karşı karşıya kalan Devlet üstelik gelişmemiş bir ekonomi sebebiyle gelir kaynaklarından da yoksundu. Aynı yoksulluk il özel idaresi için de geçerli idi. Vaktiyle, 1913 yılında, Kanunu Muvakkat çıkarılırken öngörülen gelir kaynaklarından bir çoğunun artık anlamı kalmamıştı. Bu nedenle 1925 yılında kabul edilen Yol Mükellefiyeti Kanunu ile 18-60 yaş arasındaki erkek nüfusun yol yapımı için mükellefiyete tabi tutulması gibi zorunluluklar duyulmuştu.

1929 yılında 1913 tarihli Vilayet İdaresi Kanununun, il'in genel idaresine ilişkin kısmı değiştirilip yenilenmişken Kanunun İdare-i Hususiyeye -yani il özel idaresine- ait bölümü olduğu gibi bırakılmıştı. Çünkü o yılda dünyayı etkileyen ekonomik bunalım bizim yurdumuzu ve dolayısıyla ekonomimizi de olumsuz etkilemişti. Bu nedenle bu idarelerimiz üzerindeki görevler, örneğin ilkokul öğretmenlerinin ve bazı sağlık hizmetlerinin malî ihtiyaçlarının karşılanması, bir süre daha devam etti. Çünkü o yıllarda Devlet bütçesi de bu hizmetleri ve giderleri üstlenecek durumda değildi. (O kadar ki, İçişleri Bakanlığı binası önündeki pergolalar ve Bakanlık binasının bir kısmı İl Özel İdare bütçelerinden gönderilen katkılarla tamamlanmıştır.)

Ancak daha sonraki yıllarda, il özel idarelerinin durumlarında iyileşme olmadığından zamanla bu idare üzerindeki görevlerin pek çoğu mevcut veya yeniden kurulan merkezî idare kuruluşlarına aktarıldılar.

Bu olumsuz gelişme köy ve belediye idarelerimiz açısından tla şu soruyu ortaya atmayı gerekli kılıyor:

HEDEFLenen BEKLENTİLER NE ÖLÇÜDE GERÇEKLEŞTİ?

Bu soruya köylerimiz ve belediyelerimiz açısından ayrı ayrı cevap vermek uygun olacaktır.

A) Köylerimizde Durum

Aradan geçen 70 yıl sonunda, nüfusumuz hızlı bir artışla bugün 60 milyona ulaşmış olup (1990 genel nüfus sayımına göre 56.473.635) bu nüfus içinde oram % 75 lerden % 37 lere düşmüş bulunan köylü nüfusumuz bugün sayıları 35.000 i bulan köylerimizde (ve mezra, oba gibi bağlı yerleşim yerlerinde) yaşamaktadır.

Yapılan araştırma ve değerlendirmelerin ortaya koyduğuna göre, gerek şehirlerimizde gerek köylerimizde, yüksek doğurganlık nedeniyle nüfus tabii olarak artmakta, ancak köy yerleşim yerleri sayıca varlıklarını korusalar da buradaki nüfusun büyüğe bir kısmı şehirlere (özellikle büyük şehirlere) "akın" etmektedir.

Bu nedenle yerleşim yeri anlamında Köy'lerimizle ilgili şu tespiti yapabiliriz:

70 yıl içinde Devlet, köylerimizde yaşayan yurtdaşlanımıza hizmet götürme çabasını devam ettirmiş ve bu çabada oldukça başarılı olunmuştur. Her yerleşim yerine yol ve okul yapılmış, su, elektrik ve birçoklarına telefon hizmeti götürülmüştür. Radyo ve televizyon yayınları hemen her köyde izlenebilmektedir. Köy'e teknik ziraat araç ve gereçler girmiş, kapalı ekonomi devri sona ermiştir. Hemen hemen her küçük yerleşim yeri çevresi ile ekonomik ilişki kurar hale gelmiş; köylünün ürettiği ürünler çeşitlenmiş ve "taban fiyat" politikası ile desteklenen üretim sayesinde müstahsil köylü refaha ulaşmıştır. (1924 lerde O olan traktör sayısı, 1950 lerde 30.000 lere, 1991 de ise 705.000 e ulaşmıştır.) artan refahla birlikte radyo, buzdolabı, çamaşır makinesi, televizyon, video... gibi cihazlar da köy evlerimize girmiştir.

Genel tablo bu olmakla beraber, aile mülkiyetindeki ekilip biçilebilir toprakların miras yolu ile parçalanıp gittikçe küçülmesi, şehirlerde daha iyi iş bulma ümidi, çocuklara daha yeterli eğitim yaptırabilire isteği ve ayrıca şehirlerin sosyal çekiciliği... birçok yörede köyden iticiliği arttırmakta, köyden şehire akın olgusunu yaratmakta veya sürdürmektedir.

Bu ise, birçok yerde devlet eliyle buralara hizmet götürmenin maliyetini çok arttırmakta veya götürülen hizmetin heder olması sonucunu doğurmaktadır.

Kaldı ki yurdumuzun güney-doğu bölgesinde etkisini devam ettiren

terör olayları bu yörede, eğitim ve sağlık hizmetlerini aksatmakta, huzursuzluk nedeniyle can güvenliği arayışı içinde ayrılışlara da sebep olmaktadır.

Bir mahallî idare birimi olarak Köy'e gelince, bu birimlerimiz halen de 1924 yılında kabul edilmiş Köy Kanunu ile idare edilmeğe devam edilmektedir. Oysa zamanında köyün başlıca gelir kaynağı olarak hane başına konulması benimsenmiş "salma"nın 1938 yılında sadece 20 lira ile dondurulmuş olması karşısında köy idareleri kendiliklerinden hizmet yapamaz hale gelmişler; salmanın gelişen enflasyona endeksli hale getirilmesi veya köy idaresine köy halkından başkaca gelir sağlanması yolunda, Bakanlığımızda yapılan çalışmalara siyasî iktidarların köylü seçmenlerin oylarını kaçırmamak düşüncesi ile sıcak bakmamaları sonucunda köy idarelerimiz fevkalade güçsüz kuruluşlar haline düşmüşlerdir.

Bu durum, 1960 lı yıllardan itibaren benimsediğimiz planlı kalkınma döneminde şimdiye kadar çeşitli vesilelerle gözler önüne serilmiş ve yeni bir yapılanma isteği ileri sürülmüştür, bu konuda bazı modeller de geliştirilmek istenmiştir.

Örneğin, 442 sayılı Köy Kanunu yerine günün ihtiyaçlarına cevap verecek yeni bir Kanunun konulması için Bakanlığımızca yıllardan beri birçok tasarılar hazırlanmış ise de bu tasarılar yasalaşma şansına kavuşmamışlardır.

Günümüzde bu ihtiyaç devam etmekte, KAYA (=Kamu Yönetimini Araştırma) Projesi gibi projelerde kırsal kesimde köy idaresini hizmet götürür bir yapıya kavuşturmak için bir ilçe ölçeğinde yeni bir mahallî idare birimi yaratılması öngörülmektedir.

Özetle köy idaresi, Cumhuriyetin 70 inci yılında yeni bir İdarî düzenlemeye mutlak ihtiyaç duymaktadır.

B) Belediyelerimizde Durum

Genel nüfus sayımının da gösterdiği gibi, nüfusumuz gittikçe şehirleşmektedir. Bu, bir yandan mevcut belediyelerimizin nüfusunun genellikle taşıyan artışından, öte yandan köylerimizden veya yurt dışından gelen akından kaynaklanmaktadır.

Üçüncü bir neden de bir yerleşim yerinde belediye kurabilmek için 2.000 nüfusu yeterli gören mevzuat uygulaması ile kurulan yeni yeni belediyelerin

de şehir sayılmasıdan kaynaklanmaktadır.

‘ Hemen belirtelim ki siyasî partilerin eğilim ve istekleri ana hizmetlerin, köylere olduğu gibi, belediyelere de mümkün olduğunca fazla götürülmesidir. Bu hizmet sunuştan bir karşılık ta beklenir. Bu nedendir ki hemen hemen her Bakanlık, bütçesinde belediyelere dönük bir yardım imkânının yer almasını arzu eder veya bunu sağlamaya çalışır.

Buna karşılık, belediyelerin yeterli gelir sağlayacak öz kaynaklara sahip kınması yolunda şimdye kadar ileri sürülen dilekler ve yapılan çalışmalar bir netice vermemiştir.

Bu çok genel bilgi ışığında, köylerde olduğu gibi, belediyelerimizde de soruna yerleşim yeri ve mahallî idare birimi olarak eğilelim.

Yerleşim yeri olarak belediyeler,, çeşitlenerek ve sorunlar yaratarak varlıklarını sürdürmektedirler. Şu anlamda ki köylük yerde kurulan belediyeler, aslında ekonomik bir güç yaratmamakta fakat siyasî güçlerin ilgi ve desteği ile birçok hizmete kavuşmaktadırlar. Bunların bir kısmı bir süre soma ilçe kuruluşuna bile kavuşabilmektedir. Bu nedenle nüfusu 2.000 i bulan yerleşim yerleri belediye kuruluşuna sahip olmak için büyük çaba harcamaktadır.

Orta .büyüklükte belediyeler varlıklarını devam ettirmekte, fakat özellikle bazı büyük şehirler köyden göçün çekici merkezleri olmakta; olanca hızı ile devam eden gecekondulaşma ile çarpık şehirciliği yaygınlaştırmaktadır.

Bu hali ile ne küçük belde belediyeleri, ne de çarpık belediyecilik örneği sergileyen belediyelerimiz 1930 lu yıllarda dile getirilen çağdaş medeniyeti yakalamış belediyeciliği temsil etmemektedirler.

Fakat hemen belirtelim ki, Osmanlı imparatorluğundan devren alınan 389 adet belediyeye ait envanteri gözönüne aldığımız takdirde, birçok kusurlarına rağmen, yerleşim yerleri olarak belediyelerimizin yine de azımsanamayacak gelişmelere mazhar oldukları ortaya çıkar. Ve Cumhuriyetin 70 inci yılında şehirlerimizin sevindirici güzellikleri de taşıyan mekânlar olduğunu kabule zorlar.

Mahallî idare birimi olarak belediyelerimize baktığımızda, Cumhuriyet sonrası kanunlarla ortaya konulan belediye modelinin bugün de varlığını

devam ettirmekte olduğunu görmekteyiz. Bu model kuşkusuz bir süre için yararlı olmuş, koyduğu hedefe kısmen ulaşılmıştır. Ancak, Belediye Kanunu gibi temel bir kanunla belediyelerden beklenen görev ve hizmetlerin tümüyle karşılanması mümkün olmamıştır. Çünkü o yılların "heyecanı" kaybolmuştur. Cumhuriyetin ilanını izleyen 6-7 yıl içinde birbiri ardından Köy Kanunu ve belediyelere ilişkin birçok kanunu kabul edip yürürlüğe koyan yasama organını ve tekmil bürokratları ile yeni bir devlet kurmanın heyecanı içinde kenetlenmiş, mütevazı fakat idealist bürokratları zamanımızda bulmak güçleşmiştir.

Bu nedenledir ki ya Bakanlıklar, birbirleriyle işbirliği ve uyum içinde yeni tasarılar geliştirememekte veya hazırlanan tasarı taslakları, Yüce Meclisin yasama faaliyetlerine ayırabildiği sınırlı zaman nedeniyle zamanında incele- „nıp sonuçlandırlanamamaktadır.

Bu genel değerlendirmeyi ana Belediye Kanununa ilişkin eleştirme ve isteklere değinerek tamamlayabiliriz.

Yıllardan beri Belediye Kanununun artık çok eskidiği, günün şartlarına ve ihtiyaçlarına cevap vermediği ileri sürülür ve bu Kanunun değiştirilmesi için de çalışmalar yapıla gelir.

Yeni yasa hazırlanmasında temellik eden başlıca gerekçeler:

a) Kanunun özü ve sözü ile çok eskidiği, bazı maddelerinin bugünkü kuşaklarca anlaşılmadığı,

b) Belediye görevlerinin kanunda sayılarak belirtilmiş olmasının belediyelerin girişimciliğini ve hareket kabiliyetini olumsuz etkilediği,

c) Tek partili siyasî hayatın carî olduğu bir dönemin eseri olduğu ve özellikle de bu nedenle gereksiz bir İdarî vesayet ağırlığını taşıdığı, ... gibi görüş ve iddialardır.

Kuşkusuz bu gerekçelerde ileri sürülen sebeplerde kısmen haklılık payı vardır. 1580 sayılı Kanun, Köy Kanunundan farklı olarak, sözü itibariyle yer yer bugünkü kuşağın okuyup anlayamayacağı bir yazı diline sahiptir. Ayrıca uygulamada aksaklık gösteren ve yeniden düzenlenmesi gereken birçok hükümleri de vardır. Görev konuları, merkezî idare ile paylaşım açısından sürekli tartışma yaratmaktadır.

Bu arada özellikle gelir yetersizliği, belediye idarelerine ait olması gereken birçok kaynağın Maliye tarafından "kapılmış" olup, belediyelere kıt ve verimsiz bazı kaynakların bırakılmış olması, emlak vergisi gibi bazı ülkelerde temel gelir kaynağı olan bir verginin matrah ve oranındaki kısıtlayıcı düzenlemeler, belediye idarelerimizin (Belediye ana kanunu dışında) "yetersiz" görülmelerinin sebeplerindedir.

Ayrıca, protokolda temsil edilmeden tutun da, bütçenin onaylanmasına veya personel kadrosu yahut araç teminine kadar birçok alanda uygulanmakta olan vesayet denetiminin varlığı genel bir sızlanma konusudur.

Bu değerlendirmeyi 1984 yılında 3030 sayılı Kanunla İdarî yapımıza katılmış bulunan Büyükşehirlerimizin yönetimi açısından da tekrarlayabiliriz.

Bu idarelerimiz, diğer belediyelerden farklı olarak kendilerine sağlanan ek malî imkânlarla önemli alt yapı çalışmalarına girme güç ve cesaretini bulmuşlar, bu arada bir yandan merkezî idarenin vesayet denetiminden yakınırklarken öte yandan kendileri bir alt kademeleri sayılabilecek ilçe belediyelerinin vesayetçi baskı ve şikâyetlerine maruz kalmışlardır.

Sonuç olarak, belediyelerimiz de Cumhuriyetin 70 inci yılında hem olumlu, hem olumsuz puanlarla değerlendirilebilecek kuruluşlar manzarası içinde olup yeniden düzenlenmeleri gerekmektedir.

Nitekim bu gereklilik, gerek Kasım 1991 de kurulmuş DYP-SHP ortak hükümetinin, kuruluş protokolü ve Hükümet Programında, gerekse Haziran 1993 sonlarında yenilenmiş ikinci ortak hükümetin programında vurgulanmış olup, yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması isteği yurdun acil ve ağırlıklı konular gündeminde yerini korumaktadır.

Yerel yönetimlere sıcak bir bakış açısına sahip hükümet ortak kanatlarının olumlu çabası ile bu alandaki çalışmaların yapıcı bir sonuca ulaşması gönülden temennimizdir.

BELEDİYELER VE İL ÖZEL İDARELERİNE YAPILAN DEVLET YARDIMLARININ BU İDARELERİN MALİ YAPILARI İÇİNDEKİ YERİ

Enis YETER
Mah. İd. Gen. Md. Yrd.

I. DEVLET YARDIMLARINA GENEL BAKIŞ

Devlet yardımları genel bütçeye konulan ödeneklerden veya yasa ve diğer mevzuatla kurulmuş fonlardan ödenen para meblağlarıdır.

Devlet yardımları günümüzde yerel yönetim mâliyesinin önemli unsurlarından biri halindedir. Devlet yapısının iktisadi ve sosyal bünyesi ne olursa olsun hemen hemen bütün ülkelerde devlet yardımı görülmektedir.

Devlet yardımları şu düşüncelere dayanmaktadır:

- Mahalli İdarelerin kamu yararını ilgilendiren giderlerine katkıda bulunmak,
- Mahalli İdareler arasında mali kaynak bakımından mevcut olan farklılıkları gidermek,
- Mahalli İdarelerce yerine getirilmesi düşünülen ve merkezi hükümetçe uygun görülen bazı hizmet ve yatırımları gerçekleştirmek,
- Mahalli İdarelerin gelir kaynaklarındaki yetersizliğin veya bu kaynaklarda devletçe alınan kararlar yüzünden meydana gelen azalmaların önüne geçmek.

Devlet yardımları iki çeşittir:

- a - Amaçlı yardım
- b - Genel yardım

a) Amaçlı Yardım

Bu yardımlar, belli bir hizmetin kurulması veya bir hizmetin yapılmasına gerekli tesislerin inşaatı için verilen ve ancak o işe harcanması şart olan yardımlardır. Bu yardımlar belli bir amaca tahsis edildiği için gerek tahsisleri gerekse harcamaları belli şartlara tabi bulunmakta ve devletin kontrol ve denetimi sözkonusu olmaktadır.

Yardımanın alınabilmesi; devletçe o hizmet ve tesisin yasayla veya ilgili kurum tarafından Önceden saptanmış olan bazı şartlara uygun olarak kurulmasının mahalli idare birimince kabul edilmesine bağlıdır.

Bunun için mahalli idare biriminin yapacağı hizmet veya yatırıma ilişkin plan ve projelerin, devletçe belirlenen genel normlara ve esaslara uygun olarak düzenlenmesi ve bunu, yardımı tahsis edecek Bakanlık veya kuruma onaylatıp kabul ettirmesi veya bunların uygun gördüğü değişiklikleri yapması gerekir.

Amaçlı yardım tahsis edildiği hizmetten başkasına harcanmaz.

b) Genel Yardım

Genel yardım, devletçe belli bir harcama yeri belirlenmeden mahalli idarelerin mali güçlerini arttırmak, gelir yetersizliklerini veya gelirlerinden devlet müdahalesiyle meydana gelen noksalıkları gidermek amacıyla verilir. Bu yardım mahalli idarelerin diğer ölç gelirleri arasına katılarak bütçe giderlerinin karşılanmasında kullanılır.

II. BELEDİYE VE İL ÖZEL İDARELERİNE BAKANLIK BÜTÇELERİNDEN VE FONLARDAN YAPILAN BELLİ BİR AMACA YÖNELİK YARDIMLAR**1) Belediyelere Bakanlık Bütçelerinden ve Fonlardan Yapılan Belli Bir Amaca Yönelik Yardımlar****a) Belediyeler Fonu**

1981 yılında kabul edilen 2380 sayılı Kanunla, genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamı üzerinden Belediyelere % 5 oranında pay verilmesi kabul edilmiş ve bunun % 80 inin beldelere nüfus esasına göre dağıtılması, % 20 sinin de İller Bankası yatırımlarında kullanılmak üzere İmar ve İskân Ba

BELEDİYELER VE İL ÖZEL İDARELERİNE YAPILAN DEVLET YARDIMLARI 553

kanlığı (1983 yılından sonra Bayındırlık ve İskân Bakanlığı) emrindeki Belediyeler Ortak Fonuna aktarılması öngörülmüştür.

2380 sayılı Kanunda 1984 yılında 3004 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle ortak fonun adı Belediyeler Fonu olarak değiştirilmiş ve bu fonun oram doğrudan doğruya genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamına bağlanmıştır.

3004 sayılı Kanunla % 2 olarak tespit edilen bu oran, yine 2380 sayılı Kanunda değişiklik yapan 3239 sayılı Kanunla 1986 da % 2.30, 1987 de ve sonraki yıllarda da % 3 olarak kabul edilmiştir. Ancak Bütçe Kanunlarına konulan hükümlerle (1993 yılı dahil) % 2.30 olarak uygulanmıştır.

Belediyeler Fonuna genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından ayrılan bu paylar dışında, 3074 sayılı Akaryakıt Tüketim Vergisi Kanununda 3239 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonucu yeni bir kaynak eklenmiştir. (Akaryakıt Tüketim Vergisinin % 1.20'si)

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 3004 sayılı Kanunla çıkarılması öngörülen "Belediyeler Fonu Yönetmeliği"ni 20 Ocak 1985 gün ve 18641 sayılı Resmî Gazete'de yayınlamıştır.

Belediyeler Fonundan, iller Bankasının yıllık yatırım programında bulunan belediyelerin şu hizmetleri için tahsis yapılmaktadır:

- Harita
- İmar Planı
- İçme Suyu
- Kanalizasyon
- Çeşitli Yapı ve Tesisler
- Benzeri işlere ait plan ve projeler ve belediyelerin görev alanında bu- lunupta İller Bankası programına alınan sair işleri.

Yukarıda sayılan hizmetlerle ilgili olarak yapılan kontrol ve etüt masrafları, kamulaştırma, yol tamir bedelleri gibi, tesisle ilgili olarak İller Bankasının yaptığı tüm harcamalar yukarıda belirtilen tahsis kapsamı içindedir.

Yönetmeliğe göre Belediyeler Fonundan yapılacak tahsisler bağış ve ikraz olmak üzere iki türdür:

aa) Bağış

Belediyelerin İller Bankası programında bulunan harita ve imar planı yıl içi yatırımlarının tümü Belediyeler Fonundan bağış suretiyle tahsis edilir.

bb) Borçlanma

Belediyelerin İller Bankası programında bulunan, harita ve imar planı dışındaki işlerinin yıl içi yatırımları için sözkonusudur.

Ancak, Yönetmeliğin, İller Bankası programında bulunan harita ve imar planları dışındaki işlerin borçlanma suretiyle yapılması hükmü, Danıştay Sekizinci Dairesi'nin 31.10.1989 tarih ve Esas No: 1988/ 1207, Karar No: 1989/ 817 Sayılı kararıyla iptal edilmiştir.

Böylece Belediyeler Fonundan yapılan tüm ödemeler bağış yani geri dönüşsüz olarak yapılmaktadır.

b) Mahalli İdareler Fonu

2.2.1981 tarih ve 2380 sayılı "Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun" ile belediyelere ve il özel idarelerine genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamı üzerinden belirli oranlarda hisse verilmesi esası getirilmiş ve daha sonra bu oranlar 9.5.1984 tarih ve 3004 sayılı Kanun ile 4.12.1985 tarih ve 3239 sayılı Kanunla değiştirilmiştir.

1986 yılı için kabul edilen ve bu yıldan itibaren uygulanan (1993 yılı dahil) oran belediyeler için 8.55, il özel idareleri için ise % 1.20 dir.

Belediyelere ait paydan % 0.25, il özel idarelerine ait paydan ise % 0.20 miktarında alınarak teşkil olunacak ve genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamının % 0.45'ine tekabül eden kısmı İçişleri ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığı emrinde Mahalli İdareler Fonu olarak İller Bankasında açılacak bir hesapta toplanmakta, İçişleri Bakanlığı tarafından bunun % 0.30'u, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından ise % 0.15'i kullanılmaktadır.

BELEDİYELER VE İL ÖZEL İDARELERİNE YAPILAN DEVLET YARDIMLARI 555

aa) İçişleri Bakanlığı Tarafından Kullanılan Mahalli İdareler Fonu

Mahalli İdareler Fonundan yapılacak karşılıksız yardımların dağıtımına ait esas ve usuller, 19.9.1984 gün ve 18520 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Mahalli İdareler Fon Yönetmeliği"nde düzenlenmiştir.

Son nüfus sayımına göre nüfusu 50.000'in altında olan belediyeler bu fondan yararlanırlar. (Daha önce 25.000 olan nüfus miktarı 15.9.1988 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelik değişikliği ile bu miktara yükseltilmiştir.)

Proje keşif tutarının 150 milyonu geçmeyen hizmet ve yardımların azami % 70'ine kadar yardım yapılabilmektedir.

Yardım yapılacak hizmet ve yatırımlar yönetmelikte şu şekilde sayılmıştır:

- 1)Belediye hizmet binası
- 2)Fırın, un değirmeni
- 3)Hal, pazaryeri (Hayvan pazarı dahil)
- 4)Düğün ve nikah salonu
- 5)Hamam, kaplıca, plaj tesisleri
- 6)Umumi hela
- 7)Mezarlık tesis ve tanzimi
- 8)Belediye parkı (çocuk parkı dahil)
- 9)Koruluk, fidanlık tesisi
- 10)Okuma odası, kitaplık spor tesisleri
- 11)Akaryakıt, patlayıcı madde deposu
- 12)Mezbaha, diğer kesim ve hayvan imha yerleri
- 13)Belediyelerin görev alanları içinde olup da diğer Bakanlıklar fon yönetmelikleri kapsamı dışında kalan konulardan İçişleri Bakanlığınca uygun görülenler.

Yardım yapılan bir hizmet tamamıyla bitirilmeden aynı belediyein ikinci

bir yatırıma yardım yapılmamaktadır,

bb) Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca Kullanılan Mahalli İdareler Fonu

Akaryakıt Tüketim Fonundan Belediyelere Ayrılan Pay ile Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Verilen Fonun Dağıtımı Hakkında 15 Kasım 1989 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmelikle adı değiştirilen 17.4.1985 tarihli Resmi Gazete'de de yayınlanan yönetmelikte bu fonun kullanma esas ve usulleri düzenlenmiştir.

Bu yönetmelik hükümlerine göre fondan, belediyelerin görev alanında olup da Bakanlığın uygun göreceği düzenleme ve yapımı işlerine, ayrıca belediyelerin 5 yıllık imar programında yer alan kamulaştırma işlerine yardım yapılmaktadır.

Fondan tahsis edilerek gönderilen ödenekler belediyelerin ayrı bir hesabında tutulmakta, ödemeler belediyeler tarafından düzenlenecek istihkak raporu, verile emri ve hakedişler karşılığında yapılmaktadır.

c) Akaryakıt Tüketim Vergisinden Ayrılan Paydan Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca Yapılan Yardım

7.11.1984 tarih ve 3074 sayılı Akaryakıt Tüketim Vergisi Yasasının 3571 sayılı Yasayla değişik 6 ncı maddesine göre Akaryakıt Tüketim Vergisinin % 1.2 si belediyelere ayrılmaktadır.

Gerek Mahalli İdareler Fonunun Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca kullanılan kısım, gerekse akaryakıt tüketim vergisinden belediyelere ayrılan payın kullanımı aynı yönetmelik hükümlerine tabidir.

Ancak akaryakıt tüketim vergisinden ayrılan pay Emlak Bankasında Bakanlık adına açılan hesapta toplanmakta ve Bakan onayı alındıktan sonra verilen talimatla belediyenin hesabına çıkarılmaktadır.

d) Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Bütçesine Konulan Ödenekten Bu Bakanlıkça Belediyelere Yapılan Yardım

Belediyelerin imar uygulamalarına (Kamulaştırma-Düzenleme) Bayındırlık ve İskan Bakanlığı bütçesinde yeralan ödenekten yapılacak yardımlar "Belediyeler İmar Uygulamaları Yardım Yönetmeliği" hükümlerine göre yürütülmektedir.

BELEDİYELER VE İL ÖZEL İDARELERİNE YAPILAN DEVLET YARDIMLARI 557

Bu yönetmeliğe göre yardıma konu olan hizmetler şunlardır:

1) Kamulaştırma

Belediyelerin onaylı beş yıllık imar programında bulunması şartı ile;

- Yol
- Yeşil alan
- Meydan
- Park, fuar ve mesire yerleri
- Çocuk bahçesi
- Otopark (Otopark yönetmeliği dışında kalan yerler)
- Açık pazar yerleri
- Tarihi ve turistik eserlerin ve anıt çevrelerinin açılması, işleridir.

2) Düzenleme

- Yol
- Tretuvar, bordür
- Meydan, fuar ve mesire yerleri
- Park (içinde yapılacak binalar hariç)
- Çocuk bahçesi (Oyun elemanları hariç)
- Açık pazar yerleri
- Yeşil alan
- Tarihi ve turistik eserlerin çevreleri
- Anıt kaidesi ve çevresi (anıtın kendisi hariç)
- imar planında olup da yol bağlantısı niteliğini taşıyan köprüler, merkezler
- Çevre duvarları (park, pazar yeri ve çocuk bahçesi ile yeşil alanlar için) yapılması ve düzenlenmesi işleridir.

Belediyelerce önerilen projelere yukarıdaki esaslara ve önceliklerine göre, Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğünün önerisi üzerine Bayındırlık ve İskan Bakanlığının onayı ile yardım yapılır. Birden fazla proje

için yardım isteğinde bulunan belediyeler hangi projenin öncelikle uygulanmasının gerekli olduğunu istek yazılarında ayrıca belirtir. Bildirilmediği takdirde öncelik Bakanlıkça saptanır.

e) Trafik Hizmetleri Geliştirme Fonu

18 Şubat 1963 gün ve 197 sayılı Motorlu Kara Taşıtları Vergisi Yasasının 17 nci maddesi uyarınca İller Bankasında toplanan paralardan İçişleri Bakanlığı emrinde Müşterek Trafik Fonu adıyla bir fon kurulmuştur. Daha sonra 2918 sayılı Karayolları Trafik Yasasının 124 üncü maddesinde Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde "Trafik Hizmetleri Geliştirme Fonu" adı altında fon kurulacağı öngörülmüştür.

Trafik Hizmetleri Geliştirme Fonu tahsis şekli ve esasları 16 Haziran 1985 tarih ve 18786 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Trafik Hizmetleri Geliştirme Fonu Yönetmeliğinde belirtilmiştir.

Bu fondan diğer hizmet ve faaliyetler yanında trafikle ilgili görevler verilen mahalli idarelerin, bu konudaki projeleri finanse edilmektedir.

Fondan yardım yapılacak trafik hizmetleri öncelik sırasına göre şunlardır:

- 1 - Işıklı trafik işaret cihazları (Sinyalizasyon)
- 2 - Trafik işaret levhaları ve yol çizgi boyaaları
- 3 - Otopark yapımı ve düzenlenmesi
- 4 - Kavşakların düzenlenmesi
- 5 - Trafik'in kapalı devre televizyon sistemi ile kontrolü
- 6 - Çocuk trafik eğitim parkları
- 7 - Bu hizmetlerle ilgili araç ve gereçlerdir.

f) Muhtaç Asker Ailelerine Yardım Fonu

İkinci Dünya Savaşının yarattığı olağanüstü durum dolayısıyla büyük bir nüfus kitlesinin silah altına alınması ortaya önemli bir sosyal yardım kurumu- nu çıkarmıştır. Silah altına alınanlardan büyük bir kısmının arkada bıraktıkları yakınları onların askere gitmesiyle geçimlerini sağlayan vasıtanın mahrum kaldıklarından bunlara yardım edilmesi zorunluluğu doğmuştur. Devletçe belediye ve köylere yüklenen bu yardım görevi, onları normal gelirleriyle

BELEDİYELER VE İL ÖZEL İDARELERİNE YAPILAN DEVLET YARDIMLARI 559

karşılayamayacakları büyük bir yük altına koyduğundan yasa koyucu, hem yardımın şeklini, miktarını ve bundan yararlanacak olanları hem de bu yardımın gerektirdiği giderleri karşılayacak gelir kaynaklarını 11.8.1941 tarih ve 4109 sayılı Kanunla tayin ve tespit etmiştir. Bu maksatla tiler Bankasında İçişleri Bakanlığı emrine bir fon kurulmuştur.

Fon geliri yasanın 8 inci maddesinde belirtildiği üzere belediye sınırları dışındaki muayyen tarifeli tüm nakil ve vasıtalarının birinci ve ikinci mevki bilet bedellerinden % 3 oranında alınan paydır.

4109 sayılı Kanuna göre her belediye bütçesine muhtaç asker ailelerine yardım yapabilmek için ödenek konulur. Bu ödenekten muhtaç asker ailelerine her yıl İl İdare Kurulunca belirlenen miktarı aşmayacak oranda karşılıksız yardım yapılır. Muhtaç Asker Ailelerine Yardım Fonundan ise asker ailelerine yardım giderleri için geliri yetmeyen belediyelere yardım yapılmaktadır.

g) Çevre Kirliliğini Önleme Fonu

2872 sayılı ve 9.8.1983 tarihli Çevre Kanununun 17 nci maddesi ile Çevre Kirliliğini Önleme Fonu kurulmuştur.

Aynı Yasanın 18 inci maddesinde ise fonun gelir kaynakları sayılmıştır.

Çevre Kirliliğini Önleme Fonunun kullanımı Çevre Kanununun 19 uncu maddesi ile belirlenmiş olup, bu maddeye istinaden hazırlanan "Çevre Kirliliğini Önleme Fonu Yönetmeliği" 17.5.1985 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanunun 19 uncu maddesinde fonun şu maksatlar için kullanılacağı hüküm altına alınmıştır:

- 1- Çevre kirliliğini önleyici araştırma faaliyetleri
- 2- Çevre temizlenmesi
- 3- Çevre kirliliğini önleyici eğitim faaliyetleri
- 4- Personel yetiştirilmesi
- 5- Teknoloji ve proje satın alınması
- 6- Proje yardımları düzenlenmesi
- 7- Arıtma tesisi yapılacak olan gerçek ve tüzelkişilere kredi yardımı

- 8- Çevre kirliliğini önleyici ve çevreyi iyileştirici faaliyetlerde kullanılacak olan her türlü araç gereç alımı ile araçların bakımı, onarımı ile bu tür araç gerecin yapımı için kurulacak tesis ve işletmeler
- 9- Ağaçlandırma
- 10- Hayvan ve bitki nesillerinin ıslahı için yapılacak çalışmalar
Bu faaliyetleri gerçekleştirecek yerel yönetimlere fondan yardım yapılmaktadır.

Yardımlar 4 şekilde yapılmıştır:

- 1 - Katkılı hibe
- 2 - Katkılı-kredili hibe
- 3- Katkılı-kredili
- 4- Tamamı hibe

h) Geliştirme ve Destekleme Fonu

7.12.1984 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 7.11.1984 tarih ve 84/ 8800 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur.

Söz konusu Bakanlar Kurulu Kararının 3 üncü maddesinin d bendinde fondan, "Belediyelerce toplu konut mahallerinin kamulaştırma ve diğer şekillerde temini için altyapı hizmetlerinin desteklenmesinde" yardım yapılabileceği belirtilmiştir.

Fon yardımları Yüksek Planlama Kurulu kararlarıyla kullanılmakta ve bütün işlemler Toplu Konut İdaresince yürütülmektedir.

Belediyelerce hazırlanan toplu konut mahallerinin kamulaştırma ve diğer şekillerde temini için altyapı hizmetlerine ilişkin proje ve keşif tutarını kapsayan dosyalar Toplu Konut İdaresinin bağlı olduğu Devlet Bakanlığına gönderilmektedir. Bu Devlet Bakanlığınca incelenen dosyalar Yüksek Planlama Kuruluna intikal ettirilmekte ve Kurulun kararından sonra Toplu Konut İdaresi vasıtasıyla yardım yapılmaktadır.

Kamulaştırma dışındaki diğer altyapı yardımları ise yol, içmesuyu, kanalizasyon ve elektrik hizmet konularını kapsamaktadır.

BELEDİYELER VE İL ÖZEL İDARELERİNE YAPILAN DEVLET YARDIMLARI 561

ı) Türk Sporunu Teşvik Fonu

18.10.1984 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Türk Sporunu Teşvik Fonu Yönetmeliği ile kurulmuştur.

Yönetmeliğin 3 üncü maddesinde, fon kaynaklarının amatör spor, sporcu ve spor saha ve tesislerinin geliştirilmesini ve iyileştirilmesini teşvik amacıyla uygun olarak kullanılacağı belirtildikten sonra (a) fıkrasında şöyle denilmektedir: "Köy ve semt spor tesis ve alanlarının yapımını teşvik için mahalli idarelere ve diğer kuruluşların çalışma ve hizmetlerine katkıda bulunur. Ancak bu bent hükümleri uyarınca bir yıl zarfında yapılacak katkıların tutarı fon bütçesinin % 15 ini aşamaz."

Fona ilişkin hizmetler Spor Toto Teşkilat Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Fonun ita amiri spor işlerinden sorumlu Devlet Bakanındır.

Yerel yönetimlerce hazırlanan spor tesislerine yönelik projeler keşif tutarlarıyla birlikte ilgili Devlet Bakanlığına gönderilmekte ve yardım onayı alındıktan sonra meblağ banka hesabına çarılılmaktadır.

i) Spordan Sorumlu Devlet Bakanlığınca 3418 sayılı Yasa Gereğince Kullanılan Pay

Eğitim, Gençlik, Spor ve Sağlık Hizmetleri Vergisinin İhdasına Dair 24.3.1988 sayılı Kanunla değişik 39 uncu maddesinin b fıkrası gereğince merkez saymanlığına yatırılan payların yarısının % 16 sı Başbakanlıkça kullanılır. İşte bunun % 10 luk kısmı spordan sorumlu Devlet Bakanlığınca harcanmaktadır.

İlgili Devlet Bakanınca paydan yerel yönetimlerin spora yönelik yatırım ve hizmetlerine yardım yapılmaktadır. Pay, Geliştirme ve Destekleme Fonu nezdinde açılan ayrı bir hesapta toplanmaktadır. Bakanın talimatıyla bu hesaptan harcama yapılmaktadır. Yerel yönetimlerce hazırlanan spora ilişkin projeler Devlet Bakanlığına verilmekte ve Bakanın uygun görmesiyle yardım alabilmektedir.

J) Turistik Yörelere Belediyesine Vidanjör, Arazöz ve Çöp Kamyonu Sağlanması Konusunda Turizm Bakanlığınca Yapılacak Yardım

26.10.1992 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmelikle bütçede yer alan ödeneğin dağıtım şartları belirlenmiştir.

Turizm bölgelerinde ve turizm merkezlerinde bulunan belediyeler ile Turizm Bakanlığınca belirlenmiş dış ve iç turizm bakımından önem ve öncelik kazanan yerleşme merkezlerindeki belediyelere vidanjör, arazöz ve çöp kamyonu yardımı yapılmaktadır.

Aracın tahmini bedelinin % 50 si Bakanlıkça, geri kalanı ilgili belediyece karşılanmaktadır.

Yardım, belediyenin Ziraat Bankasındaki hesabına aktarılmakta ve yardım gönderildikten sonra 180 gün içinde belediye aracı satın almak zorunda olmaktadır.

k) 2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu ile Uygulama Yönetmeliği Gereğince Fondan Aktarılan Pay ile Bütçeye Konulan Ödenekten Turizm Bakanlığınca Yapılan Yardım

12.2.1987 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Toplu Konut Kanunu Uygulama Yönetmeliğinin 18 inci maddesinde şu hüküm yer almaktadır:

"Turizm Bakanlığının belirlediği öncelikli turizm alanlarının ve turizm merkezleri ile turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu yerleşim merkezlerinin alt yapılarına, kalkınma planlarına ilişkin yıllık programlarda yer alması şartıyla Fonun finansman programının öngördüğü çerçevede ve Turizm Bakanlığınca idare arasında yapılacak protokol hükümlerine uygun olarak fondan finansman sağlanabilir. Yapılacak finansmanın tutarını kurul belirler. Turizm Bakanlığı bu finansmanın amacına uygun olarak kullanılmasından sorumludur."

Gerek yukarıda belirtilen hüküm gereğince sağlanan paydan gerekse bütçeye konulan ödenekten Turizm Bakanlığınca yerel yönetimlerin turizm amaçlı mevzii altyapı yatırımları için yardım yapılmaktadır.

Yardım yapılacak hizmet konuları şunlardır:

- 1 - Yol ve tretuvar düzenlenmesi
- 2 - Kanalizasyon ve arıtma tesisleri
- 3 -- WC--duş yapımı
- 4 - Çevre tanzimi ve park düzenlenmesi
- 5 - Aydınlatma işleri
- 6 - Plaj düzenlemesi ve temizlenmesi

1) DPT Bütçesinde Yer Alan Ödenekten Kalkınmada Öncelikli İller Belediyesine Yapılacak Yardım

9 Eylül 1992 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan "Kalkınmada Öncelikli Yörelere İlişkin Program ve Projeleri Desteklemek Amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı Bütçesinde Yer Alan Ödenekten Yapılacak Yardımların Mal ve Esasları Hakkında Yönetmelik"de mahalli idarelere yapılacak yardımlar ödeneğinin dağıtım ve kullanımına ait esas ve usuller gösterilmiştir.

Aşağıda belirtilen yatırımlar için yardım yapılmaktadır:

- 1 - Tarım ve hayvancılık ürünlerinin işlenmesine yönelik yatırımlar,
- 2 - Kültür ve turizmin gelişmesine yönelik yatırımlar,
- 3 - Yatırım amacıyla kurulan yeni anonim şirketler,
- 4 - İmalat sanayiinin gelişmesine katkı sağlayacak yatırım projeleri,
- 5 - Belediye hizmetlerinin etkinliğini arttıracak sosyal ve ekonomik alt yapı yatırımları.

Aynı mahalli idarenin yıl içerisindeki yardım taleplerine ilişkin proje ve ortaklıklarından sadece birisine yardım yapılır.

Yardım yapılan proje tamamıyla bitirilmeden veya ortak olunan şirket faaliyete geçirilmeden diğer yardım talepleri değerlendirilmeye alınmaz.

Kalkınmada öncelikli yörelerdeki tesis ve yatırımları destekleme amacıyla DPT bütçesine konulan ödenek, son nüfus sayımına göre nüfusu 50.000 in altında olan kalkınmada öncelikli yöre belediyelerinin müstakilen yapacakları projelerin desteklenmesi için kullanılmaktadır.

Yapılan yardım tutarı I. derecedeki illerde proje keşif tutarının % 80 ini, II. derecedeki illerde ise % 60 ını geçmemektedir.

İl Özel İdareleri açısından ise I. derecedeki illerde proje keşif tutarının % 60, II. derecedeki illerde ise % 40T oranında yardım yapılmaktadır.

Yardım yapılması uygun görülen hizmetler için Müsteşarlık onayı alınmakta ve yardımın ilgili idarelerinin adına Ziraat Bankasında açılacak hesaba yatırılması için Maliye ve Gümrük Bakanlığına bildirilmektedir.

m) Kültür Bakanlığınca Kültür Etkinliklerinde Yapılacak Yardım

8 Nisan 1993 tarihli ve 21546 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan "Kültür Bakanlığı Yerel, Ulusal ve Uluslararası Kültür Etkinliklerine Yardım Yönetmeliği" gereğince bu Bakanlıkça mahalli idarelere yardım yapılmaktadır.

Şenlik, festival, anma günleri, konser, sergi, gösteri, kongre, sempozyum, seminer, panel, fuar ve benzeri sosyal ve kültürel etkinliklerde bulunan düzenleme komitelerine, mahalli idarelere ve diğer kurum ve kuruluşlara yapılacak yardım esas ve usulleri yukarıda belirtilen yönetmelikte gösterilmiştir.

Kültürel etkinlikler için gerekli hazırlıkları yapmak, plan ve iş programlarını tespit ve uygulamak üzere bir düzenleme komitesi kurulur.

Bu düzenleme komitesi, il özel idareleri, belediyeler ve düzenleme komiteleri tarafından yapılacak etkinlikler için o yerin mülki amiri veya yetkili kılacağı birinin başkanlığında kurulur.

Etkinliğin yapılacağı yerin belediye başkanı ve o yerdeki bakanlık temsilcisi komitenin tabii üyesidir.

Düzenleme komitesi, ödeneklerin usulüne uygun olarak harcanmasından sorumludur.

Bakanlıkça kültürel etkinliklere aşağıda yazılı yardımlardan biri veya birkaçı yapılabilir:

- 1 - Bütçenin transfer bölümünden ödenek tahsis etmek,
- 2 - Yayın, resim, fotoğraf, el sanatları ve benzeri sergiler açmak,
- 3 - Konser, temsil, resital ve benzeri sanat etkinliklerinde bulunmak,
- 4 -- Salon, galeri tahsis etmek,
- 5 -- Bakanlık yayımlarını vermek,
- 6 - Uzman ve sanatçı göndermek,
- 7 - Yapılacak kültürel etkinliklere teknik ve idari yönden yardımcı olmak.

BELEDİYELER VE İL ÖZEL İDARELERİNE YAPILAN DEVLET YARDIMLARI 565

2) İl Özel İdarelerine Bakanlık Bütçelerinden ve Fonlardan Yapılan Belli Bir Amaca Yönelik Yardımlar

a) İl Özel İdareleri Fonu

2380 sayılı Yasa gereği il özel idarelerine genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan 1.20 oranındaki payın % 0. 20 lik kısmı İl Özel İdareleri payını oluşturmaktadır.

15 Kasım 1991 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan "2380 sayılı Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkındaki Kanunun 3004 sayılı Kanunla değişik 1 inci maddelerine göre İçişleri Bakanlığı Emrinde Toplanan % 20 İl Özel İdaresi Payının Dağıtım ve Kullanım Esaslarını Gösterir Yönetmelik" de bu fonun kullanma esas ve usulleri gösterilmiştir.

Bu fon dan şu hizmet ve yatırımlar için yardım yapılmaktadır:

- 1- Tarım ve hayvancılıkta üretimin artırılmasını, tarımda sanayi in gelişmesini sağlayacak nitelikteki yatırımlar
- 2- Kültür ve turizmin gelişmesine yönelik yatırım ve hizmetler
- 3- Anonim şirketlere iştirakler
- 4- Altyapı hizmetleri için özel idare araç parklarına iş makinası alınması
- 5- Mahalli idareler personel eğitim tesisleri yapımı, onarımı, donatımı ve işletilmesi
- 6- Fakir öğrenciler için yurt yapımı, onarımı, donatım ve işletilmesi
- 7- Hizmet binaları ile lojman satın alınması ve yaptırılması
- 8- Düşkünler evi yaptırılması ve onarımı
- 9- İl ve ilçe merkez belediye hudutları dışında spor tesisleri
- 10- Kırsal alanda sağlık ocağı yapımı ve onarımı
- 11- Valilik misafirhanesi yapımı, satın alınması, onarılması ve donatımı
- 12- Projeye dayalı köy altyapı hizmetleri
- 13- İçişleri Bakanlığınca yapılmasında zorunluluk görülen diğer hizmetler

Fondan yapılacak yardımlar projeler ve sermaye şirketlerindeki ortaklık payının % 70 ini geçememektedir.

b) DPT Bütçesinde Yeralan Ödenekten Kalkınmada Öncelikli İller İl Özel İdarelerine Yapılacak Yardım

Yukarıda 1/1 alt başlığında açıklanmıştır.

c) Geliştirme ve Destekleme Fonu

7.12.1984 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 7.11.1984 tarihli ve 84/ 8800 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur.

Fon yardımları Yüksek Planlama Kurulu kararıyla kullanılmakta ve işlemler Başbakanlık Toplu Konut İdaresince yürütülmektedir.

İl özel idarelerince gerçekleştirilen ve mali desteğe ihtiyaç gösteren yatırım ve hizmetler için Toplu Konut İdaresi Başkanlığının bağlı olduğu Devlet Bakanlığına başvurulmaktadır. Bu bakanlıkça incelenerek uygun görülen talepler Yüksek Planlama Kuruluna intikal ettirilmektedir. Kurumca uygun görülmesi halinde belirlenecek miktarda yardımın yapılması için Toplu Konut İdaresince gereği yapılır.

d) Turizm Bakanlığınca Mahalli, Milli ve Milletlerarası Turizm Faaliyetlerini Düzenleyen İl Özel İdarelerine Yapılan Yardım

11 Ekim 1991 tarih ve 21081 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Turizm Bakanlığınca Mahalli, Milli ve Milletlerarası Turizm Faaliyetlerini Düzenleyen İl Özel İdarelerine Yapılacak Yardım Yönetmeliği" gereğince bu Bakanlıkça il özel idarelerine yardım yapılmaktadır.

Yardım;

- Bakanlık bütçesinin transferler bölümünden ödenek tahsis etmek,

-Bakanlık yayınlarını vermek,

- Yapılacak turistik faaliyetlere teknik ve idari yönden yardımcı olmak, şeklinde yapılmaktadır.

Yukarıda belirtilen yönetmelik gereğince, şenlik (festival), anma günleri, gösteri gibi faaliyetleri düzenleyerek ülkenin turistik değerlerini ve zenginliklerini geliştirici, tanıtıcı faaliyetlerde bulunan il özel idarelerine Turizm Bakanlığınca yardım yapılmaktadır.

BELEDİYELER VE İL ÖZEL İDARELERİNE YAPILAN DEVLET YARDIMLARI 567

e) **Kültür Bakanlığınca İl Özel İdareleri Tarafından Düzenlenecek Kültür Etkinliklerine Yapılan Yardım**

Yukarıda 1 /m başlığında açıklanmıştır.

III. MAHALLİ İDARELERE MERKEZCE YAPILAN DİĞER YARDIMLAR

1) Mahalli İdarelere Merkezce Yapılan Genel Yardımlar

Her yıl Maliye ve Gümrük Bakanlığı bütçesine konulan ödenekten (R cetveli 900 "Transfer harcama kalemi") mali yönden sıkıntıda olan yerel yönetim birimlerine (il özel idareleri ve belediyeler) Bakan onayı ile karşılıksız yardım yapılmaktadır. Yapılan yardım herhangi bir proje karşılığı olmayıp genel niteliktedir. Belli bir yardım miktarı yoktur. Bakanlığın takdirindedir.

2) Mahalli İdarelere Tahkim Kanunları İle Sağlanan Mali Kaynaklar

Süreklilik arzetmemekle birlikte Tahkim Kanunları ile sağlanan gelirler mahalli idarelerin gelir grupları içinde belli bir yer tutmaktadır.

1980 yılı öncesi üç defa belediyelerin borçları silinmiş veya ertelenmiş, 1980 sonrası ise 8.2.1984 tarih ve 2974 sayılı Tahkim Kanunu yürürlüğe konmuştur.

En son olarak 2.7.1992 tarih ve 3836 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Birbirlerine Olan Borçlarının Tahkimi Hakkında Kanun" kapsamına belediyeler de alınmıştır.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca hazırlanıp belediyelere gönderilen 21.12.1992 tarih ve 52360 sayılı genelge ile ise, belediyelerin tahkime tabi olacak borçları 3836 sayılı Yasanın 3 üncü maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak şunlarla sınırlandırılmıştır:

- 1 - Hâzineye olan vergi ve devirli kredi borçları
- 2 - İller Bankasına olan yatırım kredisi borçları
- 3 - Emekli Sandığı Genel Müdürlüğüne olan borçları
- 4 - S.S.K. Genel Müdürlüğüne olan borçları ve

5- Türkiye Elektrik Kurumuna olan borçları

Belediyelerin tahkim kapsamına alınan bu beş tür borçlarının miktarı ise şöyledir:

(Alacaklı kurumların bildirimine göre)

- Vergi borçları :	2.968.928.609.290	TL
- Devirli kredi borcu :	17.057.766.000	TL
- İller Bankasına olan yatırım kredisi borçları :	987.187.769.027	TL
- Emekli Sandığına olan borçlar :	282.213.154.492	TL
- S.S.K.'a olan borçlar :	2.826.566.644.004	TL
- TEK'e olan borçlar :	791.173.631.233	TL
TOPLAM :	7.873.127.574.046	TL

III. 1993 YILI BÜTÇE YASASI İLE GETİRİLEN FONLARLA İLGİLİ UYGULAMA

1993 yılı Bütçe Yasasının 29 uncu maddesinde ise bazı fonların bütçe içine alınması esası getirilmiştir.

Yerel yönetimlere ilişkin şu fonlar 1993 yılı bütçesine dahil edilmiş olup ayrılan ödenek miktarı ise karşılarında belirtilmiştir.

Belediyeler Fonu :	2.258.160.000.	000-TL
Çevre Kirliliğini Önleme Fonu :	230.695.000.	000-TL
Geliştirme ve Destekleme Fonu :	2.078.979.000.	000-TL
İl Özel İdareleri Payı:	193.159.000.	000-TL
Muhtaç Asker Ailelerine Yardım Fonu :	7.390.000.000-TL	
Mahalli İdareler Fonu		

BELEDİYELER VE İL ÖZEL İDARELERİNE YAPILAN DEVLET YARDIMLARI 569

(İçişleri Bakanlığı) 219.786.000.000-TL

Mahalli İdareler Fonu

(Bay. İskan Bakanlığı) 219.786.000.000-TL

Trafik Hizmetleri Geliştirme

Fonu 5,083.000.000-TL

Türk Sporunu Teşvik Fonu 10.166.000.000-TL

Bütçeleştirilen bu fonlar tarafından yürütülmesi gereken hizmetlerin giderleri, bağlı oldukları kuruluşun bütçesindeki "77 Fonlara Ait Hizmetler" alt programında yer alan 900-Transferler harcama kalemindeki ödeneklerden karşılanacaktır. Bütçelerin diğer tertiplerinde fonlar için kurulmuş olan ödenekler de bu harcama kalemine aktarılacaktır.

Fon harcamaları kendi usullerine göre yapılacaktır. Ancak ödeneklerin kullanılması ve fon gelirlerinin tahsiline ilişkin olarak kendi mevzuatlarında yer alan hükümler yerine uygulanmak üzere gerektiğinde yeni esas ve usuller tespit etmeye DPT Müsteşarlığı ile H.D.T.M.nin görüşü üzerine Maliye ve Gümrük Bakanlığı yetkili kılınmıştır.

V. MERKEZLE MAHALLİ İDARELER ARASINDA KAYNAK BÖLÜŞÜMÜ VE FONLARIN MALİ DENGİ İÇİNDE YERİ

1 - Genel olarak

Kamu hizmetlerinin ve kamu gelirlerinin merkezi idare ile mahalli idareler arasında dağılımı "mali tevzin" veya "mali denkleştirme" konusunu oluşturmaktadır.

Merkezi idare ile mahalli idareler arasında gelirlerin ve giderlerin paylaşılmasında bazı ilkelere uyulmaktadır. Bu ilkelerin ve özellikle yetkilerin belirlenmesi, kamu düzeninin korunması için gereklidir.

Görülmektedir ki "mali tevzin"in iki unsuru vardır.

a - Kamu hizmetlerinin yönetimler arasında bölüşümü

b - Gelir kaynaklarının dağılımı

a) Kamu Hizmetlerinin Yönetimler Arasında Bölüşümü

Hangi tür hizmetlerin merkezi idare kuruluşları tarafından, hangilerinin mahalli idare birimleri tarafından yerine getirileceğinin belirlenmesine Görev Bölüşümü denilmektedir.

İyi bir görev bölüşümü merkezi idare ile mahalli idareler arasında devletin ana gereksinimleri ile halka götürülecek hizmetler açısından önem kazanmaktadır.

Mahalli idarelere hangi görevlerin verileceği konusunda 3 ilke söz konusudur.

- **Genellik İlkesi:** Kanunların yasaklamadığı yahut başka yönetimlere bırakılmayan tüm hizmetlerin mahalli idareler tarafından görülmesine yetki verilmesidir.

- **Yetki İlkesi:** Mahalli idarelerin görmek istediği her yeni hizmet için vesayet makamı ve merkezi yönetimden yetki almalarıdır.

- **Liste İlkesi:** Yerel yönetimlerin yapacakları hizmetlerin yasalarda sayılmasıdır. Yani bu birimler ancak yasalarla kendilerine verilmiş olan hizmetleri yerine getirmektedir.

Son yıllarda yerel yönetim literatüründe sıkça duyulan bir kavram vardır ki bu da Subsidiarite'dir.

Bu ilkeye göre yetkilerin esas sahibi vatandaşa en yakın alt birimlerdir. Bu birimlerin üstesinden gelemediği yetkiler ancak üst birimlerce (merkezi idare) kullanılır.

b) Gelir Kaynaklarının Dağılımı

Kaynak bölüşümünü beş alt grupta toplamak mümkündür:

aa - Merkezi İdare ile Mahalli İdareler Arasında Vergilerin Bölüşümü

bb - Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Pay Verilmesi

cc - Genel Yardımlar

dd - Amaçlı Yardımlar (Tahsisî Nitelikte Yardımlar) ee - Merkezi Hizmet Payları

BELEDİYELER VE İL ÖZEL İDARELERİ NE YAPILAN DEVLE YARDIMLARI 571

2) Ülkemizdeki Mevcut Durum ve Değerlendirilmesi

Anayasanın "Mahalli idareler" başlığını taşıyan 127 nci maddesi yerel yönetimleri; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kuruluş esasları yasayla belirtilen ve karar organları gene yasada gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileri olarak tanımlamakta ve bunların kuruluş ve görevleri ile yetkilerinin yerinden yönetim ilkesine uygun olarak yasayla düzenleneceği belirtilmektedir.

Görev bölüşümü açısından mahalli idarelerin görevleri, Anayasanın da belirttiği gibi kendi yasalarıyla diğer mevzuatta sayılmıştır. Bu suretle ülkemizde mahalli idarelerin hangi görevleri yapması gerektiği "Liste İlkesi"ne uygun olarak düzenlenmiştir.

Merkezi idare ile mahalli idareler arasındaki gelir (kaynak) bölüşümü sorununun, makul, rasyonel ve adil esaslara göre çözümlenmesi, mahalli idarelerin varlıklarını etkin bir şekilde sürdürebilmesinin vazgeçilmez temel şartıdır. Bu birimlerin etkin ve verimli hizmet üretebilmeleri yeterli mali kaynaklara sahip olmalarına bağlıdır.

Anayasanın 127 nci maddesinin son cümlesinde tıpkı 1961 Anayasasında olduğu gibi; "Bu idarelere görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır." hükmü yer almıştır. Bu hüküm aşında belediyelere yeterli gelir kaynakları sağlamanın güvencesini oluşturmak idi. Ama maalesef bu hükmün gereğinin yerine getirildiğini söylemek imkansızdır.

Bu açıklamalardan sonra mahalli idarelerimiz açısından ayrı ayrı kaynak bölüşümünü inceleyebiliriz:

a) Özel Yasalarına Göre ve Diğer Mevzuat Hükümleriyle Mahalli İdarelere Sağlanan Gelirler

aa) Belediyeler Açısından

Belediyelerin gelirleri 1580 sayılı Belediye Kanununun 110 uncu maddesinde 17 fıkra halinde sayılmakla birlikte bunlardan bir çoğu daha sonra 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu bakımdan önce 2464 sayılı Kanunda bulunmayan belediye gelirlerini özetlemek uygun olacaktır. Bu gelirler şunlardır:

- Zabt olunan eşya bedeli
- Belediye teşebbüs ve işletmelerin gelirleri
- Belediyeye ait taşınır ve taşınmaz gelirleri
- Belediyelerin akte bağladıkları her çeşit mukavele ve taahhütler dolayısıyla elde ettikleri gelirler
- Belediye mezarlık gelirleri
- Para cezaları

2464 sayılı Yasaya göre belediyelerin tahsil ettikleri gelirleri ise vergi, harç ve harcamalara katılma payı olarak üçe ayırmak mümkündür:

aaa) Vergiler

- Meslek Vergisi (kaldırıldı)
- İlan ve Reklam Vergisi
- Eğlence Vergisi
- Haberleşme Vergisi
- Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi
- Yangın Sigortası Vergisi
- Akaryakıt Tüketim Vergisi

Ancak bunlardan Meslek Vergisi 18.5.1987 tarih ve 3365 sayılı Yasayla kaldırılmıştır.

Akaryakıt Tüketim Vergisi ise bilahare 3074 sayılı Yasayla ayrı düzenlenmiş ve belediyelere ayrılan pay oranı çok düşürülmüştür. (% 1,20)

Yasada % 6 olarak öngörülen Haberleşme Vergisi oranı ise 12.1.1985 tarih ve 3517 sayılı Yasayla % 1'e indirilmiştir.

Eğlence Vergisi nispetleri ise 7.1.1991 tarih ve 91-1365 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile,

- Yerli film gösterimlerinde % 20'den 0'a
- Yabancı film gösterimlerinde % 50'den % 25'e

BELEDİYELER VE İL ÖZEL İDARELERİNE YAPILAN DEVLET YARDIMLARI 573

- Tiyatro, opera, bale ve orta oyunlarında % 5'ten O'a düşürülmüştür.

bbb) Harçlar

- Temizleme ve Aydınlatma Harcı (Kaldırıldı)
- İşgal Harcı
- Tatil Günlerinde Çalışma Ruhsatı Harcı
- Kaynak Suları Harcı
- Hayvan Kesimi Muayene ve Denetleme Harcı
- Ölçü ve Tartı Aletleri Muayene Harcı
- Bina İnşaat Harcı
- Kayıt ve Suret Harcı
- İmarla İlgili Harçlar
- İşyeri Açma İzin Harcı
- Muayene, Ruhsat ve Rapor Harcı
- Sağlık Belgesi Harcı

3239 sayılı Yasayla Emlak Vergisinin belediyelere devrinden sonra Temizleme ve Aydınlatma Harcı yürürlükten kaldırılmıştır.

ccc) Harcamalara Katılma Payları

Belediyeler yapacakları yol, kanalizasyon ve su tesisleri hizmetlerinden yararlanacak taşınmaz sahiplerinden, Yol Harcamalarına Katılma Payı, Kanalizasyon Harcamalarına Katılma Payı ve Su Tesisleri Harcamalarına Katılma Payı adı altında gelir temin ederler.

Harcamalara Katılma Payları bina ve arsalarda vergi değerinin % 2'sini geçmemektedir.

Belediyeler ayrıca belediye ve mücavir alan sınırları içinde gerçek ve tüzel kişilerce işletilen her türlü müzelerin (Milli Saraylar hariç) giriş ücretlerinin % 40'ını belediye payı olarak alırlar.

Yine 3239 sayılı Kanunun 126 ncı maddesiyle 2464 sayılı Kanuna eklenen mükerrer 97/b maddesi ile, Belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde faaliyet gösteren maden işletmelerinin 3213 sayılı Maden Yasasının 14 üncü maddesinde yer alan paya ilaveten % 2 nispetinde belediye payı ödemesi öngörülmüştür.

bb) II Özel İdareleri Açısından

3360 sayılı Kanunla değişik II Özel İdareleri Kanununda il özel idarelerinin gelirleri şöyle sayılmıştır:

- Özel kanunlarla getirilen vergi, resim, harç ve gelirleri,
- Genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılacak paylar,
- Genel, katma ve özel bütçeli idarelerden ayrılacak ödemeler,
- Her çeşit teşebbüs ve faaliyetler karşılığında sağlanacak gelirler,
- Taşınır ve taşınmaz malların kira, satış ve başka surette değerlendirilmesinden doğacak gelirler,
- 3194 sayılı İmar Kanununun 42 nci maddesine göre tahsil edilecek para cezaları ile diğer para cezaları,
- 3194 sayılı Kanun gereğince verilecek inşaat ruhsatı ile yapı kullanma izninden alınacak harçlar,
- Tahsil ve hisse senetlerinin faiz ve temettüleri ile bunların ifasında veya satışından elde edilecek gelirler ve bankadaki paraların faiz ve diğer gelirleri,
- Hizmet karşılığı alınacak ücretler,
- Her türlü bağışlar,
- Milli park statüsünde bulunmayan doğal güzellikleri taşıyan veya tarihi harabe niteliğinde olup, Kültür Bakanlığınca ücretli girişe tabi tutulmayan yöreler için valilerin teklifi ve Kültür Bakanlığının onayı ile alınacak giriş gezi ücretleri ile
- Diğer giderlerdir.

Bunun yanında, 15 Mayıs 1917 tarihli Taşocakları Nizamnamesine göre taşocakları işletmelerinden izin ve ruhsat harcı ile taşocaklarından çıkarılıp işletilen ve satılan maddelerin net satış bedelinin % 15'lik payı, Belediyelerin

BELEDİYELER VE İL ÖZEL İDARELERİNE YAPILAN DEVLETYARDIMLARI 575

içinde bulunduğu il özel idarelerine verilir.

- Ayrıca 8 Haziran 1936 tarih ve 3004 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle "İl özel idarelerine, belediyelere ve köylere ait bulunan iskele rıhtım ve umumi seyrisefere yarayan kanal, kayık ve sallardan kanunlara dayanılarak alınan (müruriye, resim ve ücretlerine dair tarifeler) İktisat Vekaletince Tetkik ve İcra Vekilleri heyetince tasdik edilecek ücretler" bu idarelerin gelirleri arasında sayılmıştır. (Bu tarife en yakın tarih olarak 11.1.1986 gün ve 18985 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır)

3039 sayılı Çeltik Ekimi Yasasının 10 uncu ve 31 inci maddeleri gereğince, çeltik ekimi yapanlardan alınan ücret ve ceza gelirleri de bu konuda zikredilebilir.

b) Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Sağlanan Gelirler

1981 yılında çıkarılan 2380 sayılı Kanunla, genel bütçe vergi gelirleri tahsilatının % 5 inin belediyelere ayrılması öngörülmüştür. Daha sonra 1984 Mayıs ayında çıkarılan 3004 sayılı Kanun ile bu oran % 10.30'a yükseltilmiştir. Ancak bilahare Devlet paylarına son biçimini veren Aralık 1985 tarihinde yürürlüğe giren 3239 sayılı Kanun ile bu pay 1986 yılı için % 8.55'e, 1987 ve müteakip yıllar için ise % 9.25'e düşürülmüştür.

Aynı yasaya göre il özel idarelerine ise 1986 yılı için % 1.20, 1987 ve müteakip yıllar için ise % 1.70 olarak pay verilmesi hükmü getirilmiştir. 1987 ve daha sonraki yıllar bütçe yasalarına konulan (1993 yılı dahil) hükümlerle ise belediyelere 9.25 yerine 8.55 olarak, il özel idarelerine ise 1.70 yerine, 1.20 olarak uygulanmıştır.

Yukarıda belirtilen % 8.55'lik belediye payının % 6'lık bölümü ile % 1.20'lik il özel idare payının % 0.80'lik bölümleri belediye ve il özel idarelerine son genel nüfus sayımı sonuçlarına göre ve İçişleri Bakanlığının bildirimine üzerine İller Bankasınca dağıtılmakta idi.

Ancak 1989 yılından beri Bütçe Kanunlarına konulan hükümlerle belediyelere dağıtılacak % 6'lık pay, nüfus yanında kalkınmışlık derecesi, olağanüstü hal bölgesinde bulunup bulunmaması, turistik yöre belediyesi olup olmaması hususları da gözönünde bulundurularak bunlara nisbi olarak daha fazla pay verilmesi yoluna gidilmiştir. Bu kriterlere göre İçişleri, Maliye ve Bayındırlık ve İskan Bakanlıklarınca birlikte tespit edilen ve Başbakanlıkça tasdik edilen

esaslara göre İller Bankasınca dağıtım yapılmaktadır.

Bakanlar Kurulunun 4.11.1987 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Kararına göre (3030 sayılı Kanununun 18/a maddesi) Büyükşehir dahilinde bu meblağdan % 10 İSKİ veya benzeri kurum payı düştükten sonra Büyükşehir Belediyelerine % 35, Büyükşehir İlçe Belediyelerine ise % 65 pay verilmektedir.

Ayrıca Büyükşehir Belediyelerine buldukları il merkezindeki genel bütçe vergi gelirler tahsilatının % 5'i nispetinde pay verilmektedir. 24.4.1985 tarihli ve 85/9382 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bu pay % 3'den % 5'e çıkarılmıştır.

c) Genel ve Amaçlı Yardımlar ile Bunların Mali Denge İçindeki Yeri

Önce genel bütçe vergi tahsilatından belediyelere dağıtılan payların mali denge içindeki yerine bakalım.

Genel bütçe vergi gelirlerinden büyükşehir belediyelerine ve diğer belediyelere dağıtılan payın son beş yıl içinde belediyelerin toplam gelirine oranı şu şekildedir: (Milyar TL)

	1988	1989	1990	1991	1992
2380 sayılı Yasa gereğince Bel. dağıtılan paylar (% 6)	834,7	1.349,8	2.479,8	4.829,0	8.174,4
3030 sayılı Yasa gereğince büyükşehir belediyelerine verilen pay (% 5)	426,5	766,0	1.481,2	2.755,0	4.695
TOPLAM	1.261,2	2.115,8	3.961,0	7.584,0	12.869,4
Belediye Geliri	2.741,6	4.154,2	7.457,4	12.716,0	21.254,7
Payların Belediye geliri içindeki oranı (%)	46,0	50,9	53,1	59,6	60,6

Kaynak: DPT ve Maliye ve Gümrük Bakanlığı

BELEDİYELER VE İL ÖZEL İDARELERİNE YAPILAN DEVLET YARDIMLARI 577

Aıkça görölmektedir ki Devlet gelirlerinden (genel ve amaçlı yardımlar hariç) belediyelere ayrılan payların bu yerel yönetim birimlerinin toplam gelirleri içindeki oranı yıllar içinde gittikçe artmıştır.

Bu beş yıllık süre içinde Devlet gelirlerinden verilen payların oranı sabit kaldığına göre (% 8.55), demek ki belediyelerin kendi öz kaynaklarından elde ettikleri gelir miktarı düşmüştür. Bu ise şüphesiz yerinden yönetim ilkesinin çağdaş yorumuna pek de uygun bir sonuç değildir.

Belediyelere 1988 -1992 yıllarında, makalenin II nci bölümünde açıklanan belli bir amaca yönelik fon ve bakanlık bütçesi ödeneklerinden yapılan yardımların miktarı ek I deki tabloda topluca gösterilmiştir.

Ek II deki tabloda ise bu yardımlar yanında Belediyeler Fonu, Maliye Bakanlığı yardımı ve belediyelerin genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından aldıkları payların miktarı birlikte gösterilmiştir.

Bu tabloları incelediğimizde görmekteyiz ki 1988 yılında Belediyeler Fonu 239.871.000.000-TL, diğer fon ve bütçe ödeneklerinden yardım miktarı 51.300.000.000.- TL iken 1992 yılında Belediyeler Fonu 1.786.000.000.- TL, diğer fon ve bütçe ödenekleri ise 2.134.434.000.000.-TL olmuştur.

Başka bir ifadeyle Belediyeler Fonu dışındaki diğer fon ve yardımların gerek Belediyeler Fonuna gerekse genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından belediyelere ayrılan paya oranı son beş yıl içinde gittikçe artma eğilimi göstermiş, hatta 1992 yılında diğer fonlardan yapılan yardım miktarı Belediyeler Fonunu geçmiştir.

İl Özel İdarelerine 1988-1992 yıllarında fon ve bütçe ödeneklerinden yapılan yardım miktarı ile bu idarelere genel bütçe vergi gelirlerinden yapılan yardım miktarı (% 0.80) ise ek III deki tabloda sunulmuştur.

İl Özel İdareleri açısından fon ve bütçe ödeneklerinden yapılan yardımların son beş yıl içerisinde genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan paya oranının büyük bir artma gösterdiğini söylemek - belediyelerin aksine - mümkün değildir.

SONUÇ

Cumhuriyetin 70 inci yılında mahalli idarelerimizi yeniden yapılandırma ve güçlendirme fikri hemen hemen her kesimde ifade edilmektedir. Özellikle onların mali yönden daha fazla kaynağa sahip kılınmaları, verimli ve etkin hizmet görmeleri yönünden zorunlu görülmektedir.

Bu bağlamda tahsisi nitelikteki yardımların yani amaçlı yardımların Mahalli idarelerin mali yapıları içindeki yerinin irdelenmesi yararlı olacaktır.

Bilinmektedir ki gelişmiş ülkelerdeki genel eğilim, bu tür yardımlardan uzaklaşma, vazgeçme yönündedir. Çünkü bu çeşit yardımlarla mahalli idarelerin özerkliğinin ve karar özgürlüğünün zedelendiği ileri sürülmektedir.

Bizde ise bu tür yardımlarla bir çok hizmet yerine getirilmekte ve ülke kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Bu yönden tümüyle kaldırılmasını önermek ülke gerçekleri ile bağdaşır gözükmemektedir. Ancak bu tür yardımların oranını belli bir düzeyin altında tutmak doğru olacaktır. Çağdaş belediyeçiliğin unsurlarından olan mali özerkliğın bir anlamı da budur. Zira amaçlı yardımlar yukarıda da belirtildiği üzere yerel yönetimlerin karar serbestisini sınırlama karakterine sahiptir.

Cumhuriyet döneminde, ülke yönetimini üstlenecek bilgili kadrolar yetiştiği bir gerçektir. Ancak bu kadrolardan mahalli idarelerin yönetiminde yararlanıldığı hususunda şüpheler vardır. Herşeyden evvel mahalli idarelerde görev alacak personelin mesleki eğitim gördüğü bir eğitim kurumu noksanlığı kendini göstermektedir. Normal lise mezunu kişiler belediyenin çeşitli birimlerinde hem de amir pozisyonunda sorumluluk üstlenerek görev yapmaktadırlar.

Yöneticilik, bilgi ve tecrübe gerektirir. Bu bakımdan "Mahalli İdareler Meslek Yüksek Okulunun" veya "Mahalli İdareler Akademisinin hizmete girmesi gerekir. Bu konuda gecikilmiştir.

Bunun yanında doğrudan halk tarafından seçimle gelen Belediye Başkanları açısından da yukarıdaki fıkrada görevliler için söylenilene benzer mahsurlar sözkonusudur. Belediye başkanı gerek karar organlarının gerekse icranın yani yürütmenin başıdır. Bu bakımdan mevzuata vukufiyeti yanında belli bir belediyeçilik perspektifine sahip olması gerekir. Bazı batı ülkeleri özellikle Anglo Sakson ülkeleri uyguladıkları sistemle bu sorunu çözmüşlerdir.

BELEDİYELER VE İL ÖZEL İDARELERİNE YAPILAN DEVLET YARDIMLARI 579

Belediye Başkanı sadece beldeyi temsil yetkisine sahip olup, yürütme görevi onun adına hizmeti yürüten City Manager tarafından yerine getirilmektedir. Bu kişi profesyonel ve kariyere sahip kişidir. Ülkemizde de özellikle küçük ve belli bir nüfustan aşığıdaki belediyelere (Mesela 20.000 den az) bu sistemin uygulama imkanı üzerinde düşünölmelidir. Esasen 3030 sayılı Yasayla Büyükşehir Belediyelerinde getirilen Genel Sekreterlik kurumu bu sistemden esinlenmiştir.

Yönetimde bilgili ve kaliteli insan gücüne ağırlık vermek düşüncesini mahalli idarelerin karar organları yönünden de değerlendirmek gerekir. Kanati- mizce memur statüsünde olanların görevlerinden istifa etmeksizin bu yönetimlerin karar organlarına üye olarak seçilme haklarına sahip olmamaları demokrasi ve katılımcılık açısından bir kusurdur. Yerel politikaya katılmak, yerel meclislere üye olarak iştirak etmek herkesin olduğı gibi memurun da hakkı olmalıdır.

Yöneticilik veya yerel yöneticilik bir bilgi birikimini, bir deneyimi gerektirir. Eğer bu nitelikler bir devlet memurunda varsa o kent neden bundan yararlanmasın?

Herhalde bütün bu söylediklerimiz gerçekleşse mahalli idarelere yönelik amaçlı yardımlar batıdaki uygulamaya paralel olarak daha da azalacaktır.

Merkezi idaredeki hakim olan "paralar sadece cari masraflara gitmesin, bu yolla bazı yatırım ve hizmetler gerçekleşsin" düşüncesi belki de o zaman haklılığını yitirecektir.

Cumhuriyetin 70 inci yılında herkese düşen görev daha iyiyi düşünmek, fikir üretmek ve ülke kalkınmasına katkı sağlayacak önerilerde bulunmaktır. Mahalli idarelerin temeli de bu değil midir? Yerel halka inisiyatif vermek daha çok insanın düşünmesini daha çok kişinin yönetime katılmasını sağlamak fikriyle, yerel yönetimlerin ağırlık kazanmasını savunmak eş anlamlı değil midir?

Bugün eski doğu bloku ülkeleri ile üçüncü dünya ülkeleri bile bu idarelerin ülkenin gelişme ve kalkınmasındaki önemini kavramışlardır. Cumhuriyet idaremizin bunu yıllar önce, hemen hemen ilanıyla birlikte kabul etmesi tabii ki bizim için büyük bir avantajdır. Ancak mahalli idarelerin dinamik yapısını unutmadan onların daha etkin, daha süratli ve daha verimli hizmet görmelerini sağlayacak yasal düzenlemeleri çağdaş ve rasyonel anlayışla bir an önce gerçekleştirmek de Cumhuriyetimizin fazileti olacaktır.

EK TABLOLAR

TABLO EK 1

BELEDİYELERE 1988-1992 YILLARINDA FON VE BÜTÇE ÖDENEKLERİNDEN YAPILAN YARDIM MİKTARINI GÖSTEREN TABLO

(MİLYON TL)					
FON VEYA YARDIMIN ADI	1988	1989	1990	1991	1992
1 - Mahalli İdareler Fonu					
(İçişleri Bakanlığı)	21.586	25.032	51.780	67.676	126.564
2- Mahalli İdareler Fonu					
(Bay. ve İskân Bak.)	11.545	10.202	9.754	46.190	108.110
	11.240	21.344	59.375	59.273	88.494
3- Akaryakıt Tüketim Vergisi Payı					
4- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı					
Bütçesine Konan Ödenek	292	1.163	1.113	844	1.767
5- Trafik Hizmetleri Geliştirme Fonu	264	243	963	1.501	1.557
6- Muhtaç Asker Ailelerine Yardım Fonu	528	626	2.003	3.653	2.875
7- Çevre Kirliliğini Önleme Fonu	-	-	60.029	312.711	161.507
8- Geliştirme ve Destekleme Fonu	5.600	2.900	8.000	138.000	1.614.074
9- Türk Sporunu Teşvik Fonu	10	1 15	25	325	1.595
10- Spordan Sorumlu Devlet Bakanlığınca					
Kullanılan Pay (1988-1991 yılları yardım miktarları belirlenememiştir).					8.025
11- Turizm Bakanlığınca Turistik					
Yöre Belediyelerine Yardım	-	-	-	-	791
12- Turizm Bakanlığınca Toplu Konut					
Fonu ve Bütçe Ödeneğinden Yapılan					
Yardım	-	2.368	13.000	5.995	9.250
13- DPT Kalkınmada Öncelikli					
Yörelere Ödeneği	238	1.164	2.845	5.040	9.825
TOPLAM	51.303	65.157	208.887	641.208	2.134.434
14- Belediyeler Fonu	239.871	413.136	648.4201	187.439	1.786.041
GENEL TOPLAM	291.174	478.293	857.3071	828.647	3.920.475

TABLO EK 2

**BELEDİYELERE 1988-1992 YILLARINDA VERİLEN PAY, FON VE
DİĞER YARDIM MİKTARINI GÖSTEREN TABLO**

(MİLYAR TL)

PAYTON VEYA YARDIMIN ADI	1988 (%)	1989 (%)	1990 (%)	1991 (%)	1992 (%)
1-2380 Sayılı Yasa Gereğince					
Belediyelere Dağ. Pay (% 6)	831,7	1.349,8	2.479,8	4.829	8.174,4
2- 3030 Sayılı Yasa Gereğince					
Büyükşehir Belediyelerine					
Dağıtılan Pay (% 5)	426,5	766	1.4812	2.755	4.695
TOPLAM	12612 (77,6)	1115,8 (79,6)	3.961 (81,4)	7384 (79,7)	12.869 (753),4
3- Belediyeler Fonu (% 2,30)	1398 (14,8)	413,1 (15,6)	618,4 (13,3)	1.187,4 (123)	1.786,0 (10,4)
4- Diğer Fon ve Bütçe Öd.	513 (3,1)	652 (2,4)	208,9 (43)	6112 (6,8)	2.134,4 (12,6)
TOPLAM	291,1 (17,9)	4783 (18)	8573 (07,6)	1.828,6 (193)	3.920,4 (23,0)
5- Maliye Bakanlığı Yardımı	732 (43)	63,6 (2,4)	53 (1)	963 (D)	294,1 (1,7)
GENELTOLAM	1.625,3 (100)	2.657,7 (100)	4.871,3 (100)	9309,1 (100)	17.083,9 (100)

**İL ÖZEL İDARELERİNE 1988-1992 YILLARINDA PAY, FON VE
BÜTÇE ÖDENEĞİNDEN YAPILAN YARDIM MİKTARINI GÖSTEREN
TABLO**

(MİLYON TL)

PAY, FON VEYA ÖDENEĞİN ADI	1988	1989	1990	1991	1992
1- İl Özel İdareleri Fonu	17.267	28.059	35.644	53.299	97.686
2- DPT Kalkınmada Öncelikli Yörelere Ödeneği	400	1.535	1.653	3.493	2.625
3- Türk Sporunu Teşvik Fonu	162	78	40	-	-
4- Turizm Bakanlığınca Yapılan Yardım	-	-	-	-	165
TOPLAM	17.829	29.672	37.337	56.792	100.476
5-2380 sayılı Yasa Gereğince İl Özel İdarelerine Dağ. Pay (0,80)	1 1 1.290	197.238	355.230	647.478	1.089.919
GENEL TOPLAM	129.119	226.910	392.567	704.270	1.190.395

CUMHURİYETİN 70. YILINDA İL ÖZEL İDARELERİNİN KONUMU VE GELECEĞİ

Dr. Mustafa TAMER
APK Daire Başkanı

I. MERKEZİ YÖNETİMLER VE YEREL YÖNETİMLER

Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki konumun ve karşılıklı ilişkinin çok iyi tahlil edilmesinde fayda vardır. Yerel yönetim olayının iyi anlaşılabilmesi için merkezi yönetim kavramının da incelenmesi gerekir. Çünkü, merkezi yönetimler ile yerel yönetimler birbirine zıt ve birbiri ile uyuşmayan kavramlar değildir. Aksine, birbirini tamamlayan ve bütünleyen yönetim biçimleridir. Her ikisi de halka hizmeti amaç edinen ve birinin bittiği yerde diğeri başlayan bir yapı sözkonusudur. Onun için merkezi yönetim olayının gözden geçirilmesi ve yerel yönetim konusunun incelenmesi lüzumludur. Bu kısımda önce merkezi yönetimin konumu gözden geçirilecek, daha sonra yerel yönetimlerin durumu genel olarak ve kısaca irdelendikten sonra, yönetim sisteminin gelişme yönü ile bu bölüm bağlanacaktır. Çünkü il özel idaresinin demokratik yönden yerel yönetim sistemi içindeki yerini ve geleceğini incelerken, bu konuların da gün ışığına çıkarılmasında fayda vardır.

A. Merkezi Yönetimin Konumu

Bilindiği gibi Türkiye'de merkezi yönetim ağırlıklı bir yönetim yapısı sözkonusudur. Yerel yönetimler için ise yerinden yönetim uygulamasına ağırlık veren bir yapı getirilememiştir. Gelişmiş ülkelerde yönetimin değişme süreci merkezi yönetimden yerel yönetimlere geçiş şeklinde seyrederken, Türkiye'de bunun tersi olmaktadır. Sonuçta yerel yönetimlere yetki ve görev devrinde yetersiz kaldığı için merkeze yoğun bir iş talebi yüklenmektedir.

Aynı şekilde kırsal yörelere yönelik olarak yürütülen hizmetlerin çoğu merkezi yönetimin taşra örgütlerince yürütülmektedir.1 Merkezi yönetimde her hizmetin nerede, nasıl ve ne şekil yapılacağı, yatırımları gerçekleştirme programı ve personel hareketlerinin hareket seyri gibi konular merkezin kararıyla olmaktadır. Kuruluşların bütçeleri ve kaynak imkânları da en ince ayrıntılarına kadar merkez tarafından belirlenmektedir.2 Böyle bir konumda olan merkezi yönetimin mevcut sorunları ve kırsal yörede oluşan yönetim boşluğu olaylarını incelemek fayda sağlayacaktır.

1. Merkezi Yönetimin Sorunları

Merkezi yönetimin en başta gelen sakıncası kırtasiyeciliği artırmasıdır. Danışma ve direktif verme açısından merkez ile taşra arasında devamlı bir yazışma trafiği cereyan etmektedir. Aynı şekilde her şeyin merkezde çözülmeye çalışılması faaliyetleri taşırayı tembelleştirmekte ve yaratıcılığı yok etmektedir. Taşra artık soran, emir bekleyen ve sadece yukarıdan gelenleri uygulayan bir ayrıntı durumundadır. Emir bekleme ve yazışmalar ise halkın beklentilerine cevap verecek hizmetleri geciktirmekte ve halkın devlete karşı olan bıkınlığını

artırmaktadır.' Halk böylece hizmetle doğrudan ilgilenmomeye başlamaktadır. Neticede, hizmetler ve organlar üzerinde halk denetimi zayıf-lamakta, siyasal bilinç körelmekte ve devlete karşı kin beslenmeye başlan-maktadır. Diğer yandan, merkezi politikacılar ve bürokrasi aşırı derecede partizan davranmak suretiyle mal ve hizmetlerin dağılımını ve yürütülmesini karar- laştırabilmektedir.

Merkezin getirmiş olduğu kayıt ve muhasebe sistemi çok katı olduğu için ödemelerin yapılması ve işlerin yürütülmesi de yavaş gitmekte ve gereği gibi olmamaktadır. En ayrıntıya kadar inen katı kurallar nedeniyle hizmetin etkinliği azalmakta ve zaman israfı fazla olmaktadır.4 Taşranın ve yerel yönetimlerin her türlü iş ve işlemleri ile en ince ayrıntılarına kadar merkezde bulunan politikacılar ilgilenmektedir. Bundan şikayetçi görünmelerine karşın merkezdeki politikacılar devletin kaynaklarını ve personel işlemlerini ellerinden kaçırmak da istememektelerdir. Devletin kaynakları sorumsuz politi

1 Ziya Çöker, "İl Öze! İdaresi," Ankara, Gıirsoy Matbaacılık Sanayii, 1971, s. X11-XIX.

2 İlhan Tekeli-İlber Ortaylı, "Türkiyede Belediyeciliğin Evrimi," Ankara, Belediyecilik Araştırma Projesi: X, Türk İdareciler Derneği, Bilimsel Araştırma Dizisi-2, Birinci Kitap, 1988, s. 3-13.

3 Bünyamin Günal, "İl Özel İdarelerinde İhale Mevzuatı, Ankara", Yargıçoğlu Matbaası, 1980, s. 136-192.

4 Faik Yücel-Tahsin Soylu, "Mülkiye Müfettişleri Özel İdare Hesap İşleri Teftiş Rehberi", Ankara, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayını, 1977, s. 40-61.

kacıların devreye girmesiyle yanlış kanallara aktarılmak suretiyle çarçur edilmektedir.

Bundan başka, merkezi yönetim politikacıların gerektiği gibi yetişmelerini de engellemektedir. Basamak basamak en alttan başlamak suretiyle yukarıya doğru tırmanmak yerine; doğrudan yukarıya ulaşmak bir hazımsızlık olayını da gündeme getirmektedir. Neticede, sunulan hizmetlerde halkın istek ve tercihleri değil merkezin ıygun görüşleri esas alınmaktadır.

2. Kırsal Alanların Yönetim Sorunu

Bugünkü mevcut haliyle kırsal alanların bir yönetim boşluğunun varlığı herkes tarafından kabul edilmektedir. Kırsal alana hizmet götüren il özel idareleri bir yerel yönetim birimi olmaktan çıkmıştır. Merkezin aldığı kararları, onun gönderdiği kaynakları yine onun memurları ve teşkilatları aracılığıyla yönetmeye çalışan bir ara düzey yönetim birimi konumuna gelmiştir. Köy ve küçük belediye yönetimleri ise teşkilat, araç-gereç ve personel yönünden her tür hizmeti yürütmekten yoksun durumdadır. Belediyelere uygulanan kurallar ve yasalar ise ayırım yapmadan en küçük ve en büyük belediyelere birlikte uygulanmaktadır. Kırsal alanlarda hizmet kaynak dengesi ve yönetim birimlerinin mevcut durumu gözetilmeden yönetilmektedir ve bu da hizmetin sahipsiz kalmasına yol açmaktadır. Hizmeti yürüten merkezin taşra birimleri birbirinden habersiz ve kopuk olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Bunlar arasında tam bir koordinasyon sağlayacak mekanizma henüz kurulamamıştır. Mevcut il sistemi de yapısı gereği hizmetler ve kuruluşlar arasında etkinlik ve koordinasyonu sağlamaktan uzaktır. Plânına, programına, bütçesine ve personeline karar verilemeyen bir yönetim sisteminin koordinasyonunun sağlanması da imkansız gibi görünmektedir.

Türkiye'de dünya standartlarının üzerinde bir nüfus artışının olması ve köylerden şehirlere doğru bir göç olayının gerçekleşmesi kırsal alanlarda devletin hizmet götürmesini engelleyen en önemli amillerdir. Şehirler ve köyler arasında yaşam koşulları açısından çok önemli farklılıklar olduğu da bir gerçektir. Hızlı bir tempoyla artan şehirleşme nedeniyle büyük bir ihtiyaçlar listesi ortaya çıkmakta ve kamu yatırımlarının çoğunluğu yetersiz kalmaktadır. Ayrılanlar ise gereğine ve halkın isteğine uygun değil de, gelişigüzel bir şekilde kullanılmaktadır.⁵

5 Sacid Adalı, "Doğuda Hizmet Gören Mülki İdare Amirleri," Erzurum, Atatürk Üniversitesi

Yayımları No: 538, İşletme Fakültesi Yayınları No: 70, Araştırma Serisi No: 48, 1978, s. 112.

6 Sacid Adalı, a.g.e., s. 94-104.

B. Yerel Yönetimlerin Konumu

Herşeyden önce yerel yönetim kuruluşları ülkenin yönetim sisteminin bütünlüğü içinde yer alırlar. Merkezi yönetimle yerel yönetim arasındaki denetim hiyerarşik denetim değil, hukuka uygunluk denetimidir. Aynı şekilde yerel yönetimlerin ulusal ilke, amaç, hedef ve standartlara uymalarını sağlamak için merkezi yönetim gerekli tedbirleri alır.

Yerel yönetimlerin temelinde yerel demokrasi değerleri vardır. Yerel yönetimler hizmette etkili ve verimliliği sağlamayı merkezi yönetime göre daha iyi yerine getirmektedirler. Bugün her ülke için geçerli bir yerel yönetim modeli değil, ülkelerin, ekonomik, sosyal, siyasal ve coğrafi koşullara göre yapısı değişen bir yerel yönetim modeli olması gereklidir.⁷

Türkiye'de mevcut yerel yönetimler kendi sosyal koşullarının bir ürünü değildir. Buna rağmen yerel yönetimlerin uzun bir geçmişinin olduğu söylenebilecektir. Mevcut haliyle yerel yönetimler birer Anayasa kurumu- durlar. İl özel idareleri, belediyeler ve köylerden oluşan bu üçlü yapı yerel yönetim sistemimizi oluşturmaktadır. Mahalle yönetimi bir yerel yönetim kurumu sayılmaz. Burada yerel yönetimlerin mevcut olan sorunları ve yerel yönetimlerin mevcut yerel yönetim sistemi içindeki yerini gözden geçirmekte fayda vardır.

1. Yerel Yönetimlerin Sorunları

Yerel yönetimler mevcut yapılarıyla bu kurumu oluşturan öğelerin çoğundan yoksundur. Halkın beklentilerine uygun etkili ve verimli hizmeti yeterince iiretememekteyirler. Yerel yönetimler demokrasinin yerleşmesi ve kökleşmesi için temel unsurlardır. Aşağıdan yukarıya doğru sağlam ve köklü bir demokrasi geleneğinin oluşması uygun bir yerel yönetim yapısının oluşmasıyla gerçekleşebilir. Etkili ve verimli bir hizmet üretebilecek bir yerel yönetim yapısının oluşturulması lazımdır.

Mevcut haliyle yerel yönetimler herşeyden önce yeterince demokratik değildir. Yönetsel açıdan tam manasıyla özerklik yoktur. Halkın katılımını, denetimini ve temsilini tam sağlayan bir mekanizma da kurulmamıştır. Vatandaşlarla ilişkiler zayıf olduğu için bilgi edinme kanalları da açık tutulmamıştır.⁸ Bu yönetimler yeterince güçlü değildir. Yetki ve görevlerin dağılımı 7 8

7 Ahmet Sezai Aydın, "Amerika Birleşik Devletlerinde Yerel Yönetimlerle Merkezi İdare - Federal Devlet İlişkileri", Türk İdare Dergisi, Mart 1990, Sayı: 386, s. 181-201.

8 P. Stephan Cupps-Çeviren/Ömer Baylan, "Vatandaşın Devlet Yönetimine Katılması ve Beklenen Sorunlar", Türk İdare Dergisi, Şubat 1979, Sayı: 360, s. 17-35.

yönünde de karışıklık vardır. Bazı görevleri onların adına merkez üstlenmiştir. Yerel yönetimler üzerinde merkezin denetim yetkisi sınırlı olmalı, asıl denetimi yargı yapmalıdır. Merkezi yönetimin amacı ulusal amaçlar, hedefler, ilkeler standartlar açısından yerel yönetimlere yön verme hakkını saklı tutmaktır. Bu yönetimlere gerçek kimliğini kazandırmak, yeterli oranda kaynak sağlamakla olabilir. Mevcut haliyle yerel yönetimlerin kaynakları yetersizdir. Bunların vergi koyma yetkileri yoktur. Geniş ölçüde merkezi yönetimin sistemsiz olarak vermiş olduğu yardımlarla hizmetler yürütülmeye çalışılmaktadır.^ Çağdaş yönetim tekniklerinden yeterince yararlanamayan yerel yönetimler etkili ve verimli bir hizmet üretememenin sıkıntısı içindedirler.

2. Yönetim Sistemi İçinde Yerel Yönetimlerin Yeri

Daha önce de belirttiği gibi şimdiye kadar görev yapan hükümetlerin hepsi yerel yönetimlerin görev ve yetkilerinin artırılacağı, gelirlerinin çoğaltılacağı, demokratik gelişmelerin sağlanacağı, köye yönelik hizmetlere ağırlık verileceği, halkın yerel yönetimleri denetleme hakkının genişletileceği gibi konuları hükümet programlarına koymuşlardır. Neticede merkeziyetçiliği azaltarak yerel yönetimlere ağırlık vermek, gelirlerini artırmak ve daha demokratik kılmak hükümetlerin bu konudaki önde gelen hedefleri arasında yer almıştır. Kalkınma planlarında da kamu hizmetlerinde etkinliği artırmak için yerel yönetimlere ağırlık verileceği ve yerel yönetimlerin görev ve yetkilerinin artırılacağı, il özel idarelerinin kırsal alanda boşluğu dolduracak şekilde yeniden teşkilatlanacağı ve ilçe özel idarelerinin kurulacağı belirtilmiştir.1^

Bugün demokrasi Türkiye'nin vazgeçemeyeceği bir yaşam biçimidir. Yerel yönetimlerin demokratik devlet yapısına uygun olması lazımdır. İleri ülkelerde merkezi yönetim hafifletilerek halka yakın yerel yönetimlerin geliştirilmesi sağlanmıştır. Halkın katılımının olduğu ve halkın ihtiyaçlarına cevap verebilen bir yapı oluşturulmuştur.

21 Kasım 1988 de imzalanan Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartında; yerel yönetimlerin demokratik rejimin temel kuruluşu olduğu, hizmetlerin yürütülmesinde vatandaşın katılma hakkının bulunduğu, geliştirilen yerel yönetimlerin vatandaşa daha etkin hizmet sunacağı, yerel yönetimlerin yargı 9 10

9 Muammer Kutlu, "Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay

Dağıtılması", Türk İdare Dergisi, Aralık 1991, Sayı: 393, s. 129-143.

10 Selçuk Yalçındağ, "İlçe Özel Yönetimi", Ankara, TODAİE Yayınları No: 157, 1977, s. 39-59.

haklarına kısıtlama olmaması gerektiği, karar organlarının serbestçe işbaşına gelmesi gerektiği, merkezi yönetimin müdahalelerinin en alt düzeye indirilmesi gerektiği ve görevleri ile orantılı gelirle donatılmasının zorunlu olduğu gibi konularda ilkeler müşterek olarak Avrupa'da benimsenmiştir. Avrupa'da yerel yönetimlere az parayla daha etkili ve verimli hizmetleri yürütebilmeleri için küçük boyutlu hizmetler bırakılmakta, nüfus ve alan itibarıyla yeni yerel yönetim alanları da bir yandan oluşturulmaktadır. Uygulamada yerel yönetimler Avrupa'da alan ve nüfus bakımından büyütülmüştür. Kırsal alanlara yönelik olarak az parayla daha ekonomik ve etkili hizmet götürmeye yönelik il yerel yönetimleri kurulmuştur. Köy yerleşim yerleri kaldırılmış ve küçük yerleşim yerleri en yakın belde teşkilatlarının içine alınmıştır.¹¹

C. Yönetim Sisteminin Gelişme Yönü

Uygulamada siyasal yerinden yönetim denildiğinde özerk yerel yönetimlerden de öte bağımsız bir federe yapı öngörülmektedir. Bu tip bir yerel yönetim anlayışı bizim incelememizin dışında yer almaktadır. Yönetimsel nitelikteki yerinden yönetim olayı daha değişiktir. Burada merkezi yönetimin belirtildiği kurallar çerçevesinde yerel seçilmiş organlara belli yetki ve imkanlar tanınmakta ve halkın katılımı belli ölçülerde sağlanmaya çalışılmaktadır. Hizmetler merkezin istediği oranda yerel yönetimlerce yerine getirilmektedir. Asıl sorumluluk ise parlamentoya ait bulunmaktadır.

Bütün bunlardan sonra hizmetlerin tek bir merkezden, merkezin hiyerarşisine bağlı organlar eliyle yürütülmesine merkezden yönetim denilmektedir. Burada merkez ve taşra örgütleri bu ilke ile özerk bir yapıya kavuşmamakta, sadece merkezin adına ve onun istekleri doğrultusunda karar alabilme salahiyetine sahip olmaktadır. Yerel yönetimler uygulamada bu düzenlemenin dışındadır. Yerel yönetimler merkezin hiyerarşisi dışında ayrı bir hukuki varlık olarak vücut bulmuşlardır. Yerel yönetimler karar organları halk tarafından seçilen ve yürütme organlarına da sahip olan kuruluşlardır. Aynı zamanda kendilerine has bütçeleri de bulunmaktadır.

1. Hizmette Etkinliğin Sağlanması Yöntemi

Hizmette etkinliğin sağlanması için uygulamada merkezin taşra örgütlerine belli konularda hareket serbestisi tanıyarak yetki genişliğine 1

11 S. Sezai Taşkeli, "İngiltere'de Yerel Yönetim", Türk İdare Dergisi, Şubat 1978, Sayı: 359, s. 34.

işlerlik kazandırmakta veya belli hizmetlerin yürütülmesini özerk yerel yönetimlere bırakmaktadırlar.¹² 13 Türkiye'de geçmişten günümüze kadar merkezîyetçi yönetim egemen olmuştur. Bugün de bu ağırlığını sürdürmektedir. Ancak merkezden yönetimin hizmet üretmede etkinlik sağlamadığı da görülmüştür. Asıl olan ise sosyal sorumluluk gereği vatandaşa hizmetlerin en iyi şekilde sunulmasıdır. Hizmetlerin de etkinliği sağlamanın en etkili yolu yerel yönetimleri güçlendirme olabilecektir. Kırsal alanlarda köy ve küçük beldelerde yaşayan insanlara hizmetlerin en iyi şekilde sunulmasında yerel yönetimlere büyük görevler düşmektedir. Her türlü alana hizmetin götürülmesinde yerel yönetimler en etkin çare olacaktır. Çünkü merkezî yönetim çeşitli nedenlerle hizmetleri etkili ve verimli şekilde yürütmekten yapısı gereği uzak bulunmaktadır.

2. Yerel Yönetimlerin Taşrada Temel Yönetim Şekli Olması

Yerinden yönetim uygulanmasında temel düşünce toplumun kendi ihtiyaçlarını kendilerinin seçtiği organlar eliyle demokratik kurallar çerçevesinde karşılaması ve yönetilmesidir. Türkiye'de demokratik uygulamalar henüz toplumun bütün katmanlarını kavramaktan uzak bulunmaktadır. Bütün dünyada demokrasinin okulu kabul edilen yerel yönetimler Türkiye'de tam anlamıyla yerleşmemiştir.¹⁴ Yerel yönetimlerin gelişmesi neticesinde politikacıların iyi şekilde yetişmesi gerçekleşebilecektir. Yerel yönetimlerin gelişmesi durumunda faaliyetlerin merkezde yoğunlaşması azalacaktır. Merkezin kendi temel işlevini yerine getirebilmesi şartı ayrıntılı sayılabilecek konuların yerel yönetimlere bırakılmasıdır. İhtiyaçları belirleyen, program yapan ve kaynağı tahsis eden makam, hizmetin görüleceği yerden uzaklaştıkça isabetsiz karar alma yüzdesi fazlaşacaktır. Yerel yönetimlere yetki ve sorumluluk devri halkın siyasal bilincini de beraberinde getirmektedir. Hemşehrilik duyguları gelişmekte ve zıtlıklar büyük oranda törpülenmektedir. Halkın hizmetler üzerindeki denetimi bu sayede çoğalmaktadır.

Diğer yandan, yerel yönetimler merkezin katı ve karmaşık muhasebe sisteminin etkilerini silmektedir. Kırtasiyecilik ve gecikmeler yerel yönetimlerde en aza indirilmektedir. Yerel yönetimler merkezî yönetimce gözardı edilecek pek çok hizmeti istekli olarak yürütmeye hazırdırlar. Bu sayede kaliteli hizmet

12 Mustafa Tekmen, "İl Özel İdareleri ve Bölgesel Kalkınma", Türk İdare Dergisi, Eylül 1988, Sayı: 380, s. 1-2.

13 İbrahim Daşöz, "Yerinden Yönetim ve Kalkınma", Türk İdare Dergisi, Mart 1989, Sayı: 386, s. 277-303.

14 İbrahim Daşöz, a.g.e., s. 280-288.

üretimi de teşvik edilmiş olacaktır. Hizmetin yürütülmesi ve yatırım kararları aynı yerde alınacağı için verimlilik de kendiliğinden artmış olacaktır. Neticede personelin gereksiz şekilde belli yerde yığılması önlenecek ve dengeli bir personel dağılımı sağlanmış olacaktır. Yörenin acil ihtiyaçları ödeneğın olması nedeniyle anında karşılanacaktır. Programın yapılması, kaynakların tahsis edilmesi ve hizmetlerin yürütülmesi aynı birim içinde olacağından koordinasyon kolayca sağlanmış olacaktır.

Kaynak kullanma yönünden de merkezi yönetim genellikle kaynak israfına ve yanlış kullanılmasına yol açmaktadır. Yerel yönetimlerce kaynakların kullanımı sağlandığı takdirde gerçek ihtiyaçların neler olduğu ve kaynakların öncelikle nerelere kullanılması gerektiğini daha iyi belirleyecektir. İhtiyaçlarla bu ihtiyaçların finansmanı arasındaki ilişki yerel yönetimler tarafından daha iyi kurulmaktadır. Kalkınma çalışmaları yönünden de yerel yönetimler daha faal durumdadırlar. Kaynakları daha verimli ve tasarruflu kullanacaklardır. Sürekli halkın denetimi altında olan yerel yönetimlerin kaynakları partizanca kullanması merkeze göre daha az seviyede olacaktır. Halk kendisinin karar verdiği ve gerçekleştirdiği yatırımlara daha çok sahip çıkacaktır.

Yerel yönetimler aşırı şekilde uygulanırsa bazı sakıncaları da beraberinde getirmiş olur. Herşeyden önce ülkenin bütünlüğünün bozulması ihtimali ortaya çıkabilir. Bölgelerarası dengesizlikleri artırarak kaynakların eşit dağılımı gerçekleşmeyebilir. Yerel yönetimler arasında bütünlüğün ve beraberliğin olmayışı usulsüzlüklerin artmasına sebep olabilir. Merkezden yönetim ise ülkenin birliğinin ve bütünlüğünün sağlanmasına yol açar. Merkezi düzeyde yeterli kaynak ve personel temini daha kolaydır. Hizmetlerin dağılımı ve dengesi daha adil ve eşit biçimde sağlanır.

Bütün bunlardan sonra merkezden yönetim ve yerinden yönetimin fayda ve sakıncaları değerlendirildiğinde ortaya bir karma sistem çıkmaktadır. Devlet bir kısım hizmetleri merkezi yönetim eliyle yürütürken bazılarının da yerel yönetimler tarafından yürütülmesini sağlayacaktır. Yerel yönetimleri birbirinden bağımsız ve özerk düşünmek yanlıştır. Esas olan hizmetlerin etkin gerçekleşmesinin ve kaynakların yerinde kullanılmasının sağlanmasıdır. Uygulamada yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasında sürekli işbirliği ve koordinasyonun olması gerektiğini söylemeye gerek yoktur.

Neticede; merkezi yönetimle yerel yönetimler birbirleriyle zıtlaşan ve çelişen kurumlar değildir. Aynı amacı gerçekleştirmeye yönelik iki ayrı yönetim biçimlerinin varlığı sözkonusudur. Bunlar uygulamada birbirine yardımcı olmak durumundadır. Yerel yönetimlerin merkezi yönetimin yapması gereken işleri yapmaya başlaması merkezi yönetim açısından ancak

alkışlanacak bir durum olsa gerekir. Türkiye temelde merkeziyetçi bir devlet geleneğine sahiptir. Doktrin anlamında bir özerk yerel yönetim uygulaması çok zordur. Hizmette etkinliği sağlamada yerel yönetimler daha etkili olduğuna göre halkın katılımı, denetimi ve uygulamasının en iyi yolu bu yönetimlerin benimsenmesi ve geliştirilmesi sayesinde olabilecektir. Kamu hizmetlerinin merkezi demokratik güçler ile yerel demokratik güçler arasındaki paylaştırıl- masında doktriner düşünce bir tarafa bırakılmalı, halkın refahı, demokrasi, eşitlik ve özgürlük çerçevesinde artırma yolunda birleşmelidir. Merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin siyasal kaynağı aynı halktır. Halkın oyuna güvenildiği ölçüde bunlar arasında görev ve yetki bölüşmesi ve hizmet yardımlaşması daha iyi gerçekleşecektir. Yerel yönetimler her ülkenin tarihi gelişimi, toplumun genel karakteri ve çevresel koşullara göre ayrı ayrı şekillenmek durumundadır. Bu yönetimlerin oluşmasında kültürel, toplumsal ve ekonomik etkinlikler de rol oynarlar. Her ülkenin değer yargıları, gelenekleri, ihtiyaçları, kaynakları farklı farklıdır. Bunun sonucunda her ülkenin uygulayacağı yerel yönetim biçimi de farklı olmak durumundadır.

II. İL ÖZEL İDARESİNİN MERKEZİ YÖNETİM KURULUŞLARI İLE İLİŞKİLERİ

İl özel idaresinin tarihsel gelişiminden sonra mevcut yönetim yapısındaki yeri ve merkezi yönetimle olan ilişkilerinin bilinmesi önem taşımaktadır. Herhangi bir kurumun öğrenilebilmesi için onun bütünü içindeki yerinin de değerlendirilmesi gereklidir. İl özel idaresi yönetim yapısının içinde alt bir birim olarak yer almaktadır. Bilinmelidir ki yönetim bütün kademeleri ile bir bütündür. Bu bütünün parçaları arasında gerekli uyum ve işbirliği yoksa, o takdirde sistem tam olarak işlemez. Yani denge sistemlerinin kurulması zorunludur. Bu durumda bir bütün olarak yönetim ve onun bir parçası olan il özel idaresinin karşılıklı denge içerisinde olmaları gerekmektedir. Birinin lehine olarak yapılacak olan bir düzenleme, öbürünün aleyhine olacaktır. Bir konunun daha iyi anlaşılabilmesi için incelemeye tabi tutmak gereklidir. Burada; il özel idaresinin merkezi yönetim kuruluşları ile olan ilişkileri incelenecektir. İl özel idarelerinin merkezi yönetim ile ve il yönetimi ile ilgili yetki ve görev bölüşümü açısından durumları inceleme konusu yapılacaktır.

A. İl Yönetimi ve İl Özel İdareleri

Bilindiği gibi il özel idareleri; demokrasi tecrübesi ve eğitiminin kazanıldığı bir çeşit mini parlamentodur. Siyasi eğitim ilk olarak yerel yönetimlerde başlamaktadır. Kaynak ile amaç arasındaki uygunluğun sağlanması ve yerel

yönetimlerle merkezi yönetim arasındaki görev bölüşümünde demokrasi ve fonksiyonel etkinlik prensibi önem taşımaktadır.15 İl özel idareleri niteliği itibarıyla, merkezi yönetim ile belediyeler ve köyler arasında "aradüzey" niteliğe sahip yönetim birimleridir. Belediye ve köy yönetimleri belli bir yerleşme alanı içinde faaliyet gösterirler. İl özel idareleri il sınırları içindeki yerleşme yerleri arasında ve bünyesinde hizmet görmektedirler. Hizmetin yürütülmesinde bu tür yönetim kademelerine ihtiyaç olduğu da bir gerçektir.16 İl özel idareleri ile birlikte aynı sahayı paylaşan bir yönetim kademesi de "İl Sistemi"dir. Bu yönetim birimi, merkezi yönetimin taşra teşkilatıdır. Burada taşra teşkilatının temeli il sistemi olmaktadır. Devletin taşra teşkilatında esas birim olan il, aynı zamanda bir yerel yönetim birimidir.

Böylece; il özel idareleri varlık nedenlerini Anayasadan alan, halen maddelerinin büyük bir çoğunluğu geçerli olan 1913 tarihli Kanunla şekillenen, organları Anayasaya göre seçimle oluşan ve hukukî varlığı bulunan yerel yönetimlerdir. İlk başlarda merkezi yönetimin yetersizliğinden dolayı bu yönetimlere çok fazla yetki ve görevler verilmiştir. Bu nedenle, il özel idareleri merkezi yönetimin teknik imkanlar, personel ve araç gereç bakımından yeterince gelişmediği yıllarda, kendine has hizmet ve işleri bulunan kuruluşlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki bu durum, daha sonra merkezi yönetimin araç, gereç, personel ve örgüt bakımından gelişmesiyle yeni kuruluşlarında oluşmasıyla büyümüş ve gelişmiştir. Böylece il özel idarelerinin yanında aynı işi gören birden fazla kuruluş meydana gelmiştir.

Türk yönetiminin merkeziyetçi yapısının izlerini geniş ölçüde taşıyan il özel idaresinde, valinin etkinliğini görmek mümkündür. Burada karma bir yapı söz konusudur. Türkiye'de şehirleşmenin hız kazanması sonucunda, büyük şehirlere hızlı bir göç başlamış, bu sayede belediyeler ön plana çıkmış ve il özel idareleri ise ikinci planda kalmışlardır. Daha önce verilen çoğu görevler ise, il düzeyinde merkezi yönetimin kurduğu yeni kuruluşlara geçmiş ve bu sayede illerde ikili bir yapı oluşmuştur. İl özel idareleri bugün ancak valilerin güçlü ve etkin olmaları durumunda gündeme gelebilmektedirler. Neticede, il özel idareleri kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde merkezi yönetimin yanında devletin bir parçası olarak görev yapmışlardır¹⁷

15 Bahtiyar Yılmaz, "İl Özel İdaresi", Türk İdare Dergisi, Sayı: 379, Haziran 1988, s. 72.

16 Bilal Eryılmaz, "İl Özel İdarelerinin Mahalli İdare Sistemimiz İçindeki Yeri", Türk İdare Dergisi, Sayı: 378, Haziran 1988, s. 73.

17 Beşir Atalay, Güngör Erdumlu, İsmail Karaman, "İl Özel İdareleri Başta Olmak Üzere Mahalli İdareler ve Toplum Kalkınması Sempozyumu" (8-11 Haziran 1987-Tokat) Ankara, DPT Yayın No: DPT: 2173-SPB: 417, 1989, s. 53-54.

Yukarıda da değinildiği şekilde sonradan çıkarılan çok sayıda kanun belediyelerin görevlerini genişletirken, il özel idarelerinin görevlerinin çoğunu merkezi yönetime devretmiştir. Bilinmektedir ki Türk Yerel Yönetim Sistemi Fransız modeline göre kurulmuştur. Fransız modeli ise genel olarak 1950 li yıllara kadar merkeziyetçi karakterini muhafaza etmiştir. Halbuki, etkin bir yerel yönetim ademi merkeziyet esasına göre kurulduğu takdirde sağlanabilir. Bugün il özel idarelerinin sadece hukuki düzenlemelerle islah edilmesi pek mümkün görülmemektedir. Söz konusu islahı etkileyen etmenler arasında, toplumsal değişmeler, teknolojik gelişmeler, göçler, refahın gelişmesi ve demokrasi anlayışında meydana gelen değişiklik konuları sıralanabilir.¹⁸ İl özel idarelerinin il yönetimi ile ilişkisini irdelerken bu konuların da akılda tutulması gereklidir. İl yönetimi ile ilişkilerde vali ve il özel idareleri ile il özel idarelerinin il kuruluşları ile ilişkilerini gözden geçirmekte fayda vardır.

1. Vali ve İl Özel İdareleri

İl özel idareleri genel mahiyetleri itibarıyla merkezi yönetime yardımcı olan kuruluşlar olarak bilinmektedir. İl özel idarelerinin başında diğer yerel yönetimlerden farklı olarak, merkezi yönetimin tayin ettiği bir valinin bulunması sakıncalı görülse bile, bu durum uygulamada merkez için bazı faydalar sağlamaktadır. Vali il genel meclisi üyeleri vasıtasıyla ilin sorunlarını, şikayetlerini, taleplerini ve potansiyelini öğrenme ve bunların çözümlene yollarını bilme imkanına kavuşmaktadır. Vali aynı şekilde il özel idarelerinin imkanlarının yetersiz kaldığı durumlarda, merkezin imkanlarını devreye sokmakta ve problemleri çözmektedir. Merkezi yönetim vali sayesinde yerel halkla doğrudan ilişki kurmaktadır. Bu modelde, il özel idareleri merkezin değişik bir görüntüsü olarak bilinmekte ve valinin etkinliğini artıran ve pozisyonunu güçlendiren bir yapı sergilemektedir.¹⁹

Vali il özel idare organı olarak hizmetleri yürüten, hak ve menfaatlerini koruyan ve bu yönetimi temsil eden bir görevlidir. Aynı şekilde vali, ilde devletin ve hükümetin temsilcisi, ayrı ayrı her bakanın yönetim ve siyasi yönetme vasıtası olarak merkezi yönetimi en güçlü yetkilerle temsil eden kişidir. Böylece vali hem merkezi yönetimin, hem de il özel idaresinin başı olarak görev yapan bir merkezi yönetim ajanıdır. Valinin il özel idaresinin başında olması bu yönetimin özerkliğini azalttığı ileri sürülmektedir. 18 19 20

18 Beşir Atalay, Güngör Erdumlu, İsmail Karaman, a.g.e., s. 191, 192.

19 Bilal Eryılmaz, a.g.e., s. 76.

20 A. Şeref Gözübüyük, "Yönetim Hukuku", Ankara, Sevinç Matbaası, 1983, s. 75.

Anayasa'da Türkiye Devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür denilmektedir. Aynı şekilde, yönetimin kuruluş ve görevleriyle bir bütün olduğu belirtilmiş ve bu bütünlüğü sağlamak için yerel yönetimler üzerinde devletin vesayet denetiminin bulunduğu vurgulanmıştır. Böylece, vali ilde merkezi yönetim ile milli irade arasında koordinasyonu sağlamış olmaktadır.²¹ Milli irade ile merkezi yönetimi birbirleriyle bağdaştırmakta, Türkiye'nin jeopolitik durumu, siyasi yapısı ve milli çıkarları yönlerinden bu faydalı bulunmaktadır²²

2. İl Özel İdarelerinin İl Kuruluşları İle İlişkileri

Daha önce de değinildiği gibi, il özel idareleri görevleri bakımından merkezi yönetim ile köy ve belediyeler arasında aradüzey bir özelliğe sahiptir. Belediye ve köyler belli bir yerleşme yerinde faaliyet gösterdikleri halde, il özel idareleri il sınırları içinde ve bünyesinde fonksiyon icra etmektedirler. Kamu ve altyapı hizmetlerinin yürütülmesinde bu tür aradüzey kuruluşlara ihtiyaç bulunmaktadır.

Yönetim yapımızda il özel idarelerinin yanında bir başka aradüzey birim olarak da il bulunmaktadır. Burada merkezi yönetimin taşra hizmet kuruluşlarının varlığı sözkonusudur. Merkezi yönetimin taşra teşkilatının temeli il sistemine dayanır. İlk zamanlar merkezi yönetimin güçsüz ve yetersiz olması yüzünden, il özel idarelerine taşrada çok sayıda yetki ve görevler verilmiştir. Merkezi yönetimin taşrada personel, örgüt ve teknik imkanlar bakımından fazla gelişmediği ilk yıllarda il özel idareleri kendilerine has yetki ve imkanları olan kuruluşlar olmuşlardır. 1950 li yıllardan sonra merkezi yönetimin taşra teşkilatının araç, gereç, personel ve örgüt bakımlarından gelişmeler ve mevcut birimlere yeni bazı kuruluşları da ilave etmek suretiyle büyümüş ve gelişmiştir. Yeni kurulan bu birimler merkezi yönetimin ekonomik ve siyasi gelişmesi doğrultusunda il özel idaresinin görevli bulunduğu alanlara yasal ve fiili olarak müdahale etmeye başladılar. Merkezi yönetimin bu faaliyetlerini genişletmesi üzerine, il özel idareleri bazı alanlardan yerel sorumluluğu kendisinde olmasına rağmen, fiilen çekilmek veya ilgisiz kalmak zorunda kaldı. Bunun aksine, belediyelerin sürekli gelişmesiyle yerel yönetim kavramında değişiklik de gözlemlendi. Belediyeler ön plana çıkarken, il özel idareleri geriledi.

21 Ahmet Özer, "İl Özel İdaresi ve Mülki İdare Amirleri", Türk İdare Dergisi, Sayı: 372, Eylül 1982, s. 79-80.

22 Bahtiyar Yılmaz, a.g.e., s. 90.

1982 Anayasasına göre; coğrafi durum, iktisadi şartlar ve kamu hizmetlerinin gerekleri kıstaslarına göre kumlan iller, yetki genişliği esasına göre yönetilecektir. Yine il yerel yönetimleri; il halkının yerel ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kuruluş esasları kanunla belirlenen ve tüm organları halk tarafından seçilen kamu tüzelkişilikleridir. Yani devletin taşra teşkilatının esas bölümü olan il, aynı zamanda bir yerel yönetim birimidir. Böylece; il özel idareleri varlık sebeplerini Anayasa'dan alan, kanunla kumlan, karar organları seçimle gelen ve hukuki varlıkları gerçek olan yerel yönetimlerdir. İl özel idareleri faaliyet alanı olarak il ile çatışmaktadır. Görev olarak da, merkezi yönetimin bir kısım görev ve yetkilerini kullanır. Bu hizmetler yerel halkın ihtiyaçlarını karşılayan kamu hizmetleri olduğu için, il tüzelkişiliği bir yerel yönetim birimi sayılır.

İl özel idareleri yörenin bütün ihtiyaçlarını karşılamaya yetkili değildir. Bu görevler önem derecesine göre sıralanabilir. Buna göre; ilk önce merkezi yönetimin yaptığına paralel olarak ve onunla birlikte, onu destekleyen ve ona yardım eden mahiyetteki görevler sözkonusudur. Daha sonra, yerel yönetimlere ve özellikle köy yönetimlerine, onların yetmedikleri durumlarda yapılan yardımlar sözkonusudur. En sonunda da, kırsal alanda belediye ve köylerin yetkileri dışında kalan alanlara yönelik görevlerin varlığı sözkonusudur.²³

Bugün il özel idareleri bünyesindeki demokrasi ve siyasi özelliğini geliştiren gerçek bir yerel yönetim birimi olmayı amaçlamaktadır. İl özel idareleri dışında kalan o il içindeki kuruluşların yürüttükleri faaliyetlerin, o ildeki halk adına denetim ve gözetimini sağlayacak olan tek organ il genel meclisleridir. İlde bu fonksiyonu üstlenecek başka bir kuruluş yoktur. Böylece, il özel idaresinin asıl fonksiyonu, o il halkının temsilcisi, kamu hizmetlerinde gözü kulağı, gözetim ve denetim aracı olmasıdır. Özellikle belediye sınırları dışında kalan alanlarda teknik ve idari bazı hizmetleri yürüttükleri için siyasi fonksiyonlar yanında, yönetim ve teknik fonksiyonla- 94 ra da sahiptirler.

İl özel idarelerinin durumunun mevzuata rağmen gerektiği gibi olmadığı bilindiğine göre, bunun nasıl düzeltileceği önem taşımaktadır. Burada bazı tedbirler almak suretiyle durum idare mi edilmeli? Yoksa gerçekçi bazı düzenlemelere mi gidilmeli? Konularında karar vermek gereklidir. Elbette ki anayasal kurum olan il özel idarelerinden vazgeçmemiz mümkün olmaya- 23 24

23 Bahtiyar Yılmaz, a.g.e., s. 87-89.

24 Bahtiyar Yılmaz, a.g.e., s. 88.

çağına göre, bunların gerçekçi düzenlemelere konu edilmesi gerekmektedir. Hukuken de zor olan bu asırlık kuramlardan vazgeçmek yerine, optimal hizmet alanları tespit edilmek suretiyle yeniden hayatiyet kazandırmak gereklidir. Bir koordinasyon, denetim ve destek birimi olan illerde merkezi yönetimin kuruluşları; bina, araç, gereç, mali kaynaklar ve personel yönünden il özel idarelerinden daha iyi durumdadırlar.^{25*} İlk başlarda; tapu, nüfus, vergi, askerlik, güvenlik ve adalet gibi geleneksel hizmetler yürütülürken, zamanla ziraat, eğitim, sağlık gibi teknik hizmetler ön plana çıkmış, kırsal altyapının oluşturulması, köy yolları, içme suyu, ilkokulların yapımı, küçük sulama vs. gibi hizmetler önem kazanmıştır. Bu hizmetler il düzeyinde merkezi yönetim veya il özel idaresi tarafından yürütülen hizmetlerdir. Burada kaynak ilden temin edilmekte, ilin elemanları yürütmekte ve kararlar buradan alınmaktadır. Böylece, kuruluşların yaptıkları işler içiçe girmiştir. Hangi işin, kimin görevine girdiğini anlamak güçleşmiştir.

İl özel idarelerine teşkilatlanma yönünden bakıldığında, bugün saymanlık dışında icracı bir birime sahip değildir. İl Özel İdaresi Kanunu ile yerel hizmetlerde valinin merkezi yönetim kuruluşlarının memur, araç ve gereçlerini çalıştırabileceği hükmü getirilmiştir. Bu kurum istisnai ve zorunlu hallerde kullanılması gerekirken, genel bir kural gibi algılanmak suretiyle uygulanmış ve saymanlık teşkilatı dışında teknik uzman ve uygulayıcı birimler oluşmamıştır. Halbuki belediyelerde halen varolan yapı buralarda da aynen oluşturulabilirdi.²⁶

İl özel idare hizmetleri, merkezi yönetim kuruluşlarının il teşkilatlarına yürütülürken, zaman zaman bu yönetimin etkisi ve yönlendirilmesi altındadır. Böylece, il genel meclislerinin kararları askıda kalmaktadır. Aynı şekilde; il özel idaresinin imkanlarından merkezi yönetimin il kuruluşları da yararlanmakta ve sonuçta bu durum il özel idarelerinin imkanlarını sınırlamaktadır. Çünkü, il özel idareleri mali kaynaklarının durumuna göre bu kuruluşların; petrol, malzeme, araç, gereç, akaryakıt, yedek parça ve çeşitli giderlerini karşılamaktadır. Burada görülen hizmetler yerel nitelikte olmasına rağmen, merkezi yönetimin programının uygulanması neticesinde, özel idareler sadece destek sağlayıcı olarak kabul edilmektedirler. İl özel idareleri; plan, program ve kaynak yönlerinden kendi imkanlarına kavuşturulmalı, yeterli ve nitelikli uzmanlardan oluşan kendi teşkilatlanma kurulmalı, müdahale edici değil, yönlendirici ve tavsiye edici bir vesayet denetimi uygulanmalıdır. 25 26 27

25 Halil Nadaroğlu, "Mahalli İdareler Felsefesi, Ekonomisi, Uygulaması", İstanbul, Servet

Matbaası, 1978, s. 193.

26 Selçuk Yalçındağ, a.g.e., s. 14-20.

27 ÖİK, a.g.e., s. 77-82[^]

B. Yetki ve Görev Bölüşümü Açısından Merkezi Yönetim ile İl Özel İdareleri

İl özel idarelerinin uygulamada hangi görev ve yetkilere sahip olduğu, hangilerinin merkezde toplandığı ve ne gibi yetki ve görevlerin sonradan kaybedildiği konunun gerçek yönünü anlayabilmemiz için önem taşımaktadır. Bilindiği gibi yönetim sistemimiz aşırı merkeziyetçidir. Bu nedenle de taşrada merkez ağırlıklı olarak örgütlenmek söz konusudur. Özellikle köy ve il özel idarelerinde karar alma yetkisi daima merkezin elinde bulunmuş, azalan kaynaklar nedeniyle yasalarla verilmiş görevleri yerine getirmeyen yerel yönetim birimleri olmuşlardır. Aslında batının bir ürünü olan yerel yönetimler Türk toplumu için yabancıdır. Türk toplumunun sosyo-ekonomik gelişmesinin bir ürünü olmayan bu yönetimler, Tanzimat'la başlayan batı taklitçiliğinin sonunda çağdaşlaşmanın gereği sayılarak sistemimize ithal edilmişlerdir.^{2^}

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Belediye ve Köy Kanunları yeniden düzenlenmesine rağmen İl Özel İdaresi Kanunu muhteva bakımından Osmanlı döneminin izlerini taşımaktadır. 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkatinin günümüze kadar 14 ayrı kanunla 8 maddesi kaldırılmış, 25 maddesi değiştirilmiş, 24 yeni madde eklenerek bugüne gelmiştir. Halen 100'den fazla kanun, tüzük ve yönetmeliğin il özel dairesini ilgilendirdiği ve 150'den fazla görev verildiği bilinmektedir. Bugüne kadar hiçbir kurum ve kuruluşu bu kadar çok ve karmaşık görev verilmemiş, buna karşın teşkilatlanma ve gelir kaynağı da kısıtlanmıştır. 3360 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile eklenen görevlerle birlikte savunma, asayiş ve dışişleri hariç Devletin tüm görevlerini ve fonksiyonlarını içine almaktadır. Bu kadar geniş nitelikli görevler ise, mevcut kaynak ve teşkilatla yerine getirilememektedir. Burada merkezi yönetim kuruluşları ile il özel idarelerinin görev ve yetkilerinde çatışma (tedahül) ve merkezi yönetim ile il özel idaresi arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi (yöntemleri) konularının irdelenmesi gerekmektedir.

1. Merkezi Yönetim Kuruluşları ile İl Özel İdarelerinin Görev ve Yetkilerinde Çatışma (Tedahül)

İlk baştan itibaren, yeterli kaynak ve örgüte sahip olmaması ve koyu vesayet nedeniyle, il özel idareleri kendi ayakları üzerinde durabilecek yerel yönetim kurumları olamamışlardır. İl özel idaresi merkezi gelenek sonucu

28 Selçuk Yalçındağ, a.g.e., s. 39-43.

bilerek güçsüz bırakılmıştır. Görevlerinin çoğu merkeze devredilmiştir. Ancak yasalar il özel idaresinin görevlerinin kalktığını de söylememiştir. Ortaya hukuk açısından ikili bir görev bölüşümü çıkmıştır. Evvelce özel idarelere verilen görevlerin çoğu başka kuruluşlara da devredilmiştir. Bunların çoğu yeni bakanlık ve kuruluşlardır. Bu görev ve yetkilerin bir kısmı devredilirken, özel idarelerden alındığına dair düzenleme de yapılmamıştır. Uygulamada, ortaya çıkan bu ikili yapı içinde il özel idareleri, devredilen görevlerin artık kendi sorumluluğunda olmadığını varsaymıştır. Bu konuda bir yargı içtihadı da olmadığı için konu açıklığa kavuşmuş değildir. Daha önce de değinildiği gibi il özel idareleri demokrasi eğitimi ve tecrübesinin kazanıldığı ve geliştirildiği mini parlamentodur. Bu mini parlamentolara verilen görevler çok sayıdadır. Buna göre 108 kadar kanun ve tüzük il özel idareleri ile ilgilidir. Bu kanunlardan 70 tanesi yürürlükte olup 55 kadar ana konu, 1000 kadar da alt konuyu kapsamıştır. Yalnız 1913 tarihli Kanunla 6 ana konuda 100 kadar görev verilmiştir. İl özel idarelerine çeşitli kanunlarla verilen görevler; tarım ve hayvancılık, bayındırlık, sağlık ve sosyal yardım, eğitim, iktisat ve ticaret şeklindedir. Bu alanlarda ayrıca merkezi yönetimin bir kuruluşu da yetkili ve görevli olduğundan görevlerin belirginliği açısından "tedahüller" sözkonusudur.^ Verilen bu çok sayıdaki görevler ile il özel idarelerinin mali, teknik veya yönetim imkanları arasında denge kurulamamış ve il özel idarelerinin zayıf bünyesi bu ağır ve çeşitli görevlerin altından kalkamamıştır.³¹ Yerel yönetimlerin görevleri kanunla genel yetki ilkesine fazla önem verilmeden, "tadadi" olarak düzenlenmiştir. Buna göre, yerel yönetimler kanunların açıkça yapılmasına izin verdiği işleri ve hizmetleri yapabilecekler, bunların saymadıkları ve yaskladıkları konularda görev ifa edemeyeceklerdir. Özellikle bayındırlık, eğitim, çevre sağlığı, tarım, orman konularındaki görevlerde "tedahüller" sözkonusudur.

il Özel idaresinin yürütme organı ve il genel meclisinin başkanı, Devletin ve hükümetin ildeki temsilcisi olan validir. İl genel meclisi kararları valinin tasdiki ile kesinleşir. Yıllık programlar il genel meclisinde kabul edildikten sonra Bakanlıkça aynen ya da tadilen onaylanarak belli ölçüde ikraz karar- lan hükümetin tasdikine bağlıdır.³ Valinin encümen kararlarını yeniden 29 30 31 32

29 Fehmi Yavuz, "Türk Mahalli İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi Üzerinde Bir Araştırma",

Ankara, TODAİE-DPT Ortak Yayım, 1977, s. 151.

30 Bilal Eryılmaz, a.g.e., s. 72-73.

31 Ahmet Özer, a.g.e., s. 99.

32 M. Kemal Öktem, "Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Gelişimi", Türk İdare Dergisi, Mart

1988, Sayı: 378, s. 271-285.

görülmek üzere tekrar encüme gönderme yetkisi vardır. Vali tarafından havale edilmeyen hiçbir konu ne mecliste ne de encümende müzakere edilebilir. Görüldüğü gibi idarenin karar ve eylemleri üzerinde merkezi idarenin çok ağır vesayet yetkileri bulunmaktadır. Neticede il özel idarelerinin görevleri açık tanımlarıyla belli edilmemiştir. Yaptığı ve yapması gereken hizmetlerle ilgili uzman personeli yoktur. Özel idarenin kendine has özgelirleri çok azdır. Gelirlerinin % 75'i Devletten ve bakanlık bütçelerinden gelmektedir. Özel idarelerin yapabildiği hizmetler birkaç konu ile sınırlıdır. Karar ve eylemleri üzerinde de merkezi yönetimin özerk bir yerel yönetimle bağdaşmayacak, ağır vesayet yetkileri bulunmaktadır.

İl özel idareleri için şu söylenebilir ki bu yönetimler yalnız kendi kendilerine bırakılmış özel bir görevden yoksundurlar. Hükümetlere göre fonksiyonu artan veya azalan bir yerel yönetim birimi görünümündedir. Bu yönetimlere verilen görevler aynı zamanda başka bir devlet dairesine de görev olarak verildiği içindir ki, bazı alanlarda yasal olarak görevli olmakla birlikte, fiiliyatta devletin desteğiyle yaşatılan bir yerel yönetim birimi görünümün- dedirler. Merkezi yönetim, yerel yönetimlere yetki devrinde daima isteksiz davranmaktadır. Bunların yerel etkilere açık olması endişesiyle yetki aktarmakta fazla istekli görülmemektedir. Burada bir yandan bunların güçlenmesini istemezken, diğer yandan il özel idarelerinin yasal olarak yetkilerini kısıtlamaktadır. Bunun nedeni de kriz ve olağandışı zamanlarda yerel olarak ortaya çıkacak hizmet boşluğunu önlemek ve gerektiğinde bunları devreye sokabilmek düşüncesidir.

Daha önce de değinildiği gibi il özel idarelerine 3360 sayılı Kanunla verilen görevler o kadar geniştir ki, adeta Devlete ait tüm görevleri içine alır niteliktedir. Bazı görevlerin bir merkezi yönetim görevi mi olduğu, yoksa yerel yönetim biriminin' mi görevi olduğunu ayırmak mümkün değildir. Bütün görevlerde bu böyle olmakla birlikte, bunların hepsini gözden geçirmek mümkün olamayacağından, burada en belirgin olanlarından üçü örnek olarak irdelenecektir.

a. Eğitim Hizmetleri

İl Özel İdareleri Kanunu ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile ilkokulların yapım, onarım ve donatımı il özel idarelerine verilmiştir. Daha sonra müstakil okullar ve ilköğretim okulları da dahil edilerek konu genişletilmiştir.

Orta dereceli okullar ise Milli Eğitim Bakanlığının yetkinde kalmıştır. Buna rağmen, zaman zaman Bakanlıktan ödenek gönderilmek suretiyle bunların yapım ve onarım inşaatları da il özel idarelerine yaptırılmaktadır. Okulların yapım, onarım inşaatları da il özel idarelerine yaptırılmaktadır. Okulların yapım, donatım ve onarımı üçlü bir sisteme göre yapılmaktadır. Okulların yapım, denetim, proje etüt ve keşif konularında İl Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü; okulların ihtiyaçları ve yerleşme konuları Milli Eğitim Müdürlüğü ve bütçe, muhasebe ve ihale işlemleri İl Özel İdare Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Görüldüğü gibi, eğitim ve öğretim hizmetleri yerel bir hizmet olmasına rağmen, burada merkezi kuruluşlar devreye girecektir. Bu da hizmetin gecikmesine ve zaman zaman bürokratik engeller yüzünden gerçekleşmemesine dahi sebep olabilmektedir.⁴ BÖylece İl Özel İdaresi Kanununda eğitim ve öğretim alanındaki görevler; ortadereceli okullar, sanat okulları, öğretmen okulları açmak, ilköğretimin gelişmesi için tedbirler almak, okullar açmak ve geçici kurslar düzenlemek olarak gösterilmiştir.³⁵

b. Sağlık Hizmetleri

Bir merkezi yönetim hizmeti olarak kabul edilen sosyalizasyon illere de uygulanmıştır. Aynı şekilde zaman zaman il özel idareleri ve belediyeler de aynı uygulamaları yapmaktadırlar. Özellikle ana çocuk sağlığı, halk sağlığı, nüfus planlaması ve aşı uygulamaları merkezi yönetimin il birimlerince yürütülürken, il özel idareleri de bunlara katkı ve destek sağlamaktadır. Böylece belirli bir bölgeye hizmet vermek için genel bütçeden ayrılan ödenekle yapılmış olan bir sağlık evi veya sağlık hizmetinin Devlet tarafından, il özel idareleri tarafından veya bir vakıf veya dernek tarafından yapılabildiği görülmektedir. Buna göre; belli bir hizmeti birden fazla kuruluş yürütmeye çalışmakta, neticede koordinasyon zayıf kalmakta, kaynak israfı artmakta, hizmetin etkili ve verimlilikle yürütülmesi güçleşmekte ve devlet imkanları çarçur edilmektedir. Kanunda bu yönetimlerin sağlık ve sosyal yardım görevleri; hastane, tumarhane, düşkünler yurdu, yetimler yurdu gibi konular olarak sayılmıştır.

c. Köy Hizmetleri

Bilindiği gibi bir süre önce çıkarılan Köy Yerleşim Alanları Uygulama Yönetmeliği ile, köy yerleşme alanlarının tespiti, planlarının yapılması, Tarım 34 35

34 ÖİK, a.g.e., s. 79.

35 Selçuk Yalçındağ, a.g.e., s. 31.

ve Köy işleri Bakanlığının il teşkilatı olan Köy Hizmetleri İl Müdürlüğüne verilmiştir. Yerel bir hizmet karakteri taşıyan bu konuda köy yönetimi ve il özel idaresi devre dışı bırakılmıştır. Aynı şekilde, İl Özel İdaresi Kanunu ile köy imar planı, yerleşim planı, imar haritaları ve köy kanalizasyonu yapımı konuları il özel idarelerine görev olarak verilmiştir.

Buradan da görüldüğü gibi benzeri uygulama ve örnekleri çoğaltmak mümkündür. Görevlerin çoğu merkezi yönetim kuruluşlarına verilirken, özel idareye verilen görevler de fiilen kaldırılmamış, yetki, görev ve hizmet açısından kargaşa ve tedahüller ortaya çıkmıştır. Bunlara karşı ne gibi tedbirlerin getirilmesi gerektiğini ise bir sonraki konuda araştırmaya çalışacağız.

2. Merkezi Yönetim ile İl Özel İdaresi Arasındaki İşbirliğinin Geliştirilmesi (Yöntemler)

İl özel idarelerinin mevcut görev karışımları sonunda, bunların önlenmesi ve kaynak israfının bertaraf edilebilmesi için bu yönetimlerin yetki ve görevleri birbiriyle ahenkli, dengeli ve tutarlı olarak yeniden düzenlenmelidir.³⁶ Çünkü daha önce yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere; il özel idaresinin işleri, okul, içme suyu ve köy yolu gibi birtakım çok sınırlı hizmetler için merkezi yönetimce sağlanan ödenekleri, il genel meclislerinin kararlarının onaylanması ve merkezin taşra teşkilatındaki teknik birimleri eliyle yürüten "emanet komisyonları" hüviyetinden ileri gidememektedirler.³⁷ Diğer yandan, merkezi yönetim ve il özel idareleri arasında meydana gelen hizmet çatışmaları (tedahüller) için bazı tedbirlerin alınması gereklidir. Bunun için; görev, yetki ve sorumlulukları belirleyecek, görev kargaşası ve çelişkileri yaratmayacak bir "Çerçeve Kanunu" çıkarılmalıdır. Bu konuda; yerel nitelikte olan, özellikle yerel halkın ihtiyaçlarına cevap veren, bir il sınırı dışına taşmayan, özel idarece yapılmasının etkinlik, verimlilik ve tasarruf sağlayacağı anlaşılan, halk katkısını gerektiren veya katkıya açık olan, ülke veya bölge çapında büyük yatırım ve proje uygulanmasını ya da özel teknik ve uzmanlık gerektirmeyen ve özel idarelerin kendilerinin istekli oldukları görevler il özel idarelerine devredilmelidir. Merkezin de aynı görevleri ifa ve sorumluluğu hukuken ortadan kaldırılmalıdır.

Daha önce de değinildiği gibi yönetim sistemimiz içinde il özel idareleri korunacaksa bunların fonksiyonel hale getirilmeleri gereklidir. Bu yönetimlerin 36 37

36 Ahmet Özer, a.g.e., s. 99.

37 Selçuk Yalçındağ, a.g.e., s. 33.

kendine has görev ve yetkilere kavuşturulması, ancak başka yönetimlerden görev ve kaynak aktarılmasıyla gerçekleşebilir. Bu durumda görev ve kaynak aktarılan yönetim zayıflayacaktır. Belediyeler oturmuş olduklarına göre, bu daha ziyade merkezi yönetimden olabilecektir. Merkezi yönetimin kendinden görev aktarılması bu yönetimin iş yükünü hafifletecektir. Bunda da merkezi yönetim, il özel idarelerinin dış etkilere açık olacağı düşüncesiyle, fazla istekli davranmamaktadır. Genelde düşünüldüğü takdirde, il özel idarelerinin belediyeler gibi yaygın hizmet alanı olan etkili kuruluşlar olmaları çok güç görünmektedir.

Avrupa'da Fransa, Flolanda, Belçika ve İtalya gibi devletlerde il özel idareleri genelde örgütlenmeyip bazı altyapı hizmetlerinde uzmanlaşmaları sözkonusudur. İl özel idarelerini güçlendirmek için onlara, çok sayıda yerine getiremeyeceği görevler vermektense, belli alanlarda kendilerine has görevler vererek ayakta durmalarını sağlamak daha uygun olacaktır. İl özel idareleri şehirleşme, sanayileşme ve bölgesel gelişme ile birlikte, temel ihtiyaç haline gelen il düzeyinde planlama ve kırsal kesime yönelik okul, yol, ve su gibi altyapı hizmetlerinin yürütülmesini üstlenmiş olmalıdır. Bu durumda aynı fonksiyonu merkezde icra eden kuruluşlar lağvedilerek (Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü gibi) özel idare bünyesine intikal ettirilmelidir. Böylece, özel idareler tek sorumlu haline gelecektir. İl özel idareleri merkezde yapılan planlamaların büyük bir kısmını devraldığı takdirde, etkinliği artıracaktır. Bu yetki belediyeler ve köyler dışında kalan ve ilde birden fazla yerleşim yerlerini ilgilendiren konulara inhisar edecektir. İl özel idarelerinin yıllık programlarını yaparken, diğer kuruluşlardan yardım ve görüş alabilmeli, ancak onların etkisi altında kalmadan özgürce karar verebilmelidir. Hizmeti yürütme inisiyatifi merkezde kaldığı sürece merkezi yönetim il özel idareleri ile ortak hareket etmek yerine, kendi isteklerini onlara kabul ettirmeye devam edecektir.-^

Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki ilişkilerde; bazı ülkeler sosyal, ekonomik ve siyasi nedenlerle geniş mali ve yönetim yetkileriyle donatılmış özerk yerel yönetim sistemini benimsedikleri halde, bazıları güçlü merkezi yönetim sistemini benimsemekte, bir kısmı da karma bir sistem uygulamaktadır. Batıda yerel yönetimler uygulamasında önemli yetkilere sahip, özerk yerel yönetim modeli benimsendiği için buna "Yerel Hükümet" denilmektedir. Bunlar merkezi yönetimin sahip olduğu kadar fonksiyona sahip

kuruluşlardır. Yerel yönetimlerin merkezi yönetimler karşısındaki durumu, iki temel modelde ortaya çıkmaktadır. Birinci model; yerel yönetimlerin hizmetler ve kararlar konusunda çok az takdir yetkisinin olduğu ve merkezi yönetim tarafından kararların yürütüldüğü modeldir ki, burada yerel yönetimler merkezi yönetimin bir "temsilcisi" gibi davranırlar. İkinci modelde ise, kamu hizmetlerinin halka sunulmasında yerel yönetimler merkezi yönetimin bir "ortağı" pozisyonundadır. Bu modelde yerel hizmetlerle ilgili politikalar, genel hatlarıyla ulusal düzeyde merkezi yönetim tarafından tespit edilmekte ve yerel yönetimlerde bu politikaları yorumlamak suretiyle yerine getirmektedirler. Ülkemizdeki yerel yönetim sistemi daha ziyade "temsilcilik" modeline daha yakındır.

Bu iki modelden başka teorik düzeyde yerel yönetimlerin daha geniş idari ve mali yetkilerle donatılması gerektiği ifade edilmektedir. Burada kendi kaynaklarını sağlayan, vergi alabilen, halkın katılımının fazla olduğu ideal bir yerel yönetim sözkonusudur. Etkin, verimli ve özerk yönetimlerden bahsedilmesine rağmen, uygulamada bu ideal modele fazla ulaşılmadığı görülmektedir. Bunun da nedeni, siyasi otoritenin merkezi yönetim lehine ağırlığını koymasıdır. Genellikle merkezi yönetim her ülkede yerel yönetimler üzerinde siyasi, mali ve idari yönden baskı kurmak ve kendi eğilimlerine göre yönlendirmek istemektedirler. Bunun önlenmesi ve otoriter bir eğilim ortaya çıkmaması için konunun kanunla düzenlenmesi ve merkezle yerel yönetimler arasındaki görev bölüşümünün objektif kıstaslara bağlanması gereklidir.

Merkezi yönetimle yerel yönetimler arasındaki görev ve yetki bölüşümünde uygulanacak objektif kriterler olarak; "ekonomik verimlilik", "mali adalet", "siyasi sorumluluk" ve "ekonomik etkinlik" şeklinde belirtilebilir. Bu hizmet hangi yönetim tarafından daha düşük maliyete üretilip halka sunulacaksa, onun tercih edilmesi gerekir (Ekonomik verimlilik). Bölgeden toplanan vergilerle oraya sunulan hizmetler arasında bir bağlılığın bulunması şarttır (Mali adalet). Hizmeti sunan kuruluşun halka karşı sorumluluk duyması ve halkın denetiminin olması gereklidir (Siyasi sorumluluk). Atamayla gelenler atayan makama karşı sorumlu olduklarından, onun hoşuna giden şeyler yapmak isterler. Halbuki seçimle gelenler ise halka hesap vermek zorundadırlar. Bir hizmeti hangi yönetim en etkin şekilde yerine getirebilecekse, bunu o yönetimin yerine getirmesi zaruridir. Yerel yönetimlerin görevleri, yerel top

luluğu doğrudan etkileyen mal ve hizmetleri üretmektir. Türkiye'de kamu hizmetlerinin merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında nasıl bölüşülmesi gerektiğinin tespitinde tek kriter Anayasa'daki "mahalli müşterek ihtiyaçlar" ibaresidir. Hizmetin faydasının mekansal olarak dağılımı ile üretilebilme yükümlülüğü yönlerinden; faydasının yayılma alanı bir belde içinde kalan, yarı kamusal ve bölgesel nitelik gösteren bir hizmet söz konusu ise, yerel müşterek ihtiyaç sayıldığından yerel yönetim birimince yürütülmesi gerekecektir. Bu yönde, iktisat zabıtası, nikah ve cenaze yerel kabul edilip belediyelere bırakılırken, ahlak zabıtası, doğum, nüfus gibi olaylar da aynı nitelikte iken, merkezi yönetime verilmiştir. Görev bölüşümü "Yerel Hizmet" ve "Genel Hizmet" kriterlerine göre yapılmayıp, daha ziyade siyasi faktörlere göre yapılmaktadır. Bu da Türkiye'deki görev dağılımındaki dengesizliği göstermektedir.

Bugün gerek ülkemizde gerekse dünyada yerel yönetimler, tartışmasız demokrasinin vazgeçilmez bir kurumu olarak kabul edilmektedir. Yerel yönetimler, kamu hizmetlerine olan toplumsal talebi, merkezi yönetimden daha etkin ve gerçeklere uygun biçimde tespit edebilme imkanına sahiptirler. Yerel yönetimler, demokrasinin genel işleyişinde ve makro kararların alınmasında birer baskı unsuru olarak ortaya çıktıklarından, özellikle hizmetlerin dağılımında öncelik alma gayretleri, bazen önemli boyutlara varan haksızlıklar meydana getirebilmekte, biriken haksızlıklar giderek bölgesel dengesizliklere yol açabilmektedir. Diğer sakınca da, ülkelerin yapısına göre ayrılıkçı faaliyetlere imkan verecek niteliklerin bulunmasıdır. Yerel yönetimler demokrasiye olan katkılarının daha da artırılabilmesi, bünyelerinin daha demokratik bir yapıya kavuşturulması, kendi iç işleyişine de tamamen demokratik kuralların yerleştirilmesi ve işletilmesi, nihayet, üzerlerindeki vesayet ve her türlü denetimin de demokratikleştirilmesiyle mümkün olabilecektir.⁴

Yerinden yönetim, siyasi ve idari olmak üzere ikiye ayrılır. Siyasal yerinden yönetim, doğrudan doğruya devlet yönetimi ile ilgilidir. Yerel yönetimler yasama ve bir dereceye kadar yargısal bir özerkliğe sahiptirler siyasal yerinden yönetim söz konusudur. İşte bu siyasal ve devlete ait yetkilerin federe devletlerle birlikte kullanılmasına siyasal yerinden yönetim diyoruz. Uygulamada ise önemli olan idari yerinden yönetimdir. Burada merkezi yönetim adına kullanılan bir yetki söz konusu değildir. İdari yerinden yönetim hizmet 40

40 Veysel Atasoyu, "Türkiye'de Mahalli İdarelerin Yapısı ve Yeniden Düzenlenmesi", İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, No: 87, 1992, s. 58-60.

bakımından yerinden yönetim, yer bakımından yerinden yönetim olmak üzere ikiye ayrılır. Belli bir kamu hizmetinin veya hizmetlerinin merkezin dışında özerk bir kuruluşa bırakılması sözkonusudur. Belli bir yörede oturan kişilerin ortak ihtiyaçlarını yerel kamu hizmetlerini genel olarak kendi seçtikleri organlar ve teşkilatları eliyle yerine getirmeleridir. Günümüzdeki eğilim merkezde toplanmış bulunan geniş yetkilerin, yerel yönetimlere aktarılması yönündedir.

Merkezi yönetim ile yerel yönetim ilişkileri devletin siyasi, idari, hukuki, toplumsal ve ekonomik yapısı ile yakından ilgilidir. İlişkiler hiçbir zaman hiyerarşik bir nitelikte değildir. Ast üst ilişkisi sözkonusu değildir. Merkezi yönetim, daha hakim ve gözetimci bir rol oynar. Türkiye’de merkezi yönetim yerel yönetimlerle olan ilişkileri açısından ağırlıklı olarak söz sahibi olduğunu, adeta yerel yönetimlerin merkezin bir uzantısı gibi görüldüğünü söyleyebiliriz. Fransa’dan alınan yerel yönetim sisteminde asıl amaç, merkezi yönetimi güçlendirmektir. Devletin yerel yönetim üzerindeki en önemli rolü koordinasyon rolüdür. Ülkemizde kalkınmanın plana bağlanmış olması, merkezi yönetime yerel yönetimlerle görev ilişkileri açısından çok geniş bir kontrol alanı tanımaktadır. Yerel yönetimler, özellikle yatırımları açısından ve imkanları yeterli olsa bile, beşyıllık kalkınma planlarına ve yıllık programlarına uygun hareket etmek zorundadırlar. Yönetimler arasında görev bölüşümünde öncelikle görüşülecek olan kamu hizmetlerinin belirlenmiş olması gereklidir. Milli savunma, adalet, dışişleri ve gümrük gibi hizmetler için en uygun merkezi yönetim olmaktadır. Onun dışında toplumun her kesimine verilen hizmetler için en uygun yönetimin isabetli olarak seçilmesi gerekir. Yerinden yönetime olan eğilim artmaktadır.⁴¹ Mali ilişkilerin devletle yerel yönetimlerin aynı kaynaktan gelir sağlama zorunluluğu, yerel yönetimler arasında mali bakımdan denklik sağlanması gibi nedenlerle merkezi yönetim, yerel yönetimleri istediği gibi çevirmek için mali kaynaklar üzerindeki nüfuzunu bir baskı aracı olarak kullanabilmektedir. Hukuken zayıf durumdaki bu yönetimler devletin sınırsız hakimiyetine karşı korunmalı ve bu yönetimlere yüklenmiş olan hizmetlerin giderlerini karşılayacak miktarda gelir sağlanmalıdır. Vergi mükellefleri aşırı derecede ve farklı yönetimlerce mükerrer olarak vergilendirilmemelidir. Devlet ve yerel yönetimlerin vergi sistemleri arasında boşluk bulunmamalıdır. Yerel vergi ödeme gücü dolayısıyla yerel yönetim arasında meydana gelen eşitsizlikleri telafi edecek derecede sisteme bir esneklik verilmelidir.

41 Veysel Atasoy, a.g.e., s. 62-65.

Devletle yerel yönetimler mali bakımdan birbirlerinden ayrı olmalı ve yerel yönetim gelir sistemleri arasında bir bağıllık kurulmalıdır. Merkezi yönetim yerel yönetimlere mali desteğin yanında teknik yardım da sağlamaktadır. Merkezi yönetim İller Bankası aracılığıyla yerel yönetimlerin kararları, eylem ve işlemleri, organları ve personeli üzerinde önemli yetkiler kullanır. Yerel yönetimlerin idari ve mali özerklikleri asıl ilke olmakla beraber hemen hiçbir ülkede ideal, sınırsız bir özerklikten söz etmek mümkün değildir. Hemen hemen bütün ülkelerde yerel özerkliğin genellikle sınırlı olduğu vesayet yetkisi; merkezi yönetim kuruluşları ile yerinden yönetim kuruluşları arasında cereyan etmektedir. İdari vesayet, kamu hukukunun temel bir kurumu olarak kabul edilmiştir. Denetim mekanizmasının özelliği, bütün işlemlerde önceden onaylamayı kaldırmakta ve sadece eşitlik sebebiyle, bundan böyle idari yargı yürürlükten kaldırma yetkisine sahip olmaktadır. Türkiye'de yerel yönetimler üzerindeki denetimin özelliği, vesayet niteliği taşımaktadır. Amacı, yerel yönetimleri gözetim altında tutma ve merkezle ilişkilerinde merkezi yönetimin egemenliğini korumaktır. Türkiye'de idari vesayet yetkisini kullanmaya yerel en büyük mülki amiri, il ve ilçe idare kurulları, İçişleri Bakanlığı, ilgili bakanlıklar, Danıştay ve Sayıştay yetkilidir. Yerel yönetimlerin yeniden düzenlenmesi konusunu ele alırken ilk olarak yerel yönetim özerkliğinin gerçek anlamıyla tanımlanması ve bu özerkliği zedelemeyecek bir denetim mekanizması kurulması gerekmektedir.

Hizmetlerin merkezi ve yerel yönetimler tarafından yürütülmesi ile ilgili kesin kriter bulmak zor olmakla birlikte, bazı ülkelerde sadece yerel yönetimler tarafından veya sadece merkezi yönetimler tarafından yürütülen hizmetler olduğu bilinmektedir. Aşağıda yönetimler arası hizmet bölüşümünün uygulanmasında merkezi yönetim ile ortaklaşa yürütülen hizmetler ile sadece yerel yönetimler tarafından görülen hizmetlere değinilecektir. Ayrıca, yerel yönetim sistemi ile il özel idaresinin noksanlığı vurgulanacaktır.

a. Merkezi Yönetimle Ortaklaşa Görülen Hizmetler

Hem merkezi yönetim ve hem de yörel yönetimler tarafından yürütülen hizmetlerden bayındırlık ve imar hizmetleri; baraj, liman, köprü, karayolu gibi büyük altyapı hizmetleri merkezden, kentiçi ve kent dışı yollar, meydan, park, yeşil alan gibi küçük altyapı hizmetleri ise yerel yönetimlerce yerine getirilmektedir. Aynı şekilde, sağlık hizmetleri de bazı ülkelerde merkezi yönetim, bazı ülkelerde ise yerel yönetimlerce yapılmaktadır. Sağlık hizmetlerinde politika tespiti merkezden yapılmalı, uygulama ise yerel olmalıdır.

Eğitim hizmetlerinden ilköğretime ilişkin olanlar yerel kabul edildiğinden, bu yönetimlerce yapılmaktadır. Tiyatro, konservatuvar, kütüphane gibi kültürel hizmetler hem merkezi, hem de yerel yönetimlerce yerine getirilmektedir. İlköğretim yatırımları hariç Türkiye'de eğitim hizmeti merkezi yönetimce yürütülmektedir. Sosyal yardım hizmetleri genellikle merkezi hükümetlerce yürütülmektedir. Yerel yönetimler genellikle arızı olarak vatandaşlara sosyal yardım sağlamaktadır. Yerel yönetimlerin ve il özel idarelerinin sosyal yardımlaşma yönünden etkinliği artırılmalıdır.

b. Sadece Yere! Yönetimler Tarafından Görülmekte Olan Hizmetler

Belde halkının faydalandığı günlük hizmetlerden; imar planı yapımı, çöp toplama, itfaiye, kanalizasyon, mezbaha, hal, park, bahçe, su, gaz, otopark, mezarlık, elektrik temini, eğlence ve istirahat yerlerinin kontrolü, sağlık denetimi, nikah, cenaze, semt sahası, yeşil alanlar gibi konuların yeterince yerine getirilmemesi yaşayanları büyük zorluklarla karşı karşıya getirebilecektir. Yerel hizmetlerin yerinden karşılanması prensibinin gerçekleştirilebilmesi halkın temel kararlarda etkili olması, kaynakların etkili kullanılması, önceliklerin tespitinde temel kararı halkın verebilmesi, başka makamlardan izine gerek kalmaması gibi konularda yerel yönetimlerin tek söz sahibi olması gerekmektedir. Ancak yönetsel etkililik ve verimlilik açısından kalkınma planlarındaki ilke, politika ve tedbirlere, ulusal standartlara ve teknik hizmetlere yerel yönetimler uymak zorundadır. Yerel yönetimlerde demokratik yapının güçlendirilmesi ve oluşturulması yerel kaynakların yerel güçler tarafından kontrol edilmesi imkanını ortaya çıkarmaktadır.

Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında hizmet açısından görev bölüşümü yapılırken; kamusal düzen, kamu çıkarı ve gereklerine uygunluk, kamusal etkinlik ve verimlilik, hizmet ölçütü, mali tevzin, hizmetlerin finansmanı ve kaynak tespitinde özel şartların gözönüne alınması ve bunlara uyulması gereklidir.

c. Genel Olarak Yapılması Gerekenler

Türkiye'de yerel yönetimlerin tam manada gelişmeyişinin nedeni, mer- kez-yerel yönetim arasında görev dağılım alanının tam yapılmamış olmasıdır. Yerel yönetimlere önem verilerek merkezi yönetimin elindeki yerel hizmetlerle ilgili yetkilerini görev tanımı yapılmak suretiyle, en alt birime bırakması ve merkezin kontrolü altında burada yürütülebilmesidir. Bu işlerle ilgili mali

kaynağın verilmesi de tabiidir. Yerel nitelikte günlük hayatı ilgilendiren hizmetler yerel yönetimlere, ulusal nitelikte olanlar merkeze bırakılmalıdır. Yerel yönetimlere bırakılacak hizmetler tek tek ele alınmalı, sözkonusu yerel yönetimlerce yürütülüp yürütülmeyeceği iyice araştırılmalı, o yönetimlerde gerekli kaynak, örgüt, kapasite ve mali güç varsa, etkili ve verimli yürütecekler ise oraya bırakılmalıdır.

Türkiye'de üç tür yerel yönetim birimi (belediye, il özel idaresi ve köy) bulunmaktadır. İl özel idareleri diğer yerel yönetim birimlerini de içine almaktadır. Belediyelerin hizmet teşkilatı iyi kötü yerine oturduğuna göre, acil problem köylerle il özel idareleri arasındadır. İlk başlarda mükemmel olarak çıkarılan Köy Kanununun getirdiği düzende, bu yönetimlere yeterli teşkilat, kaynak ve mali güç verilmemiştir. Bu nedenlerle köylerimizde hiçbir esaslı değişiklik sağlanamamıştır. Köy alanlarında bazı hizmetler köy muhtarlığınca yürütülürken, daha geniş ve teknik kadrolar tarafından yürütülmesi gerekenler il özel idarelerine bırakılabilir. Köylerin yapamayacağı bazı karmaşık bel- desel hizmetler il özel idaresince yürütülebilir. Bunda da en uygun birim ilçelerdir. İlçeyi köyleriyle birlikte geniş ve büyük bir alana sahip bir belediye gibi kabul etmek ve köylerin yürütemeyeceği büyük ölçekli günlük hayata inhisar eden hizmetleri ilçelere bırakmak gerekmektedir. Böylece, üçlü bir yapı oluşacak, köy muhtarlığı basit ve küçük ölçekli hizmetlerden ilçe özel idaresi köyün diğer beldesel hizmetlerden, il özel idaresi de daha geniş kapsamlı ve il bazında yürütülmesi daha verimli olacak hizmetlerden sorumlu olacaktır. Böylece, yerel yönetimler ve hizmetler arasında hiyerarşi oluşacak, yönetimler etkili ve verimli yönetimler olabileceklerdir. Bunu sağlamak çok önemli bir teşkilatlanma işidir. İlk yapılacak olan şey Köy Kanunu ve İl Özel İdaresi Kanununun birlikte ele alınmak suretiyle üçlü görev ayırımını tek bir kanun içinde gerçekleştirmek ve teşkilat düzenini de ona göre kurmaktır. Buradaki ilişki büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri arasındaki ilişkiye benzeyecektir. Ancak, burada ilçe özel idaresinin tüzel kişiliğe sahip, özerk bir yönetim birimi olması gereklidir. İlçe özel idaresi ile köy muhtarlıkları arasında büyükşehir-ilçe belediyeleri ilişkilerine benzeyen bir görev ve teşkilat ilişkisi bulunacaktır.

Bu sayılanlara bir örnek Tokat ilinde uygulanmıştır. Burada yapılan çalışmalar aşağıdaki gibi cereyan etmiştir. İl halkının yol, su, eğitim, sağlık, ekonomik ve bu gibi yerel ortak ihtiyaçlarını karşılamak, ülke ekonomisine

yerel katkıda bulunmak ve kalkınma planlarının il düzeyindeki uygulamasını ve başarısını sağlamak esas amacıdır. Planlı kalkınma döneminde de, devletin kırsal alana götüreceği hizmetler için bir aracı birim olarak görülmüştür.^ 3 Emanet usulü, halk katkısı, torba bütçe, uygun bir stok yönetimi, toptan malzeme mübayaası, malzeme üretimi gibi unsurlarla-birim başına maliyetin düşürülmesi ve üretimin artırılmasının makro seviyede sağladığı tasarruf, bu tasarruf miktarının ölçek ekonomilerine uygun ve daha üretken yatırımlara kanalize edilebilmesi için müsait bir potansiyel yaratmaktadır. Bu durum ve bu yolla il ölçeğinde sağlanan gelişme, ülke kalkınması açısından önem arz etmektedir. Uygulama, torba bütçe, emanet usulü, halk katkısı gibi unsurlarıyla yerinden yönetimci (adem-i merkeziet) yerel adem-i merkezietçi ve yetki genişliğinin sınırlarını genişletici özelliklere sahiptir. Uygulama, diğer yandan ülke yönetiminin temel özelliği olan merkezietçi ve bürokratik yapıyı da zorlamıştır. Getirilen yeni düzenleme, belde halkı ile devlet arasında gönüllü işbirliği sağlanması ve köylerde yerel potansiyelin harekete geçirilmesi özellikleri nedeniyle toplum kalkınması olarak da yorumlanmaktadır. Öte yandan, yurttaşların kararı ve üretim sürecine katılmaları demokratik özelliklere sahiptir. Modeli çalıştıran en etkili öğedir. Önderlik işlevi bu kurum tarafından yerine getirilmiştir. Enerjik ve yenilikçi, gereğinde bürokrasiden ve merkezietçi temayüllerden uzak ve adem-i merkezietçi bsiyorumla başta vali ve kaymakamlar tarafından insiyatif kullanılıp, ekip çalışması olarak uygulama gerçekleştirilmiştir. Vali, uygulamanın önderi olarak grup çalışmasını koordine etmiştir. DPT ve ilgili bakanlıklar kanalıyla tahsis edilen kaynaklar, valilik tarafından geçerek, finansman havuzu içinde yer alan özel idare gelirleri, ilgili bakanlıklar tarafından transfer ettiği ödeneklerden oluşan, torba bütçe, (özel idare bütçesi) tabir edilen özel bir bütçeye akmaktadır. Adı geçen parasal kaynaklar, tek bir bütçe haline getirilerek özel idarenin kendi araç ve gereçleri ile, kendi mübayaası ettiği malzeme ile taşeronlara iş yaptırması olarak tanımlayabileceğimiz bu sistemle, zamanda (İhale Kanunu nedeniyle uzayan formaliteler) ve parasal kaynakta (müteahhit kârının ortadan kalkması) tasarruf sağlamaktadır. Toptan malzeme al imlan yapılmakta, stoklama yoluyla enflasyonist baskı hafifletilmektedir. Diğer yönden "emanet usulü" ögesi, "halk katkısı" ögesi ile ilişkilendirilmiştir. Zira kırsal alanda gerçekleştirilen okul, sağlık evi gibi yatırımlara, halkın, yatırımlara gönüllü vergi (salma), işgücü (imece), arsa temini ve bağışlar şeklinde katkıda bulunmasıdır. Elalk katkısı, modelin en stratejik unsur- 43

43 Güngör Erdumlu, "Bir Özel İdare Uygulaması-Tokat Örneği", Ankara, TC. Başbakanlık DPT Yayınları No: DPT-2185 SPB: 418, 1989, s. 58-81.

larından biridir.^ Zira, bu yöntem, bir yandan işlerin daha kısa sürede bitirilmesini mümkün kılabilmekte, diğer yandan emanet usulü gibi unsurla birleşerek, yatırımların merkezi hükümetin öngördüğü proje tutarının altına ve adet olarak öngörülenden daha fazla olarak gerçekleşmesini sağlamaktadır. Yerel yönetimlere demokratik kumruların önde gelenlerinden biri gözü ile bakılmaktadır. Demokrasi kavramının başlıca öğelerinden birisi de yurttaş katılımıdır.

Bütün bunlardan sonra denilebilir ki; yerel yönetimler arasında daha gerçekçi bir hizmet, yetki ve sorumluluk ağı kurulmalıdır. Böylece kırsal alanda hizmetin götürülmediği hiçbir boş alan kalmayacaktır. Buralara en uygun yönetim birimleri kurulmuş olacaktır. Köy tüzelkişiliği şimdiki şekliyle varlığını koruyarak daha sınırlı görev ve hizmetlerden sorumlu olacağı için gelişmesi kolaylaşacaktır. İlçe ile doğrudan irtibatlanacağı için yanında destekçi bir yönetim birimi de bulmuş olacaktır. Merkezin köylere yönelik hizmetleri il özel idaresi vasıtasıyla yapılacağı için, daha rasyonel olacaktır. Toplum kalkınmasında kaymakam ve ilçenin ideal bulunduğu bilindiğine göre; kaymakam muhtarlarla birlikte mali gücü, bütçesi ve diğer ilçe teşkilatlarını bir arada kullanarak halkın katılımını da sağlamak suretiyle, etkin görev ifa edebilecektir. Sonuçta, İl Özel İdaresi Kanunu ve Köy Kanunu birlikte ele alınmalı, il, ilçe ve köy bağlantısını kuracak şekilde yeniden düzenlenmelidir.

III. ARADÜZEY YÖNETİM BİRİMİ OLARAK İL ÖZEL İDARELERİ

İl özel idareleri yönetim sistemi içinde çok değişik bir konumda bulunmaktadır. Herşeyden önce yapı olarak yerel yönetim kademeleri içinde sayılmakla birlikte, aynı zamanda merkezi yönetimin bir uzantısı olarak da algıлана gelmektedir. Uygulamada getirilen düzenlemeler neticesinde; il özel idareleri bir yerel yönetim kademesi olmaktan ziyade adeta merkezi yönetimin bir taşra kuruluşu hüviyetine bürünmüştür. Konuya bu doğrultuda bakıldığında sözkonusu yönetimlerin içindeki konumu ve statüsünü birlikte incelemek gereklidir. Bu doğrultuda il özel idarelerinin görev ve yetkileri toplum kalkınması ile ilgileri, belediyeler ve köyler karşısındaki durumlarına bakmak faydalı olacaktır. Bu yapılırken ise yapılan anketten elde edilen neticelerin de kullanılması yoluna gidilecektir. Anket neticelerinin desteklenmesi ve daha

44 Göngör Erdumlu, a.g.e., s. 78-80.

ziyade objektif değerlendirilebilmesi bakımından diğer görüşlere de sırası geldikçe yer verilecektir.

Neticede; özel idarenin halka tanıtılması ve yatırımların zamanında, iyi bir şekilde yapılabilmesi için bütçelerinin gerçekçi olarak hazırlanıp gelirlerinin yeterli ölçüde sağlandığı durumda il özel idareleri kalkınma çabalarına öncü olabilecektir. Köylünün kendi gücü ve imkanlarıyla yapamayacağı faaliyetleri teknik ve mali yönden desteklemek gerekmektedir. Halk ve Devlet işbirliği ancak bu şekilde verimli hale gelebilir. Bilindiği gibi hizmetlerdeki etkinlik yerel yönetimler aracılığı ile daha iyi sağlanabilmektedir Sosyal adalet ilkesi yerel yönetimler aracılığı ile daha iyi gerçekleştirilebilmektedir. Mahallinde, kimsesizlerin, muhtaçların ve yardıma muhtaç olanların durumları süratli, basit ve daha çabuk takdir edilebilmektedir. Yine yerel yönetimler tarafından tarafsız hizmet ilkesi en iyi biçimde gerçekleştirilme şansına sahiptir. Yerel yönetimler demokrasinin terbiye ve eğitimin kuruluşları olarak kabul edilmektedir. Bütün demokratik ülkelerde vatandaşlar birbirlerinin fikirlerine saygılı olmayı ve uygar tartışmayı bu düzeyde öğrenebilmektedirler. Eğer yerel düzeyde demokrasi alanında başarı gösterilirse, ulusal düzeyde görevleriyle orantılı kaynaklarına sahip kılınmalıdırlar. Bu yönetimler, müstakil karar verme serbestisine sahiptirler. Hizmet bölünüşü konusu önemli bir konudur. Yerel yönetimlere sadece bu yetkilerin, görevlerin ve kaynakların verilmesi yeterli değildir. Bir de bu kaynakları en iyi şekilde kullanabilecek personele de gerek vardır. Bilindiği gibi bu kurumun başarısı, herşeyden önce başında bulunan yöneticilerin ve onun emrinde çalışan personelin yeteneğine bağlıdır.

A. Yönetimler (Belediyeler-Köyler) Arası Hizmetlerin Yürütülmesinde İl Özel İdarelerinin Rolü

Yerel yönetimleri yeniden düzenlemeyi gerekli kılan hukuki sebeplerin başında; yerel yönetimleri düzenleyen mevzuatın oldukça eskimiş ve günümüz şartlarına uyum sağlamaktan uzak oluşu ve bunun sonucu olarak da zaman zaman değişikliğe uğraması uygulamada önemli sakıncalar yaratmaktadır. Öte yandan, yerel yönetimleri düzenleyen yasalarda da bir paralellik yoktur. Bunlar farklı zamanlarda ve farklı anlayışların ürünü olarak düzenlenmişlerdir. Bazı yönetim düzenlemeleri ile ilgili ilkeler bile çelişki halindedir. ihtiyaçlar karşısında mevcut düzenlemeler yetersiz kalmaktadır. 45

45 Türkiye İli Genel Meclisi Üyeleri Birliği, "Mahalli İdarelerde Yeni Reform Hareketleri",

Ankara, Türkiye İl Genel Meclisi Üyeleri Birliği Yayını No: 1, 1989, s. 18-22.

Diğer yandan yeniden düzenleme çalışmalarında dikkate alınması gereken bir diğer belge de Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartıdır. Bunun gereği olarak yerel yönetimlerin yapıları bugünkü ekonomik gelişmeye paralel hale getirilmeli, milli gelirden meydana gelen değişiklikler yerel yönetimlerin mali sistemlerine aynen yansıtılmalıdır

Yerel yönetimler bu açıdan daha iyi hizmet verebilmek için topluma sunduğu hizmetlerin bedelini sosyal adalet çerçevesi içinde alabilmelidir. Nüfusumuzun sürekli artması, yerel yönetimlerin problemlerini de sürekli olarak artırmaktadır. Yerel yönetimler her geçen gün daha fazla nüfusa hizmet vermek zorunda kalmaktadırlar. Bugün yerel yönetimler kanunları hazırladığı zamanki nüfus ile bu nüfusun yerleşim yerlerine dağılımı arasında büyük fark vardır. Türkiye, çok hızlı bir şehirleşme ve bu şehirlerin getirdiği büyük problemlerle karşı karşıyadır. Özellikle şehirleşme ve şehirlerin çok büyümesi insanlar arasındaki dayanışmayı da azaltmakta bu konudaki sosyal görevleri devlet ve yerel yönetimler üstlenmek zorunda kalmaktadırlar. Sanayileşmenin ve hızlı gelişmenin yol açtığı çevre ve tabiatın acımasız tahribine karşılık ciddi bir çevreyi koruma bilinci ortaya çıkmaktadır. Sosyal yapıdaki değişikliklere, nüfus artışı ve hızlı sanayileşmenin getirdiği olumlu ve olumsuz sonuçlara bugünkü yerel yönetim mevzuatının cevap verebilmesi mümkün değildir. Gerek merkezi yönetimin gerekse yerel yönetimlerin ve özellikle büyük nüfuslu yönetimlerin süratli ve kaliteli olarak hizmet verebilmeleri için, her alanda meydana gelen değişimleri yakın takip etmeleri günümüzde adeta bir zorunluluk haline gelmiştir. Aynı şekilde bunların demokratik bir yapıya sahip olmaları son derece büyük önem taşır.

Türkiye'de öteden beri yerel yönetimlerle ilgili olarak büyükşehir belediye yönetimi, ilçe özel idarelerinin kurulması, başka bir deyişle ilçelere tüzel kişilik verilmesi, illerin birleştirilerek bölge yönetimi veya bölge valiliklerinin kurulması gibi konular tartışılmaktadır. Birkaç yıldan bu yana, yaygın bir şekilde yeni ilçeler kurulurken, birçok ilçe de il haline getirilmiştir. Bazı ilçelerin il olması ve bazı yerleşme yerlerinin de ilçe haline getirilmesi halen Türkiye'nin gündeminde bulunmaktadır. Gündemdeki bir diğer konu da büyük şehirlerin bölünmesi veya yeni bir yönetim yapısına kavuşturulmaları arayışlarıdır. Türkiye'de il yönetiminin gelişimi örnek alman Fransa'dan farklı bir gelişim göstermiştir. İller yeterli kaynağa ve bir yerel yönetim birimi olarak gerekli özerkliğe sahip olmadığı için kendisinden beklenen hizmetleri

yeterince verememiştir. Belli bir kaynağa ve kısmen de özerk bir yönetime sahip olabilmek amacıyla belli ilçede yaşayan vatandaşlar ilçelerinin il olmasını arzu etmektedirler. Yeni düzenlemelerle bir çok yerleşim yeri haklı olarak ve objektif ölçülere göre ilçe yapılarak yeni imkanlara kavuşurken, sadece politik baskıların sonucu bir çok küçük yerleşim biriminin bu imkandan yararlandırılması ülkeyi gereksiz bir mali yükün altına sokmuştur. Yeniden düzenlenmenin temel şartı olan yönetimlerarası görev bölüşümünün ve bu görevlere paralel kaynak dağıtımının sağlıklı yapılması bir ölçüde illerin yerel yönetim birimi olarak korunup konulmayacağına bağlıdır.

Diğer yandan Türkiye'de demokrasinin bütün kurum ve kuralları ile yeniden işlemeye başladığı, yerel yönetimler konusunda önemli atılımların gerçekleştirildiği, günümüzde yakın bir dönemde atılan en ileri adımlardan birisi; büyükşehirlerin yönetiminde yepyeni bir modelin uygulamaya konulmasıdır. Halkın hemen yanında yer alabilen, onun sorunlarına cevap verebilen ve yönetime katılmasını sağlayabilen bir yönetim modeli ancak yerinden yönetim ile gerçekleştirilebilmektedir. Türkiye'de yeni uygulamaya başlanan büyükşehir yönetim modeli ile genel hatlarıyla olumlu ve başarılı sonuçları alınmaya başlanmıştır.⁴⁷ Yerel yönetimler, dünyanın birçok ülkesinde köy, kasaba, şehir, büyükşehir ve bölge ölçeğinde kurulmuşlardır. Bölge ölçeğinde yerel yönetim birlikleri şeklinde değişik türde örgütlenmişlerdir. Bugün dünyanın birçok ülkesinde yerel yönetimlerin en etkin ve yaygın olanı belediyeler, yani kent yönetimleridir. Ancak, uygulamada karşı karşıya kaldıkları meseleler bazen kendi örgütleri için üstesinden gelinmeyecek kadar büyük, bazen de büyük bir örgüt ve kaynak ayrılmasına değmeyecek kadar küçüktür. İşte bu durum, yerel yönetimler arasında işbirliği ve koordinasyon ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Belediyeler, özellikle bilgi ve uzmanlık gerektiren tek tek yapıldığında kaynak ve zaman israfına neden olan hizmet alanlarında işbirliği ve ortak çalışma yapmak zorundadırlar. Belediye birlikleri; yerel kaynakların harekete geçirilmesi, kalkınma planlarının, bölge, alt bölge ve metropol ölçeğinde etkin olarak uygulanması için önemli bir rol oynayabilirler. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, kıt kaynakları daha akılcı olarak değerlendirmek, ülke kalkınmasına daha çok katkıda bulunmak, daha planlı ve programlı çalışmak için bölge alt-bölge düzeyinde temel karar organları ve belediyelerin kendi temsilcilerinden oluşan belediye birlikleri yoluyla işbirliği ve koordinasyon zorunludur. 47 48

47 Veysel Atasoy, a.g.e., s. 225.

48 ÖİK. a.g.e., s. 106-108.

Öte yandan hizmetlerin devletle yerel yönetim birimleri arasında paylaşılması, yerel yönetimin yeniden düzenlenmesinde en önemli konulardan birisidir. Yerel yönetimler hizmetlerin görülmesinde devlete rakip değil yardımcı olan teşkilatlardır. Kamu hizmetlerini kendisi ile yerel yönetimler arasında devlet paylaşacaktır. Yine kaynakların faydalı ve ekonomik bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını kontrol etmek devletin görevidir. Bu da devletle yerel yönetimler arasındaki mali, idari, ve teknik münasebetlerin hizmetlerin görülmesini objektif bir şekilde temin edecek nitelikte olmasıyla mümkündür. Aynı şekilde yerel yönetimlerin başındaki yöneticilere baktığımızda kaymakamlar bugün otoların direksiyonunda bir belediyeden diğerine, bir köyden ötekine koşan ve yerel yönetim görünümü ağır basan bir merkezi yönetim üst görevlisi ve temsilcisidirler. Belediye başkanları hem politik bir kişi hem de devlet memuru durumundadırlar. Politik bir şahsiyet olarak, ademi merkeziyetçi bir topluluğun seçime gelmiş temsilcisidirler. Devlet memuru durumlarını, merkezi yönetim tarafından tayin edilmemiş olmalarına rağmen, daima muhafaza edegelmişlerdir. Bu sıfatıyla, merkezi yönetimin disiplin ve otoritesine tabi kılınmışlardır. ^

Bugünkü mevcut haliyle Türkiye 'de il yerel yönetimlerinin başında aynı zamanda merkezi yönetimin de başı sıfatla valinin bulunması suretiyle tek bir şahsiyetin üstünlükle iki cepheli rolü arasında sağladığı ahenkli katılımı ile il seviyesinde kamu hizmetlerinin düzenli yürütmesi sağlanmıştır. Dünyada her ülke kendi yönetim sisteminin ve toplumun özelliğinin gereği olarak ikili, üçlü, dörtlü yerel yönetim sistemini benimsemektedir. Türkiye ise üçlü yerel yönetim sisteminden büyükşehir belediye uygulamasının sonucunda dörtlü sisteme doğru gitmektedir. Böylece, dörtlü sistemin kuruluş şansı artmaktadır. Bugün belediyeler Anayasa'daki sistemin unsurlarının hepsini ihtiva etmektedirler. Köyün yerel müşterek ihtiyacı karşılama fonksiyonu kalmamıştır. İl özel idareleri ise bunlardan daha yoksun bulunmaktadır. ^1 Köy ve belediye birimleri kavram ve anlamları yönünden halka mal olmuşlardır. İl özel idaresi ise bu görünüşte değildir ve tanınmamıştır. Kamuoyunun oluşmasında en önemli etken olan basında il özel idaresi ile ilgili yazılar pek nadirdir. Bu yönetim hakkında yayınlanmış eser ise hiç yok denecek kadar azdır. Ayrıca, yerel yönetimlere ait bazı temel ilkeler bakımından belediye yerel yönetiminin yürütme organını teşkil eden belediye başkanını yerel halk 49 50 51 52

49 Turgut Kılıçer, "Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Mahalli İdareler Politikaları (1923-

1980)", Ankara, Adana Valiliği Yayınları No: 2. 1990, s. 155-157.

50 Alaaddin H. Özkiper, "Mahalli İdare Fikri, Doğuşu, Gelişme Safhaları ve Önerileri", İl

Özel İdareleri Başta Olmak Üzere Mahalli İdareler ve Toplum Kalkınması Sempozyumu (Tokat-1987), Ankara, DPT Yayını No: 2173 - SPB : 417. 1987, s. 81-89.

51 Osman Meriç, "İl Mahalli İdaresi". Türk İdare Dergisi, Sayı: 370, Ankara 1986, s. 1-2.

52 Osman Meriç, a.g.e., s. 12.

seçerken il yerel yönetiminin yürütme organı merkezi yönetimin taşra ajanı olan validir. Hizmetlerin merkezi yönetime geçmesinden dolayı etkinliklerini kaybetmeleri yüzünden, bazen il özel idarelerinin varlıklarının lüzumlu olup olmadığı tartışma konusu olmaktadır. Bir tüzelkişilik olarak uzun geçmişi olan il Özel idaresi yönetim tarihine kendisini kabul ettirmiş ve oldukça derin iz bırakmıştır. Kamuoyunun hele hele aydın kesimin mahiyetini pek kavrayamadıkları müesseseler oldukları için kaldırılmaları hususunda bir kamuoyu oluşmasını ve hatta ciddi bir tartışma konusu yapılması mümkün görülmemiştir. Bu yönetimler için izlenecek yol, hizmet bölüşmesini ve mali uyumayı sağlayan yeni bir çözüme bağlayacak düzenleme gerçekleştirilmesidir.

Bilindiği gibi Türkiye'nin bugünkü yönetim yapısı tamamen eskimiş ve gelişmelerin çok gerisinde kalmıştır. Millet, cemaat ve vakıf uygulamaları azaltılarak vatandaşın inisiyatifini ve teşebbüs kabiliyetini yok ederek; herşeyi devlete ihale eden ve her şeyi devletten bekleyen bir sistem oluşmuştur. Osmanlıdaki cemaatçı yapı, kalıtım ve inisiyatif ruhu yerini halkı dışlayan bir modele dönüşmüş ve herşeyi devletten bekleyen duyarsız bir vatandaş tipi oluşmuştur. Bugün; en küçük yatırımı bile öngören merkezi plan nedeniyle, zamanında özel idarece satın alınan dozerin bir günlük kullanımı bile merkezin onayına tabidir. Artık kaymakam evrak memurudur. Köy yönetimi fiilen kaldırılmıştır. Belediyeler devlet dairesi gibi görülmüş ve algılanmıştır. Türkiye'de kamu harcamalarının % 15'i yerel yönetimler tarafından yapılmakta, geri kalanı merkezi yönetimce üstlenilmiş bulunmaktadır. Batıda ise bu oran merkez ve yerel yönetimler arasında % 50 olarak bölüşülmüş durumdadır. Türkiye artık bölgelere uymayan tip projelerle gerçekleştirilen gereksiz ve ölü yatırımlar mezarlığı haline gelmiştir. Kırsal kesime yönelik sosyal altyapıya, halkın katılımı sağlanmadan trilyonlar akıtılmıştır. Halbuki köy nüfusu hızla azalmakta, şehirler hızla köyleşmektedir. Türkiye; her an, her saniye Başkente taşınmakta ve tekrar ülkenin en uç noktasına dönmektedir. Taşra yapmaya değil yazmaya memurdur. Ulaşım ve iletişimde sağlanan büyük gelişme nedeniyle bütün Dünya hizmet birimlerini azaltırken ülkemizde yapılan en büyük yanlışlık, il ve ilçe sayısının artırılması olmuştur. Uygulamada kuvvetler ayrılığı ortadan kalkmış, asli görevi yasama olan parlamenter fiilen yönetime el koymuştur. Hiyerarşik amirler yerine, fiilen, milletvekilleri ve iktidar partisinin yerel temsilcileri geçmiştir. Memur, amirin kim olduğu hususunda şaşkınlık içerisinde. Uygulamada ise yönetim reformunu üç grup engellemektedir: Merkezdeki politikacı, kendisine rakip gördüğü yerel

politikacıya yetkilerini devretmeye yanaşmamaktadır. Bürokrat; vesayetçi ve tekeli tutumuyla, tek taraflı kullanageldiği egemenliği halka devretmeye niyetli değildir. Halktan kopuk seçkin aydın kasketli edebiyatı yerine halk n henüz olgunlaşmadığı ve bu nedenle batı ölçüsünde yönetime katılamayacağını savunur. Halk da, kurtarıcı beklentisi ve hayali içerisinde. Neticede herkes pozisyonundan memnun gibi görünmektedir.

1. Yerel Yönetimler İçin Yeni Model Arayışları ve İl Özel İdarelerinin Geliştirilmesi

Bugün; birçok yasa değişiklikleri tekliflerinin hiçbiri yasalasmak şansına kavuşamadı. MEHTAP Raporu, İÇ-DÜZEN, 1972 ve 1982 yıllarındaki Yönetimi Geliştirme Programları belli başlı araştırmalardır. Şimdiye kadar yapılan tüm yasa değişiklikleri yönetim kurumunu güçlendirici etki yapmak yerine, tam tersine işlevler, kaynaklar ve yetkiler yönünden giderek önemli ölçüde parçacı çözümler üretilmeye çalışılması, yönetimler için yapılan kimi önemli önerilerin gözönünde tutulmasına neden olmuştur. Yerine önerilecek modelin, yönetsel verimlilik ve etkinlik kadar, güçlü ve demokratik bir yerel yönetim kurumunun gerçekleşmesine olanak verecek niteliklere sahip olması zorunludur. Üç temel yanlığdan birincisi, yerel yönetim kurumunun ithal malı, bizim toplumsal yapımıza ve kültürümüze yabancı bir kurum olduğu gerçeğinin yorumlanmasında ve değerlendirilmesinde karşımıza çıkıyor. Demokratik yerel yönetim kurumu, hiç kuşku yok Osmanlı-Türk toplumsal yapısı ile bağdaşmayan, bizim toplumsal gelişmemizin doğal bir kurumu olarak yapımızda yer almayan bir kurumdur. Yerel yönetimler dışardan ithal yoluyla oluşmuştur ve yapı içinde eğreti kalmıştır. Günümüzde geçerli olmayan görüş yerel yönetim kurumuna hâlâ daha bünyeye yabancı ve ithal malı bir kurum gözüyle bakılmasıdır. Bırakınız gelişme ve güçlenmeyi, tam tersine giderek güç yitire yitire doğdukları noktadan da geriye düşmüşlerdir. Bunun temelinde de yerel yönetim kurumuna bakış açısı yatmaktadır. Türkiye'nin yapısına uyum sağlayamayacağı yorumlamasının doğal sonucu; taşrada kamu hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin yönetim modelinde, merkeziyetçi bürokratik görüşün ve yaklaşımın egemen olmasıdır. Merkeziyetçi bürokratik görüş ve yaklaşım ise yerel hizmetlerin yürütülmesinde, yerel topluluğu dolayısı ile yerel demokrasiyi dışlar. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ya da merkeziyetçilikten uzaklaştırılması konularını politikacılar çıkarları ile hep 53

53 Selçuk Yalçındağ, "Yerel Yönetimler için Yeni Model Arayışları", Amme İdaresi Dergisi,

Cilt: 21, Sayı: 3, Eylül-1988, s. 4-9.

ters düşen bir olgu olarak yorumlamışlardır. Bunun bir nedeni konunun kaynaklara egemen olma ve dağıtma yetkisi ile yakından ilgili olmasıdır. Kaynakları sınırlı bir ülkede bunların dağıtımı üzerindeki yetkinin taşra politikacıları ile paylaşılması hep ters gelmiştir. Yerel yönetimler evrensel olarak politikacının ve seçmenin bilinçlenmesi ve siyasal kültürlerinin gelişmesi açısından eğitim etkisi bilinen kuramlardır. Rakip yerel politikacı yetişmesi sonucunu doğuran güçlü Türkiye'nin birlik ve beraberliğe gereksinimi, yönetimin bütünlüğü, dengeli hizmet üretimi, yönetsel etkinlik ve verimlilik, merkezi planlama zorunluluğu, ölçek ekonomisi gibi geleneksel merkeziyetçilik gerekçeleri, yerel yönetimlerin gündeminden hiç çıkmadı. Yönetsel etkinlik ve verimlilikten uzaklaşılabilirdiği, kaynak savurganlığı yaratılabileceği, hep yerel yönetimlerin geliştirilmesi güçlendirilmemesinin önemli bir gerekçesi olarak ileri sürülmüştür.

Diğer bir endişe de yerel yönetimlerin yerel güçlü kesimlerin etkisi altına girmesine ilişkindir. Dolayısıyla kamusal çıkarlar doğrultusunda verimli ve etkili hizmet üretmezler denilmektedir.⁷⁴ Yerel yönetim birimlerinin şimdiye kadar çizdikleri tabloyu göstererek, il özel idarelerinin örgütsüzlük, yetkisizlik, görevsizlik durumlarından, köy yönetimlerinin çaresizliğinden ve birçok belediyelerdeki savurganlık, partizanlık, plansız-programsız, bilgisiz, zevksiz hizmet üretiminden dizi dizi örnekler sıralanmaktadır. Temel çözümün demokratik, güçlü bir yerel yönetim modelinin kurulması ve işletilmesi ile gerçekleştirilebileceği, bozulmuş il sisteminin ve güçsüz yerel yönetim kurumunun sonucu olarak, bugün yerel topluluklara hizmet sunan kamu yönetimi kesiminin ağır merkeziyetçi uygulamalarında etkisi ile karar üretmez, kaynak yaratamaz, bütünlükten uzak düşmüş, ağır işleyen, hantal bir yapıya dönüşmüş olduğu bir kez daha vurgulanmıştır. Bu kesimin etkili ve verimli hizmet üretilebilmesi için yönetimde bütünlüğü sağlayacak aynı zamanda demokratik nitelikte bir yapı oluşturulması gerekmektedir. Demokratik, güçlü yerel yönetim kurumunun Türk toplumuna yabancı, ithal malı bir kurum olduğu düşüncesi gündemden çıkarılmalı ve demokrasiyi en aşağılardan başlatmak suretiyle uygulamaya koymak zorunluluğu vardır. Bu da ancak yerel düzeyde halkın, kendi kendisini yönetmesine olanak vermekle gerçekleştirilebilecektir. Demokratik yerel yönetim uygulamasından başka birşey değildir.

Diğer bir yanılgı da, aynı seçmene, aynı politikacıya ulusal düzeyde kural

54 Selçuk Yalçındağ, a.g.e., s. 7-10.

koyma en önemli kararları alma yetkisi verilmekte, ancak aynı seçmene ve politikacıya bir kenti, bir ili yönetme, meclisini oluşturma o yöre ile ilgili kararları alma açısından yetki ve sorumluluk vermede kısınca davranılmaktadır. Ayrıca yönetme ve karar verme yetkilerine sahip merkezin taşra bürokrasisi, yerel güçlerin etkisinden kendilerini koruyabilmekte midirler? "Bekçileri kim bekleyecek?" Tüm sorunlara çözüm: demokrasiyi ve onun siyasal, yönetsel kurumların halkın bekçiliğine ve denetimine vermekle bulunabilmektedir. Yönetim yetkisi, yerel halka verilmediği gibi, sanıldığının tersine, yerel bürokratlara da verilmemektedir. Böyle çarpık bir siyasal ve yönetsel ortamın ürettiği, genellikle partizan, kavgacı ve eylemsiz türden bürokratlardır. Siyasal açıdan böyle bir ortamda yetişen yerel politikacı eyyamcı, fırsatçı, dar kişisel ya da grupsal çıkarlar peşinde koşan, yetkisiz, sorumsuz ve yerel topluluk karşısına hizmete ilişkin karar ve uygulamaları ile çıkan ve denetlenen bir politikacı olmamaktadır.

İl Özel İdaresi, seçimle gelen bir karar organına sahip, özerk bir yerel yönetim birimi olarak kurulmuş olmasına rağmen, teşkilat ve görevler açısından merkezi yönetim organlarıyla tamamen içiçe bulunduğu için, halkın benimsediği ve tanıdığı bir "Yerel Yönetim" niteliği kazanamamıştır. Diğer yandan, halk bu yönetimi tanımamakta, kendine yakın hissetmemektedir. Görevler devlet görevlerine yardımcı olacak biçimde ve yine Devlet görevlileri tarafından yürütülmektedir. Kendine has yerel görevleri ve yerel teşkilatı olmayan bu yönetim, halk tarafından diğer devlet kuruluşlarından farklı görülmemektedir. 1913 tarihli Kanun üzerinde seksen yıllık dönem içinde ondört ayrı kanunla değişiklik yapılmış, 8 maddesi kaldırılmış, 23 maddesi yeniden düzenlenmiş ve kanuna 16 madde eklenmiştir. Bu değişiklikler gerçekten bir istem ve ilkedен yoksun olduğu, günlük ihtiyaçların karşılanması amaçlandığı için de mevcut Kanun bir yamalı bohçaya benzemiştir. Kanunla, seksen yıl evvelki yetmişbeş maddelik kanunun onaltı maddesinde yeni düzenleme yapılmış, beş madde eklenmiş ve altı maddesi de yürürlükten kaldırılmıştır. Adıyla "İl Özel İdaresi Kanunu"nu ne dili ne de yapısı yönünden, "bir sistem ve ilke esas alınarak" düzenlenmiş kabul etmek mümkün değildir. Daha önce de değinildiği gibi 1913 yılında il özel idarelerine verilen görevlerin büyük bir bölümü kuruluş kanunlarıyla bakanlıklara verilmiş, bu görevler bakanlıklara verilirken il özel idarelerinden de alınmadığı için bu hizmetlerle ilgili olarak kimin, neyi, ne ölçüde yerine getire

ceği belli olmamıştır. Özel idarelere verilen görevlerin belirsiz olması ve bunların kapsam ve sınırının Bakanlar Kurulunca tespit edilmesi il özel idarelerini, yerinden yönetim ilkesinin ağır bastığı bir yerel yönetim birimi olmaktan uzaklaştırmakta, görevlerinin belirsiz ve değişken olması nedeniyle il özel idareleri il teşkilatı kurmakta güçlüklerle karşılaşacaktır. Mali gücünün her yıl bütçeden ayrılacak, miktarı belirsiz yardımlarla oluşturulması nedeniyle il genel meclisleri yıllık program ve uzun vadeli plan yapmakta zorluk çekmektedir.

Türkiye'de yerel yönetim sisteminin tam rayına oturmayışının en büyük sebebi merkezi yönetimle yerel yönetimler ve yerel yönetim birimlerinin kendi aralarında uygun bir görev dağılımının yapılamamış olmasıdır. O halde yapılacak işler şunlardır: merkezi yönetimin elindeki hizmetlerle ilgili yetkiler bir yasa ile açıkça ve tanımlı tam olarak yapılmak suretiyle konunun niteliğine göre kabul edilebilir en alt yerel yönetim kademelerine bırakılmalı ve hizmetin yürütülmesi, merkezi yönetimin genel kontrolü altında bu yerel yönetimlerden beklenmelidir. Kuşkusuz hangi hizmet hangi yerel yönetime bırakılacaksa, hizmetin makbul standartta yürütülmesi için gerekli mali güç de bu yönetimlere, sağlanmalıdır. Özellikle vatandaşın günlük hayatını ilgilendiren, vatandaşın yakınında, onun da katkısıyla yürütülmesi gereken hizmetler yerel yönetimlere, ülke çapında yönetilmesi daha yararlı hizmetlerde merkezi yönetimin sorumluluğuna bırakılmalıdır. Yerel yönetimlere bırakılan hizmetler tek tek ele alınmalı ve önce o hizmetin en küçük yerel yönetim birimince yürütülüp yürütülmeyeceği araştırılmalıdır.

Görevin yürütülebilmesi için gereken teşkilat ve kaynaklar ile o yerel yönetim biriminin kapasitesi ve mali gücü karşılaştırılmak suretiyle, hizmeti en ekonomik ve verimli biçimde yürütebilecek yerel yönetim birimi bulunmalıdır. İl özel idarelerinin görev alanı tüm belediye ve köyleri kapsamaktadır. Türkiye'de belediyelerin görevleri artık klasikleşmiş ve üzerinde tartışılabilir noktalar bulunmakla beraber, yine de, kabul edilebilir derecede oturmuş denebilir. Asıl sorun köylerde ve il özel idarelerinde yoğunlaşmaktadır. 1924 tarihli Köy Kanunu, köylerimizi, küçük bir belediye kabul etmiş ve tüm görev ve teşkilatı ile kendine yeterli olmasını öngörmüştür. Tartışılması gereken nokta köye verilen görevlerin, bu görevlerin gerektirdiği teşkilat, kaynaklar ve mali güç olmadan nasıl yürütülebileceği noktasıdır. Ayrıca mali güç sağlansa bile 300-500 nüfuslu bir köyde, teşkilat ve kaynaklar nasıl verimli bir biçimde kullanılacaktır. Köylerde hemen hemen hiçbir olum

lu değişme sağlayamamıştır. Köy alanı üzerinde bir kısım hizmetler köy muhtarlığı tarafından yürütülürken, daha geniş ve teknik bir kadro tarafından yürütülmesi gereken yerel nitelikli bir kısım karmaşık görevler de, il özel idarelerinin sorumluluğuna bırakılabilir. İl özel idarelerinin beldelerdeki sorumlulukları ile köylerdeki sorumlulukları, birbirinden farklı niteliktedir. Bir kısım görevler, köyün altından kalkamayacağı beldese! nitelikte hizmetlerle ilgili olacaktır. Köylerin bu tür görevleri için il özel idaresinin bir alt kademesi olarak ilçeler en uygun yönetim birimi olarak gözükmektedir. Burada, temel felsefe, ilçeyi köyleriyle birlikte büyük ve geniş alana sahip bir belediye gibi kabul etmek ve köylerin üstlenemeyeceği beldesel hizmetleri ilçe özel yönetimine bırakmaktır. Böylece köy alanı üzerinde üçlü bir görev sorumluluğu doğmaktadır. Köy muhtarlığı basit ve küçük yerel hizmetlerden, ilçe özel idaresi köyün diğer beldesel hizmetlerinden ve il özel idaresi de daha geniş kasamalı ve il bazında yürütülmesi daha verimli olacak hizmetlerden sorumlu tutulacaktır. Problemi çözmeye ilk adım, İl Özel İdaresi Kanunu ile Köy Kanununu birlikte ele almak ve yukarıda belirtilen üçlü görev ayrımını tek bir kanun içinde gerçekleştirmek ve teşkilat düzenini de ona göre kurmaktır.

Burada büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri arasındaki görev ve teşkilat ilişkileri, uygun bir örnek oluşturabilir. İl özel idaresi, büyükşehir belediyesine, ilçe özel idaresi de ilçe belediyelerine benzer biçimde görev, yetki ve sorumluluklara sahip olacak ve kuşkusuz il özel idaresiyle hiyerarşik ilişkiler bulunmakla birlikte ilçe özel idaresinin, tüzel kişiliğe sahip özerk bir yerel yönetim birimi olduğu ilçe özel idaresiyle köy muhtarlıkları arasında da, büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında olduğu gibi, görev ve teşkilat ilişkileri bulunacak ve böylece her hizmet, en rasyonel biçimde sahibine kavuşacaktır. Sonuçta yerel yönetim birimleri arasında daha gerçekçi bir hizmet, yetki ve sorumluluk paylaşırılması olacaktır. Neticede, kırsal alanda yerel yönetim hizmetlerinin götürülmediği hiç bir alan kalmayacak, her alanda o alanın özelliklerine ve yapacağı hizmet çeşidine göre en uygun bir yönetim kurulmuş olacaktır.

Köy tüzelkişiliği de, bu sistem içinde şimdiki gibi varlığını koruyacak, daha sınırlı ve yapabileceği görev ve hizmetlerden sorumlu olacağı için de gelişmesi kolaşlaşacaktır. Ayrıca bu sistem içinde köy muhtarlığı ile ilçe özel idaresi arasında, yine büyükşehir belediyesi ile ilçe belediyeleri arasında

olduğu gibi, fonksiyonel ve organik bir bağ kurulacağı için bir ilde ortalama beşyüz, bir ilçede ise yine ortalama elli köy bulunacaktır. Bugün her ilçede bir kaymakam ve ona bağlı devlet kuruluşları vardır. İlçelerle ilgili olarak yapılan tüm araştırmalarda bu teşkilat biçiminin toplum kalkınması yönünden ideal olduğu vurgulanmaktadır. Ancak bu ideal teşkilatın, tam olarak verimli çalıştırılabildiği de iddia edilemez. Gerçekten İl Özel İdaresi Kanun Tasarısı, Köy Kanunu ile birlikte yeniden ele alınmalı, il, ilçe ve köy bağlantısı düzenlenmelidir.

2. Toplum Kalkınması ve Yerel Yönetimler

Toplum kalkınması denilince yerel halkın kamuyla yerel toplumların sorunlarını çözmesinde, değişmesinde, kalkınmasında, halkın yerel girişkenliği ele almasında, bu amaçla yerel kaynakları harekete geçirmesinde, kamu kuruluşlarıyla işbirliği yapmasında, örgütlenmesinde bir dizi bilgi, beceri düşünce, davranış değişikliği vurgulayan bir toplumsal değişme süreci anlamına da gelmektedir. Kısacası, toplum kalkınması, yerel topluma dışından yönetilen, zorlanan, tepeden inme bir devlet planı ve uygulaması değil, yerel toplumun başlattığı, plana bağladığı, özgüçünü ortaya koyduğu, gerektiğinde devletin gönüllü olarak işbirliğine girdiği bir süreçtir. Toplum kalkınması, hem yerel toplumda ve önderlerinde, hem de kamu yönetici ve görevlilerinde halk katılımına önem veren, yerel girişkenliği ve önderliği ön plana çıkaran, zorlama yerine demokratik ikna yönlerine ağırlık veren davranış ve düşünce değişikliğini amaçlayan eğitsel bir süreçtir. Yerel halkın gönüllü katılımına dayalı bir yönetim olarak toplum kalkınmasının başarılı olabilmesi için kamu yönetiminde kararların merkezden değil, yerinden alınmasının, yerel toplum ve yönetimlerin bu kararlarında özerk kılınmasını gerektiriyor.-^

Özel İdare Kanununda yapılan değişiklikler, il özel yönetimini, organları seçimle işbaşına gelen, öbür yönetimlerden farklı görevlerle, yetkilerle, özgül mali kaynaklarla donatılmış bir yerel yönetim kimliğine dönüştürecek köklü bir düzeltim niteliğinde değildir. Yerel ortaklaşa hizmetlerin, özellikle ilgili bakanlıklardan aktarılabilecek ödeneklerle yürütülmesi işlevini üstlenen bir tür emanetçi "ara yönetsel birim" olma niteliğinden kurtulmamıştır. Özellikle kırsal alana yönelik hizmetlerin koordinasyonu, etkin biçimde yürütmek, toplum kalkınması planlarını destekleyecek, halkın yerel kaynaklarını hareke-

57 Cevat Geray, "Toplum Kalkınması Açısından Yerel Yönetimler", İl Özel İdareleri Olmak

Üzere Mahalli İdareler ve Toplum Kalkınması Sempozyumu (1987 Tokat), DPT Yayın No:

2173-SPB: 417, s. 210-218.

te geçirecek, gönüllü halk katılışlarını özendirerek yetki ve kaynaklarla donatılmamışlardır. İl özel idarelerinin özellikle kırsal yönelik hizmet ve yatırımlarla ilgili bakanlığın işlerini "emaneten yürütme" durumundan kurtarılmamış olması, halkın gönüllü katılımlarına dayalı yerel projelerin merkezin ilgili kuruluşunun onayına bağlanması, bütçeden ödenek aktarılmasının beklenmesi toplum kalkınması açısından sakıncalıdır. Çeşitli bakanlıkların, hiçbir bilimsel gerekçesi olmaksızın, teknik açıdan zorunluluğu kanıtlan- maksızın, genellikle İl İdaresi Yasasının valilere tanıdığı taşra örgütleri üzerindeki denetim ve gözetim yetkisinin dışında tutmak amacıyla kurdukları bölge kuruluşları, üzerinde valinin il çapında ilgili kamu kuruluşları arasında, planlı, uyumlu, koordineli, verimli, etkin ortak çalışmayı sağlayabilmesi zorlaşmaktadır. İllerimiz, nüfus, alan büyüklükleri, köy ve kasaba sayıları ve ulaşım açılarından birbiriyle karşılaştırılmayacak ölçüde farklılıklar göstermektedir.

İl özel idareleri kırsal ve kentsel alanlara yönelik yerel kaynakları harekete geçirmeye duyulan gereksinmeye dayalı toplum kalkınması projelerini içeren planlı, izlenebilir çalışmalar yapılmasına elverişli, esnek, özgü yöresel kaynaklara sahip bir yönetim birimi durumuna sokulmasında büyük yararlar doğuracaktır. Özerkliğin hafiflemesi, demokratikleşme açısından da önemli katkılar sağlayacaktır. Diğer yandan, kırsal yerleşmelere yakınlığı, kamu hizmet birimlerinin çoğunluğuna sahip bulunuşu, kaymakam gibi yerel kalkınmaya yatkın bir genel yöneticinin bulunması gibi nedenlerle ilçe halkıyla işbirliğini kolaylaştırmakta, toplum kalkınmasının gerektirdiği takım çalışmasına elverişli yönetsel yapıya sahip bir yönetim birimidir. Toplum kalkınması için en uygun yönetsel birim olarak ilçenin belirlenmesi bir rastlantı değildir. Bugünkü haliyle şehrin kaynakları ve bütçesi bulunmayan, ildeki özel idareye benzer bir yerel yönetim birimi oluşturmayan bir yönetim basamağı olduğu da unutulmamalıdır. İlçe, taşra yönetiminin köye en yakın uçtaki hizmet birimidir. Halkın gereksinmelerini giderecek, sorunlarını çözecek yerel projeleri desteklemek, özendirmek, halkın demokratik gönüllü katılımına olanak sağlamak amacıyla ilçenin de yerel yönetim birimi olarak yeniden düzenlenmesi gereklidir. İlçe, il özel idaresinin şubesi ya da basamağı durumuna sokulup, seçimle gelmiş bağımsız organlara, ayrı bir bütçeye sahip kılınabilir. Anakentlerdeki ilçe belediyesi meclisinde temsil edilmesine benzer basamaklı bir katılım biçimi gerçekleştirilebilir. İlçelerdeki köy muhtarlıklarıyla belediyeler toplum kalkınması amaçlı bir yerel yönetimler birliği oluşturabilirler. Bugünkü köy yerel yönetimi yetersiz kalmaktadır. Toplum kalkınması çalışmalarında

köy yerel yönetiminin daha etkin kılınması için yeterli gelir kaynaklarına kavuşturulması zorunludur. Önceden köy halkının yerel olanaklarıyla bugüne değin sürdürdüğü işlerin, halkın katılımı aranmaksızın devletin bir görevi durumuna sokulmuş olması, köylüyü herşeyi devletten beklemeye yöneltmiştir. Köylü katılımının istenmemesi, hizmetin, yapının köylüce benimsenmemesine, kullanılmamasına, bakım yapılmamasına, onarılmasına yol açmaktadır. Toplum kalkınmasında başarı için köylünün "herşeyi devlet gelsin yapsın" düşüncesinden kurtarılması zorunludur."9

Gümüzde köylerde belediye kurulması ve belediyeleşme eğiliminin giderek güçlendiğini görüyoruz. Başlangıçta toplum kalkınmasına yalnızca köy toplumlarında uygulanan "kentsel toplum kalkınması" kavramı geliştirilmiş, olumlu sonuçlar alınmıştır. Toplum kalkınması yönetimin kentsel alanlarda da uygulanabileceği böylece yerel halkın gönüllü katılımının sağlanabileceği anlaşılmaktadır. Kentsel toplum kalkınmasında, tarımsal üretimle ilgili soranlardan çok toplumsal içerikli sorunlar ön plana geçmektedir. Belediyelerde, halkın yönetime katılımı ve hizmetin maliyetine gönüllü katkısı konusunda çok sınırlı bir uygulama görülmektedir. Karar verme sürecine halkın katılımı sağlanmadıkça kentsel toplum kalkınması konusunda başarı elde edilemez. Bugün uygulamada kentlerde pek az girişim halktan gelmektedir. Halkın başlattığı projelere, girişimlere kentsel yaşamda pek ender rastlanılıyor. Belediyelere, girişebilecekleri işlerin dizisini sıralamak yerine, yasayla yasaklanmamış olan görevleri yüklenmek esnekliğini veren bir "genel yetki" tanınması toplum kalkınması amaçları açısından da uygundur. Mal ve hizmet alanlarında yöneticiler, genellikle daha az başağrıtın ve sorumluluğu üstünden atan bir yaklaşımla, "ihale" yöntemini tercih eden eğilimindedirler. İlişkisi bulunan konularda çok yönlü bir çakışma yapılmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, il ve ilçenin başındaki yöneticilerin çeşitli kamu kuruluşları arasında uyumlu bir çalışma yapılmasını, işbirliğinin sağlanmasını, koordinasyona sokulmasını daha doğrusu bir takım çalışmasını gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Toplum kalkınmasını sınırlayan etmenlerin başında, toprak- insan ilişkilerinin dengesizliği geliyor. Yarma yiyecek ekmeği olmayan bireyin toplumun ortak bir sorununun çözümünde katkısı beklenemez. Kentsel alanlarda, işgücü ve zaman kıtlığı, yerel önderliğin dağınıklığı, yerel "hemşehrilik" bilincinin gelişmemiş oluşu, kentsel toplum kalkınması çalışmaları açısından önemli sınırlıklar gösteriyor. Yerel yönetimlerle gönüllü işbirliğine dayalı olan toplum kalkınması yönetiminin, karşılıklı yardımlaşma ve dayanış-

ma ilkesi . çerçevesinde yerel bütçeye kaynakların harekete geçirilip birleştirilmesi yoluyla başarılı sonuçlar alınabileceği anlaşılmıştır. Halkın toplum kalkınması sürecine katılımını sağlamakta yerel yönetimlerin, il ve ilçedeki kamu kuruluşlarının, kooperatif, vakıf, dernek vb. gönüllü kuruluşlarla işbirliği ve uyum içinde çalışmalarının büyük yararı vardır.

Daha önce değinildiği gibi, il yönetimi iki yönlüdür; öncelikle merkezi yönetimin taşradaki uzantısıdır, öteyandan aynı zamanda bir yerel yönetim birimidir. Ülkemizdeki uygulamada yerel yönetim olarak tüzelkişiliği merkezi kimliğinin içinde kaybolmuştur. İl özel idarelerinin kuruluşu ile ilgili olarak mevzuatımızda özel bir hüküm yoktur. Bir il kurulduğu zaman, özel idare de kendiliğinden kurulmaktadır. İl özel idarelerinin görev alanı, il sınırları ile sınırlıdır. İl özel idareleri bugüne kadar kendi yönetim teşkilatını kuramamıştır. İl özel idareleri; seçimle gelen bir karar organına sahip, özerk bir yerel yönetim birimi olarak kurulmuş olmalarına rağmen teşkilat ve görevler açısından merkezi yönetim organlarıyla tamamen içiçe bulunduğu için, uzun geçmişine rağmen belediyeler gibi halkın benimsediği ve yakından tanıdığı bir yerel yönetim niteliği kazanamamıştır. Yıllarca il özel idarelerinin karar organı olan il genel meclislerine her ilçeden temsilci gönderen halk; bu idareyi tanımamakta, kendisine yakın hissetmemektedir. Zira, görevler devlet görevlerine yardımcı olacak biçimde ve yine devlet görevlileri tarafından yürütülmektedir. Kendisine has yerel görevleri ve yerel teşkilatı olmayan bu yönetim halk tarafından diğer devlet kuruluşlarından farklı görülmemektedir.^

B. İl Özel İdarelerinin Görev ve Yetkileri

İl özel idareleri; varlık sebeplerini Anayasa'dan alan, halen yürürlükte olan esasları gösterilen, seçilmiş organları anayasa doğrultusunda ve seçim kanunlarına göre teşekkül ettirilmiş, hukuki varlıkları tartışma kabul etmeyecek kadar gerçek olan yerel yönetimlerdir. Bu yerel yönetim, faaliyet sahası bakımından merkezi yönetimin ülke üzerindeki teşkilat bölümünün yüzölçümü ile çakışır ve bu toprak parçası üzerinde devletin bir kısım idari görev ve yetkilerini paylaşır. Söz konusu idari faaliyetlerle kamu hizmetleri, o yer halkının müşterek ve genel ihtiyaçlarını karşılar mahiyette olduğu için,, il tüzelkişiliği bir yerel yönetim sayılır. İl özel idaresi kendi halkının bütün 60

60 Halil Nadaroğlu, "İl Özel İdarelerinin Mahalli İdareler İçindeki Yeri ve Önemi", İl Özel İdareleri Başta Olmak Üzere Mahalli İdareler ve Toplum Kalkınması Sempozyumu (Tokat 1987), DPT Yayını, No: 2173, SPB: 417, s. 188-195.

yerel ihtiyaçlarını karşılamaya yetkili değildir. İl özel idarelerine bu konuda verilen görevler önem derecesine göre; ilk olarak merkezi yönetime yardım mahiyetinde görevlerdir.⁶¹ İkincisi; yerel yönetimlere yardım mahiyetinde, özellikle de köy yönetimine, onların yetişemediklerine yardım eden, sonra ise kırsal alan dediğimiz, yani köylerin ve belediyelerin yetki alanlarının dışında kalan alanlara yönelik görevlerdir. Görevlerinin bir kısmı ellerinden alınmış bu yerel yönetimin özerkliği konusunda daha hassas ve hasis davranış ve il özel idaresinin asıl önemli fonksiyonu, o il halkının temsilcisi, yerel hizmetler bakımından gözü, kulağı, gözetim ve denetim aracı olmasıdır. Bu siyasi fonksiyonun yanında il özel idarelerinin yönetim fonksiyonları da bulunmaktadır. Bu fonksiyon yerel ortak ihtiyaçları belediyeler tarafından karşılanan büyükşehirlerimiz dışında daha açık seçik görülmektedir. İl özel idaresinin kurulması hususunda mülki idare kademesi olarak bir ilin kurulmasından farklı özel bir usul yoktur. Yönetimin taşra teşkilatı olarak bir il kurulduğunda, yerel yönetim teşkilatı olarak özel idaresi de fiilen kurulmuş olur. İl özel idaresi 75 inci maddeye göre taşınır ve taşınmaz malları olan ve kanunla belirli ve sınırlı görevlerle mükellef bir tüzelkişiliktir. İl özel idaresinin malları, koruma ve saklama yönünden devlet malı sayılır. Bugün uygulamada özel idarelerin belediye sınırları ve mücavir alan arasındaki kırsal kesim ve yerleşim sahalarında yatırım, altyapı, sağlık ve eğitim amaçlı hizmetler yapma görevi bulunmakta iken, 3360 sayılı Kanunla 1987 yılından itibaren bazı denetim yetkileri de getirilmiştir. Bu denetim yetkilerini üç grupta toplamak mümkündür. Görevleri ile ilgili konularda yasaklayıcı tedbirler ve kararlar olarak bir düzenleme getirmek suretiyle, benzerlerinde ücret tarifelerini düzenlemek ve sınıflarını tespit etmek, bu gibi yerlerde diğer işyerlerinin açılma, kapanma ve dinlenme saatlerini belirlemek, para cezaları ile inşaat ruhsatı ve yapı kullanma izninden alınacak harçların tahsilatı yoluyla, denetim ve bunun uygulanması sırasında da yaptırım yükümlülüğünü yerine getirebilmektedir. Bu üç denetim yolunu yeterli bulmak, hatta uygulamada etkili olduğunu söylemek mümkün değildir. Belediye sınırları dışında il özel idarelerine verilmesi zorunlu hale gelmiş, ayrıca belediye hudutları dışında bir otorite boşluğu yaratmamak, başıboşluğu önlemek ve Devlet düzenini sağlamak açısından da yararlı olacağı düşünülmüştür. İl özel idaresinin görevleri ile ilgili konularda yasaklayıcı tedbirler ve kararlar almak yetkisi, il daimi encümenlerine verilmiştir.⁶²

61 Bahtiyar Yılmaz, a.g.e., s. 86-90.

62 Veysel Atasoy, a.g.e., s. 73-87.

İl genel meclisi ve il daimi encümeninde alman ve usulüne uygun olarak ilan edilen kararlar veya tedbirlere aykırı davranışta bulunanlara, il daimi encümenince para ve işyerini kapatma veya meslek veya sanattan men cezası verilebilmektedir. Cezaya konu eşya gerektiğinde muhafaza altına alınabilmektedir. Uygulanabilecek bir teşkilatlanmaya izin verilmelidir. Belediyelerdeki zabıtaya benzer bir teşkilatlanma olabilmelidir. Belediye alanları dışında uyulacak karar ve tedbirlere ilişkin tesbitler olmadıkça ve bunu uygulayacak ekip ve teşkilatlanma kurulmadıkça, denetim ve yaptırım imkanının da fiilen olması mümkün değildir. Düzenleme ile getirilmek istenen husus, belediye hudutları içindeki belediye yetki ve hizmetler gibi benzeri bir yetkiyi belediye hudutları dışında da, il özel idarelerine vermektir. Zorluk yaratacak iki önemli husus mücavir alanı il özel idaresinin uygulaması içine almıştır. İl özel idaresinin ruhsat vermesi icap eder. Valilik adına merkezi yönetim kuruluşu bayındırlık ve iskan müdürlüklerini yetkili kılmıştır. Araç ve gereç gibi imkanlara sahip olmadıkları gibi denetim de yapamaktadırlar.

Daha önce de değinildiği gibi evvelce il özel idarelerine verilmiş olan birçok görev belki haklı gerekçelerle sonradan başka kuruluşlara devredilmiştir. Ancak bu görevler kuruluş kanunları ile yeni bakanlıklara verilirken il özel idarelerinden alındığına ilişkin bir yasal düzenleme yapılmamıştır. İl özel idarelerinin görevin ifasını artık kendi sorumluluğunda saymaması şeklinde tecelli etmiştir. Yönetimler arasında yargı organlarına intikal eden bir ihtilaf çıkmadığı için içtihat yönünden açıklığa kavuşmamıştır. İl özel idarelerinin sorunlarını ve hali hazırdaki durumlarını incelerken araştırılması gereken bir husus vardır. O da şudur: Aradan geçen bunca yıla bu yönetimler nasıl dayanabilmişlerdir? Yeni yeni Anayasalar yapılmış ancak bu asırlık yönetimlere dokunulmamıştır. 1982 Anayasasının hazırlanışı sırasında getirilen önerilerden birincisi yeni Anayasada yerel yönetimlerin isimleri ile sayılması yerine genel ilkelerinin verilmesi ve bu şekilde Anayasa ile getirilen sınırlı tiplilik prensibinin terkedilmesi benimsenmemiştir. İkinci öneri ise yönetim tiplerinin yine Anayasa tarafından belirlenmesine karşılık, bu defa yeni Anayasa'da il'e yer verilmemesi önerisi de benimsenmemiştir. İl özel idareleri önceden belirlenen ekonomik, sosyal, mali ve idari amaçların belli bir hukuk düzeni içinde gerçekleştirilmesinin yasal güvencesini sağlamak dolayısıyla etkin birer yönetim görüntüsü verememektedirler. Bu yönetimlerden vazgeçmemiz mümkün değildir.^{63 64}

63 DPT, "Mahalli Hizmetlerin Yerinden Karşılanması", Ankara, T.C. Başbakanlık DPI Yayını No: DPT: 2245-ÖİK: 370, 1991, s. 87-93.

64 DPT, a.g.e., s. 88-92.

Neticede İl özel idarelerinin görev ve yetkileri ile toplum kalkınması ve il özel idarelerinin durumu konularını incelemede fayda vardır. Şimdi ise bunlara bakılacaktır.

1. İl Özel İdarelerinin Görev ve Yetkileri

Bilindiği gibi yerel yönetimler bir zorlama ve model geliştirme olarak değil, toplumun gerçek ihtiyacından ve bu ihtiyaçların kendi eliyle yerine getirilmesi isteğinden kaynaklanan bir yönetim tarzıdır. Belediye ve köy yönetimleri, Cumhuriyet dönemi kanunlarında yenilenmiş olmasına rağmen, il özel idaresi yapı ve muhteva bakımından, Osmanlı dönemi izlerini taşır. Merkezi yönetim kuruluşları ile özel idarelerinin görev, yetki ve sorumluluklarını kesin belirleyecek, görev kargaşalığı ve çelişki yaratmayacak bir çerçeve kanunu çıkarılmalıdır. Belediye ve Köy Kanunları da bu çerçeve kanunu ile birlikte ele alınmalı ve uyum sağlanmalıdır. Bu çerçeve kanununda: yerel nitelikte olan öncelikle yerel halkın ihtiyaçlarına cevap veren özel idarelerce yapılması çabukluk, emniyet ve tasarruf sağlayacağı anlaşılan, halk katkısını gerektiren veya halk katkısına açık olan, büyük yatırım projelerinin uygulanmasını ya da özel teknik ve uzmanlık gerektirmeyen görevler yer almalıdır. Özel idarelerin istekli oldukları görevler özel idarelere bırakılmalıdır. Özel idareye kesin olarak verilmiş görevlerin planlanması, yürütümü, özel idare organlarıncı yapılmalıdır. Özel idareye kesin olarak verilmiş görevlerin planlanması, yürütümü, özel idare organlarıncı yapılmalıdır. Özel idarelere görevleri ile orantılı gelir kaynağı sağlanmalı ve özel idare bütçesinden başka kuruluşlara pay verilmemeli, bunun yerine kaynaklar hizmetlere yönlendirilmelidir. Özel idarelerin nitelikli personel istihdam etmelerini sağlayan bir yapıya kavuşturulması için çalışmalar hızlandırılmalıdır. Kuruluş kanunu bakımından en uzun ömürlü olan yerel yönetim birimi il özel idaresidir. İl özel idareleri, kuruluş kanunu bakımından, Osmanlı yönetiminden günümüze kadar gelebilmeyi başarmış tek yerel yönetim olmaktadır. Bilim çevrelerince, zaman zaman sun'î, gereksiz ve hatta Türk yönetimi için "fuzûlî" bir yük oldukları gerekçesiyle eleştirilen ve kaldırılması istenilen il özel idareleri, buna rağmen varlığını devam ettirebiliyorsa, bunun bazı sebepleri olması gerekir. Kanaatımız- ca, il özel idarelerinin yaşamasını sağlayan temel faktör, bu yönetimlerin siyasi yönüdür. Yani onların seçimle belirlenen karar organlarına sahip bulunmasıdır. Ancak bu demokratik özellik, tek başına il özel idarelerinin varlığı için yeterli değildir. Aynı zamanda il özel idarelerinin fonksiyonel hale getirilmesi gerekir.^

65 Bünyamin Günel, a.g.e., s. 181-185.

İl özel idarelerinin en önemli işlevi, demokrasi eğitiminin ve tecrübesinin kazanıldığı ve geliştirildiği mikro parlamentolar olmasıdır. Yerel yönetim denilince, "demokrasi" ve "fonksiyonel etkinlik" olmak üzere iki temel düşünce akla gelir. Yerel yönetimlerde, demokrasi kadar önemli olan diğer bir düşünce de "fonksiyonel etkinlik"tir. Her şeyden önce etkinlik, hizmete tahsis edilen geniş anlamındaki kaynak ile amaç arasında uygunluk şeklinde düşünülebilir. Kararlarda isabet ise, hizmetin yürütülmesinden sonra ortaya çıkan bir durumdur. Yerel yönetim ile merkezi yönetim arasındaki görev bölüşümünde bu iki temel düşüncenin yani "demokrasi" ile "fonksiyonel etkinlik" prensiplerinin birlikte ele alınması gerekir. İl özel idareleri, görevleri bakımından, merkezi yönetim ile belediye ve köyler arasında "aradüzey" niteliğe sahip idari birimlerdir. Belediye ve köy yönetimleri, belirli bir yerleşme alanı içinde faaliyet gösterdikleri halde, il özel idareleri ise, il sınırları içindeki yerleşme birimleri arasında ve bünyesinde hizmet yürütmektedir.^

İl özel idarelerinin yanında, bir başka ara düzey birim olarak "il sistemi" bulunmaktadır. Önceleri merkezi yönetimin yetersiz ve güçsüz durumda olmasından dolayı taşradaki kamu hizmetleri konusunda il özel idarelerine çok sayıda yetki ve görevler verilmiştir. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde, ancak 1950'den sonra, merkezi yönetim kuruluşları, araç, gereç, personel ve örgüt bakımından geliştikleri gibi, mevcut kuruluşlara yeni bazı birimler eklenmek suretiyle bürokratik mekanizma olarak büyümüştür. İl özel idarelerinin görevli bulunduğu alanlara, yasal ve fiili bir şekilde müdahale etmeye başladılar.^7 Günümüzde il özel yönetiminin sınırlı bir ölçüde yerine getirdiği belli başlı görevler; bayındırlık, eğitim ve öğretim, tarım, sağlık ve sosyal yardım, ekonomi ve ticaret alanlarında kamu hizmetlerini yerine getirmektedir. İl özel yönetimine verilmiş olan görevler günümüzde bu kuruluşların olanaklarını aşmıştır. Bu nedenle, il özel yönetimi, il ölçeğinde genel yönetimce yürütülen çalışmalara gücü oranında -sınırlı- bir katkıda bulunmakla yetinen bir kuruluştur.^ Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki hizmet bölüşmesi ve bunun gereği olan mali uyuşma bir bütün olarak esasa bağlanamamıştır. Kamu hizmetlerinin genel idareye geçmesi il özel idarelerinin ekonomik ve ticari nitelikte hizmetlere yönelmiştir. Devletin elinde bulunan sınai ve ticari nitelikteki tesis ve işletmeleri özelleştirmeyi planlarken il özel idarelerinin mermer, deri, tuz, mobilya, mantar, porselen, tuğla, kiremit ve 66 67 68

66 Bilal Eryılmaz, a.g.e., s. 70-78.

67 Bilal Eryılmaz, a.g.e., s. 68-72.

68 Muzaffer Sencer, "Son Düzenlemelere Göre Türkiye'de Taşra Yönetimi ve Yerel Yönetimler," Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 118, Sayı 1, Mart 1985, s. 24-45.

kireç fabrikaları gibi sınai ve ticari nitelikte tesis kurmaya yönelmelerinin sağlıklı bir yöneliş olup olmadığı tartışılacak bir konudur. Şu gerçeği de gözden ırak tutmamak gerekir. Mülki amirlerinin öncülüğü ile kurulan bu tür sınai ve ticari nitelikteki fabrika ve işletmelerden ekonomik güç olarak ayakta kalabilenler sınırlıdır. Bunlar planlayan ve gerçekleştiren amirin varlığı ile ayakta durmakta, onun ayrılmasıyla borç ödeme güçlükleriyle sarsılan bu müesseselerin devri ve tasfiyesi zorunluluğu ile karşılaşmaktadırlar. Bu bakımdan il özel idarelerinin sınai ve ticari nitelikteki tesisler yerine sosyal hizmete ağırlık veren bir uygulama yürütmeleri daha isabetli olacaktır.⁶⁹ İl özel idaresi, hem kırsal hem de kentsel alanları içeren ve il sınırları içinde etkinlik gösteren bölgesel bir yerel yönetim birimidir. İl özel idaresine kanunla verilen görevler, sonradan çıkarılan kanunlarla merkezi kuruluşlar arasında dağıtılmıştır. Türkiye'de ve uluslararası platformda tartışılan en önemli konulardan biri, merkezi otorite ile yerel yönetimler arasında görev ve kaynak bölüşümüdür. Demokrasinin beşiği olarak "yerel yönetim demokrasisi" devlet adamlarının yerel yönetim kadrolarından yetiştiği bilinmektedir. Büyük bir nüfus artışı, hızlı kentleşme ve sanayileşme, ulaşım ve iletişim araçlarının gelişmesi, teknolojik ilerleme, Türk vatandaşının ekonomide, kültürde bilinçlenmesi Türk yerel yönetimlerini yeni bir düzene ve çalışmaya zorlamaktadır. Yerel yönetimler artık daha çok demokratik, katılımcı, üretici, kaynak yaratıcı ve yönlendirici olmak zorundadır.⁷¹⁷

2. Toplum Kalkınması ve İl Özel İdareleri

Yerel yönetimler aslında halkın en yakınında, onun günlük yaşantısıyla ilgili sorunlarına çözüm arayan, yerel halkın oylarıyla kurulan kamu tüzel kişileridir. Daha önce de değinildiği gibi il özel idaresi adında bir yerel yönetim biriminin varlığından halkın çok büyük bir kısmının haberdar olmadığını söylemek pek de abartma olmayacaktır. İl özel yönetimlerine kanunla verilen görevlerin büyük bir bölümü sonradan çıkan çeşitli kanunlarla, merkezi yönetim kuruluşlarına verilmiş, ancak bu görevler özel yönetimin sorumluluğundan da alınmıştır. Tüm mali kaynaklar bu yönetimlere aktarılmış ve kaynakları kurutulan il özel idarelerinin bu hizmetler için harcama yapma olanağı kalmamıştır.^{69 70 71} Özel idarelerin sorumlu olduğu hizmetler, merkezi yönetimin taşra kuruluşları eliyle yürütülmektedir.

69 Osman Meriç, a.g.e., s. 3-7.

70 Turgut Kılıçer, a.g.e., s. 30-35.

71 M. Kemal Öktem, "Türkiye'de Yerel Yönelimlerin Gelişimi", Türk İdare Dergisi, Mart 1988, Sayı: 378, s. 271-309.

Programların hazırlanmasında bütçedeki mali olanakların gözönünde tutulması gerekmektedir. İl özel idarelerinde programların, bütçelerin kabulü ile belirdiği söylenebilir. İl özel idaresi, ilin yerel ve ortak ihtiyaçlarını, olanaklarına göre hazırlayacağı yıllık programlarla karşılayacaktır. Yıllık programlar, devletin beş yıllık kalkınma planlarında öngörülen ilke ve hedeflere uygun olacaktır. İl genel meclisinin mayıs ayı toplantısından önce valiliklerce il planlama ve koordinasyon müdürlüklerinin destek ve yardımı ile il özel idare müdürlükleri vasıtası ile bakanlıklar, bölge ve il kuruluşları ve kaymakamlardan program tekliflerinin toplanması ve bu kuruluşlarla koordinasyon sağlamak suretiyle program taslakları "İl Koordinasyon Kurulu"nda görüşüldükten sonra il daimi encümeninin incelenmesine sunulacaktır. İl daimi encümeni'nin incelenmesinden sonra da il özel idaresinin gelecek yıla ait programı, il genel meclisinde görüşülecektir.²²

Bilindiği gibi yerel yönetim birimi olan il özel idaresi ile merkezi yönetim kuruluşu olan İl'i (Vilayet'i) birbirinden açık ve seçik olarak ayırmak mümkün değildir. Toplum kalkınması veya ekonomik ve sosyal alanda kalkınma ancak insanın kalkınması ile mümkün olabilir. Teknolojik gelişmeye uygun bir takım araç ve gereçlerin kullanılması bile o toplumdaki insanların eğitilmiş olmaları ile mümkündür.²²

Türkiye'de il özel yönetimi, bölge özellikleri olan bir yerel yönetim birimidir. Yani doğal bir topluluğun örgütlenmesi olmayıp, coğrafi bir mekan üzerinde ortaya çıkmıştır. Merkezi bir hükümet altında birleşmeyen bir topluma birleşme noktası vermek lazımdır. Merkezin yetkisini artırmak, merkezin yetkilerini ülkenin en ücra köşelerine kadar iletebilmek için mekan üzerinde bölümlenmeler yapılmaktadır. Merkezi yönetimin yerleri bölerek otoriteyi sağlamaya çalışması ilginçtir. Napolyon, merkezi gücü iyice yerleştirir. Merkezin dar çerçeve içerisindeki yerel çıkarların yerel halkı bira- rada tutması yoluyla bağlaması ve halkın da bu dar çerçevede örgütlenmesi uygulamada kabul görmüştür. İl sisteminin ortaya çıkması ve il özel yönetimini kurmanın amacıyla demokratik, özerk bir yönetim kurmak düşüncesi yoktur. Özel amaç merkezleşmeyi sağlamaktır. Merkeziyetçi bir yönetimin kuvvetlenmesi zaten İttihat ve Terakki'nin de temel görüşüdür. Türkiye'de yeniden merkeziyetçiliğin güçlenmesi gündeme gelince gözler 72 73

72 Tayfur Özşen, "Yerel Yönetimler Planlaması", Mülki ve Mahalli İdareler Düzeyinde Planlama, Ankara, İçişleri Bakanlığı/Genel Yayın No: 431, APK Yayın No: 25, 1988, s. 365- 425.

73 Kurthan Fişek, "Türkiye'de Mülki İdare Amirliği", Ankara, Türk İdareciler Derneği Bilimsel Araştırma Dizisi, 1976, s. 263-278.

tekrar bu sisteme yani il sistemine çevriliyor.⁷⁴ Bu temel yasa, hemen hemen Fransa sisteminin il sistemine geçişte merkezîyetçiliğin kuvvetlenmesi için öngörülen herşeyi içinde barındırmaktadır. Burada önemli olan merkezin gücünü hakim kılmaktır. En ücra yere kadar merkezin temsilcisi vasıtasıyla işler yürütülür. Çünkü dikkatle incelendiğinde il özel idaresine görev diye verilen her şey hemen hemen bir devletin, bir merkezi yönetimin yapması gereken işlerin aynısıdır. Yani merkezi yönetim işiyle, yerel yönetim işi arasında ayırım yapılmamıştır. Çünkü burada amaç özerk bir yapı oluşturmak değildir. Asıl amaç halkın da görüşlerini almak ve merkezin denetiminde bunları bir vesile ile yürütmektir. Çünkü ekonomide kalkınma, demokratikleşmeyle bir ölçüde içten bağlıdır. Toplumda yapılan bir ekonomik sosyal kalkınma ve değişme sürecinin demokratikleşmeyi de beraberinde getirdiğini söylemek mümkündür. Vali aynı zamanda bunun da başıdır. Burda çok somut olarak valinin denetimi olmasın dersek, Türkiye'de acaba il özel yönetimleri düzelir mi? Sorun vali midir? Valiyi il özel yönetiminin başından alsak bunlar demokratik bir kuruluş olarak toplumda ne işlevler yerine getirir? Tartışmaya değer. Burada, fazla birşey değişmeyecektir. İl özel yönetimlerinin gelirleri çok azdır. 25 yıllık süreç içerisinde gelirleri artmıyor.⁷⁵ Valiyi kaldırsak bunlar, özerk yerel yönetim birimi olarak işlevlerini sürdüremezler. Yetkilerini artırsak da yine istediğimiz hizmeti veremezler. Çünkü birşeyi unutmamak lazımdır. Değişen kuramların sosyal ekonomik şartlara uymadığı, hizmetlerin modernizasyonu olmadığı, neyin nasıl yönetileceği bilinmediği takdirde bunlar başarısız kalacaklardır. Fransa bunları kurduktan sonra uzun bir süreç yaşamıştır. Toplumdaki ekonomik ve sosyal gelişmelere göre Fransa kendi yönetim bölümlenmesini yeniden yapmıştır. Biz vilayeti bir kere aldık adımı değiştirdik il oldu. Dünyanın içine girdiği, ekonomik ve teknolojik gelişmeye de uygun hizmetlerin ortaya çıktığı ve yönetimin buna uygun olarak örgütlenmesi gerektiği bir süreci Türkiye kaçırdı. Çünkü Fransa bir süre sonra il sisteminin çok rasyonel olmadığını anlamış, illerin üstünde bölge valilikleri kurmuştur. Türkiye'de gelişen teknoloji ve ekonomi bölge örgütlenmesini gerektirdi. Neticede her bakanlığın kendi dilediği gibi bir bölge örgütlenmesi ortaya çıktı. Tabii buna göre kurulan yerel yönetim birimi temelsiz kaldı. Neyi niçin yapacak, kim için yapacak belli değildir. Merkezin bunu denetlemesi de mümkün olmayacaktır. Dikkat edecek olursanız bu sadece kurumu bizim toplumsal

74 Can Hamamcı, "Kalkınma ve Demokratikleşme Sürecinde İl Özel Yönetimlerinin Yeri", İl Özel İdareleri Başta Olmak Üzere Mahalli İdareler ve Toplum Kalkınması Sempozyumu (Tokat 1987), Ankara DPT Yayın No: 2173, SPB: 417, s. 138-140.

75 Can Hamamcı, a.g.e., s. 140-143.

gelişmelere uyduramamızdan kaynaklanmaktadır. Yoksa biz de bu ekonomik ve teknolojik gelişmeye karşıt olarak bölge valilikleri kursaydık durum çok daha başka olurdu. Türkiye'deki kalkınma birimleri küçülmüştür. Halbuki kaynakları kıt olan bir ülkenin kalkınma sorunlarını böyle küçülterek değil, fakat onları belli yerlerde toplayarak çözmek mümkün olur. Türkiye'nin bölge valiliğine geçememiş olması da bu yerel yönetim birimlerinin yerine getirmesi gereken işlevlerinde biraz kısır kalmasına neden olmuştur.^

İl özel idareleri, merkeziyetçi yapının izlerini de sürekli olarak üzerinde taşımıştır. Kent hayatını ve hizmetlerini tanzim eden belediyeler ve sorunları ön plana çıkmış, il özel idareleri ise ikinci planda özellikle eğitim alanında etkinliklerini sürdürmüşler ve rant tesislerini yapma yoluna gitmişlerdir. İl Özel İdareleri valilerin güçlü ve etkin olmalarına bağımlı olarak gündeme gelebilmektedirler. Özel idareler kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde merkezi yönetimin yanında devletin bir parçası olarak bir aracı birimdir. Kanunlarla verilmiş görevler, bizatihi Devletin kendisine ait görevleri ve fonksiyonları kadar geniş bir yer tutmaktadır. Görevlerin çoğu, bütünüyle merkezi yönetimce, bazıları özel idarece, bazıları ise ikili sistemle yani özel idare ve çeşitli bakanlıklarla yürütülmektedir. Görevlerin azalmasında temel sorun, merkezi idare kuruluşlarının artması, bunun yanında özel yönetimlerin gelir kaynaklarının ve yetkilerinin kısıtlanmasından doğmuştur.^

Bütün bunlardan sonra il özel idarelerinin yasa ile kendisine verilmiş çok sayıdaki görev ve yetkilerin yanında yeni bir konuma gelmesi gerektiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Serbest pazar ekonomisinin uygulandığı günümüz dünyasında elbetteki devlet ekonomiden sıyrılacaktır. Ancak, ekonomik ve sosyal açıdan gelişmesini henüz tamamlayamayan bölgelerde il özel idarelerinin devreye girmesi ve devletin buralarda belli bir müddet daha rol oynaması kaçınılmaz olmaktadır. Bu rolü üstlenmeye en yakın kurum ise yine il özel idareleri olmaktadır. İl özel idarelerine yeni fonksiyonlar verilirken bu konular da dikkate alınmalıdır.

C. İl Özel İdareleri ve Belediyeler

Kırsal alan, esas itibarıyla belde sınırları dışındaki alanları ve köyleri kapsamakta ise de, ilçe belediyeleri de, yönetsel sorunları ve ihtiyaçları itibarıyla kırsal alandan farklı bulunmamaktadır. İlçe merkezinde kurulmuş belediye- 76 77

76 Mustafa Tamer, "Bölge Valiliği", Erzurum, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi

Basımevi, 1992, s. 120-155.

77 Beşir Atalay, Güngör Erdumlu, İsmail Karaman, a.g.e., s. 53-57.

ler, kentsel belediye grubuna dahil edilecektir. İl özel idareleri, merkezi yönetimi ile tam bir iççelik göstermektedir. Görevleri belirgin değildir. Bunların önemli bir kısmını aynı zamanda merkezi yönetim kuruluşları yapmaktadır. Merkezi yönetimin il kuruluşları, aynı zamanda il özel idaresinin de yürütme organı durumundadır. İl genel meclisinin yetkileri, yönetim ve hizmetler üzerinde etkinlik gösterecek derecede değildir. Uygulamada küçük yerleşim yerlerinde, tüm kentsel hizmetleri yerine getirecek bir belediye organizasyonu kurmak, fevkalade pahalı olmaktadır. Temel sorun olarak gözükür nüfus boyutunun kasabalarda da rasyonel, ekonomik ve verimli bir hizmet üretimi için uygun olmadığını söyleyebiliriz. Sorun, köylerimizde de, kasaba belediyelerimizin sorunlarına benzer niteliktedir. Birbirinden kilometrelerce uzaklıktaki bu yerleşim birimlerinin ortak yerel sorunları vardır. Bu sorunları çözmek için 36.000 köye gerekli teşkilatı kurmak, uygun personel bulmak ve bunun için gerekli mali gücü sağlamak mümkün gözükmemektedir. Hele köylerimizin üçte birinin 300'den az, yarısının 400'den az ve üçte ikisinin 500'den az nüfuslu olduğu düşünülürse, herbirisi için gerekli çok çeşitli hizmetleri uygulayacak bir teşkilat yapısı ve mali güç düşünülmesi, gerçekçi olmayacaktır.⁷⁸ Kırsal alanda mevcut yerel yönetimlerden il özel idaresi görevleri, teşkilatı, personeli ve mali gücü ile tam demokratik yerel yönetim haline getirilmediği, köyler ve belediyelerde nüfus boyutu itibarıyla rasyonel, verimli ve ekonomik hizmet üretimine elverişli ölçekte bulunmadığı için, orta ve büyük belediyeler dışında yaşayan en az 25 milyon insanın yerel ortak ihtiyaçları ya hiç karşılanamamakta, ya da hizmetler çok yetersiz kalmaktadır.^{78 79}

Bugüne kadarki genel eğilim, 2-3 bin nüfuslu köyleri, gittikçe artan sayıda belediye yapmak, onları tüm organlarıyla tam bir demokratik yapıya kavuşturmak şeklinde gelişmektedir. Küçük yerleşim yerlerinde yaşayanların, yukarıda sayılan yerel nitelikli ortak ihtiyaçlarının karşılanmasında, köy ve küçük belediye yönetimlerinin başarılı olmaması karşısında akla gelen çare şudur: Ekonomik ve verimli olmayan az nüfuslu yerel yönetim tiplerini bırakmak ve daha büyük alan ve nüfus boyutunda kurulacak teşkilattan daha fazla verim sağlanabilecek, daha birleşik ve toplu bir mali güçle ekonomik hizmet üretecek, yeni bir yerel yönetim tipi yaratmak gereklidir.

Ülkemizde belediye yönetimlerinin bulunduğu yerlerde yer alan, yalnızca

78 DPT Mahalli İdareler, a.g.e., s. 124-126.

79 Metin Kazancı, "Belediye İşlevlerine Nicel Bir Yaklaşım", Ankara, Türk İdareciler Derneği Bilimsel Araştırma Dizini, 1976, s. 110-180.

iyi hal kağıdı, ikametgah ilmühberi veren, seçmen kütüklerini askıya çıkarmak ve benzeri bazı merkezi yönetim görevlerini yapan, fakat ne işe yaradığı, gerek vatandaşlar, gerekse yöneticiler tarafından pek anlaşılmayan mahalle muhtarlıkları ile mahalle yönetimini irdelemek lazımdır: Bugün mahalle muhtarlıkları, tüzelkişiliğe sahip bulunmamaktadır. Sorumluluk ve hizmetler açısından mülki idareye bağlıdırlar. Bu bağlılığı, bir nevi hiyerarşik bağlılık olarak nitelendirmek mümkündür. Yerel yönetimde görülen vesayet bağlılığı, burada söz konusu değildir. Bunun sonucu olarak, mahalle muhtarlıkları ile ihtiyar heyetleri, merkezi yönetimin bir vasıtası, bir memuru olarak görülmektedir. Mahalle muhtarlıklarının yerine getirdikleri, görevlerin bir kısmı merkezi yönetimin, bir kısmı ise yerel yönetimlerin asıl görevleri arasında yer almaktadır. Bu bakımdan zaman içinde bu yerel yönetim kuruluşu bir erozyona uğramıştır. Büyüyen ve gelişen şehirlerde yerel yönetimlerin daha az parayla daha etkili, yani daha ekonomik ve verimli olabilmesi için, çok küçük boyutlu hizmet alanlarının bırakıldığı, nüfus ve alan itibarıyla daha büyük boyutta yeni yerel yönetim tipleri yaratıldığı, birçok dış ülke uygulamalarında görülmektedir. Türkiye’de de bu yönde gelişmelerin olması ve mahalle muhtarlıklarının kaldırılması gereklidir.^

Uygulamada halkın günlük yaşantısı ile ilgili olan kamu görevlerinin yerel yönetimler eliyle yürütülmesi, halkın denetim ve etkinliğini sağlamak bakımından yararlı bir yol olarak görülmektedir. Güçlü demokratik yerel yönetim kurumunu oluşturmakla kuşkusuz yerel demokrasinin tümünden aksaksız işleyivereceğini de sanmak, elbette yanıltıcı olur. Demokrasinin öteki bilinen kurum ve ilkelerinin de geçerliliği sağlanmadıkça, salt güçlü yerel yönetim kurumunun kurulması, elbette yeterli olmayacaktır.^1 Demokrasi, yukarıdan aşağıya çabalarla öğretilmeyen ama halkın kendi kendine uygulayarak, deneme-hata yapma yolu ile öğrenebildikleri bir yaşam biçimidir. Yerel yönetimlerin siyasal etkiler altında yerel kaynakları savurganlıkla harcamaları ihtimali nedeni ile sürekli vesayet altında tutulmaları gerektiğine ilişkin görüş gerçek anlamda demokratik yerel yönetim kurumu, yerel kaynakların akılcı ve özenle kullanılması açısından, merkez bürokratlarının egemen göründükleri, ama yukarıda da açıklandığı gibi, politikacıların sorumsuzca etkili oldukları bir sistemden çok daha geçerli bir kurumdur. Toplulukların zamanla kendi kaynaklarını bilinçle il sistemi içinde, kimi bu sistemin dışında kalmış tüm birimler, ilgelerine göre il, ilçe ve belediye birim- 80 81

80 DPT Mahalli İdareler, a.g.e., s. 128-140.

81 Selçuk Yalçındağ, a.g.e., s. 13-16.

lerine bağlanarak, bu birimlerin meclislerinin ve yöneticilerinin denetimine verilecekleri için, özellikle il sisteminde günümüzde vali ve kaymakamların yetkileri bakımından ortaya çıkmış olan sorunlar kesin çözüme bağlanacak, yerel düzeyde tüm kamu kuruluşları bugünkü gibi dağılmış, eşgüdümünden yoksun bir ortamdan değil, bir yöneticinin ve yakınındaki bir meclisin denetimi ve gözetimi altında, çok daha etkili ve verimli işlev yapma durumuna geçeceklerdir. Yerel hizmetlerin merkezden planlanmasının yarattığı sorunlar ortadan kalkacak, etkili bir planlama ve programlamaya konu yapılabilecek karar vermede, uygulamada kırtasiyecilik, gecikme, duyarsızlık gibi yönetsel etkinliği ve verimliliği yerel yönetimlerle merkezi yönetimin gereken durumlarda belli görevler için karşılıklı yetki devrine başvurmalarını ve merkezin yerel yönetimlere çok çeşitli alanlarda yardım etmesi konularını içeriyor.

Aralarında yapısal ilişkiler öngörülen yerel yönetim birimleri arasında, bir tür üst birim niteliğinde olan, il yerel yönetimine koordine yetkisinin tanınması, ayrıca yerel yönetimler planlaması ile bölge planlama çalışmaları arasında da uyum sağlanması düşünülmelidir. Olayı mahallinde canlı olarak saptama olanağına sahip olan yerel yönetimler, yetersiz kaynaklarla sembolik hale gelmişlerdir. Kalkınma ve gelişme memura ihale edilmiştir. Halbuki kalkınma millet işidir. Millete rağmen, millet için prensibi, ancak oligarşilerde geçerlidir. Hiyerarşik bağla bağlı taşradaki genel ve katma bütçeli bütün birimler bu yerel meclislere irtibatlı hale getirilmelidir. Vatandaşın işin sahibi yaparak Devlet-millet kaynaşması sağlanmalıdır. ^3

Uygulamada il özel idareleri ile belediyeler arasında bir ayrılık değil, beraberlik ve birbirlerini tamamlama sözkonusudur. Birinin bittiği yerde öbürü başlamaktadır. Belediyeler bilindiği gibi şehir merkezlerini kendilerine alan olarak seçmişken, il özel idareleri kentlerde de faaliyet göstermekle beraber esas itibarıyla kırsal alana yönelik olarak çalışmaktadırlar. Burada her iki yerel yönetim biriminin yetki ve görev yönleriyle ve kaynakların verimli kullanılması yönüyle karşılaştırmaları yapılacaktır.

1. Yetki ve Görevleri Yönüyle İl Özel İdareleri ve Belediyeler

Belediyeler ile il özel idarelerinin görev ve yetkilerinin karşılaştırılması yapıldığında değişik bir kompozisyon ortaya çıkmaktadır. Kendilerine verilen görev ve yetkilerin kullanılmasında belediyeler daha etkin vaziyette iken,

82 Selçuk Yalçındağ, a.g.e., s. 16-20.

83 Selçuk Yalçındağ, a.g.e., s. 20-22.

il özel idareleri bu kadar faal bulunmamaktadır. Bilindiği gibi 20 nci yüzyıl, bir değişik ifade ile, büyükşehirler çağıdır. Sanayileşme ile beraber nüfusun büyükşehirlerde başka bir deyişle metropoliten alanlarda yaşamasıyla diğer sorunların yanında, yönetim sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Yerel yönetim birimlerinin teknik ve finansal imkanları ile yapamadıkları bazı hizmetler "özel amaçlı" teşkilatlar kurmayı gerektirmektedir. Çok amaçlı kamu hizmetleri metropoliten alanlarda kurulan yönetim şekilleri "tek kademeli" veya "çift kademeli" olarak yetkilerin bir otoritede toplanması veya iki otorite tarafından yapılması biçimlerinde gerçekleşmektedir.⁴ Tek kademeli yönetimde, yönetim bütün bölgeyi etkiler. Birleşme, şehir çevresindeki yerleşme alanlarının hukuken ve sosyal yönlerden merkezi şehir sınırları içine alınması ile gerçekleşir. Bu durumda yeniden bir yerel yönetim biriminin kurulmasına gerek kalmaz. Bir diğer tek kademeli yönetim şekli olan yerel yönetimin fiziki hizmet sınırlarını genişletmesinde, yerel otorite, şehrin belediye sınırları dışındaki yerleşme alanlarına da hizmet götürerek, uygulamada bütün bölgeyi kapsayan metropoliten yönetimin kurulmasına yol açar. Çift kademeli yönetim yaklaşımında, metropoliten yönetim; bölgede var olan, daha küçük yerel yönetimler üzerinde görev yapar. Ancak, belirli kamu hizmetlerinin yürütülmesi sorumluluğunun, kademeler arasında ortaklaşa bulunduğu bir yönetim şeklindedir. Çift kademeli metropoliten yönetim, uygulamada "yerel yönetim" birlikleri ve "metropoliten" alan federasyonları yollarıyla yerel birimler, genellikle isteğe bağlı olarak bir araya gelerek bazı hizmetleri görürler. Kamu görevleriyle yetkiler birlikleri oluşturan birimlerle, metropoliten alan federasyonları yollarıyla yerel birimler, genellikle isteğe bağlı olarak bir araya gelerek bazı hizmetleri görürler.⁵

Yörelere göre nisbeten daha yeterli olduğu şehirlerde, özellikle büyük- şehirlerde doğru kayması; şehirli nüfusun, ülke nüfus artışından daha hızlı artması sonucunu doğurmuştur. Ülkemizde şehirleşme oram da artmaktadır. Kırdan şehre göç ve nüfusun süratle artması, şehirleşmeye metropolleşme boyutunu da eklemiştir. Şehirleşme sonucunda, özellikle de metropoliten alanlar ve hızla büyüyen şehirlerde yoğunlaşan darboğazlar, geliştirmekte olan her ülkede ciddi çözümler bekleyen önemli sorun alanları oluşturmaktadır.

Şehirleşme, yaşama biçiminde ve sosyal yapıda değişme demektir. Ekonomik yapısının, tarım yapısından endüstriyel yapıya doğru kaymasıyla birlikte şehirleşme de artmaktadır. Bugün büyükşehirlerin karşılaştıkları

84 DPT Mahalli İdareler, a.g.e., s. 92-95.

85 DPT Mahalli İdareler, a.g.e., s. 97-103.

darboğazları kontrolsüz ve plansız gelişme, teşkilatlanmadaki eksiklikler, nüfus artışı, altyapı sorunları su, enerji, kanalizasyon, ulaşım ve trafik, istihdam sorunları, konut ve arsa sorunları ve çevre sorunları gibi konuları vermektedir. Metropolitan alanda ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunların klasik yerel yönetim kurumu olan belediyelerle karşılanması, çıkan müşterek hizmetlerin görülmesi için belediyeler üstü bir yönetim kurulması imkanlarını metropolitan alan içerisinde yer alan yerel yönetim birimleri kendi aralarında teşkilatlanacak, bu alanda karşılaşılan yerel ve müşterek sorunlara birlikte çözüm bulacaklardır. Bu birliklerin görev ve yetki alanlarının sınırlarının kesin hatları ile tespit edilebilmesi, bu yönetime sürekli ve yeterli mali imkan sağlanması ve ancak bu birliklerin kanunla kurulmasıyla sağlanabilir. Karakteristik uygulama ise, bazı yerel hizmetlere ait görev ve yetkilerin merkezi kuruluşlara devredilmesidir. Bugüne kadar elektrik enerjisi dağıtımı belediyeler eli ile yürütülürken, bu hak belediyelerden alınarak Türkiye Elektrik Kurumu'na devredilmiştir.⁸⁶

Belediye, kent ve kasabaların (beldenin) ve burada olanların yerel nitelikli ortak ve medeni gereksinmelerini düzenleyip karşılamakla görevli bir tüzel kişiliktir.⁸⁷ Belediye örgütü, nüfusu ikibini aşan yerlerle nüfuslarına bakılmaksızın il ve ilçe merkezlerinde kurulur. Belediyeler için yasanın öngördüğü görevler çok geniş kapsamlıdır. Kimi belediyeler için zorunlu olduğu gibi, bir bölümü de isteğe bağlıdır. Ölçü belediye bütçesidir ve tüm belediyelerin sözkonusu hizmetlerle yükümlü olduğu kuşkusuzdur. Belediye tüzelkişiliğinin organları, "belediye başkanı", "belediye meclisi" ve belediye encümenidir. Başkan, belediyenin temsilcisi ve yürütme organı olduğu kadar, genel yönetimin bir organıdır. Genel yönetime ilişkin yasaları öteki mevzuat ve emirleri yapıp dururma göreviyle o yerin en yüksek mülki amirine de bağlıdır.

Böylece kırsal alandan büyükşehirlere doğru bir göç dalgasının şehirlerin önemini artırırken köy ve kasabaları göreceli olarak geri plana itmektedir. Bu durum karşısında kırsal alana hizmet sunacak yönetim birimlerinin ihmal edilmesi mi gerekecektir? Bunun olumlu olarak düşünülmesi mümkün değildir. Kırsal alanda yaşayan insanların da her türlü hakka diğer-insanlarla eşit olarak sahip olduğu düşüncesinden hareketle onlara da gereken önem verilecek ve il özel idareleri de belediyeler kadar olmasa da onlara yakın yetki ve görevlere sahip olacaktır.

86 Ahmet Başşoy "Mahalli İdare Birimi Olarak İl Özel İdareleri", Türk İdare Dergisi, Ağustos

1976, Sayı: 356, s. 66-71.

87 Muzaffer Sencer, a.g.e., s. 30-32.

2. Kaynakların Verimli Kullanılmasında İl Özel İdaresi ve Belediyeler

Kaynakların rasyonel kullanımı açısından belediyeler ile il özel idareleri arasında objektif bir karşılaştırma bugüne kadar sağlıklı şekilde yapılmamıştır. Görevlerin etkin ve verimli yürütülmesi yönünden belediyelerin il özel idarelerine göre daha aktif olacağı söylenebilecektir. Diğer yandan, küçük belediyelerin sorunlarının temelinde mali yetersizlik yatmaktadır. Küçük belediyelerin temel sorunlarının, mali güçsüzlükten kaynaklandığını söylemekle birlikte aslında temel sorun nüfus azlığıdır. Bir kasabanın tüm beldesel hizmetleri için yeterli bir örgüt kurulması, mali güç sağlansa bile ekonomik olmaz. Belediyelerin çok yönlü hizmetleri için gerekli ihtisası yapmış çeşitli uzman personele ihtiyaç vardır. Küçük bir belediye ne bu kadar uzman personeli bulabilir ne de istihdam edebilir. Hizmet götürülmesi gereken nüfusu, mali gücü ve personel durumu karşısında bulunduğu görev ve hizmetlerin sayısı ise daha çoktur.⁸⁸

D. İl Özel İdaresi ve Köyler

Köyler ile il özel idareleri arasında organik bir bağ bulunmaktadır. Her ne kadar ayrı ayrı yerel yönetim birimi olsalar da aslında bu yerel yönetimler içiçe girmiş ve bütünleşmişlerdir. Adeta bir alt-üst ilişkisi doğmuş ve il özel idareleri köylerin bir üst yönetimi halini almıştır. Köylere ait yatırımların büyük ölçüde buradan programlanması ve gerçekleşmesi buna örnektir. Her iki yönetim birimi arasında böylesine sıkı bir ilişkinin varlığı bu iki yerel yönetim biçiminin birbirine benzer ve bütünleyici olduğunun kanıtıdır. İl özel idarelerine verilen görev ve yetkilerin çoğu köye yönelik hizmetlerin yerine getirilmesinde kullanılmaktadır. Köy Kanununda mevcut boşluklar bir ölçüde il özel idareleri vasıtasıyla doldurulmaktadır. İl özel idareleri ve köylerin arasındaki ilişkilerin incelenmesi özel önem arz etmektedir.

Bugün Fransa'da köy ve belediye ayrımı yoktur. Gerek kırsal kesimde gerek şehirde yerel topluluklar aynı kanuna tabidir. Köy yönetimi giderek güç- süzleşmiş ortak yerel hizmetleri sadece imece yoluyla, başka bir deyişle insanları zorunlu çalıştırarak çözmeye çalışmaktan başka çaresi kalmamıştır. Fransa, İtalya ve İspanya gibi ülkelerde çok köklü reformlar yapılmasına rağmen belediye sayılarında fazla bir değişiklik gözlenmemektedir. Kırsal

88 Halil Nadaroğlu, "Mahalli İdareler Felsefesi, Ekonomisi Uygulaması", İstanbul, Servet Matbaası, 1978, s. 23-27.

kesimde yerleşmiş toplulukların yönetim sorunlarını karşılayacak çözümlere öncelikle ihtiyaç vardır. Bu amaçla Köy Kanunu ya tamamen kaldırılmalı, köyler belli kriterlerle Belediye Kanunu kapsamına alınmalı, ya da süratle yeni bir Köy Kanunu hazırlanarak belediyelere paralel olarak; köylerimizde, mali kaynaklarla desteklenen bir modern yerel yönetim kurulmalıdır. Özellikle üç kademeli bir yönetim anlayışına sahip olan bugünkü sistem, ileride büyük sıkıntılar yaratabilecek problemlerini çözmekte yeterli olduğunu söyleyebilmemiz çok zordur.⁸⁹

Bugünkü yerel yönetim sistemimizde köy kaynağını Anayasa'dan alan ve 442 sayılı Kanunla kuruluşu, organları, görevleri ve yetkileri kanuni esaslara bağlanmış olan tüzelkişiliği haiz bir birimdir. Adet itibarıyla diğer yerel yönetim birimlerinden çok daha fazladır. Nüfusumuzun çoğunluğunun kalkınmasından sorumlu olan teşkilatı, yani köy muhtarlığını iyi tanımak mecburiyeti vardır. Köy yönetiminin başı olan muhtar ayrıca bir takım Devlet işlerinden de sorumlu tutulmuştur. Köy kalkınmasında ve nüfusumuzun büyük çoğunluğunun köylerde yaşaması dolayısıyla da denilebilir ki ülkenin kalkınmasında köy muhtarları vazifeli ve sorumlu tutulmuşlardır. Köye verilen görevler, ne teşkilat itibarıyla ne köylerin mali gücüyle ve hatta ne de köyün genel kültür seviyesiyle altından kalkılacak çapta işler değildir. Köy yönetimine verilecek görevler çok yerel bir kaç ana konuya inhisar ettirilirse hiç olmazsa bu hizmetlerin yapılması sağlanmış olur. Köyün gerçeklerine uymayan yüzlerce maddelik idealist bir Köy Kanununu yapmaktan vazgeçip, köy yönetimine gerçekçi bir açıdan bakarak, köyün kültürüyle, teşkilatıyla ve parasıyla yapabileceği kadar görev yüklenmelidir.⁹⁰ Köy yönetimine altından kalkamayacağı hizmetlerin tevdi edilmemesi, köy meclisine ve muhtara köyün bugünkü teşkilatı, parası ve kültürleriyle yapabileceği kadar görev verilmesi gerekir. Bugün hizmetler zaten yapılmamaktadır. Köy yönetimine devlet yardımı yapılmasının faydalı bir sonuç vermeyeceği açıktır. Bugün belediye hudutları dışında kalan bölgeler için hizmet yapmakla görevli bulunan il özel idarelerinin bu hizmeti yapabilmekten çok uzak oldukları bir gerçektir. Yönetimin yeniden düzenlenmesinde İl özel idareleri yeni görevler alsın ve bu görevleri yapabilecek mali güce sahip kılınsa bile, bazı hizmetlerin köye sokulması için il özel idareleri il bölgesinin genişliği bakımından yetersiz kalacak ve ayrıca mesafenin uzaklığı gibi il merkezinde

89 Veysel Atasoy, a.g.e., s. 233-245.

90 Mümtaz Soysal, "Politik Gelişimde Mahalli İdarelerin Rolü", Mahalli İdareler ve Ulusal

Kalkınma, Ankara, TODAİE Yayını 1971, s. 66-77

temasının zorluğu sebebiyle hizmetlerin maliyeti yükselecektir.⁹¹

Yerel düzeyde kamu hizmetlerinin kentlerde, belediyeler ve büyükşehir belediyeleri; köylerde, köy yönetimleri, il ölçeğinde, iller ve ilçelerde kurulacak güçlü, demokratik yerel yönetim birimleri aracılığı ile yürütülmesi lazımdır. İlçede bir yerel yönetim birimi ile beldelede işleyen bir mahalle yönetiminin kurulması, bucak basamağının da kaldırılması düşünülmektedir.

Yerel yönetim birimlerinin daha çok hizmetle görevlendirilmeleri ve bu hizmetler üzerinde karar alma yetkisinin, etkili bir biçimde, yerel meclislere bırakılması lazımdır. Adalet dağıtımı, genel güvenlik hizmetleri dışında günümüzde il ve ilçelerde merkezi yönetimin taşra birimleri olarak görev yapan kuruluşların, il ve ilçe yönetim birimlerine bağlanmasını gerektirmektedir. Bozulmuş il sisteminde yitirilmiş olan kırsal yörelerde, köyler ve kasabalar arası bir grup hizmet ile, köy yönetimleri ve kasaba belediyelerinin üstesinden gelemedikleri kimi hizmetleri üstlenmek üzere ilçe düzeyinde bir yerel yönetim biriminin kurulmasının yararlarını ortaya koymuş bulunuyor. Köylerin yapamadıkları hizmetleri, ilçe yerel yönetim biriminin üstlenmesi, demokrasiyi vurgulaması yanında, yönetsel verimlilik açısından profesyonel yönetim ilkesine işlerlik kazandırmayı öngörmektedir. İl ve ilçe yerel yönetim birimlerinde, hiç olmazsa belli bir geçiş dönemi için, merkezden atanmış vali ve kaymakamların yönetim-uygulama görevini üstlenmeleri gerekmektedir. Geleneksel biçimde, vali ve kaymakamın sevgi ve saygı ile pekişen bir otoritesi hep varolagelmıştır. Vali ve kaymakam gibi, toplumsal prestiji, meslek geleneği olan ve iyi yetişmiş yöneticilerden en yüksek düzeyde yararlanma olanağı il ve ilçe meclisleri arasındaki ilişkiler açısından demokratik değerlerin ağır basacağı yol ve yöntemlerin kurulması gerekecektir.

Yönetsel etkililik ve verimlilikle ilgili bir yapısal konuda özellikle köy, ilçe, belediye ve il meclisleri arasında, yapısal ilişkilerin kurulmasıdır. Buna göre, ilçe meclisi ile il meclisi üyelerinin bir bölümü, ildeki öteki birimlerin meclislerinin üyeleri arasından, gene bu meclislerce belirlenmelidir. Öte yandan, il düzeyinde yerel yönetim hizmetlerinin, il gerçeklerine uygun ve birimler arasında uyumu sağlayacak biçimde yürütülmesini sağlamak açısından ilçe meclisinin, köy ve kasaba belediyeleri, il meclisinin de ilçe ve belediye meclisleri üzerinde, yerel özerkliği zedelemeyecek ölçüde, denetim ve gözetim yetkisi oluşturulabilir. İşbirliği olanakları da yaygınlaştırılmalıdır.⁹²

91 Turgut Kılıçer, a.g.e., s. 157-159.

92 Selçuk Yalçındağ, a.g.e., s. 18-22.

1. Köy İdaresinin Görev ve Yetkileri

Tarih bakımından köylerin, kasaba ve şehirden önce kurulmuş olduğu anlaşılıyor. Köy öteden beri bağımsız bir sosyal varlık halinde toplumumuz içinde de mevcuttur. Nüfusu ikibinden aşağı yerlere "Köy" ve nüfusu ikibin ile yirmibin arasında olanlara "Kasaba" ve yirmibinden çok nüfusu olanlara "Şehir" denir. Köyün bu bölgedeki nüfus yoğunluğunun ikametgah alanıyla tayin edilmesi lazımdır. Köy Kanunu sınırların tayininde de eski fiili vaziyetlerle coğrafi ve iktisadi vaziyetleri gözönünde tutmaktadır. Nüfusu yüzelliden aşağı olan yerler köy işlerinde seçim hakkını haiz olanların yarısından çoğunun istemesi ile etrafındaki bir saat veya ondan aşağı olan köylerden birine bağlanırlar.^

Köy Kanunu köylerimizi küçük bir belediye kabul etmiş ve tüm görev ve teşkilatı ile kendine yeterli olmasını öngörmüştür. Tek nokta, köye verilen görevlerin bu görevlerin gerektirdiği teşkilat, kaynaklar ve mali güç olmadan nasıl yürütülebileceği noktasıdır. Köylerimizde hemen hemen hiçbir olumlu değişme sağlanamamıştır. 300-500 hatta 1000 nüfuslu bir köy, hizmet üretmeye elverişli ve yeterli bir kapasiteye sahip değildir.

Köylerin sayısı bunların çok üstünde bulunmaktadır. Bir köye ortalama 539 kişi düşmektedir. Görüldüğü gibi sayı çok büyüktür. Birbirinden uzak yerleşim yerlerinin çokluğu. Birine her türlü ekonomik ve sosyal kalkınma araçlarını sokmak adeta imkansızdır. Köy, bu nüfus ve dağınık yerleşim yapısıyla, verimli ve rasyonel bir hizmet üretimi için yeterli büyüklükte bir birim değildir. Köylerimizin çoğunluğu, kuruluş zamanının güvenlik ve sağlık şartlarına uygun olarak, günümüzün teknolojik ve ekonomik şartlarına elverişli olmayan yerlerde kurulmuştur.

Azınlık ve dik yerlere kurulmuş ve bir kısmı dağınık yerleşmiş köylerimizde çeşitli bayındırlık, eğitim, sağlık ve tarım hizmetlerinin yerine getirilmesinde köy yönetiminin çok büyük zorluklarla karşılaşması tabiidir. Çoğunluğu 442 sayılı Köy Kanunu ile olmak üzere çeşitli kanun ve yönetmeliklerle köy yönetimine 115 ayrı görev verilmiştir.^4 Bugünkü köy bütçeleri çok açık bir biçimde göstermektedir. Köyün, hizmeti verimli ve ekonomik biçimde üretecek uygun ölçekte bir birim olmaması görevlerin

93 İsmet Giritli, "Kamu Yönetimi Teşkilatı ve Personeli", İstanbul Filiz Kitabevi, 1983, s. 1-27.

94 Şeref Gözübüyük, "Türkiye'nin İdari Yapısı", Ankara.

yapılamamasının en büyük nedenidir. Köye yapılan yatırımlar daha çok sağlık evi, öğretmen lojmanı, ilkokul, futbol sahası, basketbol sahası ve içme suyu şebekesi olmaktadır. Yatırımların gerçekleştirilmesinde, köy muhtarlıkları olarak, işgücü (amele ile yapılan işler) parasal katkı, (usta parası, devletçe verilmeyen malzemelerin parası) malzeme (taş, kum) katkısını sağlamakta salma ve imece kullanılmaktadır. Yatırımların gerçekleştirilmesinde, talep köylüden gelmekte, bununla ilgili olarak, muhtar, öğretmen, imam ve köydeki tabii liderlerden oluşan bir komite öncülük etmektedir. Köy yönetimleri günümüzde her türlü hizmeti devletten bekleme eğilimine girmiştir. Kendiliğinden yaptıkları hizmetler çok sınırlı kalmaktadır.

2. Köy Kalkınması ve İl Özel İdareleri

Köy yönetimlerinin kalkınmasında bugün il özel idarelerinin payı çok fazladır. Genelde il özel idareleri hizmet götürmede yetersiz kabul edilmekle birlikte uygulamada götürdükleri hizmetlerin büyük bir kısmını köylere yönelik olarak icra etmektedirler. Köylerin mevcut problemlerinin Köy Kanunu çerçevesinde çözülemeyeceği aşikar olduğuna göre bu konuda ne yapılması gerektiğinin araştırılması gerekir.

İl özel idarelerinin asıl fonksiyonlarının kırsal alana ve dolayısı ile köye yönelik olması gerektiği genel olarak herkes tarafından kabul edilmektedir. İl özel idareleri esas itibarıyla daha etkin bir yerel yönetim örneği sergileyen belediyelerin faaliyet gösterdiği kentlerde çok fazla bir varlık göstermezler. Bu nedenle, daha ziyade yetki boşluğunun ve hizmet etkinliğinin ziyadesiyle var olduğu kırsal alana yönelik olarak hizmetlerin yürütülmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bilindiği gibi bugün köyler büyük oranda yatırım ve kalkınma hamlelerine ihtiyaç duymaktadır. Mevcut köy yönetimleri bu haliyle sorunların üstesinden gelmekten uzak bulunmaktadır. Köy kalkınması yeterli kaynağa sahip ve demokratik niteliği ağır basan yerel yönetimlerin varlığı ile sağlanabilir. Bu tarife en çok uyan yerel yönetim şekli ise il özel idaresi olmaktadır. Bu nedenle, il özel idarelerinin köylerle organik ilişkileri kurması ve hiyerarşik bir yapılanma içinde yer alması gerekmektedir. Bu sayede kırsal kalkınma ve köy kalkınması kendiliğinden sağlanmış olacaktır.

SONUÇ

İl özel idarelerinin; güçlü, demokratik, halk tarafından oluşturulan, yeterli görevle mücehhez, kaynakları olan, vesayet denetimi kurala uygun, kendine has teşkilat ve personeli bulunan, gerçek hayatta varlığını herkesin kolayca görebildiği (belediyeler gibi), diğer yerel yönetimlerle bütünleşmiş ve merkezi yönetimle uyum içinde çalışan bir yerel yönetim olması gerektiği açıktır. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki il özel idaresi kaldırılması gerekmeyen, belli imkanlar sağlanmak suretiyle yaşatılması lazım gelen yerel yönetim birimidir.

Netice itibariyle il sınırları içinde bulunan bütün yerel yönetim birimleri bağımsız bir şekilde ve tam bir dağınıklık içinde çalışmamak, il'e bağlı bir birlik halinde, müştereken verilecek bir plan, program ve yerel finansman olanakları dahilinde hizmet vermelidirler. "Plan, program lafıdır, mesele bir işe başlamaktır; başlamak bitirmenin yarısıdır." diyerek sonuç alınmayacak işlere girilmemelidir. Memleketimizin bugünkü yapısı içinde gerçekten yaşanan bir yönetim birimi olarak ilçeyi temel alarak, il özel idarelerini, ilçe özel idarelerinden oluşan bir entegrasyona tabi tutmalı, ilçeyi ayrı meclisli ve bütçeli bir ilçe yerel yönetimi haline getirmeli ve onu özel idarelerin birer şubesi olma durumundan çıkarmalıdır. İlçe özel idarelerinden başlayarak illere ve bölgelere doğru kademeleşerek yükselen katılım karar ve hizmet basamaklarını rasyonel esaslara paralel bir şekilde kurmalıdır.

Aslında; köy, kasaba, şehir ve il gibi yerel yönetim yerleşim ve yönetim cüz'i tanımlarının tarihi dengeleri ve sürtüşmeleri, bir "kaynak bölüşmesi" meselesidir. Bu itibarla, memleketimizde belediye olabilmek özlemi sebepsiz değildir. Merkezle çevrenin kaynak bölüşümünde, çevredeki insanların daha büyük pay almaları anlamındadır. İnsan cemiyetlerinin daha ileri teşkilat biçimlerine ve hayat seviyesine erişebilmesi, kırsal alanların zaman içinde kent özellikleri edinmeleriyle gerçekleşmiştir. İlk olarak, devlet hizmetlerinden milli eğitim, gençlik ve spor, kültür ve turizm, sağlık ve sosyal yardım, köy hizmetleri, tarım, veteriner, ekonomi ve ticaretle ilgili olanlardan bir il sınırını aşmayanlar il özel idareleri aracılığı ile finanse edilecek ve yönetilecektir. Yerel yönetim demokrasinin bir nev'i okuludur. Yerel yönetimler politikacıları köy muhtarlığı ve ihtiyar kurulu üyeliğinden belediye meclisi üyeliklerine getirmekte, belediye başkan veya il genel meclisi üyeliğinden parlamenterliğe kadar götürmekte, bu suretle yetişkin ve demokratik davranışlara yatkın bir vatandaş olmalarını sağlamaktadır.

Bu yönetimler, hizmetleriyle ilgili araştırma yapmaya özendirilmelidir. İl özel idarelerinin varlık nedenlerinin araştırılması gereğinin ileri sürülmesine \ol açmaktadır. Bunun başlıca nedenleri olarak da; başlangıçta bu yönetimlere verilen görevlerin sonradan ortaya çıkan kuruluşlara geçtiği ve görev karışımlarının bulunduğu, mali kaynaklarının yetersizliği, aynı zamanda özel idare hizmetlerini yürüten ildeki merkezi yönetim örgütünün bu yönetim yönünden yürütücü, merkezi yönetim yönünden ise koordinasyon birimi olmasının fonksiyonel bir çelişme yarattığı, bazı hizmetler ve demokratik denetim yönünden hizmet götürülen yere mesafe bakımından uzak bulunduğu, yabancı unsurlarının yönetime katılmaları sağlamak amacıyla dış baskılarla kurulduğu, bugün bu nedenin ortadan kalktığı, ithal malı olan bu kuruluşun fonksiyonunu yitirdiği genel meclislere daha çok yaşlı üyelerin seçilmesi dolayısıyla bu yönetimlerin tutucu olduğu, gibi çeşitli gerekçeler ileri sürülmektedir. Özetle denilebilir ki, görevleri başka kuruluşlarca yapılmaktadır ve kaynakları yetersizdir. Bunun için önemli nedenler saymak mümkündür. Birinci neden şüphesiz gelir yetersizliği, ikincisi de görevlerinin nicelik ve niteliğidir. Tüm kamu hizmetlerinden sorumlu ve tüm kamu kaynaklarına ve yetkilerine sahip ve hakim olan merkezi yönetimin bir yerel yönetim birimi olarak il özel idarelerine karşı tutumu onları bugünkü hale getirmiştir. Bir kamu kuruluşunun vücut bulması ve varlığını sürdürmesi, o kuruluş tarafından yapılması zorunlu ve yararlı bir takım kamu hizmetlerinin bulunmasına bağlıdır. Asıl olan, kamu hizmetlerinin gerçekten hangi kuruluş tarafından yapılmasının ekonomik ve verimli olacağını doğru ve sıhhatli bir biçimde saptamaktır. Görev bölüşümünde bu ölçü esas olmalıdır. Özet olarak, il özel idarelerini bugünkü durumdan kurtarmak için, başlangıçtan beri bu yönetimlere karşı süregelen merkeziyetçi tutum bırakılmalıdır. Sorunun esası, ne bu yönetimlerin yabancı baskısı ile kurulmuş ithal malı olması, ne de hizmet mahalline (köye) uzaklığıdır. Bu yönetimler güç koşullara rağmen bugün merkezi yönetimce yürütülen pek çok hizmetleri geçmişte başarı ile yürütebilmişlerdir. Halen 47 il ve ilçemizde (Numune) ya da (Devlet) hastanesi adıyla faaliyette bulunan sağlık tesisleri bu idarelerce kurulmuş ve yönetilmiştir. Bu durum göstermektedir ki, il özel idarelerinin hizmet yapmaları mali kaynak varlığına bağlıdır. Bir Anayasa kuruluşu olarak, il özel idarelerine belli görevler verilmelidir. Bu konuda asıl olarak liste usulü kabul edilmelidir. Ancak gelişen koşullara kolayca uymalarını sağlayabilmek amacıyla belli sınırlamalarla genel yetki de tanınmalıdır. Gelirleri, görevleriyle orantılı hale getirilmeli, kaynak ayırmakta çekingen davranılmamalıdır. İl özel idareleri kendilerine ait yürütücü birimleri kurmalı ve bunların karar ve eylemleri üzerindeki ve-

şayet azaltılmalıdır. Özel idare başkanlığı ile valiliğin uzun vadede birbirinden ayrılması konusu ayrıca bir araştırma konusu yapılmalıdır.

Ancak bu kuruluşu kaldırmaktansa, onun kuruluş ve görevlerinde çeşitli değişiklikler yaparak yararlanmaya devam etmek daha doğru olur. İl özel idareleri 80 yıllık geçmişli olan ve yönetim tarihimize adını yazdırmış olan yerel yönetimdir. Belediye ve köyler dışında bugüne kadar bilhassa kırsal alanda pek çok yerel hizmeti başarıyla götürmüşlerdir. Bu yönetimi kaldırmak yerine işbirliğini sağlayacak tedbirler almak daha uygun görülmektedir. Sonuç olarak, il özel idareleri herşeyden önce bir yerel yönetimdir. Bu sebeple seçilmiş organlarına etkili ve geniş yetkiler verilmelidir. İl özel idareleri üzerindeki vesayet denetimi, onların özerkliklerini azaltmakta, hatta ortadan kaldırmaktadır. Vesayet denetimi bu yönetimlerin yerel olduğu kadar, özerk de oldukları gözönüne alınarak yeniden bir esasa konulmalıdır. Valinin ikili görevi, özerkliği azaltıcı mahiyette görülmesine rağmen pratik faydalar da taşımaktadır. İdarelerin görevleri, yerinden belli bir esas çerçevesinde belirlenmelidir. Ayrıca çağımıza uygun olarak sosyal hizmetlere ağırlık verilmelidir. İl özel idareleri, siyasi ve demokratik fonksiyonları olan gerçek birer yerel yönetim hüviyetine kavuşturulmalıdırlar. İl özel idarelerini bir anayasa kuruluşu olarak belirlemiş ve tüzelkişiliğini ilan etmiştir. Bu görevleri devralan merkezi yönetim kuruluşları bile bunca mali desteğe ve teknik avantajlara rağmen hâlâ bu hizmetleri yerine yeterince getiremezken, her türlü mali ve teknik güçten yoksun il özel idarelerini bu konuda beceriksizlikle suçlamak reva mıdır? 1982 Anayasasında yürütme yetkisi ve görevini üstlenen Cumhurbaşkanı ve Başbakanın yetkileri çok geniş ölçüde artırılırken, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma mücadelesi verilen bir ülkede taşrada bu iki kudretin temsilcisi ve taşraya uzayan yetkilerin uygulayıcısı olan valilerin ve kaymakamların sürekli olarak yetkileri elinden alınmaya daha fazla devam olunacak mıdır? "Merkezi idare-özel idare yardımlaşması" ilkesi esas alınmalıdır, İl özel idarelerinin kırsal alandaki kalkınmanın itici gücü olduğu ve kırsal alandaki yerleşme birimleri arasında dengesizliği giderici bir görevi üstlendiği turizm, öğretim ve eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri özel idarelerin en etkin biçimde rol alacağı hizmetler olarak saptanmalıdır.

Merkezi yönetimin vesayet denetimi daraltılmak, müdahaleciliği yerine yol göstericiliği ve himayeciliği esası getirilmelidir. Merkezi yönetim kuruluşları ile özel idarenin görev, yetki ve sorumluluklarını kesin olarak belirleyecek görev kargaşalığı ve çelişki yaratmayacak bir çerçevede kanunu

çıkarılmalıdır. Yerel nitelikte olan, öncelikle yerel halkın ortak ihtiyaçlarına cevap veren görevler, özel idarelerce yapılması, projelerin gerçekleştirilmesinde zaman kazanma ve ekonomik geçerliliği açısından halka güven verici ve projeye sermayedar olarak katılımı artırıcı nitelikteki görevler, büyük yatırım projelerinin gerçekleştirilmesini ya da özel teknik ve uzmanlık gerektirmeyen, özel idarelerin istekli oldukları görevler özel idarelere bırakılmalıdır. İl özel idarelerinin fonksiyonel hale gelmesi, ancak kendine has görev ve yetkilere kavuşturulması ile mümkün olur. Bugünkü sistem içinde, il özel idarelerinin kendine has görev ve yetkilerle donatılması, bir başka yöreden görev ve kaynak aktarımıyla gerçekleşebilir. Bu da, kendisinden görev ve kaynak aktarılan yönetimi ya da yönetimleri zayıflatabilir. Belediyelerin bugünkü statüsünden geriye dönüş olamayacağı için, bu durum, ister istemez merkezi yönetim kuruluşlarının görev ve kaynaklarından yapılacak transferlerle söz konusu olabilir. Daha henüz siyasi partiler, belediyelere imar planı projesi yapma yetkisi verilmesini kabul edemediklerine göre, merkezîyetçilikten nasıl vaz geçilecektir? Her şeyden önce, il özel idareleri asıl görevlerini merkezi yönetimin kuruluşlarından fiilen devralmakla, merkezi yönetimin hizmet yükünü belirli ölçüde hafifletmiş olacaktır.

Kanaatimizce uygulamada, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde sorumlu yönetim birimleri belli olmuştur. Türk yönetim sistemini bu kompleks durumundan, yasal olarak da kurtarmak gerekir. Aslında il özel idarelerinin belediyeler gibi, yaygın hizmet misyonu olan etkili kuruluşlar haline gelebilmeleri mümkün değildir. İl özel idareleri belediyeler gibi faal olarak çalışmamaktadırlar. İl özel idarelerini güçlendirmenin yolu, onlara, yerine getiremeyeceği çok sayıda görevler vermek yerine, belirli alanlarda az sayıda ve kendilerine has fonksiyonlar kazandırmaktır. Günümüzde, il özel idarelerinin temel fonksiyonu, şehirleşme ve bölgesel gelişme ile birlikte önemli bir ihtiyaç haline gelen il düzeyinde planlama ile, kırsal kesimdeki yol ve su gibi alt yapı yatırımları olmalıdır. Köy hizmetlerinin il özel idare bünyesine alınması söz konusu olur. Merkezi düzeydeki planlama çalışmalarının büyük bir kısmını il düzeyine indirmek, bunun yapımı ve gözetimi sorumluluğunu da il özel idarelerine vermek yararlı olur. Tabiiyle, il özel idarelerinin planlama yetkisi, belediyelerle köylerin yerleşik alanları dışında kalan yerleri kapsayacaktır. İl özel idareleri, il sınırı içinde birden fazla yerleşme birimini ilgilendiren metropoliten imar ve yerleşme planlarını yapmaya ya da yaptırmaya yetkili kılınabilir. Yurdumuzun bir ucundan bir ucuna kadar en küçük yerleşme yerlerinde yönetim yapan yerel yönetim birimi köyler, günümüzde

merkezi yönetimin ilgisinden uzak kalmıştır. Neresinden bakılırsa bakılsın yerel yönetimler yeniden düzenleme ihtiyacı içindedir. Ülkemizde yönetimin düzenlenmesi, diğer bir deyimle idari reform konusu zaman zaman gündeme gelmiştir. Yerel yönetimlerin yeniden düzenlenmesi de genellikle bu çerçevede ele alınmıştır. Zaman zaman merkezi yönetimce yapılan revizyonlara rağmen Türkiye’de yönetim reformu konusunda başarıya ulaşıldığı söylenemez. Yerel yönetimin yeniden düzenlenmesi benimsendiği takdirde, mevcut yerel yönetim birimleri gözden geçirilerek, yeniden düzenleme çalışmalarına başlarken yerel yönetim birimlerinin neler olacağına karar vermek gerekir. Burada önemli bir nokta, sürekli tartışılan bir konu olan il özel idarelerinin geleceğidir. İlçe özel idarelerinin kurulmasına ihtiyaç var mıdır? İlk kararın bu noktada verilmesi gerekir. Kanaatimizce bu konuda sorun, ülkemizde il özel idarelerinin gerçek anlamda bir yerel yönetim birimi haline gelmeyişinden kaynaklanmaktadır. Öncelikle il özel idarelerini merkezi yönetimin bir uzantısı olarak gören anlayışın terkedilmesi gerekir. Gerçek bir yerel yönetim birimi olan belediyelerin ve köylerin yeri tartışılmazdır. Ancak burada sorun, aynı nitelikteki bu iki yerel yönetim biriminin farklı statülere sahip olmalarıdır. Ya her iki yönetim de aynı statüye tabi olmalı, ya da köylere de yeni gelir kaynakları tahsis edilmelidir. Yeniden düzenleme çalışmalarıyla yakın yerleşme yerlerini tek bir yönetim altında toplayarak tedbirlere de yer verilmesi gerekir. Ancak bu tedbirlerin demokratik ve teşvik edici olması gerekir. Ülkemizde büyük şehirlerle ilgili olarak farklı bir yönetim anlayışının getirilmesi yerinde bir uygulamadır. Büyük şehir yönetimi kurulması ile ilgili esaslar geliştirilerek, objektif kriterlere bağlanmalıdır.

Netice itibarıyla; yeniden düzenleme çalışmalarının önemli ve uğraştırıcı konularından birisi de yönetimlerarası görev bölüşümü olacaktır. Günümüzde yerel ve merkezi nitelikteki görevler ve bunların yönetimler arasında dağılımı son derece karışıktır. Bu görevlerin günümüzün şartlarına göre yeniden tasnif edilerek hizmeti en iyi yapacak merkez veya yerel yönetim birimlerine verilmesi gerekir. Yerel yönetimlerin kendilerine verilen görevleri iyi bir şekilde yerine getirebilmeleri, bu görevleri yerine getirebilmek için kendilerine tahsis edilen gelir kaynaklarına bağlıdır. Yerel yönetimlere gerçekçi ve yeterli gelir kaynakları tahsis edilirken, mutlaka bu konuda yerel katılımları sağlayacak, yerel kaynakları harekete geçirecek tedbirlere de yer verilmelidir. Çağımızda demokrasinin temel kuruluşlarından biri olarak kabul edilen yerel yönetimlerimizin yapılarının demokratik olması büyük önem taşımaktadır. Yeniden düzenleme

çalışmalarıyla, yerel yönetim-lerimizin karar organları katılmayı teşvik edici bir yapıya kavuşturulmalı, daha fazla vatandaşın çalışmalara iştirak edebilmesi sağlanmalıdır. Bugün ülkemizde yerel yönetimlerin denetimi ile ilgili ilkeler yerel yönetimlerin özerkliğini zedeleyecek bir görünüm arz etmektedir. Merkezden yerel yönetimlere ortak hizmet veren kuruluşlar mümkün olduğu kadar bir yerde toplanmalı, yeniden düzenleme çalışmalarını koordine edecek ve gerçekleştirecek olan merkezi kuruluş gerçekçi bir şekilde tespit edilmelidir.

Diğer yandan il özel idareleri organlarından biri olan il genel meclisleri (mikro parlamento) nedeniyle, demokrasi eğitimi ve tecrübesinin kazanılmasında burada gönüllü halk katılımı nedeniyle demokratik halk katılımından söz etmek mümkündür. Etkililik ise hizmete tahsis edilen kaynak amaç arasındaki uygunluk şeklinde belirmiştir. İl özel idareleri, valilerin güçlü ve etkili olmalarına bağımlı olarak gündeme gelebilmektedirler. İl teşkilatı, merkezden yetki ve sorumluluk aktarılarak güçlendirilmelidir. İl sistemi yeniden gözden geçirilerek, taşradan hukuken hükümetin temsilcisi olan valinin fiilen İçişleri Bakanlığının uzantısı şeklindeki konumuna son verilmeli, koordinatör görevini yerine getirebilecek şekilde özlük hakları açısından Başkanlığa bağlanmalıdır. Yerel ve müşterek hizmetlerin karşılanması ve yerine getirilmesi açısından, Türk Kamu Yönetiminin ayrılmaz parçası olan yerel yönetimler, vatandaşlara en yakın olan yönetim kademesidir. Yöre halkı ile ilgili kararların alınmasına katılmalarının sağlanması ve sosyo-ekonomik gelişmenin hızlandırılması konusunda bilgi birikimlerinin, kaynaklarının ve yeteneklerinin seferber edilmesi zorunludur. Demokratik yerel yönetim anlayışına ağırlık verilerek, hizmet üretiminde etkinliğin sağlanması ve rasyonel kaynak kullanımı amacıyla, yerel hizmetlerin yerinden karşılanması sağlanmalıdır. Yerel yönetimler üzerinde uygulanan idari vesayetin ana kriteri hukukilik denetimi olmalıdır. Yerindelik denetimi ise yargı organlarıncaya yapılmalıdır. Birden çok yerel yönetimi ilgilendiren ve yerinde ortaklaşa çözümlenmesi gereken hizmetler için, yerel yönetim birliklerinin kurulması teşvik edilmelidir.

Böylece özel idarelerin fonksiyonlarını daha iyi ifa edebilmesinde halk katkısının kanalize edilebilmesinin önemi hem mali hem demokratik anlayış açısından büyük bir önem taşımaktadır. Halk katkısının oluşturulması halkın yöredeki demokratik katılımı ve ülkemizin mali imkanlarının sınırlılığı yönünden, özel idarenin temel amaçları açısından uygunluk arz etmektedir. Merkezi yönetim kuruluşları ile özel idarelerin görev, yetki ve sorumluluklarını

kesin olarak belirleyerek, görev kargaşalığı ve çelişki yaratmayacak bir çerçeve kanunu çıkarılmalıdır. Köy idaresi, belediye modeline benzer şekilde düzenlenmeli, bütçesi ile köy hizmetlerinden büyük bir bölümünü yapar hale getirilmelidir. Köy meclisi ve köy yönetim kurulu karar organları olmalıdır. Yerel yönetimlerin organizasyon yapıları çağın ihtiyaç ve imkanlarına göre yeniden düzenlenmeli, hizmet planlaması, bütçeleme-programlama, personel politikası, iç denetim, koordinasyon, muhasebe sistemleri ve hizmet maliyetini esas alan bir yönetim sistemi gerçekleştirilmelidir. Bu arada, yerel yönetimlerde etkililik, verimlilik ve performansın ölçülmesi için yöntem geliştirilmelidir.

Neticede il özel idareleri yönetim sistemimiz içinde yer alan fakat tam anlamıyla varlığı hissedilmeyen yerel yönetim birimleridir. Geçmişte kendisinden çok şeyler beklenen bu yönetimler bugün için yetersizdir. Gerçek olan şudur ki bu yönetimlerin rol oynaması gereken nokta bir boşluğun da varlığıdır. İşte bu boşluğun doldurulabilmesi ve yerel yönetimlerde bütünlüğün sağlanabilmesi için il özel idaresi yaşatılmalıdır. Araştırmamızda elde edilen bulgular bunu gösterecektir. Araştırma sonuçları bu konudaki varsayımlarımızı teyit eder niteliktedir. Son söz olarak il özel idareleri kaldırılmamak, geliştirilerek yaşatılmalıdır.

HABERLER

HABERLER

Bu bölümde 1 Ekim 1993 - 31 Aralık 1993 tarihleri arasında Bakanlığımız tarafından gerçekleştirilen haber niteliğindeki faaliyetlere yer verilmiştir.

İçişleri Bakanı Nahit MENTEŞE'nin Olağanüstü Hal Uygulamasının Uzatılması İle İlgili Olarak T.B.M.M.'nde Yaptığı Konuşma

• İçişleri Bakanı Nahit Menteşe, 10 ilde uygulanan olağanüstü halin bir dönem daha uzatılmasına dair 9 Kasım 1993'de toplanan T.B.M.M. Genel Kurulunda bir konuşma yapmıştır. OHAL Bölgesindeki terörle mücadeleye değinmesi ve alınan tedbirler hakkında bilgi vermesi nedeniyle konuşma metni aynen aşağıya alınmıştır.

”Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri;

Ülkemizin ve OHAL bölgemizin bulunduğu konum itibari ile Olağanüstü Hal süresinin tekrar uzatılmasına ilişkin Başbakanlığın yüce Meclis Başkanlığına sunmuş bulunduğu 2.11.1993 tarih ve 188-2/02379 sayılı tezkerelerinde uzatma talebinin haklılığına ilişkin Hükümet görüşünü belirtmek üzere huzurlarınızda bulunuyorum.

Hepinizin de bildiği gibi 15 Ağustos 1984 tarihinde, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kitle halinde öldürme eylemleri ile Türkiye ve dünya gündemine girmiş bulunan terör örgütü PKK'nın faaliyetlerinin bugün için önemli bir seviyeye ulaştığı bir gerçektir.

Hadisenin başlangıç tarihinden itibaren olayın teşhisine ilişkin zamanın hükümetlerinin göstermiş oldukları duyarsızlıklar üzerinde durmak suretiyle konuyu izah etmek istemiyorum. Fakat bilinen gerçek şudur ki ilk anda gösterilen tepkisizlik ile olayın teşhisi şeklindeki yanlışlıklar, hadiselerin trendinin yükselmesine, yaygınlaşmasına ve kontrol altına alınamamasına neden olmuş, neticede Devlet 14 Temmuz 1987 tarihli ve 285 sayılı K.H.K ile; ilk anda Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Hakkari, Mardin, Siirt, Tunceli ve Van illerini kapsayacak şekilde Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ihdas etmiş ve 19 Temmuz 1987 tarihinden itibaren Olağanüstü Hal rejimi bu illerimizde uygulamaya konmuştur.

3647 sayılı Kanunla il durumuna getirilmiş olan Batman ve Şırnak illeri de 426 sayılı K.H.K. ile OHAL kapsamına alınarak illerin sayısı (10)'a yükseltilmiştir.

Daha sonra 285 sayılı K.H.K.'nin 4 üncü maddesi (j) bendi hükmünce 24 Temmuz 1987 tarihli Başbakanlık onayı ile Adıyaman, Bitlis ve Muş illeri de mücavir il statüsüne kavuşturulmuştur.

OHAL, T.B.M.M.'sine 19 Mart 1993 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere bir kere daha uzatılmış, bu kararla Elazığ iTi kapsam dışına çıkartılarak, mücavir il konumunda bulunan Bitlis, OHAL kapsamına alınmıştır.

Elazığ il'i ise 4 Nisan 1993 tarihli Başbakanlık onayı ile mücavir il konumuna getirilmiştir.

Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri;

Hükümet yüce Meclis'den Olağanüstü Halin 19'uncu kez uzatılmasını talep etmektedir.

Olağanüstü Hal uygulamasına ihtiyaç duyulduğu 1987 yılı 19 Temmuzuna gelindiğinde 15 Ağustos 1984 yılında başlamış olan PKK terörünün boyutu 1984'te (47), 1985'te (127), 1986'da (129), 1987'de (245) olay seviyesine ulaşmıştır. Bu sayılar Devlet'in OHAL rejimini uygulama zorunluluğunun başlangıç rakamlarıdır.

Bu olaylar esnasında (180) asker, (6) polis, (10) GKK şehit edilmiş, (413) vatandaşımız hayatını kaybetmiş, (282) terörist de ölü olarak ele geçirilmiştir.

Bu istatistikî sonuçlarla devletin başlatmış olduğu Olağanüstü Hal rejimi 19'uncu kez uzatımına ilişkin hükümet talebinin gündeme geldiği şu anda ki dönem sonuçları gözden geçirildiğinde hükümetin sürenin uzatımındaki haklı gerekçesi daha iyi anlaşılacaktır.

Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri;

Olağanüstü Hal'in J8inci uzatımına ilişkin istatistikî sonuçlarını arz etmek istiyorum.

Ülkemiz genelinde 19 Temmuz - 8 Kasım 1993 tarihleri arasında Olağanüstü Hal bölgesinde ve mücavir illerinde terör nitelikli (2060) eylem gerçekleşmiştir.

Bu eylemlerde (13) polis, (247) asker, (109) geçici köy korucusu olmak üzere (369) güvenlik görevlimiz şehit olmuş, (635) vatandaşımız hayatını kaybetmiş, (72) polis, (503) asker ve (174) geçici köy korucusu olmak üzere (749) güvenlik görevlimiz ile (762) vatandaşımız da yaralanmıştır.

Yine aynı tarihler arasında, OHAL bölgesinde gerçekleştirilen operasyonlarda; (864) ölü, (20) yaralı ve sağ olmak üzere (2319) terörist ele geçirilmiş, (74) terörist de örgütten kaçarak güvenlik kuvvetlerimize teslim olmuştur.

Sadece bu sonuçlar ile Olağanüstü Hal'in ilan edilmesine ulaşılan üç yıllık dönem içerisindeki sonuçları mukayese ettiğimizde dahi hadisenin boyutunu anlatmak zannediyorum yeterli olacaktır.

Devletin şu anda muhatap olduğu tehditin sadece rakamlar bazında dahi ne kadar önemli bir seviyede bulunduğunu bu tehdidin bölgede yaygınlaştırdığı korku, sindirme, yıldırma ve göçe zorlama gibi psikolojik ve ekonomik yönden verdiği zararlar da dikkate alındığında hadisenin olağan durumda olmadığını, normal hukuk kuralları dönemi içerisinde hadise ile mücadelenin imkansızlıkları ortadadır.

Bugün için sadece Olağanüstü Hal bölgesi değerlendirildiğinde:

- * PKK terörünün yaygın etkisi halen mevcuttur.
- * Yol güvenliğini sağlamada önemli güçlükler mevcuttur.
- * Bölgede faaliyet gösteren siyasi partiler tabela indirme tehdidi ile karşı karşıyadır.
- * Basın faaliyetleri durma noktasına gelmiştir.
- * Halen bölgede (4319) okul eğitim yapamaz durumdadır.
- * Öğretmenler okullarında ve lojmanlarında şimdiye kadar görülmedik bir şekilde tehdide maruz kalmış ve öldürülmüşlerdir.
- * Örgüt eylemlerini OHAL bölgesindeki güvenlik önlemlerini zafiyete uğratabilmek için kuzeye taşımak suretiyle yaygınlaştırmaya başlamıştır.

Bugün için ülkemizin kuzeyindeki Erzincan, Erzurum, Kars, Ardahan,

İğdir ve Ağrı illeri terör hadiseleri bakımından bazı Olağanüstü Hal illerini geride bırakmış durumdadırlar.

Bu değerlendirmeler ışığında bölgede meydana gelen bazı olaylar da iyi irdelendiğinde PKK'nın yeniden başlangıç eylemlerine yöneldiği, yine savunmasız vatandaşlarımızı katletmeye başladığı, güvenlik unsurlarının karargahları ile devlet binalarına yönelik saldırılarını arttırdığı, yol kesme eylemleri esnasında Kürtler bir tarafa Türkler bir tarafa şeklinde ayırım yaparak Kürt-Türk çatışmasını körüklemeye çalıştığı, en son Erzurum Çat ilçesi Yavi kasabası ile Pasinler Çiçekli köyünde gerçekleştirmiş olduğu toplam (38) kişinin ölümüne neden olan katliamlar, PKK terörünün yaygınlaştırılma istidadına yönelik eylemler olarak değerlendirilmelidir.

Örgüt bu eylemlerden dış kamuoyunu etkileyebilmek için faaliyet gösterdiği bölgede:

Kurallar koyan, yasaklar uygulayan, siyasi parti faaliyetlerini sınırlandıran, basına sansür uygulayabilen bir güce ulaştığını vurgulamak arzusundaır.

Demokratik kuralların bütün ülkede noksansız uygulanması ve takip edilmesi hükümet olarak en büyük arzumuzdur.

Ülkenin bir anayasası mevcuttur ve yürürlüktedir. Bu anayasada ülkenin yönetim esasları ile birlikte olağan dışı yönetim şekillerinin sınırları belirlenmiştir. Türkiye'nin şu anda bulunmuş olduğu durum belli bir bölgesinde anayasal hakların belli oranlarda sınırlandırılarak demokratik yapı içerisinde bu sınırlamaların normal düzene dönülünceye kadar devamı da yine anayasanın öngördüğü ölçülerde mümkündür.

Devletten terör ile birlikte siyasi sonuçlara ulaşmak isteyenler karşısında devletin meşru savunma hakkı mevcuttur. Meşru savunma hakkını devlet kullanırken uluslararası normlara uygun hareket etmek bilincinde olduğunun da farkındadır.

Bugün için "suç sektörü" haline gelmiş PKK terörü ülkenin gündeminden çıkartılncaya kadar devlet nizam ve intizama dönük tedbirlerin gevşetilmesinden yana değildir.

Bu kararlılık başka bir rejim anlayışına endekslenmemelidir. Tavizlerle

devlet hayatının devamlılığı mümkün değildir. Kararlılıklar devlet hayatının devamlılığında esastır.

Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri;

19 Temmuz 1987 tarihinden başlamak üzere 19'uncu kez uzatımı için şu anda huzurunuzda bulunduğumuz Olağanüstü Hal uygulamasına ilişkin talebimizin haklı gerekçelerini Olağanüstü Hal dönemi içerisinde sadece PKK terörünün eylemlerinin analizini yaparak konuşmama devam etmek istiyorum.

19 Temmuz 1987 - 31 Aralık 1992 tarihleri arasında Türkiye genelinde toplam (5185) PKK eylemi meydana gelmiştir.

Bu eylemlerde (1093) asker, (99) polis, (273) GKK şehit olmuş, (1596) vatandaşımız hayatını kaybetmiştir.

1 Ocak-8 Kasım 1993 tarihleri arasında Türkiye genelinde toplam (3616) PKK eylemi meydana gelmiştir.

Bu eylemlerde (447) asker, (27) polis, (154) GKK şehit olmuş, (1152) vatandaşımız hayatını kaybetmiştir.

PKK terörüne yönelik operasyonlarda (1362) terörist ölü, (114) terörist yaralı, (6705) militan ve sempatzan da sağ olarak yakalanmıştır.

Olağanüstü Hal uygulandığı dönem içerisinde 1993 yılının mevcut rakamları ile 5 yıla yakın devam eden Olağanüstü Hal rakamları mukayese edildiğinde sayısal artışların mevcudiyeti hemen fark edilmektedir.

Olaylar artmıştır fakat devletin mukavemeti güçlendirilirken atılım haline reaksiyon kazandırılmıştır.

Ancak, devletin reaksiyon durumunun işi sonuçlandırmaya dönük devamlılığı Olağanüstü Hal süresinin uzatımı ile endekslidir. Bu nedenle hükümetçe Olağanüstü Hal bir dönem daha uzatılmak istenmektedir.

Güvenlik güçlerinin bu kıs dönem içerisinde planladıkları önemli operasyonlar mevcuttur. Bu operasyonlar için ihtiyaç duyulan hukuki şartlar Olağanüstü Hal mevzuatı kapsamındadır. Devlet böyleşine atılım haline geçirilmiş olduğu bir dönemde yüce Meclis'den bu sürenin uzatımını, hükümet talep etmektedir.

Bölücü terör olayları, hiç şüphesiz sadece Olağanüstü Hal Bölgesi ile sınırlı değildir. 18. dönem Olağanüstü Hal süre uzatımı içerisinde meydana gelen olayların % 18.5'i de hassas illerde meydana gelmiştir.

Görüldüğü gibi Olağanüstü Hal rejiminin uygulanmasına neden olan olayların % 81.5'i OHAL ve Mücavir iller içerisinde meydana elmektedir. Bu nedenle OHAL uygulaması PKK'nın bölgenin kuzeyine güç kaydırarak OHAL bölgesindeki önlemleri zafiyete uğratma taktiği uyguladığından Olağanüstü Hal uygulaması bu aşamada kaldırıldığı an örgütün lokal alan içerisindeki hakimiyetini güçlendirmiş oluruz.

Kaldı ki örgüt Olağanüstü Hal uzatımının gündeme geldiği şu günlerde dış misyonlarımıza ve temsilciliklerimize yönelik saldırılarını arttırmıştır. Dış kamuoyunu her şeye rağmen etkileme arzusunda olduğu görülmektedir. Ülkemize dönük dış baskıları bu eylemlerle arttıracığını ve Olağanüstü Hal uygulamasına son verilmeyi, demokratik ülkelerin beklentisi haline getirebileceğini düşünmektedir.

Ulusal uzlaşmanın ve mutabakatın böylesine güçlü olduğu bir esnada Olağanüstü Hal uygulamasına devanı edilmesi PKK terör örgütünün aleyhinde olacağını örgüt de bilmektedir. Bu nedenle halkın korkuya dayalı desteğini sağlamaya dönük gayretlerinin işe yaramadığını yaramayacağını iyi bilmektedir. Devletin böyle bir oyuna gelme niyeti yoktur, gelmesi de mümkün değildir. Terör ülke gündeminden çıkartılncaya kadar mücadele sürdürülecektir. Bu mücadelenin ihtiyaç duyduğu her türlü yasal tedbirler devlet tarafından mutlaka uygulanacaktır. Bu sorun artık devletin önemli bir sorunudur. Ulusal uzlaşmanın en çok ihtiyaç duyduğu sorundur. Her türlü siyasi çıkarların üstünde olan bir sorundur, hükümetin meseleye bakış tarzı da budur. Böyle bir uygulamanın hiç bir hükümet, şartlar yerine gelmeksizin savunucusu olamaz. Teröre taviz verilerek siyaset de yapılamaz.

Sayın Başkan, Değerli Milletvekilleri;

Bu şartlar altında ülke düzeyinde kamu güvenliği ve esenliğinin devamı için insan haklarına ve hukuka saygılı kalmarak:

T.B.M.M.'nde varolan anlayış birliğinin paralelinde siyasi iradenin kararlılığı doğrultusunda terörle mücadelenin sürdürülebilmesi için mevcut Olağanüstü Hal uygulamasının bir dönem daha uzatılması gerekliliğine olan inancımı belirterek hükümetin bu teklifini desteklemenizi bekliyorum hepinize saygılar sunuyorum."

İçişleri Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının 1994 Mali Yılı Bütçeleri

• 29 Aralık 1993 tarih ve 21803 sayılı Mükerrer Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren İçişleri Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Bütçeleri üzerinde hazırlık çalışmalarına 1 Haziran 1993 tarihli Başbakanlığın Bütçe Çağrısı ile fiilen başlanmış ve yatırım teklifleri olarak Devlet Planlama Teşkilatına, Cari ve Transfer Teklifleri olarak da Maliye ve Gümrük Bakanlığına gönderilmiştir.

Uzmanlar düzeyinde ilgili Bakanlık ve Kuruluşla yapılan müzakereler tamamlandıktan sonra 12 Kasım 1993 tarihinde TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda, 16 Aralık 1993 tarihinde de TBMM Genel Kurulunda görüşülerek kabul edilmiştir.

Yürürlüğe girmiş bulunan bu bütçelerin bir önceki yıla göre (1993 yılı) gösterdikleri gelişmeler ise; İçişleri Bakanlığı Bütçesi 6.685.800.000.000.TL ile % 77, Emniyet Bütçesi 22.889.356.000.000.TL ile % 98, Jandarma Bütçesi 15.357.150.000.000.TL ile % 93, Sahil Güvenlik Bütçesi 526.145.000.000.TL ile % 96, toplam bütçe rakamı olarak da 45.458.451.000.000 TL ile % 93 lük bir artış şeklindedir.

Bilindiği gibi Cari, Yatırım ve Transfer Harcamaları şeklinde gruplandırılarak oluşan Bütçelerin, Cari Harcamaları içinde yer alan Personel Giderlerini çıkardıktan sonra geriye kalan ve Diğer Cariler olarak adlandırılan 200 (Yolluklar), 300 (Hizmet Alımları), 400 (Tüketim Malları ve Malzeme Alımları), 500 (Demirbaş Alımları), 800 (Diğer Ödemeler), Yatırım Harcaması olan 600 (Makina, Teçhizat ve Taşıt Alımları), 700 (Yapı, Tesis ve Büyük Onarım Giderleri), Kamulaştırma niteliğindeki 900 (Transferler) ile Hizmet Programlarına Dağıtılamayan Transfer Harcaması olan 900 (Transferler) Harcama Kalemlerindeki ödeneklerle planlanan hizmetler yürütülecektir.

Bütçeler itibariyle 1994 yılında yürütülmesi planlanan hizmetler ise şöyledir:

İçişleri Bakanlığının Cari Rakamı olan 4.950.000.000.000.TL bir önceki yıl bütçe rakamına göre % 100 lük bir artışa tekabül etmektedir. Bu rakam kapsamında; Bakanlar Kurulu Kararıyla gerek Mülki İdare Hizmetlerinden, gerekse de Genel İdare Hizmetlerinden personelin yetiştirilmek ve AT konularında araştırma yapmak üzere yurtdışına gönderilmesi, Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin savunma malzemeleri alımları, merkez ve taşra Bakanlık Bi

rimlerinin döşeme, demirbaş, kırtasiye ve temizlik ihtiyaçlarının karşılanması, temsil ve ağırlama giderleri, araçların akaryakıt ve yağ giderleri, personel temel eğitimlerinin yanısıra mesleki eğitimlerini sağlamak üzere kurs ve seminerlerin düzenlenmesi yer almaktadır.

Bütçenin yatırım harcamalarındaki 369.000.000.000.TL. bir önceki yıla göre % 25 lik bir artış göstermektedir. Bu rakam sektörler itibariyle Genel İdare Sektörü 25.000.000.000.TL, Konut Sektörü 40.000.000.000.TL, Eğitim Sektörü 4.000.000.000.TL, Güvenlik Sektörü 300.000.000.000.TL.hk bir ödeneye kapsamaktadır.

Genel İdare Sektöründe Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünce yürütülen Memris Projesi, Makine-Teçhizat Alımı için 900.000.000.TL., Genel Müdürlük ihtiyacı için yapılmakta olan hizmet binasının inşaatı için 21.000.000.000.TL, Nüfus Hizmet Binası Donanımı için 2 Milyar TL., Bakanlık Binası onarımı için 500.000.000.TL. Telsiz Alımı için 500 Milyon TL, Merkez Bilgisayar Alımı için de 100 Milyon TL. ödenek konulmuştur.

İçişleri Bakanlığı Konut Sektörü rakamı olan 40 Milyar TL.den 110 adet kaymakam evi yapımı için 28.000.000.000.TL., 8 yeni ile vali konağı yapımı için 1 1.500.000.000.TL. ve geçmiş yıllarda programa girip ödenek yetersizliği nedeniyle bitirilemeyen kaymakam evleri ikmal inşaatları için de 500 Milyon TL. ödenek ayrılmış bulunmaktadır.

Bakanlığın eğitim sektöründeki 4 Milyar TL'den Bakanlık eğitim merkezi mevcut binasının onarımı için 1 Milyar TL. ve ek binanın tamamlanması sonucunda ihtiyaç olacak Bina Donanımı için de 3 Milyar TL ödenek konulmuştur.

Güvenlik Sektörü rakamı olan 300 Milyar TL ile Olağanüstü Hal Bölge Valiliği hizmetlerinde kullanılacak savunma amaçlı çeşitli malzeme, araç ve gereç alımı ile bina yapımları söz konusu olacaktır. Ayrıca, olağanüstü halin gerektirdiği kamulaştırma hizmetleri olarak satın alma ve geçici işgalin gerektirdiği giderler için 10 Milyar TL kamulaştırma ve bina satın alımları ödeneye ayrılmıştır.

Bakanlığın hizmet programlarına dağıtılamayan transferleri arasında 1953 yılından beri üye bulunduğumuz Uluslararası Kişi Halleri Komisyonuna üyelik aidatı için 200 Milyon TL, Bakanlık merkez ve taşra teşkilatındaki personel toplamının % 60'ına verilecek yemek yardımı için 8.000.000.000.

TL, Personel Giderlerinden doğan borçlar için 1 Milyar TL, Personel Giderleri dışındaki diğer harcamalarla ilgili geçmiş yıllar borçları için 8.000.000.000.TL. Türk Cumhuriyetlerinden gelenlerin barınma, beslenme ve eğitim giderleri için 800 Milyon TL, bu kişilerin maaş ve harçlıkları için 800 Milyon TL yeralmaktadır.

Ayrıca ilk defa 1993 yılı bütçesinin Hizmet Programlarına Dağıtılamayan Transferler Programına dahil edilen ve 1994 yılında da devam eden Bakanlığa ait Fonlardan İl Özel İdareleri için 280 Milyar TL, Mahalli İdareler için 330 Milyar TL, Muhtaç Asker Aileleri için 8 Milyar TL ve Sivil Savunma için ise 20 Milyar TL ödenek ayrılmış bulunmaktadır.

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün carileri olan 21.200.000.000.000.TL ile bir önceki yıla göre % 111 Tık bir artış sağlanmıştır.

Diğer carileri meydana getiren 200 (Yolluklar), 300 (Hizmet Alımları), 400 (Tüketim Malları ve Malzeme Alımları), 500 (Demirbaş Alımları), 800 (Diğer Ödemeler) Harcama Kalemlerindeki ödeneklerle, yurtiçi ve yurtdışı görev yollukları, Bölge Trafik Ünitelerinde görevli personele yolluk karşılığı verilen tazminatlar, bilgisayar ağının kurulabilmesi için ödenecek danışmanlık ücreti, kırtasiye, PTT posta giderleri, taşıma giderleri, kiralar, makina-teçhizat ve taşıt onarımları, elektrik, su, havagazı giderleri ile yiyecek ve yem alımları, büro malzeme ve makina alımları, vergi, resim ve harçlar, gizli hizmet giderleri ve karantinaya alınma ve emniyet nezaretinde bulundurma giderlerini karşılamak sözkonusu olacaktır.

Emniyet Genel Müdürlüğünün yatırımları 1.574.456.000.000. TL olup, bir önceki »yıla göre % 50 lik bir artış sağlanmıştır. Bu rakamın içinde Güvenlik Sektörü 1.3 10.000.000.000.TL., Ulaştırma Sektörü 87.000.000.000.TL., Eğitim Sektörü 67.456.000.000.TL., Konut Sektörü 1 10.000.000.000.TL'dir.

Genel Müdürlüğün Güvenlik Sektöründeki Hizmetleri Kriminal Polis Laboratuvarlarına çeşitli malzeme alımı, terörle mücadelede kullanılmak üzere çeşitli malzeme alımı, ana merkez bilgisayarı parmakizi bilgisayar sistemi yedek parça alımı ile bakım ve onarım, polis haberleşme hizmetlerinde kullanılacak röle, el ve araç telsizleri, muhtelif muhabere cihazları, radyo teçhizatları ve mevcut panzer - zırhlı araç yedek parça alımı, bakım ve onarımı, 20 adet deniz botu aliminin 1994 dilimi, 50 adet orta tip helikopter alımı, bölge hastaneleri ve diğer polikliniklerde kullanılmak üzere çeşitli malzeme

alımı, yıl içinde hizmete girecek yeni binalarda kullanılacak malzeme alımı, hizmet için gerekli olan ve bilhassa ekip, devriye, kuvvet nakli için gerekli olan ve cinsi, miktarı ve kullanım süreleri Bakanlar Kurulunca belirlenen 2896 adet araç alımı şeklindedir.

Ulaştırma Sektöründeki hizmetler trafik hizmetlerinde kullanılacak radar, reflektif kemer, tepe lambası, alkolmetre, havaalanlarının güvenlik sistemleri için gerekli X Ray, Dedektör ve kapalı devre cihazların alımları, yapımı süren trafik hizmet binalarının ikmalî, trafik hizmetlerinde kullanılacak 1.289 adet araç alımları için ödenek ayrılmıştır.

Eğitim Sektöründe ise Polis Akademisi, Polis Eğitim Merkezi, Polis Kolejleri ve Polis okullarına muhtelif makina teçhizat alımları ve onarımlar için, ek derslik inşaatları ile 1994'de bitecek üç yerdeki Polis okulları inşaatları ile 1994'den sonraya kalan Polis okulu inşaatları için ödenek ayrılmıştır. Ayrıca Gölbaşı Polis okulu kanalizasyon, isale hattı yapımı için de 7 Milyar 456 Milyon TL konulmuştur.

Konut Sektöründe de devam eden 4.327 adet lojman inşaatları ve mevcut lojmanların bakım ve onarımları için ödenek bulunmaktadır.

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Hizmet Programlarına Dağıtılamayan Transferlerini Uluslararası Kuruluşlara Yapılacak Ödemeler olarak 1.900.000.000.TL., Yurtiçi Bursları için 950 Milyon TL, Yurtdışı Bursları için 50 Milyon TL, Türk Cumhuriyetlerinden gelenlerin Barınma, Beslenme ve Eğitim Giderleri için 1 Milyar TL, bu kişilerin maaş ve harçlıkları için 1 Milyar TL, memurların öğle yemeğine yardım için 65 Milyar TL, Kamu İşverenleri Sendikalarına Ödemeler için 100 Milyon TL, Personel Borçları için 10 Milyar TL, diğer Cariler Borçları için 25 Milyar TL, Yatırım Borçları için 2.500.000.000.TL ve ilk defa 1993 yılında bölgeye eklenen Trafik Hizmetleri Geliştirme Fonu için de 7.400.000.000.TL'lık ödenekler kapsamaktadır.

Jandarma Genel Komutanlığı'nın Carileri 14 Trilyon TL. olup, bir önceki yıla göre % 101 lik bir artış göstermiştir. Yurt içinde emniyet ve asayişî temin ve idame ettirmek, kara sınırlarımızın emniyetiyle, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek, gerektiğinde Silahlı Kuvvetler yanında yer almak gibi görevlerin yerine getirilmesiyle görevli olan bu Komutanlığın yurtiçi ve yurtdışı yollukları, mutad tüketim malları ve malzeme alımları, demirbaş

alınılan, teşkilatın ateş gücü, hareket kabiliyeti, komuta kontrol sistemleri ve eğitim harcamaları ile ani hareket harcamaları, lojman tahsis edilemeyen personele kiralanacak bina giderleri, PTT giderleri, elektrik, su ve havagazı giderleri, akaryakıt giderleri bu ödeneklerle karşılanacaktır.

Bütçenin yatırım harcamalarındaki 1.330.000.000.000.TL., bir önceki yıla göre % 52 artış sağlamıştır. Bu rakam sektörler itibariyle Güvenlik Sektörü olarak 1.240.000.000.000.TL., Konut Sektörü olarak 90.000.000.000.TL., dir.

Güvenlik Sektöründe birlik binaları inşaatı ve onarımları için 890 Milyar TL, taşıt alımları için 50 Milyar TL., Güvenlik Sistem Projesi için 150 Milyar TL., Teknik Donatım Projesi için 83 Milyar TL., Muhabere ve Gözetleme Sistemi Projesi için 67 Milyar TL, ödenek yer almaktadır.

Konut Sektöründe de sadece devam eden 39 yerdeki (7224 daire) lojman inşaatlarına 90.000.000.000.TL., ödenek ayrılmıştır.

Komutanlığın hizmet programlarına dağıtılamayan transferlerini de Personel Giderleri borçları olarak 1.500.000.000. TL, diğer yıllar borçları olarak 25 Milyar TL., Türk Cumhuriyetlerinden gelenlerin Beslenme, Barınma, Eğitim Giderleri için 250 Milyon TL. ve bu kişilerin Maaş ve Harçlıkları için 250 Milyon TL, Kamu İşverenleri Sendikalarına yapılan ödeme için 150 Milyon TL. ödenek meydana getirmektedir.

Bütün sahillerimiz, karasularımız ile iç sularımızın korunması, güvenliğin sağlanması, deniz yoluyla yapılan kaçakçılığın Önlenmesi ile ilgili görevlere sahip bulunan Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın Carileri 342.000.000.000.TL., olup, 1993 yılına göre % 97 lik bir artış göstermiştir. Bu ödenekle teşkilatta görevli personelin yurtiçi ve yurtdışı geçici görev yollukları, hizmet alımları, çeşitli mal ve malzeme alımları, demirbaş alımları, lojman kiralalamaları ve gizli hizmet giderleri karşılanarak görevlerin en sağlıklı ve etkin biçimde yürütülebilmesi için ihtiyaç duyulacak çeşitli ikmal maddelerinin tedariki, depolanması, bakım ve onarımları gerçekleştirilecektir.

Komutanlık yatırım harcamalarındaki 184.000.000.000.TL., bir önceki yıla göre % 100 lük bir artış göstermiş olup, Güvenlik Sektörü ödeneği 180 Milyar TL dir. Bu ödenekten 10 Milyar 185 Milyon TL makine teçhizat alımlarında, 200 tonluk 14 adet ve 70 tonluk 10 adet bot alımının 1994 yılı dilimi 126 Milyar 500 Milyon TL, Acil Bot Projesi için 500 Milyon TL, 15

Milyar 501 Milyon TL 30 adet araç alımı, Samsun Çekerek yeri inşaatı için 5 Milyar TL, Sahil Güvenlik Antalya Grup Komutanlığı bina inşaatı için 4 Milyar TL, İskenderun Grup Komutanlığı karargah bina inşaatı için 3 Milyar TL, 5 yerdaki birlik binası inşa ve onarımı için 10 Milyar TL, Sahil Güvenlik Ege Denizi Bölük Komutanlığı iskele inşaatı için 5 Milyar TL, Kaş, Çeşme, Kuşadası, Aliağa'da sahil kolaylık tesislerinin kurulması için 314 Milyon TL ayrılmıştır.

Konut Sektörü için ise 4 Milyar TL ödenek ayrılmış olup Komutanlığın Enez, Çeşme ve Bodrum'da devam eden lojman inşaatları için kullanılması planlanmıştır.

Hizmet Programlarına Dağıtılamayan Transferler arasında Personel Giderleri Borçlarına 50 Milyon TL, diğer Cari Borçlarına 50 Milyon TL, Kamu İşverenleri Sendikasına yapılacak ödemeler için 45 Milyon TL ayrılmıştır.

Aşağıda İçişleri Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının 1994 Yılı Bütçe Tasarıları üzerinde 12 Kasım 1993 tarihinde TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda yapılan görüşmeler nedeniyle İçişleri Bakanı Sayın Nahit MENTEŞE'nin yapmış olduğu konuşmanın özeti yer almaktadır.

Konuşmasına "... Bakanlık olarak ana ilkemiz, huzur ve güven ortamı yanında kanun hakimiyetinin sağlanması, temel hak ve özgürlüklere saygılı, halkımızın sorunlarına hızla çözüm getirebilen tarafsız ve dinamik idarenin kök salmasıdır" diyerek başlayan Bakan, daha sonra ülkemizin başta gelen sorunlarından birisi olan bölücü terör eylemlerinden bahsetmiştir.

Nahit MENTEŞE bu konuda şunları söylemiştir:

"Silahların kullanıldığı, insanların öldürüldüğü, kamu ve özel malların yakılıp yıkıldığı, devletin insanına hizmet götürürken sıkıntı ile karşılaştığı bir yerde meselelere çözüm bulmanın kolay olmadığını takdir edersiniz; ama, üstüne basarak belirtmiş olayım. Yapacakları sadece bu kadardır. Hiç kimsenin kuşkusu olmasın. Güneydoğu Anadolu Bölgemizde yıllardır süregelen ve bugün Doğu bölgemize de kayına istidadı gösteren bu sorun, hukuka saygılı kalınarak mutlaka çözümlenecektir. Bu, hepimizin sorunudur; devletimizin sorunudur. Terörist grupların eylem biçimi ve içeriden ya da dışarıdan sağladıkları destek ne olursa olsun, sonuçta devletin sarsılmaz gücü karşısında ezileceklerdir.

Her zaman söylediğim gibi, terör örgütleri acımasızca saldırmaktadırlar. Metotları, devletinkinden başka bir türdür. Yani, masum vatandaşları kurşunlamaktadırlar, beşikteki çocuğu kurşunlamaktadırlar, genç, ihtiyar demeden bu masum vatandaşlarımızı öldürmektedirler. Devlet, itina etmek mecburiyetindedir, masum vatandaşla PKK'yı ayırt etmek mecburiyetindedir. O bakımdan devletin güçlüğü vardır, yoksa değerli arkadaşlarım, bu terör belası çok kısa zamanda kazanır, ortadan kalkar; ama, bizim itinamız, hukuka bağlı kalarak ve masum vatandaşlarımızın zarar görmemesi içindir. İşte, devlet ile terör örgütü arasındaki fark budur. Yoksa devlet bir anda bitirir bu işi.

Değerli arkadaşlarım, görüyorsunuz ki, devlet, mesele üzerine devlet gibi gitmektedir, itina ile gitmektedir; ama karşımızdakiler acımasızdır. Burada arkadaşlarımız çok güzel dile getirdiler. Mesele Kürt sorunu değil, mesele orada adım adım müstakil bir devlet kurmak. Arkadaşlarımız çok güzel dile getirdiler. Evvela ikili iktidar, ondan sonra kültürel özgürlük, ondan sonra federasyon, ondan sonra bağımsız devlet. Hedef bu. Onun için, meseleyi Kürt sorunu olarak mütalaa etmemelerini bilhassa arkadaşlarımızdan rica ediyoruz ki, burada itina gösterdiler, etmediler, çok güzel beyanlarda bulundular. Mesele Kürt meselesi değil. Esasen, yine arkadaşlarımızın belirttiği gibi, yani Türkiye'de bir kimlik meselesi yok ki... Burada hangi arkadaşımızın kimliği ayırt edilmektedir. Parlamento içinde -hani ben hiçbir zaman söylemek istemiyorum- çeşitli etnik gruplardan insanlar var. O etnik grubun ismini dahi telaffuz etmek istemiyorum; çünkü, bunlar bizim parçamız. Biz, bir bütünün parçalarıyız; et ve tırnak gibiyiz. Onun için değerli arkadaşlarım, hedef Kürt sorununa çare değil. Hangi hak? Demokratik hak. Hangi hak? Yok mu hakkı herkesin? Ayırt edilebiliyor mu? Atatürk demiş, "Köylü efendimizdir" diye. Hani vaktiyle köylü bir eziklik içinde, hani köylüden acaba bakan olur mu, köylüden acaba hakim olur mu; öyle başlamış işe. Ondan sonra, demin de söyledikleri gibi, hani "Ne mutlu Türküm diyene", çok güzel bir ifadeyle bunu dile getirmiştir."

Konuşmasını bir başka terörden, trafik teröründen bahsederek sürdüren Bakan bu konuda da şu açıklamalarda bulunmuştur:

"Trafik meselesi üzerinde de gerçekten görevi deruhte ettiğim andan itibaren, değerli arkadaşlarımla konuşuyoruz, kanun tasarısı hazırlanmıştır, caydırıcı birtakım hususlar getirilmiştir; ancak, bunun bir eğitim meselesi olduğunu da kabul etmemiz icap etmektedir. Hani, memuru alıyorsunuz, zaman zaman eğitiyorsunuz, hizmet içi eğitim diyorsunuz. Hep onu

düşünmüşümdür. Acaba kamyon şoförünü, otobüs şoförünü, diğer şoförü de bu türlü hizmet içi eğitim yaptırmak suretiyle daha bilgili hale getirebilir miyiz, daha dikkatli hale getirebilir miyiz diye. Ama arkadaşlarımızın dediği gibi, alkollü oto süren, maalesef var. Gençlerimiz bazen çılginca, kaideleri bildikleri halde kendilerini kaybediyorlar; ama, kaideyi bilmeyen adamlar, şoförler var. Bakıyorsunuz, hani o güzel güzel çizgiler çiziliyor, sollamamak için birtakım diiz çizgiler sollayıp geçiyor. Sorsan, farkında değil, yani geçtiğinin farkında değil. Şoför ehliyetini almış; ama kaideleri de bilmemektedir. Onun için zaman zaman bunları eğitmemiz, zaten kanun tasarımızda da öngörülmüş bulunmaktadır. İnşallah önümüzdeki günlerde Parlamente'ye sevk edeceğiz, bu kanım çıktıktan sonra daha çok meselenin üzerine gideceğiz.

Burada gene Gözlükaya arkadaşımız, helikopterle kontrolden bahsettiler. Tabii başlangıçta yapılıyordu bunlar. Ben de sordum arkadaşlarımıza, "Niye helikopter kontrollerini yapmıyoruz" diye. Her şeyi sevk ettiğimiz gibi helikopterlerimiz de terör bölgesine sevk edilmiş bulunmaktadır. Yeniden helikopter alınmıştır; ama, bir pilot sıkıntısı vardır. Önümüzdeki günlerde pilot sıkıntısı giderildikten sonra ki, Eskişehir'de eğitim görmekteyler, bunlar da eğitimden sonra yine eskiden olduğu gibi helikopterle trafik kontrolleri hem karadan hem de havadan kontroller yapılacaktır. Her gün her gün televizyonda yüreklerimizi parçalayan hadiseler olmaktadır genelde. Bunun üzerine de gidilecektir. Gene tabiatıyla bu eğitim meselesini de gözönüne almak icap eder kanaatindeyim."

Bakan ayrıca, Valilerin jandarma üzerindeki yetkileri, polislin maaşının düşüklüğü, bazı derneklerin zararlı faaliyetleri, il ve belediye kurulmasına yönelik çalışmalar, şehit polis çocuklarının sınavsız polis kolejlerine alınması ve şehit düşenlerin aillerine yapılan maddi yardımlar gibi konulara kısaca değinerek TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda yapmış olduğu konuşmasını tamamlamıştır.

Sayın Bakanımız İçişleri Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının 1994 Yılı Bütçe Tasarıları üzerinde TBMM Genel Kurulunda 16 Aralık 1993 tarihinde yapılan görüşmelerde de konuşmasının büyük bir bölümünü ülkemizin başta gelen sorunlarından birisi olan terör konusuna ayırmış ve bu konuda şunları söylemiştir:

"Terör, bütün iktidarlar için aynı seviyede düşünülerek, ardındaki ideolojik saplantılara bakılmadan, üzerine gidilmesi gereken bir olgudur. Bu olguyu

siyasetin malzemesi yapmak, demokratik rejim ve kişilikle bağdaşmaz. Aksine, demokrasiye de kişiliklere de zarar verir.

Terör, bugün için, hiç şüphesiz, uluslararası ilişkilerin ve diplomasinin öğeleri arasında bulunmaktadır. Terörün bu niteliğinden ülkeleri lehine sonuç çıkarmaya çalışan totaliter, hatta demokratik ülkeler de vardır. Teröre arka çıkmak, kısa vadede bazı kazançlar sağlayabilir, ama ülkelerin yapılarıyla demokrasi bundan zarar görecektir.

Bugün insan hakları savunuculuğunun terör örgütlerince istismar edildiği gerçeğini bütün ülkelerin bilmesi ve teröre karşı tavırlarını yeniden gözden geçirmeleri gerektiği yeni bir dönemde bulunuyoruz, insan hakları silahı, terör hamiliği görüntüsü verecek şekilde ilgili ülkelere bir baskı aracı tarzında kullanılmamalıdır. Terörle mücadelede, millet olarak, topyekün kararlı bir tavır gösterebildiğimiz sürece, bu mücadelede ön planda olan güvenlik kuvvetlerimizin başarılı olacağı ve bu başarılarını sürdüreceği bir gerçektir. Bu sağlamadığı sürece, arzu edilen hizmetlerin bölgeye taşınması zaman alacaktır. Başlangıcından beri kısır bir döngü içinde olan terör örgütünün devletin karşısında bugün insiyatifini kaybetme durumuna gelmiştir. Bölge halkı terör örgütünün bütün tehdidine rağmen devletiyle ilişkilerinde sıcaktır. Güvenlik kuvvetlerimiz de bunun sağladığı avantajın idraki içindedir.

Devletin bu bölgeye hizmet götürmede ne kadar titiz olduğunu ben çocukluk yaşlarımdan beri hatırlarım, Cumhuriyet hükümetleri, daha batıya buldozeri getirmeden, grayderi getirmeden doğuya götürmüştür, ama doğunun imarında zorluklar vardır, coğrafi yapı bakımından zorluklar var. İşte devlet hep bu zorlukları aşmanın gayreti içinde olmuştur, bütün cumhuriyet hükümetleri de bu aynı gayretin içinde olmuşlardır. Bugün de aynı şekilde değerli arkadaşlarım. Kim demiş doğu kalkınması bugün için bırakıldı diye?.. Devam ediyor. Burada konu edileceğini bilseydim, Devlet Planlama Teşkilatından getirtirdim, sadece 256 trilyon lira yatırım Hakkari ve Şırnak kalkınması için harcanacaktır, bu devletin öngördüğü rakamlardır. Bakınız, Birecik Barajının geçen gün temeli atıldı, dış kredisi de onaylandı; ama düşmanlarımız, âdeta bunun onaylanmaması için devreye girdiler, ama onaylandı kredi. Sadece Birecik Barajı için sarfedilecek para 16 trilyon 150 milyar liradır. GAP devam ediyor, Urfa Tüneli yakında ovayı sulamaya başlayacak."

Diyerek Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimize yapılan yatırımlardan örnekler veren İçişleri Bakanı konuşmasına şöyle devam etmiştir:

"Türkiye'nin dünyanın kabul ettiği sınırları vardır. Bu sınır Misak-ı Milli sınırdır. 70 yıl önce bedeli milletimizce ödenerek çizilmiştir. Bu sınırlar içerisinde herkesin eşit yaşama, maddî ve manevî varlığını geliştirme hakkı bulunmaktadır*Şimdiye kadar bu ülkenin insanlarından bir grubu geride kalsın, bir grubu ileri geçsin şeklinde bir tutum asla tasvip görmemiş, hiç kimseye de bu ülkede imtiyaz da tanınmamıştır. Herkes yetenekleri ölçüsünde ve imkânları dahilinde ulaşmış, istediği seviyeye yükselmiştir. Bu bilinen ve görünen bir gerçektir. Belediye reisi olmuş, etnik kökenli arkadaşlarımız, belediye meclisine girmiş, il genel meclisine girmiş, Parlamente'ye girmiş, Parlamente'ye girerken, o yöreden değil, yöresinden gelecek mesela İzmir'de milletvekili olmuş, gelmiş Aydın'da milletvekili olmuş, gelmiş Muğla'da milletvekili olmuştur."

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bir hukuk devleti olduğunu ve terörle mücadelenin de bu çerçevede yürütüldüğünü vurgulayan Bakan, konuşmasını şöyle sürdürmüştür:

"Hukukun üstünlüğüne sadık kalma yönündeki kararlılığımızı, devletin zafiyeti olarak görenler ve yanlış politikalar üretenler farkında olmadan bölücü örgütün paralelinde bir düşüncüyü savunur duruma düşebilirler; ancak, bizim anlayışımız, devleti bir deneme, sınama mekanizması ve siyasi talih oyunu durumuna sokacak bir anlayış kesinlikle değildir. Şiddet ve terör yoluyla devletlerin varlığına ve demokratik rejimlere saldırı, insan hak ve özgürlükleriyle bağdaşır bir durum değildir. Kuvvetli bir kişisel ve sosyal ahlak ile desteklenmeyen bir hukuk sisteminin, hiçbir insan topluluğunun mutluluğunu sağlayabildiği görülmemiştir, işte bizim titizlikle riayet ettiğimiz husus bu. Yoksa, güvenlik güçleri bir anda her şeyi bitirir, ama biz hukukun üstünlüğünü savunuyoruz ve de masum, vatandaşımızın zarar görmemesini istiyoruz.

Demokratik hukuk kuralları içerisinde, bu sorunun çözümüyle ilgili gösterilen gayretler sonuç vermeye başlamıştır. Batı ülkelerinden Fransa ve Almanya'da, PKK terör örgütünün yan kuruluşları ile diğer hücre evlerine dönük ciddi operasyonların yapılmış olması, sevindirici bir gelişmedir. Hükümetimizin kararlı ve azimli çalışmaları sonucu, PKK'nın bir terör örgütü

olduğu konusunda kararsızlık içerisinde bulunan ülkelerden özellikle Almanya, terör örgütü PKK'yı yasa dışı ilan ederek, bütün faaliyetlerini yasaklamıştır; diğer devletler de, hiç şüphe etmiyorum ki, bunun arkasından geleceklerdir, Almanya'yı ve Fransa'yı takip edeceklerdir. Çünkü, terör, sadece bir ülkenin millî sınırları içerisinde görülen bir olay değildir. Batı ülkeleri, terörün, hangi isim altında olursa olsun, kendilerini de, geleceğe dönük, ciddi şekilde rahatsız edeceğini iyice hissetmişlerdir."

Bakan daha sonra sorulan bir soru üzerine ülkemizin diğer bir önemli sorunu olan trafik konusunda da açıklamalarda bulunmuştur.

Trafik Yasa Tasarısı üzerinde hazırlıkların hemen hemen bittiğini, yakın bir zamanda Meclise sunulacağını belirten İçişleri Bakanı şunları söylemiştir:

"Trafik konusunda yasal çalışmalarımız yanında, İdarî çalışmalarımızı da devam ettirmekteyiz. Karayollarının havadan ve yoldan kontrolü daha da geliştirilerek devam edecektir. Esasen, eğitim alanında noksanız- Şoförlerimiz, kamyon şoförlerimiz, otobüs şoförlerimiz gerçekten eğitimden yoksun, kaideleri bilmiyorlar, çoğu zaman farkında bile değiller. Sadece cezaları artırmak çare değil, bu vatandaşlarımızı eğitimden geçirmek zorun-i dayız."

Diyerek konuşmasını sürdüren Nahit MENTEŞE daha sonra milletvekillerinden gelen soruları cevaplamıştır.

TBMM Genel Kurulunda yapılan bu görüşmeler sonunda 16 Aralık 1993 tarihinde İçişleri Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının 1994 yılı Bütçesi kabul edilmiştir.

Basın Toplantıları

• İçişleri Bakanı Nahit MENTEŞE 14 Kasım 1993 ve 28 Kasım 1993 tarihlerinde iki basın toplantısı yapmıştır. Toplantılarının ilkinde 5-14 Kasım 1993 tarihleri arasında, ikincisinde ise 13-28 Kasım 1993 tarihleri arasında PKK terör örgütüne karşı, Güvenlik Kuvvetlerince gerçekleştirilen operasyonlar hakkında kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla açıklamalarda bulunmuştur. •

• Trafik Yasa Tasarısı ile ilgili olarak 18 Kasım 1993 tarihinde yapmış olduğu basın toplantısında açıklamalarına trafik kazalarının sebep olduğu

maddi ve manevi kayıpları anlatmakla başlayan İçişleri Bakanı Nahit MENTEŞE 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna yeni maddeler eklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu amaçla İçişleri Bakanlığınca hazırlanan Trafik Yasa Tasarısını şöyle özetlemiştir:

"Özel sürücü kursları hakkında gerek basında yer alan, gerekse vatandaşlardan Bakanlığımıza intikal eden haber ve şikayetler bu konuda tedbir alınmasını gerektirmiştir. Tasarıya konulan bir hükümlerle, sürücülerin sınavlarının Milli Eğitim Bakanlığınca görevlendirilen sınav sorumluları tarafından yapılması ve söz konusu kursların Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu çerçevesinde etkin bir şekilde denetlenmesi ve noksanlıkları ya da kusurları belirlenenler hakkında anılan kanun hükümlerine göre işlem yapılması esası getirilmiştir.

Trafik para cezalarının miktarının artırılması, takip ve tahsilinin sağlanması hususunda tasarıda yeni tedbirler getirilmiştir.

Şehirlerarası yolcu ve yük taşımacılığı yapan otobüs ve kamyon sürücülerine "Ticari Taşıt Sürücü Sertifikası" alma mecburiyeti getirilmektedir.

Tasarı ile getirilen bir yenilikle; trafik denetiminden ve yönetiminden sorumlu olan polisimize yardımcı olmak, bütün sürücülerin her yerde ve her zaman denetlendiği intibamı zihinlerde uyandırmak ve trafik kurallarına vatandaşlarımızın sorumluluk duygusu içinde uymasını sağlamak ve trafik kazalarını asgari seviyeye indirmeye katkıda bulunmak amacıyla Fahri Trafik Müfettişliği hizmetinin faaliyete geçirilmesi düşünülmektedir."

Ayrıca kanun değişikliğinin kabulüne kadar geçecek süre içerisinde karayollarımızda gerekli can ve mal güvenliğinin sağlanması için bazı tedbirler alındığını vurgulayan İçişleri Bakanı bunları da kısaca şöyle açıklamıştır:

"Bu yıl içerisinde 1.000 personel eğitilerek trafik hizmetlerine verilmiştir. Ayrıca, yıl sonuna kadar trafik ekip sayısı 200 araçla takviye edilecektir.

Öte yandan hizmete açılan ve üzerinde bakım ve işletme merkezleri tamamlanmak üzere olan Kırklareli (Lüleburgaz) ile Sakarya (Sapanca) arasındaki 284 kilometrelik oto yolda trafik, kontrollerine başlanmıştır.

Yurt dışında benzin kısıtlaması sebebiyle daha ziyade sabit kontrollere

ağırlık verildiğinin görülmesi üzerine, trafik suç ve suçlularıyla mücadelede çok önemli yeri olan seyir halinde ve sivil ekip olarak yapıları kontrollere önem verilmesi amacıyla trafik kontrollerinde benzin kısıtlamasına son verilmiştir.

Halkın eğitiminde kitle iletişim araçlarının önemi göz önünde bulundurularak trafik konusunda radyo ve televizyon programları yapılmaktadır.

Trafik kazalarının en aza indirilmesi ve trafik güvenliğinin sağlanması trafik kazalarına karşı önceden tedbir alınması, vatandaşlarımızın yapacakları ihbar ve şikayetleri, gördükleri trafik kuralları ihlalleri ile trafik kazalarını bildirmeleri ve trafik konusunda bilgi alabilmelerini sağlamak amacıyla: Adana, Ankara, Bursa, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, İzmir, İçel, Konya ve Kayseri illerimizde "154 ALO TRAFİK" adı altında vatandaşlar tarafından aranabilen özel hizmet telefonları tesis edilmiş olup, yakında hizmete girecektir."

Romanya İçişleri Bakanının Ziyareti

• Romanya İçişleri Bakanı GEURGE ION DANESCU, ülkelerimiz arasında 28 Nisan 1992 tarihinde imzalanan Güvenlik İşbirliği (GİB) Anlaşması çerçevesinde, uluslararası uyuşturucu madde kaçakçılığı, uluslararası terörizm ve diğer organize suçlarla mücadele konularındaki işbirliğimizi gözden geçirmek ve 17 Kasım 1993 tarihinde Ankara'da Türkiye-Romanya Polis Futbol Takımları arasında yapılan müsabakayı izlemek üzere 14-17 Kasım 1993 tarihleri arasında ülkemizi resmen ziyaret etmiştir.

Romanya İçişleri Bakanı, Bakanımız Nahit MENTEŞE ile görüşmeler yapmış ve iki ülke arasında varolan işbirliğini daha da güçlendirmek için uluslararası platformda kendisini iyice hissettirmeye başlayan ve gelişmesi tüm ülkeler tarafından endişe ile izlenen uluslararası uyuşturucu madde kaçakçılığı, organize suçlar ve özellikle uluslararası terörizm ile mücadelede birlikte hareket etmeye ilişkin çeşitli anlaşma ve protokoller imzalamışlardır.

79. Dönem Kaymakamlık Kursu Kapanış Töreni

• 23 Ağustos 1993 tarihinde 58 kaymakam adayının katılımı ile başlayan 79. Dönem Kaymakamlık Kursu, başta İçişleri Bakanı Nahit MENTEŞE, Yüksek Yargı Organları temsilcileri, Bitlis Milletvekili Zeki ERGEZEN ve diğer davetlilerin katıldıkları bir törenle 1 Aralık 1993 tarihinde sona ermiştir.

Bakanlık konferans salonundaki törende ilk konuşmayı yapan Eğitim

Dairesi Başkan Halil İŞİK konuşmasında 58 Kaymakam Adayının kaymakamlık statüsünü kazanabilmek için sınavla alındıkları günden bugüne kadar yapmış oldukları çalışmaları özetleyerek kaymakamlık kurslarından mezun edilen Kaymakam Adaylarımızın dışında bu yıl da Azerbaycan ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, Özbekistan ve Türkmenistan'dan toplam 5 İçişleri Bakanlığı mensubunun ülkemizde eğitilmiş olduğuna dikkatleri çekmiştir.

Bu konuşmadan sonra kurs birincisi Çankırı Kaymakam Adayı Sait AŞĞIN, kursiyerler adına yaptığı konuşmasında, "Görevimizi ve halkımıza hizmeti yerine getirirken, Atatürk ilkelerine, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına, bizlere verilen yetki ve sorumluluklara, devletimizin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, adalet ve tarafsızlık ilkeleri doğrultusunda bağlı kalacağımızı özellikle belirtmek istiyoruz.

Hükümetin temsilcisi ve tüm kamu hizmetlerinin koordinatörü olarak; hukuk devleti anlayışı çerçevesinde; kamu düzenini ve güvenliğinin devamlılığını sağlamak, ilçede örnek insan olma özelliğimizi muhafaza etmek, gerek ilçe ve gerekse ülke düzeyinde sosyal refahı artıracak çalışmalarda öncü görevlerimizi yerine getirmek başlıca amacımız olacaktır.

Onurlu kaymakamlık görevimize adım attığımız bu günde, kutsal vatanımıza, yüce milletimize hizmet dışında hiç bir kaygı taşımadan gideceğimiz yer memleketimizin en ücra köşesi de olsa gelecekte karşılaşabileceğimiz tüm güçlülere göğüs germeye şimdiden hazır olup, gerekli fedakarlığı göstererek, seve seve vazife yapacağız."

Diyerek kendilerinin yetişmesinde emeği geçenlere teşekkür etmiştir.

Daha sonra İçişleri Bakanı Nahit MENTEŞE yaptığı konuşmada kaymakamlık mesleğinin öneminden bahsederek, 2000'li yılların güçlü Türkiye'sinin hazırlanması için Devletin iyi yetişmiş, üstün yetenekli yöneticilere ihtiyacı bulunduğunu, Bakanlığımızca gerçekleştirilen eğitim çalışmalarının da bu amaca yönelik olduğunu belirtmiştir.

Konuşmasını; "Kaymakam adaylarımız Eğitim Dairesi Başkanlığımızın yürüttüğü dört aylık yoğun yabancı dil eğitimini gördükten sonra bakanlığımızca yurt dışındaki uygulamaları yerinde görmeleri ve yabancı dil bilgilerini geliştirmeleri amacıyla 8 ay süre ile İngiltere'ye gönderilerek en az bir yabancı dili öğrenmeleri sağlanmıştır.

Kalan şiiire içinde ise, il merkezlerinde, kaymakam refikliklerinde, kayma-

kam vekilliklerinde ve mülkiye müfettişi refakatinde staj yapmak suretiyle, okullarında edindikleri teorik bilgileri uygulamada sınama ve yönetimin yapısını daha yakından tanıma olanağı bulmaları imkanı yaratılmıştır.

Üç yıllık stajlarını ve bunun son eğitim dönemi olan kaymakamlık kursunu başarı ile tamamlayıp, biraz sonra görev yerlerini belirleyerek mesleğe başlayacak genç kaymakamlarımıza, kurs süresince, iyi bir yönetici olarak yetiştirilmeleri için gerekli mesleki konular yanında, iyi bir asayiş uzmanı olmaları, ülkemizin kalkınmasında daha etkin rol alabilmeleri için ekonomik konularda eğitilmeleri, modern sevk ve idare ile ilgili olarak yeni bilgiler öğrenmeleri, bir idarecide bulunması gereken bütün bilgi ve mezyetleri kazanarak ufuklarını genişletmeleri, daha iyi ve yerinde karar verme yeterliliğine kavuşturulmaları gibi konularda bilgi ve beceriler verilerek kaymakam olarak yetişmeleri sağlanmıştır."

Diyerek sürdürmüştür. Daha sonra İçişleri Bakanı Nahit MENTEŞE genç Kaymakamlara hitap ederek,

"Son derece, güç ve büyük sorumlulukları olan seçkin ve onurlu bir göreve kaymakam olarak atanırken, başarınızda katkısı olacağına inandığımı bazı temel ilkelere ve niteliklere de kısaca değinmek istiyorum.

Mülki idare amirleri olarak, Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlılık içinde insan haklarına saygılı, lâik, sosyal, özgürlükçü, demokratik hukuk devletinin gereklerine uygun yönetim anlayışını daima kendinize esas alınız.

Bu büyük ve önemli görevi yürütürken karşılaştığımız güçlükleri Cumhuriyet Yasaları içinde yansız ve tarafsız olarak çözmeyi rehber edininiz.

Devletimizin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü her koşulda sonuna kadar savunmaya ve kesinlikle korumaya kararlı olunuz.

Her zaman devletimize hizmeti, halkımızın huzuru ile refah ve mutluluğunu düşününüz.

Görev yaptığınız yerlerin ekonomik potansiyelini harekete geçiriniz.

Yatırımların takipçisi olunuz.

Vatandaşlarımızın sorunlarına, adil tarafsız ve insancıl yöntemlerle çözüm bulunuz.

Kendinizi sürekli olarak yenileyiniz ve geliştiriniz.

Özel ve mesleki yaşantınızda örnek insan olunuz."

Şeklinde öğütlerde bulunmuştur.

İçişleri Bakanı konuşmasını Kaymakam Adaylarının yetiştirilmesinde emeği geçenlere ve törene katılanlara teşekkür ederek bitirmiştir.

Yapılan bu konuşmalardan sonra kuralar çekilerek yeni Kaymakamların görev yerleri belirlenmiş ve kaymakamlık kursu sertifikaları dağıtıldıktan sonra tören sona ermiştir.

- İçişleri Bakanı Nahit MENTEŞE, İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı Haşan HABİBİ'yi 21 Aralık 1993 tarihinde makamında kabul etmiştir.

Kabulde, terör ve PKK, sınırların güvenliğinin ve denetiminin sağlanması, İran'dan Türkiye'ye gelen turistlere ya da Türkiye'den transit olarak geçen İranlılara çeşitli kolaylıklar sağlanması, Bölgesel Güvenlik İşbirliği ve Türkiye'nin katkıları konularında görüşmeler yapılmıştır.

- İçişleri Bakanı Nahit MENTEŞE Bosna Hersek İçişleri Bakanı Bakır ALİSPANİÇ'i 21 Aralık 1993 tarihinde kabul etmiş, kabulde iki Bakan, Bosna Hersek'teki savaş ve terörizm konularında görüşmüşlerdir.

Bakanlığımızca Gerçekleştirilen Eğitim Çalışmaları

Sivil Savunma Genel Müdürlüğü

- Sivil Savunma Plan ve Müşterek Servis Tatbikatları 5-7 Ekim 1993 tarihleri arasında Sivas ve Kayseri, 12-14 Ekim 1993 tarihleri arasında ise İsparta ve Burdur illerinde yapılmıştır. Bu tatbikatlara Sivil Savunma Genel Müdürlüğünden üçer kişilik heyet ve komşu illerin İl Sivil Savunma Müdürleri katılmıştır.

- Kara Kuvvetleri Komutanlığı NBC Okulu ve Eğitim Merkezinde Sivil Savunma personeli için açılan NBC Kursunda 28 Sivil Savunma Personeli eğitimden geçirilmiştir.

- Sivil Savunma Kolejinde 25 Ekim-8 Aralık 1993 tarihleri arasında yapılan Sivil Savunma Temel Eğitim Kursunda 68 Sivil Savunma Amiri eğitilmiştir.

- İl ve İlçe Belediye İtfaiye personeli için 13 Aralık 1993 tarihinde

"İtfaiye Temel Eğitim" kursu açılmıştır. 12 Ocak 1994 tarihinde sona erecek olan bu kursa 67 itfaiyeci personel katılmıştır.

Eğitim Dairesi Başkanlığı

© Yabancı Dil Kursu;

82 nci döneme mensup 63 Kaymakam Adayının katıldığı 17 nci dönem Yabancı Dil Kursu, 26 Temmuz-26 Kasım 1993 tarihleri arasında yapılmıştır.

® Kaymakamlık Kursu

a) 23 Ağustos 1993 tarihinde başlayan 79 uncu dönem Kaymakamlık Kursu 1 Aralık 1993 tarihinde İçişleri Bakanı Nahit MENTEŞE'nin de katıldığı bir törenle sona ermiştir. Kursta 58 Kaymakam Adayı eğitilmiştir.

b) 80 inci dönem Kaymakamlık Kursu 6 Aralık 1993 tarihinde başlamıştır. 59 Kaymakam Adayının iştirak ettiği bu kurs 9 Mart 1994 tarihinde sona erecektir.

• Bilgisayar Kursu

a) 79 uncu döneme mensup Kaymakam Adaylarının katıldığı 36 nci dönem Bilgisayar Kursu 18 Ekim-16 Kasım 1993 tarihleri arasında yapılmıştır.

b) 1-26 Kasım 1993 tarihleri arasında yapılan 39 uncu dönem Bilgisayar Kursunda Bakanlığımız merkez teşkilatından 10, Ankara Valiliğinden 3 olmak üzere toplam 13 kişi eğitilmiştir.

c) 6 Aralık 1993 tarihinde başlayan 40 inci dönem Bilgisayar Kursuna Bakanlığımız Merkez Teşkilatından 11, Ankara Valiliğinden de 2 kişi iştirak etmiş olup kurs, 31 Aralık 1993 tarihinde başarı ile tamamlanmıştır.

d) 80 inci döneme mensup 20 Kaymakam Adayının katıldığı 41 inci dönem Bilgisayar Kursu 6-31 Aralık 1993 tarihleri arasında yapılmıştır.

Emniyet Genel Müdürlüğü

• Emniyet Genel Müdürlüğü merkez ve taşra teşkilatından 26 personelin katıldığı Kişisel Bilgisayar Kursu 18 Ekim-19 Kasım 1993 tarihleri arasında tamamlanmıştır.

• Viyana'daki Kriminal Teknik Merkezinde düzenlenen "Evrak Sahtekarlığı Kursu" 8-12 Kasım 1993 tarihleri arasında yapılmıştır. Bu kursa Em

niyet Genel Müdürlüğünden 2 personel iştirak etmiştir.

- Interpol Genel Sekreterliğince düzenlenen "19 uncu dönem Interpol Görevlileri Eğitim Semineri ve Telekomünikasyon Kursu" 15-19 Kasım tarihleri arasında Fransa/Lyon'da yapılmıştır. Kursu Emniyet Genel Müdürlüğü Interpol Daire Başkanlığında görevli Komiser Yardımcısı Hakan ALTAN iştirak etmiştir.

- 22 Kasım-22 Aralık 1993 tarihleri arasında merkez ve taşra teşkilatından 38 personele "10. Dönem Kişisel Bilgisayar (PC) ve Kullanıcı Kursu" verilmiştir.

- Bilgi İşlem Daire Bakanlığınca Bilgi Sistemi Geliştirme Şube Müdürlüğü bünyesinde 29 Kasım-1 Aralık 1993 tarihleri arasında üç gün "Çalınıtı Oto Kursu" verilmiş olup, kursa Sivas ve Bursa İl Emniyet Müdürlüğü personellerinden 2 kişi katılmıştır.

- 29 Kasım-3 Aralık 1993 tarihleri arasında beş gün "Araç Tescil Kursu" verilmiş, kursa Sivas, Bursa ve Ankara İl Emniyet Müdürlüklerinden toplam 9 personel iştirak etmiştir.

- Ankara ve Bursa Emniyet Müdürlüğü Bilgi İşlem personeline on gün "Sistem Kursu" verilmiştir.

- 6-17 Aralık 1993 tarihleri arasında, TEM Daire Başkanlığında açılan "Sorgulama Kursu"na 55 personel katılmıştır.

- Haberleşme Daire Başkanlığı bünyesinde 29 Kasım-10 Aralık 1993 tarihleri arasında açılan "Santral ve Telefon Bakım Elemanı Yetiştirme Kursu"na katılan 11 kişi kursu başarı ile tamamlamıştır.

- "Voltaj Regülatörü Kursu" 29 Kasım-3 Aralık tarihleri arasında Haberleşme Daire Başkanlığı bünyesinde açılmış ve kursa 8 personel katılmıştır.

- 5 Mayıs 1993 tarihinde Asayiş Daire Başkanlığı bünyesinde açılan "Parmak İzi ve Fotoğraf Kursu" 10 Aralık 1993 tarihinde tamamlanmış, kursa katılan 10 personel kursu başarı ile bitirmişlerdir.

- 22 Kasım-24 Aralık 1993 tarihleri arasında Bilgi İşlem Daire Başkanlığı bünyesinde "Kişisel Bilgisayar Kursu" yapılmıştır.

- 4 Ekim 1993 tarihinde İzmir Menteş Kara Harp Okulu Yaz Eğitim Tesislerinde açılan 23 üncü dönem "İç Güvenlik ve Özel Harekat Kursu", 31

Aralık 1993 tarihinde tamamlanmıştır.

- 1993 yılı Aralık ayında 2737 Polis Memuru, 1697 Çarşı ve Mahalle Bekçisi eğitimden geçirilmiştir.

Bakanlığımız İlgililerinin Katıldığı Yurtdışı Toplantıları

- 27 Ağustos-3 Eylül 1993 tarihleri arasında Azerbaycan'da yapılan "Yakın Koruma" konulu toplantıya Emniyet Genel Müdürlüğünde görevli Polis Memuru Muammer SÖNMEZ katılmıştır.

- Philips Bayiler toplantısı 3-7 Eylül 1993 tarihleri arasında Gürcistan'da yapılmıştır. Bu toplantıya ülkemizi temsilen Emniyet Genel Müdürlüğünden Polis Başmüfettişi Mustafa TATAR ile Şube Müdürü Tuncer ÖZYER iştirak etmiştir.

- 4-21 Eylül 1993 tarihleri arasında İngiltere'de yapılan "Geçici Misyonları Koruma" konulu toplantıya Emniyet Genel Müdürlüğünden Başkomiser Yaşar DURAK katılmıştır.

- Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele Harekat Daire Başkanlığında görevli Şube Müdürü Cuma Ali AYDIN, 13-24 Eylül 1993 tarihleri arasında A.B.D. Baltimore Polis Akademisi tesislerinde yapılan Çağdaş Polis Seminerine katılmak için anılan ülkeye gitmiştir.

- 13-17 Eylül 1993 tarihleri arasında Hollanda'da yapılan Avr.P. Kadınlar Ağı konulu toplantıya Emniyet Genel Müdürlüğünden Şube Müdürü A. Cevza URAŞ iştirak etmiştir.

- Balkan Polis Birliği Hedef Bulma Şampiyonası 16-19 Eylül 1993 tarihleri arasında Bulgaristan'da yapılmıştır. Bu yarışmada ülkemizi Emniyet Genel Müdürlüğünden Komiser Yardımcıları Mustafa KAVRUK, Hayri ÖZDEMİR ve Yasin TERZİ temsil etmiştir.

- 16-20 Eylül 1993 tarihleri arasında Bulgaristan'da yapılan Balkan Polis Spor Birliği Yönetim Kurulu toplantısında ülkemizi temsilen Emniyet Genel Müdür Yardımcısı A. Cemil ŞERH ADLI ile Mütercim Reyhan TOPPARE anılan ülkeye gitmişlerdir.

- Polis Akademisi Başkanı Haşan YÜCESAN Kırgızistan Cumhuriyeti- ti'nden yapılan davet üzerine 16-21 Eylül 1993 tarihleri arasında anılan ülkeye gitmiştir.

• Teknik Danışma ve Yakın Koruma ile ilgili olarak 19-26 Eylül 1993 tarihleri arasında Fransa'da yapılan toplantıya Emniyet Genel Müdürlüğünden Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Engin AKSAN ile Şube Müdürü Reşat ALTAY katılmıştır.

• 27-28 Eylül 1993 tarihleri arasında A.B.D.'de yapılan "GİB" toplantısına Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Halil TUG ile Terörle Mücadele Harekat Daire Başkanı Cevdet S ARAL iştirak etmişlerdir.

• Emniyet Genel Müdürlüğünden Interpol Daire Başkanı Y. Vehbi DALDA 29 Eylül-5 Ekim 1993 tarihleri arasında A.B.D.'de yapılan IPCO toplantısına katılmak için anılan ülkeye gitmiştir.

© Türkiye AT Karma Parlamento Komisyonunun 37 nci dönem toplantısı 11-13 Ekim 1993 tarihleri arasında Brüksel'de yapılmıştır. Bu toplantıya ülkemizi temsil eden heyetle birlikte Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele Harekat Daire Başkanlığında görevli Şube Müdürü Mustafa BAL da katılmıştır.

® 11-22 Ekim 1993 tarihleri arasında Belçika'da yapılan "Uyuşturucu Maddelerle Mücadele Semineri"ne Emniyet Genel Müdürlüğünden Baş- komiser Kenan AL ile Komiser Özcan SEZER iştirak etmiştir.

• Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele Harekat Daire Başkanı Cevdet S ARAL, Tiirkiye-İran İşbirliği toplantısına katılmak için 16-19 Ekim 1993 tarihleri arasında Tahran'a gitmiştir.

• 16-23 Ekim 1993 tarihleri arasında İsviçre'nin Cenevre şehrinde yapılan Bilgisayar Kullanıcıları toplantısına Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürü Özgen GÖKALP katılmıştır.

® Emniyet Genel Müdürlüğünden Şube Müdürü Birsan KALAYCIOGLU, Gökseniü BAŞ ve Ayhan DEMİRÖZ'ün katıldığı KOÇ-UNISYS Sonbahar toplantısı 16-23 Ekim 1993 tarihleri arasında İsviçre'de yapılmıştır.

® Emniyet Genel Müdürlüğünde görevli Komiser Ayhan SABANCI ile Komiser Yardımcısı Orhan TOPÇU, DATA ve Dağıtım Hat Cihazları Eğitimine katılmak için 17-2! Ekim 1993 tarihleri arasında Almanya'ya gitmişlerdir.

• 18-20 Ekim 1993 tarihleri arasında Ukrayna'da yapılan Güvenlik İşbirliği Anlaşması Metni Müzakerelerine Emniyet Genel Müdürlüğünden

Daire Başkanı Macide ERDENER katılmıştır.

- "Avrupa Konseyi Yerel Yönetimlerde Karar Alma Konusunda Bilgiye Ulaşım Uzmanlar Komitesi" konulu toplantı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğünden Daire Başkanı İsmet Gürbüz CİVELEK'in iştirakiyle 25-28 Ekim 1993 tarihleri arasında Fransa'da yapılmıştır.

- Emniyet Genel Müdürlüğünde görevli Emniyet Müdürü H. Aydın GENÇ 27-30 Ekim 1993 tarihleri arasında bilgi teatisinde bulunmak amacıyla Moldova'ya gitmiştir.

- Ad Hoc Sığ. Hukuki Vech. toplantısı Emniyet Genel Müdürlüğünde görevli Şube Müdürü Halil GÖREN'in iştiraki ile 30-31 Ekim 1993 tarihleri arasında Fransa'da yapılmıştır.

- Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Ertuğrul OĞAN'ın başkanlığında Daire Başkanı Necmettin ERCAN, Ömer TÜZEL, Şube Müdürü Lütfi ERAS- LAN, Komiser Haşan BODUÇ ve Polis Memuru Serdar GENÇ'ten oluşan heyet silah ve teçhizatları yerinde görmek ve görüşmelerde bulunmak amacıyla 24 Ekim-2 Kasım 1993 tarihleri arasında Rusya Federasyonu'na gitmişlerdir.

- Türk Cumhuriyetleri Spor Birliği Yönetim Kurulu Toplantı ve Atış Müsabakasına katılmak için Emniyet Genel Müdürlüğünden Polis Başmüfettişi Taner ARDA ile Emniyet Amiri Taner ÇELİK, Mütercim Abatay SERÇUK, Komiser Yardımcıları Adnan ÖZDEMİR ve Gürbüz BOLAT, 12- 17 Kasım 1993 tarihleri arasında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne gitmişlerdir.

- Bulgaristan'da incelemelerde bulunmak üzere Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Ertuğrul OĞAN, İkmal Bakım Daire Başkanı Necmettin ERCAN, Terörle Mücadele Harekat Daire Başkanı Cevdet SARAL ile Asayiş Daire Başkanı Ömer TÜZEL 15-17 Kasım 1993 tarihleri arasında anılan ülkede bulunmuşlardır.

- 20-22 Kasım 1993 tarihleri arasında İran'ın Hoy kentinde yapılan terör konulu toplantıya Emniyet Müdürü Ertuğrul ÇAKIR iştirak etmiştir. •

- Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürü Özgen GÖKALP 13-16 Kasım 1993 tarihleri arasında Almanya/Berlin'de yapılan Nüfus Kimlik Kartları toplantısında ülkemizi temsil etmek üzere anılan ülkeye gitmiştir.

- 15-19 Kasım 1993 tarihleri arasında Romanya'da yapılan "GİB" görüşmelerine Sahil Güvenlik Komutanlığında görevli Deniz Kurmay Albay Ark BORAN katılmıştır.
- Sahil Güvenlik Komutanı Tümamiral Niyazi ULUSOY 18 Kasım 1993 tarihinde Suriye'de yapılan "GİB" görüşmelerine katılmak için anılan ülkeye gitmiştir.
- 29-30 Kasım 1993 tarihleri arasında Avusturya/Viyana'da yapılan Türkiye-Avusturya Konsolosluk görüşmelerine Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürü Özgen GÖKALP iştirak etmiştir.
- 1-4 Aralık 1993 tarihleri arasında Hollanda'da yapılan Avrupa Kadın Polisler Çalışma Grubu toplantısına Emniyet Genel Müdürlüğünden Dışilişkiler Daire Başkanı Macide ERDENER katılmıştır.
- Macaristan'da 2-3 Aralık 1993 tarihleri arasında yapılan "Avrupa Kontrol Dışı Göçün Önlenmesi" konulu toplantıya Emniyet Genel Müdürlüğünden Şube Müdürü Orhan ÖZEN katılmıştır.
- Emniyet Müdürü Necdet MENZİR 12-24 Aralık 1993 tarihleri arasında A.B.D.'de yapılan İşbirliği Anlaşmasına katılmıştır.
- 20-30 Aralık 1993 tarihleri arasında yapılan "GİB" görüşmelerine katılmak üzere Emniyet Genel Müdürlüğünden Genel Müdür Yardımcısı Kamil TECİRLİOĞLU ve Emniyet Amiri Kurtuluş DÖNMEZER Almanya'ya gitmişlerdir.
- Pakistan'da *21-22 Aralık 1993 tarihleri arasında yapılan ECO toplantısına Emniyet Genel Müdürlüğünden Şube Müdürü Fevzi ERDOĞAN katılmıştır.

Diğer Çalışmalar

Nüfus ve Vavandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

a- Tarama Çalışmaları

Türkiye genelinde sürdürülen nüfus kütükleri tarama çalışmaları bitirilmiştir.

b- Kodlama Çalışmaları

Türkiye genelinde sürdürülen nüfus kütükleri kodlama çalışmaları Ağustos 1993 tarihi itibarıyla 488 ilçede tamamlanmıştır.

c- Veri Girişi Yapılan İlçe Sayısı

Halen 815 ilçede kayıtlı 60.985.574 vatandaşımızın kayıtları bilgi ortamına geçirilmiştir.

Resmi Gazete'de Yayımlanan Atama Kararları

• 9 Ekim 1993 tarih ve 21723 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 93/ 42282 sayılı karar ile;

Bakanlar Kurulunun 9/8/1993 gün ve 93/4731 sayılı Kararına istinaden Of İlçesi Belediye Başkanlığının Of Kaymakamı Mustafa TÜYSÜZOĞLU'nun uhdesine tevdi 1580 sayılı Kanununun 94/D maddesi uyarınca uygun görülmüştür.

• 18 Kasım 1993 tarih ve 21762 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 93/ 42455 sayılı karar ile;

1 — Antalya Emniyet Müdürü Beyhan ERTÜRK'ün,

Bitlis Emniyet Müdürü Orhan EKİMCİ'nin,

Erzincan Emniyet Müdürü Süleyman ŞAHİN'in,

Gaziantep Emniyet Müdürü Yahya SOY'un,

Gümüşhane Emniyet Müdürü B. Hayrettin AYDIN'in,

Kars Emniyet Müdürü Osman GEZEKER'in,

Kastamonu Emniyet Müdürü Mehmet ÇÖMCÜOĞLU'nun,

Kırklareli Emniyet Müdürü Orhan ŞENER'in,

Kırşehir Emniyet Müdürü Sebahattin ÖZEL'in,

Ordu Emniyet Müdürü Kamil ACUN'un,

Kırıkkale Emniyet Müdürü Naciye EKMEKÇİBAŞI'nın,

Başka bir göreve atanmak üzere Emniyet Genel Müdürlüğü emrine alınmaları,

2 — Adana Emniyet Müdürlüğüne, Diyarbakır Emniyet Müdürü Ramazan ER'in,

Ankara Emniyet Müdürlüğüne, İzmir Emniyet Müdürü M. Orhan TAŞANLAR'ın,

Antalya Emniyet Müdürlüğüne, Adana Emniyet Müdürü M. Mete ALTAN'ın,

Artvin Emniyet Müdürlüğüne, Adana Polis Okulu Müdürü Tahsin DEMİR'in,

Bitlis Emniyet Müdürlüğüne, Bursa Emniyet Müdür Yardımcısı İhsan ÜNAL'm,

Çanakkale Emniyet Müdürlüğüne, Muğla Emniyet Müdürü Fevzi ERGÜR'ün,

Diyarbakır Emniyet Müdürlüğüne, Diyarbakır Emniyet Müdür Yardımcısı Rıdvan GÜLER'in,

Elazığ Emniyet Müdürlüğüne, Bursa Emniyet Müdür Yardımcısı Nurdan AKÇAY'in,

Erzincan Emniyet Müdürlüğüne, İçel Emniyet Müdür Yardımcısı H. Atalay SÖNMEZ'in,

Gaziantep Emniyet Müdürlüğüne, Emniyet Genel Müdürlüğü APK Uzmanı Hüseyin ÇAPKIN'in,

Gümüşhane Emniyet Müdürlüğüne, Diyarbakır Emniyet Müdür Yardımcısı Mustafa KARTAL'm,

Hakkari Emniyet Müdürlüğüne, Şanlıurfa Emniyet Müdür Yardımcısı Mustafa TEKİN'in,

Hatay Emniyet Müdürlüğüne, Van Emniyet Müdürü Ertuğrul ÇAKIR'ın,

İçel Emniyet Müdürlüğüne, Samsun Emniyet Müdürü Haşan ÖZDEMİR'in,

İzmir Emniyet Müdürlüğüne, Sakarya Emniyet Müdürü Kemal YAZI- CIOĞLU'nun,
Kars Emniyet Müdürlüğüne, Eskişehir Emniyet Müdür Yardımcısı A. Gaffar OKKAN'ın,

Kastamonu Emniyet Müdürlüğüne, Tunceli Emniyet Müdürü Altay POLAT'ın,

Kırklareli Emniyet Müdürlüğüne, Kahramanmaraş Emniyet Müdürü A. Behiç DEMİRER'in,

Kırşehir Emniyet Müdürlüğüne, Muş Emniyet Müdürü A. Güven ŞAHİN'in,

Kahramanmaraş Emniyet Müdürlüğüne, Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Başmüfettişi Tezcan ÖZKANLI'nın,

Muğla Emniyet Müdürlüğüne, Çanakkale Emniyet Müdürü Erdal GÖKYÜZÜ'nün,

Muş Emniyet Müdürlüğüne, Siirt Emniyet Müdür Yardımcısı Atıf ŞAHİNER'in,

Niğde Emniyet Müdürlüğüne, Hatay Emniyet Müdürü Bülent ORAKOĞLU'nun,

Ordu Emniyet Müdürlüğüne, İçel Emniyet Müdürü H. İbrahim ÖZKAN'ın,

Sakarya Emniyet Müdürlüğüne, Elazığ Emniyet Müdürü Tuncay KA- LABAK'ın,

Samsun Emniyet Müdürlüğüne, Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Başmüfettişi Zekeriya YELKEN'in,

Tunceli Emniyet Müdürlüğüne, Artvin Emniyet Müdür Yardımcısı Süleyman GÜLEÇ'in,

Van Emniyet Müdürlüğüne, Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Başmüfettişi İsmail KARAMAN'ın,

Yozgat Emniyet Müdürlüğüne, Hakkari Emniyet Müdürü Hüseyin

BAHAR'ın,

Kırıkkale Emniyet Müdürlüğüne, Artvin Emniyet Müdürü Cemil DEMİR'in,

Atanmaları,

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 68 ve 76 ncı maddeleri ile 3201 sayılı emniyet Teşkilatı Kanununun 3870 sayılı Kanunla değişik 13 üncü ve 2451 sayılı Kanunun 2 nci maddesi gereğince uygun görülmüştür.

• 17 Aralık 1993 tarih ve 21791 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 93/ 5070 sayılı karar ile;

Ekli listede görev yerleri ile ad ve soyadları yazılı şahısların karşılarında belirtilen yer valiliklerine atanmaları; İçişleri Bakanlığının 7.12.1993 tarihli ve 16083 sayılı yazısı üzerine, 5442 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi ile 23.4.1981 tarihli ve 2451 sayılı Kanunun 2 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 10.12.1993 tarihinde kararlaştırılmıştır.

<u>Adı ve Sovadı</u>	<u>Eski Görevi</u>	<u>Yeni Görevi</u>
Kadir UYSAL	Balıkesir	Aydın Valisi
Rıza AKDEMİR	MüsteşarYardımcısı	Balıkesir Valisi

(Vali)

• 18 Aralık 1993 tarih ve 21792 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 93/ 42552 sayılı karar ile;

1. Derece kadrolu Hukuk Müşavirliğine

Sincan Kaymakamı Kadir Çalışıcı'nın,

1. Derece kadrolu Aydın Vali Yardımcılığına

Hatay Vali Yardımcısı Mustafa Aslan'ın,

1. Derece kadrolu Erzurum Vali Yardımcılığına

Hakkari Vali Yardımcısı A. Haydar Küçük'ün,

3. Derece kadrolu Kars Vali Yardımcılığına

Yüksekova Kaymakamı Ali Çetin'in,

1. Derece kadrolu Giresun Vali Yardımcılığına Karapınar Kaymakamı Ekrem Yaman'ın,
1. Derece kadrolu Van Vali Yardımcılığına Ardeşen Kaymakamı B? Bestami Alkan'ın,
1. Derece kadrolu Çanakkale-Yenice Kaymakamlığına İncirliova Kaymakamı Arif Uludağ'ın,
3. Derece kadrolu Yüksekova Kaymakamlığına Bitlis Vali Yardımcısı Mehmet Atasay'ın,
1. Derece kadrolu İçel İl Hukuk İşleri Müdürlüğüne Elazığ Eski Vali Yardımcısı Ercüment Gencer'in,

79. Dönem Kaymakamlık Kursunu başarı ile bitiren Kaymakam Adaylarından;

Kargı Kaymakamlığına Çankırı Kaymakam Adayı Sait Aşgın'ın,
Ulaş Kaymakamlığına Giresun Kaymakam Adayı Uğur Turan'ın,
Kangal Kaymakamlığına Malatya Kaymakam Adayı Mustafa Yiğit'in,
Günyüzü Kaymakamlığına Kırıkkale Kaymakam Adayı İ. Kürşat Ağca'nın,
Arapgir Kaymakamlığına Denizli Kaymakam Adayı Zeki Arslan'ın,
Beydağ Kaymakamlığına Kocaeli Kaymakam Adayı Yılmaz Aydın'ın,
Karpuzlu Kaymakamlığına Manisa Kaymakam Adayı Osman Tunç'un,
Keleş Kaymakamlığına Antalya Kaymakam Adayı Ahmet Turhan'ın,
Ağaçören Kaymakamlığına Bursa Kaymakam Adayı Erdoğan Beypınar'ın,

Burdur-Altınyayla Kaymakamlığına Erzincan Kaymakam Adayı Osman Canbaba'nın,

Trabzon-Köprübaşı Kaymakamlığına Amasya Kaymakam Adayı Mehmet Canoğlu'nun,

Güneysu Kaymakamlığına Çorum Kaymakam Adayı Bilal Çelik'in,

Uğurludağ Kaymakamlığına Burdur Kaymakam Adayı İsmail Çetin- kaya'nın,

Derebucak Kaymakamlığına Sivas Kaymakam Adayı Yaşar Dönmez'in,
 Çobanlar Kaymakamlığına Afyon Kaymakam Adayı Birol Ekici'nin,
 Çaybaşı Kaymakamlığına Manisa Kaymakam Adayı Süleyman Erdoğan'ın,
 Dodurga Kaymakamlığına Çankırı Kaymakam Adayı Haşan Göç'ün,
 Gündoğmuş Kaymakamlığına Malatya Kaymakam Adayı O. Şefik
 Güldibi'nin,

İscehisar Kaymakamlığına Kırıkkale Kaymakam Adayı Ekrem İnci'nin,
 Çanakçı Kaymakamlığına Kayseri Kaymakam Adayı Ali Kaban'ın,
 Karakeçili Kaymakamlığına Rize Kaymakam Adayı Münir Karaloğlu'nun,
 Boztepe Kaymakamlığına Denizli Kaymakam Adayı Zafer Karamehme-
 toğlu'nun,

Çaykara Kaymakamlığına Nevşehir Kaymakam Adayı Ahmet Katırcı'nın,
 Çayıralan Kaymakamlığına Aydın Kaymakam Adayı Mustafa Kılıç'ın,
 Aladağ Kaymakamlığına Kayseri Kaymakam adayı Şahin Bayhan'ın,
 Gölova Kaymakamlığına Diyarbakır Kaymakam Adayı Özer
 Kontoğlu'nun,

Han Kaymakamlığına Adana Kaymakam Adayı Abdullah Korkmaz'ın,
 Derepazarı Kaymakamlığına Kırıkkale Kaymakam Adayı Hüseyin Kök-
 sal'ın,

Boğazkale Kaymakamlığına Kocaeli Kaymakam Adayı Haşan Kürklü'nün,
 Yenifakılı Kaymakamlığına Tokat Kaymakam Adayı Ali Manti'nin,
 Honaz Kaymakamlığına Sakarya Kaymakam Adayı Aziz Mercan'ın,
 Kızılırmak Kaymakamlığına Sivas Kaymakam Adayı N. Kemal Nazlı'nın,
 Hocalar Kaymakamlığına Antalya Kaymakam Adayı A. Çelil Öz'ün,
 Tomarza Kaymakamlığına Bursa Kaymakam Adayı Abdullah Özbek'in,
 Ilica Kaymakamlığına Bingöl Kaymakam Adayı Vahdettin Özkan'ın,
 Şaphane Kaymakamlığına Sakarya Kaymakam Adayı Hüseyin Parlak'ın,
 Sultandağı Kaymakamlığına Siirt Kaymakam Adayı İzzettin Sevgili'nin,
 Sivas-Altınyayla Kaymakamlığına Gaziantep Kaymakam Adayı Süleyman
 Tapsız'ın,

Tufanbeyli Kaymakamlığına Bolu Kaymakam Adayı Veysel Tiryaki'nin,
Yavuzeli Kaymakamlığına Adana Kaymakam Adayı H. Hüseyin Türk- oğlu'nun,
Eskil Kaymakamlığına İçel Kaymakam Adayı A. Rauf Ulusoy'un,
Kumru Kaymakamlığına Trabzon Kaymakam Adayı Günhan Yazar'ın,
Felahiye Kaymakamlığına Karaman Kaymakam Adayı Ali Yerlikaya'nın,
Alucra Kaymakamlığına Eskişehir Kaymakam Adayı H. İbrahim Bakır'ın,
Pehlivan köyü Kaymakamlığına Zonguldak Kaymakam Adayı Recep Kızılcık'ın,
Mihalgazi Kaymakamlığına Konya Kaymakam Adayı Erdal Çakır'ın,
İbradi Kaymakamlığına Kahramanmaraş Kaymakam Adayı Ahmet Çınar'ın,
Seben Kaymakamlığına Samsun Kaymakam Adayı Mahmut Çuhadar'ın,
Beyağaç Kaymakamlığına Hatay Kaymakam Adayı Şemsettin Er- kaya'nın,
Şeydiler Kaymakamlığına Erzincan Kaymakam Adayı Abdülkadir Güven'in,
Baklan Kaymakamlığına Erzurum Kaymakam Adayı Musa Işın'ın,
İhsangazi Kaymakamlığına Kırıkkale Kaymakam Adayı Haşan Öztürk'ün,
Yağlıdere Kaymakamlığına Kahramanmaraş Kaymakam Adayı Saim Par- lak'ın,
Hisarcık Kaymakamlığına Balıkesir Kaymakam Adayı Mehmet Sarıcan'ın,
Dörtdivan Kaymakamlığına Aksaray Kaymakam Adayı Ejder Sarıççek'in,
İkizce Kaymakamlığına Çorum Kaymakam Adayı Veysel Şahin'in,
Doğanşar Kaymakamlığına Diyarbakır Kaymakam Adayı A. Fuat Türk'ün,
Taşkent Kaymakamlığına Muğla Kaymakam Adayı İbrahim Yalçın'ın,

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 68/B, 76, 93 ve 36/A-II inci maddeleri uyarınca atanmaları uygun görülmüştür.

MEVZUAT

MEVZUAT BÖLÜMÜ

1 EKİM -31 ARALIK 1993 TARİHLERİ ARASINDA RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANAN İÇİŞLERİ BAKANLIĞI VE MÜLKİ İDARE AMİRLERİ İLE İLGİLİ MEVZUAT (KRONOLEJİK FİHRİST)

M. Sami KOÇ
APK Uzman Yardımcısı

1. KANUNLAR

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetinin	
			Tarihi	Sayısı
11.11.1993	3916	3859 Sayılı 1993 Mali Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) ve (B) İşaretli Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	18.11.1993	21762
2.12.1993	3920	375 ve 285 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması ve 14.7.1965 Tarih ve 657 Sayılı, 27.7.1967 Tarih ve 926 Sayılı, 18.3.1986 Tarih ve 3269 Sayılı, 28.5.1988 Tarih ve 3466 Sayılı Kanunların Bazı Maddeleri ile 481 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun	10.12.1993	21784
27.12.1993	3949	3 İlçe Kurulmasına Dair Kanun	29.12.1993	21803
24.12.1993	3941	1994 Mali Yılı Bütçe Kanunu	29.12.1993	21803
27.12.1993	3953	Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	30.12.1993	21804
27.12.1993	3956	15.5.1959 Tarih ve 7269 Sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak	30.12.1993	21804

			Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanunun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun		
28.12.1993	3959	Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunun ve Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun	30.12.1993	21804	

II. T.B.M.M. KARARLARI

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
			Tarihi	Sayısı
9.11.1993	272	Olağanüstü Halin 10 İlde Uzatılmasına Dair Karar	11.11.1993	21755

III. MİLLETLERARASI ANTLAŞMALAR

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
			Tarihi	Sayısı
24.9.1993	93/4895	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasındaki Vize Muafiyeti Anlaşmasına Ek Protokolün Onaylanması Hakkında Karar	9.11.1993	21753

IV. BAKANLAR KURULU KARARLARI

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
			Tarihi	Sayısı
17.9.1993	93/4825	Sinop Havaalanının Yolcu Giriş- Çıkış Kapısı Olarak Tespit Edilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	6.10.1993	21720
17.9.1993	93/4826	435 Kişinin Türk Vatandaşlığından Çıkmasına İzin Verilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	7.10.1993	21721

7.9.1993	93/4799	Bursa Havaalanının Yolcu Giriş- Çıkış Kapısı Olarak Tespit Edilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	8.10.1993	21722
18.8.1993	93/4745	Yurtdışı Yer Değiştirme Giderinin Mesafeye Göre Değişen Kısımının Hesaplanmasında Esas Alınan Cetvellere Yeni Açılan veya Açılmasına Karar Verilen Dış Temsilciliklere Ait Cetvellerin İlave Edilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	10.10.1993	21724
6.9.1993	93/4796	1993 Yılı Yatırım Programı ile İlgili Düzeltmeye Dair Bakanlar Kurulu Kararı	11.10.1993	21725
10.10.1993	93/4863	1994 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	15.10.1993	21729
30.9.1993	93/4860	Bazı Kurumların Kadrolarında Değişiklik Yapılması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	19.10.1993	21733
12.10.1993	93/4876	3417 Sayılı Çalışanların Tasarrufa Teşvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanuna Göre Aylık ve Ücretlerde Yapılacak Tasarruf Kesintileri Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	20.10.1993	21734
30.9.1993	93/4865	Bazı Kuruluşların Kadro Cetvellerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı	24.10.1993	21738
		1994 Yılı Programının Uygulanması Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararının Eki	30.10.1993	21743 Mükerrer
12.10.1993	93/4927	425 Kişinin Türk Vatandaşlığından Çıkmasına İzin Verilmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	6.11.1993	21750
12.10.1993	93/4924	958 Kişinin Türk Vatandaşlığına Alınmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı	10.11.1993	21754
12.10.1993	93/4929	533 Kişinin Türk Vatandaşlığından Çıkmalarına İzin Verilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	11.11.1993	21755

25.10.1993	93/4964	İl Özel İdarelerine Ait Gelirlerin Yatırılacağı Bankalarla İlgili Bakanlar Kurulu Kararı	20.11.1993	21764
14.10.1993	93/4953	498 Kişiyeye Türk Vatandaşlığının Kaybetti-rilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	24.11.1993	21768
14.10.1993	93/4961	5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Ek 70 inci Maddesinde Belirtilen %7 Oranının %10'a Çıkarılması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	26.11.1993	21770
30.9.1993	93/4873	28.12.1992 Tarihli ve 92/3922 Sayılı Kararnamenin Eki Karara Ekli (III) Sayılı Cet-velin, 13.7.1993 Tarihli ve 93/4616 Sayılı Kararnamenin Eki Karar ile Değişik "C. Em-niyet Hizmetleri Tazminatı" Bölümünün (a) Bendinde Değişiklik Yapılmasına Dair Ba-kanlar Kurulu Kararı	9.12.1993	21783
16.11.1993	93/5016	581 Kişinin Türk Vatandaşlığından Çık-masına İzin Verilmesine Dair Bakanlar Kuru-lu Kararı	10.12.1993	21784
22.11.1993	93/5044	525 Kişinin Türk Vatandaşlığından Çık-masına İzin Verilmesine Dair Bakanlar Kuru-lu Kararı	11.12.1993	21785
15.11.1993	93/5010	800 Kişinin Türk Vatandaşlığına Alınmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı	14.12.1993	21788
15.11.1993	93/5067	Bazı Mahalli İdare Birliklerinin Kurulmasına İzin Verilmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	17.12.1993	21791
22.11.1993	93/5046	Bazı Yerlerde Arazi Topulaştırması Yapıl-ması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	20.12.1993	21794
29.11.1993	93/5055	521 Kişinin Türk Vatandaşlığından Çıkma-sına İzin Verilmesi Hakkında Bakanlar Kuru-lu Kararı	21.12.1993	21795
21.12.1993	93/5130	Bazı Alt Kademe Belediyelerinin Listelerde Belirtilen Mahalleri Kapsamak Üzere Kurul-ması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı	28.12.1993	21802

V. YÖNETMELİKLER
BAKANLIKLARCA YAYIMLANAN YÖNETMELİKLER

Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
	Tarihi	Sayısı
Emniyet Genel Müdürlüğü Trafik Kuruluşları Eskort Hizmetleri Yönetmeliğinin Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Yönetmelik	12.11.1993	21756
Emniyet Genel Müdürlüğünün Emniyet Hizmetleri Sınıfı Dışında Kalan Personeline Verilecek Tanıtma Karneleri Hakkında Yönetmelik	15.11.1993	21759
İller Bankası Kanununun Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	27.11.1993	21771
Basın İlan Kurumu Yönetmeliğinin Değişik 111 ve 112 nci Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	27.11.1993	21771
Mahalli İdareler Fon Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik	5.12.1993	21779
İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Yönetmeliğinin 81 inci Maddesine Ek Fıkralar Eklenmesine Dair Yönetmelik	17.12.1993	21791
Karayolları Trafik Yönetmeliğinin Bazı Maddeleri İle Yönetmelik Ekinde Yer Alan Belgelerin Değiştirilmesi Hakkında Yönetmelik	23.12.1993	21797

VI. MÜŞTEREK KARARLAR

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
			Tarihi	Sayısı
29.9.1993	93/42221	Çorum İli Boğazkale İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Mehmetbeyli Köyünün Buradan Ayrılarak Aynı İl'in Sungurlu İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına Dair Müşterek Karar	2.10.1993	21716
2.10.1993	93/42283	Adana İli Karaisalı İlçesi Merkez Bucağına Bağlı İncirgediği Köyünün Buradan Ayrılarak İçel İli Tarsus İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına Dair Müşterek Karar	5.10.1993	21719
2.10.1993	93/42284	Ardahan İli Göle İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Boğatepe Köyünün Buradan Ayrılarak Kars İli Merkez İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına Dair Müşterek Karar	5.10.1993	21719

2.10.1993	93/42285	Ardahan İli Damal İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Sulakçayır, Yamçılı ve Yünbükten Köylerinin Buradan Ayrılarak Aynı İl'in Hanak İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmalarına Dair Müşterek Karar	5.10.1993	21719
13.10.1993	93/42329	Afyon İli Çobanlar İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Gözsüzlü Köyünün Buradan Ayrılarak Aynı İl'in Merkez İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına Dair Müşterek Karar	16.10.1993	21730
13.10.1993	93/42338	Mardin İli Savur İlçesi Sürgücü Bucağına Bağlı Bağlıca Köyünün Buradan Ayrılarak Aynı İl'in Merkez İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına Dair Müşterek Karar	16.10.1993	21730
4.10.1993	93/42349	Afyon İli Hocalar İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Nasuhoglu ve Çevrepınar Köylerinin Buradan Ayrılarak Aynı İl'in Sandıklı İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmalarına Dair Müşterek Karar	16.10.1993	21730
18.10.1993	93/42351	Sakarya İli Merkez İlçesine Bağlı Karaaptler Köyü Çaytarla Bağlısının Adı Geçen Köyden Ayrılarak Hanlı Belediyesi Sınırları İçine Alınmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42352	Ordu İli Karadüz İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Gümüşköy, Hacrlar, Karaağaç ve Kuyulu Köylerinin, Buradan Ayrılarak Aynı İl'in Merkez İlçesi Uzunisa Bucağına Bağlanmalarına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42353	Kahramanmaraş İli Ekinözü İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Gümüşdöven Köyünün Buradan Ayrılarak Aynı İl'in Elbistan İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42354	Denizli İli Çardak İlçesine Bağlı Gemiş Köyünde "GEMİŞ" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42355	Trabzon İli Sürmene İlçesine Bağlı Oylum Köyünde "OYLUM" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42356	İzmir İli Menderes İlçesine Bağlı Tekeli Köyünde "TEKELİ" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737

18.10.1993	93/42357	Kayseri İli Tomarza İlçesi Toklar Bucağına Bağlı Emiruşığı Köyünde "EMİRÜŞAĞI" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42358	Ordu İli Gülköy İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Aydoğan Köyü İle Bayıralan Köyüne Bağlı Kaçıköğlü Mahallesinin Birleşerek "AYDOĞAN" Adı Altında Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42359	Samsun İli Merkez İlçeye Bağlı Çobanlı Köyü Yalı Mevkiinin Samsun Belediyesi Sınırları İçerisine Alınmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42360	İstanbul İli Gaziosmanpaşa İlçesine Bağlı Taşoluk Köyünde "TAŞOLUK" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42361	İstanbul İli Gaziosmanpaşa İlçesine Bağlı Boğazköy Köyünde "BOĞAZKÖY" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42362	Trabzon İli Yomra İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Oymalı ve Tepeköy Köylerinin Birleşerek "OYMALI TEPE" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42363	Tekirdağ İli Hayrabolu İlçesine Bağlı Şalgamlı Köyünde "ŞALGAMLI" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42364	Sivas İli Zara İlçesine Bağlı Kayabaşı Köyünün Şerefeye Belediyesi Sınırları İçerisine Alınmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42365	Kahramanmaraş İli Merkez İlçesine Bağlı Karacasu Köyünde "KARACASU" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42366	Hakkari İli Yüksekova İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Büyük Çiftlik Köyünde "BUYÜKÇİFTLİK" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42367	İzmir İli Torbalı İlçesine Bağlı Karakuyu Köyünde "KARAKUYU" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737

18.10.1993	93/42368	Hatay İli Merkez İlçesi Hıdırbey Bucağına Bağlı Odabaşı Köyünde "ODABAŞI" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42369	Diyarbakır İli Bismil İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Ambar Köyünde "AMBAR" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
18.10.1993	93/42370	Sivas İli Merkez İlçesine Bağlı Esenyurt Köyünün Sivas Belediyesi Sınırları İçerisine Alınmasına Dair Müşterek Karar	23.10.1993	21737
17.11.1993	93/42443	Çanakkale İli Gelibolu İlçesi Bolayır Bucağına Bağlı Kavakköy Köyünde "KAVAKKÖY" Adı Altında Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	20.11.1993	21764
17.11.1993	93/42444	Ordu İli Akkuş İlçesine Bağlı Seferli Köyünde "SEFERLİ" Adı Altında Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	20.11.1993	21764
17.11.1993	93/42445	İğdır İli Karakoyunlu İlçesine Bağlı Taşburun Köyünde "TAŞBURUN" Adı Altında Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	20.11.1993	21764
17.11.1993	93/42446	Çanakkale İli Çan ilçesi Merkez Bucağına Bağlı Terzialan ve Süle Köylerinin Birleşerek "TERZIALAN" Adı Altında Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	20.11.1993	21764
17.11.1993	93/42447	Gaziantep İli Araban İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Elif Köyünde "ELİF" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	20.11.1993	21764
17.11.1993	93/42448	Ordu İli İkizce İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Kaynarpınar ve Yağraş Köylerinin Birleşerek "KAYNARTAŞ" Adı Altında Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	20.11.1993	21764
17.11.1993	93/42449	Adana İli Seyhan İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Karayusuflu Köyünde "KARAYUSUFLU" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	20.11.1993	21764
17.11.1993	93/42450	Van İli Merkez İlçesine Bağlı Bostaniçi Köyünde "BOSTANIÇI" Adı Altında Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	20.11.1993	21764
17.11.1993	93/42451	Trabzon İli Vakfıkebir İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Yalıköy, Demirci, Küçükdere ve Çelebi Köylerinin Birleşerek Merkezi Yalıköy Olmak Üzere "YALIKÖY" adı altında Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	20.11.1993	21764

27.11.1993	93/42461	Manisa İli Ahmetli İlçesi Merkez Bucacağına Bağlı Baktırlı Köyünün, Buradan Ayrılarak Aynı İl'in Turgutlu İlçesi Merkez Bucacağına Bağlanmasına Dair Müşterek Karar	1.12.1993	21775
27.11.1993	93/42462	İstanbul İli Ümraniye İlçesi Merkez Bucacağına Bağlı Yenidoğan Köyünde "YENİDOĞAN" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	1.12.1993	21775
27.11.1993	93/42463	İstanbul İli Yalova İlçesi Çınarcık Bucacağına Bağlı Esenköy Köyünde "ESENKÖY" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	1.12.1993	21775
27.11.1993	93/42464	İstanbul İli Büyükçekmece İlçesi Merkez Bucacağına Bağlı Kıraç Köyünde "KIRAÇ" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	1.12.1993	21775
27.11.1993	93/42465	İstanbul İli Büyükçekmece İlçesi Merkez Bucacağına Bağlı Kavaklı Köyünde "KAVAKLI" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	1.12.1993	21775
27.11.1993	93/42466	İstanbul İli Büyükçekmece İlçesi Merkez Bucacağına Bağlı Yakuplu Köyünde "YAKUPLU" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	1.12.1993	21775
27.11.1993	93/42467	İstanbul İli Ümraniye İlçesi Merkez Bucacağına Bağlı Alemdar Köyünde "ALEMDAR" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	1.12.1993	21775
27.11.1993	93/42468	İstanbul İli Ümraniye İlçesi Merkez Bucacağına Bağlı Sultançiftliği Köyünde "SULTANÇİFTLİĞİ" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	1.12.1993	21775
27.11.1993	93/42469	İstanbul İli Ümraniye İlçesi Merkez Bucacağına Bağlı Çekme Köyünde "ÇEKME" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	1.12.1993	21775
27.11.1993	93/42470	İstanbul İli Gaziosmanpaşa İlçesine Bağlı Haraççı Köyünde "HARAÇÇI" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	1.12.1993	21775

27.11.1993	93/42471	Kahramanmaraş İli Merkez İlçesine Bağlı Karadere Köyünde "KARADERE" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	1.12.1993	21775
27.11.1993	93/42472	Amasya İli Göynücek İlçesi Gediksaray Bucağına Bağlı Tuzsuz ve Kutu Köylerinin Buradan Ayrılarak Aynı İl'in Merkez İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmalarına Dair Müşterek Karar	1.12.1993	21775
27.11.1993	93/42473	Çorum İli Laçın İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Sarayözü Köyünün, Buradan Ayrılarak Amasya İli Hamamözü İlçesi Merkez Bucağına Bağlanmasına Dair Müşterek Karar	1.12.1993	21775
15.12.1993	93/42571	Kahramanmaraş İli Elbistan İlçesine Bağlı Bakış, Hüyücek ve Soğucak Köylerinin Birleşerek "BAKIŞ" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	18.12.1993	21792
15.12.1993	93/42572	Kocaeli İli Merkez İlçesine Bağlı Uzuntarla Köyünde "UZUNTARLA" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	18.12.1993	21792
15.12.1993	93/42573	Ordu İli Korgan İlçesine Bağlı Çayıralan Köyünde Merkez Eğircek Mahallesinde Olmak Üzere "ÇAYIRALAN" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	18.12.1993	21792
15.12.1993	93/42574	Kocaeli İli Merkez İlçesine Bağlı Sarımeşe Köyünde "SARİMEŞE" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	18.12.1993	21792
15.12.1993	93/42575	Hatay İli Merkez İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Maşuklu Köyünde "MAŞUKLU" Adı Altında Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	18.12.1993	21792
15.12.1993	93/42576	Hatay İli Merkez İlçesi Harbiye Bucağına Bağlı Gümüsgöze Köyünde "GÜMÜŞGÖZE" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	18.12.1993	21792
15.12.1993	93/42583	Bursa İli Keles İlçesi Küçükkovacık Köyünün Keles Belediyesi Sınırları İçerisine Alınmasına Dair Müşterek Karar	21.12.1993	21795

15.12.1993	93/42584	Ankara İli Gütül İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Akçakese Köyü İle Kızılcahamam İlçesi Çeltikçi Bucağına Bağlı Kışlak Köyü Arasındaki Sınırın Belirlenmesine Dair Müşterek Karar	21.12.1993	21795
15.12.1993	93/42585	Kayseri İli Talas İlçesine Bağlı Endürlük Köyünün Talas Belediyesi Sınırları İçerisine Alınmasına Dair Müşterek Karar	21.12.1993	21795
15.12.1993	93/42586	Artvin İli Şavşat İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Yanıklı Köyünün Buradan Ayrılarak Aynı İl'in Merkez İlçesi Ortaköy Bucağına Bağlanmasına Dair Müşterek Karar	21.12.1993	21795
15.12.1993	93/42587	Sinop İli Boyabat İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Yenimehmetli Köyü İle Saraydüzü İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Yenice Köyü Arasında Kalan İki İlçe Arası Sınırın Belirlenmesine Dair Müşterek Karar	21.12.1993	21795
22.12.1993	93/42614	İstanbul İli Gaziosmanpaşa İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Bolluca Köyünde "BOLLUCA" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.12.1993	21797
22.12.1993	93/42615	Şırnak İli Merkez İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Kumçatı Köyünde "KUMÇATI" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.12.1993	21797
22.12.1993	93/42616	Antalya İli Merkez İlçesi Aksu Bucağına Bağlı Haciceliller, Kösel, Ortaköy ve Hatipler Köylerinin Birleşerek "KARAÖZ" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.12.1993	21797
22.12.1993	93/42617	Ordu İli Gökçöy İlçesine Bağlı Damarlı Köyüyle Özlü Köyü Hacivat Bağışının Birleşerek "GÖLKIRANI" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.12.1993	21797
22.12.1993	93/42618	Muğla İli Yatağan İlçesine Bağlı Bencik Köyünde "BENCİK" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.12.1993	21797

22.12.1993	93/42619	Kahramanmaraş İli Çağlayancerit İlçesi Merkez Bucuğına Bağılı Abbasiye, Bayırlı, Başpınar ve Bozlar Köylerinin Birleşerek Merkezi Bozlar Köyü Olmak Üzere "BOZLAR" Adı Altında Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.12.1993	21797
22.12.1993	93/42620	Kahramanmaraş İli Nurhak İlçesine Bağılı Alçıkçek, Derbent, Değirmenkaya ve Hangip-laklar Köylerinin Birleşerek Merkezi Derbent Köyü Olmak Üzere "BARİŞ" İsmiyle Belediye Kurulmasına Dair Müşterek Karar	23.12.1993	21797
22.12.1993	93/42621	Hakkari İli Yüksekova İlçesi Yoncalık Köyü Muhtarlığına Bağılı Kuruköy Mezrasının Köy Merkezinden Ayrılarak Yüksekova İlçe Belediyesi Sınırları İçerisine Alınmasına Dair Müşterek Karar	23.12.1993	21797
23.12.1993	93/42665	Giresun İli Alucra İlçesi Merkez Bucuğına Bağılı Güllüce Köyünün, Buradan Ayrılarak Aynı İl'in Yağıdere İlçesi Merkez Bucuğına Bağılanması Dair Müşterek Karar	28.12.1993	21802
23.12.1993	93/42666	Eskişehir İli Günyüzü İlçesi Merkez Bucuğına Bağılı Hamamkarahisar Köyünün Buradan Ayrılarak Aynı İl'in Sivrihisar İlçesi Merkez Bucuğına Bağılanması Dair Müşterek Karar	28.12.1993	21802
30.12.1993	93/42680-42716	Belediye Kurulmasına Dair Otuzyedü Adet Müşterek Karar	31.12.1993	21805
30.12.1993	93/42717-42722	Sınır Tespitine Dair Altı Adet Müşterek Karar	31.12.1993	21805
30.12.1993		Belediye Kurulmasına Dair Ondört Adet Müşterek Karar	31.12.1993	21805 Mükerrer
30.12.1993		Sınır Tespitine Dair Oniki Adet Müşterek Karar	31.12.1993	21805 Mükerrer

VII. YÜKSEK SEÇİM KURULU KARARI

Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetinin	
	Tarihi	Sayısı
Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığına Ait İki Adet Karar (161 ve 162)	14.12.1993	21788

VIII. GENELGELER

Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetinin	
	Tarihi	Sayısı
Tasarruf Genelgeleri İle İlgili Başbakanlık Genelgesi	10.11.1993	21754

IX. TEBLİĞLER

Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetinin	
	Tarihi	Sayısı
Mülki İdare Amirleri Atama, Değerlendirme ve Yerdeğiştirme Yönetmeliğinin İlçe Sınırlarını Düzenleyen (Ek: 11) Cetvelinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 1993/2)	29.12.1993	21803
Düzeltilme: (21.12.1993 Tarihli ve 93/5130 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki Listelerden İzmit Büyükşehir Belediyesi Alt Kademe Belediyeleri İle İlgili)	30.12.1993	21804

FİHRİST

**TÜRK İDARE DERGİSİ'NİN 398-401 İNCİ SAYILARINDA
YAYIMLANAN YAZILARA İLİŞKİN FİHRİST**

Muallâ ERKUL
APK Uzmanı

**I. KONU FİHRİSTİ
(KRONOLOJİK)**

GENEL İDARE İLE İLGİLİ KONULARI İÇEREN MAKALELER

Konusu	Yazarı	Yayımlandığı Derginin	
		Sayısı	Sayfası
İçişleri Bakanlığında Yapılan Mevzuat Çalışmaları	Bedri NAZLIOĞLU	398	1-22
İl Envanterleri	Ali PITIRLI	398	23-43
Türk ve Fransız Hukukunda Bilirkişi Uygulaması, Keşif, Delil Tespiti, Anket Uygulaması ve Sahteciliğin İleri Sürülmesi	Doç.Dr. Muammer OYTAN	398	45-93
T.C. Devletin Genel Yönetim Sisteminde Taşra Teşkilatının Karşılaştığı Karar Alma Sorunları Ve Bunların İyileştirilmesine İlişkin Bazı Öneriler	Yusuf ERBAY (Prof.Dr. Hüseyin ÖZGEN)	398	95-108
Memurun Muhakematı Hakkında Kanunla İlgili Bazı Öneriler	Sabri BAŞKÖY	398	213-216
Yasalarımızın (Mevzuatımızın) Sorunları ve Bunların Çözümü İçin Öneriler	Hüsnü MERDANOĞLU	398	241-262
Hükümet Programlarında Kamu Yönetimi Konularının Ele Alınışı	Muhittin ACAR	398	263-273
Seçimli Valilik Üzerine Karşıt Düşünceler ve Yeni Bir Yönetim Modeli	Ziya ÇOKER	399	9-18
Yönetimin Hukuka Bağlılığı	Ali KUYAKSIL	399	125-137
Türkiye'de Kamu Hizmetlerinin Yapısı ve	Hikmet KAVRUK	399	139-161

Kamu Hizmeti Anlayışına Yön Veren Çağdaş Gelişmeler			
Kamu Mallarının Değerlendirilmesi Açısından Ecrimisil	Yusuf KARAKOÇ	399	163-172
Kamu Yönetimi Nedir?	Yaz.: J.M. PFIFFNER R.V. PRESTHUS Çev.: Ali Rıza ÇALIŞIR	399	229-231
İçişleri Bakanlığında Bürokratik İşlemleri Azaltmaya Yönelik Çalışmalar	Ali PITIRLI	400	1-24
Son Anayasa Mahkemesi Kararı Karşısında Kamu Görevlilerinin Yargılanmaları ve Buna İlişkin Öneriler	Talat Rasim ÖZENSOY	400	51-77
Ekonomik ve Politik Yönleriyle Güneydoğu Anadolu	Doç. Dr. Zerrin TOPRAK KARAMAN	400	93-124
Hukuk Devleti	Dr. Erol ALPAR	400	125-165
Devlet, Unsurları ve Kişiliği	Dr. İlhan AKBULUT	400	167-182
Kanunların Kaleme Alınmasının Önemi ve Para Cezalarında Misli Artırım	Kadir KOÇDEMİR	400	183-187
Halkla İlişkiler Kavramı Açısından Türk Kamu Yönetiminin Tarihi Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri	Yusuf ERBAY	400	189-202
Yasamanın Yürütme Üzerindeki Kontrolü	Yaz.:J.C. CHARLESWORTH Çev.: Etkan ALA	400	271-273
Cumhuriyetin 70. Yılında Türk Kamu Yönetimi	Prof.Dr. Turgay ERGUN	401	69-85
Cumhuriyetin 70. Yılında Türkiye'nin Kurumsal Sorunları	Doç. Dr. Firuz Demir YAŞAMIŞ	401	87-126
Cumhuriyetin 70. Yılında İçişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri	Dr. Tayfur ÖZŞEN	401	129-212
Cumhuriyetin 70. Yılında Nüfus Teşkilatı	Özgen GÖKALP	401	341-363
Cumhuriyetin 70. Yılında Türk Sivil Savunması	Sabahattin ÖZÇELİK Rıdvan ALEVCAN	401	365-377
Cumhuriyetin 70. Yılında İçişleri Bakan-	Halil IŞIK	401	379-450

İğn'nda Eğitim Hizmetleri

Mülki İdare Amirliği ve Geleceği	Ziya ÇOKER	401	471-492
Genel İdarenin Taşra Kuruluşları ve Mülki İdare Amirleri	Ahmet ÖZER	401	493-534

**MAHALLİ İDARELERE İLİŞKİN KONULARI
İÇEREN MAKALELER**

Konusu	Yazarı	Yayımlandığı Derginin	
		Sayısı	Sayfası
Belediyelerin Temel Gerekisini: Örgütsel ve Yönetmelere Yeniden Yapılanma	Dr. Firuz Demir YAŞAMIŞ	398	159-177
İl ve İlçe Meclisleri	Dr. Mustafa TAMER	398	187-206
Kamu Kuruluşlarının Kurdukları veya Sermayelerinin Enaz %91'ine Katıldıkları Şirketlerden Mal ve Hizmet Satın Alan Belediyeler, İl Özel İdareleri ve Bunlar Tarafından Kurulmuş Bulunan Birliklerin Yüklümlükleri	Muzaffer DİLEK	398	207-211
Belediyelerin Ceza Yetkileri Dışında Kalan Konular ve Yargı Kararları	Şevki PAZARCI	399	19-29
Yöresel Açısından Yatırım Teşvikleri ve Yerel Yönetimlere Kamu Destekleri	İsmail SARICA	399	61-108
İl Özel İdarelerinin Kurduğu, Katıldığı ve Kurup Kapatıldığı Şirketlerin Bölgesel ve Ekonomik Açısından İrdelenmesi	Hasan ÖZHAN	399	109-124
İzmir Büyük Kent Yönetim Alanında Belediye Şirketleri	Doç.Dr. Zerrin TOPRAK KARAMAN	399	173-189
İl Özel İdarelerinin Organları	Ahmet BAŞSOY	400	25-50
Belediyelerin İktisadi ve Ticari Teşebbüsleri	Enis YETER	400	79-91

Mahalle Muhtarlığı ve Kuruluşu	Abdullah ASLANER	400	203-210
Cumhuriyetimizin 70. Yılında Mahalli İdareler	Fethi AYTAÇ	401	537-550
Belediyeler ve İl Özel İdarelerine Yapılan Devlet Yardımlarının Bu İdarelerin Mali Yapıları İçindeki Yeri	Enis YETER	401	551-582
Cumhuriyetimizin 70. Yılında İl Özel İdarelerinin Konumu ve Geleceği	Dr. Mustafa TAMER	401	583-649

YABANCI ÜLKELERLE İLGİLİ YAZILAR

Konusu	Yazarı	Yayımlandığı Derginin	
		Sayısı	Sayfası
Amerika Birleşik Devletleri'nde Banliyöler-Yörekentler	Ahmet Sezai AYDIN	399	191-221
İngiltere'de Özelleştirme: Metodlar, Hedefler ve Sonuçlar	Sırrı UYANIK	399	223-227
İngiltere'de Ombudsman Kurumu (İdarenin Parlamento Tarafından Denetimi)	Taykan ATAMAN	400	217-255

GÜVENLİKLE İLGİLİ KONULAR

Konusu	Yazarı	Yayımlandığı Derginin	
		Sayısı	Sayfası
Türkiye'de Trafik Güvenliği	Doç. Dr. Turan GENÇ	398	109-123
Polis Gözüyle CMUK Değişiklikleri	Dr. A. Nihat DÜNDAR	398	135-158
Anarşi ve Tasnifleri	Dr. İlhan AKBULUT	398	179-185
Mülki İdare Amirlerinin Güvenlik Görevleri ve Güvenlik Hizmetlerinin Teşkilatlanması	Doç. Dr. Turan GENÇ	399	31-45

FİHRİST		711	
Terör ve Tasnifleri	Dr. İlhan AKBULUT	399	47-59
Osmanlı Yönetiminde 78. Cumhuriyet Döneminde 70 Yılı Geride Bırakan Bir Teşkilat... "Polis Teşkilatı"	Dr. A. Nihat DÜNDAR	401	213-309
Cumhuriyetin 70. Yılında Türk Jandarması	J.Kur. Kd. Alb. İbrahim AÇIKMEŞE	401	311-329
Cumhuriyetin 70. Yılında Sahil Güvenlik Hizmetleri	Dz. Yzb. S.Öğuz TANIR	401	331-339
Şeffaf Polislik	Doç. Dr. Remzi FİNDIKLI	401	451-468

DİĞER KONULAR

Konusu	Yazarı	Yayımlandığı Derginin	
		Sayısı	Sayfası
Kamu Çalışanları Sendikacılığı	Doç.Dr. Nükhet AYZ	398	125-134
İmza, Paraf, Kişisel Mühür, Parmak Basma	K.Yücel TUTKUN	398	217-239
Yöneticilik Yaşamı	Yaz.: R.BELLOWS T.Q.GILSON G.S.ODIORNE Çev.: Namık DEMİR	398	275-288
8. Cumhurbaşkanı Turgut ÖZAL'ı Uğurlarken	Ali PITIRLI	399	1-7
Turizm-Çevre İlişkisi	Mesut ŞENOL	400	211-215
Sanayileşmekte Olan Dünyada Savaşın Çevreye Yönelik Tehlikeleri	Yaz: A.H.WESTING Çev: Tanju TOSUN	400	257-270
Cumhuriyetle Birlikte Büyüyen Dergi: "Türk İdare Dergisi"	Ali PITIRLI	401	17-19
Atatürk ve Atatürkçülük	Fikri GÖKÇEER	401	23-41
Cumhuriyetin 70. Yılında Atatürkçü Düşünce	Doç.Dr. Turan GENÇ	401	43-67
Türk İdare Dergisi'nin 398-401 inci Sayılarında Yayımlanan Yazılara İlişkin Fihrist	Mualâ ERKUL	401	707-718

MÜLKİ İDAREDE İZ BIRAKANLAR

Konusu	Yazarı	Yayımlandığı Derginin	
		Sayısı	Sayfası
İbrahim Ethem AKINCI	Mehmet ALDAN	398	289-298
Faik ÖZTRAK	Mehmet ALDAN	399	233-258
Reşid Mümtaz PAŞA	Mehmet ALDAN	400	275-279

HABERLER BÖLÜMÜ

Konusu	Yazarı	Yayımlandığı Derginin	
		Sayısı	Sayfası
1 Ocak 1993 - 31 Mart 1993 Tarihleri Arasında İçişleri Bakanlığı'nca Gerçekleştirilen Haber Niteliğindeki Faaliyetler	Yayın ve Dokümantasyon Dairesi	398	299-337
1 Nisan 1993-30 Haziran 1993 Tarihleri Arasında İçişleri Bakanlığı'nca Gerçekleştirilen Haber Niteliğindeki Faaliyetler	Yayın ve Dokümantasyon Dairesi	399	259-293
1 Temmuz 1993-30 Eylül 1993 Tarihleri Arasında İçişleri Bakanlığı'nca Gerçekleştirilen Haber Niteliğindeki Faaliyetler	Yayın ve Dokümantasyon Dairesi	400	281-306
1 Ekim 1993-31 Aralık 1993 Tarihleri Arasında İçişleri Bakanlığı'nca Gerçekleştirilen Haber Niteliğindeki Faaliyetler	Yayın ve Dokümantasyon Dairesi	401	653-687

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI VE MÜLKİ İDARE AMİRLERİ İLE İLGİLİ YAYIMLANAN MEVZUAT FİHRİSTLERİ

Konusu	Yazarı	Yayımlandığı Derginin	
		Sayısı	Sayfası
1 Ocak 1993-31 Mart 1993 Tarihleri Arasında Resmi Gazete'de Yayımlanan İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri İle İlgili Mevzuat	Mustafa Sami KOÇ	398	339-346

1 Nisan 1993- 30 Haziran 1993 Tarihleri Arasında Resmî Gazete'de Yayımlanan İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri İle İlgili Mevzuat	Mustafa Sami KOÇ	399	295-303
1 Temmuz 1993-30 Eylül 1993 Tarihleri Arasında Resmî Gazete'de Yayımlanan İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri İle İlgili Mevzuat	Mustafa Sami KOÇ	400	307-314
1 Ekim 1993-31 Aralık 1993 Tarihleri Arasında Resmî Gazete'de Yayımlanan İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri İle İlgili Mevzuat	Mustafa Sami KOÇ	401	691-703

TÜRK İDARE DERGİSİ
II. YAZAR ADLARI FİHRİSTİ
(ALFABETİK)

- ACAR, Muhittin, "Hükümet Programlarında Kamu Yönetimi Konularının Ele Alınışı", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 263-273.
- AÇIKMEŞE, J. Kur. Kd. Alb. İbrahim, "Cumhuriyetin 70. Yılında Türk Jandarması", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 311-329.
- AKBULUT, Dr. İlhan, "Anarşi ve Tasnifleri", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 179-185.
- AKBULUT, Dr. İlhan, "Terör ve Tasnifleri", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s. 47-59.
- AKBULUT, Dr. İlhan, "Devlet, Unsurları ve Kişiliği," Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s. 167- 182.
- ALA, Efkan, "Yasamanın Yürütme Üzerindeki Kontrolü", (Çeviri, Yazan: James C. CHARLES- WORTH), Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s. 271-273.
- ALDAN, Mehmet, "İbrahim Ethem Akıncı," Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 289-298.
- ALDAN, Mehmet. "Faik ÖZTRAK", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s. 233- 258.
- ALDAN, Mehmet, "Reşid Mümtaz Paşa", Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s. 275-279.
- ALPAR , Dr. Erol, "Hukuk Devleti", Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s. 125-165.
- ASLANER, Abdullah, "Mahalle Muhtarlığı ve Kuruluşu", Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s. 203-210.
- ATAMAN, Taykan, "İngiltere'de Ombudsman Kurumu (idarenin Parlamento Tarafından Denetimi)", Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s. 217-255.
- AYAZ, Doç. Dr. Nükhet, "Kamu Çalışanları Sendikacılığı", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 125-134.
- AYDIN, Ahmet Sezai, "Amerika Birleşik Devletleri'nde Banliyöler-Yörekentler ", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s. 191-221.
- AYTAÇ, Fethi, "Cumhuriyetimizin 70. Yılında Mahalli idareler", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 537-550.
- BAŞKÖY, Sabri, "Memurin Muliakematı Hakkında Kanunla ilgili Bazı Öneriler", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s.213-216.
- BAŞSOY, Ahmet, "tl Özel idarelerinin Organları", Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s. 25-50.

ÇÖKER, Ziya, "Seçimli Valilik Üzerine Karşıt Düşünceler ve Yeni Bir Yönetim Modeli", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s. 9-18.

ÇÖKER, Ziya, "Mülki İdare Amirliği ve Geleceği", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 471 - 492.

ÇALIŞIR. Ali Rıza, "Kamu Yönetimi Nedir?" , (Çeviri, Yazarlar: John M. PFIFFNER-Robert V. PRESTHUS), Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s.229-231.

DEMİR, Namık, "Yöneticilik Yaşam", (Çeviri, Yazarlar: Roger BELLONVS-Thomas Q. GIL- SON-George S. ODIORNE), Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 275-288.

DİLEK, Muzaffër, "Kamu Kuruluşlarının Kurdukları veya Sermayelerinin Enaz %91'ine Katıldıkları Şirketlerden Mal ve Hizmet Satın Alan Belediyeler, İl Özel İdareleri ve Bunlar Tarafından Kurulmuş Bulunan Birliklerin Yükümlülükleri", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s! 207-211.

DÜNDAR, Dr. A. Nihat, "Polis Gözüyle CMUK Değişikliği", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 135-158.

DÜNDAR, Dr. A. Nihat, "Osmanlı Yönetiminde 78, Cumhuriyet Döneminde 70 Yılı Geride Bırakan Bir Teşkilat.. Polis Teşkilatı..", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 213-309.

ERBAY, Yusuf, (Prof, Dr. Hüseyin ÖZGEN İle Birlikte), "T.C.Devletin Genel Yönetim Sisteminde Taşra Teşkilatının Karşılaştığı Karar Alma Sorunları ve Bunların İyileştirilmesine İlişkin Bazı Öneriler", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 95-108.

ERBAY. Yusuf, "Halkla İlişkiler Kavramı Açısından Türk Kamu Yönetiminin Tarihi Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri", Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s. 189-202.

ERGUN, Prof. Dr. Turgay, "Cumhuriyetin 70. Yılında Türk Kamu Yönetimi", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 69-85.

ERKUL, Muallâ, "Türk İdare Dergisinin 398-401 inci Sayılarında Yayımlanan Yazılara İlişkin Fihrist", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 707-718.

FINDIKLI, Doç, Dr. Remzi, "Şeffaf Polislik", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 451-468.

GENÇ, Doç. Dr. Turan, "Türkiye'de Trafik Güvenliği", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 109- 123.

GENÇ, Doç. Dr. Turan, "Mülki İdare Amirlerinin Güvenlik Görevleri ve Güvenlik Hizmetlerinin Teşkilatlanması", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s.31-45.

GENÇ, Doç. Dr. Turan, "Cumhuriyetin 70. Yılında Atatürkçü Düşünce", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 43-67.

GÖKALP, Özgen, "Cumhuriyetin 70. Yılında Nüfus Teşkilatı", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 341-363.

GÖKÇEER, Fikri, "Atatürk ve Atatürkçülük", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 23-41.

IŞIK, Halil. "Cumhuriyetin 70. Yılında İçişleri Bakanlığı'nda Eğitim Hizmetleri", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 379-450.

KARAKOÇ, Yusuf, "Kamu Mallarının Değerlendirilmesi Açısından Ecrimisil", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s. 163-172.

KARAMAN, Doç. Dr. Zerrin TOPRAK - ÖZGÜR, Hüseyin, "İzmir Büyük Kent Yönetim Alanında Belediye Şirketleri", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s. 173-189.

KARAMAN, Doç. Dr. Zerrin TOPRAK, "Ekonomik ve Politik Yönleriyle Güneydoğu Anadolu", Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s. 93-124.

KAVRUK, Hikmet, "Türkiye'de Kamu Hizmetlerinin Yapısı ve Kamu Hizmeti Anlayışına Yön Veren Çağdaş Gelişmeler", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s. 139-161.

KOÇ, Mustafa Sami, "1 Ocak 1993-31 Mart 1993 Tarihleri Arasında Resmi Gazete'de Yayımlanan İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri ile İlgili Mevzuat", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 339-346.

KOÇ, Mustafa Sami, "1 Nisan 1993-30 Haziran 1993 Tarihleri Arasında Resmi Gazete'de Yayımlanan İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri ile İlgili Mevzuat", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s. 295-303.

KOÇ, Mustafa Sami, "1 Temmuz 1993- 30 Eylül 1993 Tarihleri Arasında Resmi Gazete'de Yayımlanan İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri ile İlgili Mevzuat", Yıl 65, Sayı

400, Eylül 1993, s. 307-314.

KOÇ, Mustafa Sami, "1 Ekim 1993-31 Aralık 1993 Tarihleri Arasında Resmi Gazete'de Yayımlanan İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri ile İlgili Mevzuat", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 691-703.

KOÇDEMİR, Kadir, "Kanunların Kaleme Alınmasının Önemi ve Para Cezalarında Misli Artırımı", Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s. 183-187.

KUYAKSİL, Ali, "Yönetimin Hukuka Bağlılığı", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s. 125-137.

MERDANOĞLU, Hüsnü, "Yasalarımızın (Mevzuatımızın) Sorunları ve Bunların Çözümü İçin Öneriler", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 241-262.

NAZLIOĞLU, Bedri, "İçişleri Bakanlığı'nda Yapılan Mevzuat Çalışmaları", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 1-22.

- OYTAN, Doç. Dr. Muammer, "Türk ve Fransız Hukukunda Bilirkişi Uygulaması, Keşif, Delil Tespiti, Anket Uygulaması ve Sahteciliğin İleri Sürülmesi", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s.45-93.
- ÖZÇELİK, Sabahattin-ALEVCAN, Rıdvan, "Cumhuriyetin 70. Yılında Türk Sivil Savunması", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 365-377.
- ÖZENSOY, Talat Rasim, "Son Anayasa Mahkemesi Kararı Karşısında Kamu Görevlilerinin Yargılanmaları ve Buna İlişkin Öneriler", Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s. 51-77.
- ÖZER, Ahmet, "Genel İdarenin Taşra Kuruluşları ve Mülki İdare Amirleri", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 493-534.
- ÖZHAN, Haşan, "İl Özel İdarelerinin Kurduğu, Katıldığı ve Kurup Kapattığı Şirketlerin Bölgesel ve Ekonomik Açından İrdelemesi", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s. 109- 124.
- ÖZŞEN, Dr. Tayfur, "Cumhuriyetin 70. Yılında İçişleri Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 129-212.
- PAZARCI, Şevki, "Belediyelerin Ceza Yetkileri Dışında Kalan Konular ve Yargı Kararları", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s. 19-29.
- PITIRLI, Ali, "İl Envanterleri", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 23-43.
- PITIRTI, Ali, "8. Cumhurbaşkanı Turgut ÖZAL'ı Uğurlarken", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s.1-7.
- PITIRLI, Ali, "İçişleri Bakanlığı'nda Bürokratik İşlemleri Azaltmaya Yönelik Çalışmalar", Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s. 1-24.
- PITIRLI, Ali, "Cumhuriyetle Birlikte Büyüyen Dergi: Türk İdare Dergisi", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 17-19.
- SARICA, İsmail, "Yöresel Açından Yatırım Teşvikleri ve Yerel Yönetimlere Kamu Destekleri", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s. 61 - 108.
- ŞENOL, Mesut, "Turizm - Çevre İlişkisi", Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s.211-215.
- TAMER, Dr. Mustafa, "İl ve İlçe Meclisleri", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 187-206.
- TAMER, Dr. Mustafa, "Cumhuriyetimizin 70. Yılında İl Özel İdarelerinin Konumu ve Geleceği", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 583-649.
- TANIR, Dz. Yzb. S. Oğuz, "Cumhuriyetin 70. Yılında Sahil Güvenlik Hizmetleri", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 331-339.

- TOSUN, Tanju, "Sanayileşmekte Olan Dünyada Savaşın Çevreye Yönelik Tehlikeleri", (Çeviri, Yazan: Arthur H. WESTING), Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s. 257-270.
- TUTKUN, K.Yücel, "İmza, Paraf, Kişisel Mühür, Parmak Basma", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 217-239.
- UYANIK, Sırrı, "İngiltere'de Özelleştirme: Metodlar, Hedefler ve Sonuçları", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s. 223-227.
- YAŞAMIŞ, Doç.Dr. Firuz Demir, "Belediyelerin Temel Gereksinimi: Örgütsel ve Yönetimsel Yeniden Yapılanma", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 159-177.
- YAŞAMIŞ, Doç.Dr.Firuz Demir, "Cumhuriyetin 70. Yılında Türkiye'nin Kurumsal Sorunları", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 87-126.
- Yayın ve Dokümantasyon Dairesi "1 Ocak 1993 - 31 Mart 1993 Tarihleri Arasında İçişleri Bakanlığı'nca Gerçekleştirilen Haber Niteliğindeki Faaliyetler", Yıl 65, Sayı 398, Mart 1993, s. 299-337.
- Yayın ve Dokümantasyon Dairesi, "1 Nisan 1993-30 Haziran 1993 Tarihleri Arasında İçişleri Bakanlığı'nca Gerçekleştirilen Haber Niteliğindeki Faaliyetler", Yıl 65, Sayı 399, Haziran 1993, s. 259-293.
- Yayın ve Dokümantasyon Dairesi, "1 Temmuz 1993- 30 Eylül 1993 Tarihleri Arasında İçişleri Bakanlığı'nca Gerçekleştirilen Haber Niteliğindeki Faaliyetler", Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s. 281-306.
- Yayın ve Dokümantasyon Dairesi, "1 Ekim 1993-31 Aralık 1993 Tarihleri Arasında İçişleri Bakanlığı'nca Gerçekleştirilen Haber Niteliğindeki Faaliyetler", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 653-687.
- YETER, Enis, "Belediyelerin İktisadi ve Ticari Teşebbüsleri," Yıl 65, Sayı 400, Eylül 1993, s.79-91.
- YETER, Enis,"Belediyeler ve İl Özel İdarelerine Yapılan Devlet Yardımlarının Bu İdarelerin Mali Yapıları İçindeki Yeri", Yıl 65, Sayı 401, Aralık 1993, s. 551-582.